

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ XLV

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XLV

У р е ђ и в а ч к и о д б о р :

*др Таијана Бајић-Симић, др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицак, др Милка
Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Кайић, Блаже Конески, др Тине Лојар,
др Александар Младеновић, др Асим Пецо, др Миљан Пешикан, др Живојин
Ситанојчић, др Драго Ђујић*

Г л а в н и у р е д н и к :

МИЛКА ИВИЋ

Б Е О Г Р А Д
1 9 8 9

Секретари часописа:

мр Мирослав Николић и мр Васа Павковић

Издају и штампање финансира Републичка заједница науке Србије

Издаје: Институт за српскохрватски језик, Београд, Кнез-Михаилова 35

Штампа: „Студио Плус“, Бул. АВНОЈ-а 179, 11070 Нови Београд

САДРЖАЈ

Расправе и чланци

Ирена Грицкат: Прилошке речи посматране кроз феномен антонимије	1—26
Милка Ивић: Нека запажања о броју и роду у српскохрватском језику	27—44
Barbara Kunzmann-Müller: Adversative Ausdrücke im Serbokroatischen	45—69
Aleksandar D. Duličenko: Sveslovenski jezik Juraja Križanića u kontekstu slovenske interlingvistike	71—90
Barbara Salden: Serbokroatische Entsprechungen zu einem Typ deutscher Komposita	91—125
Андреј Стојановић: Инклузивни императив у научном стилу руског и српскохрватског језика	127—136
Димитрије Е. Стефановић: Прилог проучавању месецослова XIII и XIV века	137—160
Ирена Грицкат: Нека запажања о јужнословенском језичком заједништву	161—172
Борисав Тошић: Вуков <i>Српски рјечник</i> (1852) као основа <i>Српско-руског рјечника</i> П. Лавровског	173—197
Андреј Пешикан: Још један (четврти) препис друге верзије старосрпских тетра и однос ове верзије према Чајничком јеванђељу	199—208

Прикази и критике

Милка Ивић: <i>Mluvnice češtiny</i> (3). <i>Skladba</i>	209—212
Предраг Пипер: Људмил Спасов, Зузана Тополинска, Александар Спасов, Опис и класификација на поговорките како аутономен семиотичен и јазичен систем	213—216
Мирјана Костић-Голубичић: <i>Zuzanna Topolińska – Božidar Viđoeski, Polski~macedoński, Gramatyka konfrontatywna (zarys problematyki)</i>	217—226

Хроника

Радмило Маројевић: Десети међународни конгрес слависта	227—231
--	---------

Библиографија

Скраћенице	233—236
I. Општи теоријско-методолошки проблеми	236—248

II. Примењена лингвистика	248—270
а) Питања превођења, учење језика и сл.	248—259
б) Контрастивна проучавања језика	259—270
III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика	270—274
IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи	274—283
V. Несловенски језици	283—307
VI. Балканологија	307
VII. Старословенски језик и његове редакције	308—309
VIII. Српскохрватски језик	309—340
а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија ...	309—310
б) Граматика и граматичка питања	310—313
в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза ..	313—324
г) Дијалекти	325—329
д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.	329—330
ђ) Историја српскохрватског језика	330—336
е) Стил	336
ж) Метрика	336—357
з) Методика наставе књижевног језика	337—339
и) Терминологија	339
ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)	340
IX. Македонски језик	340—347
а) Филологија	340—347
б) Фолклор	347
X. Словеначки језик	348—358
а) Sodobna književna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka	348—352
б) Zgodovina jezika, etimologija, dijalekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil	352—354
в) Strokovni in splošni slovarji, terminologija	352—354
XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)	358—363
XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа	363—368
XIII. Библиографија	368—369
XIV. О становништву	369—371
XV. Разно	371—376

Регистар

Регистар речи и синтаксичких конструкција	377—384
Регистар имена	385—397

ИРЕНА ГРИЦКАТ
(Београд)

ПРИЛОШКЕ РЕЧИ ПОСМАТРАНЕ КРОЗ ФЕНОМЕН АНТОНИМИЈЕ

I

Претходне напомене

1. Проблематика назначена у наслову обухвата два различита језичка проблема. Питање антонимије је првенствено општелингвистичко (и логичко), док се проблеми везани за употребу прилога уз глаголе решавају у великој мери различито од језика до језика. Обрада која следи приказаше повезаност ових двеју појава у посебном светлу: видеће се да антонимични прилози у многим случајевима не стоје у значењској равнотежи, нити у употребној уопште, да се супротстављеност глаголских радњи не може увек на лексичком плану постићи супротстављеним прилошким одредбама.

2. О антонимији постоји велика литература (коју овде не наводимо), а у њој и радови српскохрватских истраживача заузимају своје, засада, доста скромно место.¹ Антонимија је неједнородна семантичка сфера. Већ и само постојање у језику именичких антонима, глаголских и особинских (придевских и прилошких) сведочи о њеној разнородности. У области особинских речи она је најевидентнија и за научно посматрање најрепрезентативнија. За све три поменуте области вреди то да се идеалан појам супротстављености неминовно сучељава са специфичним нормама појединачних језика, са особеностима контекста, као и са спољном емпиријом. У питању су некад чисти антоними, супротстављени по једној

¹ Не претендујући на исцрпан преглед радова писаних код нас, спомињемо оне који су нам неким својим деловима послужили при изради ове расправе. И. Грицкат, *О неким проблемима негације у српскохрватском језику*, Јужнословенски филолог XXV, 115—136; И., *О антонимији*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику IV—V, 1961—1962, 87—90; Д. Мршевић, *Глаголи супротног значења*, Књижевност и језик XXIV/2—3, Београд, 1977, 226—237; Д. Бошковић, *Придевска негација префиксима (не-, а-, дис-, без-)*, Наш језик XXV/1—2, 1981, 63—67; Sv. и G. Ressel, *Род, број и антонимија у српскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/1, Београд, 1983—1984, 161—170; М. Ivić, *Jedan prilog problematici metafore*, Filologija 14, Загреб, 1986, 123—127.

диференцијалној компоненти из заједничке појмовне садржине, нпр., *дан/ноћ*, *ући/изаћи*, *бело/црно*, а некада је реч о ситуационо условљеним супротностима одн. о супротностима за одређено схватање; тада се уместо чистих антонима појављују различити опозитуми, нпр., *брдо/равница* или *долина*, *отићи/доћи* или *остати*, *слабо/добро* или *јако* итд.

Улазећи дубље у логичке проблеме антонимије проучаваоци обично говоре о два њена најраспрострањенија типа (каткад их именују друкчије него што се овде наводи): о комплементарној антонимији, оној у чијим се оквирина не може вршити степеновање, самим тим ни грађење компаратива у неметафоричном говору (*жив/мртав*), и о контрарној, где је степеновање између два супротна пола могућно (*бео — беличаст — сив — црнкаст — црн*). Уз ове поделе се, по природи ствари, јавља посебан случај директивне антонимије: *горе/доле*, *доћи/отићи*. Не сасвим уједначено, каткада на разним степенницама класификационе хијерархије, теоретичар и истичу антонимне конверзије: тако се назива супротстављеност типа *Петар је виши од Павла/Павле је нижи од Петра*, а некад се тим именом зову и супротности типа *лекар/пацијент* и сл. Засебно место у студијама заузима разматрање истокоренских речи са префиксима који уносе семантику контраста: то је префикс *не-* (одн. префикси са тим значењем), а затим *де-*, *а-*, *контра-* и др. Неки од тих префикса укључују две лексеме у контрарни пар (*укусан/неукусан*, између којих може стајати *безукусан*, *бљутав*). Пар *материјалан/нематеријалан* представља комплементарност, пошто је нематеријално све што није материјално; међутим, оваква комплементарност је више логичког него практично језичког карактера, и пре је то искључиво привативна опозиција неголи опозиција по контрасту, а најчешћа јој је примена у терминологији.² Ово је само најсажетији преглед видова антонимије.

Антонимија би по својој основној суштини требало да представља бинарни феномен, али језичко искуство показује нешто друго. Није у питању само чињеница да се приликом исказивања супротнога често морају према лексички истом парњаку употребљавати различити парњаци-опозитуми, као што смо видели у примеру *слабо/добро* или *јако*, него и небинарност типа *јуче/данас — данас/сутра — јуче/сутра*, коју проучаваоци исто тако узимају у обзир.

3. О томе шта се све запажа при употреби прилога уз глаголе такође је доста писано, и другде и код нас. Сматрамо да је овај круг проблема још увек веома изазован и захвалан за проучавање. Ако је о србохрватистици реч, нису до краја сагледане измене у особинским семемама код случајева када њихова уобличена прелазе из примарних адјективских у секундарне адвербијалне, и када се напореде с тим мењају њихове службе и значења. Нису протумачени ни они општији принципи који се при томе испољавају.

²Случај *весео/невесео* не представља праву антонимију, већ еуфемизирање. Случај *човек/нечовек* сведочи о старом, још индоевропском поступку уношења семантике неповољнога помоћу предметка са значењем одрицања.

Природа прилога спада у сложена подручја науке о језику, па је стога и била код нас доскора мање истражена у поређењу с већином других појава. Једна од последица недовољног уважавања посебности код те врсте речи била је та да су стари речници, наилазећи на прилоге као детерминаторе глагола, а и придева, обрађивали и илустровали прилоге не одвајајући их као лексеме од придева.³ Уношење прилога у семантичке и техничке оквире придева оправдавало се, свесно или несвесно, схватањем да је X_1 (= прилог) исто што и на X_2 (= придев) начин, где су X_1 и X_2 етимолошки истоветне формације. Али овакав облик разумевања (и дефинисања) прилога само понекад одговара суштини његовог значења.⁴ Специфична природа прилошке семантике којој нема паралеле код придева очитује се у овоме: значење придева мора бити на било који начин инхерентно значењском садржају именице уз коју он стоји (макар и метафорично; макар сам придев утицао на значењско померање у именици), док прилог може да стоји — уз глагол — као екстравербална одредба, тј. као одредба усмерена на неки други члан или друге чланове у реченици.⁵

4. Споменуће се још да се супротстављена значења уносе у глаголску семантику не само помоћу антонимичних или опозитивних прилога, него такође помоћу појединих префикса, оних који су се задржали ближе лексемском систему на своме путу ка морфемском: *узлетети/слетети*, *склопити/расклопити*, *заиграти/одиграти*. Овако детерминисана основна глаголска значења стичу измене у области просторне, ређе временске димензије, још је ређа нека друга супротност. Потпуно маргинално, и чак логички изнуђено, могло би се направити поређење са суфиксацијом: *лупетати/лупкати*; обим таквих могућности је мали, а антонимија при томе није чиста.

5. Из онога што је доведе речено могло се већ закључити да питања о *прил.+глагол* морају бити друкчије разматрана него питања о *прид.+имен.*, тако да се и изабрана тема о антонимичним прилозима одваја од теме везане за антонимичне придеве. Међутим, проблеми се могу поставити на још један, на трећи начин.

³ Не може се рећи да стари лексикографи нису обрађали никакву пажњу на ту врсту речничке грађе. Тако, Вук даје *брзо* 1) *schnell*... хитимице, 2) *bald*. Али је *срећно* за Вука само узвик.

⁴ О применљивости одн. неприменљивости идентификације прилога помоћу обрта „на начин“ в.: М. Ивић, *О српскохрватским прилозима „за начин“*, Јужнословенски филолог XXXV, 1–18.

⁵ О томе се данас доста говори у лингвистичкој литератури; све више се указује на то да прилози уз глаголе, осим своје основне службе, доносе у реченицу и шире импликације. С овоме је код нас писала Милка Ивић, у више расправа; набројано и укратко приказано: И. Грицкат, *О прилозима у српскохрватској лингвистичкој науци*, Јужнословенски филолог XXXIX, 1–41.

Упитаћемо се: да ли свака расправа о *прил.+глаго.* — у светлости занимања за антонимију или иначе — може у свом теоријском виду да се преведе у расправу о *прид.+девербативна именица* одн. о *прид.+имен. истог корена као и глагол*? Да ли су једнака семантичка збивања при супротстављању *брзо писати/споро писати* и *брзо писање/споро писање*; или *весело живети/тужно живети* и *весело живот/тужан живот*? Прилози који су етимолошки везани за мотивне придеве представљају деривате придева на творбеном плану, па су то, претпоставило би се, и на значењском, тим пре ако истовремено у девербативним именицама истрајавају семантички садржаји мотивних глагола. Дакле — под очигледно задовољеним условом да је у питању само интравербална детерминација постигнута помоћу прилога, а не имплицирана екстравербалност прилошког усмерења у реченици — следило би да је избор проблема *прил.+глаго.* а не *прид.+деверб. имен.* мање-више произвољан за извођење крајњих закључака у наведеној области.

Али и летимични поглед сведочи о непреносивости сваког проблема првог типа у проблем другог типа, чак и када је поменути услов испуњен. Приликом таквих претварања појављују се неподударна померања, највише услед неких специфичности у природи глагола. Осврћемо се на овај аспект проблематике пошто извесни одговори у његовим оквирима нису без значаја ни за даљу, главну расправу.⁶

Чиниоци везани за поименичавање глагола, а посебно за поименичавање при видски неједнаким глаголским садржајима, играју овде своју улогу.

Јасна је разлика између трајности радње и симултане окарактерисаности те исте радње у њеном именичком уобличењу. Та разлика може да узрокује специфичну последицу: разлаз семантике код особинских речи додатих уз глагол одн. уз именицу. Ако се размотре синтагме *лепо вести* и *леп вез*, запазиће се да значења њихових одређених сегмената нису једнака. У семантици прилога *лепо* (вести) садржи се нешто проширенија и апстрахованија процена управног члана него што је само *bellus, belle*: то је „пажљиво“, „прецизно“, „вредно“ (вести) и сл., без изричитог истицања визуелне лепоте онога што поступно излази из руку везиље. При употреби придева *леп* (вез) уклања се таква карактеризација поступка којим се ишло ка резултату радње, и истиче се леп изглед самог достигнућа. Ово је, разуме се, последица факта да је „вез“ девербативна именица изразито резултативног значења. Исход кратке анализе мање би одговарао пару *лепо вести* — *лепо везење*; само што би ту сад било приметно да се други члан оваквог пара ређе употребљава у обичној говорној комуникацији: због мање распрострањености глаголских именица уопште, а можда и због извесне двовалентности, расточености у значењу додатог атрибута.

⁶У чланку поменутом у бел. 5 говорили смо укратко о томе да се све нове нијансе значења добијене у прилогу при његовој иновативној употреби уз глагол, могу пренети „натраг“ у придев стављен уз одговарајућу (девербативну) именицу (стр. 33–34). Сада указујемо на ово питање шире.

Појаве скопчане са два глаголска вида и са два поименичења релевантне су и за питања у вези с антонимијом. Имамо: *брзо/споро улазити* и наредом с тим *брзо/?споро ући*; и даље: *брзо/споро улажење* — *брзи/спори улазак*. Дакле — проблематично је *споро ући*, а мање проблематично *спори улазак* (о чему ће бити речи даље, у т. III 3.2). Разлог је тај што је *ући* перфективно и у одређеном смислу резултативно, док *улазак* може означавати и тренутни и трајни чин, а као трајни да се остварује било убрзаније, било спорије.⁷

Глаголска дијатеаза такође понекад спречава изједначење проблема *прил.+глагол* и *прид.+деверб. имен.* Тако, нпр., *кретати десно* значи промену правца (удесно), док *десно кретање* (данас се чешће подразумева возња него пешачење) означава савлађивање пута неизмењеним правцем, али десном страном пута. Несклад код овог примера потиче из тога што је у првој синтагми глагол *кретати* имперфективан према почетносвршеном *кренути*, па заједно с прилогом добија значење „скретати“, док у другој синтагми *кретање* представља глаголску именицу не од *кретати*, него од *кретати се*, уз коју придев стоји са специјалном нијансом значења, добивеном, највероватније, у доба моторизације. — Ова врста појава има мање реперкусија у области антонимично постављених одредбених речи.

6. У даљој расправи се говори о паровима антонимичних или опозитних прилога уз исти глагол, и то тзв. правих прилога, изведених од придева. Реч је о детерминаторској служби уз глаголе, а не о положају прилога у предикатском језгру („лако је причати“), нити о случајевима типа „он је здраво“, њему је боље“, где прилози стоје уз глаголску спону. Рад се заснива искључиво на материјалу српскохрватског језика.

7. Приликом покушаја детерминирања истих глагола антонимичним прилошким садржајима, у тако саграђеним паровима синтагми може да буде осујећена било сама могућност логичног егзистирања једне од двеју синтагми, било употреба чистих антонима са циљним, тј. антонимичним ефектом. Иако ово и представља средишњу концепцију расправе, грађа је морала бити подељена по друкчијем принципу. Поделили смо је, најпре, у две велике категорије: примери са прилозима особинских значења у широком смислу, и примери са прилозима димензионалних значења (просторних и временских). На средини између тих категорија стоје особински прилози са додатим значењем интензитета, које их усмерава ка појму димензионираности (*тихо/гласно*, *топло/хладно* итд.). Случајеви са оваквим прилозима уврштају се у прву категорију.

Грађа која припада првој категорији подељена је, даље, на три поткатегорије којима се илуструје основна поставка ове студије, тј.

⁷Ово је у складу са опширнијом анализом изнетом у: И. Грицкат, *О именицама типа налет у српскохрватском језику*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXIV/1, 1981, посебно стр. 108–110. *Улазак* може бити дериват и од *ући* и од *улазити*.

ремећење могућности за употребу антонимичних прилога с истим глаголом.

У првој су примери где између једног од два прилога и управног глагола постоји потпуна семантичка колизија; ако се прилог ипак употреби, може (евентуално) доћи до измењеног значења у синтагми.

У другој су примери непотпуне колизије те врсте; долази до семантичког померања према искоментарисаности онога што је казано у једном од два лексичка споја.

У трећој су скупљени разноврсни случајеви неуједначених, несиметричних значењских разграничавања у паровима антонимичних прилога.

Категорија која обухвата димензионална прилошка значења има своју специфичну проблематику и поделу, али у принципу блиску ономе што се садржи у случајевима из прве категорије.

II

Прилози особинских значења

1.1. Основни разлог непостојања супротстављених синтагми о каквима је овде реч јесте управо реална неспојивост глаголског и једног од два супротна прилошка значења: *ружно испрљати* (ту је значење испрљаности појачано, евентуално модификовано) /**лепо испрљати*; *тужно плакати* (аналогна напомена) /**весело плакати*.

Из инкомпатибилности показане врсте каткада ничу стилске фигуре. Рећи ће се: „лепо си ми испрљао овај столњак“, где лексичко значење адверба добија боју ироније. У ређим случајевима, ако контекст шири од непосредно дате реченице то омогућује, стварају се лексемске везе неупотребљиве, додуше, у ограниченом контексту, чак ни уз стилски помак као у малопређашњем примеру, али ипак не и бесмислене. То се догађа уколико комбинације стварносних података нису инкомпатибилне: рецимо, ако је неко дирнут, раздраган до ганућа, ако се нашао у друштву људи који уз сузе радоснице прослављају неки узбудљиво леп догађај, писац текста о томе могао би да стилизује свој исказ као „он је весело плакао“.

1.2. Симетрију антонимије могу да поремете одређени семантички чиниоци везани за поједине облике глаголске парадигме. Насупрот *добро слушај* не говори се **слабо слушај*, у императиву, иако је сасвим коректно он *слабо слуша*, он је *слабо слушао* итд. Ипак, у неком ширем исказу са одређеним значењем чак ни „слабо слушај“ не мора бити апсурдно; нпр.: „кад те буде узео за слугу, ти гледај да све радиш неспретно, слабо га слушај, прави се глув, па ће морати да те ослободи тешких послова“.

Смисаона препрека за антонимију настаје такође у случају описне прескрипције, а не само парадигматске тј. при употреби заповедног начина. Казаће се „клип треба да добро клизи кроз лежиште“, али не и „клип треба да лоше клизи кроз лежиште“.

1.3. Извесни глаголи сведоче о властитој неуједначеној подобности за прихватање супротстављених прилога стога што су вишеобјекатски, па поседују и различите сигнификације. Такав је, нпр., глагол *затворити*. Ближе значење овог глагола открива се при инкорпорирању објекта, што ће рећи да различити објекти условљавају његова различита значења. Зато и додавање прилошких одредаба овде у начелу изазива различите последице, јер се прилози односе на неједнаке глаголске садржаје, као да су у питању различити глаголи.

Каже се: „он је *тихо/бучно* затворио врата“, „он је *тихо/бучно* затворио собу“; „он је *тихо/бучно* затворио дете у соби“. У првом пару примера прилози се везују за појам „затворити врата“, те га одређују с акустичке стране; врата и јесу оно што се може чути при затварању, она не производе или производе звук, бучност. Код другог пара прилогом се детерминише целина „затворити собу“, а то је такође могућно учинити узевши у обзир било одсуство звука, било звук приликом извршења те радње. Међутим, у случају „затворити дете у соби“ — иако се и та радња може извршити без јаког звука или са њим — прилошка детерминација по чисто акустичком моменту не одговара. Укљученост живог бића као објекта у појам ове радње подразумева да се радња врши у сфери интереса тог бића, тачније, против његовог интереса јер му се ограничава кретање. Треба имати у виду да неживи објекти у овој комбинацији, тј. „затворити ... у соби“ и не могу да стоје („затворити столицу у соби“ или сл.). Детерминација радње усмерава се на целину; прилог *тихо* у овом случају остварује своје и иначе постојеће значење „пажљиво“, док прилог *бучно* не развија значење „непажљиво“, па је из тог разлога ове неупотребљив, сем када би реченица „он је бучно затворио дете у соби“ била осетно оптерећена стилском шаржом.

Целина „затворити дете у соби“ може бити одређена са неког друкчијег аспекта, опет у смислу поменутог интереса: *намерно/случајно*, *нежно/грубо* или др. Она може бити одређена и са акустичког становишта, али тада, како би показала анализа, то одређење би било само социјативног типа, али не и детерминативног у ужем смислу: „он је *без буке/уз буку* затворио дете у соби“, „он је затворио дете у соби *не лупивши/лупивши вратима*“.

Ови закључци се поткрепљују допуштеним парњаштвом у *тихо/бучно хапсити*: ту оба прилога преобликују своју компоненту звучности, тако да први добија значење „без публицитета“, а други „са (великим) публицитетом“.

1.4. Прилози особинских значења са додатном семантиком интензитета показују при овој врсти анализе извесне сличности са случајевима

где стоје прилози димензионалних значења. Овде ће се размотрити један такав прилошки пар, споменуто *топло/хладно*. Говори се „он се топло обукао“, али не и „*он се хладно обукао“ (свакако не у неутралном саопштавању, без наглашеног стилизовања). Основно објашњење лежи у следећем. Ни први ни други прилог нису са глаголом *обући се* инкомпатибилни у погледу реалне неспојивости, нонсенса (као што би било, нпр., „*он се голо обукао“). Али су значења „обући се“ и „хладно“ неконкордантна у погледу правца, намене, смисла радње, на једној страни (стављање на себе одела), и оваквог њеног детерминатора, на другој (да би било хладно, тако да му је постало хладно, или сл.). То није случај у *топло се обући*: ту су значења конкордантна. А ако се уместо „*он се хладно обукао“ рекне „он се лако обукао“, конкордантност се постиже, јер намена стављања одела може да се састоји у томе да човеку буде пријатно, да му не буде врућина. Према исказу „он се лако обукао“ у анатонимији се добија „он се тешко обукао“, са значењем да је ставио на себе такво одело да му је, у резултату, постало превише топло, неудобно — међутим, значењске дискорданце, у показном смислу, овде ипак нема. (Слична тумачења имаћемо и даље, у т. III 2.2.).

Анализа доводи до још неких, прецизнијих закључака. Ако се каже „он се топло обукао“, то се може протумачити као „он је ставио на себе топло одело“: логичко-синтаксичка оријентација на реченични објекат. Тада би реченица „он се хладно обукао“, теоријски, представљала реперкуснију исказа „он је ставио на себе хладно одело“, а ово друго се не говори већ и због факта да уопште није логична синтагма „хладно одело“. Реченици „он се топло обукао“ могли бисмо дати и друкчије тумачење, тј. видети у њој импликацију циљности: „он се обукао тако да му буде топло“. Антонимична конструкција поново потврђује своју неупотребљивост: исказ „он се хладно обукао“ значио би у том случају „он се обукао тако да му буде хладно“, а то је бесмисао, јер се човек ни на један начин не облачи тако да би му било хладно.⁸

2.0. Колизije глаголског и прилошког значења, када нису потпуне, као у примерима из т. II 1, производе посебне семантичке ефекте.

2.1. Тако, прилози *весело* и *тужно* могу се додавати уз глаголске речи чија су значења неутрална у погледу могућег расположења које прати вршиоца радње (или у погледу предмета реализације саме радње); нпр., *весело/тужно причати*: причалац је било весело, било тужан (или је прича било весела, било тужна). Постоје, међутим, радње које се, према обичном, емпиријском вредновању, не изводе на један од та два начина, рецимо, тужно. Уколико такав детерминатор ипак стоји уз име радње,

⁸О оријентацијама прилошког значења у реченицама в. радове М. Ивић: Renata Grzegorzukowa, *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków ...* [приказ], Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XX/1, 1977, 241–244, као и рад наведен овде у бел. 4.

значење целог споја скреће од саме квалификације глаголске семантике (недовољно логичне квалификације) ка значењу шире процене целог чина, ка коментару.

„Дете се весело игра“: детиња игра се састоји од веселих, чилих покрета, и оно, наравно, оставља утисак веселог створа; за дете таква игра и јесте природна. Као одредба очекиваног протицања радње употребљена је детерминација у облику прилога који је семантички конкордантан с њом (у неку руку редундантан). „Дете се тужно игра“: детиња игра и туга су у суштини несагласни појмови. Оваквим исказом, са међусобно дискордантним члановима — али не преко границе логичнога, што и разликује излагање у овој тачки од излагања у претходној — појачава се утисак о изгледу, и то тужном изгледу детета које се, упркос томе, ипак игра.

Код овог другог примера имамо посла са оријентацијом прилошког значења у смеру ван глагола; ова оријентација није толико логичко-синтаксичке природе, колико интерпретационе. Не настају, дакле, случајеви („дете се тужно игра“) = „дете се игра тужне игре“ (оријентација на неправи објекат), нити = „дете употребљава тужна средства при игри“, нити = „детиња игра има тужне последице“, или др. Детерминација радње мимо онога што је за радњу нормално и очекивано доноси овде као последицу специфичан нагласак на процени: процени вршиоца радње и целог призора уопште. Пошто игра обично не бива таква каквом је представљена (тужна), онда је или дете такво (тужно), или бар тако изгледа. Ово што је речено подупрто је и следећим доказом. Казаће се: „дете се весело игра“ = „дете се игра, и то весело“; „дете се тужно игра“ = „дете се игра, а ли је оно тужно“. Приликом формулације из које произилази да се радња не врши по својој унутрашњој условљености, почиње се подразумевати извесна допуна реченоме, која се, као што видимо, да преобразити у адверзативни реченични додатак. Оваквим накнадним осмишљењем, са своје стране, опет се потврђује несагласност синтагмичких чланова („играти се“ и „тужно“). Могућност да се прилошка семантика трансформише у адверзативну допуну при иначе непромењеном садржају исказа, у оваквим случајевима наговештава да мора постојати појачано деловање на пажњу код примаоца информације, чинилац задржаног утиска; а он се и прелива у значењску компоненту искоментарисаности.

2.2. Чист антонимични однос приликом додавања антонимичних прилога уз глагол може да се не оствари из разлога чији основ лежи у природи глаголског вида.⁹

И емпиријски и језички, постоје следеће могућности: „он је добро радио, и добро је урадио“ — „он је добро радио, али је лош урадио“. То значи да квалификовање радње у њеном току, начелно, не мора да повлачи

⁹ Литература о свршеном и несвршеном виду је, практично, непрегледна, па се термини и тумачења везани за њих своде у најуже оквире.

за собом истовестну оквалификованост те радње у њеном тоталитету. У датом примеру је то, јасно, настало због ванјезичких околности. Међутим, анализе указују и на друкчије случајеве.

У радњи о којој се говори као о протоку, о курзивном остваривању, могу се видети и означити особености које је прате, које „теку“ с њоме заједно. А када се радња посматра без временског квантитета, њена се поступност више не перцепира, па се квалификација може односити само на компактно сагледану радњу. Таква достигнута целина има сопствене карактеристике, некад једнаке карактеристикама оног начина којим се према њој ишло, а некад друкчије. Имамо примере: „он је *просто/компликовано* решавао задатак“ — „он је *просто*⁹ *компликовано* решио задатак“. Зашто се према „просто решио“ теже формулише „компликовано решио“, и при којим се импликацијама ова друга синтагма ипак може употребити?

У случајевима „он је просто решавао“ и „он је просто решио“ не искрсавају видљиве колизије између глаголских садржаја и придодатих детерминација: целовито виђена радња допушта оно исто одређење које је пратило и њено остваривање: „решавао је“ и „решио“ задатак без задржавања, једним простим интелектуалним захватом. Друга два примера су друкчија. Задатак се може „компликовано решавати“, тј. уз примену већег броја заобилазних или продужених поступака, али ако се каже „компликовано решити“, настаје извесан смисаони раскорак између одредбе која је била пратилац радње у њеном савладавању, и довршености, комплексираниости те радње. Уколико је неко „решио задатак“ — а ту је појам процеса самом перфективношћу затрт на одређен начин (не обавезно и поништен) — губи се малопређашња осмишљеност указивања на мноштво „сегмената“ који су се ређали при решавању задатка.¹⁰

Па ипак, реченица „он је компликовано решио задатак“ може бити употребљена ако јој се у јачој мери прида значење коментара. Реченица са *просто* интерпретира се као „он је решио задатак, и то *просто*“, а ова друга као „он је решио задатак, а *ли* је то испало (у овом случају) компликовано“. Очигледна је сличност са оним што је било речено у претходној тачки. И ова врста значењске неусаглашености између глагола и прилога, која је овде базирана на природи глаголског вида, као и она претходна, изазвана реалним чињеницама, имају за последицу помак према значењу утиска, процене, искоментарисаности.

3.1. У многим случајевима семантички садржај неког придева није организован тако како је организован садржај његовог антонима. Код

¹⁰Сада је реч о комплексираној радњи израженој глаголом, овде *решити*, а не глаголском именицом, која би гласила *решење*. Управо у *решити* су затрти чиниоци трајања, што је и истакнуто као битно, док *решење* може у потпуности да задржи компоненту временске протегнутости (уп. текст са бел. 7). На пример: „решење није постигнуто одједном, него је потрајало“; зато су сасвим остварљиве синтагме и „просто решење“ и „компликовано решење“.

прилога је такво неслагање још чешће. На пример, у придевској употреби лакше се остварује антонимија *добар/рђав*, него у прилошкој употреби, тј. у пару *добро/рђаво*. При разноврсним употребама прилога *добро* у знатнијој мери се реализују подзначена чији су најкоректнији опозитуми *лоше*, *слабо*, а и други, премда оштре границе не могу у том смислу да се повуку. — Наравно, могло би да се пође и у подробнију анализу придевских значења речи *добар/рђав*, *лош*, *слаб*, али о њима овде није реч.

Већ и кроз саме многобројне дефиниције адвераба,¹¹ како су их дали обрађивачи РСА с обзиром на подзначења, као и кроз смисао прикључених примера, а нарочито приликом њиховог теоријског преобраћања у супротстављене исказе, јасно се очитује чињеница да значење прилога гравитира од неутралне одредбености, каква је чешћа у одговарајућем придеву, ка процени, одмеравању, вредновању. (То приновљено значење може се, повратно, репрекутовати у придеву, стављеном уз глаголску именицу, уп. т. I 5.) Видимо да се ово слаже са неким већ раније изнетим опаскама, а потврде за то налазе се у примерима који непосредно следе.

Као илустративни примери навешће се парњаштва *добро/рђаво*, *лоше* ..., *лако/тешко* и *згодно/незгодно*.

Добро. Пошто су разгледани сви примери за овај прилог, нађен је невелик број случајева у којима би, при грађењу супротстављеног исказа, реч *рђаво* стајала, према говорним узусима, најприродније: „*добро/рђаво* се владати“, „*добро/рђаво* се држати“ (ово друго, с тим антонимом, говори се данас углавном у вези с физичким држањем тела, леђа); и још неколико примера.

Под I.a. дефиниција гласи: „задовољавајући квалитетом, успело, успешно“; примери: „нова метла *добро* мете/ (стара) метла *слабо*, *лоше* мете“, „*добро/лоше*, *рђаво* потрошен новац“ и др. Деф. I.б.: „у складу са моралним и другим нормама; прим.: „За време рата *добро/слабо*, *лоше* се држао“; „коњ *добро/слабо* слуша“. Деф. I.г.: „подробно, сасвим темељно, поуздано“; прим.: „питања која се *добро/слабо*, *недовољно* расправе“, „*добро/лоше* сам оценио пре него што сам ставио на папир“, „*добро/слабо* се види како птице лете“. Деф. I.ђ.: „обилато, богато“; прим.: „пласуљ *добро/слабо*, *недовољно* заливати“. Деф. 4.a.: „срећно, погодно, прикладно“; прим.: „*добро/лоше* сам се удала“, „*добро/слабо*, *рђаво* је прошао“.

Ово што је доведе показано сведочи само о једном виду „неусклађености“ између прилога *добро* и неколико његових опозитума. У сваком појединачном случају он је најпрецизније супротстављен једноме од њих. Разлози за то леже у постојању једва приметно издиференцираних значењских слојева у самоме *добро*, као и у неким говорним навикама при

¹¹ Даље се скраћено наводе дефиниције из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности* (РСА), заједно са пробраним примерима, такође сведеним на потребни дистинктивни контекст. У самим оквирима примера исписују се и антонимични одн. опозитни прилози. Компаративи и суперлативи су за анализу исто што и позитиви.

удруживању појединих прилошких и глаголских речи. Сваки случај могао би да буде проучен посебно.

Препреке за антонимични исказ (уопште) могу настати због садржаја у ширем контексту. Под већ наведеном дефиницијом за 1.а. („... успело, успешно“) налази се пример „добро Муја бјеше погодила међу токе у прси широке“. Бесмислено је „рђаво, лоше, слабо погодити међу токе у прси“. Контекст говори о тачном поготку, те је прилог *добро*, уколико га најпре видимо у служби квалификације поготка, овде редувантант; међутим, он стоји и у служби наглашене похвале, одобравања. Али када у контексту не би стајала конкретизација поготка (тј. „међу токе у прси широке“), сâм адверб *добро* имао би своје диференцијално значење: „тачно“. Напоредо с таквим исказом, без ширег контекста, био би реалан опозитум „лоше је погодила Муја“: говорно лице би обзнанило да је особа која је нишанила у Муја погодила Муја без жељеног ефекта, у неки невиталан део тела, да је погодила ван правог циља, „нетачно“.

Наилази се на грађу у речничкој обради прилога *добро* која открива потпуну немогућност прављења супротстављених примера, ни са једним од опозитивних прилога, пошто се значење *добро* сасвим спецификовало, и то у правцу појачавања глаголске семантике. Тако се у речи *добро* јавља значење блиско појму „врло“, „веома“, које није преобративо у своју супротност. Деф. 1.а.: „усрдно, са великом силином, жестоко“; прим.: „но вас сестре добро молим“, „добро су нам навалили Турци“, „даде ме добро избити“. Деф. 1. ж.: „у пуној мери, у високом степену“; прим.: „добро ћемо се ужелети једно другога“.

Лако. Деф. 1.а.: „изводљиво с мало напрезања, с мало напора, без великог труда, с лакоћом“; прим.: „*лако/тешко схвата*“. Примери под 1.б и 2.в. такође се могу трансформисати тако да се прилог *тешко* употреби без икакве сметње. Али се у извесним случајевима симетрија нарушава, слабије или јаче.

Деф. 3: „брзо, одмах, зачас, нагло“; прим.: „*лако/тешко назебе*“. Далји пример: „човек се у рачуну лако превари“. Ако би се рекло „човек се у (таквом) рачуну тешко превари“, показало би се да *тешко* не значи само „после дужег времена“, тј. супротно према датом у дефиницији „одмах“, већ би се наговестило и друкчије значење: семантика оваквог примера приметније би се померила према исказу о реткој остварљивости. Тада би и *тешко* (а заједно са њим и опозитно *лако*) имало значењску нијансу мале (одн. велике) учесталости одговарајуће радње (нпр. и ово: „деца се лако збуњују кад одговарају“).

Деф. 2.а.: „у врло малој мери, незнатно, једва (у погледу интензитета)“; прим.: „министар је *лако/тешко* оболео“, „*лако/тешко* га је ударио“. Ни у овој тачци обраде примери нису једнородни, иако свима њима дата дефиниција одговара. Један од примера гласи: „руке му *лако/тешко дрхтају*“; у опозицији би стајало „руке му јакò дрхтају“.

Даље: „перје на репу је *лако*/* *тешко* савијено“; за супротно значење би се употребила формулација „перје на репу је *јако* савијено“.¹² Закључујемо да је у ова два примера прилогу *лако* придодат још и семантички присенак мале опсервабилности, слабије уочљивости, док се опозитни присенак при употреби прилога *тешко* (уз глаголе који сами нису из значењске породице „видети“) не добија.

О пару *лако/тешко* било је говора и у т. II 1.4.

Згодно. Споменућемо да је у свом чланку Д. Бошков¹³ у вези с придевом *згодан* тачно рекла: „За *згодан* у синтагмама типа *згодна девојка*, *згодан младић*, супротно по значењу није *незгодан*, већ *ружан*, а за *незгодан* (у значењу: *неугодан*) — рецимо, он је *ужасно незгодан* — супротно је *угодан по нарави*, *карактеру* и сл.“. Оваква опаска тачно допуњује оно што се овде говори у вези с неизбалансираним односима код антонимичних прилога.

У РСА реч *згодно* има јединствену, додуше доста разуђену дефиницију: „на *згодан* начин, пријатно, угодно; удобно; лепо, добро“. Примери: „јутарња свежина је *згодно*/* *незгодно* хладила босе ноге“; „у кући се станује *згодно*/**незгодно*“; „мајстор зна *згодно*/**незгодно* да скроји“. Произилази да уколико *згодно* значи „прикладно“ на неком средњем ступњу између техничке угодности и уобичајености, узурелности („*згодно* становати“, „*згодно* скројити“), антонимија се толерише, поготову у таквим реченицама где би неки шири реченички фактори то посебно подржавали; нпр.: они тамо станују *незгодно*, много их је у једној соби“; „мајстор му је *некако* *незгодно* скројио сако“. Уколико је у питању физичка удобност, пријатност („свежина *згодно* хлади ноге“), антоним *незгодно* није употребљив.

Међу скупљеним примерима у РСА издваја се реченица „то се особито *згодно* може примијенити“. Прилог је везан за глагол „применити“. Донекле преиначена, супротна реченица би могла да гласи: „не може се тако *незгодно* примењивати овај поступак“, где је прилог *незгодно* прикладан за употребу. Значење је овде усмерено на сврсисходност (одн. у антонимији на њено одсуство), али такав присенак није извучен у дефиницији за *згодно*.

Закључак који се изводи из ових конфронтација јесте тај да прилог *незгодно* допушта да буде употребљаван углавном у нешто апстрактнијим значењима, у негирању неке усвојене конвенције, правилности и сл., док његов парњак *згодно* има проширеније поље примене.¹⁴

¹²У овом примеру разматрање се приближило проблематици *прил.+прид.* Ипак, могућно је рећи „поветарац му је *лако/јако* савио перје на репу“.

¹³Придевска негација ... (в. бел. 1), 64.

¹⁴У анализама је могло да се пође и од антонимичних прилога *рђаво*, *тешко*, *незгодно*. Анализе су на овом месту прикраћене у својој целовитости, јер би проученост

3.2. У случајевима када се глаголи и прилози „сабирају“ уз мањи или већи губитак стварносне компатибилности, може настајати асоцијативна компатибилност.¹⁵ Многа метафорична значења прилога су у језику устале и засведочена у речницима. Без обзира на то да ли су у питању прилози такве врсте, или су неке прилошко-глаголске метафоричне везе настале импровизовано, *ad hoc*, у тим обртима антонимични прилози се појављују са друкчијом учесталошћу, или са нешто измењеним значењским призвучицама, или се уопште не појављују.

У оваквом светлу су разгледани прилози *здро̀во/болѐсно, нездро̀во; хладно/то̀пло, врело, вру̀ће; слатко/горко; чисто/пр̀аво, нечи́сто*. Где год се могло, тумачења и примери су узимани из РСА, а где је обрада недостајала (после слова *м*), служили смо се Речником српскохрватског књижевног језика Матице српске (РМС). Узимане су у обзир позиције које одговарају садашњем разматрању.

Здро̀во. Деф. 2.б.: „разложно, трезвено, на позитиван начин, исправно, рационално“; прим.: „мисли здраво и одлучно“, „у Христову науку здраво верују“, „успели смо да проблем здраво поставимо“ и др. Прилог *здро̀во* је овде чврсто закорачио у поље пренесене семантике, у које се прилог *болѐсно* није још упутио. Истина, може се направити реченица „он мисли болѐсно“, али је то онда метафора неуврежена у стандардне говорне навике, на нивоу индивидуалног трагања за изразом. У већини ових одн. оваквих примера у опозитном смислу би се употребило *нездро̀во*. Придев *нездрав*, као и одговарајући прилог, упућују највише на пренесено значење.

Остала небуквална подзначења речи *здро̀во*, према РСА, свде се на службу појачавања семантике у управном глаголу. Примери су типа „здро̀во се ражалио“, „здро̀во диже нос“, „упни се здраво“, „здро̀во рањен“ итд. Занимљиво је да се донекле слична семантичка служба јавља и код прилога *болѐсно*. За тај прилог је дата јединствена дефиниција: „као у болести, претерано“; прим.: „болѐсно концентрисан“ (преводиво у „болѐсно се концентрисати“). Значење је такође „веома“, као и код *здро̀во*, али уз констатацију о грозничавом, „нездравом“ потенцирању онога што значи глагол.

сваког прилошког пара — а имају се у виду утврђена значења прилога — била потпуна тек онда када би се на методолошки сасвим једнак начин сва хетеросемија разгледала у оба парњака. Разлог за дати избор био је техничке природе: наиме, у РСА су у време писања расправе били обрађени управо они прилози који су овде разгледани као полазни.

У следећој тачки није се сматрала нужном оваква методолошка уједначеност (примери су узимани и из другог речника), пошто се у њој говори о метафорама, а оне представљају отворен систем, подложен непрекидном разгранвању.

¹⁵У француском језику, нпр., постоје синтагме *flamber rouge* и *rire jaune*. При сачуваном једнаком синтаксичком односу, прва синтагма чува дословни одредбени смисао, док је друга фигуративна (*Сравнительная грамматика романских языков*, изд. АН СССР, Институт языкознания, Москва, 1972, стр. 353). Аутори даље говоре о томе да је тешко одлучно рећи да ли у формирању таквих фигура већу улогу игра лексички или синтаксички чинилац (354).

Поводом здраво в. и даље, у т. II 3.3.

Хладно. Деф. 2.а.: „без узбуђења, мирно“; прим.: „размишљаше хладно“, „око посматра хладно“. Не постоји могућност да се у опозитном смислу употреби прилог *топло*, али се према РСА, употребљавају *врело* и *вруже* у значењу „ревностно“, „ватрено“; прим.: „заузимао се врло врело за нас“, „ја ћу га вруже препоручити“. Друкчије је код случајева обухваћених под хладно 2.б. Деф.: „без осећања, нељубазно“; прим.: „одговори хладно“, „хладно нас примише“. РМС даје под *топло* 2. дефиницију „на топао начин, срдечно“, са примером „руковаше се топло“.

Слатко. Подела на подзначања у РМС, по нашем мишљењу, није дата сасвим доследно. Овде ће се друкчије раздвојити значењски типови, уз задржане синтагме из грађе РМС.

а) Прилогом се интензивира значење оне радње (збивања) у чијој природи већ лежи извесна блискост са појмом слаткога („слатко мири-сати“), или, у метафори, са појмом пријатнога уопште: „слатко тепати“, „слатко миловати“. б) Прилогом се интензивира значење радње по себи неутралне, која у свом интензивираним степену може постати пријатна на неки особен начин: „слатко јести“, „слатко зевнути“, „слатко спавати“. в) Семантиком прилога радња се детерминира као неусиљена, драговољна, радосна: „пара дата слатко и весело“. За реч *горко* у РСА је дефиниција јединствена али комбинована, а примери разнородни. Пример „све је одисало горко на увеле георгине“ односи се на горчину у непренесеном смислу (одговара синтагми „слатко мирисати“), док су остали примери метафорични. Тако, прилогом *горко* интензивира се радња сама по себи непријатна, болна: „горко јецати“, „горко рани Марка у главу“ (необична веза), „горко стењати“, „горко ће се преварити“ и сл., што је у аналогiji са нашим *слатко* а) метафоричним. У осталим примерима, доста многобројним, овај прилог стоји махом уз разне глаголе говорења, испољавања мисли или осећања: „рече горко“, „насмеја се горко“, „горко помисли“ и др.; исто тако, у инвентивнијим спојевима, као „кума ме је горко дочекала“, „испитивао је дуго и горко цели његов историјат“. У целој овој другој групи примера претеже социјативни тип одређивања глагола: „реализовати радњу са горчином, уз осећање тегобе, туге, јеткости“ и сл. То донекле удаљава ову групацију од случајева који би иначе могли бити аналогни са *слатко* б), пошто је тамо израженије значење интензивирања радње, а овде - допуњавања радње неким спољним обележјима.

Чисто. Деф. 1.б.: „без икакве примесе или сметње“; прим.: „говори чисто српски“, „баритон звучи чисто“. Употребљиви антоним је овде *нечисто*. Деф. 3.: „јасно, разговетно“; прим.: „Маша му чисто казала да воли Раду“ (синтагма је необична), а антонимични исказ се не може остварити. РМС не даје фигуративно значење прилога *чисто* „поштено, морално исправно“, уз које би ишао пример (наша конструкција): „он је током своје каријере све радио чисто“. Овај речник уопште не даје *прљаво*

као прилог; уз наш пример могло би у антонимичном односу да стоји „он је неке ствари радио прлаво“.

Закључујемо да се у преносним значењима антонимични прилози понашају у знатној мери независно. М. Ивић је тачно приметила како је неосдрживо „запажање о томе да метафоризација не разара антонимију“.¹⁶

Говорникова одн. пишчева инвенција има велике могућности да обогаћује текст (и подтекст) спрежући глаголе са прилозима. У смелим потрагама за експресијом догоде се и формулације са антонимичним прилозима необичних облика. Наишли смо на реченице у књижевним делима: „старе степенице зашкрипаше толико познато и *запамћено*“ (Д. Ђосић, *Отпадник*), и „глуво и *заборављено* живјели и нечујно умирали“ (Б. Ђопић, *Пролом*). Антонимичан значењски однос у овако употребљеним прилозима *запамћено* и *заборављено* постоји, мада не сасвим уравнотежен.

3.3. Поједине везе *прил.+глагол* прешле су у устаљене колокације, код којих се варирање помоћу антониμα, разумљиво, не може очекивати. Овде је појам колокације узет у нешто ширем значењу, наиме, поделили смо га на лексичку и синтаксичко-лексичку колокативност.

Под лексичком се подразумевају случајеви као „песимист гледа црно на живот“ (настала је и реч *црноглед*). „Гледати бело“ не значи „бити оптимист“: оно има сасвим другачије значење — „гледати згрануто, разрогачених очију“. Колокација је и „добро доћи“, (створене су речи *добродошао*, *добродошлица*). Није познато „*рђаво доћи“, „*лоше доћи“, евентуално: „зло си дошао“, али не са конотацијом злих жеља, лошег дочека, већ у смислу „у зао час“.

Синтаксичко-лексичком колокацијом смо овде назвали једну одређену везу прилога *здрaво* са глаголом, која се одржава под посебним синтаксичким и семантичким условима; прим.: „вратити се здраво“. Дефиниција из РСА, под *здрaво* 1.б.: „у животу, у снази; без ране, погибије, невоље ...“; прим.: „оде здраво“, „могоше ли здраво путовати“, „сви се Ахејци вратили здраво“, „стога га пропустише здраво те прође“. Синтаксичка посебност је у томе што се прилогом одређује стање (здравствено) субјекта у реченици — а то, иначе, нормално захтева употребу придева. Семантички је услов тај да у предикату треба да стоје глаголи субјектовог кретања (ходања, путовања). У таквим склоповима говори се само прилог *здрaво*, не и *болесно*, премда би у стварности лица о којима се реферише кроз субјекте могла и не бити здрава („*Ахејци се вратише болесно“). Језик је усталио овај тип повезаности свакако због асоцирања са разноврсним учтивим изразима, када се исказују добре жеље и поруке.

¹⁶ Показано је да *мутан* „редовно, при карактерисању људског створа, поништава антонимијско партнерство са *бистар*, а задржава га са *јасан*“ (*Jedan prilog ...*, в. бел. 1, стр. 125, 126).

III

Прилози димензионалних значења

1. Димензионалне одредбе уз именице и уз глаголе пружају грађу за посебну опширну студију. Тема о изражавању димензија у нашем језику очекује пажљивог обрађивача, а ово што је скупљено у одељку III чини само скицу такве будуће обраде, овде уклопљену у специјалну проблематику.

Основна питања везана за димензије рачвају се на самом извору у два рукавца: димензије просторних и димензије временских величина и односа. Карактеристично је да скоро у свим лексемама са значењем димензија (па и у напред помињаним интензитетско-особинским), сврстаним по правилу у парове, постоји и значењска компонента већег одн. мањег од норме. Засебни изрази за одговарајућу норму, за „средњу димензију“, без прибегавања допунама („средње висок“ или сл.) ту не постоје. Постоји само могућност да се напоредо с тим лексемама граде и њихови деминуирани, еуфемизовани, аугментизовани облици: *омањи, омален, повелик, великачак* итд. (*великачак*, према РСА, има значења и „прилично велик“ и „врло велик“).

У најкраћим цртама размотриће се детерминације простора и времена најпре на придевским речима, из чега ће се већ назрети замршеност антонимичних односа у тој области, још и појачана уколико се придевско одређивање премешта у прилошко.

У смислу простора, величина се на првом месту изражава придевима *велики* и *мали*. Оваква детерминација величине је уопштена, тј. неквалификована и без специфичног компаративног чиниоца (о коме даље). Квалификовано се величина може посматрати било хоризонтално од локализатора, и то „попречно“ — *широк/узак* или „уздужно“ — *дугачак/кратак*,¹⁷ било вертикално, и то или изнад локализатора — *висок/низак*, или испод њега — *дубок/плитак*. Квалификација *тесан* је на прелазу ка значењу интензитета: „превише узак“, и нема свог чистог антонима; има опозитивне: „*тесан/широк* кланац“, „*тесна/удобна* ципела“, „*тесна/лабава* веза“. Најзад, величина се посматра компаратизовано — *крупан/ситан*: ту се, наиме, имплицира међусобно поређење са примерцима исте врсте који су представљени у маси — „*крупан/ситан* шљунак“, или поређење неке јединице са замишљеним еталоном, са средњом вредношћу истородних примерака — „*крупно/ситно* дете“.

Време се, по свему судећи, уопште прихвата као метафора простора, као позната четврта димензија. Његова величина се доима као хоризонтална уздужна протегнутост — *дуг/кратак*. Одређење времена се такође може квалификовати — као *брз/спор*, а и компаратизовати — као *чест/редак*, у приближној аналогiji са димензијом простора.

¹⁷ Наравно, и *дугачак/кратак* се може посматрати „попречно“. За просторну дужину се употребљава и *дугачак* и *дуг*, што није случај када се ова ознака пренесе на трајање времена (онда само *дуг* у исправном изражавању).

Придевска употреба ових одредаба, још пре било какве метафоризације (а ње има на различитим ступњевима) често одступа од коришћења чистим антонимима када се траже опозиције за разне значењске компоненте. На пример, у просторном подручју: „*кратак/дугачак* капут“, „*кратак/опширан* садржај књиге“. У подручју времена јављају се слични случајеви.¹⁸

Сав овај, овако укратко оцртан систем ознака за димензије ремети се и даље, на себи својствене начине, када се придевске одредбе преобраћају или замишљају као преобраћене у прилошке.¹⁹

2.1. Што се тиче просторних детерминација, прилог *велико* уопште не постоји у значењу које би одговарало значењу мотивног придева *велики*.²⁰ Прилог *мало* уз глаголе представља нешто сасвим друго у синтаксичком погледу: или објекатску допуну — „мало радити“, = „урадити малу количину посла“, или додатак за ознаку трајања — „мало урадити“ = „радити кратко време“. Овакво *мало* стоји као опозитум према *много*.

Код детерминација које смо назвали квалификованим имамо следеће појаве. Када семеме које у придевском облику значе вертикалну протегнутост стоје прилошки, искрсава двојаки значењски садржај: директивни и стационарни. Имамо: „*високо/ниско* узлетети“ — „*високо/ниско* летети“; „*дубоко/плитко* уроњавати“ — „*дубоко/плитко* лежати под водом“. Овде постоје и прелазне аперцепције: „*високо* је уздигнуо чело“ може бити схваћено на оба начина и прешло је у колокацију). Донекле слично томе, прилози у „*високо/ниско* градити“ упућују или на грађење „на *великој/малој* висини“ (о насељима у брдовитим пределима), или на објектску оријентацију: „*градити високе/ниске* куће“. Код хоризонталне „попречне“ димензије двовалентност такође постоји: „*широко* размахнути крилима“ — „*широко* поставити засеке“; ово се не говори са *уско*. Има и овде прелазних случајева у погледу директивности одн. стационарности.

¹⁸ Проучавалац ове проблематике у немачком језику П. Г. Лафренц показује колика је неравнотежа међу антонимичним придевима у области димензионалних значења: *велики/мали, дубок/плитак* и др. (*Zu den semantischen Strukturen der Dimensionsadjektiva in der deutschen Gegenwartssprache*, Güteborger germanistische Forschungen 24, 1983). Наводи се и ранија литература. Аутор наглашава да је употреба таквих придева посебно илустративна за увид у значењске садржаје придева уопште (стр. 15, 17–20, 20–29).

¹⁹ Као давнашњу и давно заборављену антиципацију будућих разматрања о опозитним прилозима, изнету у нашој стручној литератури, навешћемо реченицу из чланка Д. Костића, *Разнолика употреба прилога „ретко“*, Наш језик ст. серија VII/8, 1940, 229: „Употреба прилога *ретко* доста је честа и разнолика, у поређењу с употребом и његовог компаратива *ређе* (*најређе*) као и опозитума *често*, заиста ретком и мало разноликом“.

П. Пипер, *Заменички прилози (граматички статус и семантички типови)*, Нови Сад, 1983, поред сажетог прегледа дефиниција датих за прилошке речи у досадашњој науци (42–45), има на неким местима запажања која су делимично у вези са нашом садашњом анализом просторних и временских детерминација (стр. 75, 106–107).

²⁰ У РСА постоје само покрајинска значења: *велико* у позитиву значи „веома“, а у компаративу и суперлативу, тј. као *веће, највеће*, значи „више“, „највише“.

Примери из РМС: „широко се гранати“ (прешло је у колокацију), „орлови гледају широко“. Ни ово се не говори са *уско*, без обзира на то шта значи последњи, помало неодређен исказ о орловима. Што се тиче пара *дуго* (*дугачко*)/*кратко*, он показује двоврсност друкчијег типа. У просторном смислу налазимо оријентацију на објекат: „*дугачко/кратко* писати“ (нпр., одговор на писмо); *дуго/кратко* говори се у временском смислу, о чему даље.

Придевима осмишљеним као просторна компаративизација одговарају прилози *крупно/ситно*. Њихова употреба уз глаголе такође ствара оријентацију на објекат; „*крупно/ситно* сецкати“, и приближава се особинском одређивању (као што је то нпр. у „*округло* сецкати“).

2.2. Наведени су случајеви неупотребљивости прилога *уско* напореда са нормалном употребом *широко*. Исто тако, на пример, поред „широко отворити прозор“ (често и: „широм“), не говори се „*уско* отворити прозор“, премда се радња, у суштини, може тако извршити, прозор се може отворити сасвим мало, може се одшкринути. Слично томе, поред „кратко подшишати косу“ не каже се „*дугачко* подшишати косу“, мада логично наслућујемо да би се тако могло рећи о недовољно подшишаној коси. Објашњење које уз ово следи повезује се са оним о чему се говорило у неким тачкама пододелјка II и заслужује посебан осврт.

У свим случајевима допуштене употребе прилози су „паралелни“, конкордантни са управним глаголима. *Размахнути, гранати се, отворити* јесу речи са основним значењем увећавања хоризонталног простирања, раширивања, тако да прилог *широко* уз њих, по овом чиниоцу, представља редуванцу, међутим, он ту служи за појачање већ датог значења, па и као експресивни елемент. Слично се закључује и у вези с „гледањем орла“, где сâм глагол *гледати* још не индицира ни ширину ни ускост, али ширину индицира познати појам „орловског гледања“: овде се, дакле, горње тумачење о спрези не односи на глагол, него се односи на целину исказа. Све је исто код „кратко подшишати“: смисао глагола је скраћивање, што и префикс потврђује, те се прилогом *кратко* само потенцира одговарајуће усмерење радње.

Немогућност употребе прилога *уско* и *дугачко* у овим реченицама упоредићемо са оним што смо износили у т. II 2.1. и 2.2 („дете се тужно игра“, „он је компликовано решио задатак“) и у II 1.4 („он се хладно обукао“). У вези са прва два случаја, где је прилог само практично или интерпретационо у раскораку са глаголом, рекли смо да језик ипак допушта такве спојеве, а да значење тада прелази у коментар. Поводом трећег примера било је речено да је дискордантност између *обући се* и *хладно* у самој природи њихових лексичких значења, тако да језик не трпи спрезање те врсте, чак ни са преносом на семантику коментара. Управо се овим трећим случајем у потпуности се слажу „*уско* размахнути“ и сл. или „*дугачко* подшишати“, те није потребно понављати исто тумачење.

2.3. Међу придевским речима постоји напред непоменути специфичан пар *далек/близак*. Поред стационарног, и то пунктуалног значења — „*далека/блиска шума*“ постоји и стационарно линеарно — „*далеки/блиски пут*“ (рецимо, по километражи), као и директивно — „*далеки/блиски домет*“ (дохитање). Према овим придевима стоје прилози који развијају стационарно и директивно значење: „*далеко/блиско* (чешће: „*близу*“) *стајати*“ — „*далеко/блиско* („*близу*“) *добацити*“. Даље ћемо видети реперкусије ових поимања и у сфери временских исказа.

2.4. Као и код метафора са укљученим особинским прилозима, и овде се, код прилога димензионалних просторних значења, јављају разни нерегуларни односи.

Према РМС, под одредницом *широко*, међу примерима који нас сад интересују чита се следеће. Деф. 2.б.: „у великој мери, много“; прим.: „широко се расположио“. Деф. 4: „слободно, безбрижно“; прим.: „смејао се широко“, „живео широко“. Деф. 5: „свестрано, опширно, потанко“; прим.: „стане широко цртати идеал жене“, „прича широко“. Ни у једном од значења која би била у пуном контрасту са значењима датим у трима дефиницијама не би могла стајати одредба *уско*. Под *уско* РМС даје: деф. 2.а.: „присно, интимно“; прим.: „уско везан заједницом интереса“, „уско су се спријатељили“. Деф. 2.б.: „једнострано, ограничено“; прим.: „на извоз се гледа прилично уско“, „питање су поставили уско“. При замишљеним супротним значењима не би се употребио прилог *широко* у првом случају (2.а.), али је он ипак могућан у другом (2.б.), и тада би реченицама најближе одговарала показна дефиниција *широко* 5, премда не у потпуности.

У непренесеном смислу се говори „*крупно/ситно писати*“. Метафора „*крупно писати*“ („*крупно се писало о томе*“) значи „*писати са придавањем великог значаја*“, али „**ситно писати*“ не постоји у смислу узгредног, маргиналног бележења о нечем.

Могу се наводити и даљи примери, али је и из овог малог броја видљиво да се метафоре и овде развијају самостално, неспутане парњаштвом. Неке од њих се устаљују као колокације: „*дубоко се замислити*“, али не и „**плитко се замислити*“ у евентуалном значењу „*накратко се замислити*“: ово и због дискордантног односа између прилога *плитко* и глагола *замислити се*.

Запажа се да неки метафорично искоришћени прилози стоје уз трпне придеве, међутим, не и уз друге облике истог глагола. Трпни придев се готово претапа у неглаголски описни, те као описни изискује детерминацију: „*широко образован човек*“. Ни овде се не ствара антонимично „**уско образован човек*“ (евентуално се може тако рећи у шали).

3.1. Прелазећи на прилоге се значењем временске димензије, указујемо најпре да се у временском смислу не говоре ни придеви *велики* и

мали. Они се могу појавити у преплету са семантиком просторне величине (која и јесте њихов главни смисао), или са семантиком вредносне оцене: нпр., „велико очекивање“. Што се тиче прилошке употребе, *велико* је у временском смислу неприменљиво, а о речи *мало* у том истом смислу било је помена у т. III 2.1.

3.2. Преобликовање у прилоге неких других придева са временским значењима и семантичке последице које затим настају воде у посебну проблематику тесно повезану са постојањем двојаког глаголског вида. Стварају се и симетричне и несиметричне ситуације, што је сасвим очекивано, јер глаголски аспект и појмовни садржаји временских прилога делују у истој, у темпоралној сфери, где су могућни њихови судари и укрштања. Специфичне неусклађености произилазе из чињенице да су и сами перфективни глаголи хетерогена групација.

Међу танане анализе глаголске перфективности са њеним подвиговима спадају код нас делови велике, сада већ давнашње студије Ђ. Грубора,²¹ чија су поједина запажање подстицајна, премда се Грубор није бавио питањем антонимичних одредаба уз глаголе.

У вези са глаголским аспектом најпогодније је да се разгледа парњаштво *брзо/споро*, из области квалификованих значења, како смо их назвали говорећи о просторној димензији. Узгред — не заборављамо да реч *брзо* значи и „одмах после нечега“: „он је брзо досуо још вина“.

Уз глаголе који означавају тренутачну радњу не могу стајати прилози ни *брзо* ни *споро* („**брзо/споро* севнути“). Они се не слажу ни са свршеним глаголима деминутивног и аугментативног значења, као што би, нпр., било „**брзо* поплакати“, „**споро* пресолити“. Умањеност одн. увећаност количине глаголског трајања не прихвата истовремено одредбу по још једном, концептуално друкчијем временском моменту.

Ипак, неки од свршених глагола могу да буду детерминирани и једним и другим прилогом. То су глаголи из круга оних свршених који садрже — или прикривено садрже — семантику аткурзије према свршености, семантику протегнутог времена које се комплексира у свршеност. Дајемо табелу са четири таква развојна глагола, у њиховом несвршеном и свршеном аспекту:

брзо/споро улазити — брзо/споро ући
 брзо/споро решавати (задатке) — брзо/?споро решити
 брзо/споро долазити — брзо/*споро доћи
 брзо/споро везивати (крајеве канапа) — брзо/*споро везати

Из примера сазнајемо да детерминација *брзо* пристаје и уз несвршене и уз свршене глаголе, и то уз њихове различите типове, а ову различитост

²¹ *Аспектна значења*, Rad JAZU 293, 1953, стр. 9. и д. Анализе видских значења у новијој литератури су веома многобројне, али нам је позивање на Грубора за ову прилику довољно.

сагледавамо из неједнаких антонимичних могућности, тј. из пристајања или непристајања одредбе *споро* уз одговарајућу свршеност.

Прилог *брзо* уз несвршени вид припаја се као „курзивни“, он квалификује трајну радњу у складу са властитом семантиком. Као што видимо, он такође стоји и уз дате типове свршених глагола, и у тим случајевима карактерише комплексно схваћену трајну, развојну радњу (може се упоредити са „он је просто решио задатак“ из т. II 2.2). Треба приметити да између та два *брзо*, тј. уз несвршен и уз свршен глагол, постоји специфична разлика: „*употребљавајући* — *употребивши* (релативно) кратко време“.

Прилог *споро* стоји нормално, „курзивно“ уз несвршени вид, али показује неједнаку припојивост уз свршени. Постојање или непостојање његове службе поред свршених глагола зависи од тога са каквим се садржинским детаљима појављује у перфективном виду семантика комплексираниости, колико се у глаголу још види, одн. више не види, фазност или издљеност одговарајуће несвршене радње.

Тако, под „споро ући“ подразумева се спорост корачања које је довело до уласка. Истина, не искључује се да „споро ући“, као и „спори улазак“ споменут у т. I 5, могу изгледати многим представницима нашег језика као да су на самој граници реченичне толеранције, или да су уопште неупотребљиви. Слично као у неким случајевима из претходног разматрања, уграђујемо такве спојеве у прикладне контексте (ни метафоричне, ни нарочито стилизоване), те добијамо коректне исказе; нпр.: „дуго су га чекали, и најзад је он ушао, замишљено, споро, некако одсутно“, или: „његов достојанствени, спори улазак био је дочекан комешањем, па онда великим узбуђењем и аплаузом“, и сл.

„Споро решити“ донекле индицира фазе у одређеном интелектуалном поступку, међутим, више се прелива у коментар (треба се подсетити на „компликовано решити“ из т. II 2.2); ту, дакле, није чисто временским параметром оквалификована радња која решавање води ка решењу, већ је процењен и ефекат који пропраћа целину. Претпостављамо да ни „споро решити“ не мора сваком представнику језика изгледати као несумњиво прихватљив лексички спој. Код глагола *доћи*, привидно посве подударног са *ући*, детерминација са *споро* изостаје, стога што се „долазак“ аперцепира скоро искључиво као „почетак присуства“, као настали резултат после ходања и укорачивања, а не као „крај одсуства“ у чије се време догађало приближавање, долажење. На исти начин, радња *везати* (крајеве канапа) не посматра се као комплексирано *везивати* са неким његовим поступним фазама. Реченице „он је споро дошао“ и „он је споро везао“ нису подобне чак ни за настанак семантике коментара. У делимичној аналогiji са ранијим тумачењима, неподобност за значење коментара и овде је последица изразите дискордантности у појмовним садржајима тих свршених глагола и тог прилога.

У многим случајевима у којима је дубиозна или сасвим искључена употреба прилога *споро*, на његово место могу да ступе прилози *полако*,

лагано: „[?]споро испричати“ — „полако испричати“; „[?]споро појести“ — „полако, лагано појести“. За помирење противречних концепата комплексности радње и (релативно) дужег, „развученог“ трајања њеног комплексирања, језик налази решење у прилозима *полако*, *лагано*, јер они, како изгледа, мање осликавају успореност акције и више су особински него димензионални.

Дата тумачења се не заснивају у пуној мери на подробним анализама у Груборовој подели перфективних глагола. Перфективни развојни су код њега пантивни, тотивни, инкоативни, финитивни ... мајоративни, интензивни, сативни ... — при чему тврдимо да би био веома захвалан задатак истражити компатибилност сваке од тих његових групација са појединим временским прилозима. Исто тако, управо садашња анализа даје повода за закључак да се у глаголима, поред логике квантитета, коју је са различитих гледишта минуциозно обрадио Грубор, исказује и логика стварносног садржаја, битна при додавању временских одредаба. На пример, међу Груборове инкоативне иду сасвим равноправно и *заиграти* и *запевати*. Ми примећујемо да са првим од њих, са *заиграти*, могу да стоје прилози и *брзо* и *споро*; они се односе на учесталост или проређеност оних „фрагмената“ радње који су игрању својствени (кораци, скокови), те значе, отприлике, „у *брзом/спором* следу“. Са другим глаголом, са *запевати*, *брзо* пре означава напред поменуто „одмах“ (то је, уосталом, *брзо* могло значити и уз *заиграти*), неголи „брзим темпом“ или сл. И прилог *споро* са глаголом *запевати* далеко је мање употребљив него са *заиграти*. Све ово је последица факта да се у *заиграти* чува „стварносни садржај“, фрагментираност радње, док у *запевати* тога нема, сем ако би се нарочито обратила пажња на начин ређања нота или тактова.

Перфективни глаголи које Грубор назива стативним — *остати*, *проборавити* и сл. — значе само то да постоји нека количина трајања: они немају ни „за собом“ (као *ући*), ни „испред себе“ (као *заиграти*) развој радње, па онда ни степен његове брзине. Стога се не може рећи ни „*брзо остати“, ни „*споро проборавити“. Иако перфективни, они ипак индицирају, како је речено, количину трајања, тако да је остварљиво „*дуго/кратко остати*“, „*дуго/кратко проборавити*“.

Прилози *често* и *ретко* (из сфере компаратизовања), захваљујући значењу које указује на итерацију, стоје само уз несвршене глаголе, осим у посебној синтаксичкој конструкцији кондиционалног уобличења: „он би често запевао“, „он би ретко пропустио које предавање“.

3.3. Помињани специфични придевски пар *далеки/блиски* добија у временској аперцепцији (као и у просторној) и стационарно пунктуално значење — „*далеки/блиски* догађај“, и стационарно линеарно — „*далеки/блиски* пут“ (који траје дуго или кратко), и директивно — „*далеко/блиско* памћење“ (које се протеже до веће или мање давнине).

Према овим придевима стоје временски прилози који се осећају као изразито фигуративни, и то без јаснијег испољавања било стационарности, било директивности: „он уме да далеко предвиђа“ — „он блиско предвиђа своју несрећу“.

У паралелизму се *далеко/блиско* са временским значењем, постоји стационарно *давно/скоро*. Код прилога *скоро* развила су се значења како прошлости, тако и будућности, што спада у ретке случајеве тзв. енантисемије.

3.4. Прилози за време могу да постану метафорични, мада то бива у малом броју случајева, због чињенице да су временске ознаке, како је већ било споменуто, саме по себи врста метафоре. Појављује се помак према концепту просторности: „*често/ретко* поставити (стубове дуж колосека)“; „*често/ретко* ткати“ (према „ретко ткан“ стоји и опозитум „густо ткан“). Предилекција прилога *често* и *ретко* да буду припојени уз трпне придеве а не уз друге глаголске облике сведочи — као и у једном раније приказаном случају — да они овде теже ка значењу описности, у чему и долази до израза њихова у датим случајевима метафорична природа. У језику се јавља прилог *ретко* и са семантиком *веома*, *изузетно* „ретко обдарен човек“. Поред њега *често* са антонимичним значењем не може постојати.

IV

Закључци

Природу прилошких речи (изведених од придева, употребљених уз пунозначне глаголе) покушали смо овде да проучимо под једним специфичним углом гледања, наиме, посматрајући их у антонимичним одн. опозитним положајима. При разјашњавању њихових особености постоје, наравно, и многи друкчији прилази. Међутим, и овај је довео до закључака који се слажу са неким одраније познатим и потврђеним констатацијама, те их је још јаче поткрепио.

Треба поново нагласити да су могућности за детерминацију глагола помоћу прилога *веома* велике, у том смислу што овај синтаксички поступак широко отвара врата семантичким и стилским новинама, разигравању асоцијација. У томе ове могућности иду испред могућности при детерминирању именица помоћу придева. Овој области добро пристаје опаска, нпр., Н. Чомског да ако се у реченици крше извесна селекциона правила (имају се у виду лексичка значења њених чланова), „њима треба некако наметнути неку интерпретацију“²², или, даље, Р. Бугарског о „истинској креативности која извире из полисемантичне структуре метафоричког, фигуративног и асоцијативног језичког израза“.²³

²² *Gramatika i um* [превод], Београд, 1979, 106.

²³ *Jezik i lingvistika*, Београд, 1984, 263.

Припајање антонимичних прилошких одредби истом глаголу, како се могло видети, често доводи до несиметричних значењских резултата. Догађа се да је једно од два прилошка значења или диференцијално, или сведено на улогу потенцирања постојећег глаголског садржаја; у другом се, у многим случајевима, одредбеност преобраћа у разне облике допуна и коментара, поред тога што се тај други прилог каткада показује као семантички у потпуности неупотребљив. Све ово проистиче из општег карактера прилошких речи. Та врста речи је оспособљена не само за дејствовање даље од свога управног ослоња, тј. од глагола, дуж већих реченичних одеска (в. т. I 3. и бел. под текстом 5), него и за ресемантизовање у малопреспоменутом смислу.

Осим тога, што се тиче показане специјалне приправности за оријентацију према обележју допуне и коментара, треба приметити да је прилозима и иначе својствена таква усмереност. Већ смо показали у т. I 5, на примеру *лепо вести*, тј. на примеру ван антонимичног односа и без метафоре, да се појавила „нешто проширенија и апстрахованија процена управног члана“, него што је то у случају придевско-именичке синтагме *лепи вез*. Раније смо једном анализирали још неке прилошко-глаголске везе и запазили да се употребом прилога уз глагол могу описивати стања самог субјекта, те да чак када у реченици стоје неживи субјекти, прилози уз њихове предикате понекад приписују таквим субјектима њихова својства и стања.²⁴ А то је све у складу са чињеницом да при употреби прилога често настају пропратни значењски елементи са садржајем примљеног утиска, процене, коментара и сл. Многи примери из ове расправе то и потврђују.

Студије такве врсте омогућују да се осведочимо о изузетно сложеним семантичким таласањима испод површине просечне језичке компетенције, па и испод површине пажљивог лексикографског рашчлањавања. Далекосежни су и перспективни покушаји у неким савременим лингвистичким правцима да се изналазе друкчији слојеви, запретаније изосемске контуре, него што то бива када речничка обрада даје само површинске дефиниције, ослоњене на исправност површинских идентификација.²⁵

²⁴ *Прилози и њихов однос према придевима и придевским значењима*, Наш језик XI/3–4, 73.

²⁵ Тако, нпр., Б. Ј. Ворф говори о крипти типовима глаголских значења, који се откривају приликом теста: с којим се од глагола, из неких „суптилних, неухватљивих“ разлога, не слажу предмети *ир-* и *ил-*: *Jezik, misao i stvarnost* [превод], Београд, 1979, 47–49. — У чланку *Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори*, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXVII–XXVIII*, 1984–1985, 197–203, дошла сам до сличних закључака о постојању у глаголима криптосемема и њихових малих групација. Тест је био — могућност или немогућност повратне имперфектизације префиксираног перфектизованог глагола. Занимљиво је да се и у тада разгледаној грађи као објашњење за неке наоко вансистемске појаве нудило испољено или неиспољено значење аткурзије у перфектизованом парњаку, „виђење“ или „невиђење“ хода ка комплексирању радње: врло слично ономе што је овде показано у т. III 3.2.

Резюме

Ирена Грицкат

НАРЕЧИЯ, РАССМАТРИВАЕМЫЕ В СВЕТЕ АНТОНИМИИ

В статье использован специфичный метод: семантическая сущность наречий подвергнута рассмотру путём присоединения антонимных наречий к одним и тем же глаголам. Во многих случаях получаются „несимметричные“ результаты, или же выясняется, что глагол вообще нельзя мыслить с одним из двух признаков.

Наречия разделены здесь на два класса: наречия как выражение качеств и как выражение измерений (т.е. пространственных и временных обстоятельств действия). Несмотря на то, что эти две концепции — качество глагольного действия, с одной стороны, и его ситуация в пространстве или времени, с другой — весьма различны в представлениях людей и в их речевой практике, всё же приходим к заключению, на основании приведённой антонимной проверки, что наречия в обоих случаях часто выявляют однородную особенность. А именно, при употреблении не вполне свойственном им в семантическом отношении, но всё же возможном, эта часть речи расширяет своё основное значение дополнительными компонентами: компонентом впечатления, оценки, толкования со стороны того, к кому сообщение направлено, и т.под.

Возможность или полная невозможность присоединить к глаголу одно из двух противоположных наречий, т.е. осмысленность или бессмысленность одной из двух синтагм, зависит, помимо иных факторов, от некоторых условий, скрывающихся в основах глагольного вида. Эти условия действительно и обнаруживаются при помощи такой проверки.

МИЛКА ИВИЋ
(Београд)

НЕКА ЗАПАЖАЊА О БРОЈУ И РОДУ У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

I

Ово излагање, које се бави искључиво фактима српскохрватског језика, неће тежити ка исцрпности. Обухватиће само именице са наспрамним деклинационим облицима за разликовање множине од једине,¹ а кад је о роду реч, само оне међу њима којима је означен људски створ.²

Именици са наспрамним сингуларско/плуралским обличким реализацијама немогуће је, приликом плурализованја, ускратити граматичко обележје множине уколико је њена употреба референцијална, тј. уколико се свест о множини удружује са свешћу о конкретним појединцима, а могућа у случајевима кад нагласак пажње није на појединцима као таквима, већ на појавној врсти коју они собом егземплификују (уп. не само *Тада су многе мајке заплакале. То је било у време кад су Швабе навалиле на Србију* и сл., већ и, спорадично додуше, *Тада је многа мајка заплакала, То је било у време кад је Шваба навалио на Србију* и сл.). Приликом разматрања проблематике броја, овде ће се у обзир узимати само оне именице чија употреба има референцијални карактер.

Што се именичког рода тиче, под тим термином овде треба разумети на првом месту ону граматичку ситуацију која је примерена именици у номинативу, а оличавају је карактеристични конгруенцијски наставци атрибута и именског дела предиката: у јединици „мушки“ наставак -*Ø*,

¹ Моје опаске о именицама којима је таква наспрамност ускраћена изложене су у радовима *Quelques remarques concernant les „singularia tantum“ et les „pluralia tantum“ slaves*, *Prace filologiczne* tom XVIII cz. 2, Warszawa 1964, 29–35, *О „партикуларизаторима“*, *Јужнословенски филолог* XXXVI, Београд, 1980, 1–12, *Slavic Fruit and Vegetable Names and Countability*, *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* XXV/XXVI, 1982, 209–211 и *Избројивост онога што именица означава као граматички проблем* — одељак у књизи *Лингвистички огледи*, Београд, 1983, на стр. 9–36.

² Више о роду српскохрватских именица в. у моме раду *Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику*, *Наш језик* књ. X, св. 7–10, 1960, 192–211.

односно, али само кад је атрибут посреди, -и, „женски“ -а, „средњи“ -о; у множини „мушки“ наставак -и, „женски“ -е, „средњи“ -а. Ова три граматичка показатеља „мушки“, „женски“ и „средњи“ — довољна су за опис основних принципа по којима се у српскохрватском спроводи како разликовање људских јединки по полу, тако и супротстављење једине множини.³

II

Као што сам већ имала прилике да истакнем,⁴ у српскохрватском се разлика између једине и (нeisбројане) множине не граматикализује увек по истом принципу. Већина именица у множини остварује облике који су већ по себи обележени као плуралиски, чему је примерена и конгруенција: *ТА жена, ТЕ женЕ, ТОЈ жени* ... /*ТЕ женЕ, ТИХ женА, ТИМ женАМА* ... и сл. Мањи део именица, међутим, и ту остаје у сингуларском лику, што верно одсликава собом атрибутска одредба, а обличку различитост обезбеђују, удружени, друкчији деклинациони тип именичке парадигме и променени показатељ тода: *ТАЈ брат, ТОГА братА, ТОМЕ братУ* ... /*ТА браћа, ТЕ браћЕ, ТОЈ браћи* ... и сл. Овакво стање ствари сведочи о томе да је у српскохрватском, при супротстављању множине

³Ово је потребно посебно нагласити због тога што у новије време поједини лингвисти одступају од традиционалног поимања термина *именички род* тиме што се опредељују за много разумевање критерије обличког разликовања, тако да у њиховим граматичким описима не постоје само три „рода“, него их је више (славистима се за упознавање са овим проблемом посебно препоручује студија Greville G. Corbett, *Gender in Slavonic from the Standpoint of a General Typology of Gender Systems*, The Slavonic and East European Review Vol. 66, No 1, 1988, 1–20). Понекад је такав поступак користан, а понекад се њиме сувише компликује анализа, све зависно од конкретних прилика у језику о којем се ради. У оним најекстремнијим случајевима када се због сасвим ситног одступања од нормалног граматичког понашања неки дати именички облик уврштају у посебан „род“ лако долази до својерсног порицања језичке стварности (тако је, на пример, у складу са заузетим принципијелним ставом, за српскохрватску реч *браћа*, која у језику функционише као легитимна множинска верзија именице *брат*, дословно ово констатовано: „Према нашем схватању су *брат* и *браћа* две различите лексеме које не образују посебну парадигму“ — Hanna Dalewska-Greif и Dr Kazimierz Feleszko, *Место бројева у одређивању граматичког рода и броја у српскохрватском и пољском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/1, Београд 1984, на стр. 32). Тачно је да у словенским (и толиким другим) језицима граматичка категорија броја неупоредиво доследније служи одређеном семантичком разликовању од граматичке категорије рода (разматрајући пољске језичке прилике, Казимир Фелешко је ту несаобразност између ових двеју категорија тачно запазио, формулишући овако своју опаску: „The category of number is highly semantic, i.e. correlated with the singularity or plurality of the distinguished elements, while the degree in which grammatical gender is correlated with the natural gender (sex feature) is low“ — Kazimierz Feleszko, *Polish DWAJ, DWÓCH and DWU*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXVII–XXVIII, 1984–1985, на стр. 845). Међутим, упркос тој упадљиво „ниској“ семантизираниости, именички род у српскохрватском језику има неке своје граматичке манифестације које се могу и надаље успешно осматрати уз уважавање традиционалне тројне поделе (на „мушко“ решење, на „женско“ и на „средње“), што ће, надам се, показати анализа која следи.

⁴У раду *Relationship of Gender and Number in Serbocroatian Substantives*, International Journal of Slavic Linguistics and Poetics VI, 1963, 51–57.

јединици, избор конкретног лика именице од секундарног значаја. Битном се показује сама обличка различитост као таква. Њоме је означено плурализовање.

Поред неизбројане постоји, разуме се, и избројана множина. Њено исказивање подлеже посебним граматичким правилима.

Ту принцип граматикализације није доследно семантички условљен, будући да уважава следећу формалну околност: чим се именица нађе у синтаксичкој конструкцији с бројним изразом који се или своди на реч *један*, или ту реч садржи у себи као посебну лексичку јединицу,⁵ њој се, без обзира на конкретну бројну означеност, обавезно додељује сингуларско морфолошко решење: *ЈЕДНА жена*, *двадесет* и *ЈЕДНА жена*, *ЈЕДНА* и *по страна*, *сто* и *ЈЕДНА страна* и сл.; у осталим случајевима морфолошка решења су другачија.

Пошто је уочено да се уз одговарајући бројни израз за количину „један и по“ српскохрватска именица, за разлику од енглеске, облички не плурализује, изнета је у науци претпоставка да ће то бити због тога што „множина у енглеском језику значи „више од један“, док множина у српскохрватском језику има значење „два и више од два“ ...“.⁶ Таквој се претпоставци, међутим, супротставља чињеница да су у српскохрватском и количине неупоредиво веће од „један и по“, под описаним формалним околностима, искључиво сингуларски исказиве.

Карактеристично је да говорни представници српскохрватског језика, који иначе не ускраћују атрибутску одредбу именици оствареној уз бројни израз (уп. *две ОДАБРАНЕ странице текста*, *ПОСЛЕДЊИХ двадесет кандидата* и сл.), у оваквим случајевима управо то чине⁷ (тј. не говоре **једна* и *по одабрана страница*, **последњих двадесет* и *један кандидат* и сл.) свакако зато што осећају да би одсликавање именичке морфолошке ситуације у спољашњем лику атрибута само наглашавало дубоки

⁵ Оваквом формулацијом правила искључују се, с једне стране, образовања типа *једанаест*, *сто једанаест* и сл., а укључује, с друге, конструкција *један* и *по*. Иначе, на чињеницу да се као (завршни) саставни делови бројних конструкција *једанаест* и *један* неједнако понашају (као и на судбину сложених бројних израза са завршном речју *два*, односно *три*, односно *четири*) први је скренуо пажњу Павле Ивић у своме раду *О деklinационим облицима у српскохрватским дијалектима*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду IV, 1959, на стр. 197.

⁶ Др Радмила Ђорђевић, *Категорија броја именица у енглеском и српскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/1, 1984, на стр. 142.

⁷ Уопште, у спојевима српскохрватске именице с бројним изразом најчешће владају такве морфолошке околности да због њих, у одређеним приликама, ти спојеви губе способност за нормално синтаксичко понашање. То, рецимо, што се може рећи *Срела је својих пет пријатељица* или *Мислила је на својих пет пријатељица*, а не може **Обратила се (својих) пет пријатељица* само је последица чињенице да је *пет* индеклинабилна реч (ту је појаву осветлио Љубомир Поповић у своме раду *Реперкусије неозначености датива непроменљивих бројева на граматички систем и на структуру текста у српскохрватском језику*, *Studia gramatyczne* V, 1982 (Prace Instytutu języka polskiego 44), на стр. 149).

несклад између сингуларске форме дате конструкције и њене плуралске означености. Довољно је, међутим, да реч *један* не буде изговорена, иако се њено „дубинско“ присуство подразумева, па да атрибутивска одредба без тешкоћа стане уз именицу, указујући при том својим обликом на множину: *чекао сам је ДОБРИХ сат и по* и сл.

Уколико се искључе случајеви када је сингуларска обликованост формално условљена, све што значи више или мање од „један“ исказује се друкчије од једнине.

Значење „мање од један“, које сусрећемо при мерењу, граматикализовано је по овом принципу: именица остаје у сингуларском облику, док се њеној атрибутивној одредби додељује плуралска морфолошка структура: *ДОБРИХ четврт сата, СВАКИХ пола сата* и сл. Могућност појаве плуралске конгруенције под околностима овакве бројне означености само је један доказ више тога да у српскохрватском, приликом разликовања у бројном смислу, избор конкретне врсте разликовне форме нема пресудну важност, већ се дато бројно стање које није „један“ супротставља ономе које то јесте пре свега самом обликом различитошћу као таквом.

Као што је познато, кад се ради о количинама саопштеним речима *два*, *три* и *четири* или било којим другим бројним изразом у чијем се саставу налази нека од ових речи, српскохрватски примењује на именице и њихове атрибуте друкчији принцип граматикализације од оног који важи у осталим случајевима избројане множине — уп. *ТЕ две жене, последња три човека, наша четири села*, односно *ТЕ двадесет и две жене, последња тридесет три човека, наша осамдесет и четири села* и сл. са *ТИХ пет жена, последњих двадесет ЛЈУДИ, наших сто села* и сл. Тај феномен заслужује овде посебан осврт.

То што означавају собом речи *два*, *три* и *четири* по себи је мала множина. Неки језици разликују граматички малу множину од велике, док други то не чине. Тамо где такво обличко супротстављање постоји, језички стручњаци, приликом описивања дате граматичке ситуације, примењују термин *паукал* на малу множину, резервишући при том израз *плурал* за велику. У последње време јављају се у науци мишљења да и српскохрватски спада међу језике с *паукалом*⁸ због поменуте морфолошке посебности именице и њеног атрибута у споју са изразима *два*, *три* и *четири* (а та посебност је одиста врло изразита, поготову у конгруенцијском погледу). Додуше, таквим мишљењима, бар на први поглед, противречи чињеница да се у српскохрватском и велика множина исказује као мала

⁸О томе је први у неколико наврата говорио Едвард Станкијевич, поред осталог и у свом реферату посвећеном IX међународном конгресу слависта: Edward Stankiewicz, *The Collective and Counted Plurals of the Slavic Nouns*, American Contributions to the Ninth International Congress of Slavists. Kiev, September 1983. Vol. I. Linguistics, edited by Michael S. Flier, Columbus 1983, Slavica. Године 1983, у Београду, на међународном састанку слависта у Вукове дане, заступао је исту ту тезу и Ханс Кристијан Микелсен: Hans Kristian Mikkelsen, *О неким проблематичним случајевима конгруенције у српскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/1, 1984, 73–79.

кад год се сустекну одређени формални услови за то, тј. кад год се у датом бројном изразу појави реч *два*, односно *три*, односно *четири* — уп. *ТА двадесет два ЧОВЕКА*, *ТА тридесет три ЧОВЕКА*, *ТА четрдесет четири ЧОВЕКА* и сл. као *ТА два ЧОВЕКА*, *ТА три ЧОВЕКА*, *ТА четири ЧОВЕКА*. Ту се, међутим, треба подсетити на то шта се догађа с именицом онда када се у сложеном бројном изразу за велику множину, у којем је она употребљена, задеси реч *један* — додељује јој се иста онаква граматикализација какву добија при означености „бројно стање „један““.

По томе, дакле, што се намећу као регулатор обликовања именице у сложеним бројним изразима чији су саставни део, речи *два*, *три* и *четири*, у ствари, само опонашају оно што у језику остварује почетна лексичка јединица за избројавање. Чињеница да до таквог опонашања долази својеврстан је доказ тога да се, према језичком осећању говорних представника, изрази који служе избројавању изразито малих количина јединки, а то су бројеви од *један* до *четири*, сврставају у посебан облички низ, супротстављајући се оном другом низу бројева од *пет* па надаље својим специфичним значењем. Не треба сметнути с ума ни чињеницу да се у Вуковом језику вршило ово карактеристично разликовање (које је, додуше, данас већини представника књижевног језика туђе): изразом *неколика човјека* исказивала се множина људи искључиво до „пет“, а изразом *неколико људи* множина „пет“ или нешто мало изнад тога, што је доиста упечатљив пример супротстављања паукалне семантичке ситуације плуралској. Испоставља се, једном речју, да су у праву они који тврде да српскохрватски паукалном значењу додељује посебне граматичке показатеље. Преостаје само да се, уз ту тврдњу, нагласи како у српскохрватском перцептивна граница изразито мале множине, судећи бар по граматичким фактима, пада непосредно иза „четири“, што није обавезно случај у свим „паукалним“ језицима — догађа се да се она поставља чак иза значења „шест“⁹.

У старом српскохрватском, као што је познато, у почетку се, уз плурал, појављивао и дуал, тј. посебан тип граматикализације посвећен ознаци бројног стања „два“, али је њему релативно рано одузета ова разликовна служба. Непостојање дуала у данашњем језику редовно се помиње у свим оним описима савременог српскохрватског који су дати с освртом на шире, општесловенску граматичку ситуацију. Међутим, при том се по правилу ћутке прелази преко чињенице да ипак, у једном сасвим специфичном случају, тај језик, бар у неким говорним срединама,¹⁰ и дан данас разликује дуалску ситуацију посебним морфолошким средством. Реч је о (најчешћим) домаћим презименима, која добијају регуларни плуралски облик кад се множина не односи само на брачни пар, а друкчији, посебан,

⁹ Тако је стање ствари карактеристично, на пример, за бејсо, један од језика Етиопије — в. податак који је дат у студији G. G. Corbett and R. J. Hayward, *Gender and Number in Baysa*, *Lingua* 73, 1987, на стр. 9.

¹⁰ За извор овде изложених обавештења о нашем савременом језичком узусу узимала сам само аутентичне говорне представнике Београда.

кад се односи; дакле, *Петровићи*, *Поповићи* и сл. уколико нису посредни искључиво муж и жена, а *Петровићеви*, *Поповићеви* и сл. уколико јесу. Зузана Тополинска, која је сличну појаву „брачног“ дуала запазила у пољском и македонском, прва је напоменула да смо ту, у ствари, суочени са својеврсним супротстављањем дуалске интерпретације плуралској,¹¹ што је, по мом уверењу, потпуно исправан закључак.

Плуралска образовања типа *Поповићеви*, *Петровићеви* и сл. исказују множину не само као избројану (бројно стање „два“), већ и као обележену у погледу рода: посредни су особе различитог пола (здружене у брачну заједницу). У том се граматичком остварењу преплићу, дакле, на свој начин семантички проблеми и рода и броја. Граматичке прилике српскохрватског су, уосталом, и иначе такве да је понекад управо немогуће озбиљније говорити о броју именице, а при том мимоилазити њен род, односно обротно.

Подсетићу с тим у вези на оно што је већ на почетку овог излагања споменуто: увођење сингуларски скројених именичких облика у улогу наспрамне множинске парадигме обавезно прате два граматичка поступка — мењање деклинационог типа и мењање конгруенцијског показатеља рода (*ТО дете*, *ТОГ дете*А ... /*ТА дец*А, *ТЕ дец*Е ... и сл.). Ову би опаску требало сад допунити одговарајућим закључком у српскохрватском под одређеним околностима, и ознака именичког рода доприноси морфологизацији значења множине.

Уосталом, чак и у нормалним приликама, тј. и кад постоји регуларна множинска парадигма, ознака о којој је реч није у начелу имуна на промену у плуралу. Уколико до промене дође (што бива, додуше, по изузетку), друкчији род се исказује или само конгруенцијски (уп. *ТАЈ владика*/*ТЕ владике* и сл.) или и конгруенцијски и парадигматски (уп. *ТАЈ документ*/*ТА документ*А¹² и сл.).

Говорни представници српскохрватског као да нису свесни измењене конгруенцијске (односно конгруенцијско-парадигматске) ситуације у множини — на питање о роду плурализоване именице, одговарају податком који је примерен њеној једнини.¹³ Овакво стање ствари више је него довољан разлог за то да се у граматичким описима српскохрватског језика (посебно онима који се намењују странцима, почетницима у његовом учењу!) обрати дужна пажња уобличавању конгруенцијског показатеља под окриљем множинске означености.

¹¹ B. Zuzanna Topolińska, *Remarks on The Slavic Noun Phrase*, 1981 (= Prace Instytutu języka polskiego 37) на стр. 68 (поводом пољских примера типа *Władkowie zaraz przyjdą, Kowalscy się spóźnią* и сл., односно македонских типа *Спасови, чичковци* и сл.).

¹² О томе који су деклинациони наставци именица обележени у погледу рода, а који нису в. у моме раду *Gender and Number in Serbo-croatian Substantives*, на стр. 53–56.

¹³ Шеездесетих и седамдесетих година, у време кад сам предавала савремени српскохрватски језик студентима Филозофског факултета у Новом Саду, редовно сам, на првим часовима вежбања, вршила овакву проверу, увек са истим резултатом.

Као што је познато, граматичко обележавање рода у српскохрватском није доследно усаглашено са разликовањем по полу — „мушку“ одредбу *тај* не добијају само *јунак*, *младић*, *владика* и сл., већ и *бабац*, а „женску“ *та* не само *жена*, *девојка*, *лепотица* и сл., већ и *људина*. Ако усаглашености нема у једнини, неће је бити ни у множини (уп. *ТА јуначина/ТЕ јуначине*, *ТАЈ бабац/ТИ бапци* и сл.), а ако је у једнини има, то по себи не прејудуцира исту ситуацију у множини, бар кад је мушки род у питању¹⁴ (о чему сведоче примери типа *ТАЈ владика/ТЕ владике*¹⁵). Искључена је једино она последња могућност: да усаглашеност одликује множину именице, а не одликује њену јединину.

Кад је већ о означености природног рода реч, треба истаћи и ову крупну разлику која постоји између именичке једине и множине: оно што се именује у једнини или је мушко, или женско, или нема рода, док је у множини остварљива и четврта семантичка ситуација — мешани род, тј. заступљеност представника оба пола.

„Мешаној“ ситуацији примерени су: приликом исказивања неизбројане множине, у глаголу „мушки“ конгруенцијски рефлекс, а у изразу којим се исказује реципроцитет „средњи“: *Олга и Лаза су поштовали једнО другО*, *Олга и Лаза су личилИ једнО на другО* и сл. (наспрот *Олга и Милица су поштовалЕ једнА другУ*, *Олга и Милица су личилЕ једнА на другУ* и сл., односно *Лаза и Предраг су поштовалИ један другог*, *Лаза и Предраг су личилИ један на другог* и сл.), док се приликом избројавања уз именицу употребљава бројни израз специфичног, збирног типа: *троје путника*, *петоро студената* и сл. (наспрот *три|тројица путника*, *пет|петорица студената* и сл., односно *три путнице*, *пет студенткиња* и сл.). Једном речју, значење „мешаних“ полова има своја посебна правила граматикализације, што би требало редовно на одговарајући начин евидентирати у граматичким описима српскохрватског језика.

Чињеница је, додуше, да у српскохрватском „мешаност“ са истим овим конгруенцијским исходима постоји и као стриктно граматички феномен, без икакве семантичке мотивације. Довољно је да субјекатски исказане именице буду по својим граматичким обележјима рода различите, па да та различитост изазове карактеристично конгруенцијско реаговање — обликовање предикатског елемента на „мушки“ начин, а израза за реципроцитет на „средњи“: *пасош и лична карта као да су билИ слеplени једнО за другО* и сл.

Експанзија „мушког“ конгруенцијског решења у оквиру множински означеног предиката не остаје, међутим, ограничена на „мешане“ ситуације.

¹⁴ Женски род, за разлику од мушког, одликује у том погледу потпуна стабилност — в. *Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику*, на стр. 199.

¹⁵ Код овог типа именица, међутим, у западној верзији стандардног језика јавља се у множини конгруенцијско решење другачије од овога — в. *Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику*, на стр. 200.

У стручној литератури је већ регистрована чињеница да српскохрватски „мушку“ конгруенцију проширује чак и на случајеве када су дате именице једнородно-граматички одређене — све као „средње“, односно све као „женске“.¹⁶

Остварљивост „средњег“, тј. -а конгруенцијског решења у плурализованом предикату зависна је, у ствари, од примене једног изразито формалног правила, које гласи: -а конгруенцијски рефлекс предикат може добити само под условом да га добија и атрибуцка одредба дате именице (датих именица); иначе не може. Отуда је могуће рећи (тА) *четири човека су страдаА, (тА) бурад су се оштетиА, (тА) деца су плакала, (тА) поља су се зелениА, (тА) мишљења и реаговања су билА позитивна* и сл., а није могуће * (тО) *небо и море су се плавила*; у овом последњем случају предикату се мора доделити, уместо „средњег“, „мушки“ показатељ рода: *небо и море су се плавилаИ*.

Што се „женске“ конгруенције тиче, она се доследно остварује у свим случајевима када се у улози субјекта реченице затекне једна именица са „женском“ граматикализацијом. Уколико се, међутим, затекну две или више њих, онда важи ово правило: буду ли све оне не само по својим граматичким одликама него и по значењу „женске“, и предикатска конгруенција мора бити „женског“ типа; не буду ли — не мора. Дакле, обавезно је *мајка и сестра су га испратилЕ, Вера и Мира су се вратилЕ* и сл., с једне стране, а с друге — поред (обичнијег) *ружа и лала су увенулЕ* и сл., може и *крошња и гране захватилИ су читаво небо*¹⁷ и сл.

Немогуће је на овом месту мимоићи питање: откуда то да се на плану множинске конгруенције предиката баш „мушка“ ознака показује тако продорном? До одговора се долази сагледавањем следећих околности.

„Мушкој“ ознаци „средња“ не може бити конкурент зато што је њено распрострањење спутано оним формалним правилом о усаглашавању завршних -а.¹⁸ Међутим, чак и кад то правило не би деловало, тешко

¹⁶ Пажње вредна запажања о тој појави дали су В. П. Гудков (*Додатак правилима слагања предиката са више субјеката*, Књижевност и језик XII, 4, 1965, 60–61 и *Прилог о правилима конгруенције*, Књижевност и језик XXI, 1, 1974, 58–61) и Greville Corbett, (*Resolution Rules for Predicate Agreement in the Slavonic Languages*, The Slavonic and East European Review Vol. 60, No 3, 1982, 347–378 и *Gender in Slavonic from the Standpoint of a General Typology of Gender Systems*, The Slavonic and East European Review, Vol. 66, No 1, 1988, 1–20). Иначе, подробнија обавештења о принципима по којима се уопште у српскохрватском бирају конгруенцијска решења при множинској означености наћи ће заинтересовани у раду Др Јосип Силић, *Синтагматски и парадигматски карактер граматичких морфема*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/1, 1984, на стр. 108–109.

¹⁷ Пример је преузет из рада В. П. Гудков, *Прилог о правилима конгруенције*, стр. 61.

¹⁸ Иначе, говорећи са сасвим начелне тачке гледишта, а на основу искуства са другим језицима, она би то могла бити, свакако много лакше него ли „женска“ ознака. У том је смислу тачна процена Ивана Клајна да би било примереније реалној ситуацији

је поверовати да би језик у предикатској конгруенцији форсирао управо оно обичко решење које у атрибутој највише заповишава — од српскохрватских именица с атрибутоким показатељем средњег рода бројније су заступљене данас само оне које се изводе наслеђеним продуктивним суфиксом (пре свега суфиксом *-ње*), док је круг осталих упадљиво узак и при том затворен за принове. Друкчије речено, српскохрватски језик није у предикатској конгруенцији наклоњен средњем роду зато што му то није ни иначе.

И доследно „мушко“, никад „женско“ обликовање предиката под околностима „мешаног“ рода има такође своју карактеристичну паралелу у ономе што се и иначе догађа при означавању „мешаности“: кад треба објединити мушко и женско једним називом, а тај је у принципу остварљив и у „мушкој“ и у „женској“ форми, не додељује му се „женски“ облик, него „мушки“ (у *људе* и *победнике* могуће је убројати и *жене*,¹⁹ док мушкарце није могуће у *жене* или *победнице*).

У ствари, „мушки“ је показатељ рода и у српскохрватском, као у толиким језицима света, у начелу семантички неутралнији од „женског“²⁰ што уједно објашњава његову употребну предност; у науци се одавно зна да могућности коришћења једног језичког решења стоје у обрнутој сразмери са његовом значењском обележеношћу. С друге стране, то што у множини сасвим спорадично „мушки“ конгруенцијски показатељ потискује „женски“, и то само под околностима кад дате именице нису и семантички „женске“, још увек не даје право повода за слутњу да развојни пут српскохрватског по својој прилици води ка потпуној елиминацији „женске“ плуралске конгруенције у корист „мушке“,²¹ ипак, и под окриљем

у језичком свету кад би се уопште у реченицама и граматикама после „мушког“ рода помињао прво „средњи“, па тек онда „женски“, а не обратно, како се то обично чини (*The habitual M-F-N order in dictionaries and grammars obscures the fact that M and N are closer to each other than the most marked gender, F* — Иван Клајн, *On Conceptual Neuter*, Зборник Матице српске за филологију лингвистику XXVII–XXVIII, 1984–1985, на стр. 349).

¹⁹ Врло занимљива запажања о неким руским језичким фактима која показују кад је именица са значењем „човек“ применљива на женску особу, а кад није износи Daniel Weiss у своме раду *Kurica ne ptica, (a) baba ne čelovek*, *Slavistische Linguistik* 1987 (=Slavistische Beiträge 230), München 1988, 413–443.

²⁰ Та семантичка неутралност мушког рода помињана је до сада у науци разним поводима и у разним приликама. Недавно се на њу осврнуо уместо и Иван Клајн, позивајући се при том пре свега на факта италијанског и српскохрватског језика, таква која илуструју испољавање тога феномена под окриљем множине — в. Иван Клајн, *On Conceptual Neuter*, на стр. 348–349.

²¹ Резимирајући резултате своје анализе (коју је извео уз помоћ пажљиво одабраних критерија), Гревил Корбет је ту слутњу изрекао овим речима: *„The rules proposed suggest that Serbo-Croat may be moving to a position where there is only one gender resolution form for predicates. This is confirmed by some remarkable examples found by Gudkov, in which masculine plural verb is found with subjects consisting entirely of feminine nouns in -a“* — Greville Corbett, *Resolution Rules for Predicate Agreement in the Slavonic Languages*, на стр. 359.

множине — то смо овде јасно истакли — постоје одређене „женске“ употребне зоне које, засад бар, остају доследно потпуно неосвојиве.

Лексички парнаци типа *победник/победница*, *студент/студенткиња*, *удовац/удовица*, *баптист/баптискиња* и сл. последњих година привлаче пажњу стручњака, не само код нас, него и другде у свету, из једног нарочитог разлога. Процват социолингвистичких студија покренуо је, поред осталог, и живо интересовање за то како се у језику рефлектује друштвени положај женског дела човечанства.²² Почели су се дизати ту и тамо гласови негодовања због „неправди“ које људски род, својим говорним поступком, свакодневно наноси представницима „слабијег пола“. Због чега, питају се, на пример, такви феминистички оријентисани лингвисти,²³ на толиким странама света људи говоре „удовица тога и тога човека“, а не пада им на памет да кажу и „удовац те и те жене (*удовица Петра Поповића* и сл., али не и **удовац Ане Поповић* и сл.)? Зашто само за неудату женску особу постоји назив типа нашег *госпођица* (енглеског *miss*, немачког *Fräulein* итд.); по чему да неожењени мушкарци буду поштеђени таквог „разоткривања“ у погледу брачног статуса?²⁴ У склопу тих и њима сличних питања потезу се и претходно помињани именички парови. Појединци су незадовољни због неослобађања од праксе да се на женска лица примењују „мушки“ назив професије; зашто људи говоре *Она је новинар* и сл. кад је умесније рећи *Она је новинарка* и сл.? Препоручују: мењајмо што пре такве навике, а уколико се деси да очекивање „женске“ именице у језику још увек нема, треба је што пре створити (додавањем одговарајућег творбеног суфикса „мушком“ називу). Апели у том смислу се у нашој домаћој стручној јавности поткрепљују обично и чињеницом (често и првенствено њоме) да именовање женске особе „мушким“, називом доводи понекад до одвећ рогобатних синтаксичко-морфолошких исказа (такви су, на пример, ови, на које скреће пажњу Владимир Анић.²⁵ *Та*

²² У том је погледу био посебно инспиративан чланак Robin Lakoff, *Language and Woman's Place*, *Language in Society* 2, 1973, 45–80.

²³ Поред других стручњака, термин *феминистичка лингвистика* употребљава и Данијел Баје у поменутој студији *Курица не птица, (а) баба не човек*, на стр. 414.

²⁴ На појединости тога типа указао је Данијел Баје, користећи се при том првенствено материјалом рускога језика: Daniel Weiss, *Frau und Tier in der sprachlichen Grauzone: diskriminierende Strukturen slavischer Sprachen*. *Slavistische Linguistik* 1984, (= *Slavistische Beiträge* 184), München 1985, 317–359, посебно на стр. 318–333.

²⁵ Др Владимир Анић, *Род и spol у српскохрватском језику: разграничење*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/1, Београд, 1984, на стр. 8. Овакве се конструкције тешко могу одомаћити у свакодневној употреби због њихове очигледне неграматичности, која је у посебно високом степену заступљена у приликама када је уз именицу исказан атрибут; управо је немогуће такву синтаксичку везу пребацити у зависан падеж, тј. казати, рецимо, **Ту доктора смо јуче срели*, **Тој доктору су довели оног болесника* и сл. Са проблемом неисказивости „мушке“ именице и њеног „женског“ атрибута у зависном падежу суочава се и руски језик, где је иначе, кад је посреди номинатив, таква синтаксичка веза потпуно прихватљива (уп. *наша врач* и сличне примере) — више о томе в. Daniel Weiss, *Frau und Tier in der sprachlichen Grauzone: diskriminierende Strukturen slavischer Sprachen*, на стр. 326.

доктор је лечила, Директор је дошла и сл.), што је лако уклоњиво последњијом употребом „женских“ именица. Догађа се, додуше, и то да је интересовање за „мушко“/„женске“ лексичке парњаке неподељено поклоњено једном једином аспекту целокупног проблема — онеме који просипа нешто више светлости на домен „женских права“ (карактеристичан је у том погледу став, рецимо, Свенке Савић; њега оличава питање које она себи поставља, не налазећи му одговора, пошто нас је упознала са резултатима анкете о томе како Новосађани и Загребчани примењују „мушке“/„женске“ називе универзитетских звања на женска лица: „Остаје ... отворено питање: да ли је жена која је запослена на факултету стварно равноправна са својим колегама ако се НАЗИВИ за њено занимање и функције доследно користе у спонтаној комуникацији међу саговорницима? Односно, да ли би она више била равноправна у новосадској популацији ако би се форме женског рода од њеног занимања доследније користиле у говору?“²⁶

Поводом свега овога, ја бих имала следећих неколико запажања:

Сагласно са осталим општим именицама, и називи звања (професије) могу или имати или немати референцијалну употребу, зависно од дате комуникативне ситуације. У науци је већ запажено да применљивост „мушких“/„женских“ лексичких верзија тих назива није у оба случаја једнака.²⁷

Референцијална употреба подразумева индивидуализованост именог. Кад се о људском роду ради, индивидуализација укључује и свест о полу дате особе. Отуда онај ко нешто говори о женској индивидуи спонтано настоји да њену особину „бити женско“ приведе на одговарајући начин сабеседниковој пажњи. Ако не зна како се она зове, или му није важно да то саопшти, а зна јој титулу, која је при том лако исказива у „женској“ лексичкој верзији, послужиће се том верзијом: *Уђите, чека Вас докторка, Професорка је управо отишла на час* и сл. Има, наравно, прилика кад није довољно изрећи само звање дотичне. У том случају се додаје податак о имену и презимену, или само о презимену, или само о имену.

Уколико се прво оствари, а име је при том по лексичком типу недвосмислено „женско“, онај ко говори може да се по слободном избору определи било за „женску“, било за „мушку“ верзију титуле: *Питала за Тебе професорка Вера Петровић, Треба то предати лекторки Даници Васић и*

²⁶ Др Свенка Савић, *Прагматички аспекти рода nomina agentis у српскохрватском/хрватскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане 13/11, Београд, 1984, на стр. 257.

²⁷ Факта словенских језика је с те тачке гледишта с успехом осветљавао амерички лингвиста Роберт Ротштајн. Са његовим истраживањима на тој страни шира југословенска стручна јавност је први пут непосредније упозната онда када је у Загребу објављен резиме његовог реферата посвећеног VIII међународном конгресу слависта: Robert A. Rothstein, *Rodzaj gramatyczny a referencyjność*, VIII međunarodni slavistički kongres. Zagreb 3–9. IX 1978. Ljubljana, Knjiga referata – Sažeci II, Zagreb 1978, на стр. 756.

сл., односно *Питала за Тебе професор Вера Петровић*, *Треба то предати лектору Даници Васић* и сл. будући да се конгруенцијски показатељ нормално усклађује са „женским“ личним именом, те никакве забуне не може бити. Забуну око пола именованог лица, у принципу гледано, омогућује само презиме без личног имена, односно такво име које пристаје како женској, тако и мушкој особи (*Саша*, *Брана* и сл.).²⁸ У таквим случајевима, да би се показало да је о женском лицу реч, назив звања се обавезно „женски“ обликује: *Питала за Тебе професорка Петровић*, *Поздравља Вас докторка Саша Петровић* и сл. Оставити ту конгруенцијском показатељу да он сам, „женским“ решењем сопственог обличког лика, саопштава потребни податак „(није мушко него) женско“ значило би огрешити се о правила која важе у језику: српскохрватски никад својим „мушким“ именицама не придодаје „женски“ конгруенцијски рефлекс у предикату. У начелу би се могло очекивати да ће лично име „женског“ типа и ван споја с презименом допуштати пуну слободу избора у погледу „мушке“/„женске“ верзије назива звања. Међутим, и ту се по правилу бира „женско лексичко решење: *Питала за Тебе професорка Вера*, *Ово треба однети лекторки Даници* и сл. Објашњења која се за ово могу дати су недвосмислено социолингвистичког карактера. У неофицијелним приликама, конкретне појединце помињемо или по имену (односно имену и презимену; само мушкарце и по презимену без имена) или по звању, с тим што тада назив звања функционише као својеврсно лично име: *Професор се још није вратио с пута*, *Лекторка још није завршила посао* и сл. Кад су прилике званичне, титула се обавезно удружује с именом и презименом. Кад оне то нису, спој назива звања само с личним именом долази као умесно решење по правилу тамо где има неколико особа које то звање носе, па треба прецизирати на кога се мисли. Тако, на пример, у средини у којој постоје две женске особе којима се студенти обраћају са професорко (или професорице),²⁹ једна Вера, а друга Милица, чешће ће се чути изјаве типа *Ја сам полагала код професорке Vere*, *а код професорке Милице имам само колоквијум* и сл. Једном речју, ту се додавањем податка *Вера/Милица* доприноси идентификовању лица о коме се ради тачно у оном смислу у којем се то иначе постиже додавањем презимена уз лично име (уп. *Рекао ми је то Мића*. — *Коју Мића?* — *Мића Радовановић*). У оваквом контексту разматрања ваљало би, уосталом, обратити пажњу и на следеће: није сваки назив звања једнако остварљив у служби ословљавања. На пример, од трију речи за „чинове“ по универзитетској хијерархији — *асистент(киња)*, *доцент(киња)*, *професор(ка)* — само је последња обична

²⁸ Таквих „двородних“ личних имена има и другде у словенском језичком свету (уп., рецимо, у руском *Василек пришел* / *Василек пришла* и сличне примере), па и шире (уп. „двородна“ румунска образовања типа *Gabi, Gigi, Viki* — *V. Vascenco, La catégorie du genre commun dans les langues slaves de l'est et dans le roumain*, IX међународни сјезд славистов. Резюме докладов и письменных сообщений, Москва 1983, на стр. 133.

²⁹ „Мушки“ вокатив *професоре* се у оваквим случајевима избегава зато што је при непосредном обраћању референцијални набој употребљене опште именице тако велики да прећуткивање особине „бити женско“, која одликује „прозвано“ лице, изгледа неумесно.

у вокативној употреби, док претходне две нису (ја, на пример, током своје дугогодишње каријере универзитетског наставника никад нисам чула да се неко некоме обраћа изрицањем звања *асистент(киња)*, *доцент(киња)* у вокативном облику). Овакво стање ствари, има, очигледно, непосредне везе са неједнаком семантизацијом поменутих назива (карактеристична је, наиме, чињеница да студент, за човека који му држи наставу, не може рећи *Он ми је доцент*, а може *Он ми је професор*). О свим овим,³⁰ и још понеким околностима требало би помно водити рачуна при разматрању судбине „мушко“-„женских“ лексичких парова на нашем језичком тлу.

У те „још понеке околности“ спада, пре свега, чињеница да ни у нашем језику, као и у толиким другим, принцип организовања „мушко“-„женских“ лексичких парова није доследно примењиван, тако да се јављају (више или мање бројни) изузеци, а који конкретно — то варира од језика до језика (Руси, рецимо, говоре, поред *блондинка*, и *блондин*, а ми само *плавуша*, али зато ми располажемо паром *научник* / *научница*, а они не — код њих је доследно *ученик*; ни Енглези немају „женску“ изведеницу за своје *friend*, али зато обезбеђују разликовање по полу паром *murderer* / *murderess*, док је код нас управо супротно — постоји пар *пријатељ* / *пријатељица*, а *убица* је усамљено лексичко решење). Феминистички оријентисаним лингвистима не смета, наравно, то што је „женска“ реч *плавуша* остала без свог „мушког“ парњака и што се *убица* двородно по-наша. Они су пре свега заинтересовани за онај сектор вокабулара под чије се оквире смештају називи људи по таквом професионалном ангажману који је данас једнако доступан представницима оба пола. У том сектору има заиста много упадљивих недоследности у погледу парних креација „мушко“-„женског“ типа. Мушка страна ту по правилу остаје неоштећена (што, разуме се, не искључује изузетке — в. *медицинска сестра* којој је ускраћен *медицински брат*³¹); „страдања“ се тичу женске стране.

Што баш тако стоје ствари, а не обратно, сасвим је разумљиво. Жена се тек накнадно нашла изједначена с мушкарцем у могућностима избора

³⁰ Поводом ојде изложеног разматрања о улози присуства личног имена односно презимена уз општу именицу следи једна напомена. У својем (овде већ навођеном) раду *Прагматички аспекти рода potina agentis у српскохрватском/хрваткосрпском језику*, на стр. 249, Свенка Савић објашњава да су сазнања о распрострањености „женских“ именица, о којој саопштавају табеле објављене на стр. 250–251, добивена помоћу овако формулисаних контролних реченица „Професоре/професорко (професорице) Х да ли бисте били љубазни ...“ (= осповљавање), „Прича колега другом колеги ‘Данас сам срео на ходнику асистента/асистенткињу Х’“ (= евокација), „Ово је доцент/доценткиња (доцент-ица) Х“ (= идентификација). Не каже нам се, међутим, при том шта би ти требало да буде ово Х — само лично име (и какво — типично „женско“ или и „двородно“?), или само презиме, или заједно име и презиме? Будући да су управо ти подаци битни, а да се они не дају, приложене резултате извршених истраживања треба примити с одговарајућом резервом. Очигледно би корисно било поновити анкету, с тим што би се том приликом са највећом пажњом унела сва неопходна прецизирања у контролне реченице.

³¹ На тај се изузетак скреће пажња у раду Др Владимир Анић, *Род и спол у српскохрватском језику: разграничење*, на стр. 10.

професија, а језику увек треба нешто више времена за то да својим средствима „преслика“ широко усвојену социјалну новину. Биће важно (не само, чак и не толико са лингвистичке, колико са социолошке, односно културолошке тачке гледишта) детаљно испитати којим су редом продирале у употребу „парњачке“ изведенице у служби назива за оне женске особе чија професионална делатност није претежно мануелног карактера нити подразумева обављање владарских дужности. Колико је мени познато, најстарија од таквих „парњачких“ именица на нашем тлу је *наставница*, а примењивана је, још од средњег века, на Богородицу (*богоматери* и *наставници нашеи* пише св. Сава, који се, наравно, служио и одговарајућим „мушким“ обликом *наставник* — в. Даничићев *Рјечник из књижевних старина српских*, Београд 1863, под одговарајућим одредницама). Иначе, кад су се почеле бројније изводити „женске“ форме од „мушких“ назива по професији, то првобитно уопште није било с намером да се осигура „женски“ термин за женско лице датог звања, него зато да би се и жена на одговарајући начин именовала према занимању свога мужа — *учитељевица* је био назив учитељеве жене, *попадија* свештеникове итд. И презимена представница женског рода су у тим временима обавезно обликована с погледом на „мушку страну“ — на оца, односно мужа; није се говорило, као данас, *Ана Марковић*, *Јулијана Поповић* и сл., него *Ана Марковића*, *Јулијана Поповића* и сл. (оваква решења још увек налазимо на терену народних говора). Тада је, уосталом, било сасвим обично женску особу помињати, па чак и ословљавати, искључиво по презимену, уз обавезу да се при том, избором одговарајућег суфикса, искаже да ли је оно њено девојачко или јој следује по мужу — уп. *Марковићева*, *Поповићева* и сл. насупрот *Марковићка*, *Поповићка* и сл.³² Данас се овај принцип доследног обличког разликовања више не поштује. Временске границе извршене промене нису, међутим, од нас баш тако удаљене; ја, на пример, добро памтим усамљене појединце — припаднике генерације Београђана рођених око 1900. године — који су ме ословљавали са *Ивићка*.

Помињем овде ове појединости због поуке која се може извући: она област наше изражајне културе којој је наглашено својствена социolingвистичка димензија прилагођава се сама по себи, са крајним или дужим кашњењем, захтевима новог времена, његових потреба и вредновања. Истина је да нама данас треба много нових „парњачких“ лексичких образовања како бисмо, где је то заиста умесно, избором „женске“ именичке форме, на граматички најприхватљивији начин, неку дату женску особу именовали по њеној професионалној ангажованости. Једино питање које се ту поставља гласи: да ли бисмо морали посебно настојати на томе да се процес попуњава вокабулара у том конкретном детаљу што брже и што темељитије обави? У неким срединама, загребачкој пре свега, претеже

³²Уп. умесну опаску Ивана Клајна: *„Ana Marković morala je našim dedovima zvučati besmisleno, kao kad bismo mi rekli „onaj Ana“: Marković može biti samo muškarac, a žena je Markovićeva, odnosno, ako je udata, Markovićka“* — Ivan Klajn, *Jezik oko nas*, Београд, 1980, на стр. 105.

управо то одређење, па се здушно предузимају одговарајући кораци.³³ У тамошњој стручној литератури, поводом већ постигнутих резултата на том подручју нормативне делатности, недавно је чак изложена оваква закључна тврдња: „I ovdje (тј. у области „парњачких“ образовања о којима је реч — М. И.) та два облика hrvatskog или srpskog dijasistema (hrvatski и srpskohrvatski književni jezik) pokazuju samostalan и ujedno različit put razvoja“³⁴. Опрез, међутим, који је засад, кад се о овом проблему ради, карактеристичан за друге средине, ипак није без основа. Људе понекад зауставља да по уобичајеном творбеном моделу претворе „мушку“ именицу у „женску“ то што би им добијено лексичко образовање изазвало асоцијацију — не са женском особом на одређеном радном месту, него са машином којом се такав рад обавља (случај, рецимо, форме *бројачица*, која се изводи од *бројач*, тј. од назива за одређену врсту банкарског службеника³⁵). Понеке су се „женске“ изведенице, од оних које имају већ дужи стаж у језику, уврежиле у нашој колективној свести пре свега као називи типа „супруга онога који се бави тим и тим“; како их сад одједном, по декрету граматичара, семантички тако пресоријентисати да почну означавати женско лице које обавља такву и такву делатност (случај именице *официрка*, на пример)? Не би било zgodно ни доделити им статус полисемичких лексичких јединица па да могу означавати, већ према датој прилици, сад једно, сад друго³⁶ (у том су смислу двозначне редовно „женске“ владарске титуле, што се може и разумети — чак и кад сама не влада, краљица је ипак нека „власт“, самим тим што јој је муж краљ; а какве везе има супруга официра са обављањем војних дужности?). Још је већа невоља са морфолошким препрекама да се удовољи потреби за „парњачким“ лексичким формама; на који начин, рецимо, руководиоца претворити у такву „женску“ именицу која би се свима чинила прикладно скројеном, прихватљивом? Дешава се, уосталом, и то да је „женску“ именицу врло лако извести од „мушке“, и да се она, штавише, већ употребљава, али с афективним, шaljивим призвуком, што отежава њено коришћење у озбиљним приликама (таква је, по саопштењу Свенке

³³ „Doslijednu upotrebu ženskog roda imenice koja označuje zvanje kad ga vrši žena propisuju puristi u hrvatskoj standardnoj varijanti srpskohrvatskoga dijasistema i tako, istini za volju nenamjerno, slijede pravac koji bi ženski pokret pozdravio. Oni time sankcioniraju težnju, vrlo živu u razgovornom jeziku i koja vrlo lako ulazi u pisani standard, tako da imamo potvrda za imenice ženskog roda kao što su аташеика, меценаткинја, суткинја итд.“ — Damir Kalogjera, *O jeziku i spolu*, Delo XXVII, br. 4, 1981, на стр. 49.

³⁴ Eugenija Barić, *Mocijski parnjaci i njihova upotreba*, Rasprave Zavoda za jezik knj. 13, Zagreb 1987, на стр. 17.

³⁵ В. Svetlana Berisavljević, *Jezik i pol: titule i zanimanja žene u banci*, Пролози проучавања језика 22, Нови Сад 1986, на стр. 129.

³⁶ Поводом тога Калођера примећује: „Sociolingvistički je indikativna činjenica da nazivi generalica i kapetanica u tom značenju (тј. у значењу супруга генерала односно капетана — М. И.) nestaju u urbanoj govornoj upotrebi zbog opasnosti nesporazuma s obzirom na to da sve više žena ima činove kapetana i generala, pa naziv generalica postaje dvosmislen“ — Damir Kalogjera, *op. cit.* на стр. 48.

Савић³⁷ судбина израза *деканица* у новосадској универзитетској средини). Једном речју, колико је мени познато, нико нема, и не би ни смео имати ништа против тога да се „женски“ сектор вокабулара богати,³⁸ али су многи, с разлогом, одређени за то да се не пренагљује с присилним интервенцијама. Очекују спонтано нарастање лексичког фонда у том правцу, увиђајући да до њега неминовно мора доћи, па хтео то ко или не хтео. Заживеће *деканица* без трунке шаливога у себи, појавиће се и *ректорица*, чим женски сој буде масовније заузимао положаје декана и ректора (што засад још увек није случај). Искрсаваће, наиме, све чешће ситуације, при референцијалном именовању, када се показује пробитачнијим, не из феминистичких, већ из конгруенцијских разлога, мимоићи „мушку“, па се послужити „женском“ именицом. А у приликама кад исказ није референцијалан, ствари ће се и надаље решавати сасвим друкчије.

Еугенија Барић је обавила један користан посао — саставила списак ситуација у којима се, чак и у загребачкој средини, „мушке“ именице спремно примењују на женска лица.³⁹ У свим тим случајевима референцијална означеност изостаје, а намера је оних који дати „мушки“ назив потезу да се овај примени на представнике оба пола, без дискриминације. Пошто је та намера посреди, како би друкчије и могли поступити? Само је „мушка“ лексичка форма значењски необележена по критерију пола;⁴⁰ „женска“ се никако не би могла односити и на мушкарца.

Кад се представници одређених професија помињу сасвим уопштено, тј. само као такви, а не као конкретни појединци, по правилу се на

³⁷Свенка Савић, *op. cit.*, на стр. 255.

³⁸Еугенија Барић (*op. cit.*, на стр. 17) истиче да Божо Ђорић у својој књизи *Моциони суфикси у српскохрватском језику* (Београд 1982), *unatoč utvrđenom bogatstvu mocijskih sufixa za oznaku ženskog spola i unatoč brojnim rječničkim (književnim i dijalektalnim) potvrdama, ostaje na stanovištu da je muški član profesijskih parova uvijek dovoljan za oznaku oba spola*, али при том не наводи страницу на којој се налази Ђорићево изјашњавање о томе. По мом утиску, његово излагање не даје правог повода за тврдњу да се он поставља као противник „женских“ именица. Ево двеју његових опаски које ми изгледају карактеристичне за његов став о целом проблему: „Називати данас жену *добрим трговцем* није израз друштвено-језичке неправедности, већ проширеног значења назива типа трговац“ (стр. 14, нап. 28); „Употреба назива за лице мушког рода за жену сасвим је обична у српскохрватском језику и у случајевима кад им у принципу корелирају мовирани феминина. Тешко је објаснити кад се и под којим условима јављају женски називи, као што је тешко објаснити честа колебања у употреби мушких и женских назива у примени на лица ж: пола, као на пример: *власница* — *власник*, *председница* — *председник*, *шампионка* — *шампион*, *студенткиња* — *студент* итд.“ (стр. 14).

³⁹В. Eugeniја Barić, *op. cit.*, на стр. 255.

⁴⁰Нашим домаћим стручњацима на то је умесно скренуо пажњу Божо Ђорић (*op. cit.*, на стр. 13) овим речима: „*Трговац* је назив за лице по професији и односи се једнако и на мушкарца и на жену. Мовирани фемининум *трговкиња*, односно *трговка* односи се искључиво на лице женског пола. Мушки корелатив је, дакле, у погледу пола неутралан, тј. код њега је ознака пола одсутна. Из овог произилази да је мовирани фемининум у подразреду назива за лица вршилаца одређених радњи, ималаца занимања и звања, припадника одређених социјалних група и сл. *маркирани члан* моционог пара, а мушки корелатив *немаркирани члан*“.

њихов пол не обраћа пажња. А ако је ипак потребно нагласити да се баш о женским особама ради, потежу се специјална (апозитивна) лексичка образовања типа *жена лекар*, *жена режисер* и сл. због тога што нормална „женска“ верзија назива носи собом референцијалну конотацију — уп. *Жену лекара тај заостали свет још није видео*, *Жена режисер има ту мање проблема од свога колеге са Лекарку тај заостали свет још није видео*, *Режисерка има ту мање проблема од свога колеге* и сл. Укратко, нереференцијално казивање има неке своје посебне граматичке законитости о којима такође треба пажљивије него до сада водити рачуна при расправљању о „парњачким“ именицама и њиховој применљивости на женски део човечанства.

А да ли би тај „део“ био више изједначен с мушкарцима тиме што би му се, при идентификацији, у предикату, титула доследно исказивала „женски“ (*Она је лекарка*, *Она је професорка* и сл.) уместо „мушки“ (*Она је лекар*, *Она је професор* и сл.)? Не би; чак напротив — инсистирањем на чињеници да је у датом случају представник именованог занимања по полу женско не наглашава се једнакост људи исте професије, него њихова различитост. Једнаким људе исказујемо онда када се служимо називом који не истиче ниједи пол, него равноправно собом „покрива“ како мушко, тако и женско биће. Таквом способношћу неутралног семантичког „покривања“ располаже управо „мушка“ именица. Њу је језик издвојио привилегијом својеврсне двозначности, тј. могућношћу да, зависно од комуникативног контекста, буде у једним приликама применљива искључиво на мушкарце, а у другим на представнике оба пола; кад је за женско лице вежмо, ми смо, у ствари, само искористили, на прави начин, ту другу њену употребну могућност.

Нећемо ли сад можда протестовати још и због тога што се то „скупно“ (тј. неутрално) значење није нашло у оквиру „женске“ именице него „мушке“?

Summary

Milka Ivić

SOME OBSERVATIONS ON NUMBER AND GENDER IN SERBOCROATIAN

Focussing her attention on the interdependence of the grammatical categories of number and gender in Serbo-Croatian, the author points to the fact that the (sporadic) change of gender between the singular and the plural is of functional value in differentiating the forms of the singular from those of the plural. She also lights up more thoroughly the grammatical situation occurring in the predicate when conjoined nouns of different gender are concerned, discusses in more details the reasons for which the masculine gender agreement is favoured and gives special consideration to the rules of grammaticalization

operating in the 'counted' plural. In her opinion, there is in Serbocroatian a dual form of family names opposed to the normal plural form, which occurs when one is referring to married couples" *Petrovićevi* = 'Mr. and Mrs. Petrović' / *Petrovići* = 'Mr. Petrović, Mrs. Petrović and their children' or 'the two (three ...) brothers Petrović' etc. As regards the claim of some linguists that in the environment after numerals Serbocroatian formally distinguishes paucal (i.e. 'little' plural) and ('big') plural, the author advances new arguments to support their view.

The research of recent years concerning the vocabulary of Serbocroatian has been marked by a constantly growing interest in the actual distribution of masculine / feminine nouns which serve to denote female persons by their profession (*profesor / profesorka Danica Petrović, Ona je lekar / lekarka* etc.). The author underscores the importance of distinguishing between the referential and the non-referential use of these nouns in order to understand when and why a free choice of their masculine / feminine versions is precluded. She also explains why one cannot but disapprove the feministic approach to this problem.

BARBARA KUNZMANN-MÜLLER
(Berlin)

ADVERSATIVE AUSDRÜCKE IM SERBOKROATISCHEN

Dieser Beitrag beschäftigt sich mit einer Thematik, die seit einigen Jahren gern, ergo häufig, aufgegriffen worden ist. Evidenz dafür ist, zunächst rein formal, die stattliche Anzahl von einschlägigen Arbeiten, die zum Thema Adversativität inzwischen vorliegen.

Angesichts dieser Sachlage erscheint es angebracht und naheliegend, zunächst kurz auf die Frage einzugehen nach dem Warum, d.h. auf die Frage danach, welches die Gründe sind, die für diese Entwicklung maßgeblich waren. Die Antwort darauf ist, wie anschließend in den grundlegenden Linien zu zeigen versucht werden soll, in der Tat höchst informativ.

Allgemein gesagt, diese Entwicklung ist Teil und Ergebnis einer Orientierung der linguistischen Forschung in den letzten beiden Jahrzehnten, deren markantestes Merkmal es ist, daß die synsemantischen Wortklassen ins Blickfeld gerückt werden oder andersherum, daß sie ihrem, im Vergleich mit den autosemantischen Wortarten, Schattendasein entrückt worden sind. Präpositionen, Konjunktionen und Partikeln werden demzufolge bevorzugter Gegenstand wissenschaftlicher Erkundungen, und zwar, was besonders interessant ist, von mehreren wissenschaftlichen Teildisziplinen zugleich. Wir werden an passender Stelle darauf zurückkommen. Die Entwicklung wurde ausgelöst durch Erkundungen zur Bedeutung und zur Funktionsweise der genannten Wortklassen. Erste Erfolge dabei ermutigten zu Versuchen, die gewonnenen Erkenntnisse auch in die linguistische Praxis umzusetzen (Lang 1982, Pasch 1983). Kurzum, der Weg wurde damit frei für Vorstöße, diese Wortklassen, die nicht so sehr durch ihre quantitative Anzahl als vielmehr durch ihre Rolle im Kommunikationsprozeß bedeutsam sind, auf einer neuen Grundlage zu beschreiben, oder besser, die herkömmlichen Beschreibungen durch neue zu ersetzen und zu vervollkommen.

Der zweite Punkt, zu dem einleitend ein paar Worte gesagt werden müssen, ist Adversativität. Hier liegen die Dinge so: die adversative Relation zwischen Sachverhalten, genauer, zwischen Sachverhaltskennzeichnungen, die durch syntaktische und semantische Strukturen repräsentiert sind, hat sich

neben der kopulativen, der konditionalen mit ihren Unterabteilungen sowie der temporalen als eine grundlegende Verknüpfungsrelation erwiesen. Ihre Fundierung ist semantisch oder aber semantisch-pragmatisch. Das ist der Befund der einschlägigen Arbeiten (Rudolph 1985 u.a.).

Die so erwiesene Aktualität der Funktionswortproblematik sowie die linguistische Relevanz von Adversativität sind schließlich Impuls für immer neue und gezielte Vorstöße in diesen Bereich. Einschlägig orientiert, allerdings für einen Teilbereich, ist auch dieser Beitrag, der sich speziell mit den Verhältnissen im Serbokroatischen beschäftigt wird.

Für die nachfolgenden Ausführungen muß angesichts des Umfangs des ins Auge gefaßten Objektbereichs noch weiter präzisiert werden. Festzulegen ist, wovon innerhalb des Funktionswörterkomplexes genau die Rede sein soll. Es wird, im Sinne einer Positionsbestimmung, in dieser Arbeit darum gehen, aus den Funktionswortklassen Verknüpfungszeichen in adversativ verbundenen Strukturen, auch Konnektive oder Konnekte genannt, auszusortieren und hinsichtlich ihrer Gebrauchseigenschaften zu bestimmen. Der Rahmen für die folgende Untersuchung ist somit abgesteckt: im Mittelpunkt der Betrachtungen werden adversative Konnektive stehen.

Da Konnektive eine Subspezies innerhalb der heterogenen Klasse der Funktionswörter bilden, müssen Merkmale namhaft gemacht werden können, die für sie konstitutiv sind und die sie gleichzeitig von anderen Untergruppierungen abgrenzen. Die einschlägige Literatur nennt diesbezüglich folgende Kriterien:

- (1) das Fehlen der Flexion
- (2) das Fehlen einer Kasusforderung
- (3) die (satzwertige) Einheiten verbindende Funktion.

Damit ist zunächst die Abgrenzung zu Funktionswortklassen wie Präpositionen und Partikeln erreicht. Was jedoch noch zu tun bleibt, ist die Feingliederung der Subklasse Konnektiv selbst.

Was damit auch gesagt wird, ist, daß es sich bei den Konnektiven um eine Untergruppierung innerhalb der Funktionswörter handelt, die ihrerseits wiederum nicht homogen ist. Mit dem Terminus Konnektiv oder Konnektor werden in der grammatischen Literatur Konjunktionen, Konjunkionaladverbien und andere konjunkional verwendete Einheiten zusammengefaßt. Ihre gemeinsamen Merkmale sind oben aufgezählt worden. Worin bestehen nun aber die distinkten Eigenschaften der genannten Teilklasse?

Die Merkmale, an denen die Unterscheidung festgemacht wird, sind syntaktischer Natur. Die einschlägige Literatur nennt in diesem Zusammenhang:

- (1) die Komplexbildung, die durch das Konnektiv angezeigt wird, kann dem Prinzip der Koordination oder dem Prinzip der Einbettung folgen.

Adversative Konjunktionen sind in der Mehrzahl koordinativ und nur ausnahmsweise subordinativ; koordinativ sollen auch die Konjunktionaladverbien und konjunktional gebrauchten Partikeln eingeordnet werden.

- (2) Konjunktionen fordern im Satz keine eigene Satzgliedstelle, Konjunktionaladverbien hingegen setzen eine solche voraus. Das kann einzelsprachlich unmittelbare formale Auswirkungen haben, so für Sprachen mit einer relativ festen Wortfolge wie z.B. das Deutsche.
- (3) Konjunktionen haben in der Regel eine feste Position innerhalb von S_2 , konjunktionaladverbien hingegen sind nicht fix, sondern haben eine mobile Position, d.h. sie können innerhalb von S_2 wandern, vgl.:
 - (1) (a) *troškovi života sve su veći, mirovine su, naprotiv, sve niže*
 (b) *troškovi života sve su veći, mirovine, naprotiv, sve su niže.*
- (4) Konjunktionaladverbien sind weiterhin dadurch gekennzeichnet, daß sie zusammen mit nebenordnenden Konjunktionen vorkommen können, vgl.:
 - (2) (a) *neka ne prihvate prvu mogućnost, već naprotiv, ostave sebi dovoljno vremena da o svemu razmisle i donesu pravilnu odluku*
 - (3) (a) *iscrpna, ali ipak fragmentarna izložba.*

Die Kombination von mehreren Konjunktionen ist nicht möglich.

Um das, was hier gesagt sein soll, noch einmal anschaulich vor Augen zu führen, wird anhand eines von Lang (1989) verwendeten Schemas die Einteilung vorgenommen und mit den Daten für das Serbokroatische untersetzt (s. Schema 1.).

Damit ist nun zugleich auch die Liste der Konnektive aufgestellt, die im folgenden komplett oder auswahlweise erörtert werden sollen.

Nichts gesagt ist allerdings bisher zu der Art, in der das geschehen soll. Die Grundlagen dafür sollen nun, soweit es in diesem Rahmen notwendig ist, ausgebreitet werden.

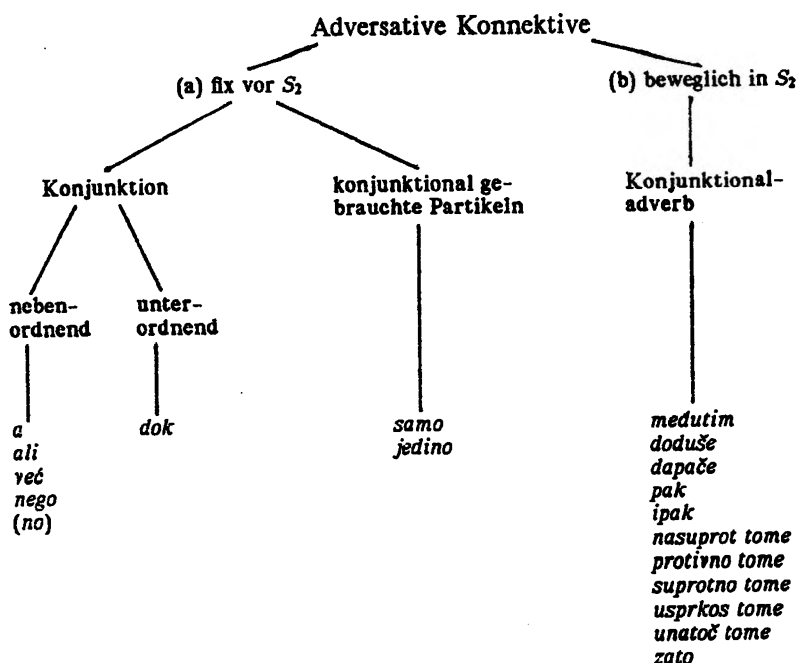
Ausgangspunkt ist die Annahme, daß Konstruktionen, in denen adversative Konnektive vorkommen, durch bestimmte syntaktische und semantische Merkmale determiniert sind. Diese Merkmale entstammen einem sehr allgemeinen, vermutlich universellen Inventar.

Demgemäß, d.h. gemäß den Arten, wie die syntaktischen und semantischen Merkmale gebündelt sind, werden einzelne Typen adversativer Konstruktionen unterschieden.

Bevor diese Typen im Detail diskutiert werden, empfiehlt es sich allerdings, einige Prämissen zu syntaktischen und semantischen Strukturbildungsregularitäten vorzuschicken, auf denen die nachfolgenden Überlegungen basieren:

- (A) (i) Konstruktionen mit einer adversativen Interpretation sind Verknüpfungen von zwei Sätzen oder satzwertigen Einheiten, Konjunkten oder

Schema 1:

Konnekten: (K_1) und (K_2). Semantisch sind sie dahingehend zu interpretieren, daß sie ZUGLEICH GELTEN und daß zwischen ihnen ein KONTRAST etabliert ist.

- (ii) Adversative Konstruktionen sind überwiegend nach koordinativen Strukturbildungsregeln organisiert. Eines der Prinzipien, das hier primär zur Anwendung kommen wird, ist daher das der symmetrischen Struktur oder, anders gesagt, das der Parallelstrukturiertheit vs. Nicht-parallelstrukturiertheit.
- (iii) Der KONTRAST zwischen K_1 und K_2 kann direkt involviert sein. Er ist umso direkter etabliert, je konsequenter syntaktisch und semantisch parallel die Konjunkte strukturiert sind, d.h. je strikter sie Repräsentationen von gleichartigen syntaktischen und semantischen Kategoriensfiguren darstellen.
- (iv) Verknüpfungen aus (iii) haben Optionen hinsichtlich der Art der Verknüpfung: sie können syndetisch oder asyndetisch sein.
- (v) Der KONTRAST zwischen den Konjunkten, die syntaktisch und semantisch nicht maximal bis minimal parallel strukturiert sind, ist nicht direkt, sondern mittelbar involviert. Seine Herleitung erfolgt demzufolge auf der Basis von Alltags- oder Situationswissen u.ä., mit dessen Hilfe aus den Konjunktbedeutungen Bezugsinstanzen gebildet

werden.

- (vi) Für Verknüpfungen aus (v) gibt es für die Art der Verknüpfung nicht die Option Syndese vs. Asyndese; grammatisch sind nur syndetische Konstruktionen.
- (vii) Eine Unterspezies zu (v) sind Strukturen, in denen die Instanzen, über die der für die Interpretation notwendige KONTRAST hergeleitet wird, nicht semantisch, wie in (v), sondern pragmatisch fundiert sind.

Soweit die allgemeinen Prämissen, an denen das Beschreibungskonzept orientiert ist. Es handelt sich, wie man an den Punkten (A) (i) bis (vii) deutlich sehen kann, um ein Konzept, das grammatisch, d.h. syntaktisch und semantisch, und nur zum geringen Teil semantisch-pragmatisch basiert ist.

Damit ist der Beschreibungsansatz, der den folgenden Ausführungen zugrunde gelegt wird, in den Hauptlinien hoffentlich klargestellt.

In diesem Zusammenhang ist ein ergänzender Hinweis dergestalt angebracht, daß für diesen Ansatz Versionen existieren. Die Unterschiede resultieren vor allem daraus, wie zwischen den Komponenten Syntax, Semantik und Pragmatik die Akzente gesetzt sind. Die diversen Arbeiten, z.B. zum Englischen, Französischen, Spanischen und Deutschen, die in den letzten Jahren entstanden sind, sind Versionen der genannten Art. Sie werden in die Erörterungen insoweit einbezogen, wie sie zur Aufklärung der Verhältnisse im Serbokroatischen beitragen.

Was die Situation im Serbokroatischen selbst betrifft, so gibt es zum Thema Adversativität bzw. adversative Konnektive eine recht umfängliche Abhandlung (Mihajlović 1979) und einige daraus abgeleitete kleinere Aufsätze (Mihajlović 1982, 1983). Der Nachteil ist nur, daß alle diese Arbeiten strikt syntaktisch orientiert sind. Schon von daher ist die Beschäftigung mit den Verhältnissen im Serbokroatischen keineswegs von der Tagesordnung. Im Gegenteil, sie bleibt hochaktuell und der Hauptblickwinkel dabei ist die Einbeziehung aller Komponenten in die Diskussion.

In den folgenden Überlegungen behandle ich ausführlich zunächst vier Typen von Adversativkonstruktionen, die gemäß den Prämissen (A) (i) bis (vii) oben nach dem Grad der Parallelstruktureirtheit vs. Nichtparallelstrukturiertheit ausgegliedert worden sind. Dabei ergibt sich erwartungsgemäß eine Staffelung von maximal bis minimal parallel strukturiert.

Das Verfahren wird sein, daß die einzelnen Gruppierungen von Adversativkonstruktionen des Serbokroatischen hinsichtlich ihrer syntaktischen und semantischen Merkmale diskutiert und nach Typen sortiert werden. Das geschieht anhand von Beispielen, wobei als Beispielsvariante syndetische Adversativkonstruktionen gewählt worden sind, die mit adversativen Konjunktionen verknüpft sind. Damit werden zwei Dinge gleichzeitig erreicht: die Konstruktionstypen werden eingeführt und die serbokroatischen Konjunktionen *a*, *ali*, *već* und *nego* und ihre Gebrauchsbedingungen werden erörtert. Die Konjunktion *no*, die gemäß Schema 1 ebenfalls in diese Rubrik gehört, lassen wir

vorerst angesichts kontroverser Auffassungen zu ihren Gebrauchsbedingungen heraus.

Danach wird dann versucht, für dieselben Typen festzustellen, welche Belegungspräferenzen es hinsichtlich der Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln des Serbokroatischen aus Schema 1 gibt.

Der Übersichtlichkeit halber werden die einzelnen Typen von Adversativkonstruktionen mit Zahlen versehen und durchnummeriert.

Der erste Typ (I) könnte mit einer Kurzetikettierung etwa der Art „KONTRAST durch Kontrastpaare in den Konjunkten“ versehen werden.

Wie das nun en détail auszubuchstabieren ist, soll nachfolgend gezeigt werden.

Die Konstruktionen, die zu diesem Typ gezählt werden, sind syntaktisch und semantisch strikt parallel strukturiert. Das besagt, daß die Konjunkte Konfigurationen gleichartiger syntaktischer und semantischer Kategorien repräsentieren. Daraus folgt weiterhin, daß in den komplexen Strukturen, die gemäß diesen Strukturbildungsregeln organisiert sind, die Konjunkte vertauscht werden können, ohne daß eine Veränderung der Gesamtbedeutung der Verknüpfung induziert wird. In diesem Zusammenhang ist auch auf eine Reihe weiterer Merkmale, die für symmetrische Strukturen kennzeichnend sind, wie die Reduktion von Konjunktgliedern, die identisch belegt sind, und die Pronominalisierung, hinzuweisen.

Das bis hierhin Gesagte soll nunmehr an einer Beispielauswahl diskutiert werden.

- (4) (a) *najpoznatija Rembrandtova slika danas se ubraja u najvrednija djela svjetske kulturne baštine, a u vrijeme svog nastanka izazivala je zajedljive primjedbe, svadje i polemike*
- (b) *najpoznatija Rembrandtova slika danas se ubraja u najvrednija djela svjetske kulturne baštine, a u vrijeme svog nastanka s obzirom na zajedljive primjedbe, svadje i polemike nije se ubrajala*
- (c) * *najpoznatija Rembrandtova slika danas se ubraja u najvrednija djela svjetske kulturne baštine, a u vrijeme svog nastanka se ubrajala unatoč zajedljivim primjedbama, svadjama i polemikama*
- (d) *najpoznatija Rembrandtova slika danas se ubraja u najvrednija djela svjetske kulturne baštine, a u vrijeme svog nastanka djelovala je šokantno*
- (5) (a) *Ivo je izabran za predsjednika, a Petar za zamenika predsjednika komisije*
- (b) *Ivo je izabran za predsjednika, a Petar je izabran za zamenika predsjednika komisije*
- (c) * *Ivo je izabran za predsjednika, a Petar je izabran za zamenika predsjednika komisije*

- (d) *Petar je izabran za zamenika predsednika komisije, a Ivo je izabran za predsednika.*

Die Durchsicht der Merkmale, die die Syntax betreffen, zeigt:

- erstens, daß die Konjunkte in (4) (a) und (b), mit Einschränkungen in (d), strikt parallel strukturiert sind, ebenso (5) (a) (b) und (d). Deshalb können die Konjunkte in allen Konstruktionen vertauscht werden, ohne daß sich dabei die Bedeutung der gesamten Verknüpfung ändert, vgl. (5) (d).
- zweitens, die Reduktion von Konjunktgliedern ist in (5) (a) gegenüber (5) (b) und (d) gut zu erkennen, besser als in (4) (a) (b) und (d), da sich hier die Reduktion lediglich am Subjekt im zweiten Konjunkt zeigt, wo im Serbokroatischen ohnehin, d.h. unabhängig von der adversativen Verknüpfung, reduziert wird.

Semantisch sind die Konjunkte in den Konstruktionen in dem Sinne kompatibel, daß sie sich weder ein- noch ausschließen und voneinander unabhängig sind, vgl. (4) (a) gegenüber ungrammatischem (4) (c) oder (5) (a) gegenüber (5) (c). Die Konjunkte weisen jeweils zwei Konstituenten auf, die kontrastfähig sind, die Ausnahmen sind (4) (c) und (5) (c). Darauf werden wir zurückkommen.

Die Kontrastpaare (4) (a) (b) und (d) sind: *danas* und *u vrijeme svog nastanka* für alle Beispielsvarianten und jeweils passend für die Einzelvariante: *izazivati zajedljive primjedbe, svadje i polemike* bzw. *ne ubrajati se u djela svjetske kulturne baštine* bzw. *djelovati šokantno*.

Das erste Kontrastpaar braucht nicht kommentiert zu werden. Für das zweite Kontrastpaar ist hingegen einiges an Erklärung angebracht.

In (4) (a) und (b) leitet sich der KONTRAST zwischen den Konjunkten aus deren Inhalten selbst her oder, um es in einer der gängigen Formalisierungen anzugeben: aus S_1 wird q direkt abgeleitet:

‘X hat heute die Eigenschaft weltberühmt’,

das zu dem aus S_2 abgeleiteten \bar{q} :

‘X hatte früher die Eigenschaft kritikwürdig’

im KONTRAST steht.

In (4) (d) kann die Herleitung auch anders als erläutert aufgefaßt werden. Das soll hier lediglich angedeutet werden, weil von dieser Herleitungsart an anderer Stelle noch ausgiebiger die Rede sein wird. Als Prinzip gilt, daß die Eigenschaften von X , die im ersten und im zweiten Konjunkt als im KONTRAST stehend gekennzeichnet werden, als gegensätzliche Werte, d.h. als positiv vs. negativ, aufeinander bezogen interpretiert werden.

Ausführlicher zu besprechen bleibt nun noch (4) (c) und (5) (c), das wir als grammatisch nicht akzeptabel charakterisiert haben. Der Grund dafür ist leicht gefunden: zwischen den Konjunkten existiert nur ein Kontrastpaar

oder, anders gesagt, nur eine lexikalisch-semantisch unterschiedlich belegte Konstituente: *danas* und *u vrijeme svog nastanka*; *predsednik* und *zamenik predsednika komisije*. Damit ist die Bedingung hinsichtlich der Anzahl der notwendigen kontrastierenden Elemente verletzt und die Etablierung des KONTRASTs nicht möglich. Konstruktionen dieser Art können repariert werden. Die nachfolgende Beispielvariante zeigt, wie das geschieht:

- (4) (e) *najpoznatija Rembrandtova slika danas se ubraja u najvrednija djela svjetske kulturne baštine, a i u vrijeme svog nastanka se ubrajala bez obzira na zajeđljive primjedbe, svadje i polemike*

Die gemeinsame Einordnungsinstanz, über die die beiden Konjunkte miteinander in Beziehung gesetzt werden, ist hier nicht in den Konjunktinhalten festgelegt wie in (4) (a) (b) und (d), sondern sie wird konsituativ aufgebaut.

Die Erörterung des ersten Types von Adversativkonstruktionen soll abgeschlossen werden, indem die Belegungen mit adversativen Konjunktionen gesondert notiert werden. Die Befunde aus (4) (a) (b) und (d) und (5) (a) (b) und (d) weisen die Konjunktion *a* aus. Sie ist tatsächlich die für diesen Typ am meisten charakteristische Konjunktion. Sie ist mit den anderen adversativen Konjunktionen des Serbokroatischen entweder überhaupt nicht austauschbar, wie mit *nego* oder *već*, oder sie kann, wie im Falle von *ali*, ausgetauscht werden, allerdings mit bestimmten Restriktionen und mit Rückwirkungen auf die semantische Interpretation der Konstruktion. Auf diese Austauschbarkeit und ihre Bedingungen wird an dieser Stelle nicht eingegangen. Wir werden bei der Diskussion von Typ III darauf zurückkommen. Ebenfalls später wird die Austauschbarkeit mit konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln erörtert.

Entsprechend den Annahmen oben (A) (i) bis (vii) wird zu Typ I schließlich noch festgestellt, daß die so strukturierten Verknüpfungen auch asyndetisch verbunden vorkommen können, vgl.:

- (5) (e) *Ivo je izabran za predsednika, Petar za zamenika predsednika komisije*

Nach dem Anordnungsprinzip Parallelität vs. Nichtparallelität der Struktur wird nun ein Typ angeschlossen (II), auf den wiederum das Merkmal Parallelität ohne Einschränkungen zutrifft. In der Literatur ist dieser Typ als KORREKTURfall eingeführt und ausgiebig diskutiert worden (Abraham 1975, Asbach-Schnitker 1979, Lunde 1981, Pusch 1975, Lang 1984 u.a.).

Anhand eines passend ausgewählten Beispiels sollen zunächst die konstituiven Merkmale des zweiten Typs vorgestellt werden:

- (6) (a) *bolest ne napada nas iz vedra neba, nego se razvija svakog dana iz malih grijeha prema prirodi*

Die Adversativkonstruktion (6) (a) macht sogleich auf ein Merkmal aufmerksam, das für diesen Typ fundierend ist. In KORREKTURkonstruktionen ist ein explizites, d.h. lexikalisch nicht integriertes, Negationselement

(wie *ne* oder Kontaminationen damit, vgl. *nisam* usw. und *neću* usw.) obligatorisch. Das Vorhandensein eines solchen Negationszeichen ist jedoch allein kein sicheres Indiz für das Vorliegen einer Adversativkonstruktion mit KORREKTURinterpretation, da auch Konstruktionen, die eine KONTRASTinterpretation haben, ein Negationselement im ersten Konjunkt aufweisen können, allerdings nicht notwendig. Das zeigen Adversativkonstruktionen wie (7) (a) zu (7) (b):

- (7) (a) *oni nisu škrti nego racionalni*
- (b) *oni nisu škrti ali racionalni*
- (c) *oni nisu škrti nego širokogrudni*
- (d) **oni nisu škrti ali širokogrudni*

Der Vollständigkeit halber sei in diesem Zusammenhang daran erinnert, daß Beispiele zur Illustration der Verhältnisse in slawischen Sprachen wie dem Serbokroatischen sowohl Adversativkonstruktionen wie (6) (a) als auch Konstruktionen mit duplex negatio umfassen, vgl. dazu:

- (8) (a) *većina ostalih živjela je u malim, često drvenim kućama. Oni najsiromašniji nisu imali ni to, nego su živjeli u iznajmljenim sobama*

Azumerken ist ferner, daß sich das Phänomen Negation auf syntaktisch unterschiedliche Einheiten beziehen kann, vgl. (8) (a) und (9) (a), wo sich die Negation einmal auf den ganzen Satz, das andere Mal nur auf einen Teil des Satzes bezieht:

- (9) (a) *N. N. autor je (te pjesme) ali te mu skladbe izvodi ne njegova grupa, nego drugi popularni pjevači*

Für die Fundierung dieses Typs oder, andersherum, für die Abgrenzung von Adversativkonstruktionen mit KONTRASTinterpretation, ist, wie anschließend zu zeigen versucht werden soll, die spezifische Wirkungsweise der Negation entscheidend.

Durch das Negationselement in K_1 wird eine Korrekturdomäne eröffnet, deren Abschluß durch den Fokus im zweiten Konjunkt erfolgt. K_1 und K_2 sind folglich nicht unabhängig voneinander, sie stellen vielmehr Teilpropositionen einer Proposition dar. Dabei fungiert K_1 als Korrigendum und K_2 als Korrigens. Semantisch verhalten sich die Konjunktbedeutungen aus K_1 und K_2 in KORREKTURkonstruktionen, abzüglich der Negation, konträr bezüglich der sie fundierenden Instanz, vgl. (7) (c) mit (7) (d).

Gemäß den Annahmen aus (A) (iv) oben zu parallel strukturierten Verknüpfungen ist auch zu (6) (a) die asyndetische Verbindung möglich:

- (6) (b) *bolest ne napada nas iz vedra neba, ona se razvija svakog dana iz malih grijeha prema prirodi*

Aus (6) (a), (7) (a) und (8) (a) konstatieren wir als weiteren Befund: KORREKTURkonstruktionen werden im Serbokroatischen mit den adversativen Konjunktionen *nego*, das gleichwertig ist mit *već*, gekennzeichnet.

Damit ist auch gesagt, daß Konstruktionen mit KORREKTURinterpretation lexikalisch distinkt von Konstruktionen mit KONTRASTinterpretation markiert werden. Dieser Befund ist, wie wir noch sehen werden, von einiger Relevanz für das Thema Adversativität.

Als nächster Typ (III) werden Adversativkonstruktionen eingeführt, für deren syntaktische und semantische Struktur das Merkmal Parallelität nicht primär ist. Es fallen folglich darunter Strukturen, die symmetrisch aufgebaut sind und die, was ihre Interpretation angeht, Adversativverknüpfungen nahestehen, die oben als Typ I erläutert worden sind. Dazu gehören aber auch Strukturen, die minimal symmetrisch bis asymmetrisch aufgebaut sind. Entsprechend der breiten Disposition für die syntaktische und semantische Struktur sind auch die Spielräume bemessen, innerhalb derer die sekundären Merkmale, wie Konjunktreduktion, Konjunktvertauschung, realisiert werden können. Die einzige Bedingung für die Akzeptabilität dieser Konstruktionen ist, daß zwischen den Konjunkten ein referentieller oder anderweitig vermittelter Zusammenhang herstellbar sein muß.

Mit (10) (a) und (11) (a) sollen die konstitutiven Merkmale sowie das allgemeine Schema, nach dem die Interpretation abläuft, vorgeführt und kommentiert werden.

(10) (a) *poslali su me na operaciju, ali stanje mi se sve više pogoršavalo*

(11) (a) *bio sam kod rukovodstva opštinske omladinske organizacije, ali ni njihova urgencija nije pomogla*

Die aufgezählten syntaktischen Merkmale sind an den Beispielen gut erkennbar. Eine ausführliche Kommentierung kann deshalb unterbleiben. Verwiesen sei auf (10) (b) und (11) (b), wo gezeigt ist, dass bei den Verknüpfungen die Umstellung der Konjunkte möglich, kurz, nicht ungrammatisch ist:

(11) (b) *ni urgencija rukovodstva opštinske organizacije nije pomogla, ali sam bio kod njih*

Um Unterschied zu (4) (a) (b) und (d) sowie (5) (a) und (b) verläuft jedoch die Konjunktumstellung anders. Genauer gesagt, sie hat Rückwirkungen auf die semantische Interpretation. Ich werde an passender Stelle darauf noch zurückkommen.

Für die semantische Interpretation ist bei diesem Typ, bei dem der für eine adversative Verknüpfung notwendige KONTRAST nicht aus den Konjunktbedeutungen unmittelbar hervorgeht, wie in Typ I, die Einbeziehung von Alltagswissen oder anderen Wissensarten notwendig. Aus den Konjunktbedeutungen werden so Instanzen abgeleitet, über die der KONTRAST hergeleitet wird. Sie fungieren als Bezugspunkte für die Einordnung der Konjunkte, bleiben aber formal, d.h. lexikalisch-semantisch, unausgedrückt.

Das Ableitungsverfahren beruht, anders ausgedrückt, auf einer Schlußfigur. Als erste Prämisse fungiert dabei ein Erfahrungssatz, die zweite Prämisse ist q ; die Conclusio q , die mit K_2 im Widerspruch steht, daher $K_2 = \bar{q}$.

(10) (a) *ako nekoga šalju na operaciju, poboljšava mu se stanje*

= 1. Prämisse

poslali su me na operaciju

$(K_1 = q) = 2$. Prämisse

stanje mi se poboljšalo

= Conclusio

 $(=q)$

stanje mi se sve više pogoršavalo

I:

$$(K_2 = \bar{q})$$

(10) (b) *stanje mi se sve više pogoršavalo, ali su me poslali na operaciju,*

(10) (b) *ako se nečije stanje pogoršava, neće ga poslati na operaciju*

= 1. Prämisse

stanje mi se sve više pogoršavalo

$(K_1 = q) = 2$. Prämisse

nisu me poslali na operaciju

= Conclusio

 $(=q)$

I: poslali su me na operaciju

$$(K_2 = \bar{q})$$

In (10) (a) werden durch die Konjunktinhaltse Sachverhaltskennzeichnungen als Konstellationen signalisiert, die prototypisch sind. Auf dieser Basis wird die Ausgangsprämisse 'Wenn jd. zur Operation geschickt wird, bessert sich (nach der allgemeinen Erfahrung) sein Zustand' formuliert, gemäß der die Ableitung abläuft.

Anders die Interpretation von (10) (b). Der allgemeine Erfahrungssatz, auf dem die Herleitung aufbaut, lautet: 'Wenn sich jds. Zustand verschlechtert,

wird er nicht zur Operation geschickt'. Daraus ist ein anderer, ein Bedingungs-Folge-Zusammenhang erkennbar. Die Kennzeichnung dieses, d.h. eines kausalen Verknüpfungszusammenhangs zwischen den Konjunkten, ist für Konstruktionen des Typs III offensichtlich sogar der häufigere Fall.

Auf zwei Punkte ist im Zusammenhang mit Typ III noch gesondert einzugehen.

Gemäß den Prämissen aus (A) (vi) gibt es bei Adversativkonstruktionen, die diesem Typ angehören, nur syndetisch verknüpfte Verbindungen, vgl. (10) (a) mit

(10) (c) * *poslali su me na operaciju, stanje mi se sve više pogoršavalo*

Dabei ist anzumerken, daß (10) (c) nicht an sich ungrammatisch ist. Die involvierte Relation ist nicht vereindeutigt, präferent wäre z.B. ein kausaler Zusammenhang, nicht akzeptabel eine Interpretation gemäß Typ III der diskutierten Adversativkonstruktionen.

Als wichtiger Befund ist, zweitens, festzuhalten, daß diese Adversativkonstruktionen überwiegend mit *ali* gekennzeichnet werden. Bezugnehmend auf das, was oben zu Typ I und in der Einleitung zu Typ III gesagt worden ist, ist in diesem Zusammenhang auch die Konjunktion *a* zu erwähnen. Die Bedingungen für die Anwendung von *ali* vs. *a* bemessen sich entlang den Kriterien für die Strukturprinzipien Parallelität vs. Nichtparallelität, wobei bei Anwendung des erörterten Ableitungsverfahrens die Präferenz bei *ali* liegt. Wir werden auf diesen Punkt an passender Stelle zurückkommen.

Die vierte und letzte Gruppe der Adversativkonstruktionen (IV), die in diesem Beitrag besprochen werden sollen, hat ebenfalls Gemeinsamkeiten und Unterschiede zu den bereits erörterten Typen, insbesondere zu Typ III. Das Hauptmerkmal, das Typ IV mit Typ III verbindet, ist, daß die Adversativkonstruktionen in beiden Typen nicht parallel strukturiert zu sein brauchen. Der Normalfall ist, daß sie minimal parallel bis nicht parallel organisiert sind. Gemeinsam ist für beide Gruppierungen demzufolge auch, daß die Konjunkte nur bedingt vertauschbar sind. Bedingt deshalb, weil durch die Umstellung die Änderung der Interpretation bewirkt wird. Die Art, wie das geschieht, ist allerdings verschieden von dem in Typ III. Ich werde darauf zu sprechen kommen.

Die konstitutiven Merkmale für diesen Typ werden zuerst pauschal genannt und anschließend erläutert.

Erstens, den Kern der Gruppe bilden Konstruktionen, bei denen einem Argument zwei Prädikate zugeordnet sind; hierin besteht beispielsweise ein gewichtiger Unterschied zum diskutierten Typ I oben.

Zweitens, die Konjunkte in diesen Adversativverknüpfungen können eine unterschiedliche Ausdehnung haben; es können Sätze, aber auch syntaktische Einheiten unterhalb der Satzebene auftreten. Häufig ist die Repräsentation als Attribut oder Apposition.

Drittens, Regularität besteht hinsichtlich der Reduktion von identisch belegten Konjunktgliedern.

Die Beispiele (12) (a) bis (14) (a) lassen die syntaktischen Merkmale gut erkennen:

(12) (a) *pomalo sam povučena, ali duhovita*

(13) (a) *imam devetnaest godina, stroge, ali dobre roditelje i starijeg brata*

(14) (a) *savršenu harmoniju tijela plamenca ili flaminga remeti jedino njihov nezgrapan glomazan kljun, ružan za naše pojmove, ali vrlo funkcionalan.*

An diesen Konstruktionen soll nun auch das Schema für die semantische Interpretation vorgeführt werden.

Vorauszuschicken ist, daß der KONTRAST in den diskutierten Adversativkonstruktionen, wie in Typ III, aber anders als in Typ I, nicht aus den Konjunktbedeutungen unmittelbar hergeleitet werden kann. Anders gesagt: auch im vierten Typ ist der KONTRAST über den Konjunktbedeutungen etabliert. Allerdings, zur Herleitung wird, wie eingangs angedeutet, ein anderes Verfahren als in Typ III angewendet. Es beruht darauf, daß beide Konjunktbedeutungen auf der Grundlage eines übergreifenden Einordnungsgesichtspunkts gegensätzlich bewertet werden. Anders gesagt: die Konjunktinhalte werden lexikalisch-semantisch, situativ oder kontextuell nach dem Prinzip der Polarität in Beziehung gesetzt, d.h. die Konjunktbedeutungen stehen einander in der Werteverteilung als positiv vs. negativ bzw. Vorteil vs. Nachteil gegenüber.

Detailliert soll die Herleitung an (13) (a) gezeigt werden: *strog* und *dobar* sind Prädikate zu dem Argument *roditelji*. Über den Bedeutungen der Konjunkte ist der KONTRAST etabliert, und zwar dergestalt, daß *strog* und *dobar* Eigenschaften des Arguments kennzeichnen, die über die gemeinsame Basis der Bewertung in eine polare Beziehung zueinander gebracht werden, wobei *dobar* aufgrund der lexikalischen Semantik der (+)-Pol und *strog*, lexikalisch oder situativ verankert, der (-)-Pol zugeordnet wird.

Damit ist ein weiterer Punkt angesprochen, nämlich wie die Werteverteilung verläuft. Beispiel (13) (a) zeigt, daß die lexikalische Semantik der Einheiten, die die Prädikate vertreten, dafür ausschlaggebend sein kann.

In (12) (a) ist die Werteverteilung aufgrund der lexikalischen Semantik nicht so klar erkennbar wie in (13) (a) oder (14) (a). In (14) (a) sind *ružan* und *funkcionalan* als (-)-Pol und (+)-Pol gegensätzlich aufeinander bezogen, die Zuordnung der Werte macht auch hier keine Schwierigkeiten. Anders in (12) (a), wo *povučena* sowohl den (+)- als auch den (-)-Pol repräsentieren kann, die Festlegung erfolgt in Abhängigkeit vom Kontext, in unserem Beispiel im Zusammenspiel mit *duhovit*. Grundlage ist das allgemeine Schema für diesen Typ, daß lexikalisch, kontextuell oder konsituativ die Polarität der Werteverteilung gewährleistet sein muß. Entsprechend der Spezifik des situativen

Hintergrundes kann dabei die Werteverteilung beim einzelnen Lexem sowohl in der einen als auch in der anderen Richtung verlaufen und korrekt sein.

Bei diesem Typ gehen die Autoren einschlägiger Arbeiten, insbesondere dann, wenn ihr Ansatz primär kommunikativ-pragmatisch ist, mehr oder weniger ausführlich darauf ein, daß die Abfolge der Konjunkte für die Kommunikationsabsicht entscheidend ist (Brauß 1982, Rosengren 1984). Das zweite Konjunkt ist dass für den Äußerungsakt wichtigere, die Argumentationsrichtung steuernde. Dieser semantisch-pragmatische Blickwinkel, der in (A) (vii) oben vermerkt worden ist, kann in diesem Zusammenhang nicht ausgiebig ausgebreitet werden.

Schließlich ist auch bei diesem Typ die Belegung mit adversativen Konjunktionen festzuhalten. Für das Serbokroatische ist hier, ebenso wie beim dritten Typ, die Konjunktion *ali* dominierend.

Der letzte Punkt, auf den auch bei Typ IV einzugehen ist, ist die Spezifik der Verknüpfung. In Übereinstimmung mit (A) (vi) oben ist für diese Konstruktionen nur die syndetische Verbindung möglich, vgl. (14) (a) mit

- (14) (b) **savršenu harmoniju tijela plamenca remeti jedino njihov nezgrapno glomazan kljun, ružan za naše pojmove, vrlo funkcionalan*

Damit sind die vier Typen von Adversativkonstruktionen, anhand derer die Diskussion geführt werden soll, vorgestellt. Gleichzeitig ist aber auch ein Teil der Hauptarbeit getan, da als Beispiele, die dazu kommentiert worden sind, vorsorglich syndetische, d.h. mit adversativen Konjunktionen verknüpfte, Konstruktionen herangezogen worden sind. Im gleichen Arbeitsgang konnten demzufolge diese Konjunktionen auch den Typen von Adversativkonstruktionen zugeordnet und hinsichtlich wesentlicher Gebrauchsbedingungen bestimmt werden.

Von den Befunden, die bisher ermittelt wurden, halten wir unter Verweis auf die Prämissen aus (A) (i) bis (vii) als Zwischenbilanz fest:

- (B) (i) Die Abdeckungsbereiche der Konjunktionen in Adversativkonstruktionen stehen in einem offensichtlichen Zusammenhang mit den syntaktischen und semantischen Markmalen dieser Konstruktionen. Die entscheidende Rolle spielt dabei das Merkmal der Parallelstrukturiertheit vs. Nichtparallelstrukturiertheit gefolgt von dem Merkmal der Negation mit einer spezifischen Wirkungsweise.
- (ii) Strikt parallel strukturierte Konstruktionen werden mit der Konjunktion *a* gekennzeichnet. Notwendige zusätzliche Bedingung dabei ist, daß S_1 kein syntaktisches Negationszeichen enthält, das eine spezifische Art der negation auslöst.
- (iii) Tritt zur strikten Parallelstrukturiertheit der Adversativkonstruktion dieses Merkmal der Negation hinzu, ist *a* im Serbokroatischen nicht möglich. Als Verknüpfungszeichen stehen die Konjunktionen *nego* und nahezu gleichwertig *već* zur Verfügung.

(iv) Konstruktionen aus (ii) und (iii) haben asyndetische Pendants.

(v) In nicht parallel strukturierten Konstruktionen ist nur die syndetische Verknüpfung zulässig. Sie können als Merkmal ebenfalls eine Negation haben, die jedoch nicht obligatorisch und in ihrer Wirkungsweise von der in (ii) genannten distinkt ist. Die präferente Konjunktion in diesen Konstruktionen ist *ali*.

Somit wären die Gebrauchsbedingungen der serbokroatischen adversativen Konjunktionen in einigen wesentlichen Punkten bestimmt und beschrieben. Das besagt aber andersherum nicht, daß damit die Beschreibung der Verwendungsweisen der genannten serbokroatischen Konjunktionen ausgeschöpft ist. Erschöpfende Darstellung konnte nicht geleistet werden, da weitere Faktoren eine Rolle spielen, die über die Problematik Adversativität hinausgehen und die hier vorerst nicht zur Debatte stehen (Rudolph 1985).

Mit einer zusammenfassenden und zugleich weiterführenden Bemerkung wird dieser Teil vorerst abgeschlossen. Wenn man die Verhältnisse des Serbokroatischen in breitere, d.h. kontrastive oder typologische, Zusammenhänge stellt, ist der augenfälligste Befund der, daß das Serbokroatische eine Sprache mit einer vergleichsweise großen Anzahl an relativ spezifisch konditionierten adversativen Konjunktionen ist. Damit unterscheidet es sich auffällig von Sprachen wie dem Deutschen oder gar dem Englischen, das ein Inventar von insgesamt nur zwei bzw. einer adversativen Konjunktion zur Verfügung hat. Dieser Aspekt ist offenkundig sehr ergiebig und soll deshalb für weitere Überlegungen vorgemerkt werden (Kunzmann-Müller 1987, Kunzmann-Müller 1989).

Im letzten Abschnitt dieser Erörterungen soll nun der Blick auf die anderen in Schema 1 aufgeführten Gruppen von Konnektiven, d.h. auf Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchte Partikeln, gerichtet werden. Der interessante Punkt werden auch hier Gebrauchsbedingungen dieser Verknüpfungszeichen sein. Der Rahmen, innerhalb dessen wir uns dabei bewegen, bleibt der gleiche wie bei den bisher diskutierten Konnektiven. Mit anderen Worten: die vier Typen von Adversativkonstruktionen sind wiederum als Beschreibungsraster vorgegeben.

Fürs erste werden auf dem Wege von Substitutionstest Belegungspräferenzen und -restriktionen ermittelt. Die dabei gewonnenen Ergebnisse werden danach mit denen aus dem ersten Teil in Beziehung gesetzt. Am Schluß einer jeden Passage steht folglich der Gesamtbefund, der die Verhältnisse im Serbokroatischen hoffentlich einigermaßen klar erkennbar werden läßt.

Erinnert sei nochmal an das Eingangsbeispiel:

- (4) (a) *najpoznatija Rembrandtova slika danas se ubraja u najvrednija djela svjetske kulturne baštine, a u vrijeme svog nastanka izazivala je zajedljive primjedbe, svadje i polemike*

In diese Adversativkonstruktion bzw. in eine unwesentlich gekürzte Variante davon werden nunmehr Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrachte Partikeln gemäß Schema 1 eingefügt, z.B.:

- (15) (a) *ta slika danas se ubraja u djela svjetske kulture, nasuprot tome/suprotno tome protivno tome u vrijeme svog nastanka izazivala je zajedljive primjedbe*
 (b) *ta slika danas se ubraja u djela svjetske kulture, u vrijeme svog nastanka pak izazivala je zajedljive primjedbe*
 (c) *?ta slika danas se ubraja u djela svjetske kulture, u vrijeme svog nastanka, međutim, izazivala je zajedljive primjedbe*
- (16) (a) **ta slika danas se ubraja u djela svjetske kulture, ipak u vrijeme svog nastanka izazivala je zajedljive primjedbe*
 (b) **ta slika danas se ubraja u djela svjetske kulture, uprkos tome / unatoč tome u vrijeme svog nastanka izazivala je zajedljive primjedbe*

Den Beispielen (15) (a) und (b), die grammatischen korrekt sind, stehen die Konstruktionen (16) (a) und (b) gegenüber, die für die Interpretation gemäß Typ I grammatisch nicht akzeptabel sind. Allerdings gibt es, insbesondere für (15) (b) eine Einschränkung: das verwendete Verknüpfungszeichen *pak* ist nicht universell einsetzbar, sondern markiert, wobei die Fundierung pragmatisch ist. Die Konstruktion (15) (c) ist zwar nicht ungrammatisch, suggeriert aber die Interpretation gemäß Typ III.

Konstruktionen des ersten Typs können auch mit dem Konjunkionaladverb *naprotiv* gekennzeichnet sein, wie das oben angeführte belegte Beispiel zeigt:

- (1) (a) *troškovi života sve su veći, mirovine su, naprotiv sve niže*

Mit (15) (a) bis (c), (1) (a) und (16) (a) und (b) gegenüber (4) (a) (b) (d) und (5) (a) (b) (d) ist dann auch demonstriert, daß für den Gebrauch von Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln zumeist spezifischere Bedingungen notwendig sind als für die Konjunktion *a*. Wie z.B. aus (1) (a) ersichtlich, ist hier für eines der Kontrastpaare präferente Bedingung, daß es mit lexikalisch-semantischen Antonymen belegt ist.

Aus allem, was bisher zu adversativen Konnektiven in Typ I gesagt worden ist, läßt sich als Fazit feststellen: im Serbokroatischen existieren für die Kennzeichnung dieses Typs mehrere Arten von Konnektiven. Das Verknüpfungszeichen, das die wenigsten Einschränkungen hat, d.h. relativ universell einsetzbar ist, ist die Konjunktion *a*. Neben dieser Konjunktion gibt es aus der Anzahl der Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln einige, die diesen Typ ebenfalls charakterisieren können, allerdings sind hier oft zusätzlich Restriktionen wirksam. Anders gesagt, sie sind in ihrer Bedeutung weniger allgemein und setzen spezifische Anwendungsbedingungen voraus. Absolut dominant bleibt daher die Konjunktion *a*.

Nach der gleichen Methode soll auch bei den anderen Typen von Adversativkonstruktionen verfahren werden.

Für den zweiten, d.h. den KORREKTURtyp, werden Abwandlungsbeispiele zu (6) (a) gebildet:

- (17) (a) *bolest ne napada nas iz vedra neba, naprotiv, ona se razvija*
- (b) *bolest ne napada nas iz vedra neba, dapače, ona se razvija*
- (18) (a) * *bolest ne napada nas iz vedra neba, uprkos tome / unatoč tome ona se razvija*
- (b) * *bolest ne napada nas iz vedra neba, ipak se razvija*
- (c) ? *bolest ne napada nas iz vedra neba, međutim, razvija se*
- (19) (a) * *bolest ne napada nas iz vedra neba, suprotno tome/nasuprot tome/protivno tome razvija se*

Bei (17) (a) und (b) ergibt die Einsetzprobe wiederum grammatisch korrekte Konstruktionen, während die Verknüpfungen (18) (a) und (b) (19) (a) nicht akzeptabel sind. Bezogen auf die Konjunktionen, die diesen Typ markieren, d.h. auf *nego* oder *već*, ergibt sich somit, daß sie durch die Konjunkionaladverbien *naprotiv* oder *dapače* ersetzt werden können, nicht hingegen durch *usprkos tome/unatoč tome*, *ipak* bzw. durch *suprotno tome / nasuprot tome / protivno tome*. Fraglich scheint mir die Einsetzbarkeit mit *međutim*.

Im Zusammenhang mit II ist noch ein weiterer Punkt zu diskutieren. Um deutlich zu machen, worum es dabei geht, wählen wir aus der obigen Beispielauswahl (9) (a) und unterwerfen es den gleichen Substitutionstests wie (17) (a) und (b):

- (20) (a) * *njegove skladbe izvodi ne njegova grupa, dapače, drugi popularni domaći pjevači*
- (b) * *njegove skladbe izvodi ne njegova grupa, naprotiv, drugi popularni domaći pjevači*

Die Konstruktionen (20) (a) und (b) sind ungrammatisch, über die Gründe dafür wird im folgenden einiges zu sagen sein.

In der Diskussion zu (9) (a) war festgehalten worden, daß sich die Negation aus dem ersten Konjunkt nicht zwangsläufig auf den ganzen Satz beziehen muß, sondern auch einzelne Satzteile betreffen kann. Genau das macht den Unterschied aus, warum Verknüpfungen mit *dapače* und *naprotiv* in (20) (a) und (b) ungrammatisch sind. Während es bei *nego* und *već* hinsichtlich der Ausdehnung der Negation keine Restriktionen gibt, ist der Gebrauch von *dapače* und *naprotiv* in dieser Beziehung eingeengt. Sie sind in Adversativkonstruktionen nur dann korrekt, wenn sich die Negation aus K_1 auf den gesamten Teilsatz bezieht.

Wichtig für die Anwendung von *dapače* und *naprotiv* ist auch die lexikalisch-semantische Belegung der Konjunkte. Kontrarität in der Semantik der Konjunkte ist hier realisiert vorwiegend als Antonymie, seltener als Heteronymie, vgl.:

(21) (a) *mirovine nisu visoke, one su, dapače / naprotiv niske*

gegenüber:

(22) (a) *?mirovine ne rastu, one ostaju, dapače / naprotiv, na istom nivou*

Für den dritten Typ von Adversativkonstruktionen (III) wird für den Substitutionstest (10) (a) gewählt, d.h.:

(10) (a) *poslali su me na operaciju, ali stanje mi se sve više pogoršavalo*

Betrachtet werden die folgenden Verknüpfungen:

(23) (a) *poslali su me na operaciju, međjutim, stanje mi se sve više pogoršavalo*

(b) *poslali su me na operaciju, uprkos tome / unatoč tome stanje mi se sve više pogoršavalo*

(c) *poslali su me na operaciju, ipak mi se stanje sve više pogoršavalo*

(d) *poslali su me na operaciju, a ipak mi se stanje sve više pogoršavalo*

(24) (a) *?poslali su me na operaciju, suprotno tome / nasuprot tome / protivno tome stanje mi se sve više pogoršavalo*

(25) (a) **poslali su me na operaciju, dapače / naprotiv mi se stanje sve više pogoršavalo*

(26) (a) *?poslali su me na operaciju, samo / jedino / doduše stanje mi se sve više pogoršavalo*

Aus diesen Beispielen lassen sich einige wichtige Befunde ableiten. Die Konstruktionen (23) (a) bis (d) sind grammatisch akzeptabel, nicht korrekt hingegen sind Verknüpfungen wie (25) (a), ungewöhnlich ist (26) (a). Bei (24) (a) wird durch die eingesetzten Konjunkionaladverbien die Interpretation dergestalt abgeändert, daß sie zum Ableitungsmechanismus aus Typ I tendiert. Allerdings in (23) (a) bis (d) gibt es zwischen den einzelnen Verknüpfungen merkliche, wenn auch z.T. subtile Unterschiede in der Interpretation, auf die etwas ausgiebiger eingegangen werden soll.

Beispiel (23) (a) ist im wesentlichen mit (10) (a) identisch; in (23) (b) wird in der Interpretation im Unterschied zu (10) (a) und (23) (a) die Nähe zu Konzessivität akzentuiert. Ähnlich verläuft die Interpretation in (23) (c).

Konstruktionen wie (25) (a) zeigen an, daß für die Belegung mit anderen Verknüpfungszeichen Restriktionen bestehen. Anders zu beurteilen ist wiederum (24) (a) und (26) (a). Sie sind zwar akzeptabel, weichen aber bezüglich ihrer Interpretation von den in den anderen Konstruktionen möglichen erheblich ab.

Gesondert betrachtet wird (23) (d). Unter Hinweis auf Merkmal (4) oben und die Feststellungen, die zu Typ III abschließend getroffen worden sind, halten wir fest: in (23) (d) liegt eine Konstruktion vor, die aufgrund ihrer Struktur und mit einer Interpretationsverschiebung zu Typ I auch mit der Konjunktion *a* gekennzeichnet sein könnte. Die Kombination von *a* mit

dem Konjunkionaladverb *ipak* bewirkt, daß die Herleitung gemäß Typ III vereindeutigt angezeigt wird.

Abschließend soll auch die Situation in Typ III zusammengefaßt werden. Oben war die Konjunktion *ali* als das am meisten typische Konnektiv für diesen Typ benannt worden. Daneben konkurriert relativ gleichwertig *medjutim*, die Kombination *a ipak* sowie bedingt *ipak*. Für die Konjunkionaladverbien *usprkos tome / unatoč tome* gilt, daß dadurch das Moment die Konzessivität in der Verknüpfung akzentuiert wird. Die restlichen Konnektive entsprechend Schema I sind entweder überhaupt nicht akzeptabel oder aber weisen in ihrer Verwendung stärkere Restriktionen auf.

Zum Abschluß ist noch der Typ von Adversativkonstruktionen (IV) zu besprechen, der oben eingeführt und erörtert worden ist mit

- (13) (a) *imam stroge, ali dobre roditelje*

und

- (14) (a) *savršenu harmoniju tijela plamenca remeti jedino njihov nezgrapan glomazan kljun, ružan za naše pojmove, ali vrlo funkcionalan*

Mit (13) (a) und (14) (a) werden nun wiederum einige Verknüpfungen verglichen, in denen die Konjunktion *ali* durch entsprechende Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchte Partikeln ersetzt wird:

- (27) (a) *imam stroge, medjutim, dobre roditelje*

- (b) *imam stroge, ipak dobre roditelje*

- (28) (a) ?*imam stroge, uprkos tome / unatoč tome dobre roditelje*

- (29) (a) ?*imam stroge, ali zato dobre roditelje*

- (30) (a) **imam stroge, nasuprot tome / suprotno tome / protivno tome dobre roditelje*

- (31) (a) ?*imam stroge, doduše dobre roditelje*

- (b) **imam stroge, samo / jedino dobre roditelje*

- (32) (a) *kljun, ružan za naše pojmove, medjutim vrlo funkcionalan*

- (b) *kljun, ružan za naše pojmove, ipak vrlo funkcionalan*

- (33) (a) ?*kljun, ružan za naše pojmove, usprkos tome / unatoč tome vrlo funkcionalan*

- (34) (a) ?*kljun, ružan za naše pojmove, ali zato vrlo funkcionalan*

- (35) (a) **kljun, ružan za naše pojmove, nasuprot tome / suprotno tome / protivno tome vrlo funkcionalan*

- (36) (a) *kljun, ružan za naše pojmove, doduše vrlo funkcionalan*

- (b) **kljun, ružan za naše pojmove, samo / jedino vrlo funkcionalan*

Aufgrund der Beispiele (27) (a) und (b) (32) (a) und (b) kann gesagt werden, daß eine Reihe von Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten

Partikeln aus Schema 1 in Adversativkonstruktionen des Type IV passend eingesetzt werden können, bei anderen ist das, wie (30) (a) und (31) (b) oder (35) (a) und (36) (b) belegen, nicht der Fall.

Zur Grammatikalität und Interpretation der Beispiele (27) (a) und (b) bis (36) (a) und (b) scheinen einige erläuternde Anmerkungen angebracht.

In (29) (a) und (34) (a) ist für *ali* das Konjunkionaladverb *zato* eingesetzt, wodurch entsprechend der lexikalisch-semantischen Belegung der Konjunkte grammatisch ungewöhnliche oder akzeptable Strukturen entstehen. Der Grund dafür ist der, daß diese Verknüpfungen eine semantische Interpretation im Sinne des Ausgleichs erhalten. Das besagt, daß einem ersten Konjunkt, dessen Inhalt als Nachteil bewertet wird, ein zweites Konjunkt angeschlossen wird, dessen Inhalt diesen Nachteil aufhebt oder abschwächt. Das macht den Unterschied in den Akzeptabilitätsbedingungen zwischen (29) (a) und (34) (a) aus.

Eine wichtige Besonderheit ist außerdem festzuhalten: *zato* tritt aufgrund der Homonymie mit dem kausalen Konjunkionaladverb *zato* fast nie allein, sondern beinahe regelmäßig in der Kombination mit der adversativen Konjunktion für diesen Typ, d.h. als *ali zato* auf.

Einen Kommentar wert sind auch (36) (a) und (31) (a). *Ali* ist in diesen Verknüpfungen durch *doduše* ersetzt. Soweit das zu grammatisch korrekten Konstruktionen führt, wird auch hier eine Änderung, besser Präzisierung der semantischen Interpretation im Sinne der Restriktion induziert. Das gilt so nicht für Verknüpfungen mit *samo* und *jedino*, wie (31) (b) (36) (b) beweisen.

Damit ist gleichzeitig auch die Zusammenfassung in Hinblick auf die Konnektive eingeleitet: das zweifelsohne erstrangige Konnektiv für diesen Typ ist die Konjunktion *ali*. Mit ihr konkurriert keines der in Schema 1 aufgeführten Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln. *Ali* ist zwar mit Vertretern dieser Konnektivsubklassen austauschbar, Bedingung dafür sind aber entsprechend syntaktisch und semantisch konditionierte Konjunkte. Die jeweils einsetzbaren Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln sind in ihrer Bedeutung spezifischer als *ali* und bewirken bestimmte Präzisierungen in der semantischen Interpretation.

Zum Schluß soll noch auf einen Punkt eingegangen werden, der im Zusammenhang mit dem vierten Typ und seiner Kennzeichnung mit adversativen Konnektiven eine besondere Rolle spielt.

Die Rede sein soll von der Art, wie die Reihenfolge der Konjunkte und damit die Werteverteilung Einfluß nehmen auf die Zulässigkeit vs. Nichtzulässigkeit bestimmter Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchter Partikeln.

Den Konstruktionen (27) (a) und (b) bis (36) (a) und (b) werden lexikalisch-semantisch identisch belegte Verknüpfungen, aber in umgekehrter Abfolge der Konjunkte gegenübergestellt:

- (37) (a) *imam dobre, medjutim stroge roditelje*
 (b) *imam dobre, ipak stroge roditelje*
- (38) (a) *imam dobre, usprkos tome / unatoč tome stroge roditelje*
- (39) (a) *?imam dobre, ali zato stroge roditelje*
- (40) (a) **imam dobre, nasuprot tome / suprotno tome / protivno tome stroge roditelje*
- (41) (a) *imam dobre, doduše stroge roditelje*
 (b) *imam dobre, samo / jedino stroge roditelje*
- (42) (a) *kljun, vrlo funkcionalan, medjutim ružan za naše pojmove*
 (b) *kljun, vrlo funkcionalan, ipak ružan za naše pojmove*
- (43) (a) *?kljun, vrlo funkcionalan, usprkos tome / unatoč tome ružan za naše pojmove*
- (44) (a) *kljun, vrlo funkcionalan, ali zato ružan za naše pojmove*
- (45) (a) **kljun, vrlo funkcionalan, nasuprot tome / suprotno tome / protivno tome ružan za naše pojmove*
- (46) (a) *kljun, vrlo funkcionalan, doduše ružan za naše pojmove*
 (b) *kljun, vrlo funkcionalan, samo / jedino ružan za naše pojmove*

Betrachtet wird z.B. (34) (a) im Vergleich zu (44) (a). Durch die Kombination *ali zato* wird ein Konjunkt eingeleitet, in dem, wie oben ausgeführt, die semantische Interpretation im Sinne des Ausgleich verlaufen muß. Das besagt, im ersten Konjunkt wird ein Sachverhalt gekennzeichnet, dem wie in (34) (a) der (-)-Pol zugewiesen ist, die (+)-Pol-Zuweisung erfolgt für das zweite Konjunkt. Wenn die Konjunkte umgekehrt angeordnet sind wie in (44) (a), verläuft die Werteverteilung umgekehrt. Die Konstruktion ist auch akzeptabel, aber im Unterschied zu (34) (a) wird die Art der adversativen Interpretation anders präzisiert. Es liegt eine Herleitung dergestalt vor, daß die beiden bewerteten Konjunkte in einem Ursache — Folge — Zusammenhang verstanden werden.

Aufschlußreich ist auch die Gegenüberstellung der mit restriktiv-adversativen Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln gekennzeichneten Strukturen.

Unter Hinweis auf (31) (a) und (41) (a) bzw. (36) (a) und (46) (a) kann festgehalten werden, daß Konstruktionen, die mit dem Konjunkionaladverb *doduše* verknüpft sind, unabhängig von der Werteverteilung auf das erste und zweite Konjunkt, grammatisch korrekt sind. Anders verhalten sich in dieser Beziehung Beispiele wie (31) (b) zu (41) (b) und (36) (b) zu (46) (b). Adversativkonstruktionen wie (31) (b) und (36) (b) sind nicht akzeptabel. Der Grund dafür ist, daß mit *samo* und *jedino* eingeleitete Konjunkte immer eine (-)-Pol-Zuweisung haben müssen. Mit anderen Worten: die Umkehrung der Konjunkte ist bei der Kennzeichnung mit *samo* und *jedino* aufgrund ihrer Bindung an eine bestimmte Werteverteilung nicht möglich.

Damit sollten nunmehr auch im Bereich der Konjunkionaladverbien und der konjunkional gebrauchten Partikeln die Verhältnisse grundsätzlich geklärt sein. Was noch zu tun bleibt, ist unter Bezug auf die Prämissen (A) (i) bis (vii) oben die Gesamtschau auf die erzielten Ergebnisse.

Demgemäß ist festzuhalten:

- (C) (i) Entsprechend den Primärkriterien für die syntaktische und semantische Strukturbildung koordinativer adversativer Verknüpfungen, vgl. (A) (ii) oben, werden im Bereich der Adversativität strikt parallel strukturierte vs. nicht strikt parallel strukturierte Konstruktionen unterschieden.
- (ii) Hinsichtlich der Art der Verknüpfung verläuft die Verteilung ebenfalls entlang diesen Kriterien: strikt syntaktisch und semantisch parallel strukturierte Konstruktionen sind sowohl asyndetisch als auch syndetisch verknüpfbar. Nicht parallel strukturierte Konstruktionen hingegen sind nur syndetisch akzeptabel, vgl. (A) (iv) und (vi).
- (iii) Syndetische adversative Verknüpfungen werden mit adversativen Konnektiven gekennzeichnet. Als Konnektive fungieren mehrere Unterspezies dieser Funktionswortteilkategorie: Konjunktionen, Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchte Partikeln.
- (iv) Konstruktionen, die syntaktisch und semantisch Parallelität aufweisen und bei denen der KONTRAST aus den Konjunktinhalten direkt abgeleitet wird (Typ I), werden mit der Konjunktion *a* gekennzeichnet. Restriktionen an die Beschaffenheit der Konjunkte außer den für die Adversativtypen grundsätzlich vorgegebenen bestehen nicht.

Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchte Partikeln wie *nasuprot tome*, *suprotno tome* / *protivno tome*, *pak*, *naprotiv* und eventuell *medutim* können als Verknüpfungszeichen ebenfalls auftreten, allerdings sind hierbei jeweils spezifische Restriktionen bezüglich der Konjunktbelegung wirksam.

Diese Belegungspräferenzen gelten nur, wenn K_1 in diesen Adversativkonstruktionen kein syntaktisches Negationselement enthält, das eine spezifische Art der Negation induziert.

- (v) Liegt ein so konditioniertes Negationselement vor, werden gemäß (C) (iv) aufgebaute Adversativkonstruktionen, d.h. die syntaktische und semantische Parallelstrukturiertheit wiederum vorausgesetzt (Typ II), mit den Konjunktionen *nego* und *već* gekennzeichnet.
Passend verwendbar sind hier auch die Konjunkionaladverbien *dapače* und *naprotiv*, wobei die Gebrauchsbedingungen wiederum weniger allgemein als bei den Konjunktionen oben sind.
- (vi) Das Verknüpfungszeichen mit der allgemeinsten Bedeutung für Konstruktionen, die syntaktisch und semantisch nicht parallel aufgebaut sind und bei denen die Herleitung des KONTRASTs über

semanatisch bzw. semantischpragmatisch fundierte, formal nicht repräsentierte, Bezugsinstanzen verläuft (Typ III und IV), ist die adversative Konjunktion *ali*

Auch in solcher Art strukturierten Adversativkonstruktionen sind anstelle der Konjunktion Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchte Partikeln einsetzbar; ihre Anzahl ist größer als die für (C) (iv) und (v) ausgewiesene. Das wichtigste Merkmal, wonach sie sich untereinander unterscheiden, ist der Grad der Allgemeinheit bzw. der Spezifik, den sie in die Interpretation der gesamten Verknüpfung einbringen.

Ähnlich allgemein wie *ali* ist nur die konjunkional gebrauchte Partikel *medutim* (Typ III, eventuell IV).

Alle anderen substituierbaren Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln sind in ihrer Bedeutung spezifischer. Sie kennzeichnen die Verknüpfung syntaktisch und semantisch entsprechend konditionierter Konjunkte im Sinne einer Präzisierung der angezeigten adversativen Beziehung.

Sind die Konjunkionaladverbien *usprkos tome / unatoč tome* und *ipak* für *ali* einsetzbar, wird bewirkt, daß die Konjunktinhalte als in einem Ursache-Wirkungs-Zusammenhang im KONTRAST stehend interpretiert werden (Typ III, Typ IV). Die Affinität zu Konzessivität wird deutlich.

Wenn *zato* (bzw. *ali zato*) für *ali* möglich ist, wird die adversative Interpretation im Sinne des Ausgleichs spezifiziert (Typ IV).

Sofern als Substitute für *ali* das Konjunkionaladverb *doduše* und die konjunkional gebrauchten Partikeln *samo* und *jedino* zulässig sind, wird, induziert durch die entsprechende lexikalisch-semantische Belegung von K_1 und K_2 , eine restriktiv-adversative Interpretation angezeigt (Typ IV).

Soweit die einzelsprachlichen Daten und ihre Deutung. Was hier zunächst bewußt vernachlässigt wurde, ist ihre Betrachtung innerhalb übergreifender Gesichtspunkte. Dazu und als Ausblick für Erkundungen dieser Art halten wir für das Serbokroatische fest: einem relativ umfänglichen Inventar an adversativen Konjunktionen steht eine im Verhältnis dazu kleine Anzahl von Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln gegenüber. Genau umgekehrt liegen die Verhältnisse z.B. in Sprachen wie dem Deutschen. Daraus leitet sich als Prämisse, die allerdings detaillierter zu belegen sein wird, ab, daß sich offensichtlich die Einzelsprachen hinsichtlich dessen nicht einheitlich verhalten, ob mit adversativen Konjunktionen die diskutierten Adversativkonstruktionen, was ihre Interpretation anbelangt, hinreichend eindeutig charakterisiert werden können oder nicht und welche Rolle den Konjunkionaladverbien und konjunkional gebrauchten Partikeln in dieser Beziehung zukommt.

BENUTZTE LITERATUR

- Abraham, W. (1975), Deutsch *aber, sondern und dafür* und ihre Äquivalenten im Niederländischen und Englischen, in: Syntaktische und semantische Studien zur Koordination (= Studien zur deutschen Grammatik, 2), Tübingen, S. 105–136.
- Asbach-Schnitker, B. (1979), Die adversativen Konnektoren *aber, sondern und but* nach negierten Sätzen, in: Die Partikeln der deutschen Sprache, hg. von H. Weydt, Berlin, S. 457–468.
- Běličová-Křížková, H. (1978), Systém parataktických spojovacích prostředků v současných slovanských jazycích, in: Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu. Lingvistika, Praha, S. 79–89.
- Běličová, H. (1985), K podstatě tzv. adverzativního vztahu v slovanských jazycích, in: Slavica Slovaca, Jg. 20, Bratislava, S. 220–235.
- Brauß, U. (1982), Bedeutung und Funktion einiger Konjunktionen und Konjunkionaladverbien: *aber, nur, immerhin, allerdings, dafür, dagegen, jedoch*, in: Linguistische Studien 104/ZISW/Reihe A, Berlin, S. 1–40.
- Grundzüge einer deutschen Grammatik (1981), von einem Autorenkollektiv unter der Leitung von K.-E. Heidolph, W. Flämig und W. Motsch, Berlin.
- Kunzmann-Müller, B. (1987), Syntetische adversative Satzverknüpfungen in slawischen Sprachen und im Deutschen. Erkundungen zur Darstellung adversativer Konjunktionen, in: Zeitschrift für Slawistik 32, H. 6, Berlin, S. 904–910.
- Kunzmann-Müller, B. (1989), Adversative Konnektive im Serbokroatischen, Slowenischen und im Deutschen. — Eine konfrontative Studie, in: Linguistische Studien 183/ZISW/Reihe A, Berlin, S. 54–159.
- Lakoff, R. (1971), IF's, And's and But's about conjunction, in: Studies in Linguistic Semantics, hg. von C.J. Fillmore, G.T. Langendoen, New York, S. 114–149.
- Lalević, M. S. (1962), Sintaksa srpskohrvatskog književnog jezika, Beograd.
- Lang, E. (1977), Semantik der koordinativen Verknüpfung (= Studia grammatica XIV), Berlin.
- Lang, E. (1982), Die Konjunktionen im einsprachigen Wörterbuch, in: Wortschatzforschung heute. Aktuelle Probleme der Lexikologie und Lexikographie, hg. von E. Agricola, J. Schildt, D. Viehweger, Leipzig, S. 72–106.
- Lang, E. (1984), The Semantics of Coordination (= Studies in Language Companion Series, Bd. 9), Amsterdam.
- Lang, E. (1989), Syntax und Semantik der Adversativkonnektive. Einstieg und Überblick, in: Linguistische Studien 183/ZISW/Reihe A, Berlin, S. 1–53.
- Lunde, K. (1981), Die Kategorie Negation im Bereich der sondern-Verknüpfung, in: Partikeln und Deutsch-Unterricht, hg. von H. Weydt, Heidelberg, S. 305–321.
- Maretić, T. (1887, 1888), Veznici u slovenskijem jezicima, in: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, Bd. 86, S. 76–150; Bd. 89, S. 61–128; Bd. 91, S. 1–80; Bd. 93, S. 1–77.
- Mihajlović, M. (1979), Kontrastivna analiza sindetske paratakse u engleskom i srpskohrvatskom jeziku, Beograd, unveröffent. Diss.
- Mihajlović, M. (1982), Prevodjenje naporednog veznika *a* na engleski jezik, in: Naučni sastanak slavista u Vukove dane 1981, 11, Beograd, S. 89–97.
- Mihajlović, M. (1983), O sinonimiji adverzativnih veznika u srpskohrvatskom jeziku, in: Naučni sastanak slavista u Vukove dane 1982, 12, Beograd, S. 189–196.
- Pasch, R. (1983), Kausalkonjunktionen — eine harte Nuß für Lexikographen, in: Linguistische Studien 109/ZISW/Reihe A, Berlin, S. 54–59.

- Pranjković, I. (1984), Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku, Zagreb.
- Pusch, L. F. (1975), Über den Unterschied von *aber* und *sondern* oder die Kunst des Widersprechens, in: Syntaktische und sematische Studien zur Koordination, Tübingen (= Studien zur deutschen Grammatik, Bd. 2), S. 45–62.
- Rosengren, I. (1984), ABER als Indikator des Widerspruchs, in: Festschrift für S. Grosse zum 60. Geburtstag, hg. von W. Besch, K. Hufeland, V. Schupp, P. Wiehl, Göttingen (= Göttinger Arbeiten zur Germanistik, 423), S. 209–232.
- Rudolph, E. (1985), Contrast in Connections, unveröff. Man.
- Stevanović, M. (1964, 1969), Savremeni srpskohrvatski jezik, Bde. 1 und 2, Beograd.

Резиме

Барбара Кунцман-Милер

АДВЕРЗАТИВНИ ИЗРАЗИ У СРПСКОХРВАТСКОМ

У овом се раду разматра исказивање адверзативности у српскохрватском језику с тежиштем на синдетској адверзативној конструкцији.

Према својим синтаксичким и семантичким својствима, која су општијег, а можда чак и универзалног карактера, те конструкције се разврставају на различите структурне типове са специфичном значењском интерпретацијом. Ауторка њих подвргава детаљној анализи, постављајући у центар пажње њихову означеност конективом. Под термином *конектив* подразумева при том, с једне стране, адверзативне везнике (*а, али, већ, него и но*), а с друге — адверзативне везничке прилоге и честице (*на супрот томе, унаоч томе, упркос томе, додуше, дапаче, ипак, међутим* и сл.).

Пошто је изложила принципе употребе ових конектива и утврдила, поред осталог, под којим се околностима њихова међусобна заменивост показује могућом, ауторка је излагање закључила кратким резимеом својих резултата.

ALEKSANDAR D. DULIČENKO
(Tartu)

SVESLOVENSKI JEZIK JURAJA KRIŽANIĆA U KONTEKSTU SLOVENSKE INTERLINGVISTIKE*

„Njegov ideal bilo je stvaranje opšteslovenskog narječja dostupnog svim slovenskim narodima, poduhvat izuzetno velik u istoriji lingvističke“.

A. Brikner, 1887.

Lingvistički fenomen poznat pod nazivom „*Križanićev jezik*“ evo već skoro dva stoljeća privlači na sebe nepromjenljivu i stalnu pažnju lingvista. Izrečeno je mnoštvo mišljenja, od skeptičnih pa do onih koja potpuno opravdavaju kako sam jezik Križanića tako i njegovu lingvističku aktivnost. Protivurječnost ocjena ukazuje na složenost i u isto vrijeme važnost i vrijednost građe s kojom nauka ima posla. Diskusije oko suštine Križanićeva jezika, koje ni danas ne prestaju, potvrđuju aktuelnost ovih ili onih aspekata lingvističkog kreda velikog hrvatskog mislioca.

Od XIX vijeka, kada su Križanićeva djela postala dostupna širokoj naučnoj javnosti, vode se sporovi o tome šta je, u suštini, Križanićev jezik. Izdavač Križanićevog lingvističkog traktata *Грамматично изказаніе об руском језуку* O. M. Bodanski, priznajući vještački karakter Križanićevog jezičkog sistema, koji se leksički bazira na „knjiškom ruskom jeziku“, a gramatički na hrvatsko-sprskom i vjerujući u „prirodnu nemogućnost da jedno lice stvori jezik za svoj narod“, na kraju je istakao Križanićeve zasluge u nečem drugom — u pokušaju korišćenja poredbenih elemenata pojedinih jezičkih jedinica njemu savremenih slovenskih jezika; posljednje je poslužilo C. M. Bodanskom kao osnova da Križaniću dadne epitet „oca poredbene slovenske filologije“ (4, 10). Na analogan način iznio je mišljenje 1888. godine i I. Pervolf: „Križanić nije napisao gramatiku jezika ili narječja što postoji i

* Preveo Branko Tošović.

što se upotrebljava, već gramatiku nekog idealnog opšteslovenskog ili ruskog jezika koji mogu razumjeti svi Sloveni“; i dalje: „Križanićeva gramatika predstavlja u izvjesnoj mjeri vrstu poredbene slovenske gramatike, koliko se tako nešto može reći za filološki rad iz XVIII vijeka; naučnom poredbenom gramatikom taj se rad ..., naravno, ne može nazvati“ (8, 331). Vještački karakter Križanićevog sveslovenskog jezika priznavali su Đ. Daničić i V. Jagić („mješoviti crkvenoslovensko-rusko-hrvatski jezik“), odbacujući, međutim, smisao da je Križanić bio osnivač podredbene nauke o jeziku (12, 197–198; 17, 204; 11, 33; v. takođe; 18). A. Markević je smatrao vještački karakter Križanićeva jezika „nekakvim hemijskim spojem, mješavinom idioma različitih slovenskih narječja“, a *Граматично указанје* nazivao „prvim primjerom naše kritičke gramatike“ (7, 166–167). P. Kulakovski je ukazivao na to da „istorija pokušaja stvaranja vještačkog opšteknjiževnog jezika za Slovene počinje od vremena Juraja Križanića“ i isticao da se Križanićev zadatak svodio na stvaranje sveslovenskog jezika „na osnovu tadašnjeg knjiškog ruskog jezika“ (6, 7, 9; cit. prema separatu). „Izvjesnu izvještačenost“ koja „organski inklinira bosansko-hercegovačkom i samo mehanički ruskom“ vidio je u Križanićevu jeziku A. S. Budilović, koji je pri tome shvatao književne jezike kao uopšte vještačke ili poluvještačke jezičke tvorevine (5, 316, 318). Danas vještački karakter Križanićeva jezika priznaje, na primjer, M. Hraste („umjetni jezik“) (16, 25–34) dok holandski slavist T. Ekman tvrdi da Križanić nije stvorio „neki ‘slovenski esperanto’, kako su to mislili neki istraživači“, nego njegovo *Граматично указанје* predstavlja samo opisnu gramatiku hrvatskog i rusko-crkvenoslovenskog jezika onoga doba (10, 43–77; cit. prema Славянская филология. Т. IX, Софија, 1968, s. 16). S tim se, kako se može smatrati, slaže i J. Ham u jednom od nedavnih radova o analizi prosodijskog sistema Križanićeva jezika (14, 212–213).

Pitanje koliko *Граматично указанје* predstavlja „poredbenu“, „kritičku“ ili „opisnu“ gramatiku zahtijeva kompleksno razmatranje; jasno je jedno: da su svi ti aspekti u navedenom djelu prisutni i da se dovode, naravno, na nivo znanja i naučnih predstava svoga vremena. Istovremeno je važno istaći da je primjenom „poredbene“, „kritičke“ i „opisne“ metodologije Križanić u cjelini stvorio normativnu gramatiku sveslovenskog jezika — ne onog koji postoji u slovenskoj etno-jezičkoj realnosti jezika, nego onoga koji je on zamislio, isplanirao i individualno realizovao u većini svojih djela. Prilikom rješavanja pitanja je li Križanićev jezik vještački i je li njegovo *Граматично указанје* gramatika vještačkog sveslovenskog jezika ili nije važno je razmotriti taj lingvistički fenomen na interlingvističkom planu.

* *

*

Uoči XVII vijeka u nizu zemalja Evrope osjeća se snažna potreba za jezikom koji bi bio jedinstven za cijelu naciju. Tada se odvija intenzivan

rad na normalizaciji nacionalnih književnih jezika. Dovoljno je u vezi s tim podsjetiti na aktivnost nacionalnih akademija kao što je italijanska Akademija dela Kruska (od 1587. godine), Francuska akademija (od 1635), koje su kao osnovni cilj postavile dovođenje u sistem nacionalnog književnog jezika, izradu i oblikovanje njegovih strogih, opšteobavezujućih normi. Rad na svjesnom regulisanju i zvaničnom kodifikovanju normi živih (prirodnih) jezika postajala je opštepriznata stvar. Uporedo s tim sve se jasnije razvija misao o vještačkom stvaranju savršenijeg jezika koji bi, s jedne strane, postao racionalno i idealno sredstvo mišljenja i naučne spoznaje, a s druge — koji bi objedinjavao raznojezične narode. Lingvistički univerzalizam XVII vijeka podrazumijevao je, pored ostalog, izradu principa opštesvjetskog jezika, koji je obično zamišljan u obliku filozofskog, potpuno apriornog po strukturi i građi, sistema — takvi su bili projekti i razmišljanja F. Bekona, R. Dekarta, Đ. Dalgarna, G. Lajbnica, J. A. Komenskog, DŽ. Vilkinsa, tzv. „Por-Rojalova Gramatika“.

Uporedo s tim počinje da se razvija i drugi pravac — aposteriorni, u kome se lingvoprojekat bazira na građi prirodnih jezika. Istina, već u XVI vijeku nešto slično odraženo je u projektu pojednostavljenog latinskog jezika T. Folenga *Latino macaronico*. Međutim, upravo u XVII vijeku pojavljuje se detaljna razrada aposteriornih lingvoprojekta. Prvi takav projekat, ako se opet ne računa projekat usavršenog latinskog jezika *Lingua universalis* (1650) F. Labea, bio je Križanićev sveslovenski jezik. Za razliku od apriorno-filozofski sistema, koji nose apstraktan karakter, aposteriorni sistem poput Križanićeva jezika bio je krupan koran naprijed u priznavanju prvostepene važnosti uzimanja u obzir jezičkog iskustva čovječanstva u činu stvaranja opšteg jezika. A uz to, stvarajući aposteriorni projekat na osnovu jezičke građe jedne genetske grupe, Križanić jasno ukazuje i na određenu etno-geografsku sferu njegove primjene. Upravo odavde, od konkretne jezičke prakse i konkretnih jezičkih eksperimenata trebalo bi ići ka lingvističkom univerzalizmu. Upravo u pravcu aposteriornog lingvoprojektovanja i krenuće kasnije razvoj osnovne grane interlingvistike.

* * *
* *

Križanića treba smatrati osnivačem slovenske interlingvistike.¹ Poslednju shvatamo kao granu interlingvistike koja rješava teoretska i primijenjena pitanja opšteg sredstva komuniciranja na osnovu slovenske jezičke građe, pri čemu se proizvod svjesnog jezičkog stvaralaštva ili svjesno jezičko planiranje orijentiše isključivo na međuslovensku upotrebu. Ako se posebno ne govori o projektima koji se tiču dovođenja jednog ili nekoliko slovenskih jezika u rang

¹ Istina F. Volman ukazuje na to, da se propagator luteranstva Italijan „Vergerius“ také prvi pokušao o jakýsi všeslovanský jazyk spisovný na základě charvatštiny“, međutim, nemamo detalje o tom projektu. V. {22, 24}.

sveslovenskog, onda su u okviru slovenske interlingvistike tokom XVII–XX vijeka stvorene približno dvije desetine projekata sveslovenskog (opšteslovenskog, međuslovenskog) jezika. Utopičnost projekata takve vrste je očigledna² Međutim, bilo bi nedovoljno staviti tačku na tom zaključku. Čini se veoma važnim da su projekti vještačkog opšteslovenskog jezika prihvaćeni prije svega kao lingvističko rješenje velike ideje o slovenskoj uzajamnosti, čije su prve manifestacije vidljive u aktivnosti slovenskih prvoučitelja. Ti projekti su se javljali kao pokušaj dokazivanja jedinstva jezičkog i etničkog porijekla Slovena, kao sredstvo duhovne integracije ili približavanja svih slovenskih naroda.

Interesantno je da je pojava projekata sveslovenskog jezika uvijek bila društveno i sociolingvistički uslovljena. U XVII vijeku Križanić razrađuje svoj lingvoprojekt, smatrajući ga aktivnim sredstvom u realizaciji programa za političko ujedinjenje Slovena pod pokroviteljstvom Rusije — to je zahtijevala teška sudbina prije svega južnoslovenskih i dijela zapadnoslovenskih naroda. U XVIII vijeku G. Sapel (1790), B. Kumerdej (1793) i mitropolit S. Stratimirović (1796) razmišljaju o sveslovenskom jeziku ili daju opštu skicu takvog jezika, uviđajući pogubnost zvanične premoći i među Južnim Slovenima neslovenskih jezika i shvatajući u isto vrijeme teškoće u stvaranju lokalnih književnih jezika (zbog dijalekatske i društveno-političke rascjepkanosti, etničke dekonsolidacije itd.). Nepostojanje jedinstvenog nacionalnog književnog jezika ili teškoće povezane sa njegovim utemeljenjem doveli su u XIX vijeku do projekata sveslovenskog jezika Slovaka J. Herkela (*Universalis lingua slavica*, 1826), Čeha J. F. Sumavskog — *Všeslovanský písemný jazyk* (1851), Južnih Slovena, u glavnom Slovenaca M. Bana — *Sveslavjanski jezik* (1848–1849), R. Razlaga (1850), Rajića — *Sveslavjanski jezik* (1853), M. Majara — *Узајемні славянскі језик* (1863–1865), projekat O. Cafa (približno 1872). Nešto se po strani nalazi projekat Poljaka S. Lindea (1807. i kasnije). Početkom XX vijeka pojavljuje se projekat *Neuslawisch* (1907) Čeha I. Hoška specijalno namijenjenog za „austrijske Slovene“. Projekti tipa *Slavina* (1912) J. Konečnog, *Slovanština* (1912) E. Kolkopa, neobjavljeni projekat sveslovenskog jezika P. Stojana i D. Čupovskog (1913–1916), a takođe *Slavski jezik* (1920) B. Holija pojavili su se pod uticajem pokreta za međunarodni jezik (posebno esperantskog, kao i ido-pokreta), koji je bio snažan početkom vijeka, a činili su pokušaj demonstriranja mogućnosti slovenske jezičke građe za ciljeve lingvo-projektovanja i samim tim pružanja otpora ekspanziji projekata na romanskoj i germanskoj jezičkoj osnovi. Čini se da su isti razlozi, a takođe svijest o sve većoj ulozi ruskog jezika doveli do pojave projekata *Sveslav* ili *Sveslovenski jezik* (1940) Č. Đurđevića i projekta iz 40-tih godina *Slovan* nekog A. Zideka; *Sveslav* je za osnovu imao ruski jezik. Jedan od posljednjih sveslovenskih projekata

²Radi objektivnosti treba, međutim, istaći da je Križanićev projekat manje utopičan, ako se uporedi sa apriorno filozofskim projektima opštesvjetskog jezika. A. S. Budilović je u svoje vrijeme smatrao da „taj jezik prije može zaživjeti u Hrvatskoj nego u Rusiji. Tada bi on stvorio hrvatsku paralelu za slovensko-ruski jezik Srba i Bugara iz XVIII vijeka“, (5, 318).

je *Mežduslavjanski jezik* (1954–1958), koji je razrađen u Čehoslovačkoj pod rukovodstvom L. Podmelea i koji predstavlja pokušaj stvaranja funkcionalnog modela što odražava u sebi opšte crte savremenih slovenskih književnih jezika. U svim tim slučajevima radi se pretežno o aposteriornim lingvoprojektima.

* * *
*

Pristup jeziku kao građi koja dozvoljava elemente svjesnog regulisanja prisutan je kod Križanića već 40-tih godina XVII vijeka, kada se upoznao sa radom na ispravljanju i usavršavanju jezika koji je obavljala Rimska Propaganda na čelu sa R. Levakovićem u cilju stvaranja takvog slovenskog književnojezičkog koinea koji bi bio široko rasprostranjen i opšte razumljiv i na koji bi se mogla prevoditi razna teološka djela da bi se uvuklo slovenstvo u katolički proces. U pismima Levakoviću i drugim poslenicima u Rimu Križanić je u više navrata izvještavao o svojim namjerama da se prihvati normalizacije maternjeg jezika (3, s. 127 i dalje). Dosta je i uradio u tom pravcu. Čini se samo čudnim da Križanić nije znao za sličan rad koji je prije njega obavio po zadatku Rimske Propagande B. Kašić, koji je u osnovi izradio čakavsku gramatiku, ali sa orijentacijom na štokavštinu bosanskog tipa (19). Moguće je, međutim, da je Križanić smatrao da je u tom slučaju „zaobiđena“ kajkavska zona, zato je i preduzimao svoje pokušaje da stvori novi književni jezik.

Uopšte jezik je za Križanića takva komponenta društva i etnosa koja, kao i druge njegove komponente (običaji, način i oblici života i sl.) može biti podvrgnuta svjesnom regulisanju u cilju razvoja i usavršavanja, pošto razvijen jezik, sadržajno bogat i slobodan od stranih elemenata, pomaže društveni progres. Sva njegova djela, a posebno *Politiku*, prožima misao o snažnom društvenom uticaju jezika — misao originalna, svježa i nova za Evropu XVII vijeka. U petom poglavlju trećeg dijela *Politike*, koji se zove „O jeziku ili o govoru (Ob iaziku, lŕbo ob besede“), Križanić je pisao: „Savršenstvo jezika je najneophodnije oružje mudrosti i gotovo glavno njeno obilježje“; „Mi se moramo izboriti za ispravljanje i poboljšanje našeg jezika da bismo sebe mogli sačuvati od loše slave i da bismo se uspješnije baviti naukama i svakojakim državnim poslovima. I već bi barem za vojne stvari trebalo stvoriti svoje vlastite odgovarajuće izraze, jer spretnost i hrabrost vojnika raste ako na svome, a ne na tuđem jeziku govore o vojnim stvarima“ (2, 113–114 i 466–467).

* * *
*

Pogled na jezik kao na aktivno i djelotvorno sredstvo društvenog značaja, a takođe jezički eksperimenti, o kojima je ranije govoreno, bili su prvi podsticaj koji je kasnije doveo Križanića do misli o vještačkom stvaranju sveslovenskog jezika. Treba samo napomenuti da su na realizaciju

te misli Križanića podsticali i drugi faktori. Među njima treba navesti činjenicu o postojanju i funkcionisanju staroslovenskog (crkvenoslovenskog) književno-pisanog jezika, međunarodnog po raširenosti, sa kojim je Križanić bio upoznat prije svoga putovanja u Moskvu. Križanić je dobro bio svjestan vještačkog karaktera tog prvog književno-pisanog jezika slovenstva. Smatrajući da je „pri prevođenju crkvenih knjiga na naš jezik bio konačno pokvaren i izbačen iz svoje kolotečine“ (2, 114 i 466) prije svega zbog toga što su se u njemu učvrstili grčki leksički i morfološko-sintaksički modeli i elementi, Križanić je u isto vrijeme shvatao da realno funkcionisanje „oživljava“, boji „prirodnom bojom“ taj jezik kulture.

Posebno je na srcu Križaniću ležao crkvenoslovenski jezik ruske redakcije, mada je i u njemu primjećivao strane modele. Zato je, ističući zasluge Meletija Smotrickog za stvaranje rusko-crkvenoslovenske gramatike, Križanić i tu istovremeno ukazivao na nedostatke slične vrste, pošto je bio uvjeren da „всáкий бо языкъ имáетъ своја властѣта прáвила, разнѣта отъ ѣныхъ: и неможе́тсѣ по ѣногоу языка́ збо́рехъ ѣлити прáвилехъ исправля́тъ“ (predgovor za *Грамматично исказанье*, s. V). Pod „svojim vlastitim pravilima“ shvatana su samo pravila koja odgovaraju duhu slovenskih jezika. Ne zadovoljivši se kodifikacijom Smotrickog, Križanić odlučuje da stvori gramatiku koja bi bila više slovenska po duhu, pridržavajući se sljedećeg principa: „А претвори и завершанѣя ричемъ такова избрахъ, коѣя сѣтъ общенѣѣя, ѣлити внѣожимъ нáшимъ отмѣнамъ обѣчна“ (predgovor čitaocima *Грамматичногъ исказанѣя*). Križanić je, očigledno, smatrao da će gramatika koju predlaže, zahvaljujući takvim kvalitetima, zamijeniti kodificirano uputstvo Smotrickog.

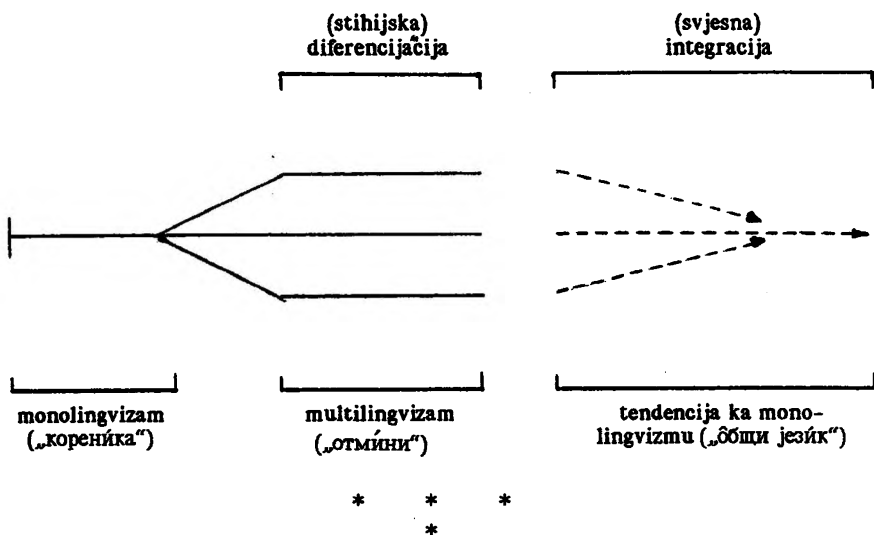
Istovremeno sa razmatranjem suštine gramatike Smotrickog, a prije toga i tokom rada na ispravljanju i usavršavanju maternjeg jezika, kod Križanića se izgrađuje pogled o nemogućnosti naslanjanja književnog jezika na ovaj ili onaj fragment žive jezičke stvarnosti. Književno-pisani jezik jasno je zamišljan kao svjesno organizovani sistem koji dozvoljava uplitanje pojedinca. Ovdje smo neposredno došli do pitanja mogućeg uticaja na Križanićev lingvistički rad interlingvističkih eksperimenata iz XVII vijeka. Vjerovatno je sa pojedinim pokušajima i rasuđivanjima o sveopštem jeziku Križanić bio upoznat. Zasigurno je poznato barem to da je Križanić bio u kontaktu sa Atanasijem Kirherom, koji je radio u Rimu i koji se zanimao za ideje univerzalizma u oblasti muzike, sredstva komuniciranja i sl. U pismu od 1653. godine Križanić predlaže svoju saradnju u zborniku *Turris Babel*, koji je pripremao Kirher (13, 63). Sam Kirher se zanimao za sveopšti jezik i dugo se vremena bavio pokušajima njegova stvaranja, o čemu, vjerovatno, nije mogao a da ne zna Križanić. Kirherova zanimanja u tom pravcu završila su se izdavanjem 1663. godine djela pod nazivom *Polygraphia nova et universalis ex combinatoria arte defecta*, u kome je prezentiran projekat popularnog u XVII vijeku interlingvističkog žanra — cifarske pazigrafiје, koja se sastojala u tome da se za pojedine riječi različitih jezika vezuju određene cifarske vrijednosti, a njihovi gramatički oblici opremaju latinskim slovima sa di-

vizama. Brojke (rimске i arapske) rastu prema rasporedu riječi u latinskom rječniku, dok se narušava harmoničnost u rječnicima drugih jezika. U historiji interlingvistike taj Kirherov projekat poznat je pod nazivom *Polygraphia*. Dakle, ovo što je rečeno potkrepljuje misao o mogućnosti i svrsishodnosti razmatranja Križanićeva sveslovenskog jezika u kontekstu interlingvističkih eksperimenata.

* * *
*

Unificirajući karakter nosile su i Križanićeve predstave o jezičkom razvoju slovenstva. U tom smislu Križanić je imao prethodnike. Dovoljno se sjetiti djela *O porijeklu i historiji Slovena* (1523) V. Pribojevića, *Slovensko carstvo* (1601) M. Orbinija i dr., u kojima su autori, razvijajući ideju o slovenskom jedinstvu, smatrali da Sloveni, unatoč očiglednom postojanju lokalnih narječja, govore jednim jezikom. Križanićeva misao obuhvatala je širi fon. Izrada starogrčkog književnojezičkog koinca tekla je, po Križaniću, u vezi sa burnim razvojem grčke kulture i uprkos dijalekatskoj rascjepkanosti. Nijemci, bez obzira na postojanje dijalekata međusobno veoma različitih, uspjeli su da stvore zajednički književni jezik, koji je postao realno oličenje njemačkog etničkog i jezičkog jedinstva. Analognu paralelu vidi Križanić i u slovenskom svijetu. Nekad jedinstveni korijen („кореніка“), koji se izjednačava sa ruskim jezikom, raspao se pa su se kao rezultat toga pojavili različiti slovenski „отміны“, odnosno dijalekti: „У сінце нѣ Рѣска отміна Словінскије отміні плѣд: нѣгѣ Словінска, и Чѣска, и Лѣска отміна јесѣт Рѣскогѣ језіка отро́дки“ (predgovor za *Граматично изказанје*, s. II). Ovdje nećemo govoriti o očito pogrešnom premještanju komponenata prvobitne jezičke evolucije slovenstva. Istaknimo samo da je Križanić, polazeći od principa svjesnog regulisanja jezika, smatrao takođe mogućim i svjesno regulisanje evolucije genetski srodnih jezika (dijalekata), odnosno regulisanje na planu njihove integracije i na kraju izrada jedinstvenog književnog jezika. Iz Križanićevih sudova razbacanih po različitim njegovim djelima, a takođe iz zamisli njegovog *Gramatičkog iskazanja*, dovoljno jasno se nazire shema jezičkog pokreta slovenstva, koja bi se mogla predstaviti na način prikazan na shemi.

Kontekst slovenske interlingvistike omogućuje da se utvrdi da Križanićeve predstave o jezičkoj evoluciji slovenstva izražene u ovoj shemi nalaze veoma jasne paralele kod niza narednih pokoljenja koja su djelovala u pravcu svjesne jezičke integracije. Početkom XIX vijeka S. Linde je postavio pitanje da se „zblizyc te (slowianskie) probratymcze dialekty“ i kao primjer takvog zbližavanja smatra poljski jezik (20; v. takođe 11a, 543–549). Sličnim razmišljanjima prožeti su praktično svi ranije navedeni projekti vještačkog opšteslovenskog jezika, a takođe prijedlozi za prihvatanje staroslovenskog (crkvenoslovenskog) ili jednog, odnosno nekoliko živih slovenskih jezika (često sa izvjesnom obradom u cilju usavršavanja njihove gramatičke strukture) kao međuslovenskog sredstva komuniciranja.

Aposteriorni princip stvaranja sveslovenskog jezika koji je izabrao Križanić pokazaće se kasnije objektivno opravdanim pošto je upravo taj princip povezan više nego bilo koji drugi sa jezičkom realnošću — on je prisutan, na primjer, u manjoj ili većoj mjeri pri izradi bilo kog književnog jezika. Aposteriornost u tkivu književnog jezika izražava se u karakteru izbora, uzimanja ili neuzimanja u obzir ovih ili onih elemenata srodnih dijalekata i govora, odnosno bez izlaska izvan okvira određenog srodnog mikroareala, zbog čega se književni jezik, mada i bez potpunog naslanjanja na neki dijalekat, ipak prihvata i dobija zvaničnu realizaciju koja jača njegove pozicije. A aposteriornost vještačkih jezika tipa sveslovenskog jezika podrazumijeva u sebi crte veće heterogenosti elemenata, pošto se oni (elementi) već uzimaju iz raznih jezika, mada i pripadaju jednoj (kao u našem slučaju) genetskoj lingvograpi. Principi odbira elemenata za apriorni lingvosistem mogu varirati, međutim, uvijek je prisutna težnja da se odabira najopštije, pri čemu nipošto nisu svi autori u stanju da se distanciraju od maternjeg jezika ili izabranog jezičkog uzora. Zbog ograničenosti prostora nemamo mogućnost da proverimo svu građu Križanićeva sveslovenskog jezika s ciljem da se iskristališu principi aposteriorne obrade koje je on primijenio.

Pokušaćemo to učiniti na analizi nekoliko gramatički važnih kategorija, pri čemu ćemo pogledati kako su ti principi bili oličeni u projektima narednih generacija slovenskih interlingvista. Čini se svrsishodnim poređenje paradigmi imenica i zamjenica u Križanićevom sveslovenskom jeziku i u najrazrađenijim projektima iz XIX vijeka — *Universalis Lingua slavica* (1826) J. Herkela i *Узајемни славејански језик* (1863—1865) M. Majara (15; 21). Pošto je Križanić, kao što to često čine i kasniji tvorci projekata sveslovenskog jezika, polazio od crkvenoslovenskog jezika, koji je funkcionisao kao međunarodni

jezik, osvrnimo se takođe na gramatiku Meletija Smotrickog — kritičke napomene povodom oblika kodificiranih u njoj nalazimo u čitavom tekstu *Граматичног изказанја*. Vjerovatno se Križanić koristio prvim izdanjem gramatike Smotrickog iz 1619. godine (9); pitanje o tome je li mu bilo poznato moskovsko izdanje te gramatike iz 1648. godine treba još razjasniti. Tipovi deklinacija kod Smotrickog, Križanića, Herkela i Majara se ne podudaraju; kritička analiza principa izdvajanja tipova deklinacija, barem kod Smotrickog i Križanića, često je vršena od strane različitih autora. Mi ćemo se pak zadovoljiti izborom samo onih obrazaca paradigmi koje se manje-više podudaraju kod sva četiri autora: v. Prilog uz rad, tabele br. 1—7.

Prije nego što se osvrnemo na podatke iz tabela istaknimo da to što je Križanić zadržao oblike dvojine imenica, zamjenica i dr. vrsta riječi predstavlja jasan pokazatelj njegove blagonaklonosti prema tradiciji crkvenoslovenskog jezika; Majar se, osim crkvenoslovenskog uzora, takođe oslanjao na iskustvo maternjeg jezika — slovenskog, u kome je kategorija duala živa. Postojanje paradigmi duala komplikuje morfološku karakteristiku imena u Križanićevom sveslovenskom jeziku i Majarovom *Узајемном славјанском језику* i protivurječi kredo samog Križanića, koji je, kritikujući Smotrickog za njegovu arhaizaciju morfoloških, tvorbenih i dr. oblika, u nekoliko navrata isticao u *Граматичном изказанју* svoju orijentaciju na žive činjenice jezika. Jedino Herkel, osjetivši reliktni karakter kategorije duala i istakavši njeno funkcionisanje isključivo u slovenačkom, nije uveo tu kategoriju u projekat svog sveopšteg slovenskog jezika, zbog čega se Herkelova imenska i dr. paradigma razlikuje određenom jednostavnošću i regularnošću.

U tabelama 1—3 date su paradigme imenica muškog roda. (*дрѣвѣ/вѣрѣчь* — *брѣт/крѣль* — *Rab/Vrѣч* — *роб/конѣ*), srednjeg (*дрѣво/сѣрдце/слово* — *лицо/лицѣ/слово* — *Slovo/Lice* — *дѣло/польѣ*) i ženskog (*дѣво/мрежа/заповѣдь* — *риба/ричѣ* — *Voda/Volja/Kost* — *риба/воля/кост*).

Najvećom unificiranošću oblika po horizontali (tj. Smotricki — Križanić — Herkel — Majar) odlikuju se imenice ženskog roda sa osnovama na **a*, **ja* i na **i* (tab. 3); ovdje se zapaža određena razlika samo na nivou alomorfa, tj. tipa dat. duala osnova na **i* kod Smotrickog *-ema*, kod Križanića *-ma* (isto kao i kod Majara), gen. mn. sa osnovom na **ja*; kod Smotrickog **-iū* (isto kao kod Herkela i Majara), kod Križanića *-ei* i sl.; samo u gen. jedn. prisustvo kod Križanića; Herkela i Majara za oba tipa deklinacije jednog nastavka *-u* (kod Smotrickog *-ы/-а/-u* tumači se fonološki: nijedan od tri navedena autora nije uključio u svoj jezik fonemu ⟨*u*⟩ (kod Herkela ona se, istina, koristi, međutim, nedosledno, i često se miješa sa ⟨*u*⟩).

Imenice muškog roda na **ō*, **jō* (tab. 1) indikativne su u tom smislu što znatno odvajaju Križanića od Smotrickog; kod Herkela primijetna je jasna orijentacija na Smotrickog, dok Majarovi podaci imaju više zajedničkog sa Križanićevim podacima, up. gen. jedn. — unificirano *-a* kod Križanića i drugih te očuvanja razlika na planu „tvrda — meka promjena“ kod Smotrickog (*-a*,

-A); u dat. i lok. jedn. to razgraničenje objedinjava Smotrickog i Herkela, a nerazgraničenje — Križanića i Majara (lokativ je kod poslednjeg, istina, dat na planu razlike koja se razmatra). Križanić dozvoljava razgraničavanje fleksija mekih i tvrdih varijanti u jedini samo za vokativ i instrumental, a u množini — za gen. i dat., dok je za nom., akuz., vokat. i instr. mn. istaknut očigledan proces unifikacije oblika. Što se tiče paradigmi množine, Majar već ima više dodirnih tačaka sa Smotrickim i Herkelom. A u cjelini Križanićeva paradigma, zbog ignorisanja u nizu padeža razlika na liniji „tvrda — meka promjena“, pokazuje se najpojednostavljenijom i ima u izvjesnoj mjeri uopštavajući karakter. Ovde se aposteriornost upravo i ispoljava u svjesnom potcjenjivanju oblika meke promjene na račun opšteg procesa unifikacije.

Manje odlučnim Križanić se pokazao kodificirajući oblike imenica srednjeg roda (tab. 2.). Dvojnost njegove pozicije vidi se prije svega u paradigmi imenica sa osnovnom na suglasnik koju je on predložio. Ako je u jednini (i dualu) Križanić išao za živom jezičkom normom, između ostalog i maternjeg jezika (umetak -ec-, koji čini suštinu deklinacije na suglasnik, u većini jezika bio je izgubljen), i u tom smislu njega su u XIX vijeku slijedili Herkel i Majar, onda se u množini Križanićevo jezičko osjećanje protivilo potpunom napuštanju tradicije: tu on preporučuje i novi tip (bez umetka) i stari tip (sa umetkom), samim tim svjesno dozvoljava znatnu varijativnost oblika. Pa ipak Križanićev pogled na suštinu morfološkog funkcionisanja imenica na -ec- takođe govori o njegovoj težnji da se distancira od tradicije crkvenoslovenskog jezika i približi živom jezičkom procesu, a samim tim i oblicima „која сѣтъ обшенија, илити вно́жимъ на́шимъ отми́намъ обична“.

Paradigmatika ličnih (i lično-pokaznih) zamjenica karakteristična je u tom smislu što, s jedne strane, povezuje Križanića sa crkvenoslovenskom tradicijom, s druge — govori o otvorenoj naklonosti prema maternjem jeziku. Ova dvostrana veza najjasnije se ispoljava u jednini zamjenica za 1. i 2. lice (tab. 4, 5); nom. азъ, ali Jāz i Jā, gen. менѣ, ali Méne i Me i sintezirani Мѣнѣ i Мѣ³; isto i: тебѣ, Тѣбе i Те i sintetizirani Тѣбѣ, Тѣ; dativ Мнѣ, мѣ, ali Мнѣ, Мѣ i Мѣну itd. Henkel i Majar su se ovdje orijentisali prije svega na crkvenoslovenski. U isto vrijeme se po horizontali u dualu (osim nom., akuz. i vok.) i množini zapažaju dosta regularne podudarnosti između svih gramatika (izuzev akuz. mn., gdje Križanić slijedi Smotrickog).

Kod zamjenica za 3. lice (tab. 6, 7) Križanićeva naklonost prema maternjem jeziku je karakteristična ne samo u jednini nego i u dualu i množini, pri čemu je veza sa crkvenoslovenskim oblicima fonetski daleka: upor.: онаго — Ньего, ономъ — Ньемъ, онѣми — Ньѣми i sl.

U Križanićevom sistemu ličnih zamjenica iznenađuje obilje enklitičkih oblika — pristrasnost koja jasno dolazi iz maternjeg jezika.

³ „А складено јз Е, А; јли јз І, А“, в.: (І, І).

* * *
*

Pojava lingvonarcisoizma uopšte je karakteristična za Križanića, koji je svoju pristrasnost prema maternjem jeziku pokazivao ne samo direktnim uključivanjem njegovih oblika u sistem opšteslovenskog jezika nego i stalnim izjavama u odnosu na „čistotu“ i dr. kvalitete najvišeg ranga. Početni čisti i pravilni slovenski izgovor sačuvan je, po Križaniću, samo „въ једином малом кѣтъ земльї: около кѣпи рикї, во ѡјѣздѣ Дѣбовца: и Озльа и Рїбника острѡгов... Ј кѣлїко јест још доселї остало стѣрого зачѣлногo и чистогѡ изрикѣнїа, тѣмо се јест обрїтало, за мојегѡ дїтїнства...“ (*Грамаѣично исказѣнїе*, s. III); oblici tipa *коньев* „јест најлїпье и најпрѣвје изглашѣнїе: и сїце говорѣт Херватї...“ (3. 13) itd.

Elementi lingvonarcisoizma pri stvaranju aposteriornih jezičkih sistema očigledno su neizbježni, pošto se pri kodifikaciji jezičko osjećanje istraživača najpotpunije ispoljava samo u odnosu na maternji jezik. U slovenskoj interlingvistici pristrasnost prema maternjem jeziku pri izradi sveslovenskih projekata u ovoj ili onoj mjeri su ispoljavali Slovak J. Herkel, Česi I. Hošek i J. Konečni, Slovenac M. Majar, Poljak S. Linde i dr. Analogija tome postoji i u „prirodnoj“ lingvističkoj aktivnosti — pri stvaranju i normalizaciji književnih jezika kada kodifikator ispoljava pojačanu pažnju prema elementima maternjeg dijalekta (govora), čak ako na kraju krajeva nije postao osnova opšteknjiževnog jezika nacije (narodnosti) u formiranju. Primjera slične vrste u istoriji književnog jezika ima dovoljno. Vraćajući se Križaniću istaknimo da se elementi iz žive jezičke stvarnosti koje on uvodi dopunjuju proizvodima vlastitog jezičkog stvaralaštva, up., npr. instr. jedn. *Мѣноѡѡ*; i kod Herkela, npr. akuz. jedn. *Мѣна*. Taj momenat (posebno je značajan u oblasti leksike i tvorbe) ne treba ignorisati pošto upravo individualna proizvodnja jezičkih elemenata najbolje ukazuju na svjesni, interlingvistički aspekt stvaranja lingvoprojekta.

* * *
*

Analiza imenskih paradigmi omogućuje da se zaključi kako je crkvenoslovenski jezik (i gramatika Smotrickog) bio za Križanića pouzdana građa. Najviše je, međutim, taj jezik igrao ulogu svojevrsnog uzora, modela, polazne tačke u konstruisanju vlastite paradigmatske sveslovenskog jezika. Redukciji svega crkvenoslovenskog doprinosila je činjenica da se Križanić koristio gradom živih slovenskih jezika i prije svega maternjeg hrvatskog, a takođe i dovoljno produktivnim individualnim jezičkim stvaralaštvom. Putem sinteze takve vrste (crkvenoslovenska grada-obrazac — grada živih slovenskih jezika — elementi svjesnog jezičkog stvaralaštva) krenuće i mnogi drugi autori projekata jezika opšteg za Slovene. Za XIX vijek uloga crkvenoslovenskog u interlingvističkom projektovanju primjetno slabi pošto su u tom periodu bili formirani ili su se

već formirali književni jezici većine slovenskih naroda, na kojima je bila koncentrisana osnovna pažnja. Međutim, prisustvo crkvenoslovenskog kao građe i kao obrasca još uvijek se osjeća (up. posebno Majarov projekat sa njegovim karakterističnim obilježjem — kategorijom duala, koju podržava takođe maternji jezik), kao što se osjećao njegov uticaj na formiranje i razvoj niza slovenskih književnih jezika. U interlingvističkom projektovanju u XX vijeku crkvenoslovenski prepušta svoje pozicije, faktički dolazeći u isti rang sa drugim slovenskim književnim jezicima. Slovenski lingvoprojekti iz XX vijeka sintetiziraju u sebi građu mnogo slovenskih književnih jezika, međutim, kao i u Križanićevo vrijeme, u nekim od njih osjeća se i lingvopristranost. Tako Hošekov *Neuslawisch* sintetizira južnoslovensku i zapadnoslovensku građu s očiglednom prevagom češko-slovačkih elemenata; projekat *Slavina* Konečnog pretežno se bazira na zapadnoslovenskoj građi sa osloncem prije svega na češkom; *Sveslav Č.* Đurđevića za osnovu uzima ruski jezik itd. Samo u odnosu na projekat *Mežduslavjanski jezik* L. Podmelea i njegovih saradnika može se reći da se lingvistička pristranost osjeća ovdje u minimalnoj mjeri.

Križanićev sveslovenski jezik, predstavljen u njegovim djelima i u *Граматичном изказанју*, jeste, prema tome, *aposteriorni sistem*, mada i sa jasnom orijentacijom na rusko-crkvenoslovensku i hrvatsku građu; taj aposteriorni lingvosistem ne naslanja se ni na jedan slovenski jezik. Varijativnost njegovih elemenata, koja se lako zapaža na svim nivoima, pokazatelj je stvaralačke obrade jezičke građe i traženja optimalne varijante, kojoj je, vjerovatno, težio Križanić nadahnut velikom idejom o slovenskoj uzajamnosti.

LITERATURA

1. *Крижанич Ю.* Крижанич Ј. Граматично исказанје об руском језику попа Јурка Крижанича, Презванјем Сербљанина, међу Кёпојс и Бёнојс риками: во вјѣздех Бихша града, окол Дёбовца, Озля и Рёбника острогов, писано въ Сибѣри: лита зрёд. — В.: Чтения в имп. Обществе истории и древностей российских при Московском ун-те, 1848, кн. I, XX + (4) + VI + 120 с.; 1859, кн. 4, с. 121–256.
2. *Крижанич Ю.* Политика. Под ред. акад. М. Н. Тихомирова. М., Наука, 1965, 735 с.
3. *Белокуров С. А.* Юрий Крижанич в России. Приложения. — Чтения в имп. Обществе истории и древностей российских при Московском ун-те, 1903, кн. 3 (206).
4. *Бодянский О.* Предисловие (к „Граматичному изказанју“). — Чтения в имп. Обществе истории ..., 1848, кн. 1.
5. *Будилович А.* Общеславянский язык в ряду других общих языков древней и новой Европы. Т. II. Зарождение общего языка на славянском Востоке. — Варшава, 1892.
6. *Кумаковский П.* Очерк истории попыток решения вопроса о едином литературном языке у славян. — В сб.: Мефодиевский юбилейный сборник. Варшава, 1885.
7. *Маркевич А.* Юрай Крижанич и его литературная деятельность. Историко-литературный очерк. — Варшава, 1876.
8. *Перзольф И.* Славяне. Их взаимные отношения и связи. Т. II. Славянская идея в литературе до XVIII века. — Варшава, 1888.

9. *Смотрицкий М.* Граматики Славѣнскихъ правильное Сѣнтагма..., вѣую, (1619); факсимиле этого издания. Київ, 1979.
10. *Экман Т.* Грамматический и лексический состав языка Ю. Крижанича. — In: Dutch Contribution to the V International Congress of Slavists. Hague, 1963.
11. *Ягич И. В.* История славянской филологии. (Энциклопедия славянской филологии, Вып. 1). — Спб., 1910.
12. *Daničić D.* Gramatika Gjurgja Križanića. — In: Rad JAZU, Knj. XVI. Zagreb, 1871.
13. *Golub I.* Biografska pozadina Križanićeva djela. — In: Život i rad Jurja Križanića. Zbornik radova. Zagreb, 1974.
14. *Hamm J.* Prosodijski sistem Križanićeva govora. — In: Život i rad Jurja Križanića. Zbornik radova. Zagreb, 1974.
15. *Herkel J.* Elementa universalis linguae slavicae e vives dialectis eruta et sanis logicae principiis suffulta. — Budaе, 1826.
16. *Hraste M.* Prinosi poznavanju hrvatskosrpskoga jezika J. Križanića. — In: Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 5, Zagreb, 1963.
17. *Jagić V.* Biografija Jurja Križanića, koju je napisao P. Bezsonov. — In: Rad JAZU. Knj. XVIII. Zagreb, 1872.
18. *Jagić V.* Život i rad Jurja Križanića (Djela JAZU. 20). — Zagreb, 1917.
19. *(Kašić) Cassius B.* Institutionum linguae illiricae. — Romae, MDCIII (1604).
20. *Lewaszewicz T.* Panslawistyczne osobliwości leksykalne S. B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego. (PAN. Komitet słowianoznawstwa. Monografie sławistyczne. 42). — Wrocław etc., 1980.
21. *Majar M.* Узаємні правопіс славянські, то је: Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska. — U Zlatnom Pragu, 1863–1865.
22. *Wollman F.* Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů. — Praha, 1958.

Р е з ю м е

Александр Д. Дуличенко

ВСЕСЛАВЯНСКИЙ ЯЗЫК ЮРИЯ КРИЖАНИЧА
В КОНТЕКСТЕ СЛАВЯНСКОЙ ИНТЕРЛИНГВИСТИКИ

Актуальность лингвистического кредо Крижанича. Оценки феномена „язык Крижанича“ в истории славистики. „Грама̀тично изказа̀н је“ — описательная ли грамматика хорватского и русско-церковнославянского языков?

Рассмотрение всеславянского языка в интерлингвистическом контексте. Проблемы совершенствования литературных языков Европы в XVII в. Философские проекты всемирных языков по типу априори. Развитие апостериорного направления в лингвопроектировании. Всеславянский язык Крижанича — первый апостериорный проект в истории интерлингвистики.

Крижанич — основоположник славянской интерлингвистики, изучающей теоретические и прикладные аспекты общего средства общения на основе славянского языкового материала. Обзор двух десятков проектов всеславянского (общеславянского, межславянского) языка, созданных после Крижанича, с конца XVIII по XX вв. Всеславянские проекты — лингвистическое решение великой идеи славянской взаимности.

Подход к языку как материалу, допускающему элементы сознательного регулирования, обнаруживается у Крижанича еще в 40-е гг. XVII в. (римская Пропаганда, Левакович и др.). Язык для Крижанича — компонент общества и этноса, который, как и другие компоненты (обычай, образ жизни и др.), может быть подвергнут сознательному регулированию в целях развития и совершенствования, поскольку развитый язык содействует социальному прогрессу.

Факторы, приведшие Крижанича к мысли о создании искусственного всеславянского языка:

- 1) пример международного по распространению церковнославянского литературно-письменного языка, искусственный характер которого Крижанич понимал, осознавал;
- 2) непосредственная работа по исправлению и совершенствованию родного языка;
- 3) знакомство с интерлингвистическими проектами XVII в. (контакт с А. Кирхером, автором проекта цифровой пазиграфии, и др.);
- 4) сознание о ненакладываемости литературного языка на соответствующий ему диалект-базу.

Унифицирующий характер представлений Крижанича о языковом развитии славянства. Обращение к опыту других языков Европы. Схема языкового движения славянства, вырисовывающаяся из лингвистического кредо Крижанича. Представление в духе схемы Крижанича у последующих поколений славянских интерлингвистов.

Апостериорный принцип всеславянского языка Крижанича. Апостериорность литературных языков. Принципы апостериорной обработки языкового материала, устанавливаемые на основе сравнительного анализа данных парадигм имен существительных и личных местоимений у Смотрицкого (1619), Крижанича (1666), в *Universalis lingua slavica* (1826) Я. Геркеля и в *Узајемні славіјанскі језик* (1863—1865) М. Маяра. Явление лингвонарциссизма у Крижанича и последующих создателей проектов всеславянского языка. Основной вывод анализа парадигм: церковнославянский язык (и грамматика Смотрицкого) для Крижанича не только надежный материал, но, более всего, образец, модель в конструировании собственной парадигматики. Редукция церковнославянского материала за счет обращения Крижанича 1) к материалу живых славянских языков

и прежде всего хорватского (лингвонарциссизм), 2) элементов достаточно интенсивного собственного языкотворчества. Синтез трех источников; церковнославянский материал-образец (с его ослабеванием к XX в.), материал живых славянских языков с непременным явлением лингвонарциссизма, элементы собственного языкотворчества — путь, по которому пойдут последующие создатели всеславянских лингвопроектов.

Всеславянский язык Крижанича, представленный в его сочинениях (хотя и сильно варьируемый) и в *Граматичном изказѣнију* представляет собой апостериорную систему, не накладываемую ни на один славянский язык, хотя и проявляющую четкую ориентацию на русско-церковнославянский и хорватский.

Текст включает „Литература“ (22 названия) и „Приложения“: парадигмы имен существительных и личных местоимений Смотрицкого, Крижанича, Геркеля и Маяра (7 таблиц).

PRILOZI

Paradigme imenica

Muški rod

Tabela 1

	Smotricki 1619	Križanić 1666	Herkel 1826	Majar 1863–1865
	дрѣгъ/врач	брат/краль	Rab/Vрач	роб/конь
J e d n i n a				
N	-ъ/-ь	-∅	-∅	-∅
G	-а/-Ѧ	-а	-а	-а
D	-ѡ/-ю, -ѣви	-ѡ	-у/-ѣви	-у
A	-а	-а	-∅/-∅, -а	-а
V	-ѣ/-ю	-ѣ/-ѡ	/-у	-ѣ/-у, -ѣ
I	-омѣ/-ѣмъ	-ом/-ѣм	-ом/-ѣм	-ом/-ѣм
L	-ѣ/-и	-ѣ	-ѣ/-у	-ѣ/-и(?), -у(?)
D u a l				
NAV	-а	-а		-а
GL	-ѡ/-ю	-ѡ		-у
D	-ома/-ѣма	-ма, -ома/-ма, -ѣма		-ома/-ѣма
I	-ама/-ма			

	Množina			
N	-и/-іе, -е, -еве	-и	-и/-evje	-ѣ/-і
G	-ѡѡѣ, -ѣ/-ѣ, -евѣ	-ов/-ев	-ѡ/-jev	-ов/-ев, -ej, -ej
D	-ѡмѣ/-емѣ	-ом/-ем	-ом/-jem	-ом, -ам/-ем, -ам
A	-и/-а	-и	-у/-ја	-і, -е/-е
V	-и/-іе, -е, -еве	-и	-и/-evje	-ѣ/-и
I	-ами, -и/-ми, -и	-ми	-у/-і	-і, -ами
L	-ехѣ, -ѣхѣ/-ехѣ	-ѣх	-jex	-іх, -ах

Srednji rod

Tabela 2

	Smotricki	Križanić	Herkel	Majar
	дрѣво/сѣрдце/слово	лито/лице/слово	Slovo/Lice	дѣло/полье
Jednina				
N	-о/-е/-о	-о/-е/-о	-о/-е	-о/-е
G	-а/-а/-(е)ѣ	-а	-а	-а
D	-ѡ/-ѡ/-(е)и	-ѡ	-у	-у
A	-о/-е/-о	-о/-о/-е	-о/-е	-о/-е
V	-о/-е/-о	-о/-о/-е	-о/-е	-о/-е
I	-омѣ/-емѣ/-(е)емѣ	-ом/-ом/-ем	-ом/-ем	-ом/-ем
L	-ѣ/-и/-(е)и	-ѣ/-и/-ѣ	-іе/-і	-ѣ/-і(?), -у(?)
Dual				
NAV	-а/-а/-(е)ѣ	-ѣ/-и		-ѣ/-і
GL	-ѡ/-ѡ/-(е)ѡ	-ѡ		-у
D	-ома/-ема/-(е)ѣма	-ма, -ома/		
I	-ама/-ама/-(е)ама	-ма, -ема		-ома/-ема
Množina				
N	-а/-а/-(е)ѣ	-а/-а/-а, -(ѣ)ѣ	-а	-а
G	-ѣ/-ѣ/-(е)ѣ	-ѡ/-ѡ/-ѡ, -(е)ѡ	-ѡ	-ѡ/-а
D	ѡмѣ/-емѣ/ -(е)ѣмѣ	-ом/-ем/-ом, -(ѣ)ѡм	-ом/-jem	-ом, -ам/ -ем, -ам
A	-а/-а/-(е)ѣ	-а/-а/-а, -(ѣ)ѣ	-а	-а
V	-а/-а/-(е)ѣ	-а/-а/-а, -(ѣ)ѣ	-а	-а
I	-ами, -ѣ/-ами, -ѣ/-(е)ѣ	-ми/-ми/-ми, -(ѣ)ми	-і	-і, ami
L	-ехѣ, -ѣхѣ/-ехѣ, -іхѣ/-(е)ехѣ	-ѣх/-ѣх/-ѣх, -(ѣ)ѣх	іех/-jex	-іх, -ах

Ženski rod

Tabela 3

	Smotricki	Križanić	Herkel	Majar
	дѣва/мрежа заповѣдь	рѣба/рѣч	Voda/Volja/ Kost	рѣба/воля/ КОСТ
J e d n i n a				
N	-a/-a/-ъ	-a/-∅	-a/-a/-∅	-a/-a/-∅
G	-ы/-А/-и	-и	-i/-i/-i	-i/-e, (i)/-i
D	-ѣ/-и/-и	-ѣ/-и	-je/-i/-i	-ѣ/-i/-i
A	-ѣ/-ѣ/-ъ	-ѣ/-∅	-u/-u/-∅	-y/-y/-∅
V	-o/-e/-и	-o/-∅	-o/-e/-i	-o/-e/-i
I	-ою/-ею/-ію	-ојѣ/-јѣ	-оју/-еју/-іу	-y, -ој?/-іјy
L	-ѣ/-и/-и	-ѣ/-и	?	-ѣ/-i/-i
D u a l				
NAV	-ѣ/-ѣ/-ѣ	-ѣ/-и		-ѣ/-i/-i
GL	-ѣ/-ѣ/-ію	-ѣ/-јѣ		-y/-y/-іјy
D	-ама/-ама/-ема	-ама/-ма		-ама/-ама/-ма
I	-ама/-ама/-ма			
M n o ž i n a				
N	-ы/-А/-и	-и	-i/-a/-a	-i, -e/-e/-i
G	-ѣ/-ѣ/-іѣ	-∅/-ѣ	-∅/-∅/-іj	-∅/-∅/-іj
D	-амѣ/-амѣ/-емѣ	-ам/-ѣм	-am/-am/-em	-ам/-ам/-ем, -ѣам
A	-ы/-А/-и	-и	-i/-a/-i	-i, -e/-e/-i
V	-ы/-А/-и	-и	-i/-a/-i	-i, -e/-e/-i
I	-ами/-ами/-ми	-ами/-ми	-ami/-ami/-mi	-ами/-ами/ -ми, -ѣами
L	-ахѣ/-ахѣ/-ехѣ	-ах/-ѣх	-ах/-ах/-jex	-ах/-ах/-ех, -ѣах

Paradigme ličnih zamjenica u jednini

1. lice

Tabela 4

	Smotricki	Križanić	Herkel	Majar
J e d n i n a				
N	ѣзъ	Jāz, Jā	az	ja
G	менѣ	Méne, Me; Мена, МА	Mne	мене
D	мнѣ, мѣ	Méni, Ми; Мнѣ	Mnje(mi)	менѣ
A	менѣ, ма	Méne, Me; Мена, МА	Mna	мене
V				
I	мною	Ménojs; Мнóјѣ	Mnoju	?
L	ѣ мнѣ	Méni; Мнѣ	Mnje	менѣ

D u a l				
NAV	на (m. i s.r.)	Мй два (nom.),		мі два, мі
GL	нѣ (ž.r.)	Нѣс (akuz.)		двѣ
DI	нама	Нѣс		нају
		Нѣма		нама
M n o ž i n a				
N	мѣ	Мй	Мі	Мі
G	насъ	Нѣс	Nas	нас
D	намъ	Нѣм	Nam	нам
A	нѣ, насъ	Нѣс: Нѣ	Nas	нас
V				
I	нами	Нѣми	Nami	намі
L	ѡ насъ	Нѣс	Nas	нас

2. lice

Tabela 5

	Smotricki	Križanić	Herkel	Majar
J e d n i n a				
N	тѣ	Тѣ	Ti	ти
G	тебѣ	Тѣбе, Те; Тебѣ, Тѣ	Tebje	тебе
D	тебѣ, тѣ	Теби, Ти; Тебѣ	Tebje, ti	тебѣ
A	тебѣ, тѣ	Тѣбе, Те; Тебѣ, Тѣ	Tja	тебе
V				
I	тобоѡ	Тѣбоѡс: Тѣбоѡс	Teboju	?
L	ѡ тебѣ	Тѣби: Тебѣ	Tebje	тебѣ
D u a l				
NAV	вѣ (m. i s.r.)	Вѣ два, Вѣс		ві два,
GL	вѣ (ž.r.)	двѣхъ		двѣ
DI	ваѡ	Вѣс		вају
	вама	Вѣма		вама
M n o ž i n a				
N	вѣ	Вѣ	Vi	Ві
G	васъ	Вѣс	Vas	вас
D	вамъ	Вѣм	Vam	вам
A	вѣ, васъ	Вѣс: Вѣ	Vas	вас
V				
I	вами	Вѣми	Vami	вами
L	ѡ васъ	Вѣс	Vas	вас

3. lice (m. i sr. rod)

Tabela 6

	Smotricki	Križanić	Herkel	Majar
J e d n i n a				
N	ѡнѣ, ѡно	Онѣ, ѡно	On, Ono	он, оно
G	ѡнагѡ	Нѣгоѡ, Јерѡ, Гѡ	Onogo, Jego	јего
D	ѡномѣ	Нѣмѣ, Јемѣ, Мѣ	Onomu, Jemu	јему
A	ѡнаго, ѡно	Нѣгоѡ, Јерѡ, Гѡ	On, Onogo, Ono, Ји/Је	јего, је
V				
I	ѡнѣмѣ	Нѣйм	Onjem, Njim	нѣйм
L	ѡ ѡномѣ	Нѣѣм	Onom, Njem	нѣѣм
D u a l				
NAV	ѡна	Она двѣ, они двѣ		она, онѣ
GL	ѡнѣ	Нѣјѣѣ		јеју
DI	ѡнѣма	Нѣјѣма, Ъјѣма		јѣма
М н о ж и н а				
N	ѡнѣ, ѡна	Онѣ, Онѣ	Oni, Ona	онѣ, онѣ
G	ѡнѣхѣ	Нѣјѣх, Ъјѣх	Onjex, Jix	јѣх
D	ѡнѣмѣ	Нѣјѣм, Ъјѣм	Onjem, Jim	јѣм
A	ѡнѣ, ѡна	Нѣјѣх, Ъјѣх	Oni, Ona, Ја, Јѣх	је
V	ѡнѣми	Нѣјѣми, Ъјѣми		нѣјѣх
I			Njimi	
L	ѡ ѡнѣхѣ	Нѣјѣх	Njix	јѣмѣ

3. lice ž. rod

Tabela 7

	Smotricki	Križanić	Herkel	Mažar
J e d n i n a				
N	она	она	Она	она
G	оныа	Ньеје, Јеје, Ньѐ, Јѐ	Онаја, Јеја	је
D	оной, онѣи	Ньеѐ, Јеѐ	Оној, Јеј	јеј
A	онѣ	Ньѐ, Нье, Јѐ, Ньѣ, Ньѣ	Ону, Ју	ју
V		Јѣ; Нь, Ыи		
I	оною	Ньејѣ	Оноју, Нју	?
L	ѡ оной, онѣи	Ньеѐ	Оној, Нјеј	нѣј
D u a l				
NAV	онѣ	они двѣ, ѣи		онѣ
GL	онѣ	нѣјѣ		јеју
DI	онѣма	нѣима, ѣима, ѣи		јѣма
M n o ž i n a				
N	онѣ	Онѣ	Онѣ	оне
G	онѣхѣ	Нѣѣх, Ыѣх		јѣх
D	онѣмѣ	Нѣѣм, Ыѣм	Онѣм	јѣм
A	онѣ	Нѣѣ, Јѣ	Онѣ	је
V				
I	онѣми	Нѣѣми, Ыѣми	Онѣ	јѣми
L	ѡ онѣхѣ	Нѣѣх	Онѣ	нѣх

BARBARA SALDEN
(Leipzig)

SERBOKROATISCHE ENTSPRECHUNGEN ZU EINEM TYP DEUTSCHER KOMPOSITA

1. Komposita nehmen in der deutschen Benennungsbildung einen nicht unbedeutenden Platz ein. Im Serbokroatischen dagegen sind sie bei weitem nicht so produktiv und auf weniger Typen beschränkt: „U nauci je poznato da, na primer, romanski jezici vrlo teško grade složenice, dok ih germanski jezici grade vrlo lako i rado. Slovenski jezici stoje, medjutim, otprilike po sredini: oni *moгу* da grade složenice, ali *samo nekoliko tipova*.“ (15,261)¹

Bedingt durch Restriktionen in der serbokroatischen Wortbildung stehen deutschen Determinativkomposita mit verbalem Element als erstem Kompositionsglied im Serbokroatischen keine Komposita gegenüber, abgesehen von Einzelbildungen, deren Status zudem umstritten ist (vgl. 3.2.). Die ihnen entsprechenden serbokroatischen Benennungen sind Ableitungen und Mehrwortbenennungen, doch allein die Feststellung dieser Tatsache genügt nicht, vielmehr muß es beim Sprachvergleich darum gehen, die Bedingungen für die Auswahl der jeweiligen äquivalenten sprachlichen Mittel aufzudecken. Im folgenden sollen daher unter Berücksichtigung solcher Bedingungen die Äquivalenzbeziehungen zwischen deutschen Komposita oben-erwähnten Typs (vgl. *Wartezimmer*, *Schreibmaschine*) und ihren serbokroatischen Entsprechungen dargestellt werden. Dabei rechnen wir im Deutschen zu den verbalen Elementen in der Funktion des ersten Kompositionsgliedes neben den Verbalstämmen auch Verbalsubstantive (vgl. in Komposita wie *Übungsplatz*, *Erholungsheim*), wenn in ihnen der verbale Charakter erhalten geblieben ist.

2. Bei der Beschreibung funktional äquivalenter Mittel in zwei miteinander verglichenen Sprachen können zwei Arten des Vergleichs angewandt

¹Die Verweise auf das Literatur- bzw. Quellenverzeichnis erfolgen in Klammern. Dabei kennzeichnet die erste Zahl die Nummer der entsprechenden Arbeit laut Verzeichnis, die zweite Zahl die jeweilige Seite.

werden: der Vergleich mit und der Vergleich ohne spezielle Metasprache (12, 158). In einer konfrontativen Beschreibung mit einer Metasprache bildet dieselbe die Bezugsgröße für beide Sprachen, mit deren Hilfe diese Sprachen in ihren Gemeinsamkeiten und Besonderheiten dargestellt werden können. Bei einer konfrontativen Beschreibung ohne Metasprache dagegen wird eine Sprache auf die andere abgebildet.

Wir wollen den Vergleich mit metasprachlichen Mitteln durchführen, da damit die gleichwertige Behandlung beider Sprachen möglich wird. Als Bezugsgröße fungiert dabei die Benennungsbildungsbedeutung, von uns eingeführt in Anlehnung an den bereits terminologisierten Begriff der „Wortbildungsbedeutung“ unter Berücksichtigung der Tatsache, daß eine Vielzahl der serbokroatischen Entsprechungen über den Rahmen der Wortbildung hinausgeht. Unter der Benennungsbildungsbedeutung einer komplexen Benennung verstehen wir die verallgemeinerbare semantische Beziehung zwischen den Konstituenten dieser Benennung (vgl. 9, 48).

Die Annahme dieser Bezugsgröße ist gerechtfertigt durch die Tatsache, daß die Motivation der betrachteten Benennungen in beiden Sprachen ganz oder zumindest teilweise übereinstimmt.

Die Darstellung der Bezugsgröße erfolgt formalisiert in einer prädikaten- und namenlogisch orientierten Notation. Damit wird eine größere Übersichtlichkeit bei der Klassifizierung der untersuchten Benennungen erzielt als es z.B. mittels Paraphrasen möglich ist. Letztere dienen uns lediglich als Hilfsmittel bei der angestrebten semantischen Analyse.

Bei der formalisierten Darstellung konzentrieren wir uns auf die Beschreibung der den Benennungen zugrunde liegenden logischsemantischen Beziehungen. Dabei lehnen wir uns an eine Klassifizierung englischer Komposita durch H. E. Brekle (7, 24ff.) an, modifizieren sie jedoch für die Zwecke unseres Vergleichs sowohl in formaler als auch in inhaltlicher Hinsicht.

H. E. Brekle 'erzeugt' englische Komposita, die als komplexe sprachliche Ausdrücke komplexe sprachliche Inhalte repräsentieren, „aus satzsemantisch interpretierten Satzbegriffsstrukturen mittels eines generell wirkenden Regelsystems“ (7, 28). Satzbegriff meint den semantischen Kern eines Satzes, die satzsemantische Beschreibung seiner Struktur die Darstellung der ihm innewohnenden Relationen. Für uns von besonderer Bedeutung sind die von H. E. Brekle eingeführten Relationskonstanten, die die logisch-semantischen Beziehungen zwischen den Elementen des Satzbegriffs angeben und damit seine satzsemantische Struktur charakterisieren.

In semantischen Beschreibungen wird vielfach das logische Prinzip angewandt, daß Komponenten von Aussagen zueinander in Beziehung gesetzt werden. Danach kann die satzsemantische Struktur eines Satzbegriffes durch eine Prädikat-Argument-Struktur abgebildet werden. Die prädikatenlogische Formel $R(x, y)$ besagt, daß zwischen x und y die Relation R angenommen wird, wobei R für das Prädikat des Satzes steht, x und y für Subjekt und

Objekt. Brekle versucht nun, die satzsemantische Struktur von Satzbegriffen einer weiterreichenden Analyse zu unterziehen, indem er die Beziehungen zwischen dem (logischen) Prädikat und seinen Argumenten in die Darstellung einbezieht. Von der ursprünglichen Funktion der Verbbedeutung, Relator zu sein, wird abstrahiert, und sie wird selbst in eine Relation zu einem ihrer Argumente gesetzt. Diese Relation wird durch eine Relationskonstante angegeben, die durch bestimmte Merkmale gekennzeichnet ist. Die Relationskonstanten fungieren dann in einer Prädikat-Argument-Struktur als relationale Prädikate. Ihnen werden Argumente zugeordnet, die durch Variable gekennzeichnet sind. Mit den Relationskonstanten werden somit Beziehungen erfaßt, die zwischen der Verbbedeutung und, bezogen auf einen tiefenstrukturell existenten Satz, möglichen Aktanten bestehen. Daher bieten sie sich für die Beschreibung der von uns betrachteten Benennungen an, da in diesen stets ein Bezug zu einer Verbalhandlung hergestellt wird.

Die von Brekle angewandten Topikalisierungsregeln sind für uns nicht relevant, da wir die Benennungen nicht ersterzeugen, sondern Determinatum und Determinans der Benennungen bereits feststehen (vgl. dazu auch 10, 24 ff.).

Die Transformation einer Satzbegriffsstruktur in eine komplexe Prädikatsstruktur, die der Wortbildungsstruktur entspricht, wird möglich durch die Verwendung des Lambda-Operators. Hier wird dann auch sichtbar, welche Variable topikalisiert wurde, da er vor selbige geschrieben wird. Durch die Lambda-Operation wird ein bestimmter komplexer Begriff durch einen Satzbegriff definiert.

Für die Zwecke unseres Vergleichs interessiert uns vor allem die Beziehung zwischen den Elementen, die die Oberflächenstruktur der Benennungen konstituieren, genauer gesagt, zwischen den ihnen entsprechenden Inhalten, d.h. den Abbildern des entsprechenden Ausschnittes der Wirklichkeit. Auch für die von uns angenommene Ebene trifft zu, daß die sie konstituierenden Elemente nicht direkt morphologische Wortklassen repräsentieren, sondern diejenigen semantischen Strukturen und Kategorien, mit denen die erfaßten Erscheinungen in eine bestimmte begriffliche Form gebracht werden (7, 135 f.).

Über diese Beziehungen hinaus haben wir in die formalisierte Darstellung systematisch auftretende zusätzliche semantische Merkmale und Beziehungen aufgenommen.

Während wir uns auf einige der von Brekle ermittelten Relationen stützen, schließen wir uns nicht Brekles Modifizierung bezüglich der Bestimmung der Argumente als verschieden gestufte Prädikate (7, 111) an, sondern gehen davon aus, daß die Argumente von Individuenvariablen gebildet werden, die Erscheinungen mit unterschiedlichen Eigenschaften repräsentieren. Damit verbunden ist die Verwendung eines weiteren Operators, der die dann frei verbleibende Variable bindet, in unserem Fall der Existenz-Operator. Was

die Verwendung des Lambda-Operators betrifft, so sehen wir auch in unseren Strukturen diese Möglichkeit, um die den untersuchten Benennungen primär zugrunde liegenden Elemente und Relationen so darzustellen, daß das Determinans-Determinatum-Verhältnis zum Ausdruck kommt. Der Lambda-Operator, auch als Abstraktor bezeichnet, wird in logischen Darstellungen zur Bildung von Klassennamen verwendet. Er hat als Argument eine Aussageform und bildet daraus eine Klasse. Der entsprechende Prädikatsausdruck enthält diejenigen Elemente, für die die angegebenen Eigenschaften gelten. Die Berechtigung, den Lambda-Operator zu verwenden, ergibt sich aus der Art der allgemeinen Beziehung zwischen den Konstituenten der beschriebenen Konstruktionen. Das Determinationsverhältnis ist größtenteils so ausgeprägt, daß die gesamte Benennung selbst zum Determinatum im Verhältnis der Hyponymie steht, d.h., daß die komplexe Benennung eine Teilklasse derjenigen Klasse umfaßt, die im Determinatum realisiert wird. In der von uns angenommenen Struktur repräsentiert der Lambda-Ausdruck immer eine Teilklasse derjenigen Klasse, die durch den Argumentterm bezeichnet wird, dem das Symbol für den Lambda-Operator direkt präfigiert ist.²

Die durch die Relationskonstante zueinander in Beziehung gesetzten Argumente lassen sich innerhalb einer Relation größtenteils semantisch differenzieren. Die Angabe dieser semantischen Merkmale ist ebenfalls in prädikatenlogischer Notation möglich, indem die entsprechenden Variablen durch diese Eigenschaften gekennzeichnet und durch eine Konjunktion angefügt werden. Im Interesse einer übersichtlicheren Darstellung haben wir darauf verzichtet und die Konstituenten der Benennung näher bestimmenden Merkmale natürlichsprachlich formuliert. Unsere Formalisierung soll ihrem Zweck angemessen und so explizit wie für den Vergleich notwendig sein. Daraus ergeben sich die beschriebenen Einschränkungen und Erweiterungen.

Verwendete Symbolik

1. Argumentterme

a) Variable x

Die Variable x repräsentiert sehr unterschiedliche Erscheinungen. Sie fungieren jeweils als Determinatum der Benennung.

b) Variable s

Die Variable s repräsentiert Handlungen, Vorgänge oder Zustände, die wir als Sachverhalte bezeichnen wollen.³ Die Sachverhalte fungieren jeweils als Determinans der Benennung.

²Vergleiche die in der symbollogischen Literatur angegebene Erklärung für das Wirken des Lambda-Operators: „Bedeutet ' f ': 'Schach spielen', so bedeutet ' $\hat{x}(f x)$ ': 'diejenigen x , für die gilt: x spielt Schach', d.h., 'die Schachspieler'“ (5,81); der Ausdruck „ \hat{x} “ stellt eine andere Schreibweise für „ λx “ dar.

³Dabei handelt es sich um einen Arbeitsterminus, der nur Verbalsachverhalte im engeren Sinne zusammenfassen soll, was nicht der ansonsten üblichen Verwendung des Terminus „Sachverhalt“ entspricht.

2. Prädikatterme

Die Relationskonstanten (wie z.B. LOC) stellen relationale Prädikate dar. Sie setzen die Argumentterme zueinander in bestimmte Beziehungen. Eine weitere Kennzeichnung der Prädikate erfolgt bei der Erläuterung der jeweiligen Strukturen.

3. Operatoren

a) Existenz-Operator

Das Symbol \exists repräsentiert den Existenz-Operator, der die ansonsten freie Variable s bindet.

b) Lambda-Operator

Das Symbol λ repräsentiert den Lambda-Operator, der den das Determinatum repräsentierenden Argumentterm präfigiert und wodurch ein komplexer Prädikatsausdruck entsteht, in dem das Determinatum durch seine Beziehung zum Determinans charakterisiert wird.

3. Bei der Darstellung der Äquivalenzbeziehungen zwischen deutschen Komposita und den ihnen entsprechenden serbokroatischen Benennungen unterscheiden wir in Abhängigkeit von der von uns angenommenen Benennungsbildungsbedeutung verschiedene Typen, die jeweils in der unter 2. erklärten Form angeben und unter Hinzuziehung weiterer semantischer Merkmale beschrieben werden.

Dabei werden neben dem Charakter der Äquivalenzbeziehungen nähere Ausführungen zu den serbokroatischen Benennungen gemacht, jedoch nur in ihrer Bedeutung als Entsprechungen zu den deutschen Komposita. Speziell widmen wir uns dabei Erscheinungen, die besonderen Einfluß auf den Charakter der Äquivalenzbeziehungen haben, sowie einzelnen Teilen des serbokroatischen Benennungssystems, deren bisherige Beschreibung in der serbokroatischen Literatur durch den Vergleich mit dem Deutschen ergänzt wird.

3.1. $\lambda x \exists s (LOC(x, s) \wedge FIN(x, LOC(x, s)))$

Die diese Struktur kennzeichnenden Relationen werden durch die Relationskonstanten LOC und FIN symbolisiert. Die Relationskonstante LOC repräsentiert eine lokale Relation, d.h. zwischen x und s ist eine Beziehung anzunehmen, die als „Ort für einen Sachverhalt sein“ definiert werden kann. Daraus ergibt sich, daß die durch x repräsentierten Erscheinungen als Lokalitäten zu bestimmen sind, während s Handlungen, Zustände oder Vorgänge repräsentiert. Neben der Tatsache, daß ein Sachverhalt in einer lokalen Relation zu einer Erscheinung steht, nehmen wir weiterhin eine durch die Relationskonstante FIN symbolisierte finale Relation an, die als Zweckrelation zu bestimmen ist. Diese Relation gibt die Zweckbestimmung der durch x repräsentierten Erscheinung an. Die hier zugeordneten Benennungen werden durch obige Struktur demnach folgendermaßen beschrieben: Eine Lokalität wird dadurch charakterisiert, daß ein Sachverhalt an diesem Ort

realisiert wird und dieser Ort dafür vorgesehen ist, daß der Sachverhalt dort abläuft.

Die Annahme der Zweckrelation steht in engem Zusammenhang mit der lokalen Relation. Die Determinierung eines Ortes durch einen Sachverhalt schließt ein, daß dieser Ort für die Realisierung dieses Sachverhalts vorgesehen ist und genutzt wird; seine Zweckbestimmung wird angegeben. Dabei kann die Zweckrelation in verschiedenem Maße ausgeprägt sein. Weiterhin gehen wir davon aus, daß sie das Merkmal (+ Potentialität) impliziert, d.h., mit der Angabe der Zweckbestimmung wird gleichzeitig ausgesagt, daß die Realisierung des entsprechenden Sachverhalts an diesem Ort möglich ist.

Alle hier zugeordneten Benennungen bezeichnen Lokalitäten. Dabei können sie jedoch unterschiedlich determiniert sein und mehr oder weniger konkrete Merkmale aufweisen. So sind z.B. deutsche Komposita mit den Zweitgliedern '-stelle' oder '-platz' durch weniger Merkmale gekennzeichnet als solche mit den Zweitgliedern '-bahn' oder '-weg'. Unabhängig von dieser Unterscheidung können sie weitere verschiedene semantische Merkmale aufweisen.

Charakterisierung als Gelände

Wird eine Lokalität als Gelände charakterisiert, so repräsentiert sie eine Fläche, die sich im Freien befindet und in der Regel abgegrenzt ist. Ihre Ausdehnung kann in unterschiedlichem Maße markiert sein. In den entsprechenden Benennungen wird diese Fläche durch einen für sie charakteristischen Sachverhalt gekennzeichnet.

Für die deutschen Komposita gilt jeweils, daß im ersten Kompositionsglied der Bezug auf den durch *s* repräsentierten Sachverhalt und im zweiten Kompositionsglied auf die durch *x* repräsentierte Erscheinung zum Ausdruck kommt.

Bei der Charakterisierung als Gelände treten als zweite Kompositionsglieder vor allem '-platz' und '-stelle' auf. Für Komposita mit diesen Elementen ist die Reihenbildung charakteristisch. Die Konstituenten haben schon als frei vorkommende Bezeichnungen eine sehr allgemeine Bedeutung und eine große semantische Distributionsfähigkeit. Komposita mit ihnen als zweiter Konstituente nähern sich damit den Ableitungen, sind aber noch eindeutig als Determinativkomposita bestimmbar. Durch diese Kompositionsglieder wird im Deutschen die Unspezifiziertheit der Ausdehnung ausgedrückt. Sie treten auf, wenn die Flächen zwar durch eine bestimmte Ausdehnung gekennzeichnet sind, deren Größe jedoch unbestimmt bleibt. In der Regel kann diese Unspezifiziertheit durch den Bezug zur Bedeutung der zweiten Komponente sowie die Sachkenntnis über die Art der zu benennenden Erscheinung aufgelöst werden. Im Serbokroatischen stehen den deutschen Komposita Ableitungen gegenüber, wobei bei parallelem Auftreten von Komposita mit den Zweitgliedern '-platz'

und '-stelle', bedingt durch ihre allgemeine Bedeutung, diesen Komposita jeweils nur eine Ableitung entspricht:

(1) a) Bauplatz	— gradilište ⁴
b) Baustelle	
(2) Laichplatz	— mrestilište
(3) Spielplatz	— igralište
(4) Fangplatz	— lovište
(5) Ankerplatz	— sidrište
(6) Liegeplatz	— ležište
(7) Weideplatz	— pasište
(8) Parkplatz	— parkiralište

Für alle Ableitungen, die als Äquivalente der von uns untersuchten Komposita auftreten, gilt, daß jeweils in der Basis auf den Sachverhalt Bezug genommen wird, während mit dem Suffix die determinierte Erscheinung einer kategorialen Zuordnung zu einer Klasse von Erscheinungen erfährt. Bekanntlich besitzt das Suffix als Wortbildungsmittel keine autonome Bedeutung, sondern verfügt in der Regel über einen Vorrat potentieller Bedeutungen, die unter einer kategorialen Bedeutung zusammengefaßt werden können. Eine bestimmte Bedeutung wird erst beim Herantreten an einen Stamm aktualisiert.

Zu den als Äquivalente auftretenden deverbalen Ableitungen, in denen der Bezug zu einem Sachverhalt direkt ausgedrückt ist, gibt es in den serbokroatischen Grammatiken sowie Einzeldarstellungen verschiedene Auffassungen bezüglich der Struktur von Ableitungsbasis und Suffix (vgl. (11, 1f.), (27, 27), (28, 108), (23, 538), (17, 254 f.)). Wir schließen uns M. Stevanović an und nehmen ein gemeinsames Suffix '-išt-e' an (23, 538). Die damit zusammenhängende unterschiedliche Struktur der Basis ist bedingt durch die Zugehörigkeit der einzelnen Verben zu morphologisch verschiedenen Verbalklassen. Ausgehend von der Tatsache, daß das Auftreten bestimmter Benennungen abhängig ist von den Wortbildungsgesetzmäßigkeiten einer Sprache, soll noch erwähnt werden, daß wir bei den Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e' keine Einschränkungen bezüglich der Verbindbarkeit des Suffixes mit bestimmten Bildestämmen feststellen konnten. So zeigt das Beispiel (8), daß die Bildung der Ableitung auch von suffigiertem Bildestamm möglich und auch nicht durch die Herkunft des Suffixes eingeschränkt ist.

Treten in den deutschen Komposita als Zweitglieder '-bahn', '-weg' oder '-strecke' auf, so sind die durch sie bezeichneten Lokalisationen durch bestimmte Merkmale der Ausdehnung gekennzeichnet. In den entsprechenden serbokroatischen Benennungen wird diese größere Spezifiziertheit insofern sichtbar, daß

⁴ Erfolgt kein entsprechender Hinweis auf Variantenunterschiede, so kann bei allen serbokroatischen Benennungen davon ausgegangen werden, daß sie für beide Varianten Gültigkeit besitzen.

neben Ableitungen auch Mehrwortbenennungen als Äquivalente auftreten, in denen der bezeichnete Ort explizit genannt wird:

(9) Rodelbahn	— a) sanjkalište
b) staza za sanjkanje
(10) Rennbahn	— a) trkalište
b) trkačka staza
(11) Spazierweg	— šetalište
(12) Zufahrtsweg	— prilazni put
(13) Bremsstrecke	— put kočenja

Die Mehrwortbenennungen weisen verschiedene Strukturen auf. Gemeinsam ist ihnen, daß jeweils das Bezugssubstantiv den Ort bezeichnet, während im denominalen Beziehungsadjektiv bzw. Verbalsubstantiv der Sachverhalt ausgedrückt wird, der die bezeichnete Lokalität näher kennzeichnet. Wird das Verbalsubstantiv nicht als Genitivattribut angefügt, sondern mit der Präposition *za*, kommt die von uns angenommene finale Relation explizit zum Ausdruck. In den Beispielen (9) und (10) wird der Unterschied zwischen den Ableitungen und den Mehrwortbenennungen bezüglich der expliziten Nennung der bezeichneten Lokalität besonders offensichtlich. Für diese Beispiele muß jedoch noch angemerkt werden, daß die jeweils unter b) angeführten Benennungen sich vor allem auf eine für den Sport angelegte und präparierte Bahn beziehen, was im Bezugssubstantiv zum Ausdruck kommt.

Charakterisierung als Räumlichkeit

Werden Orte als Räumlichkeiten charakterisiert, so bezeichnen die entsprechenden Benennungen geschlossene Räume nach in ihnen charakteristischerweise ablaufenden Handlungen, Vorgängen oder Zuständen. Diese Räumlichkeiten können ebenfalls durch verschiedene Ausmaße gekennzeichnet sein.

In den deutschen Komposita erfolgt die Angabe der Größe der bezeichneten Räumlichkeit im zweiten Kompositionsglied. Handelt es sich um kleine Räumlichkeiten, treten vor allem die Zweitglieder '-zimmer' und '-stube' auf. Im Serbokroatischen stehen ihnen sowohl Mehrwortbenennungen als auch Ableitungen gegenüber. In den Mehrwortbenennungen erfolgt wiederum die explizite Nennung der bezeichneten Räumlichkeit. Neben den bisher aufgetretenen Strukturen sind dabei außerdem Mehrwortbenennungen mit Adjektiven, die das Suffix '-ač-i' aufweisen, zu verzeichnen:

(14) Arbeitszimmer	— radna soba
(15) Schlafzimmer	— a) spavaća soba
b) soba za spavanje
(16) Empfangszimmer	— a) primaća soba
b) soba za primanje

Die ebenfalls als Äquivalente auftretenden deverbalen Ableitungen bestimmen wir analog zu den Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e' als Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a' (vgl. (23, 527); die in einem Fall verzeichnete Ableitung mit dem Suffix '-l-o' ist als Ausnahme zu sehen, die zudem ausschließlich in der Belgrader Variante gebraucht wird, währen in der Zagreber Variante die entsprechende Ableitung mit dem Suffix '-nic-a' verwendet wird:

(17) Spinnstube	— predionica
(18) Badezimmer	— a) kupatilo
	b) kupaonica

Stellt die bezeichnete Erscheinung eine größere Räumlichkeit dar, treten im Deutschen vor allem '-saal' und '-halle' als Zweitglieder der Komposita auf. Im Serbokroatischen überwiegen als Äquivalente eindeutig Ableitungen. Dabei handelt es sich vorwiegend um deverbale Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a', aber auch Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e' konnten ermittelt werden:

(19) Lesesaal	— čitaonica
(20) a) Wartesaal	— čekaonica
b) Wartehalle	
(21) Fechtsaal	— mačevalište
(22) Dreschboden	— mlatilište

Ein Einzelbeispiel zeigt die Möglichkeit der Bildung von Mehrwortbenennungen, die in diesem Fall offensichtlich die entsprechenden Ableitungen verdrängt haben. Angaben über die Gebrauchsfrequenz einzelner Benennungen sind in den seltensten Fällen aus den einsprachigen Wörterbüchern zu entnehmen, die zwar synonyme Benennungen anführen, aber nicht auf deren Gebrauchshäufigkeit verweisen. Wir haben diese Schlußfolgerung bezüglich des folgenden Beispiels aus Umfragen unter Muttersprachlern gezogen:

(23) Tanzsaal	— a) plesna dvorana
	b) dvorana za ples
	(gegenüber plesanica, plesalište)

Weiterhin kann in der Benennung die Größe der bezeichneten Räumlichkeit unspezifiziert bleiben, d.h., es kommt nicht zum Ausdruck, ob es sich um große oder kleine Räumlichkeiten handelt, im Vordergrund steht offensichtlich, zu welchem Zweck die Räumlichkeit genutzt wird. Dabei kann jedoch überwiegend davon ausgegangen werden, daß die Räumlichkeit eine solche Größe aufweist, die es ermöglicht, daß in ihr Sachverhalte realisiert werden, an denen in der Regel mehrere Personen oder Gegenstände beteiligt sind. Im Deutschen stehen dafür als zweite Kompositionsglieder '-kammer' und '-raum'. '-kammer' tritt in Verbindung mit ganz bestimmten verbalen Elementen auf. Dabei entspricht die Bedeutung des Zweitgliedes nicht mehr der, die „Kammer“ als selbständiges Element besitzt: „kleines Zimmer“. Häufiger

begegnet als Zweitglied im deutschen Kompositum '-raum'. Hier spiegelt sich sowohl bei selbständigem Gebrauch als auch im Kompositum die Unspezifiziertheit bezüglich der Größe der damit bezeichneten Räumlichkeiten wider. Die entsprechenden Benennungen können sowohl kleinere als auch größere Räumlichkeiten bezeichnen. Diese Unspezifiziertheit kann nur durch den Situationskontext gelöst werden, in dem die Benennung verwendet wird.

Im Serbokroatischen bleibt die Unspezifiziertheit hinsichtlich der Größe der Räumlichkeit bei der Verwendung von Ableitungen erhalten. Dabei handelt es sich erneut vor allem um deverbale Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a':

(24) Folterkammer	— mučionica
(25) Warteraum	— čekaonica
(26) Schlafraum	— spavaonica
(27) Waschraum	— umivaonica
(28) Trockenraum	— sušionica

Möglich ist auch die Bildung denominaler Ableitungen mit dem Suffix '-nic-':

(29) Zeichenraum	— crtačnica
------------------	-------------

Ableitungen mit substantivischer Basis als Äquivalente der von uns untersuchten Komposita führen wie auch die denominalen Beziehungsadjektive als Bestandteil von Mehrwortbenennungen (vgl. 3.2.) zu der Frage nach der Motivation der Benennung und machen deutlich, daß zwischen morphologischer und semantischer Motivation unterschieden werden muß (vgl. (8, 189)), da auf Grund grammatisch-wortbildungsmäßiger Bedingungen bei bestimmten Benennungstypen nur die semantische Motivation auf das von uns angenommene Motiv (Handlung, Vorgang oder Zustand) hinweist. Im Prinzip haben wir dieses Verfahren bei der Einbeziehung von Komposita mit Verbalsubstantiv als erstem Kompositionsmitglied, sofern im Verbalsubstantiv der Bezug auf einen Sachverhalt noch gegeben ist, bereits praktiziert. Als Benennungsbildungen (im Sinne des Ergebnisses eines Benennungsbildungsprozesses) unterscheiden sich demnach die deverbale und denominalen Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a' dadurch, daß man bei ersteren von einer direkten Motivation durch einen Sachverhalt sprechen kann, während es sich bei letzteren stets um eine vermittelte Motivation handelt. Die Zuordnung der serbokroatischen Benennungen zu der von uns angenommenen Bedeutung ist also dann gerechtfertigt, wenn es sich bei der Basis der Ableitung selbst um eine deverbale Ableitung handelt, die ihrerseits einen direkten Bezug zu einem Sachverhalt ausdrückt. Bei vorliegenden substantivischen Ableitungen ist die Basis ein nomen agentis. Die Bildung von Ableitungen dieser Art ist demnach abhängig vom Gebrauch des entsprechenden nomen agentis und ist dann zu beobachten, wenn in der Benennung ein Bezug auf eine Handlung erfolgt.

Die Ableitung mit dem Suffix '-nic-a' kann nur dann nicht als Äquivalent mit dieser Bedeutung fungieren, wenn sie bereits besetzt ist und eine spezielle Bedeutung besitzt, vgl. z.B. raditi (arbeiten) — radionica (Werkstat). Dann

erfolgt die Bildung einer Mehrwortbenennung. Dabei werden adjektivische Wortverbindungen bevorzugt, in denen im Adjektiv der Bezug zur Handlung erfolgt, während das Bezugssubstantiv durch ein Lexem gebildet wird, das, wie das Zweitglied des deutschen Kompositums, das semantische Merkmal „Unspezifiziertheit hinsichtlich der Größe“ besitzt:

(30) Arbeitsraum

— radna prostorija

Weitere Einschränkungen bei der Bildung dieser Ableitungen konnten wir feststellen, wenn das der Benennung zugrunde liegende Verb auf '-irati' auslautet. Offensichtlich werden von solchen Verben keine Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a' gebildet. Im Gegensatz zu den Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e', wo Einschränkungen bei Verben, die entweder von aus anderen Sprachen, vor allem dem Deutschen, entlehnten Substantiven abgeleitet oder selbst direkt entlehnt worden sind (23, 575f.), nicht beobachtet wurden (vgl. dazu auch Bsp. (31)), werden bei der Bezeichnung von Räumlichkeiten Mehrwortbenennungen als Äquivalente deutscher Komposita gebildet. Da von den entsprechenden Verben auch keine Adjektive abgeleitet werden, handelt es sich um Wortverbindungen mit der Präposition *za*, in denen dann explizit die Angabe des Zwecks erfolgt. Das Bezugssubstantiv ist auch hier unspezifiziert hinsichtlich der Größe der bezeichneten Räumlichkeit.

(31) „Ihre ungeheuer glitzernden Schlitten standen auf dem *Parkplatz*.“ (41, 55)

„Njihova superblistava kolica stajala su na *parkiralištu*.“ (42, 61)

aber:

(32) „Hinten in dem großen Garten ... waren *Duschräume* ... “ (31, 29)

„Pozadi u velikoj bašti ... bile su *prostorije za tuširanje* ... “ (32, 29)

(33) „Nun steht er morgens schon zeitig in seinem *Experimentierraum* vor dem Herd ... “ (39, 67)

„Sada stoji već rano ujutro pred ognjištem u *prostoriji za eksperimentiranje* ... “ (40, 49)

Charakterisierung als Einrichtung

Werden Lokalitäten als Einrichtungen charakterisiert, so sind darunter zur Wahrnehmung bzw. Ausübung bestimmter Funktionen gegründete Stellen zu verstehen, die in den entsprechenden Benennungen durch in ihnen ablaufende Handlungen oder Vorgänge gekennzeichnet sind. Einrichtungen lassen sich weiter bestimmen als Betriebe bzw. Betriebsteile, Institutionen, Anstalten oder Objekte, für die bestimmte, dort ablaufende Prozesse charakteristisch sind. Unabhängig von dieser Präzisierung lassen sich die Einrichtungen auch danach charakterisieren, ob sie an bestimmte Räumlichkeiten bzw.

Gebäude gebunden sind oder nicht bzw. ob beide Möglichkeiten eingeschlossen sind.

Betriebe oder Betriebsteile sind in der Regel an bestimmte Räumlichkeiten bzw. Gebäude gebunden, d.h., auch wenn bei der Bezeichnung des Betriebes sein ganzes Gelände einbezogen wird, so ist doch für ihn charakteristisch, daß die entsprechenden Produktionsabläufe in bestimmten Gebäuden bzw. Räumen erfolgen. Im Deutschen können dafür als zweite Kompositionsglieder z.B. '-werk', '-hütte', '-haus', '-anlage' stehen. Als serbokroatische Entsprechungen überwiegen Ableitungen mit dem Suffix, das sich bereits für die Bezeichnung von Räumlichkeiten als charakteristisch erwiesen hat:

(34) Walzwerk	— valjaonica
(35) Schmelzhütte	— topionica
(36) Schreibstube	— pisarnica

Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e' konnten nur in Einzelfällen als Äquivalente deutscher Komposita verzeichnet werden:

(37) Mastanlage	— tovilište

In folgendem Beispiel werden als serbokroatische Entsprechung zwei Ableitungen mit den Suffixen '-an-a' bzw. '-ar-a' gebildet:

(38) Sägewerk	— a) pilana
b) strugara |
|---------------|----------------------------|

Nach den Angaben in den serbokroatischen Grammatiken scheinen sich die deverbalen Ableitungen mit dem Suffix '-an-a' im wesentlichen auf einige wenige Benennungen zu beschränken (17, 254). Bei dem Suffix '-an-a' handelt es sich um ein Suffix, das, abgeleitet vom türkischen *hane*, Eingang ins Serbokroatische gefunden hat, heute aber nicht mehr produktiv ist. Ableitungen mit dem Suffix '-ar-a' dienen vor allem zur Bezeichnung von Produktionsstätten, werden jedoch vorwiegend von Substantiven abgeleitet. Dabei hat die Ableitung mit dem Suffix '-ar-a' in dem Bestreben, einheimische Suffixe zu verwenden, in verschiedenen Fällen die Ableitung mit dem Suffix '-an-a' ersetzt. In diesem Zusammenhang kann auch *strugara* gesehen werden.

Öffentliche Einrichtungen sind durch den Charakter der sie kennzeichnenden Handlungen ebenfalls an Gebäude gebunden, was im Deutschen z.B. durch die Zweitglieder '-haus' oder '-stelle' zum Ausdruck kommt. Damit können dann sowohl die Einrichtung als auch das Gebäude, in dem sie sich befindet, bezeichnet werden. Die ihnen entsprechenden serbokroatischen Benennungen sind wiederum überwiegend Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a':

(39) Versteigerungshaus	— dražbovaonica
(40) Wettbüro	— kladionica
(41) Sparkasse	— štedionica
(42) a) Wechselstelle	— menjačnica
b) Wechselstube	
(43) Würfelbude	— kockarnica

In den Beispielen (42) und (43) handelt es sich bei den serbokroatischen Benennungen erneut um denominalen Ableitungen. Sie zeigen, daß ihre Bildung von nomina agentis möglich ist, die verschiedene Suffixe aufweisen.

Neben den Ableitungen treten als Äquivalente deutscher Komposita bei der Bezeichnung von Einrichtungen Wortverbindungen mit denominalen Beziehungsadjektiven auf. Im Adjektiv kommt jeweils die Funktion der bezeichneten Einrichtung zum Ausdruck:

(44) Meldestelle	— prijavni ured
(45) Rechenzentrum	— računski centar
(46) Forschungszentrum	— istraživački centar

Seltener sind hier Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e':

(47) Beratungsstelle	— savetovanište

Benennungen mit diesem Suffix sind eher charakteristisch, wenn Einrichtungen bezeichnet werden, die über den Raum bzw. das Gebäude hinausgehen, einen ganzen Komplex darstellen und z.B. auch Außenanlagen einbeziehen:

(48) Heilstätte	— lečilište
(49) Erholungsheim	— odmaralište

Charakterisierung als unspezifizierte Lokalität

Dieser Charakterisierung können Ortsangaben zugeordnet werden, die sich auf Orte beziehen, die hinsichtlich der bisher genannten Eigenschaften unspezifiziert sind. Als serbokroatische Entsprechungen werden Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e' verwendet:

(50) Treffpunkt	— sastajalište
(51) Ruhestätte	— počivalište

Nur in einem Fall konnten wir eine Mehrwortbenennung ermitteln, die jedoch in Zusammenhang mit dem reihenbildenden Charakter des Adjektivs zu sehen ist:

(52) Arbeitsplatz	— radno mesto

Seltener sind Ortsangaben, die zwei Möglichkeiten der Lokalisierung zulassen. In ihnen werden Lokalitäten gekennzeichnet, die sich sowohl im Freien als auch in einer Räumlichkeit befinden können. Diese Unspezifiziertheit ist vor allem für das zweite Kompositionsglied '-bahn' typisch. Sind die

serbokroatischen Entsprechungen Ableitungen mit dem Suffix '-an-a', so bleibt in ihnen die Unspezifiziertheit erhalten:

(53) Kegelbahn	— kuglana
(54) Schießstand	— streljana

Sie kann aber auch aufgelöst sein, wenn aus dem Kontext, in dem die Benennung auftritt, die Lage der bezeichneten Lokalität ersichtlich wird. Dem unspezifizierten deutschen Kompositum können dann zwei serbokroatische Ableitungen mit den Suffixen '-išt-e' bzw. '-nic-a' gegenüberstehen:

(55) Reitbahn	— a) jahalište
	b) jahaonica

Gibt auch der Kontext keine Auskunft über die Lage der bezeichneten Lokalität, kann in diesem Fall in einer Mehrwortbenennung im Bezugssubstantiv die Unspezifiziertheit erhalten werden:

- c) jahaonička staza

Zum Verhältnis der serbokroatischen Entsprechungen untereinander

Bei der Gegenüberstellung deutscher Komposita, die eine Ortsangabe darstellen, und der ihnen entsprechenden serbokroatischen Benennungen wurde deutlich, daß die Bildung der einzelnen Benennungen vom Charakter der zu bezeichnenden Lokalität abhängig ist. Als serbokroatische Entsprechungen dominieren deverbale Ableitungen, die unabhängig von der Valenz der die Basis bildenden Verben gebildet werden können. Die dabei auftretenden Suffixe sind einerseits spezialisiert, andererseits besitzen sie jedoch eine allgemeinere Bedeutung als die Zweitglieder der deutschen Komposita, was sich auf den Charakter der Äquivalenzbeziehungen zwischen deutschen Komposita und ihnen entsprechenden Ableitungen auswirkt.

So kann den Ableitungen mit dem Suffix '-nic-a' das Merkmal „geschlossene Räumlichkeit“ zugeordnet werden. Hinsichtlich des Merkmals „Größe der Räumlichkeit“ sind sie jedoch unspezifiziert, was dazu führen kann, daß deutschen Komposita mit gleichem Erst-, aber unterschiedlichem Zweitglied nur eine Ableitung gegenübersteht. Während in den Zweitgliedern der Komposita explizit die Größe der bezeichneten Räumlichkeit genannt wird und nur beim Zweitglied '-raum' eine Unspezifiziertheit vorliegt, sind die serbokroatischen Ableitungen hinsichtlich dieses Merkmals prinzipiell unspezifiziert und können gleichermaßen kleine als auch große Räumlichkeiten bezeichnen:

(56) Wartezimmer		čekaonica
Wartesaal		
Warteraum		

Im folgenden Beispiel wird die Unspezifiziertheit der serbokroatischen Benennung bei der Bezeichnung einer kleinen Räumlichkeit aufgelöst durch die Verwendung einer Mehrwortbenennung, in der diese Eigenschaft explizit genannt wird, sie bleibt jedoch erhalten bei der Bezeichnung der entsprechenden größeren Räumlichkeit:

(57) Schlafzimmer	—	spavaća soba
Schlafsaal	—	
Schlafraum	—	spavaonica

Bezüglich des Merkmals der Lage des Ortes kann bei der Möglichkeit der Realisierung eines Sachverhalts an verschiedenen Orten bei den serbokroatischen Äquivalenten folgende Opposition auftreten:

offene	} Lokalität	— Ableitungen mit den Suffixen	{ '-išt-e' '-nic-a'
geschlossene			

(58) Übungsplatz	—	vežbalište
(59) Übungsraum	—	vežbaonica

Dieser Bezug zum gleichen Sachverhalt tritt selten auf. Generell kann diese Opposition jedoch angenommen, muß aber dadurch ergänzt werden, daß das Suffix '-išt-e' neben der größeren wortbildungsmäßigen auch eine größere semantische Distributionsfähigkeit gegenüber dem Suffix '-nic-a' besitzt, was im folgenden Beispiel ebenfalls deutlich wird. Ist vom Verb eine Ableitung mit dem Suffix '-nic-a' unüblich, fungiert bei entsprechender Bedeutung des deutschen Kompositums auch dann die Ableitung mit dem Suffix '-išt-e' als serbokroatisches Äquivalent (27, 31). Diese serbokroatische Benennung ist unspezifiziert hinsichtlich der Lage der bezeichneten Lokalität und steht zwei deutschen Komposita als Äquivalent gegenüber, deren Zweitglieder die verschiedenen Merkmale aufweisen:

(60) Schwimmbad	—	plivalište
Schwimmhalle		

Der umgekehrte Fall tritt auf, wenn im Zweitglied des deutschen Kompositums formal nicht die Lage der bezeichneten Lokalität erkennbar ist, sondern erst durch Bezug auf das erste Kompositionsglied erschlossen werden kann. In den serbokroatischen Äquivalenten wird diese formale Unspezifiziertheit mit der Bildung von Ableitungen mit verschiedenen Suffixen aufgelöst:

(61) Badeanstalt	—	kupalište
(62) Bügelanstalt	—	glačaonica

Ableitungen mit dem Suffix '-išt-e' fungieren lediglich dann nicht als Äquivalente zu deutschen Komposita mit entsprechender Bedeutung, wenn

bereits die Komposita okkasionelle Benennungen darstellen, d.h. in ihnen Orte nicht nach einer ständigen Eigenschaft, sondern nach einer momentanen bezeichnet werden. So wäre im folgenden Beispiel im Serbokroatischen durchaus die Bildung der entsprechenden Ableitung (*spavalište*) möglich (19), aber auf Grund des Charakters der deutschen Benennung steht hier dem Kompositum als Äquivalent eine präpositionale Wortverbindung gegenüber, die eine mögliche Paraphrase des Kompositums widerspiegelt:

(63) Schlafplatz

— mesto za spavanje

Wortverbindungen dieser Art stellen bei der oben gegebenen Charakterisierung der bezeichneten Lokalitäten jedoch nur in einzelnen Fällen die Äquivalente deutscher Komposita dar.

3.2. $\lambda x \exists s(\text{INSTR}(x, s) \wedge \text{FIN}(x, \text{INSTR}(x, s)))$

Die diese Struktur kennzeichnenden Relationen werden durch die Relationskonstanten INSTR und FIN symbolisiert. Die Relationskonstante INSTR repräsentiert eine instrumentale Relation, die als „Hilfsmittel (Instrument) für eine Handlung sein“ definiert ist. Damit verbunden ist demzufolge, daß die durch s repräsentierten Sachverhalte jeweils als Handlungen zu bestimmen sind, während durch x verschiedenartige Erscheinungen repräsentiert werden, die auf Grund ihres Charakters eine instrumentale Beziehung eingehen können. Weiterhin nehmen wir auch hier eine durch die Relationskonstante FIN symbolisierte finale Relation an. Diese Relation gibt an, daß es die Zweckbestimmung der Erscheinungen ist, daß eine Handlung mit ihrer Hilfe ausgeführt wird. Die hier zugeordneten Benennungen werden durch obige Struktur demnach folgendermaßen beschrieben: Eine Erscheinung der Wirklichkeit wird dadurch charakterisiert, daß eine Handlung mit Hilfe dieser Erscheinung ausgeführt wird und diese Erscheinung dafür bestimmt ist, daß diese Handlung damit ausgeführt wird.

Für konventionelle Benennungen, zwischen deren Konstituenten diese Mittel-Zweck-Relation festgestellt werden kann, gilt in der Regel, daß die durch sie benannten Objekte vom Menschen für die Ausführung einer bestimmten Handlung geschaffen worden sind und damit ihre Zweckbestimmung gleich festgelegt ist, so daß diese dann bereits als Bestandteil der instrumentalen Relation gesehen werden kann. Wir geben die Zweckbeziehung bei der Bedeutungsbeschreibung explizit an, um ihren Einfluß auf die lexikalische Besetzung der entsprechenden Benennungen in den beiden miteinander verglichenen Sprachen zu zeigen. Darüber hinaus muß für okkasionelle Benennungen angenommen werden, daß sich die Zweckbeziehung tatsächlich erst daraus ergibt, daß bestimmte Erscheinungen für verschiedene Handlungen benutzt werden können, was dann in der jeweiligen Benennung zum Ausdruck kommt.

Allen hier zugeordneten Benennungen ist gemeinsam, daß sie Hilfsmittel im weitesten Sinne bezeichnen. Darüber hinaus weisen die betreffenden Erscheinungen unterschiedliche semantische Merkmale auf.

Charakterisierung als Maschine bzw. anderes technisches Gerät

Werden Erscheinungen als Maschinen bzw. andere technische Geräte charakterisiert, so stellen sie stets Instrumente dar, die in den von uns untersuchten Benennungen nach den Handlungen, die mit ihnen ausgeführt werden können, gekennzeichnet werden. Es handelt sich dabei vor allem um technische Hilfsmittel aus dem Bereich der Produktionstätigkeit bzw. solche, die unmittelbar damit verbunden sind. Unser Material enthält aus diesem Bereich vor allem Bezeichnungen für landwirtschaftliche, Werkzeug- und Textilmaschinen. Die Realisierung des Zweitgliedes im deutschen Kompositum erfolgt ausschließlich durch '-maschine'. Als serbokroatische Entsprechungen treten vor allem Ableitungen mit dem Suffix '-lic-a' auf:

(64) Bohrmaschine	— bušilica
(65) Fräsmaschine	— glodalica
(66) Schleifmaschine	— brusilica
(67) Hobelmaschine	— blanjalica
(68) Spinnmaschine	— predilica
(69) Zerkleinerungsmaschine	— drobilica
(70) Häckselmaschine	— sečkalica

In zwei Fällen tritt im Serbokroatischen neben der Ableitung mit dem Suffix '-lic-a' eine vom nomen agentis auf '-ač' mit dem Suffix '-ic-a' gebildete Ableitung auf, die neben der Instrumentbezeichnung auch als feminine Personenbezeichnung fungiert:

(71) Sämaschine	— a) sejalica b) sejačica
(72) Mähmaschine	— a) kosačica b) kosilica

Entgegen der Annahme, daß zur Unterscheidung zwischen Instrument und Person die Ableitung mit dem Suffix '-lic-a' vorrangig zur Bezeichnung des Instruments verwendet werden würde, konnte ermittelt werden, daß offensichtlich jeweils die Benennungen unter a) in der Belgrader und die Benennungen unter b) in der Zagreber Variante bevorzugt werden. Die Möglichkeit einer Unterscheidung zwischen Instrument und Person bietet zwar das Wörterbuch mit *mašina kosačica* (51, 559) an, doch es ist anzunehmen, daß eine eindeutige Unterscheidung durch den Kontext ohnehin gegeben ist.

Eine Abweichung von der Tendenz der Benennung von Produktionsmaschinen durch Ableitungen mit dem Suffix '-lic-a' stellt folgendes Beispiel dar, in dem das Äquivalent zum deutschen Kompositum eine Ableitung mit Nullsuffix ist. Hier wurde die Bezeichnung eines manuell gebrauchten Werkzeugs auf die Maschine übertragen, mit der zudem auch andere Rohstoffe bearbeitet werden können:

(73) Drehmaschine	— strug
-------------------	---------

Weiterhin existieren bei der Benennung von Maschinen als Äquivalente zu den deutschen Komposita Mehrwortbenennungen. Dabei überwiegen die adjektivischen gegenüber den präpositionalen Wortverbindungen:

(74) Schmiedemaschine	— kovačka mašina
(75) Webmaschine	— ткаčka mašina
(76) Druckmaschine	— štamparska mašina
(77) Setzmaschine	— slagача mašina
(78) Schälmaschine	— mašina za ljuštenje

Die Beispiele (74)–(76) zeigen, daß der adjektivische Bestandteil der Wortverbindungen vor allem vom *nomen agentis* des die entsprechende Handlung ausdrückenden Verbs gebildet wird.

In den Fällen, in denen die Instrumente technische Geräte aus anderen Einsatzgebieten darstellen, treten als serbokroatische Entsprechungen zu den deutschen Komposita seltener Ableitungen mit dem Suffix '-lic-a' auf. Sie scheinen nur dann typisch zu sein, wenn aus der die Benennung motivierenden Handlung der Charakter der bezeichneten Maschine und ihr Einsatzort klar hervorgehen. Denn im Gegensatz zu den bisher verglichenen Maschinenbezeichnungen können die Benennungen der von uns allgemein als technische Geräte charakterisierten Instrumente jeweils verschiedene Vertreter einer Klasse bezeichnen, die über einen unterschiedlichen Ausstattungsgrad verfügen können. Die in den deutschen Komposita vor allem auftretenden Zweitglieder '-gerät' und '-anlage' bringen solche unterschiedlichen Merkmale nicht zum Ausdruck, ebensowenig ergeben sie sich aus der Semantik des ersten Kompositionsgliedes. In den serbokroatischen Entsprechungen bleibt diese Unspezifiziertheit des Determinatums erhalten: in den überwiegenden Teil der Äquivalente ausmachen, im Bezugssubstantiv:

(79) Heizgerät	— grejalica
(80) Kühlanlage	— rashladni uredjaj
(81) Löschgerät	— aparat za gašenje
(82) Berechnungsanlage	— uredjaj za navodnjavanje
(83) Vervielfältigungsgerät	— mašina za umnožavanje
(84) Addiermaschine	— mašina za sabiranje

In folgendem Beispiel stehen dem deutschen Kompositum mit einem unspezifizierten Determinatum, ausgedrückt hier durch '-maschine', verschiedene serbokroatische Äquivalente gegenüber:

(85) Rechenmaschine	— a) računska mašina
	b) računaljka
	c) računar
	d) računalo

Während in der Mehrwortbenennung a) die Unspezifiziertheit der deutschen Benennung erhalten bleibt, sind die Ableitungen differenzierter

zu sehen. In der Belgrader Variante wird *računaljka* zur Bezeichnung einer einfachen, *računar* zur Bezeichnung einer elektronischen Rechenmaschine verwendet, d.h., die Unspezifiziertheit des deutschen Kompositums kann bei der Wiedergabe im Serbokroatischen bei entsprechender Kenntnis über das zu bezeichnende Objekt aufgelöst werden, indem entweder b) oder c) als Äquivalent fungiert. c) ist darüber hinaus wohl ebenfalls als Äquivalent zur deutschen Bezeichnung *Rechner* anzusehen. In der Zagreber Variante ist bei der Wiedergabe im Serbokroatischen die Unspezifiziertheit des deutschen Kompositums nicht auflösbar, da *računalo* als Äquivalent für alle Arten von Rechenmaschinen steht. Folgende Beispiele sollen die Existenz der verschiedenen Benennungen verdeutlichen:

- (86) „Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Srbije raspisuje konkurs za prijem radnika u radni odnos ... za vršenje poslova i zadataka:

...
2. četiri rukovodioca smene na računaru

3. dva operatora na računaru ... “

(Politika, 13.09.1982, S. 22)

- (87) „Radna zajednica Zajednice elektroprivrednih organizacija Hrvatske ... raspisuje natječaj za poslove i zadatke

1. inženjera za održavanje računala RDC-a ... “

(Vjesnik, 16.04.1983, S. 5)

Bei der Bezeichnung von im Haushalt zum Einsatz kommenden Maschinen und Geräten, deren Charakter allgemein bekannt ist, treten als serbokroatische Entsprechungen zu den deutschen Komposita vor allem Mehrwortbenennungen auf, wobei solche mit der Struktur „Adjektiv mit Suffix ‘-ač-i’ + Substantiv“ überwiegen, entweder als alleiniges Äquivalent oder parallel zur Mehrwortbenennung mit der Struktur „Substantiv + za + Verbsubstantiv“:

(88) Schreibmaschine	— pisaća mašina
(89) Nähmaschine	— šivaća mašina
(90) Strickmaschine	— a) pletaća mašina
b) mašina za pletenje
(91) Rasierapparat	— a) brijaći aparat
b) aparat za brijanje
(92) Massagegerät	— aparat za masiranje

Charakterisierung als Gegenstand

Die als Mittel zur Ausführung einer Handlung dienenden Erscheinungen der Wirklichkeit sind vielgestaltig. Neben den bisher untersuchten Maschinen und technischen Geräten existieren auch Objekte, die wir als Gegenstände bezeichnen wollen, um sie von den erstgenannten, sich durch größere Komplexität auszeichnenden zu unterscheiden.

Die typischen serbokroatischen Entsprechungen zu deutschen Komposita, die solche Instrumente bezeichnen, sind Ableitungen und Mehrwortbenennungen. Bei den Ableitungen handelt es sich um deverbale Ableitungen mit verschiedenen Suffixen. So treten auch hier Ableitungen mit dem Suffix '-lic-a' auf:

93) Pflanzholz — sadilica

Für diese Ableitungen gilt ebenfalls, daß durch das Suffix keine Merkmale des bezeichneten Gegenstandes angegeben werden, so daß der Fall eintreten kann, daß deutschen Komposita, die verschiedene Gegenstände bezeichnen, im Serbokroatischen nur ein Äquivalent gegenübersteht. Im folgenden Beispiel kommt noch hinzu, daß die deutschen Komposita verschiedene Erstglieder aufweisen, d.h., eine Handlung wird im Deutschen durch verschiedene Verben ausgedrückt, während ihr im Serbokroatischen nur ein Verb entspricht:

(94) a) Sprengwagen — prskalica
b) Spritzpistole

Das Bestreben zur Identifizierung des Gegenstandes kann auch hier beobachtet werden, indem eine Mehrwortbenennung in Form eines Binomens verwendet wird. Offensichtlich erfolgte im folgenden Beispiel die Wiedergabe des deutschen Kompositums auf diese Weise, um das im Original zum Ausdruck gebrachte Verhältnis Teilklasse: Klasse auch im Serbokroatischen explizit zu wahren:

(95) „... jedermann weiß doch, was viel rotes Blut auf viel Weiß ausrichten kann, da wird eine *Pistole* notwendigerweise zur *Spritzpistole* ...“ (33,10)
„... svakom je znano šta obilje crvene krvi može da napravi na mnogo beline; *pištolj* se u takvom slučaju neminovno pretvara u *pištolj-prskalicu* ...“ (34,11)

Andererseits können die als Äquivalente deutscher Komposita auftretenden Ableitungen mit diesem Suffix bereits soweit spezialisiert sein, daß sich mit der serbokroatischen Benennung tatsächlich genau jener Gegenstand verbindet, der durch das deutsche Kompositum bezeichnet wird:

(96) Schneidemesser — secalica
(97) Hörrohr — slušalica

Die Angabe des Gegenstandes erfolgt auf Grund des Charakters der Ableitung zwar nicht explizit wie im Deutschen, aber man kann davon ausgehen, daß eine Unspezifiziertheit wie in (94) nicht besteht. Einen Beweis sehen wir in den Erklärungen, die das einsprachige Wörterbuch gibt:

prskalica — „*sprava za prskanje*“ (19, 266)
secalica — „*nož za rezanje mesa, povrća i sl.*“ (19, 872)

slušalica — „*naprava pomoću koje lekar osluškuje rad srca i pluća*“
(19, 747)

In einigen Fällen existieren neben der Ableitung mit dem Suffix '-lic-a' weitere Äquivalente zu einem deutschen Kompositum in Form deverbaler Ableitungen mit anderen Suffixen:

(98) Radiergummi — a) brisalica
b) brisaljka
c) brisalo

Bezüglich der Benennung unter b) schließen wir uns M. Stevanović an und sehen als Suffix dieser Ableitungen '-ljka' (23, 482). Ableitungen mit diesem Suffix stellen seltener die Äquivalente deutscher Komposita dar:

(99) a) Saugrohr — sisaljka
b) Saugpumpe

Gleiches gilt für deverbale Ableitungen mit dem Suffix '-ač':

(100) Rasiermesser — brijač
(101) Lenkrad — upravljač

Im Gegensatz zur Ableitung in (99) sind diese Ableitungen ebenfalls bereits spezialisiert bezüglich des bezeichneten Gegenstandes, doch die Äquivalenz muß hier als dadurch eingeschränkt gesehen werden, daß die Ableitungen mit dem Suffix '-ač' jeweils auch die Person bezeichnen, die die Handlung ausführt.

Ableitungen mit dem Suffix '-l-o' konnten wir häufiger als Äquivalente ermitteln:

(102) Rührwerk — mešalo
(103) Dreschflegel — mlatilo
(104) LötKolben — lemilo
(105) Hörgerät — slušalo

Diese Beispiele zeigen neben der Tatsache, daß Ableitungen mit dem Suffix '-l-o' vor allem bei der Bezeichnung von Werkzeugen als Äquivalente deutscher Komposita fungieren, daß ihr Auftreten unabhängig davon ist, ob im Zweitglied des deutschen Kompositums die konkrete Nennung des bezeichneten Gegenstandes erfolgt oder die Benennung auf Grund der allgemeineren Bedeutung des Zweitgliedes vor allem der Funktionsbestimmung des Gegenstandes dient.

Eine wichtige Rolle als Äquivalente deutscher Komposita, die Instrumente bezeichnen, spielen Wortverbindungen mit der Struktur „Adjektiv mit dem Suffix '-ač-i' + Substantiv“:

(106) Schreibfeder — pisaće pero
(107) Zeichenlineal — crtaće ravnalno
(108) Spielkarte — igraća karta

Parallel zu ihnen können als Äquivalente auch Mehrwortbenennungen mit der Struktur „Substantiv + za + Verbalsubstantiv“ auftreten:

(109) Stricknadel

— a) pletaća igla
b) igla za pletenje

Bei den Adjektiven mit dem Suffix '-ač-i' handelt es sich um Beziehungsadjektive. In Wortverbindungen aus Beziehungsadjektiv und Substantiv nennen die Beziehungsadjektive ein Merkmal der durch das Substantiv bezeichneten Erscheinung nicht unmittelbar, sondern durch Hinweis auf einen Gegenstand oder eine Handlung. Sie sind daher stets durch ein anderes Wort motiviert, in diesem Fall durch ein Verb.

Es hat sich gezeigt, daß die Bildung dieser deverbalen Adjektive und ihre Verwendung in Wortverbindungen von verschiedenen Bedingungen abhängt. Diese betreffen die Verben, von denen sie gebildet werden, sowie die Substantive, mit denen sie sich verbinden.

Bei der Charakterisierung der Adjektive schließen wir uns der Mehrheit der Autoren an, die von einem Suffix '-ač-i' spricht (z.B. (17, 283)); *pletići* in *pletića igla* sehen wir als Variante des Adjektivs *pletaći*, für andere Adjektive konnte diese Erscheinung nicht beobachtet werden. Die Adjektive werden in der Regel vom Präsensstamm des Verbs mit dem Suffix '-ač-i' gebildet. Ausnahmen sind *pisaći* und *žvakaći*, in denen der Infinitivstamm erhalten bleibt. Zum Suffix '-ač-i' schreibt S. Babić: „Sufiks je živ, ali slabo produktivan.“ (2, 230), während im Wörterbuch linguistischer Termini gerade '-ač-i' als Beispiel für ein produktives Suffix angeführt wird (20, 64). M. Stevanović schätzt diese Adjektive als schwächer produktiv, aber nicht vollkommen unproduktiv ein (23, 571). Tatsächlich scheint ihre Bildung auf einen bestimmten Kreis von Verben beschränkt zu sein: Es handelt sich um unpräfigierte imperfektive Verben, vor allem solche, deren Infinitiv auf '-ati' auslautet, sowie einige andere Verben wie z.B. *plesti*, *jesti*, *piti*, d.h. Verben aus der I. und V. Verbalklasse nach der Klassifizierung in der *Priručna gramatika* (17, 177ff., 193 ff.).

Wortverbindungen mit diesen Adjektiven treten bei ganz bestimmter Charakterisierung des Bezugssubstantivs auf, so daß man von einer Produktivität innerhalb bestimmter Reihenbildungen sprechen könnte. Dabei sind Neubildungen sicher nicht auszuschließen. So konnte auch die Bildung dieses Adjektivs sowie seine Verwendung mit einem typischen Bezugssubstantiv bei einem Verb beobachtet werden, das der Umgangssprache zuzuordnen ist und ein weiteres Äquivalent zum deutschen Kompositum Stricknadel darstellt:

(110) „... i najveći pesimisti moraju ustvrditi kako je sve moguće, pa čak i to da se štrikaćim iglama i vunom podigne privreda.“
(Vjesnik, 27.12.1982, S. 4)

Die als Äquivalente auftretenden Wortverbindungen sind als sehr häufig einzuschätzen. So schreibt M. Stevanović: „Kako u govorima narodnim, tako

i u jeziku svih pisaca, i, takoreći, na svakom koraku, mi srećemo: i *pisaći* sto ... i *šivaću mašinu* ... i sl. primere.“ (21,70)

Die beschränkte Bildbarkeit der Adjektive mit dem Suffix ‘-ač-i’ hat Auswirkungen auf die Struktur der Wortverbindungen, die den deutschen Komposita gegenüberstehen. So treten als Äquivalente ebenfalls Wortverbindungen mit denominalen Beziehungsadjektiv auf:

(111) Graviernadel	— graverska igla
(112) Schmiedehammer	— kovački čekić
(113) Schlepptau	— vučno uže

Diese Wortverbindungen werfen die Frage nach den Bedingungen für das Auftreten der einzelnen denominalen Beziehungsadjektive als Bestandteil der serbokroatischen Äquivalente auf.

In der von uns angenommenen Struktur, mit der die Bedeutung der Benennungen beschrieben wird, wurde der durch die Variable *s* repräsentierte Sachverhalt als Handlung bestimmt, d.h., das Instrument dient jeweils zur Realisierung einer Handlung, was neben dem Objekt der Handlung auch einen Handlungsausführenden impliziert. Der Handlungsträger ist auf der von uns angesetzten Stufe der Bedeutungsbeschreibung nicht enthalten. Auf serbokroatische Benennungen, die Bildungen darstellen, in denen der Handlungsausführende zum Ausdruck kommt, trifft die angenommene Struktur dennoch zu, da der Bezug zum Handlungs-träger stets morphologisch-wortbildungsmäßige Gründe hat, der semantische Bezug zur Handlung selbst aber immer gegeben ist, da es sich bei den nomina agentis, die die Basis des Adjektivs der Wortverbindung bilden, stets um deverbale Ableitungen handelt.

Nicht für alle Handlungsverben ist jedoch die Bildung entsprechender nomina agentis üblich bzw. nicht von allen nomina agentis werden Adjektive abgeleitet. Die typischen Basen sind nomina agentis auf ‘-ac’, ‘-ač’, ‘-ar’ sowie ‘-nik’, an die das Suffix ‘-sk-i’ angefügt wird, wobei die entsprechenden Lautveränderungen zu beobachten sind:

$$\begin{aligned} \text{‘-ac’} + \text{‘-sk-i’} &\longrightarrow \text{‘-ačk-i’} \\ \text{‘-nik’} + \text{‘-sk-i’} &\longrightarrow \text{‘-ničk-i’} \end{aligned}$$

Offensichtlich ist das Äquivalent vor allem dann eine Mehrwortbenennung mit einem vom nomen actionis des Verbs abgeleiteten Adjektiv, wenn das Adjektiv vom nomen agentis nicht gebildet wird. Diese Adjektive werden charakteristischerweise mit dem Suffix ‘-n-i’ gebildet.

Der Gebrauch der einzelnen denominalen Beziehungsadjektive als Bestandteile von Wortverbindungen ist demzufolge abhängig von den Gegebenheiten der serbokroatischen Adjektivbildung überhaupt.

Die parallel zu Wortverbindungen mit deverbalem Adjektiv auf '-ač-i' auftretenden präpositionalen Wortverbindungen können auch alleinige Entsprechungen zu deutschen Komposita sein:

(114) Gießkanne	— kanta za polivanje
(115) Wärmflasche	— boca za grejanje

Das ist dann der Fall, wenn vom entsprechenden Verb kein Adjektiv gebildet wird, was vor allem Verben betrifft, die nur ein Verbalsubstantiv auf '-nj-e' bilden. Die Wortverbindung mit der Struktur „Substantiv + za + Verbalsubstantiv“ wird auf Grund der vorhandenen Zweckbeziehung gewählt. Mit der Präposition za kann angegeben werden, zu welchem Zweck ein Gegenstand dient: „Predlog za pretežno označava odnos namene — vrši, dakako, determinativnu funkciju.“ (22, 207) Wortverbindungen dieser Art charakterisiert M. Stevanović weiter folgendermaßen: „Upravni deo sintagme s ovom predložkopadežnom vezom je ... imenica ... za uz akuzativ ovde vrši ... funkciju imeničke odredbe ...“ (24, 430f.).

Mehrwortbenennungen dieses Typs sind auch die Äquivalente, wenn die deutschen Komposita okkasionelle Benennungen darstellen:

- (116) „... der ... Musikmeister ... war erschienen ..., hatte auf einem Stühlchen am Übungsklavier gesessen.“ (37, 48)
 „... majstor muzike ... se pojavio. ... Sedeo je na stoličici za njegovim klavirom za vežbanje.“ (38, 48)

Die bisher aufgeführten Beispiele bezeichnen jeweils notwendige Hilfsmittel, d.h. ihr Vorhandensein ist eine Voraussetzung für die Durchführung der entsprechenden Handlung. Von ihnen zu unterscheiden sind zusätzliche Hilfsmittel, für die charakteristisch ist, daß die Handlung auch ohne ihre Mitwirkung ausgeführt werden könnte, womit sie keine Instrumente im eigentlichen Sinne darstellen. Eine instrumentale Funktion im weiteren Sinne besitzen sie jedoch, da sie charakteristischerweise an der entsprechenden Handlung unmittelbar beteiligt sind, weshalb ihre Benennung auch danach erfolgt und diese der instrumentalen Relation zugeordnet werden kann. Im Serbokroatischen ist für Hilfsmittel dieser Art der Anteil der Mehrwortbenennungen an den Äquivalenten höher, doch es treten die gleichen Typen von Mehrwortbenennungen auf.

In den Mehrwortbenennungen erfolgt jeweils die explizite Nennung der Gegenstände, die noch weitaus vielfältiger sind als die eigentlichen Instrumente. Die Mehrwortbenennung bietet die Möglichkeit zur Unterscheidung verschiedener Gegenstände, die für den gleichen Zweck genutzt werden können:

(117) Rettungsboot	— čamac za spasavanje
(118) Rettungsring	— pojas za spasavanje

Neben diesen Präpositionalverbindungen treten als Äquivalente auch in dieser Gruppe Wortverbindungen aus deverbalem Adjektiv auf '-ač-i' und

Substantiv auf, woraus ersichtlich wird, daß Wortverbindungen mit diesem Adjektiv nicht nur Instrumente im eigentlichen Sine bezeichnen, sondern alle Gegenstände, die zur Ausführung einer Handlung dienen:

(119) Badehose

— kupaće gaće

Auf Grund der begrenzten Bildbarkeit der deverbalen Beziehungsadjektive sind die Wortverbindungen aus denominalem Adjektiv und Substantiv die regelmäßigsten Entsprechungen bei der Bezeichnung zusätzlicher Hilfsmittel. Die Adjektive sind wiederum vom *nomen agentis* oder *nomen actionis* des die Handlung repräsentierenden Verbs abgeleitet:

(120) Schwimmkissen

— plivački jastuk

(121) Kletterschuh

— penjačka cipela

(122) Lieferwagen

— dostavna kola

Ableitungen als Entsprechungen zu den deutschen Komposita sind hier die Ausnahme. Die serbokroatische Benennung enthält dann weniger semantische Merkmale des bezeichneten Gegenstandes, da die Ableitung diese nicht zum Ausdruck bringt und im folgenden Beispiel auch jedes andere Gefäß, das zu dem genannten Zweck verwendet wird, bezeichnen kann:

(123) „Er hätte genausogut: Müll, Mist, *Melkeimer* sagen können ...

“ (29, 86)

„Mogao je isto tako da kaže: smeće, djubre, *muzlica* ... “ (30, 77)

Charakterisierung als Stoff

Stoffe unterscheiden sich von den bisher betrachteten Erscheinungen dadurch, daß sie durch ihren Einsatz verbraucht werden. Bezeichnet nach der Funktion, die sie erfüllen, sind die entsprechenden Benennungen der instrumentalen Relation zuzuordnen, da die Stoffe dem Menschen ebenfalls als notwendige oder zusätzliche Hilfsmittel bei der Ausführung einer Handlung dienen. Die Stoffe lassen sich weiter unterscheiden nach solchen, die vom Menschen bei der Ausführung einer Handlung verwendet werden, und solchen, deren Einsatz durch den Menschen einen bestimmten Prozeß hervorruft. Dementsprechend liegt den Benennungen nicht immer ein Sachverhalt zugrunde, der als Handlung zu bestimmen ist, sondern letztere sind wohl eher dadurch zu beschreiben, daß der Mensch eine Substanz verwendet, um einen bestimmten Vorgang auszulösen. Die betreffenden Benennungen sind die einzigen innerhalb der instrumentalen Relation, denen nicht die Ausführung einer Handlung mit einem Hilfsmittel zugrunde liegt, sondern das Auslösen eines Vorgangs.

Weisen die deutschen Komposita als zweite Kompositionsglieder ‘-stoff’ oder ‘-mittel’ auf, tragen sie einen allgemeineren Charakter, d.h., sie sind

weniger determiniert bezüglich bestimmter Merkmale des Stoffes. Als serbokroatische Entsprechungen stehen ihnen Ableitungen und Mehrwortbenennungen gegenüber. Bei den Ableitungen handelt es sich um deverbale Ableitungen mit den Suffixen '-l-o' und '-iv-o':

(124) Klebstoff	— lepilo
(125) Reizstoff	— dražilo
(126) Schmierstoff	— mazivo

Die in den Suffixen ausgedrückte Unspezifiziertheit des bezeichneten Stoffes kommt in den Mehrwortbenennungen im Bezugssubstantiv zum Ausdruck. Erwartungsgemäß nehmen adjektivische Wortverbindungen auf Grund des Charakters der den Benennungen zugrunde liegenden Sachverhalte und der damit verbundenen Möglichkeiten der Bildung von Adjektiven einen kleineren Raum als Entsprechungen zu den deutschen Komposita ein als präpositionale Wortverbindungen, in denen die Angabe des Zwecks explizit erfolgt:

(127) Sprengmittel	— razorno sredstvo
(128) Betäubungsmittel	— opojno sredstvo
(129) Lösungsmittel	— sredstvo za rastapanje
(130) Stärkungsmittel	— sredstvo za jačanje
(131) Brechmittel	— sredstvo za povraćanje

Wird in der Bezeichnung die Substanz konkret genannt, sind präpositionale Wortverbindungen mit der Präposition *za* die regelmäßigen Entsprechungen:

(132) Schmieröl	— ulje za podmazivanje
(133) Rasierseife	— sapun za brijanje

Zum Auftreten von Komposita

Neben den Ableitungen und Mehrwortbenennungen treten in dem gesamten von uns untersuchten Material in vier Fällen Komposita als serbokroatische Entsprechungen zu den deutschen Komposita auf. Dabei handelt es sich um Benennungen, die der instrumentalen Relation zuzuordnen sind:

(134) Kopiergerät	— kopir aparat
(135) Kopierpapier	— kopir-papir
(136) Packpapier	— pak-papir/pakpapier
(137) Heizöl	— lož-ulje/lož ulje

Es läßt sich unschwer feststellen, daß es sich bei diesen Bildungen um Lehnübersetzungen handelt, für die offensichtlich die deutschen Benennungen die Vorbilder waren. Wie die Beispiele belegen, wird ihre Rechtschreibung sehr unterschiedlich gehandhabt.

Nach den von Barić/Malić ermittelten Gesetzmäßigkeiten sind von den oben angeführten diejenigen Halbkomposita, die mit Bindestrich geschrieben werden (4, 90ff.). Halbkomposita dieses Typs werden in der serbokroatischen Gegenwartssprache zahlreich gebildet, indem als determinierende Komponente einer komplexen Benennung ein Fremdwort übernommen wird, das dann die erste Konstituente des Kompositums bildet. Diese Konstruktionen können durch entsprechende Mehrwortbenennungen ersetzt werden, vgl. z.B.

kopir-papir → kopirni papir.

Die Bildungen mit Bindestrich stellen offensichtlich Analogiebildungen zu solchen Halbkomposita wie *spomen-ploča* dar, zu denen es in der Rechtschreibung heißt: „Ako dve imenice od kojih jedna određuje drugu označavaju jedan pojam i u promeni samo druga menja nastavke. . . one se pišu s crticom.“ (16, 73)

Bei einer Getrenntschreibung ohne Bindestrich wird nicht berücksichtigt, daß es sich bei der ersten Konstituente des deutschen Vorbildes lediglich um einen Verbalstamm handelt, der nicht frei gebraucht werden kann. Diese Schreibweise bedeutet eine Verletzung der Rechtschreibregeln, denn eine Getrenntschreibung müßte auch bedeuten, daß beide Konstituenten dekliniert werden, was jedoch nicht der Fall ist (vgl. Beispiel (138)).

Eine Zusammenschreibung wie in *pakpapir* bedeutet, daß diese Bildung als reguläres Kompositum ohne Fugenelement angesehen wird, analog zu Bildungen wie *fotoaparāt*.

Obwohl Konstruktionen dieser Art der Kompositabildung in den germanischen Sprachen entsprechen und für das Serbokroatische untypisch sind, weshalb sie nach Meinung verschiedener Autoren durch entsprechende einheimische Benennungen ersetzt werden sollten (z.B. (25, 89f.), (4,102)), scheinen die einzelnen Benennungen in unterschiedlichem Maße Eingang in die Sprachnorm gefunden zu haben. So werden im einsprachigen Wörterbuch von den oben genannten Konstruktionen *kopir-papir* und *pak-papir* angeführt und als „*papir za kopiranje*“ bzw. „*pakovni papir, papir za pakovanje*“ beschrieben (19, 845,308). I. Klajn gibt *pakpapir* ohne Kommentar an, während er unter *lož-ulje* vermerkt „*bolje ulje za loženje*“ (13, 91,67).

Folgende Beispiele zeigen den Gebrauch der aufgetretenen serbokroatischen Benennungen, welche Unterschiede in der Rechtschreibung auftreten bzw. daß auch diejenigen serbokroatischen Benennungen verwendet werden, die den Gegebenheiten der serbokroatischen Benennungsbildung mehr entsprechen.

(138) „Proizvešćemo i 2.700 komada elektronskih pisaćih mašina ... 1.525 kopir aparata ...“ (Borba, 13.01.1983, S. 1)

(139) „... napravio je on na svome stolu, obloženom *pak-papirom*, na kojem bijaše svjetiljka ..., niz tablica.“ (43,178)

- (140) „... kad spazi da *papir za pakovanje* počinje naokolo da se vlaži ... podje brže ... “ (32, 65)
- (141) „... u toj republici ... od 1. januara ove godine *lož-ulje* za domaćinstva uopšte se ne prodaje.“ (Politika, 10.09.1982, S. 10)
- (142) „Kupićemo dve tone uglja i metar drva, dva bureta *lož ulja*, donećemo iz podruma sve moguće furune ... “ (Politika, 19.09.1982, S. 11)
- (143) „U Beogradu se nedeljno u domaćinstvima troši oko 3,5 hiljada tona mazuta, zatim 2,5 hiljade tona ulja za loženje ... “ (Politika, 28.11.1982, S. 5)

Zum Auftreten von Wortbildungssynonymie

Ableitungen sind für einen Teil der Benennungen, die der instrumentalen Relation zugeordnet wurden, sehr charakteristisch. Sie bilden vor allem bei der Bezeichnung von eigentlichen Instrumenten einer Handlung die Äquivalente zu den deutschen Komposita. Dabei haben wir festgestellt, daß Ableitungen mit dem Suffix '-lic-a' einerseits besonders aktiv bei der Bezeichnung von Maschinen verwendet werden. Mit dem Gebrauch von Ableitungen mit diesem Suffix schlägt sich die inhaltliche Modifikation der technischen Hilfsmittel (Werkzeug → Maschine) auch in der Benennung nieder, denn für die Bezeichnung entsprechender einfacher Werkzeuge werden oft Ableitungen von der gleichen Basis, aber mit anderen Suffixen verwendet. Andererseits dienen Ableitungen mit dem Suffix '-lic-a' auch zur Bezeichnung von Gegenständen, die ebenfalls Hilfsmittel darstellen, denen aber nicht ein maschinenartiger Charakter zugesprochen werden kann. Sie sind unspezifizierter als die vorangegangenen, da sich hier aus der Basis in den wenigsten Fällen die Art des bezeichneten Gegenstandes erkennen läßt. Gleiches trifft für Ableitungen mit den Suffix '-lj-a' und '-l-o' zu. Bei parallelem Auftreten von Ableitungen mit diesen drei Suffixen kann man von Wortbildungssynonymie sprechen (vgl. Beispiel (98)).

Ableitungen können dann als Wortbildungssynonyme bezeichnet werden, wenn sie, mit bedeutungsgleichen oder -ähnlichen Suffixen von denselben Stämmen bzw. verschiedenen Stämmen mit einem identischen Wurzelement gebildet, selbst in synonymische Beziehungen zueinander treten können. Diesen drei Wortbildungssynonymen liegen die gleichen Motivationsverhältnisse zugrunde, ihre Synonymität ist in erster Linie durch die der Suffixe bestimmt. Für die Ableitungen mit den Suffixen '-lic-a', '-lj-a' und '-l-o' trifft zu, daß sie vom gleichen Stamm gebildet sind.

Im Beispiel (85) ist deutlich geworden, daß Wortbildungssynonyme für eine Variante charakteristisch sein können. Es soll noch angemerkt werden, daß besonders bei den Ableitungen mit dem Suffix '-l-o' als Entsprechungen zu den deutschen Komposita die unterschiedliche Funktion der Ableitungen als Benennungsmittel deutlich wurde. Treten Ableitungen mit dem Suffix

'-l-o' bei der Benennung von Gegenständen auf, werden mit ihnen in der Regel ganz bestimmte Gegenstände bezeichnet, deren Merkmale im Zweitglied des deutschen Kompositums explizit genannt sind. Bei der Bezeichnung von Stoffen dagegen handelt es sich bereits im Deutschen um unspezifizierte Benennungen, deren Charakter im Serbokroatischen durch die Verwendung von Ableitungen mit dem Suffix '-l-o' erhalten bleibt.

Zum Verhältnis zwischen adjektivischen und präpositionalen Wortverbindungen

Im folgenden wollen wir auf das Verhältnis zwischen adjektivischen Wortverbindungen mit deverbalem Beziehungsadjektiv mit dem Suffix '-ač-i' und präpositionalen Wortverbindungen mit der Präposition *za* näher eingehen. Es ist deutlich geworden, daß das Auftreten deverbaler Beziehungsadjektive mit dem Suffix '-ač-i' nicht nur an Wortbildungs-, sondern auch an semantische Bedingungen gebunden ist, so daß ihnen eine konkrete Bedeutung zugeordnet werden kann. Dabei handelt es sich genaugenommen um die Bedeutungsbeziehung zwischen Beziehungsadjektiv und Bezugssubstantiv. Für die deverbalen Adjektive mit dem Suffix '-ač-i' kann sie, von einigen Ausnahmen abgesehen, als „zur Ausführung der Handlung dienend“ bestimmt werden. Diese spezielle Bedeutung bringt einerseits die begrenzte Verwendbarkeit der Adjektive mit sich sowie andererseits die Möglichkeit des parallelen Gebrauchs von Wortverbindungen mit diesem Adjektiv und Wortverbindungen mit der Präposition *za*:

(144) „Na ... stolu leži pisaći pribor, ... “ (40, 101)

(145) „Ispod radne ploče su police i fioke za smeštaj pribora za pisanje i udžbenika.“ (Politika, 10.12.1982, S. 12)

Beide Arten von Benennungen können als semantisch synonym angesehen werden. Dabei weist die adjektivische Wortverbindung den Vorteil auf, daß sie kürzer, weniger umständlich und in einzelnen Satzgliedpositionen variabler einsetzbar ist. Für einige Adjektivverbindungen ist anzunehmen, daß sie bereits einen solchen Status besitzen, daß sie seltener durch die entsprechenden präpositionalen Wortverbindungen ersetzt werden, was jedoch auch sprecherabhängig ist. So konnten für einige dieser Adjektive regelmäßige Reihenbildungen beobachtet werden, vgl. z.B. *šivaća mašina* — *šivaća igla* — *šivaći pribor*.

Weiterhin können der parallelen Verwendung beider Arten von Benennungen durch die Position, die die Benennung im Text einnimmt, Grenzen gesetzt sein. In diesen Fällen muß von partieller Synonymie gesprochen werden. Gemeint ist damit, daß ihre Ersetzbarkeit in ein und derselben syntaktischen Position nicht möglich ist. Während die Beispiele (146) und (147) zeigen, daß einmal die adjektivische Wortverbindung gebraucht wird, aber im zweiten Fall auf Grund der Tatsache, daß das entsprechende Adjektiv nicht gebildet wird, nur die Verwendung einer präpositionalen Wortverbindung

möglich ist, wird im Beispiel (148) deutlich, daß bei gemeinsamem Vorkommen der bezeichneten Denotate — analog zur Realisierung der entsprechenden Benennung im Deutschen mit Bindestrich und einmaliger Nennung des Determinatums — die präpositionale Wortverbindung mit ebenfalls nur einmaliger Nennung des Determinatums gebildet wird:

- (146) „Bei Blornas ist ein ungemütlicher Samstagmorgen, ... nicht nur werden der Nacht im *Schlafwagen* ...“ (33, 79)
 „Subotnje jutro nije prijatno kod Blorninih, ... i to ne samo zbog noći u *spavaćim kolima*.“ (34, 103)
- (147) „Der Alte wusch sich, legte auch andere Kleider an. ... , essen wollte er im *Speisewagen*.“ (35, 125)
 „Stari se umi, presvuče se takodje. ... Nameravao je da jede u *kolima za ručavanje*.“ (36, 87)
- (148) „Oni su bili akteri i jedne od najvećih pljački, ... , kada su od blagajnika RO *Kola za spavanje i ručavanje* oteli tašnu sa 5.958.237 dinara ...“ (Politika, 07.12.1982, S. 9)

3.3. $\lambda x \exists s(\text{TEMP}(x, s) \wedge \text{FIN}(x, \text{TEMP}(x, s)))$

Die diese Struktur kennzeichnenden Relationen werden durch die Relationskonstanten TEMP und FIN symbolisiert. Die Relationskonstante TEMP gibt die zwischen s und x bestehende temporale Relation an. Sie wird als „Zeitabschnitt für einen Sachverhalt sein“ definiert. Daraus ergibt sich, daß die durch x repräsentierten Erscheinungen als Zeitabschnitte zu bestimmen sind, während s Handlungen, Vorgänge oder Zustände repräsentiert. Werden Zeitabschnitte durch den Bezug auf einen Sachverhalt gekennzeichnet, so ist darüber hinaus eine durch die Relationskonstante FIN symbolisierte finale Relation anzunehmen. Diese Relation gibt an, daß diese Zeitabschnitte zur Realisierung bestimmter Sachverhalte dienen. Die hier zugeordneten Benennungen werden durch obige Struktur demnach folgendermaßen beschrieben: Ein Zeitabschnitt wird dadurch charakterisiert, daß ein Sachverhalt in diesem/während dieses Zeitabschnittes verwirklicht wird und daß diese Zeit dafür genutzt wird, daß der Sachverhalt in dieser Zeit abläuft.

Charakterisierung als Zeitabschnitt

Bei der Bezeichnung von Zeitabschnitten nach für sie charakteristischen Sachverhalten weisen die deutschen Komposita als Zweitglieder Zeitangaben wie '-stunde', '-tag' oder '-jahr' auf. Häufiger noch werden Zeitabschnitte ohne Bezug auf eine festgelegte Zeiteinheit mit dem Zweitglied '-zeit' benannt. Im Serbokroatischen stehen den deutschen Komposita stets Mehrwortbenennungen als Äquivalente gegenüber, woraus zu schließen ist, daß es im Serbokroatischen kein Suffix zum Ausdruck temporaler Bedeutung dieser Art gibt. Die Mehrwortbenennungen haben größtenteils die Struktur „Substantiv

+ Substantiv Genitiv“, wobei dem Determinans des deutschen Kompositums das Genitivattribut in Form eines Verbalsubstantivs entspricht:

(149) Lesestunde	— čas čitanja
(150) Singstunde	— čas pevanja
(151) Anflugzeit	— vreme doletanja
(152) Trockenzeit	— vreme sušenja
(153) Badesaison	— sezona kupanja

Der Genitiv kann bekanntlich in adnominaler Funktion mehrere Beziehungen ausdrücken. Bei vorliegenden Genitivkonstruktionen wird von einem Verhältnis der Zugehörigkeit gesprochen. M. Stevanović beschreibt sie folgendermaßen: „... vreme u kome se neka radnja vrši pripada toj radnji“ (24, 189). Für die Verbalsubstantive, die als Genitivattribut fungieren, muß angenommen werden, daß von ihnen keine Beziehungsadjektive bildbar sind.

Eine serbokroatische Entsprechung in Form einer Wortverbindung aus Beziehungsadjektiv und Substantiv konnte von uns für zwei typisch reihenbildende Adjektive ermittelt werden:

(154) Arbeitszeit	— radno vreme
(155) Prüfungszeit	— ispitni rok

Die Bildbarkeit eines Beziehungsadjektivs ist auch in weiteren Fällen gegeben, doch alternieren dann beide Arten von Wortverbindungen als Äquivalente deutscher Komposita:

(156) Jagdsaison	— a) lovna sezona b) sezona lova
(157) Fasttag	— posni dan
(158) Fastenzeit	— vreme posta

Obwohl verschiedenen Autoren, die sich mit der Problematik des Alternierens dieser beiden Arten von Benennungen beschäftigt habe, für die Verwendung der adjektivischen Wortverbindung plädieren ((14, 565), (6, 221), (3, 21f.)), sind in der Praxis offensichtlich beide Arten von Benennungen anzutreffen, abgesehen von Wortverbindungen mit Adjektiven, die stark reihenbildenden Charakter haben (z.B. *radni*) und demzufolge eindeutig bevorzugt werden.

Charakterisierung als Frist

Als eine spezielle Art von Zeitabschnitten können solche angesehen werden, die vom Menschen festgesetzt werden, damit innerhalb dieses Zeitabschnitts eine Handlung durchgeführt wird bzw. ihre Durchführung angestrebt wird. Dabei wird im Gegensatz zu den anderen Zeitabschnitten meist nur ein Teil der festgesetzten Zeit in Anspruch genommen, d.h., die Handlung erstreckt sich hier nicht auf den gesamten Zeitabschnitt. Die deutschen Komposita

weisen als zweites Kompositionsglied vor allem '-frist' auf, aber auch einige Komposita mit dem Zweitglied '-zeit' bezeichnen Fristen.

Erneut vertreten als Äquivalente sind genitivische Wortverbindungen:

(159) Zahlungsfrist	— rok plaćanja
(160) Lieferfrist	— rok isporuke
(161) Entladefrist	— rok istovara

Für das Beispiel (161) sind darüber hinaus weitere Entsprechungen zu verzeichnen: b) rok za istovar
c) istovarni rok

Benennungen wie unter b) bringen die von uns angenommene finale Relation explizit zum Ausdruck:

(162) Bedenkzeit	— rok za razmišljanje
------------------	-----------------------

Ist vom entsprechenden nomen actionis ein Beziehungsadjektiv bildbar, existiert parallel zur präpositionalen die adjektivische Wortverbindung:

(163) Kündigungsfrist	— a) rok za otkaz b) otkazni rok
-----------------------	-------------------------------------

4. Auf der Grundlage des von uns unter 2. beschriebenen Modells zur Angabe der Benennungsbildungsbedeutung komplexer Benennungen haben wir verschiedene deutsche Komposita und ihre serbokroatischen Entsprechungen einander gegenübergestellt. Diese Aufstellung könnte noch erweitert werden, denn der betrachtete Typ deutscher Komposita kann noch weitaus vielfältigere Beziehungen ausdrücken: Doch bereits in den von uns untersuchten Gruppen ist die Heterogenität in der serbokroatischen Benennungsbildung in diesem Teilbereich sichtbar geworden, was in folgender zusammenfassender Darstellung nochmals verdeutlicht werden soll. Dabei haben wir Entsprechungstypen, von denen angenommen werden kann, daß sie Ausnahmen darstellen, nicht aufgenommen. Benennungen, die nur eine periphere Rolle als Entsprechungen zu den deutschen Komposita spielen, sind durch Klammern gekennzeichnet.

Unsere Untersuchung hat gezeigt, daß für die Bildung der dem betrachteten Typ deutscher Komposita entsprechenden serbokroatischen Benennungen auf Grund der Existenz verschiedener, zum Teil auch parallel auftretender Benennungsstrukturen im Serbokroatischen die Kenntnis der diesen komplexen Benennungen zugrunde liegenden Bedeutungen notwendig ist.

Semantische Klassifizierung	Serbokroatische Benennung			
	Ableitung	adjekti- vische	präposi- tionale	geniti- vische
		Wortverbindung		
LOC				
Gelände	+	(+)		(+)
Räumlichkeit	+	(+)	(+)	
Einrichtung	+	+		
unspezifizierte Lokalität	+	(+)		
INSTR				
Maschine/ technisches Gerät	+	+	+	
Gegenstand	+	+	+	
Stoff	+	(+)	+	
TEMP				
Zeitraumabschnitt		+		+
Frist		+	+	+

LITERATURVERZEICHNIS

1. Allgemeine Sprachwissenschaft, Bd. 2: Die innere Struktur der Sprache, 1975, Berlin.
2. Babić, S., 1966, Sufiksna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku. In: RAD Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 344, S. 63–256.
3. Babić, S., 1969, Vozni red, a ne red vožnje. In: Jezik XVII, 1, S. 21–22.
4. Barić, E., Malić, D., 1977, O problemu polusloženica. In: Jezik, XXIV, 3–4, S. 90–104.
5. Bochénski, I.M., Menne, A., 1973, Grundriß der Logistik. Paderborn.
6. Brabec, I., Hraste, M., Živković, S., 1958, Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb.
7. Brekle, H. E., 1970, Generative Satzsemantik und transformationelle Syntax im System der englischen Nominalkomposition. München.
8. Die russische Sprache der Gegenwart, Bd. 4: Lexikologie, 1978. Leipzig.
9. Fleischer, W., 1980, Wortbildungstypen der deutschen Gegenwartssprache in historischer Sicht. In: Zeitschrift für Germanistik, 1, S. 48–57.
10. Hansen, K., 1978, Probleme der semantischen Beschreibung von Komposita. In: Linguistische Studien, Arbeitsberichte, 45, S. 24–61.

11. Hraste, M., 1957, O značenju i upotrebi imenica na -ište. In: Jezik, VI, 1, S. 1–3.
12. Jäger, G., 1973, Konfrontation und Translation. In: Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität Berlin, Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe, 3, S. 157–163.
13. Klajn, I., 1981, Kako se kaže. Rečnik jezičkih nedoumica. Beograd.
14. Maretić, T., 1963, Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika. Zagreb.
15. Popović, I., 1953, Neka razmišljanja o gramatici. Naš jezik, n.s., IV, 5–8, S. 253–266.
16. Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika, 1960. Novi Sad – Zagreb.
17. Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika, 1979. Zagreb
18. Rammelmeyer, M., 1975. Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen. Wiesbaden.
19. Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika, knj. 1–3, 1967–69, Novi Sad – Zagreb; knj. 4–6, 1971–76. Novi Sad.
20. Simeon, R., 1969, Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, 2. Zagreb.
21. Stevanović, M., 1950, Poprivedljivanje glagolskog priloga na -ći. In: Južnoslovenski filolog, XVIII, 1–4, S. 55–85.
22. Stevanović, M., 1961, Padežne sintagme s predlogom za. In: Naš jezik, n.s., XI, 7–10, S. 207–225.
23. Stevanović, M., 1975, Savremeni srpskohrvatski jezik, I. Beograd.
24. Stevanović, M., 1974, Savremeni srpskohrvatski jezik, II. Beograd.
25. Šimunović, P., 1967, Lož-ulje? In: Jezik, XIV, 3, S. 89–90.
26. Walter, H., 1976, Zur Methodologie des semantischen Vergleichs zwischen finiten Verbformen im Bulgarischen und Deutschen. In: Probleme der Bulgaristik, II: Sprachwissenschaft, S. 25–39: Leipzig.
27. Žepić, S., 1970, Zum Verhältnis von Komposition und Derivation. In: Linguistische Berichte, 5, S. 25–33.
28. Žepić, S., 1971, Izvedenice sa sufiksima za tvorbu mjesnih imenica (nomina loci). In: Jezik, XVIII, 3, S. 85–91; 4, S. 105–114.

QUELLENVERZEICHNIS

29. Böll, H., 1963, Ansichten eines Clowns. Köln – Berlin.
30. Böll, H., 1966, Mišljenja jednog klovna. Beograd. (Übersetzer M. Djordjević)
31. Böll, H., 1969, Wo warst Du, Adam? Frankfurt/M.
32. Böll, H., 1975, Gde si bio, Adame? Beograd. (Übersetzer M. Djordjević)
33. Böll, H., 1975, Die verlorene Ehre der Katharina Blum. Leipzig.
34. Böll, H., 1976, Izgubljena čast Katarine Blum. Novi Sad (Übersetzer S. Perović)
35. Dürrenmatt, F., 1969, Der Richter und sein Henker. Berlin.
36. Dürrenmatt, F., 1975, Sudija i njegov dželat. Beograd, (Übersetzer D. Vrhovac-Pantović)
37. Hesse, H., 1971, Das Glasperlenspiel. Berlin – Darmstadt – Wien
38. Hesse, H., 1960, Igra staklenih perla. Subotica – Beograd. (Übersetzer M. Smiljanić)
39. Künne, M., 1979, Kautschuk. Halle – Leipzig.
40. Künne, M., 1965, Krv i kaučuk. Zagreb. (Übersetzer Z. Gorjan)
41. Schneider, R., 1978, Die Reise nach Jaroslaw. Rostock.
42. Schneider, R., 1980, Putovanje u Jaroslaw. Zagreb. (Übersetzer G. Svetličić)

43. Pavličić, P., 1976, Dobri duh Zagreba. Zagreb.
44. Dinić, R. Č., 1975, Rječnik njemačko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-njemački. Sarajevo.
45. Frenzke, D., Pajević, M., 1967, Wörterbuch juristischer Fachausdrücke Serbokroatisch-deutsch. Kiel.
46. Hurm, A., 1978, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik. Zagreb.
47. Jovanović, A., 1957, Njemačko-srpskohrvatski rečnik privrednih, komercijalnih, finansijskih, političkih i pravnih izraza. Beograd.
48. Langenscheidtov univerzalni rječnik Hrvatskosrpsko-njemački, Njemačko-hrvatsko-srpski, 1979. Zagreb.
49. Milovanović, Adžić, R., 1976, Deutsch-serbokroatisches Wörterbuch für Tourismus und Gastgewerbe. Beograd.
50. Ristić, S., Kangrga, J., 1963, Enciklopedijski njemačko-srpskohrvatski rečnik, knj. 1-2. Beograd.
51. Jovanović, R., Atanasković, L., 1980, Sistematski rečnik srpskohrvatskog jezika. Novi Sad.
52. Borba
53. Politika
54. Vjesnik

Р е з и м е

Барбара Залден

О СРПСКОХРВАТСКИМ ЕКВИВАЛЕНТИМА ЈЕДНОМ ТИПУ НЕМАЧКИХ СЛОЖЕНИЦА

Ограничавајући се на оне именичке сложене неماчког језика чији се почетни део остварује као глаголски елемент (*Wartezimmer, Schreibmaschine* и слична образовања), ауторка настоји да формулише принципе по којима се оформљују њима одговарајућа српскохрватска лексичка образовања. У том циљу она уводи посебан метајезик (израћен по методу Х. Е. Брекла) чија је улога да на врло сажет начин, а прецизно, разоткрије основне значењске односе који се успостављају међу саставним деловима датих сложенеца.

Показује се да варијације у избору творбеног модела, које су својствене српскохрватским еквивалентима, стоје у одређеној корелацији с различитошћу разоткривених односа.

Табеларни преглед уочене српскохрватске ситуације, који је приложен на крају излагања, концизно резимира главне резултате ауторкине анализе.

АНДРЕЈ СТОЈАНОВИЋ
(Београд)

ИНКЛУЗИВНИ ИМПЕРАТИВ У НАУЧНОМ СТИЛУ РУСКОГ И СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА

У научном стилу руског језика синтаксичке конструкције са императивним значењем још нису довољно истражене, јер је изгледа преовладало уверење да оне нису ни типичне за тај стил. Тако, на пример, угледни стилистичар О. Д. Митрофанова констатује да у научном стилу руског језика „... категорија заповедног начина је слабо заступљена“.¹ Показаћемо да је реално стање ствари, ипак, другачије, а рећи ћемо и нешто више о аналогној појави у савременом српскохрватском језику. На примерима које смо узели из руских и српскохрватских уџбеника и приручника из различитих области науке и технике размотрићемо само једну врсту наведених конструкција — тзв. инклузивни императив.

Посебан облик императива којим се означава подстицај на вршење неке радње у коју говорно лице укључује и саговорника (аудиторијум) и себе назива се инклузивни императив (рус. „императив совместного действия“),² који се у руском језику поклапа са облицима 1. лица множине индикатива садашњег или будућег времена (нпр.: *почитаем, сыграем; бежим, идем; будем играть, будем писать* и сл.).³ Од индикатива се облик инклузивног императива разликује и семантички и интонационо.

Осим наведених облика (*сыграем, бежим, будем писать*), срећу се и облици *давай сыграем, давай будем писать, давайте напишем, давайте напишемте* и сл. Треба нагласити да се у Граматици руског језика (издање Академије наука, 1980. године) основним обликом инклузивног

¹ О. Д. Митрофанова, *Научный стиль речи: проблемы обучения*, Москва, 1976, стр. 58; в. такође: М. Н. Кожина: *Стилистика русского языка*, Москва, 1983, стр. 175.

² Термин „инклузивни императив“ употребљавамо према: Р. Симеон, *Енциклопедијски рјечник лингвистичких назива*, Загреб, 1969, књ. I, стр. 539.

³ Уп.: *Грамматика современного русского литературного языка*, Москва, 1970, стр. 416; *Современный русский язык* (под редакцией Д. Э. Розенталя), Москва 1984, стр. 368.

императива сматра онај са постфиксом *-ТЕ*.⁴ Како показују нека новија истраживања, међу бројним средствима за исказивање инклузивног императива у савременом руском језику најпродуктивнији и најраширенији је морфолошки начин — изражавање инклузивног императива посебним глаголским облицима. На пример: *напишем(те), давай(те) писать, давай(те) напишем(те)* и сл.⁵

Облицима инклузивног императива у руском језику се изражавају најразличитије нијансе императивности. Таквих семантичких нијанси има бар десетак,⁶ али се у научном стилу срећу само неколико. То су, најчешће, два основна значења: 1) ауторово подстицање уопштеног саговорника (аудиторијума) на заједничко вршење радње у жељеном правцу и 2) изражавање спремности аутора за вршење радње заједно са читаоцима. На пример:

Докажем достаточность этих условий. — *Докажимо* сада да су ти услови у исто време и довољни. (ТМ, 47); *Возьмём* в этой плоскости произвольную точку *О* ... — *Уочимо* у тој равни произвольну тачку *О* ... (ТМ, 57); *Представим себе*, что механизм движется. — *Замислимо* да се механизм креће. (ТМ, 379); *Будем обозначать* момент пары буквой *М*. — *Означимо* момент спрега симболом *М*. (ТМ, 52); *Обращаем внимание* на следующую аналогию. — *Обратимо пажњу* на следећу аналогију. (ТМ, 54) и сл.

Наведени примери претпостављају тесну повезаност двеју компонента („ја + ви“).

Значење синтаксичких конструкција са инклузивним императивом може се протумачити и као извесно зближавање⁷ аутора са читаоцима (ради успостављања неке врсте контакта) или као покушај подстицања⁸ читаоцеве пажње.

Наше проучавање руских реченица са обликом инклузивног императива показало је њихову зависност, у првом реду, од таквих екстралингвистичких фактора као што је, на пример, жанр научно-техничке

⁴Уп.: *Русская грамматика* (Гл. редактор Н. Ю. Шведова), т. 2, Москва, 1980, стр. 622; в. такође: Н. А. Кондрашов, Л. А. Сергиевская, *О формах императива совместного действия в современном русском языке*, РЯШ, 1981, №6, стр. 50–54.

⁵Поред глагола, функцију инклузивног императива у савременом руском језику могу имати и речи других категорија: неки узвици, речи категорије стања, извесни прилози, именице и предлошко-падежне групе, неке заменице у споју са предлозима и др. Шире о томе види: Н. А. Кондрашов, Л. А. Сергиевская, наведено дело, стр. 51.

⁶Н. А. Кондрашов, Л. А. Сергиевская, наведено дело, стр. 53–54.

⁷Уп.: Е. С. Троянская, „Безличность“ изложения — важный лингвистический признак научной речи, у књ.: *Лингвометодические основы преподавания иностранных языков*, Москва, 1979, стр. 185.

⁸Уп.: Н. А. Лариохина: *Вопросы синтаксиса научного стиля речи*, Москва, 1979, стр. 20–21.

литературе. Наиме, примере наведених реченица које смо проучавали узели смо из уџбеника и приручника из области математике, физике, хемије, инжењерске геологије, машинства у рударству, технологије метала, грађевине и електротехнике.

На статистичком узору од десет уџбеника и приручника, утврдили смо значајну разлику у фреквенцији тих реченица. Оне су најчешће у уџбенику теоријске механике и приручнику из више математике, нешто мање у уџбенику из рударске механизације, а у осталим случајевима су статистички занемарљиве. Сматрамо да такву расподелу проучаваних примера реченица није случајна. Зато постоје бар два основна разлога.

Прво, поменута три уџбеника са највећом фреквенцијом реченица са инклузивним императивом, за разлику од осталих испитиваних уџбеника и приручника, припадају области тзв. наставно-научне литературе⁹ намењене ученицима и студентима. Познато је да се таква литература одликује наглашеном дидактичношћу, да је њен циљ да подучава и развија одређене навике, да садржи бројне примере и илустрације у вези са доказивањем теорема, описом тока експеримента, да садржи упутства за конструисање цртежа и графика и сл. Све то морало је наћи одраза и у језичком исказу, чиме се и може објаснити заступљеност таквих реченица.

Друго, наведена три уџбеника умногоме одражавају усмену форму научног изражавања, где је инклузивни императив обична појава. Ако се узме у обзир да је, рецимо, уџбеник из рударске механизације настао на основу предавања које је аутор годинама држао студентима, честа употреба реченица са инклузивним императивом не треба да изненађује. Уједно, све то потврђује и тезу о дијалогском карактеру научног стила у целини.¹⁰

У руској лингвистичкој литератури синтаксичке конструкције типа: *Проследим*, как изображается пуск в ход и останов на диаграмме. - *Размотримо* како се приказује стављање у погон и заустављање на дијаграму (РМ, 150) третирају се најчешће као тзв. уопштеноличне једночлане реченице.¹¹

Супротно таквом схватању, наведени тип реченица у научном стилу руског језика сматраћемо двочланим реченицама (обично са

⁹Види: О. Д. Митрофанова, наведено дело, стр. 15–16.

¹⁰Основно обележје дијалогског карактера научног изражавања представља окренутост адресату. За разлику од књижевних дела, адресат научних текстова је најчешће добро познат аутору (па макар он био и уопштено лице). Шире о томе види: М. Н. Кожина: *Диалогичность письменной научной речи как проявление социальной сущности языка*, у књ.: *Методика и лингвистика*, Москва, 1981, с. 211.

¹¹Уп.: Н. М. Лариохица, наведено дело, стр. 20; Н. А. Метс, *Особенности синтаксиса научного стиля речи и проблемы обучения иностранных учащихся*, Москва, 1979, стр. 13–14; О. Д. Митрофанова, наведено дело, стр. 67–68; Н. А. Метс, О. Д. Митрофанова, Т. Б. Одинцова, *Структура научного текста и обучение монологической речи*, Москва, 1981, стр. 32–34; *Современный русский язык* (Под ред. Д. Э. Розенталя), стр. 513–515; *Грамматика русского языка*, т. 2, ч. 2, Москва, 1960, стр. 7–12.

изостављеним субјектом), чији се глаголски предикат најчешће поклапа са обликом 1. лица множине индикатива простог будућег времена, ређе — сложеног будућег времена и, сасвим ретко — садашњег времена.¹² У језичком систему такав структурни модел претпоставља позицију субјекта (*мы*). То што се субјекат најчешће изоставља у тој позицији — представља појаву узуса,¹³ а не језичког система. Другим речима, наведени тип реченица можемо сматрати непотпуном реализацијом двочланих структура. У њима функцију уопштавања субјекта има прво лице множине као граматичка категорија.¹⁴ Степен уопштавања у реченицама наведеног типа је у непосредној вези са разграничавањем тзв. прагматичког садржаја личне заменице првог лица множине, који се, зависно од контекста, може испољити као инклузивност, ексклузивност или деперсонализованост агенса.¹⁵

Наша анализа руских реченица са инклузивним императивом показује да предикативну основу тих конструкција чине скоро увек глаголи: *докажем, возьмем, перенесем, проведем, рассмотрим, вычислим, найдем, отложим, представим себе, введем, проследим, выясним, примем, дополним, разделим, подставим, обозначим, поместим; будем обозначать, будем рассматривать; обращаем внимание* и др. Треба нагласити да се у овим реченицама глагол среће у облику простог будућег времена у 85% случајева, у облику сложеног будућег времена у 9% случајева, а у облику презента само у 6% случајева. Глаголски предикат испитиваних реченица најчешће заузима иницијалну позицију. Таквим реченицама се често указује на почетак онога о чему ће се говорити у неком одељку (делу текста), па се стога оне користе и као нарочито средство за повезивање појединих сегмената научног текста.¹⁶

Реченицама са инклузивним императивом су по значењу веома блиске формално двочлане личне реченице, чији је субјекат заменица *мы* употребљена у збирном значењу.¹⁷ Такве реченице понекад могу имати значење подстицања на заједничко вршење радње, што се може закључити из контекста. На пример:

Изучение всякого движения мы начинаем с некоторого опреде-

¹²Уп.: *Грамматика русского языка*, Москва, 1970, стр. 551; А. М. Пешковский, *Русский синтаксис в научном освещении*, Изд. 7-е, Москва, 1956, стр. 184, 400.

¹³О изостављању субјекта (заменеце *мы*), в.: Д. Э. Розенталь, *Практическая стилистика русского языка*, Москва, 1968, стр. 163—164.

¹⁴Уп.: *Грамматика русского языка*, М., 1970, стр. 362—364.

¹⁵У вези са начинима представљања субјекта у реченици, термини „инклузивност“, „ексклузивност“, „деперсонализованост“ поклапају се донекле са руским одредницама „определенность“, „неопределенность“, „обобщенность“. Види о томе: Г. Г. Матвеева, *Анализ прагматического содержания личного местоимения*, Ростов-на-Дону, 1981, стр. 7 (Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР, №8496).

¹⁶Уп.: Н. А. Метс, О. Д. Митрофанова, Т. Б. Одинцова, наведено дело, стр. 33—34.

¹⁷Уп.: Н. М. Лариохи́на, наведено дело, стр. 19.

ленного момента времени, называемого начальным моментом. От этого момента *мы будем отсчитывать* время движения, считая, что в начальный момент $t = 0$. — Проучавање сваког кретања почињемо од неког одређеног тренутка времена, који се зове почетни тренутак времена. Од тог тренутка *почећемо да меримо* време сматрајући да је $t = 0$ у почетном тренутку времена. (ТМ, 230)

У руском језику реченице горе наведеног типа (са значењем подстицања) одражавају усмену форму научног излагања, али нису широко заступљене у свим жанровима научно-техничке литературе. У изабраним узорцима текстова најчешће смо их сретали, на пример, у уџбеницима који представљају ауторизована предавања студентима виших школа и факултета.¹⁸ Поменуће императивне реченице са заменицом *мы* не треба поистовећивати са реченицама у којима се *мы* по традицији употребљава као израз скромности аутора. Ауторско *мы* је потпуно истоветно са заменицом *я* и представља доста ретку појаву у жанру школске научно-техничке литературе.¹⁹

Реченицама са инклузивним императивом функционално су блиске и конструкције које почињу речцом *пусть* (у значењу „допустим“, „предположим“). На пример: *Пусть* на тврдоје тело действует система трех сил ... — *Нека* на круто тело делују три силе ... (ТМ, 78). Такве реченице су типичне за научни стил руског језика у целини, а најчешће се срећу у уџбеницима физике и математике.

У граматичкој литератури српскохрватског језика облицима инклузивног²⁰ императива посвећено је мало пажње, по свој прилици зато што је преовладало уверење да је тај облик императива веома ретка појава у савременом српскохрватском језику. Тако, на пример, М. Стевановић дефинитивно закључује „... да је у 1. лицу множине доста редак посебан облик императива“,²¹ признајући притом да је у делима наших писаца с муком пронашао свега два таква примера. С друге стране, М. Стевановић и неки други истраживачи нашег језика допуштају могућност употребе 1. лица множине у колоквијалном изражавању.²²

¹⁸ Овде конкретно мислимо на такве уџбенике као што су ТМ и РМ из наших основних извора грађе.

¹⁹ Уп.: Н. М. Лариохина, наведено дело, стр. 20.

²⁰ У домаћој граматичкој литератури ретко се среће термин „инклузивни императив“. Уместо њега редовно стоји израз „императив 1. лица множине“. Уп.: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, Београд, 1969, књ. II, стр. 677–684 и *Грамматика српскохрватског језика за гимназије*, 7. изд., Цетиње, 1971, стр. 411–413; М. Минових, М. Ајанових, *Српскохрватски хрватско-српски језик*, 11. изд., Сарајево, 1984, стр. 164, 290; И. Брабец, М. Храсте, С. Живковић, *Грамматика хрватско-српског језика*, Загреб, 1965, стр. 255–257.

²¹ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, стр. 678.

²² Уп.: М. Стевановић, на истом месту; М. Ивић, *Лингвистички огледи*, Београд, 1983, стр. 66.

Наше истраживање облика инклузивног императива спроведено је на материјалу оригиналне и преводне српскохрватске научно-техничке литературе (в. списак извора грађе на крају чланка), при чему смо утврдили да је тај облик императива својствен научном стилу српскохрватског језика у целини, а да је најфреквентнији у школским уџбеницима математике и физике. Тако смо, на пример, само на 100 страница текста у уџбенику математике забележили 75 таквих примера. Широка употреба тих облика условљена је екстралингвистичким разлозима, о чему смо говорили раније.

Предикативну основу реченица са обликом инклузивног императива у научном стилу српскохрватског језика чине понајвише тзв. оперативни глаголи²³ (нпр.: *размотримо, одредимо, нађимо, илуструјмо, докажимо, покажимо, посматрајмо, анализирајмо, извршимо множења или помножимо, извршимо проширивања или проширимо, извршимо скраћивање или скратимо, упознајмо се, вратимо се* и др.). Многи од тих глагола се могу међусобно замењивати а да информација остане очувана. На пример: *нађимо везу — одредимо везу — утврдимо везу; размотримо функцију — узмимо функцију — анализирајмо функцију* и сл.

По својој синтаксичкој структури, испитиване конструкције са обликом инклузивног императива у научном стилу српскохрватског језика представљају двочлане реченице персоналног карактера (обично са изостављеним субјектом). Субјекат *ми* се ту лако може реконструисати на основу личног наставка глаголског предиката који је са њиме конгруентан. Инклузивна функција таквог субјекта означава да говорно лице себе укључује са другим лицима (аудиторијумом) у вези са вршењем неке радње. Степен уопштавања првог лица множине нема овде значење израза „ЉУДИ уопште“,²⁴ већ се имају у виду „сви који се баве проучавањем дате науке или они који узимају учешће у неком истраживању“.

Облицима инклузивног императива у научном стилу српскохрватског језика исказују се различита значења.

1. Ауторово подстицање читалаца (најчешће ученика) на вршење радње у жељеном правцу, са нијансом интимизације и неке врсте спремности аутора да ту радњу изврши заједно са њима:

Напишимо схему и *обележимо* стрелице којима одређујемо редослед бројева у размери (М, 66); *Образујмо* све те размештаје (М, 58); *Одредимо* производ полинома ... (М, 103); За дате дужи *MN* и *EF* *применимо* Архимедову аксиому (М, 41); *Вратимо се* величинама које се мењају зависно једна од друге, као што смо поменули на почетку овог поглавља (М, 63); *Замислимо* да се космички брод креће огромном брзином ... ка васионској

²³ Термин „оперативни глаголи“ (рус. „оперативные глаголы“) употребљавамо према: Н. А. Метс, О. Д. Митрофанова, Т. Б. Одинцова, наведено дело, стр. 33.

²⁴ Уп.: М. Ивић, наведено дело, стр. 67.

станици (Ф, 72); Тако, *размотримо*, на пример, реакцију која се врши при растварању цинка у хлороводоничној киселини ... (Х, 96); *Претпоставимо* да желимо учитати слог са шифром 25 (П, 4-174) и сл.

2. Значење подстицања читаоачеве пажње; учешће адресата се искључује (ексклузивна функција 1. лица множине). Множински облик указује овде на скромност аутора, а одговарајући глаголи су модално употребљени:

На крају *додајмо* и то да је у пракси, у случају креирања, улазна датотека најчешће секвенцијално организована, док код листања то није случај (П, 7-3); *Опишимо* укратко рачунски процес, користећи се Сл. 2.1. (П, 2-4).

Функционални еквиваленти облика инклузивног императива у научном стилу српскохрватског језика могу бити и реченице које почињу речцом *нека* (у значењу „претпоставимо“). На пример: *Нека* је F средиште дужи AE (М, 160); *Нека* је дат угао AOB где је права AB нормална на крак OA , а права CD нормална на крак OB (М, 158); *Нека* се угао Opq пресликава у угао $O_1p_1q_1$ сличношћу са коефицијентом k (М, 255) и сл.

Поред наведених облика, у научном стилу српскохрватског језика постоје и друга средства за исказивање подстицања на заједничко вршење неке радње. То су модално употребљени *презент* и *футур* у облику 1. лица множине. Наглашавамо да је у реченицама са таквим облицима карактер подстицања посебан, јер се њима означава претежно ауторово жеља, савет или сугестија да се нека радња изврши. У таквим реченицама тежиште је стављено на радњу, док је субјекат неутралисан, потиснут и има значење „СВИ који се баве проучавањем дотичне науке или узимају учешће у неком истраживању“. На пример:

Ако се две тачке A и B поклапају, *пишемо* $A = B$, у противном је $A \neq B$. За било коју тачку A праве p кажемо да је на правој p или да припада правој p , односно да права p садржи тачку A или права p пролази кроз тачку A . *Пишемо* $A \in p$ или $p \ni A$. (М, 78-79) (*пишемо* \rightarrow *треба писати*)

Решење: Потребно је конструисати угао од 1° . Како је $19 \times 19 = 361$, *нацртаћемо* произвољан круг чији је центар теме датог угла и који сече краке тог угла. Затим ћемо тетиву која одговара датом централном углу *пресликати* („пренети“) 19 пута дуж круга (М, 176) (Затим *ћемо пресликати* \rightarrow Затим *треба пресликати*).

На крају ћемо закључити следеће.

Посебан облик императива којим се изражава подстицај на вршење неке радње у коју говорно лице, поред себе, укључује и саговорника (ауди-торијум), назива се обично инклузивни императив. Уопште узевши, његово значење подразумева постојање ових компонената: радња + императивност + говорно лице + адресат.

У граматичкој литератури руског језика доминирајућим се сматра аналитички облик инклузивног императива, често са постфиксом *-ТЕ* (*давайте напишем, давайте будем писать, давайте напишемте* и др.). Супротно томе, нашом анализом смо утврдили да у научном стилу руског језика преовлађују синтетички облици (нпр. *возьмем, вычислим; обращаем внимание*), који се у руском језику формално поклапају са 1. лицем множине индикатива презента и футура, разликујући се од њих семантички и интонационо.

У савременом српскохрватском језику постоји посебан облик инклузивног императива, који се обично назива „императив 1. лица множине“. Он се у домаћој граматичкој литератури третира као веома редак облик, својствен претежно колоквијалном изражавању. Међутим, ми смо утврдили да такво схватање није оправдано, јер је инклузивни императив типичан и за научни стил српскохрватског језика у целини, с тим што његова фреквенција у том стилу варира.

Мада је инклузивни императив карактеристичан за научни стил оба испитивана језика, његова квантитативна и квалитативна дистрибуција понајвише зависи од таквог екстралингвистичког фактора као што је жанр научно-техничке литературе. Тачније, у оба језика су ти облици најзаступљенији у тзв. школској научно-техничкој литератури (претежно у уџбеницима математике и физике).

По својој синтаксичкој структури, конструкције са обликом инклузивног императива у научном стилу поменутих језика најчешће представљају двочлане реченице персоналног карактера (обично са изостављеним субјектом). Предикати таквих реченица претежно заузимају иницијалну позицију.

С обзиром на то да се основно значење инклузивног императива у научном стилу руског језика реализује тек у језичком контексту и да га није увек лако разграничити од индикатива глагола, таква околност може представљати извесан проблем у превођењу руске научно-техничке литературе на српскохрватски језик.

ОСНОВНИ ИЗВОРИ ГРАЂЕ

- Выгодский, М. Я., *Справочник по высшей математике*, Москва, 1956.
 Тарг, С. М., *Краткий курс теоретической механики*, Москва, 1961, (ТМ)
 Тарг, С. М., *Теоретическая механика (краткий курс)*, Београд, 1964.
 Киселев, В. И., *Горная механика (рудничные подъемные, водоотливные, пневматические и вентиляторные установки)*, Москва, 1946. (РМ)
 Киселев, В. И., *Рударские машины (ламская построения за извоз, одводнавање, пневматички погон и проветривање)*, Београд, 1950.
 Морозов, А. А., *Использование водной энергии*, Москва, 1948.
 Морозов, А. А., *Користење водних снага*, Београд, 1954.
 Панюков, П. Н., *Инженерная геология*, Москва, 1962.

- Павуков, П. Н., *Инжењерска геологија*, Београд, 1965.
- Балезин, С. А., Разумовский, Г. С., Филько, А. И., *Практикум по общей химии*, Москва—Ленинград, 1946.
- Балезин, С. А., Разумовски, Г. С., Филько, А. Т., *Практикум неорганске хемије*, Београд, 1965.
- Анциферов, М. С. и др., *Справочник машиностроителя в шести томах*, т. 2, Москва, 1963.
- Анциферов, М. С. и др., *Инжењерско технички приручник у шест књига*, књ. II, Београд, 1968.
- Агамиров, В. Л. и др., *Справочник машиностроителя в шести томах*, т. 3, Москва, 1963.
- Агамиров, В. Л. и др., *Инжењерско технички приручник у шест књига*, књ. III, Београд, 1979.
- Антошин, Е. В. и др., *Справочник машиностроителя в шести томах*, т. 5/I, Москва, 1963.
- Антошин, Ј. В. и др., *Инжењерско технички приручник у шест књига*, књ. V, Београд, 1979.
- Стојановић, В., Липовац, Д., Сотировић, В., *Математика за I разред средњег образовања и васпитања*, Београд, 1987. (M)
- Ивановић, Д. и др., *Физика за I разред средњег образовања и васпитања*, Београд, 1987. (Ф)
- Нешић, С. и др., *Практикум опште хемије са квалитативном анализом*, Београд, 1983. (X)
- Тирић, В., *Увод у структурирано програмирање и програмски језик COBOL са практикумом лабораторијских вежби*, Београд, 1986. (II)

Резюме

Андрей Стоянович

ИМПЕРАТИВ СОВМЕСТНОГО ДЕЙСТВИЯ В НАУЧНОМ СТИЛЕ РУССКОГО И СЕРБСКОХОРВАТСКОГО ЯЗЫКА

Повелительное наклонение, обозначающее действие говорящего и собеседников (аудитории), принято называть императивом совместного действия.

В русской грамматической литературе установилось мнение, что среди форм императива совместного действия преобладают аналитические образования (*давай писать, давайте напишем, будемте писать, давайте напишемте* и др.). Однако в исследуемых нами жанрах учебно-научной литературы преобладают синтетические формы, омонимичные формам индикатива (*напишем, возьмем, обращаем внимание* и др.). Такие формы выделяются посредством побудительного значения и интонации.

В грамматической литературе сербскохрватского языка формы императива совместного действия считают довольно редким явлением. В основном их относят к разговорному стилю речи. Наш анализ показал несостоятельность такой точки зрения, так как указанные формы присущи

также научному стилю сербскохорватского языка в целом, отличаясь в нем различной частотностью.

Степень распространенности предложений с формами императива совместного действия в научном стиле исследуемых языков зависит от такого экстралингвистического фактора, как жанр. В жанрах учебно-научной прозы рассматриваемые формы наблюдаются чаще всего в учебниках по математике и физике.

ДИМИТРИЈЕ Е. СТЕФАНОВИЋ
(Београд)

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ МЕСЕЦОСЛОВА XIII И XIV ВЕКА

У вишевековни развој непокретних празника хришћанске цркве, највероватније, почев од X века укључени су и словенски свеци и свети догађаји. Христијанизација је довела до темељитих промена у духовном и културном развоју словенских народа, као и у духовном животу појединих припадника тих народа. Словенски свеци, који су се на различите начине подвизавали у хришћанској вери и сведочили о њој (мученици, подвижници, светитељи, учитељи, владари, ратници), свети догађаји који су се збили међу Словенима, као и несловенски свеци и свети догађаји који су стекли посебан култ код Словена, унесени су у словенску хагиографску литературу.

Култови светаца и светих догађаја који су се стварали код појединих словенских народа, у духовним културним оквирима православне Византије, често су се ширили и код других словенских народа. У настанку и ширењу словенских култова значајну улогу је одиграла словенска хагиографска литература, писана језиком књижевности свих православних Словена. За развој словенске хагиологије карактеристична је интерференција црквених култова између појединих словенских народа, најчешће у широким оквирима, тако рећи, сталних узајамних културних и духовних утицаја.

Хагиографска литература о словенским светима и светим догађајима настаје неколико деценија после настанка словенске писмености. Словенска хагиологија, односно њен одраз у књижевности, слично другим хагиологијама, поред основног верско-религиозног карактера, имала је и друштвено и политичко значење и значај. При стварању државности и самосталне црквене организације, углавном према византијским узорима, хагиографска литература је доживела свој процват и код свих православних словенских народа. О политичком и друштвеном значају хагиографске литературе треба говорити и у вези с временима када су поједини словенски народи изгубили државност и црквену самосталност.

У овом раду настојаћемо да дамо преглед и развој распореда словенских празника у четрдесетак месецослова уз црквенословенске апостоле од краја XII до почетка XV века.

Месецослов (минологион) је посебан жанр православне хагиографске литературе. Основу његове структуре чине помени непокретних празника распоређени по данима византијске црквене године. Уз помене празника за поједине дане, он може да садржи и литургијске и литургичке текстове (белешке), о којима се овде неће говорити. Они су, међутим, од великог значаја за проучавање, између осталог, хагиографије и литургике. У словенској рукописној традицији месецослов се ређе појављује самостално (у посебном кодексу), а чешће у другим свештено-богослужбеним или црквеним текстовима, или уз друге свештено-богослужбене или црквене текстове (јеванђеља, апостоли, псалтири, часловци, типиси, разни зборници). Поједине врсте месецослова имају сопствену традицију развоја,¹ али међу њима постоје и стални узајамни утицаји. Месецослов као посебан жанр развија се самостално, али је истовремено и у сталним узајамним односима са осталим врстама хагиографске литературе (пролози, минеји итд.), као и другим жанровима црквене литературе (нпр. типиси).

Месецослови у апостолима или уз апостоле, као и у случају неких других богослужбених и црквених текстова, функционално и структурално-садржински се везују уз основни текст кодекса. У случају апостола са пуним текстом, месецослов има функционалну везу са основним текстом (указивање на читања). У случају апостола са изборним текстом (кратким, дугим или укрштеним са изборним јеванђељем) месецослов се, поред функционалне везе, укршта и структурално-садржински са основним текстом. У том погледу месецословима апостола су најближи месецослови јеванђеља. Ова два месецослова имају заједнички развој.² Месецослови су текстолошки веома различитог састава. Они могу бити пуни, када се за све дане у години дају један или више помена, или могу бити краћи, када се помени дају само за мањи број дана у години, често само за велике и веће празнике. У краћим месецословима празници се чешће прореде после прва три месеца или после првих шест месеци у црквеној години. Структурална и садржинска разноликост месецослова прилично отежава њихово адекватно и потпуно текстулано поређење, односно разврставање.

У нашем истраживању прегледан је мањи број месецослова уз неке старије бугарске и македонске апостоле из XII и XIII века (О, С. С880;

¹О разликама у развоју између месецослова уз различите жанрове црквене књижевности упоредити: *Архимандрит Сергий, Полный месяцеслов Востока*, I, Москва 1875, 68–136. и V. Mošin, *Slavenska redakcija prologa Konstantina Moksijiskog u svjetlosti vizantijsko-slavenskih odnosa XII.–XIII. vijeka*, Zbornik Historijskog instituta Jugoslovenske akademije, 2, Zagreb 1959, 58.

²О томе упоредити: *Архимандрит Сергий, Полный месяцеслов ...*, I, 68–112.

Сл; Црк)³ и већи број месецослова уз српске апостоле који су настали у XIII и XIV веку. Тиме се прати однос словенског слоја празника у месецословима уз српске апостоле према месецословима у старијим јусовским апостолима, с једне стране; с друге стране, показују се контуре развоја словенских празника у српским месецословима у XIII и XIV веку. Из друге половине XIII века су сачувани први српски апостоли с месецословима, а крајем XIV, односно почетком XV века, услед познатих историјских збивања у српској књижевности и писмености, па и у испитаном сегменту хагиографије, почиње нови период.⁴

У црквенословенским месецословима, који су преведени са грчког језика, текстови о словенским празницима представљају аутохтони слој. Текстови о словенским празницима унесени су у месецослове под непосредним утицајем признатог култа значајног свеца или светог догађаја, или под посредним утицајем тога култа који се преносио джом традицијом, односно преписивањем ранијих предлога. Словенски редактор или писар понекад ставља словенски празник на прво место, уместо главног празника одређеног дана у грчком календару. Много пута се словенски карактер истиче формулацијом помена празника. Тако се често читају квалификативни „учитељ језика словенског“ уз име светог Кирила или „српски“ уз имена српских светих.

У познатој расправи о словенским редакцијама пролога В. Мошин се осврнуо и на питање словенских празника у већем броју (175) јужнословенских месецослова, од оних најранијих до XVIII века. Словенски слој празника у месецословима Мошин је, углавном по пореклу и хронолошком редоследу, поделио на три групе: (1) *хирилометодијевски празници*, који су у вези са биографијама светог Кирила и Методија, (2) *руски празници* и (3) *јужнословенски празници*. Текстови о светом Кирилу

³О месецословима у Охридском, Струмичком и Слѣпченском апостолу говори се, између осталих, у раду: З. Хауптова, *Древнейший славянский перевод текста апостола*, Старобългаристика, VIII/1, 59–63.

⁴Хронолошко праћење словенског слоја празника у испитаном материјалу је отежано тиме што је велики број рукописа само палеографски датирани. С друге стране, домете овог испитивања ограничава и чињеница да је однос црквенословенских и грчких месецослова једва познат. Нису познате ни детаљније околности увођења јерусалимског типика, толико значајног за развој слоја словенских празника у XIV веку. О увођењу јерусалимског типика у Српску цркву упоредити радове: Р. М. Грујић, *Палестински утицаји на светог Саву*, Светосавски зборник, I, Београд 1936, 279–312; П. Симић, *Рад светог Саве на осавремењавању богослужења у Српској цркви*, зборник: Свети Сава, Споменница поводом осамстогодишњице рођења 1175–1975, Београд 1977, 181–205. Најзад, потпунија слика о словенским празницима у месецословима добила би се ширим испитивањем словенске хагиографске литературе, а нарочито више месецослова уз јеванђеља и апостоле XIII и XIV века. — У овом прилогу, имајући у виду развој апостолских текстова по *садржинској структури*, месецослове смо разврстали по *структуралним типовима садржине апостола* уз које се они налазе (изборни апостол укрштен са изборним јеванђељем, кратки и дуги изборни апостол и пуни текст апостола). Приликом набрајања споменика у излагању и у изворима придржавали смо се овог распореда.

и Методију сигурно су унесени у месецослове у првој половини X века, убрзо после смрти словенских учитеља, а за време њихових ученика.⁵

У испитаним месецословима јављају се следећи хирилометодијевски празници:

25. новембар, *Свети Климент папа римски* (преминуо 97/101. године),

30. јануар, *Обретење моштију светог Климента папе римског у Херсону или Пренос моштију светог Климента папе римског из Херсона у Рим* (862. године),

14. фебруар, *Свети Кирил* (преминуо 869. године),

6. април, *Свети Методије епископ моравски* (преминуо 885. године).

Најстарији помен о светом Кирилу са литургијском и литургичком белешком налази се у Охридском апостолу из XII века. Пошто се у овом месецослову налазе и каснији словенски празници из XI века, традицију старијег календара са ранијим и јединим словенским свецем сигурно треба тражити у оним месецословима који се налазе уз два изборна апостола укрштена са изборним јеванђељима (Д4, П84). У њима од словенских светих прославља се само свети Кирил. Празник овог светог у испитаној грађи увек се слави, 14. фебруара. Он се веома често јавља у месецословима (Б2, Д4, Л680, П84; Л46, Л3365, О, С880, С883; Бгд55, Бгд643, Деч26, Кив153, Лгр13, Лгр15, Лгр113, Мос36, Соф88, Соф89, Соф501, Хил47, Хил52, Црк). У том погледу изузетак представљају неколико месецослова, углавном, из XIV века (Шш; Згр17, Деч25, Деч27 итд.), као и, наравно, месецослови, ранији и каснији у којима се не наводе словенски свети. Формулације назива празника Светог Кирила у поменима су веома различите. Његов помен се обично јавља као једини или први (I) празник дана, а понекад се налази на другом месту (II), увек после светог Аксентија. Формулације назива овог празника (у номинативу уместо генитива из оригинала) су следеће:

- Кирил Филозоф Бгд55 II, Деч26, Лгр15, Хил47, Хил52;
- Преподобни Кирил Филозоф Л3365;
- Преподобни отац Кирил учитељ словенског језика Лгр113;
- Преподобни отац наш Кирил Мос36 II;
- Преподобни отац наш Кирил учитељ словенски Д4;
- Преподобни отац наш Кирил Филозоф учитељ словенски Црк II;
- Преподобни отац наш „Костадин претворенаго имена Кирила Филозофа учитеља словенска“ Л680;
- Свети Кирил учитељ словенски П84 II;
- Свети Кирил Филозоф Лгр13 II, С880; Соф89, Соф501;
- Свети Кирил Филозоф словенски Л46;

⁵V. Mošin, *Slavenska redakcija prologa ...*, 56–60. Обимнију литературу о хирилометодијевским празницима упоредити у новијем раду: В. Ботев, *Неизвестни преписи на някои Кирило-Методиевски извори*, Кирило-117–125.

- Свети Кирил Филозоф учитељ словенски Б2;
- Свети Кирил Филозоф и учитељ словенски Соф88 II;
- Свети отац Кирил учитељ словенског језика О II;
- Свети отац наш Кирил Филозоф С883; Бгд643 II, Кив153 II.

Квалификатив „преподобни“, углавном, има архаичну традицију у ранијим српским рукописима, а квалификатив „свети“ заступљен је у ранијим јусовским и у новијим, по свој прилици са архаичких предлогака преписаним српским рукописима из XIV века. Помен без ових квалификатива је карактеристичан за месецослове уз пуне текстове апостола из XIV века, који су, вероватно, настали на основу архаичних предлогака.

Свети Методије је унесен у месецослове 6. априла.⁶ Његов најранији помен без бележака обележава други по реду празник дана у Охридском апостолу. У дужем тексту помена се казује да „истог дана ‘почи’ блажени отац наш Методије архиепископ моравски“. Текст помена је исписан као биографски детаљ. О успеоу блаженог Методија говори се још у три месецослова уз краће изборне текстове апостола (Л680; Л46, Л3365), из XIII и XIV века, док се у осталим не нарочито бројним месецословима говори само о светом Методију (С883; Шш; Бгд55, Бгд643, Деч26, Кив153, Лгр113). Текстови о њему ређе су се задржали у месецословима уз пуне текстове апостола XIV века,⁷ а боље су се сачували у месецословима уз раније и касније изборне апостоле. У свим месецословима у којима се наводи Методије унесен је и свети Кирил. У том поледу изузетак представља Шишатовачки апостол из 1324. године, у којем се спомиње само свети Методије, а 14. фебруара само „преподобни отац Аксентије“. У месецослову Савине књиге из XI века се такође наводи само свети Методије без Кирила.⁸ Учесталије грешке у текстовима помена светог Методија (Л3365; Лгр113, Црк) показују да култ светог Методија у испитаним споменицима није био раширен у већем степену и постепено је нестајао. Тако рећи у свим месецословима текст о светом Методију обележава други по реду празник дана, а као први празник се увек јавља Свети Јевтимије патријарх цариградски. Називи празника Светог Методија, односно самог Методија у поменима су следећи:

- Методије Бгд55 II;
- Отац Методије Деч26 II;
- Блажени отац Методије моравски, учитељ словенски Л680 II;
- Блажени отац наш Методије архиепископ моравски, учитељ словенског језика О II;

⁶У месецослову рукописа Бгд643 „Методије епископ моравски“ се уместо 6. априла слави 20. јуна, када се у календару обично празнује „Методије епископ патарски“ (преминуо 312. године). У месецослову рукописа Лгр113 6. априла је погрешно исписан помен „светаго Теодосија архиепископа учитеља моравска“.

⁷О постепеном нестајању његовог култа током XIV века вероватно сведочи и грешка о којој се говорило у напомени 6.

⁸*Савина књига*, кратко изборно јеванђеље, Москва, Центральный государственный архив древних актов, рс 14, X/XI век.

- Блажени отац наш Методије епископ моравски Шш II;
- Преподобни отац Методије и успење архиепископа моравског и учитеља словенског Ј46 II;
- Свети архиепископ Методије Кив153 II;
- Свети Методије архиепископ С883 II;
- Свети Методије епископ моравски Бгд643 I;
- Свети отац наш Методије Ј3365 II;
- Свети Теодосије (!) архиепископ и учитељ моравски Јгр113 II.

Текстови помена у којима се уз име Методија налази квалификатив „блажени“ и у којима се спомиње његово успење упућују на рану словенску традицију литургијских календара.

У вези са биографијама светог Кирила и Методија су и празници: 25. новембра Мученичка смрт Климента I папе римског, а 30. јануара Обретење или Пренос моштију (односно дела моштију) светог Климента из Херсона у Рим. Према хагиографском предању Климентове мошти је 862. године у Херсону пронашао свети Кирил, а затим их је пренео у Рим. Климент I је постао заштитник ћирилометодијевске моравске мисије, као и Методијеве архиепископије. Његов култ је био значајан међу Словенима. Папа Климент I и његово празновање 25. новембра било је познато у цариградској цркви.⁹ У савременом календару Грчке православне цркве „Климент епископ Рима“ слави се 24. новембра. Његов словенски култ је био значајан и зато што се 25. новембра празновао и свети Климент Охридски.¹⁰ У нашој грађи помен оба празника светог Климента са литургијским и литургијским белешкама потврђен је у Охридском апостолу: Празник Климента папе римског унесен је у велики број споменика. Он није унесен у неке, свакако, архаичне месецослове уз изборне апостоле укрштене са изборним јеванђељима (Д4, Ј116, П84), а нема га ни у неколико месецослова уз апостоле са пуним текстом, углавном, из прве половине XIV века (Бгд643, Деч25, Деч26), што би требало објаснити одређеним променама у типичу, које су утицале на ове месецослове. Помен овог празника се најчешће налази на првом месту у дану. Формулације назива празника су веома различите у текстовима помена:

- Климент епископ О I;
- Климент папа римски Згр17 I, Соф89 I;
- Преподобни отац наш и свештеномученик Климент Соф88 I;
- Свети архиепископ Климент С I;
- Свети Климент Ј3365; Сл; Бгд643, Згр4069 I, Јгр113 I, Хил72 I;
- Свети Климент архиепископ римски С883 I;

⁹О култу светог Климента I, папе римског, као и ранију литературу о том култу видети у раду: К. Попконстантинов, Т. Смядовски, *За почитането на Климент, папа римски в средновековна България*, Старобългаристика, VII/4, София, 1983, нарочито 89–90.

¹⁰F: Grivec, *Slavenski blagovjesnici sveti Ćiril i Metod*, Zagreb 1985, 163.

- Свети Климент папа римски C111 I; Кив153 I, Лгр 15 I, Соф501 I, Црк I;
- Свети Климент римски Л680 I; С880, Хил52, Хил70;
- Свети отац Климент римски папа Л46 I;
- Свети свештенослужитељ Климент III I; Деч27 I, Мос36 I, Печ20 I, Соф884 I, Хил48 I, Хил73 I;
- Свети свештенослужитељ Климент римски Соф885 I;
- Свештенослужитељ Климент Бгд55 I, Лгр13 I;
- Свештенослужитељ Климент папа римски Хил47;
- Страст светог свештенослужитеља Климента Б2 I,

У набројаним називима може се уочити да се свети Климент папом римским назива обично у поменима каснијих рукописа (Бгд55), он се титулише као епископ, архиепископ или се уз његово име уопште не наводи чин. Од основних квалификатива у његовој титулатури преовлађује „свети“.

После најраније потврде у Охридском апостоу, где је унесен помен празника Обретења моштију светог Климентија са литургичком белешком, овај свети догађај је обележен само у неколико месецослова (Л46, Л3365, С880; Лгр15, Лгр113, Хил47). Са архаичним називом овог празника у месецослову Охридског апостола слажу се и називи у три месецослова уз кратке изборне текстове апостола (Л46, Л3365, С880), а варијанта ове формулације налази се у месецослову уз пуни текст апостола (Лгр113). Другу редакцију помена овог празника представља назив Пренос моштију светог Климента, који је заступљен у два месецослова уз пуне текстове апостола (Лгр15, Хил47). На старију, али знатно другачију редакцију упућује и формулација помена „светага мученика Климента“ у месецослову дужег изборног Слпчанског апостола, у којој као да је избледело сећање на порекло и значење овог празника, тј. Обретења или Преноса моштију светог Климента.

Значајни руски духовни и културни утицаји код православних јужнословенских народа крајем XII и почетком XIII века имали су одраза и у јужнословенској хагиографској литератури. У јужнословенске месецослове су ушли руски свеци и свети догађаји из XI века.¹¹ У нашој грађи руски утицај се огледа у празницима:

26. новембар, *Освећење цркве светог великомученика Георгија у Кијеву* 1051—1054. године,

3. мај, *Свети Теодосије Печерски* (преминуо 1074. године),

9. мај, *Пренос моштију светог Николе из Мира Ликијских у Бари* 1087. године;

¹¹ V. Mošin, *O periodizaciji rusko-južnoslovenskih književnih veza*, Slovo, 11—12, Zagreb 1962, 13—130, нарочито 84—85.

24. јули, *Свети мученици Борис и Глеб* (страдали 1015. године).¹²

Помен Освећења цркве светог Георгија у Кијеву унесен је већ у Охридски апостол, као први празник дана. У прегледаним споменицима код руских празника се он најчешће јавља у месецословима уз све врсте апостолских текстова од најранијих до друге половине XIV века (Б2, Л680, С111; Л46, Л3365 С883; Шш; Бгд55, Деч26, Мос36, Соф89, Соф501, Хил47, Хил52, Црк). У текстовима ових месецослова, међутим, само у пет случајева се говори о освећењу цркве (Б2; Л3365, О; Шш; Хил47), а у осталим случајевима се спомиње само свети Георгије, односно његова страст. Већ крајем XIII и почетком XIV века почела је да се губи свест о пореклу овог празника. Освећење цркве светог Георгија или каснији измењени називи овог светог догађаја у већини случајева унесени су у месецослове као први (Б2; О; Бгд55, Деч26, Соф89, Соф273) или једини (Л46, Л3365; С883; Црк) празници дана, док су у неколико рукописа они унесени као други по реду празници дана (Л680, С111; Шш; Мос36, Хил52), односно трећи празник (Хил47). Изгледа да позиција и првог и другог места имају архаичну традицију, од њих се традиција првог места дуже одржала у XIV веку.

Свети догађај који се прославља руским празником Преноса моштију светог Николе из Мира Ликијских у Бари, западног је порекла и уведен је у Русији (на „Руси“) 1091. године.¹³ Поред бугарског Црколешког апостола из друге половине XIII века, где се наводи крајем XIII и у првој половини XIV века, од којих је у једном додат после главног празника дана (Кив153), а у два месецослова је унесен као први празник дана (Соф89, Соф501).

Помен празника Светих мученика Бориса и Глеба са упућивањем на апостол најраније је унесен у Црколешки апостол, а у српским споменицима празник је обележен само у неколико месецослова прве половине XIV века (Шш; Деч26, Кив153, Хил47). У свим овим рукописима, као и у Црколешком апостолу овај празник је додат (обично уводном формулом „истог дана“) после главног празника дана Свете Христине.

Само помен без бележака Светог Теодосија Печерског даје се у једном месецослову из прве половине XIV века (Кив153). Он је додат после главног празника 3. маја.

¹²В. Мошин у раду о прологу (Slavenska redakcija prologa..., 58) такође наводи ова четири руска празника у јужнословенским месецословима од XII до почетка XIV века. На страни 57 истог рада, међутим, он набраја шест руских празника (поред наведена четири, он спомиње и Освећење цркве свете Софије у Кијеву, крајем XI века и Освећење Десјатине цркве у Кијеву, 996. године) и каже: „Пет од наведених руских празника XI. вијека ушли су у јужнословенске синаксаре уз текстове еванђеља и апостола“. Поред наведена четири празника, пети празник на који је Мошин мислио, вероватно је био Освећење свете Софије у Кијеву. О томе видети: V. Mošin, *O periodizaciji...*, 85. У овом раду је датум празника из Охридског апостола погрешно наведен. Уместо 8. новембра вероватно би требало да стоји 4. или 9. новембар.

¹³О западном пореклу празника Преноса моштију светог Николе из Мира Ликијских у Бари 1087. године упоредити рад: Б. А. Успенский, *История русского литературного языка (XI-XVII вв)*, [штампано као рукопис], Budapest, 1988, 57.

У испитаној српској грађи ни у једном споменику се не појављује више од два, а у једном случају три (Кив153) руска празника, док је уобичајено да се наводи само један. У месецослову јусовског Црколешког апостола заступљена су три руска празника. Четири руска празника се наводе у месецослову Трновског јеванђеља из XIII века.¹⁴ То би могло да значи да период (или примери) интензивног утицаја руских на јужнословенске месецослове, углавном није заступљен (заступљени) у испитаној српској грађи. С друге стране, један руски празник (или можда два¹⁵) у Охридском апостолу сведочи о томе да је уношење руских празника у јужнословенске месецослове био постепени процес,¹⁶ као што су исти празници постепено и нестајали из тих месецослова, углавном, током прве половине XIV века. В. Мошин сматра да у преузимању руских празника у јужнословенске месецослове треба видети „већу канонску акцију“ почетком XIII века у Бугарској и Српској цркви.¹⁷ Даља испитивања треба боље да расветле околности уласка руских празника у јужнословенске литургијске календаре.

У испитаној грађи најбројније су заступљени јужнословенски празници:

- 14. октобар, *Света Петка* (преминула у XI веку),
- 19. октобар, *Преподобни Јован Рилски* (преминуо 18. августа 946. године),
- 28. октобар, *Свети Арсеније архиепископ српски* (преминуо 1266. године),
- 30. октобар, *Свети краљ Милутин* (преминуо 1321. године),
- 22. новембар, *Михаил ратник* (преминуо 866. године),
- 8. јануар, *Свети Григорије епископ мизијски* (преминуо 1012. године),
- 14. јануар, *Свети Сава први архиепископ српски* (преминуо 1236. године),
- 13. фебруар, *Свети Симеон мироточиви* (преминуо 1200. године),
- 28. април, *„Свештеније цркве Петра апостола в Бугарех“ (?)*.

Међу најраније јужнословенске празнике спада 8. јануара „Свети Григорије епископ мизијски“, како је исписано у Охридском апостолу.¹⁸ Сигурно је његов помен у питању и у тексту „Светаго оца Григорија“, исписан 8. јануара у софијском рукопису почетка XIII века (Соф880).

¹⁴О месецослову Трновског јеванђеља упоредити рад: О. Недељковић, *Месецослов Трновског јеванђеља*, Зборник Владимира Мошина, Београд 1977, 147–152.

¹⁵О томе видети напомену 10 у овом раду.

¹⁶О постепеном уношењу руских празника у јужнословенске месецослове упоредити рад: В. Мошин, *Slavenska redakcija prologa ...*, 59.

¹⁷В. Мошин, *О периодизацији ...*, 85–86.

¹⁸О светом Григорију се говори у радовима: К. Калайдович, *Иоани Екзарх болгарский*, Москва 1851, 99, 78; Филарет, архиепископ черниговский, *Святые южных славян*, Санктпетербург 1894, 12–13.

Успоном бугарске државе и постепеним осамостаљивањем Бугарске цркве појачан је и створен култ бугарских светаца. Њихове мошти су пренесене у Трново крајем XII и у првим деценијама XIII века. Њихови помени могли су да се уносе у месецослове нешто касније од текстова о руским празницима.¹⁹

Од бугарских празника у нашој грађи најчешће се спомиње Света Петка Епиватска. Она је живела у X и XI веку, а њене мошти су пренесене из Епивата у Трново 1238. године за време Јована Асена (1218—1241). 14. октобра се прославља пренос њених моштију, који је убрзо после 1238. године почео да се уноси у месецослове. Најраније је овај празник потврђен у месецослову Струмичког кратког изборног апостола из XIII века. Помен и упућивање на апостол исписани су руком писара на маргини. Празник је обележен и у Црколешком апостоу. Текстови о светој Петки ушли су у месецослове уз српске апостоле крајем XIII века и наилазимо их до друге половине XIV века (Б2, Л680; Л3365, С883; Бгд55, Деч26 (на маргини каснијом руком), Згр17 (на маргини), Кив153, Лгр15, Соф89, Соф501, Хил52). Текстови о светој Петки у месецословима најчешће обележавају други, а ређе једини празник дана. Формулације назива празника су различите:

- Петка Деч26;
- Мученица Петка Бгд55 II, Лгр15 II;
- Мученица Параскева Згр17;
- Преподобна Петка Црк II;
- Света Петка Б2 II, Л680; С, Л3365; Кив153 II;
- Света мученица Петка Соф89 II, Соф501 II, Хил52.

Архаичнија традиција је, углавном, потврђена у месецословима уз изборне текстове, у којима се назив празника Света Петка јавља као једини празник дана. У месецословима уз пуне текстове апостола празник Свете Петке има различите називе и обележен је као други по реду у дану. У неким рукописима, у које је унесена света Петка, јасно се одражавају у графици трагови јусовских предлогажа (Бгд55, Хил52).

Мошти светог Јована Рилског, који је живео у X веку, пренесене су 1195. године из Софије у Трново, за време Асеновића. Овај догађај се празнује 19. октобра. Његов помен са литургијском и литургичком белешком унесен је у Струмички апостол, а помен са литургичком белешком наведен је и у Црколешком апостоу. У прегледаним српским месецословима, међутим, овај празник је потврђен само у три месецослова (Кив153, Лгр15, Хил52). У сва три споменика унесена је и света Петка. У текстовима о светом Јовану Рилском празник има више назива и јавља се као једини или други празник дана:

- Јован Рилски Хил52 II;
- Преподобни отац Јован Рилски Лгр15;

¹⁹ V. Mošin, *Slavenska redakcija prologa* ... , 59.

- Преподобни отац наш Јован Рилски Црк II;
- Свети отац Јован Рилски С;
- Свети отац наш Јован Рилски Кив153 II.

У испитаним месецословима само се у Црколешком апостоу наводи помен бугарског свеца Михаила ратника, који је живео у IX веку, а његове мошти су пренесене из Потука у Трново 1206. године, за време Цара Калојана (1197—1207). Овај догађај се слави 22. новембра.

У месецослову уз изборни апостол укрштен са изборним јеванђељем из друге половине XIII века, који се чува у Лењинграду (Л680), 28. априла, после помена мученика Виталија и Обретања моштију светог Василија амасијског, исписан је помен: „Свештеније цркве Петра апостола в Бугарех“. После помена се упућује на службу после Рождества Христова. Код архиепископа Сергија се не наводи овај празник.²⁰ Постоји могућност да је словенски редактор месецослова погрешно схватио грчки цариградски празник Обнављања цркве светог апостола Петра код Велике цркве (свете Софије), који се слави 25. априла.²¹ Помен овог празника у Охридском апостоу гласи: „свештеније цркви светаго Петра“. У овом случају празник у лењинградском рукопису је померен за три дана, што се не може искључити, нарочито у ранијим месецословима. Друга могућност је да се овим јединственим поменом у мноштву месецослова, стварно обележава освешћење једног од значајних бугарских храмова, посвећених светом Петру или Светом Петру и Павлу.

У XIII веку и касније црквенословенска књижевност је обogaћена новим хагиографским текстовима о српским светима. Конкретније историјске околности, као и развој духовног и културног живота код Срба крајем XII и током XIII века одликују се стварањем и развојем немањинске државе и настојањем да се код Срба утврди хришћанство, као и борбом за самосталност и постизањем аутокефалности Српске цркве. Већи број владара и црквених поглавара у периоду од краја XII до краја XIV века, убрзо после смрти стекао је култ који се одразио и у одређеним жанровима оновремене црквене књижевности.²²

Текстови о светом Симеону и Сави унесени су у велики број испитаних месецослова уз пуне текстове апостола српске редакције краја XIII и тако рећи целог XIV века. Помен светог Саве наводи се и на маргини Црколешког апостола каснијом руком. У месецослове уз изборне апостоле српске редакције из друге половине XIII и целог XIV века, српски свеци се, углавном, не уносе, осим једног софијског рукописа (C111) — с краја XIV века, где је исписан помен светог Саве.

²⁰ Архиепископ Сергей, *Полный месяцеслов* ... , II/1, 123—125.

²¹ О овом празнику видети: Архиепископ Сергей, *Полный месяцеслов* ... , II/1, 121.

²² О култу српских светих видети, између осталих, радове: Ј. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, Смедерево 1965. и Ђ. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку*, О Србљаку, Београд 1970, 271—366.

У месецослову софијског рукописа (Соф501) који је исписан крајем XIII или почетком XIV века, 14. јануара обележен је уз главни и празник „Светог Саве архиепископа српског“. 14. јануара се празнује успене светог Саве. О значају култа светитеља Саве у Српској цркви крајем XIII и у XIV веку сведоче текстови у великом броју месецослова уз пуне текстове апостола (Бгд55, Бгд643, Деч25, Деч26, Деч27, Згр17, Лгр13, Лгр15, Мос36, Пех20, Соф88, Соф89, Соф273, Соф884, Соф885, Хил47, Хил48, Хил73, Црк [на маргини каснијом руком]). Текстови о светом Сави, тако рећи без изузетка, обележавају други по реду празник дана, са уводном формулом „истог дана“. Редакције назива празника су доста различите:

- Отац наш Сава архиепископ српски Деч26 I;
- Међу светима отац наш Сава први архиепископ српски Деч25 II, Деч27 II, Пех20 II, Соф884 II, Соф885 II, Хил48 II, Хил73 II;
- Преподобни отац наш архиепископ први српски Сава Згр17 II, Соф88 II;
- Свети Сава архиепископ српски Лгр15 II, Соф89 II, Соф501 II, Хил47 II;
- Свети Сава први архиепископ српски Бгд55 II;
- Свети и преподобни отац наш први архиепископ српски Сава Соф89 II;
- Светитељ српски Сава С111 II; Бгд43 II м Мос36 II;
- Успене Светог оца нашег светитеља Саве Лгр13 II.

Краћи текстови назива, обично са квалификативом „свети“ потврђени су у раније исписаним месецословима, а дужи текстови назива, сложени од више квалификатива, јављају се у каснијим текстовима.

Први пут у прегледаној грађи „свети отац наш Симеон мироточац српски“, као и светитељ Сава, унесен је у споменути софијски рукопис (Соф501) с краја XIII или почетка XIV века. Уз помен се налази литургијска белешка. У месецословима XIV века свети Симеон је (13. фебруара) заступљен нешто ређе него свети Сава (Бгд55, Деч25, Деч26, Деч27, Згр17, Лгр13, Лгр15, Пех20, Соф88, Соф89, Соф884, Соф885, Хил47, Хил48, Хил73). Текстови о светом Симеону најчешће обележавају други по реду празник дана, са уводном формулом „истог дана“. Понекад они обележавају први или, изузетно, једини празник у дану. Називи празника су доста различити.

- Симеон српски Бгд55 II;
- Отац Симеон српски Деч26 I;
- Преподобни отац наш Симеон мироточац српске земље Хил47;
- Преподобни отац наш Симеон нови мироточац српски Деч25 II, Деч27 I, Пех20 II, Соф884 II, Хил48 II, Хил73 II;
- Преподобни отац наш Симеон нови чудотворац српски Лгр 15 II;
- Преподобни отац наш Симеон српски Лгр 13 II;
- Преподобни отац наш Симеон српски нови мироточац Згр17 II, Соф88 II;

- Свети отац наш Симеон нови миротоцац српски Соф501;
- Свети и преподобни Симеон нови миротоцац српски Соф89 II.

Краћи називи без квалификатива и једноставнији називи са једним основним квалификативом „свети„ или „преподобни“ упућују на архаичнију календарску традицију.

Престо српских архиепископа од светитеља Саве наследио је Арсеније I, који је преминуо 1266. године. Култ светитељев се развио убрзо после његове смрти. Текстови о овом свецу су малобројни у месецословима уз апостоле. Први помен са литургичком белешком записан је у хиландарском рукопису (Хил47), који је исписан 1312/1316. године. Текст о светом Арсенију унесен је још у три месецослова (Лгр13, Соф88, Соф89). Називи празника Светог Арсенија и њихово место у дану у испитаним месецословима су различити:

- Преподобни отац наш Арсеније архиепископ српски Соф88 II;
- Свети преподобни отац Арсеније архиепископ српски Лгр13;
- Престављење оца нашег Арсенија другог архиепископа српског Хил47 II;
- Свечасно успење преподобног оца нашег Арсенија архиепископа српског Соф89.

Од месецослова уз пуне текстове апостола српски свети нису унесени у литургијски календар (Хил52) крајем XIII века, у којем су изразити трагови старих јусовских предлогака, као ни у два месецослова (Кив153, Лгр113) из XIV века, у којима је заступљен ранији распоред словенских празника. Српски свеци нису унесени ни у месецослове рукописа краја XIV века (Згр4069, Хил70, Хил72), у којима делимично словенско обележје има само Свети Климент папа римски 25. новембра.

Присуство и распоред словенских празника у месецословима уз апостоле од краја XII до почетка XV века показују сталне промене. На основу присуства и распореда словенских празника ови месецослови могу да се разврстају на следеће опште типове:²³

Први тип. У месецослов (Л16) из друге половине XIII века нису унесени словенски празници.²⁴

²³Типологија је урађена на основу хронологије настанка словенских празника. У један општи тип улазе један или више месецослова. Када је у питању више месецослова, у њима је слој словенских празника идентичан или сличан. У општем типу се набрајају сви словенски празници из месецослова који улазе у њега. У случају празника који нису заступљени у свим месецословима у оквиру општег типа, после њиховог назива у загради се наводе месецослови у којима се они јављају. Приликом разврставања нису узети у обзир месецослови у којима недостаје већи број листова (C111; C). Нису узети у обзир приликом разврставања ни текстови о словенским празницима који су исписани каснијом руком.

²⁴Х. Кодов наводи да у месецослову уз изборни апостол укрштен са изборним јеванђељем српске редакције који се чува у Софији (Библиотека Бугарске академије

Други тип. У месецослов Слеченског апостола (Сл) из XII века унесени су празници:

Свети Климент папа римски (25. новембра),
„Свети мученик Климент“ (30. јануара).

Трећи тип. У месецослове (Д4, П84) из друге половине XIII и почетка XIV века унесен је празник:

Свети Кирил.

Четврти тип. У месецослов (Лгр113) из друге половине XIV века унесени су празници:

Свети Климент папа римски,
Пренос моштију светог Климента папе римског,
Свети Кирил,
Свети Методије.

Пети тип. У месецослов (С880) почетка XIII века унесени су празници:

Свети Климент папа римски,
Свети Григорије епископ мизијски,
Обретење моштију светог Климента папе римског,
Свети Кирил.

Шести тип. У месецослов Охридског апостола (О) из XII века унесени су празници:

Свети Климент папа римски,
Освећење цркве светог Георгија у Кијеву,
Свети Григорије епископ мизијски,
Обретење моштију светог Климента папе римског,
Свети Кирил,
Свети Методије

Седми тип. У месецослов (Л46) из прве половине XIV века унесени су празници:

Свети Климент папа римски,
Освећење цркве светог Георгија у Кијеву,
Обретење моштију светог Климента папе римског,
Свети Кирил,
Свети Методије.

Осми тип. У месецослов Шишовачког апостола (Шш) из 1324. године унесени су празници:

наука, рс 7, почетак XIV века) такође нема словенских празника (Х. Кодов, *Опис на славянските ръкописи в библиотеката на българската академия на науките*, София 1969).

Свети Климент папа римски,
Освећење цркве светог Георгија у Кијеву,
Свети Методије,
Свети мученици Борис и Глеб.

Девети тип. У месецослове (Б2, Л680, Л3365, С883; Кив153, Хил52, Црк) од краја XIII до друге половине XIV века унесени су празници:

Света Петка,
Свети Јован Рилски (Кив153, Хил52, Црк),
Михаил ратник (Црк),
Свети Климент папа римски,
Освећење цркве светог Георгија у Кијеву (Б2, Л680; Л3365, С883; Хил52, Црк),
Обретење моштију светог Климента папе римског (Л3365),
Свети Кирил,
Свети Методије,
„Освештеније цркве Петра апостола в Бугарех“ (Л680),
Свети Теодосије Печерски (Кив153),
Пренос моштију светог Николе из Мира Ликийских у Бари (Кив153, Црк)
Свети мученици Борис и Глеб (Кив153, Црк).

Десети тип. У месецослове (Бгд55, Деч26, Соф89, Соф501) од краја XIII до друге половине XIV века унесени су празници:

Света Петка,
Свети Арсеније (Соф89),
Свети Климент папа римски (Бгд55, Соф89, Соф501),
Освећење цркве светог Георгија у Кијеву,
Свети Сава,
Свети Симеон,
Свети Кирил,
Свети Методије (Бгд55, Деч26),
Пренос моштију светог Николе из Мира Ликийских у Бари (Соф89, Соф501),
Свети мученици Борис и Глеб (Деч26).

Једанаести тип. У месецослов (Лгр15) почетком XIV века унесени су празници:

Света Петка,
Свети Јован Рилски,
Свети Климент папа Римски,
Свети Сава,
Пренос моштију светог Климента папе римског,
Свети Симеон,
Свети Кирил.

Дванаести тип. У месецослове (Мос36, Хил47) почетком XIV века унесени су празници:

Свети Климент папа римски,
Свети Арсеније (Хил47),
Освећење цркве светог Георгија у Кијеву
Свети Сава,
Пренос моштију светог Климента папе римског (Хил47),
Свети Симеон (Хил47),
Свети Кирил,
Свети мученици Борис и Глеб (Хил47).

Тринаести тип. У месецослове (Бгд643, ЈГр13, Соф88) од почетка до друге половине XIV века унесени су празници:

Свети Арсеније (ЈГр13, Соф88),
Свети Климент папа римски, (ЈГр13, Соф88),
Свети Сава,
Свети Симеон,
Свети Кирил,
Свети Методије (Бгд 643).

Четрнаести тип. У месецослове (Деч27, Згр17, Пех20, Соф884, Соф885, Хил48, Хил73) од прве половине XIV до почетка XV века унесени су празници:

Свети Климент папа римски,
Свети Сава,
Свети Симеон.

Петнаести тип. У месецослов (Деч25) из друге половине XIV века унесени су празници:

Свети Сава,
Свети Симеон.

Шеснаести тип. У месецослове (Згр4069, Хил70, Хил73) од средине до краја XIV века унесен је празник:

Свети Климент папа римски.

Развој црквенословенских месецослова умногоме је условљен развојем грчких месецослова и, директно или индиректно, развојем грчког типика. Наведено типолошко разврставање црквенословенских месецослова уз апостоле, који су настали у периоду више од два века, добро показује, међутим, да је словенски слој празника имао и сопствени унутрашњи развој. Ово се нарочито односи на период до прве половине XIV века. До тог времена у византијском хришћанству, па и у хагиографској књижевности, била је

јача локална традиција,²⁵ а после првих деценија XIV века све више су преовладали централни узор и грецизација.

На развој и промене у словенском слоју празника у црквенословенским месецословима у значајној мери су утицале промене у грчким типичима. О томе добро сведочи пример два месецослова, исписана приближно у исто време (прве деценије XIV века), од којих се у једном (Хил47) 30. јануара уноси празник Преноса моштију светог Климента, а у другом месецослову (Мос36) се тај дан и не наводи.

За настанак и састав месецослова, па и словенских празника у њима, од великог значаја је била хагиографска традиција, односно поштовање ауторитета предлошка. У месецослове, нарочито уз апостоле и јеванђеља, обично су уношени свети и свети догађаји чији је култ био утврђен и значајан. Шишатовачки апостол је 1324. године исписао црноризац Дамјан по налогу архиепископа Никодима у Пећи.²⁶ У месецослову овог апостола, који је близак другој редакцији Василијевог цариградског месецослова,²⁷ међу словенским свецима не наводе се ни српски свети ни свети Кирил. У Пећи, у оновременом седишту српских архиепископа, 1324. године био је сигурно познат и негован култ српских светих, а и светог Кирила. Поштовање ауторитета предлошка, вероватно због оживљавања архаичних узорака,²⁸ није дозволило писару да уноси промене у распоред словенских празника у литургијском календару овог апостола.

Закључак

У овом прилогу је испитан словенски слој празника у месецословима уз црквенословенске апостолске текстове од краја XII до краја XIV века. Проучавање словенских празника, односно текстова о њима у одређеној врсти месецослова (уз апостоле) указује на хеортолошке и хагиолошке правце развоја у једном мање или више одређеном систему у наведеном периоду. Текстови о словенским празницима у већини случајева представљају аутохтони словенски слој у црквено-словенским месецословима, који су преведени са грчког. Словенска хеортологија и хагиологија се укључују у широке токове духовности и културе Словена, као дела духовне цивилизацијске заједнице европских народа.

²⁵О значају локалне традиције у састављању и развоју ранијих цариградских месецослова архимандрит Сергиј каже: "... на востоке в древности и при константинопольской централизации было более свободы для частных церквей и монастырей в деле празднования святым и в составлении месецословов" (*Полный месецослов ...*, I, 16).

²⁶Основне податке о настанку Шишатовачког апостола исписао је сам писар Дамјан у колофону у рукопису на листу 226.

²⁷Б. Михаиловић, *Шишатовачки апостол*, Православна мисао, 32, Београд 1983, 89.

²⁸Д. Богдановић, *Нове тежње у српској књижевности првих деценија XIV века*, зборник: Византијска уметност почетком 14. века, Београд 1978, 86.

Истраживање месецослова уз неколико раних бугарских и македонских и уз већи број српских апостолских текстова спроведено је на тај начин што је дат преглед словенских празника и типологија месецослова на основу распореда словенских празника. У истраживању се уочавају неке основне контуре у развоју словенског слоја празника у месецословима уз апостоле српске редакције, иако релативно мањи број испитаних месецослова, као и приступачност као једини критеријум њиховог избора, свакако ограничавају резултате испитивања. Део уочених контура је карактеристичан за словенске, нарочито јужнословенске месецослове уопште, а део носи обележја српске хагиографске традиције.

Настанак и развој црквених култова словенских светаца и светих догађаја били су и у испитаном периоду често везани за важне историјске процесе код појединих словенских народа. У обимној и дуготрајној међусловенској симбиози значајнији култови једних народа прелазили су к другима. У ширењу словенских црквених култова важну улогу су имали текстови о словенским празницима у црквенословенским месецословима.

Настанак, трајање и нестанак словенских празника манифестовали су се на различите начине у месецословима, што је приказано у њиховом типолошком разврставању.

Разврставање месецослова на шеснаест општих типова на основу распореда словенских — ћирилометодијевских, руских и јужнословенских — празника, углавном је урађено према хронологији настанка ових празника.

Набрајање словенских празника из месецослова, анализа њихових назива, као и њихово разврставање показују да је ранија фаза у њиховом развоју сразмерно боље и трајније сачувана у месецословима уз кратке и дуге изборне апостоле, укључујући и изборне апостоле укрштене са изборним јеванђељима. У неким месецословима уз пуне текстове апостола, од којих је највећи део сачуван из XIV века, а само веома мали део потиче с краја XIII века, наставља се или обнавља ранија традиција распореда словенских празника. У већини ових месецослова уз пуне текстове апостола, међутим, одражавају се значајне хеортолошке промене, које се манифестују и у развоју и распореду словенских празника. Ове промене су карактеристичне нарочито за средину и другу половину XIV века.

Словенски распоред празника у месецословима уз *изборне текстове апостола* међусобно се прилично разликују. Међу њима се налази месецослов (Л16) у којем се наводе само велики празници, а нема словенских празника, што сигурно представља и у другој половини XIII века архаичну традицију. Најранији словенски празници унесени су у месецослове највероватније у X веку. Старија словенска календарска традиција потврђена је у месецословима у којима се јавља само један ћирилометодијевски празник — Свети Кирил — (Д4, П84), или три ћирилометодијевска, као и један рани јужнословенски празник —

Свети Климент папа римски, Обретење моштију светог Климента папе римског, Свети Кирил, као и Свети Григорије епископ мизијски — (С880). У најранијем испитаном месецослову Охридског апостола, који је исписан крајем XIII века, заступљена су сва четири хирилометодијевска празника (три у претходној реченици наведена и Свети Методије), рани јужнословенски празник Светог Георгија епископа мизијског, као и руски празник Освећења цркве светог Георгија у Кијеву. Сва четири хирилометодијевска празника уз малобројне руске и јужнословенске свеце, наведена су у два месецослова уз кратке изборне апостоле (Л46, Л3365). На стару календарску традицију упућује и навођење самог светог Методија од хирилометодијевских празника у месецослову дугог изборног текста Шишатовачког апостола из 1324. године. Од руских празника који су унесени у јужнословенске месецослове крајем XII и почетком XIII века у испитаним литургијским календарима уз изборне апостоле јављају се само празник Освећења цркве светог Георгија у Кијеву и у једном случају празник Светих мученика Бориса и Глеба (Шш). У ове месецослове из јужнословенског слоја празника чешће је унесена Света Петка Епиватска или Трновска. Осим у македонском Струмичком апостолу из XIII века, свети Јован Рилски није унесен у ове литургијске календаре уз изборне текстове апостола. У њима нема ни српских светих, сем у једном непотпуном месецослову уз изборни апостол укрштен са изборним јеванђељем (С111) с краја XIV века. Посебну пажњу привлачи свакако празник „Свештенија цркве Петра апостола в Бугарех“ у једном лењинградском рукопису (Л680) из друге половине XIII века.

Сразмерно мање архаичнијих особина у погледу словенских празника у испитаним месецословима има уз *пуне текстове апостола*. Ови месецослови се могу поделити на веће, мање или више хомогене групе, на основу распореда словенских, тј. хирилометијевских, руских и јужнословенских празника. Сва четири хирилометодијевска празника без других словенских празника јављају се у једном месецослову (Лгр113), исписаном у другој половини XIV века. У мањем или већем броју, понекад уз друге словенске празнике, понекад без њих, хирилометодијевски празници се појављују до краја XIV века. Од руских празника и овде сенајчешће јавља Освећење цркве светог Георгија у Кијеву, затим ређе Свети мученици Борис и Глеб, а сасвим ретко су исписани текстови о Преносу моштију светог Николе из Мира Ликијских у Бари, као и о Светом Теодосију Печерском. Од јужнословенских светих у великом броју ових месецослова налази се помен свете Петке, док се свети Јован Рилски јавља само у неколико календара. Само у бугарском Црколешком апостолу из друге половине XIII века исписан је текст о Михаилу ратнику. Најзад, од српских светих најчешће се наводи свети Сава, ређе свети Симеон, а сасвим ретко свети Арсеније. О краљу Милутину је исписан текст на маргини једног рукописа (Деч26) каснијом руком. Архаичнији распоред словенских празника имају они месецослови уз *пуне текстове апостола* у које је из једног или више набројаних слојева словенских празника унесено више светаца и светих догађаја. Овај архаичнији распоред може бити

без српских светаца или са њима. Месецослови са оваквим архаичним распоредом репродукују се до првих деценија друге половине XIV века (нпр. Бгд55, Лгр113). О значајним променама сведоче месецослови уз пуне текстове апостола (Деч27, Лгр13) почев од прве половине XIV века, када се у њима наводе два или три српска свеца са једним или два ђирилометодијевска празника (Свети Климент папа римски и Свети Кирил) или без њих. У другој половини XIV века потврђен је месецослов (Деч25) у који су од словенских празника унесени само свети Сава и свети Симеон. Назад, од средине XIV века исписани су месецослови у којима осим светог Климента папе римског, који је, уствари, општехришћански светац, нема словенских светих (нпр. Хил 70, Хил73).

У прилогу су набројани скоро сви називи празника, односно светаца из помена испитаних месецослова. За набројане називе словенских празника начелно такође важи правило да уколико је назив празника краћи и једноставнији, утолико је и архаичнији.²⁹ Тако су називи у поменима без квалификатива или са једним основним квалификативом титулатуре („блажени“, „преподобни“ и „свети“), уз могуће изузетке код каснијих месецослова са кратко формулисаним поменима, раније настали од сложенијих назива са више квалификатива. „Плетење“ сложене титулатуре типа „преподобни и свети отац наш ...“ или гречизам „међу светима отац наш ...“ одражавају стилске особине каснијих деценија XIV века. У називу празника у поменима веће су разлике у ранијим месецословима, док су у каснијима називи све више уједначени. Основни квалификативни у титулатури светих су „блажени“, „преподобни“ и „свети“. Квалификатив „блажени“ се јавља само уз име светог Методија и означава архаичнију титулатуру овог светог. Квалификативи „преподобни“ или „свети“ се обично јављају уз имена већине истих светих у испитаним месецословима. О употреби ова два квалификативна не могу да се уоче правила у прегледаној грађи. Говорећи о титулатури светих треба навести да ниједан помен српског свеца није без квалификатива „српски“, који се обично наводи после имена светог.

Приликом поређења помена истих празника у разним месецословима уочавају се промене у називима празника, које понекад имплицирају и дијахрони аспект. Ретки ђирилометодијевски празник светог Климента у неким месецословима носи назив Обретење моштију светог Климента ... , а у другима Пренос моштију светог Климента ... У ранијим месецословима се говори о успењу светог Методија, а у поменима каснијих литургијских календара помиње се само празник Светог Методија. Само у неколико ранијих, или са ранијих касније преписаних месецослова наводи се прави назив Освећења цркве светог Георгија у Кијеву. Услед вероватног скраћивања овог назива и због постепеног губљења свести о његовом пореклу, редактори и писари су почев од краја XIII века уместо помена освећења цркве светог Георгија у Кијеву све чешће исписивали помен са називом који се односи на самог светог великомученика Георгија.

²⁹ Архимандрит Сергий, *Полный месяцеслов ...* , I, 11.

При разматрању распореда словенских празника у месецословима пажњу привлачи и њихово место у редоследу празника у дану. Словенски празници бивају једини, први, други или, сасвим ретко, трећи по реду празници одређеног дана. На основу прегледа места ових празника у дану начелно се може закључити, имајући у виду изузетке, да су ранији словенски празници често уношени у литургијске календаре као једини или први по реду празници дана (нпр. Свети Кирил, Освећење цркве светог Георгија у Кијеву), а каснији словенски празници су обично други по реду (нпр. Свети Сава, Свети Симеон). Очигледни изузетак представљају ранији празници Светог Методија, Светих мученика Бориса и Глеба, који се наводе тако рећи увек као други по реду празници дана. Место словенског празника у дану свакако, умногоме зависи од структуре месецослова у који је унесен, као и од значаја празника који се нашао у месецослову пре или после уношења словенског празника. У ранијим текстовима су редактори и писари сразмерно слободније распоређивали текстове о словенским празницима, а касније, нарочито од прве половине XIV века, ауторитет грчких предложака је постајао све изразитији.

Поређење мањег броја месецослова из ранијих бугарских и македонских рукописа са већим бројем месецослова из српских кодекса XIII и XIV века показује да су текстови о ћирилометодијевским и јужнословенским празницима унесени у раније српске месецослове, директно или индиректно, из архаичних јусовских предложака. У неким месецословима, нарочито уз изборне текстове апостола, у ранијим српским рукописима сачувани су архаични распореди словенских празника. У месецословима у српским рукописима, поред углавном, сталног присуства празника Светог Климента папе римског, најразвијенији је култ светог Кирила, а мање се помиње свети Методије, док је празник Обретања или Преноса моштију светог Климента папе римског једва заступљен. Црквени култ светог Кирила се одржао кроз цео XIV век, када је већина ранијих словенских празника постепено нестајала из литургијских календара. О веома развијеном култу свете Петке (Трновске) у српској хагиографији сведоче њени бројни спомени у испитаним месецословима. пада у очи да је култ светог Јована Рилског веома ограничен. У испитаним српским месецословима уопште се не спомињу ученици Ћирила и Методија, као ни Иларион Менгенски, Јоаким-Сарандапорски, који се према каталогу бугарских рукописа наводе у месецословима уз апостолске текстове XIII и XIV века.³⁰ Ова чињеница упућује на посебну хагиографску традицију у испитаном сегменту јужнословенских рукописа српске редакције.

У испитаним месецословима у рукописима српске редакције од руских празника из XI века најраније је унесен празник Освећења цркве светог Георгија у Кијеву. Од руских празника овај празник се најчешће јавља и најдуже се одржао у месецословима. Више пута се наводе и свети мученици Борис и Глеб, за разлику од остала два руска празника (Пренос

³⁰ Б. Христова, Д. Караджова, А. Икономова, *Български ръкописи от XI до XIII век запазени в България*, Своден каталог, I, София 1982, 25, 41.

моштију светог Николе из Мира Ликијских у Бари и Свети Теодосије Печерски), који се једва помињу. Сва четири руска празника се не појављују ни у једном месецослову заједно. Интензивнији утицај текстова о руским празницима, уколико је постојао у месецословима уз српске апостоле, није заступљен у испитаној грађи. Руски празници се обично у месецословима не јављају без неких од осталих словенских празника. Околности њиховог уношења у месецослове у рукописима српске редакције изискују детаљнија истраживања.

У развоју распореда словенских празника у месецословима уз апостоле српске редакције од краја XIII века све значајније место заузимају празници српских светих. Текстови о светом Сави, Симеону и ретко о светом Арсенију уносе се у месецослове са традиционалним распоредом словенских празника. Овакав распоред у месецословима уз изборне текстове апостола се континуирано чешће репродукује све до друге половине XIV века. У месецословима уз пуне текстове апостола традиционални распоред словенских празника се континуирано уноси до првих деценија XIV века, а само неколико пута се преписује са архаичних предлогака у другој половини тог века. Поред ове традиционалне развојне линије, у XIV веку су све присутнији месецослови, чији словенски распоред обавезно садржи српске свеце, а број ранијих словенских празника се смањује на један или два ћирилометодијевска празника. Тип распореда словенских празника добија најизразитије српско хагиолошко обележје у навођењу само светог Саве и светог Симеона од словенских празника у месецословима (Деч25). Ово потпуно хагиографско и језичко-редакцијско слагање није резултат само промена у типичу, већ и одраз великог успона средњовековне српске државе и немањихке династије. У том смислу треба још једном скренути пажњу и на већ поменути квалификатив „српски“ у свим испитаним поменима српских светих.

У распореду словенских празника у испитаним месецословима уз апостоле српске редакције XIII и XIV века углавном се огледа, с једне стране, мање или више прогресивно убацивање помена словенских празника од XII до друге половине XIV века, а с друге стране, у XIV веку, настају промене, којом приликом већи део тада већ традиционалних словенских празника нестаје, али се одржавају празници српских светаца. Најзад, у другој половини XIV века појављују се месецослови у којима, у ствари, нема правих словенских празника. Овим се наговештава и нови период у распореду словенских празника у месецословима у српским и јужнословенским рукописима уопште. Развојна линија присуства словенских празника у испитаним месецословима јасно потврђује да је она део општег развоја словенске хеортологије и хагиологије.

Извори

Месецослови испитани у овом раду налазе се у следећим споменицима.

Споменици са *кратким изборним апостолом укрштени и са кратким изборним јеванђељем*:

- Б2 — Београд, САНУ, рс 2, 1366/1371. година,
- Д4 — Манастир Дечани, рс 4, средина XIII века,
- Л16 — Лењинград, ГПБ, Гилфердингова збирка, рс 16, друга половина XIII века,
- Л680 — Лењинград, Ленинградское отделение Института истории, Западноевропейска секција, рс 680, друга половина XIII века (после 24. јуна недостаје текст),
- П84 — Плевља, Манастир свете Тројице, рс 84, почетак XIV века,
- С111 — Софија, НЕКИМ, рс 111, крај XIV века (после 24. фебруара недостаје текст).

Споменици са *кратким изборним апостолом*:

- Л46 — Лењинград, ГПБ, рс Qn146, прва половина XIV века,
- Л3365 — Лењинград, ГПБ, Титова збирка, рс 3365, 1366, 1366/1371 (после 6. августа нема текста),
- О — Охридски апостол, XII век, издање: С. М. Кульбакин, *Охридская рукопись апостола конца XII века*, Български старини, књ. III, София 1907,
- С — Струмички апостол, Праг, Народни музеј, рс IXE25, XIII век (непотпун месецослов),
- С880 — Софија, НЕКИМ, рс 880, почетак XIII века,
- С883 — Софија, НЕКИМ, рс 883, XIII век.

Споменици са *дугим изборним апостолом*:

- Сл — Слепченски апостол, XII век, издање: Г. А. Ильинский, *Слепченский апостол XII века*, Москва 1912 (после 14. јуна недостаје текст),
- Шш — Шиматовачки апостол, Београд, Патријаршијска библиотека, рс 322, 1324. година.

Споменици са *пуним текстом апостола*:

- Бгд55 — Београд, Архив САНУ, рс 55, 1366/1367. година,
- Бгд643 — Београд, Народна библиотека СР Србије, рс 643, почетак XIV века,
- Деч25 — Манастир Дечани, рс 25, 1350/1360. година,
- Деч26 — Манастир Дечани, рс 26, прва четвртина XIV века,
- Деч27 — Манастир Дечани, рс 27, 1360/1370. година,
- Згр17 — Михановићев апостол, Загреб, Југословенска академија знаности и умјетности рс III б 17 (Михановић 28), прва половина XIV века (непотпун месецослов),
- Згб4069 — Загреб, Национална свеучилишна библиотека, рс 4069, средина XIV века,
- Кив153 — Киев, Центральная научная библиотека Академии наук Украинской ССР, рс Сперанский 153, прва половина XIV века,
- Лгр13 — Лењинград, ГПБ, Гилфердингова збирка, рс 13, друга половина XIV века,
- Лгр15 — Лењинград, ГПБ, Гилфердингова збирка, рс 15, прва половина XIV века,
- Лгр113 — Лењинград, ГПБ, рс Fn113, друга половина XIV века,
- Мос36 — Москва, Государственный исторический музей, Збирка Хлудова, рс 36, почетак XIV века, издање: Архимандрит Амфилохий, *Древнеславянский Карпинский апостол XIII века*, I/1, Москва 1876, XXIX–LXIV,
- Пећ20 — Пећка патријаршија, рс 20, крај XIV века,

- Соф88 — Софија, НЕКИМ, рс 88, 1362. година,
 Соф89 — Софија, НЕКИМ, рс 89, XIV век,
 Соф501 — Софија, НЕКИМ, рс 273, крај XIII или почетак XIV века,
 Соф884 — Софија, НЕКИМ, рс 884, 1382—1383. година,
 Соф885 — Софија, НЕКИМ, рс 885, 1407—1408. година,
 Хил47 — Манастир Хиландар, рс 47, 1312/1316. година,
 Хил48 — Манастир Хиландар, рс 48, 1360/1370. година,
 Хил52 — Манастир Хиландар, рс 52, крај XIII века,
 Хил70 — Манастир Хиландар, рс 70, крај XIV века,
 Хил72 — Манастир Хиландар, рс 72, крај XIV века,
 Хил73 — Манастир Хиландар, рс 73, крај XIV века,
 Црк — Манастир Дечани, рс Црколез 2, крај XIII века (непотпун месецослов).

Скраћенице установа у којима се чувају споменици:

- ГПБ — Государственная публичная библиотека имени Салтыкова Щедрина,
 НЕКИМ — Народна библиотека Кирил и Матодиј,
 САНУ — Српска академија наука и уметности.

Summary

Dimitrije E. Stefanović

A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE MENOLOGIA OF THE 13TH AND 14TH CENTURIES

This paper investigates Cyrillo-Methodian, Russian, and South Slavic feasts, their names, as well as their place in the day, from menologia with Church Slavonic Apostle texts from the 13th to the 14th centuries: of these, the largest number belong to the Serbian redaction. On the basis of the arrangement of the Slavic feasts, which were progressively added to the Church Slavonic liturgical calendar beginning with the 10th century, menologia are classified into sixteen general types. In menologia with apostle lectionary, a more archaic arrangement of Slavic feasts is reproduced. A lesser number of menologia with full texts of the apostles reproduce a more archaic arrangement of Slavic feasts until the first decades of the second half of the 14th century. However, a large number of these menologia continue significant hagiological changes in the first half of the same century. In these changes, the larger part of the Slavic feasts is missing, but in general they maintain Serbian feasts, and to a lesser extent, Cyrillo-Methodian saints. Obviously, these changes are connected with significant changes in the typikon, that is, with the predominance of central patterns in place of local traditions, as well as with grecisms. These phenomena are in accord with known facts about the spiritual life in the 14th century. On the other hand, the widely diffused cult of Serbian saints is the spiritual reflection of the use, during the second half of the 14th century, of the Nemanjić Dynasty.

ИРЕНА ГРИЦКАТ
(Београд)

НЕКА ЗАПАЖАЊА О ЈУЖНОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИЧКОМ ЗАЈЕДНИШТВУ

I

У Словенији је изишла књига под насловом: Pavel Diakon (Paulus Diakonus), *Zgodovina Langobardov* (*Historia Langobardorum*), Марибор, 1988, стр. VIII+422. Највећим делом ју је научно опремио и уредио академик Бого Графенауер. Књига може да побуди вишестрани интерес, између осталог и филолошки, па се са тог разлога овде и говори о њој. Али најпре о самом издању.

Основни садржај књиге, стр. 1—293, представља оригинални латински и преведени словеначки текст (пропраћен стручним коментарима) чувеног лангобардског историчара Павла Дијакона, савременика Карла Великог. Излагање је Павле Дијакон био довео до властите епохе. Уз приповедање о судбини Лангобарда појављују се извештаји о насељавању у новој постојбини Словена, предака Словенаца, данас најсевернијег народа међу Јужним Словенима.

Из веома значајки урађене пропратне студије Б. Графенауера, посебно из њеног првог дела — „*Naselitev Slovanov v Vzhodnih Alpah, zgornjem Posavju in ob zgornjem Jadranu*“, стр. 321—341, подробно се сазнаје о томе како се старији талас јужнословенског пресељења ка западу ширио по горњем Помурју и северном делу горњег Подравља већ од средине VI века; при крају истог столећа други талас, потискиван од стране Авара, и моћнији у поређењу с првим, наилазио је из Паноније према горњим токовима Драве и Саве. О овом специфичном двојству сведоче, осим познатих историјских записа, такође и језички подаци. Њих је анализирао Фран Рамовш, затим су се тим питањима бавили Франце Безлај, Тине Логар и други лингвисти. Извесне црте данашњег словеначког језика, у исходу тих збивања, слажу се са западнословенским особеностима; уз

неминовне специфичности и прелазне фазе, каснија језичка еволуција уклопила се у општи јужнословенски развој западне боје. Мноштво детаљније доказне грађе лежи у подацима које пружају топонимија, патронимија, као и неке врсте номенклатура, дијалекатска разуђеност, затим и археологија и етнографија. — После поменутих главних валова колонизације било је још и даљег ширења словенског одн. словеначког живља по западној Истри и у околини Трста, све до XII века.

У поглављу названом „Kontinuiteta in vprašanje slovanskega srečanja s staroselci (Vlahi)“, стр. 342–375, расправља се о томе да ли се, уопште у Европи и специјално на датом подручју, после велике сеобе народа догодио оштрији прелом између антике и средњег века, или је преовладавало постепено претапање и повезивање.

Позивајући се на археологију, као и на податке из ономастике, тј. из сфере тзв. институционализованих имена, Б. Графенауер указује на неједнаке ступњеве коначне славизације, или — с друге стране — преживљавања романских односно романизованих, каткада предроманских елемената. Ове неједнакости стоје у зависности од географског положаја, од уже области рада и живота уопште. На једном месту (стр. 361) аутор примећује да је, по његовом мишљењу, морало бити још и више додира између Словена и староседелаца него што о томе даје доказа иначе темељно проучена словеначка хидронимија. На другом месту (стр. 373) говори о томе да су Римани једно време утицали на словенски друштвени живот пасивно, као подложници. У словеначком језику постоји чак траг о пребивању слушкиња — хришћанки у кућама нових паганских домаћина. Римани су представљали хришћанско становништво међу завојевачима паганима. Назив „Влах“ („Ллах“ и сл.) јесте име које су Словени надевали романским житељима, затеченим у новим пребивалиштима или запаженим у суседству.

Ауторово је убеђење да неко античко становништво није могло преживети свршетак антике да би доцније представљало део одређеног савременог словенског народа (ово је увод у даљу полемику против етногенетских застрањивања). Словеначки језик, каже Графенауер, пружа слику кохезије различитих састојака из словенских прадијалеката, а не наслеђе неког уједначено засниваног словенског говора.

Све о чему се говори у прва два одељка студије, с ослонцем на велику литературу, већ довољно поткрепљује ауторову идеју водилу разрађену у трећем делу — „O avtoktonističnih teorijah (etruščanski, venetski itd.) v zvezi s pojavom slovenskih prednikov v novi domovini v 6. stoletju“, стр. 376–422. Ту се Графенауер енергично обрачунава са дилетантским, како то сам зове, нагађањима о аутохтоном пореклу Словенаца.¹

¹ У књизи се не спомињу хипотезе о евентуалној још ранијој појави неких словенских „претходница“ у крајевима данашње северне Југославије. Исто тако, остаје ван излагања то да су Словени у новој постојбини затекли дијалекатски неуједначен романски живаљ: уха лингвистичка проблематика, наиме, не спада у Графенауерово научно бављење.

Обратимо пажњу на податак о створеном „домаћем“ заједништву Словена с Романима — а то је још једна више међу познатим и иначе логичним претпоставкама сличне врсте, при чему је извесно да овакве опаске вреде за све географске области романско-јужнословенских сусрета. Са староседеоцима су новонастањени морали, разумљиво, одмах да успостављају језичке контакте. Из њих су у словенским говорима поницали одређени ефекти миксоглотије. Треба напоменути да романски супстрат на овим територијама никако није могао бити инфериоран у погледу свог општег „менталног“, па тако и језичког бића: у то подручје убраја се, поред осталог, култивисаност говорне реченице, тежња ка одређеној норми при рашчлањавању логичких веза међу суседним деловима исказа, обилније служење хипотаксом.

У више ранијих радова говорили смо о траговима романских узуса при употреби проширених реченица, предлошко-падежних конструкција, израза за кретање и мировања, фразема, функционалних речи — о траговима који се запажају и у српским говорима и у говорима западнијег јужнословенског становништва, па смо у таквом контексту спомињали и словеначки језик.² Оно што је језички „институционализовано“, сада у проширеном смислу тог термина, тј. лексика уопште, истрајава, или се гаси, или се позајмљује у зависности од многих чинилаца; а овде је реч о „неинституционализованом“ колосеку говорења: о структури и комбинаторици у реченици, о начину уланчавања мисаоних јединица, и то о оном живом, аутентичном начину, који се не зауздава неком постојећом књижевнојезичком дисциплином. Овај језички сегмент такође има своје нити јављања, трајања, гашења, али све то не мора ићи укорак ни са лексичком, ни са морфолошком, ни са фонолошком историјом.

Спомињали смо раније и то да су ти исконски, не јасно препознатљиви трагови прожимања романске и јужнословенске синтаксе могли да значе још нешто више — остатак мешања са предсловенским говорним поједностима на балканском земљишту које су са своје стране већ значиле резултат дискретне грчко-романске миксоглотије. Исто тако, истицали смо да се при миксоглотским процесима већином само потенцира, или се уводи у нове развојне линије, оно што већ у некој мери постоји у сопственим говорима. (Није реч о познијим утицајима из неких балканских жаришта или из италијанског језика, који су код нас остали да живе само у облику разних дијалектизама.) — Расправљајући о синтаксичким прожимањима у неком свеобухватнијем прегледу ове проблематике, не би се, наравно, заобишле ни друкчије испровоциране појаве, нпр., германизми, којих,

² Студије из историје српскохрватског језика, Београд, 1975, 1–314; *О неким могућим правцима балканистичких истраживања*, Македонски јазик, год. XXXII–XXXIII, Скопје, 1981–1982, 151–158. Такође: *О једној особености прилога и приложких синтагми у српскохрватском језику*, Наш језик XII/3–6, 78–89; *Неколико ситуацијских синтаксичких балканизама у српскохрватском језику*, Наш језик XVII/1–2, 41–51; *Језик српских путописа из XVII и с почетка XVIII века*, Зборник историје књижевности — Одељење језика и књижевности САНУ, књ. 10, 1976, 297–322.

узгред речено, и у српскохрватском има више него што се то на први поглед примећује: они су овде били уношени приликом упознавања са различитим европским обртима те врсте, посебно у војвођанском раздобљу интелектуализације изражавања.

Браћамо се на особености словеначког језика, о којима смо, што се тиче назначеног аспекта, мање говорили у претходним радовима.

Као што се на теренима српскохрватског језика идући од југа према северу и северозападу испољавање језичке балканизације умањује, тако се то исто догађа и даље, у словеначким дијалектима. Имамо у виду да је у данашњим северозападним јужнословенским крајевима мешање са старим романским елементима слабило раније. У многим синтаксичким цртама словеначког језика може се видети нетакнуто општесловенско наслеђе, или нетакнуто западнојужнословенско, или своје властито, развијано у самосталном језичком развоју: тако нешто је и типично и неизбежно у животу сваког појединачног језика, припадника веће генетски сродне заједнице. У другим случајевима претпоставља се или се сасвим одређено примећује присутност миксоглотских импулса о каквима је напред било говора, или се констатује њихов заустављени предор одн. затрти траг, при чему је ово двоје тешко разлучивати. Такву слојевитост покушаћемо овде да прикажемо на извесном броју примера, раније мало искоришћаваних за ову аргументацију. Са своје стране, та слојевитост такође веома умањује вероватноћу неког аутохтоног порекла словеначког језика, иако, у начелу, не би могла у потпуности да је поништи, с обзиром на евентуалну могућност каснијих, а временски неједнаких, језичких наноса на замишљену изоловану творевину. Међутим, ако се саберу сви докази, произилази да венетску или какву сличну теорију није више потребно побијати.

II

А. 1. Тежња ка попридевљавању различитих падежних облика уз углавни номен, што представља адјективизацију падежних односа, карактеристична је словенска црта, мало позната у класичним језицима Европе. Она је посебно изражена у старословенском, у развоју српскохрватског језика, а данас чак и појачана у словеначком. Примери су типа *источньници водьнии, бѣсовьскаа стрѣланиа, кноутово бишение* итд.; о савременој тенденцији у словеначком језику да се граде псеудопосесивне синтагме као *listov urednik, odborova seja, bičev ročnik, juhin dodatek*, говоре данашње граматике.³ Ово је један од примера аутентичне јужнословенске особености у словеначкој синтакси, чија се виталност данас чак оснажује.

³Уп.: Bajec-Kolarič-Rupel, *Slovenska slovnica*, Љубљана, 1973, 168–169; Jože Toporišič, *Nova slovenska skladnja*, Љубљана, 1982, 51–52. О адјективизацији аблативног и апозицијског односа: I. Grickat, *Nekoliko jezičkih analiza u vezi s Dalmatinovim prevodom psalama*, *Razprave XI Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede*, Љубљана, 1987, стр. 10–16.

2. Са старим словенским стањем слажу се данашњи начини употребе *že*, претвореног у словеначком у афикс *r(e)*. Тај афикс служи као средство за диференцирање релативне употребе од упитне код заменица и прилога са заменичким коренима: *kakor*, *kakršén*, *dokler* и др. На *ki* < *кѣи* (који) не додаје се *r*, пошто та заменица, претворена у *relativum generale* нема више другу службу осим релативске. Оно се не додаје ни на заменицу *kateri* (ова лексема је као књижевна сачувана још само у источнословенским језицима). Актуелност оваквог *r* потврђује се релативском употребом *kar* у поредбеним и временским реченицама типа *kosci so hiteli kar se je dalo, ni še deset minut kar je šel od tod mimo*,⁴ као и узрочним *ker*, које је, према Фр. Безлају, постало од *кѣде+же*.⁵ Истрајавање оваквог релативног *že* (> *ž*) типично је и за чешки језик, и уопште за западнословенски ареал.

Али се у словеначком задржао још један архаизам у вези с овом речцом, на који наилазимо у раним фазама српскословенског и затим српскохрватског изражавања. Ту се чувала употреба *же* одн. ново *r(e)* у положајима који нису садржали релативно значење. У српскословенском је то постојало као наслеђе старословенског, нпр. негативно *никѣтоже*, демонстративно *онакѣири*, *такоже*, *такоре* (прерасло у савремено *такође(p)*).⁶ Словеначки има *nikakor* (према Sl.: одрицање било ког начина, наглашавање негације, убеђење у неутемељеност), или *nikar* (Sl.: појачава забрану). Упоредимо то са познатом чињеницом да је за старословенско *же* такође била типична и служба истицања, уз мноштво даљих семантичких нијанса. На пример: *и ни њедина же отъ нею не падеть на земли без отъца же вашего*, Остром. јев., за које се даје дефиниција да овде *же* само наглашава реч испред себе, дакле без адверзативног момента.⁷

Карактеристично је за словеначки и дсклинирање заменица: *nikdo* или *nihče* — *nikogar*, *nikomur*, *nikomer*; *nič* — *ničesar*, *ničetur*, *ničeter* (али: *kar* — *česar*), што подсећа на сличне, дифузне појаве у старословенској граматици.

Уз поређење релативних *донѣдеже* и словеначког *dokler* може се додати још једно посебно запажање. За старословенски је било типично да се у смислу „док не дође“ и сл. употребљава ненегирани глагол: *донѣдеже приидеть*, што се сматра грецизмом. Данашња је општесловенска граматичка црта да се у овом положају говоре негирани глаголи, па тако и

⁴ Овде и даље примери се дају према: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, изд. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1970. и даље. Скраћује се: Sl.

⁵ France Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Љубљана, 1982, s.v.

⁶ Ђуро Даничић, Рјечник из књижевних старина српских I, Београд, 1863, s.v. *же* и *ре*.

⁷ *Slovník jazyka staroslověnského*, Праг, 1965, св. II, s.v. *же* II партикула, 4, „extollit vocem antecedentem“.

у савременом словеначком и српскохрватском.¹ Међутим, словеначки и данас познаје могућност да се глагол употреби без негације, а то се у Sl., s.v. *dokler*, бележи као архаична црта: *bolj dan na dan brli življenja sveča, dokler ji reje zmanjka, in ugasne* (= док не нестане).

3. Словеначки језик је сачувао стару словенску речцу *koli* са њним исто тако старим значењем уопштене допусности: *kjer koli* = ма где. Он познаје такође и растављене обрте, који, према Sl., имају боју застарелости: *kar sem koli rekel*; овакве конструкције су честе у старословенском одн. црквенословенском, нпр.: *где сами коли видѣше*.²

4. У поређењу са српскохрватским синтаксичким приликама, друкчије развојне токове имали су словеначки везници *a*, *pa*, *ali*. Тако, нпр., код везника *a* адверзативна служба, обична у сх. језику, опада у корист ове службе код *pa* (постпозитивни положај таквог *pa* уз наглашени антецедент подсећа на старо *же* у сличној служби): *jaz delam, ti pa lenariš*. Рестриктивно *a* (= и то), словен. *bral je, a samo kriminalke*, није присно српскохрватском говорнику. Поређење везничких функција словен. *pa* и сх. *na* показује да се они разликују у многим значењским и прагматско језичким појединостима. Супротно *pa*, сасвим курентно у словеначком, страно је српскохрватском књижевном језику (постоји разговорно: „многи то већ знају, овај па ништа не зна“), док је тај исти везник као саставни, обичан у српскохрватском (са појачајним или последичним семантичким присенком), у словеначком везан за неке посебне стилске слојеве, а при томе почиње да се осећа као застарео. Приликом превођења словеначких реченица са *pa*, у српскохрватском се углавном мора употребљавати *али*, *a*, *те*. Употреба *ali* упитног и дисјунктивног, која је типична за словеначки, сродна је источнословенским значењским границама те речи; међутим, *ali* у значењу сх. супротног *али* осећа се, према Sl., као говорно средство које излази из обичаја.¹⁰ Сличних примера има још доста.

5. Што су год детаљније конкретизације односа између делова синтаксичких целина, то су чешћи делимични или потпуни разлази међу језицима, макар ти језици и били приметно сродни. Ово долази отуда што су изрази за овакве конкретизације у дијалектима, на разговорним нивоима, углавном новијег порекла. Српскохрватски језик уводи и специјализује своја помоћна синтаксичка средства: *домаћа*, *исконски словенска*, као што су *иначе*, *додуше*, *уосталом*, *него* и др., ређе позајмљена: *барем*, *чак*. На словеначкој страни јављају се *sicer*, *ampak*, *vsaj*, *celo*, *mar*, *toda*, *vendar*, *saj*; граде се током времена *bržkone*, *resda*, *červno*, *torej*; стапају се реликти двеју прасловенских партикула у једно вишезначно *le*. Нешто од свега тога постоји и јужније од словеначких

¹ О овоме в.: Jaroslav Bauer, *Staroslověnské spojky typu doňbdeže, doňeliže*, Syntactica slavica, Брно, 1972, 421–427.

² Franz von Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Беч, 1862–1865, s.v.

¹⁰ О употреби словеначких везника опширно: Ј. Топоришић, о.с. (бел. 3), стр. 138–140, исто тако стр. 199. и даље.

међа, нпр. кајкавско *vindar*. Нешто је калк према несловенском: *čeravno* = нем. *obgleich*.

Б. 6. Тешко је сваки пут одлучивати о томе у којим се појединостима крију наговештаји мешања са романским елементима, или већ и опште-балканским, пошто неке појаве, које би на то указивале, могу настајати независно, у резултату њихове очигледне семантичке умесности. Узмимо један пример, граматички, са реперкусијом у семантици. Словеначки језик није прихватио балканскословенско грађење футура са глаголом волунтативног значења (хтети). Па ипак — можда као потврда за контакт са „јужнијим“ облицима тог проседеа, а можда и не — постоји могућност да се каже: *prestregel sem ga, ko se je hotel zrušiti s konja* (Sl., s.v. *hoteti*, са дефиницијом: „izgaja nastopan je dejanja“). Ово би се и српскохрватски казало: *задржао сам га кад је хтео да падне с коња*; у руском језику, на пример, глаголу *хотеть* не може да се прида овакво подзначење.

7. На позитивној грађи (лексикографској, преводилачкој) једва би се могла истраживати следећа језичка особеност, одн. њени извори. Није искључено да је услед некадашње интерференције са романским супстратом, у коме су се постепено формирали граматички чланови (или се бар наговештавало њихово формирање), у српскохрватске узусе изражавања ушла оваква нефункционална употреба показне заменице (нека врста „одређеног члана“) испред именице, нпр.: *деде, одмакни ту шерпу* (шерпа је само једна, диференцирање није потребно). Чини се да је и словеначком осећању блиско: *odmakni tole kozico*, док би се у потпуно истој ситуацији, значењској и стилској, руски казало: *отодвинь кастрюлю, без „эту“*. Нешто друкчије изгледају говорне навике у вези с положајем који би одговарао „неодређеном члану“. Српскохрватски: *на далеком брду видела се нека црква*; словеначки *epa cerkev*, или само *cerkev*; у руском би у свему идентична реченица гласила: *на далёкой горе виднелась церковь*, пошто би се „какая-то церковь“ приближило значењу сх. „некаква црква“, словен. „некакšna cerkev“. Уопште се не искључује да би словеначки говорник у горњој реченици сонтано употребио синтагму „нека cerkev“. Али у семантичком пољу словеначког „неки“ постоје и друкчији значењски детаљи; такво стање би свакако утицало на изглед већег „случајног узорка“ свих ових кореспонденција. Sl. даје примере: *bil sem pri nekem znanci na kosilu* — познаник у датом контексту није неодређено лице, па би се то српскохрватски рекло „био сам код једног познаника“, даље: *to lahko usodno vpliva na razvoj nekega naroda* — приближан превод: „то може одсудно да утиче на народни развој, на развој било ког народа“. Значења сх. неодређених *један, неки* и словен. *ep, neki* преплићу се и разилазе у веома тананим нијансама.

8. Широки синкретизам значења код неких заменичких и прилошких речи у српскохрватском језику — код *што, који, ко, када, где, нешто* и др. — тумачили смо као заматак специфичног аналитизма. Јављање таквог аналитизма могућно је свуда, али се показује да је оно појачано на терито-

ријама где се језици мешају.¹¹ Старословенске одн. црквенословенске речи *иже*, *что*, *иже* стајале су у текстовима врло често као *relativum generale* у односним реченицама, међутим, налазимо их и у другим службама: у условним и временским протазама, у исказаности, у значењу „што се тиче...“ итд. — а слично се констатује и поводом употребе латинског *quod*. Проблематика релативног и уопште хипотаксичког повезивања током језичког развоја веома је сложена; овде ћемо указати само на две чињенице. Прво — у Брижинским споменицима постоји *јеже*, поред осталог и са знацима генерализације и значењске расточености, нпр.: *ostanēm sih mrzkih děl, eže sōt dělā sotonina: eže trēbō tvorim, bratra oklevetam, eže tatva, eže razboj ... možete potomu, sinci, vidēti i sami razumēti, eže bēše prvē človēci v lica taciје ...*¹² — што је и било сасвим у духу старословенске синтаксе. Друго — у савременом словеначком и српскохрватском слажу се употребе *ki* и *што* као *relativum generale* у односним реченицама, као што се слаже и сам факат полифункционалности словен. *ki*, *ko*, *če*, *kar* (везничког) са неким аналошким чињеницама у сх. језику о којима се говори на поменутиим местима у *Студијама*.

У вези са *што*, по коме се зове један од три српскохрватска дијалекта (а сва три су добила називе према упитном значењу одговарајућих заменица), напоменуће се да у писаној грађи постоје примери за доста давнашњу употребу *ča* у релативном значењу,¹³ а познато је и *kaj* релативно.¹⁴ Из извора који припада XVI веку сазнаје се и за словеначко релативно *kaj*,¹⁵ којег данас нема у том језику. У време уопштавања разних служби у *kaj*, није се, очигледно, могао више распростирати такав синкретизам значења какав имамо код *што*, тим пре што су се у међувремену друга синтаксичка средства, *ki* и *ko*, свакако већ усмеравала према функцијама које данас познајемо.

В. 9. Неки од ефеката веома ране романско—словенске миксоглотије, несумњиво испољени у словеначком, сасвим су се и учврстили у њему, док су каснији наноси овде испадали површнији, мање евидентни.

Као најрепрезентативнији синтаксички случај распрострањености једне црте у западном јужнословенском ареалу, и само у њему, а која дугује своје порекло дубоким, још предсловенским и затим миксоглотским

¹¹ *Студије*. . . (бел. 2), на више места, нарочито стр. 271–306. Мноштво грађе било је узето из: Tomislav Maretić, *Veznici u slovenskijem jezicima*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 91.

¹² Изд. Fran Ramovš in Milko Kos, *Brižinski spomeniki*, Љубљана, 1937, примери у транскрипцији на стр. 21.

¹³ О *či* посебно говори Арне Галис, *The Syntax of Relative Clauses in Serbo-Croatian*, Осло, 1956, 83–84.

¹⁴ *Rječnik JAZU*, s.v. *kaj*, које се, према изворима, јавља од XV века, наводи неке старе примере са разливеним значењима те речи, поред осталих и у употреби „за то, kaj ...“ = „зато што“.

¹⁵ Фр. Безлај, o.c. (бел. 5), s.v.

збивањима на Балкану — истичемо екстензију везника да.¹⁶ Словеначко изрично да налази се већ у Брижинским споменицима, нпр.: *vuegiu da mi ie, na zem suete beusi, iti se na on zuet*, и још два примера.¹⁷ Управо на основу тог податка, а затим према подацима из историје српскохрватске писмености (следећи по старини су хрватски примери), мора се закључити да је ирадијационо средиште изричног да лежало на северозападу јужнословенске територије, тј. у Словенији, па се зрачење одговарајућег утицаја проширило према југу, где се „терен“ за то и иначе постепено припремао.¹⁸ Међутим, словеначки језик, показавши иновативност у овом продору да из првобитних исказа (само са потенцијалним, интенционалним значењима) у област реализованог и декларативног, зауставио је ту прогресију, и није заменио инфинитиве одн. супине конструкцијама „да + презент“. Словеначки се каже *moram začeti delati, grem poiskat* и сл.; северозападни делови српскохрватског подручја задржавају у томе средњи положај, док идући према југоистоку инфинитив све више бледи. Једна од напоредних одлика споменуте заустављености у словеначком, одн. задржана предилекција за изразе из сфере интенционалног, јесте и то што се у овом језику, нпр., каже: *nima navade, da bi se pritoževal*, а српскохрватски би се рекло: *нема обичај да се жали*.

10. Ширење предлога од такође је једна од маркантних црта јужнословенске синтаксе, на југу највероватније подстакнуто утицајем грчког *ἀπό*, у неким положајима у вези са романским *de*, а према северу као даље трајање тог општег стања. Бележимо укратко податке из Sl.: словеначки се говори *kdo od vas, najlepša od deklet, desna krajša od leve, drugačen od vrsnikov, opikan od čebel, umirati od lakote, od strahu je omedlela*; затим: *od kdaj, od prej, od takrat*. Све је ово сасвим обично у српскохрватском, као што је курентно и *откад, отпре, или од јуче*, које се повезује са импулсима из грчког, типа *ἀπό χθές*. У словеначком је ретко, али ипак постоји, *očistiti njivo od kamna* (боље је: *kamna*), *oproščen je od davkov* (боље је: *davkov*). Сматра се застарелим *čaša od čistega zlata*, пошто је данас књижевно *iz zlata*. У општесловенском језичком свету ни издалека нису у толикој мери резервисана за предлог од сва ова значењска места.

11. Познат је још један изразити балканизам који се развио у јужнијим крајевима јужнословенске језичке територије: он се испољава као мешање

¹⁶За српскохрватски је то добро познато. Ј. Топоришич, о.с. (бел. 3), стр. 204: у словеначком везник да може стајати у свим зависним реченицама осим у месним.

¹⁷Brižinski spomeniki (бел. 12), стр. 18. У *Студијама* ... (бел. 2) говорили смо о томе на стр. 145. и 159, истакавши заслугу Ј. Седлачека што је први указао на такво да у овом тексту.

¹⁸Занимљива су танана значењска и чак стилска колебања при употреби изричног да и неког другог везника (из семантичке сфере што или ако) у истом реченичном положају. У савременом српскохрватском: И. Грицкат, *О једном случају мешања свеза да и што*, Наш језик н.с. III/5–6, 196–207; у словеначком: Ј. Топоришич, о.с. (бел. 3), 208–210; у бугарском: З. Геннадиева-Мутафчиева, *За една от допълнителните функции на съюзите да и че в съвременния български език*, Известия на Института за български език VIII, 483–492.

ознака за кретање и за мировање, тј. као синкретизам израза динамичког и статичког садржаја. Што се тиче те појаве у морфологији падежа, она није захватила ни књижевни српскохрватски, ни словеначки језик. Имамо у виду друге облике тог мешања. Српскохрватски се говори и *где идеш* и *где си*, *ту ће стићи* — *ту ће седети*, *иде горе* — *седи горе*, *иди унутра* — *остани унутра*, *иди напред* — *остани напред*; па даље: *он се креће према мени* — *он седи према мени*, *трчи до куће* — *седи до куће*, *баца прут преко плота* — *дрво расте преко плота*; а и ово: *пред почетком представе* — *пред почетак представе* (обоје статично), итд.¹⁹ Постоје докази о зачецима такве врсте синкретизма још у прасловенском, али је сигурно да је у коегзистенцији са романским дијалектима ово било појачавано, те су се у српскохрватском многи случајеви одн. типови изражавања такве врсте отискивали из доњих, нерегулисаних говорних навика све до књижевнојезичке површине. У овој области такође видимо учешће, истина скромно, словеначког језика. С једне стране, јасно се разликују *камо* — *kje*, *tja* — *tam*, *naprej* → *spreda*, *nazaj* — *ozad*, *navzgor* — *zgoraj* и др.; *теће до хиће* — *sedi poleg hiše*; не говори се (временски статично) *pred začetek predstave*, него *pred začetkom predstave*. Али, с друге стране, поред семантички разједначеног *noter* — *notri*, налазимо у Sl. *notri* у значењу правца кретања, застарело: *naj gre notri*. Топоришич указује на случајеве замене *kod* и *kje*, *koder* и *kjer*.²⁰

12. Као пример удаљеније везе са једним иначе мање значајним балканистичким импулсом навешће се и ово. У семантичком опсегу словенског везника *и* постоји појачано значење: *и он је дошао*, или, у оквиру поредбености, такође појачајно: *ово, као и све друго*, и сл. Такву употребу налазимо у старословенском: *и здешнаго и тамошнаго; какоже и*.²¹ То се везује са грчким *οὐ καὶ ...* = „као и“, при чему постоји и у руском језику, нешто ређе у поређењу са потпуно курентним српскохрватским појачајним *и*. Словеначко *in*, еквивалент сх. *и* саставног, не може послужити за такво подзначење. Међутим, Sl. указује на везник *i*, понекад такође у употреби као саставни, који има и појачајну семантику: *smrt mi prihrani i žalost i poniženje*. Саставна служба је обележена као застарела, а појачајна као „старинска“.²²

13. На крају нека буде наведена једна појава која спада у шири лексичко-синтаксички домен.

Поступак са глаголима на *-irati* у словеначком (разни словенски језици уобичавају њихове основе на различите начине) не може се, разумљиво, непосредно повезивати са неким миксоглотским или балканским трен-

¹⁹ Опширније: *О једној особности прилога ...* (бел. 2).

²⁰ О.с. (бел. 3), 223.

²¹ Фр. Миклошић, о.с. (бел. 9), s.v. *и*.

²² Везник *i* као дијалекатски спомиње Ј. Топоришич, о.с. (бел. 3) стр. 207, у белешци под текстом 26 (у брежичком Посављу „*i kot poudarjalni členek*“).

довима архаичног порекла, јер је овде реч о лексици из савременије, општевропске цивилизације. Познато је да су ови глаголи у јужнословенским језицима много изразитије двовидски него другде у словенском свету, тј. да ређе изискују префиксацију приликом грађења свршених парњака према несвршеним (који се осећају као примарни). То се тумачи као један од облика предиспонираности за аналитизам — а тек о тој предиспонираности може да се говори као о последици прадавне словенско-романске миксоглотије.²³ У овој области словеначки језик углавном се слаже са јужнословенским стањем, али не у пуној мери. Да ли у резултату чињенице да он није био у истом степену захваћен симптомима аналитизма и синкретизма (који се узајамно прате), да ли под новијим утицајима из других словенских језика — извесно је да словеначки, и поред мноштва двовидских глагола на *-irati*, има овде своју специфику. Он показује нешто јачу склоност да у свршеном виду ствара префиксиране глаголе, нпр., са *iz-*, као што су *izkonkurirati*, *izoperirati*, *izdestilirati*, или — сасвим туђе српскохрватском — са *s-* типа *sfrizirati*, *spolirati*, *sproletarizirati*, *splanirati*, *strenirati* итд.²⁴

Наведене језичке особености, које су, јасно, одабране надокхват, немају све подједнаку тежину доказаности за ону тезу која овде треба да буде подупрта, за тезу о томе да су неке етногенетске претпоставке у појединим словеначким радовима неосноване. Дати примери само су невелики прилог дијалектолошким и другим подацима о слојевитости језичких појава у словеначком, који су већ били навођени у науци, а који су од значаја за ову аргументацију. Није искључено да разматрања такве врсте могу да се примене и у неким друкчијим, али начелно сличним контекстима.

Z u s a m m e n f a s s u n g

Irena Grickat

EINIGE BEMERKUNGEN ZUR FRAGE DER SÜDSLAVISCHEN SPRACHGEMEINSCHAFT

Das Buch, erschienen im Jahre 1988 in Maribor — *Pavel Diakon (Paulus Diakonus), Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum)* — behandelt u. a. die Ansiedlung der Slaven, der Vorfahren der heutigen Slowenen, in ihrer neuen Heimat. Die umfangreiche Begleitstudie darüber des Akademikers Bogo Grafenauer ist in somancher Hinsicht überaus aufschlussreich und instruktiv.

Das Buch gab Anregung zur weiteren Aufklärung der Tatsache, dass der slowenischen Sprache die Kohesionsmöglichkeiten gewisser mundartlichen

²³ И. Грицкат, *О неким видским особеностима српскохрватског глагола*, Јужно-словенски филолог XXII, 65–130; *Студије...* (бел. 2), 264–266.

²⁴ О. С. Плотнокова, *Двувидовые глаголы иностранного происхождения в словенском литературном языке*, Вестник Московского университета 1, 1971, 28–36.

Elemente aus den verschiedenartigen Teilen des slavischen Areals (auch vor der grossen Wanderung) eigen waren. Die Schichtenartigkeit bestimmter syntaktischen Züge im Slowenischen wurde in diesem Artikel dargestellt als Ergebnis ungleicher Folgen der mixoglottischen Prozesse, die gelegentlich der Kontakte mit der einheimischen romanischen Bevölkerung zur Verwirklichung gelangten. Diese Prozesse traten hier in geringerem Masse zu Tage, als dies in der serbokroatischen Sprache der Fall war.

БОРИСАВ ТОШИЋ
(Сарајево)

ВУКОВ СРПСКИ РЈЕЧНИК (1852)
КАО ОСНОВА СРПСКО-РУСКОГ РЈЕЧНИКА П. ЛАВРОВСКОГ

1. Са појавом *Српског рјечника* из 1818. године започела је Вукова језичка револуција која је „српским масама скратила пут до писмености (у сваком смислу те речи)“ (Ивић, 1966, 19) и која је на европску позорницу извела српски језик. За тадашњи учени свијет *Рјечник* је заједно са тековинама народног стваралаштва постао једини извор познавања српског језика и живота обичног народа. Прво издање *Рјечника*, у Европи срдечно дочекано и високо оцијењено, код куће није наишло на благонаклоност; већина тадашњих учених Срба, нешто због ауторитета и утицаја цркве, нешто због непристојних ријечи, није ни покушавала да га користи у свакодневној употреби, нити да га да у руке омладини. Управо послје побједе Вукових идеја (1847 — Даничићев *Рат за српски језик и правопис*, пјесме Бранка Радичевића, Његошев *Горски вијенац*, објављивање Вуковог превода *Новог зајета*), 1852. год. излази и друго издање *Српског рјечника* — обимније по броју ријечи, богатије по територијалном избору лексичке грађе, лексикографски далеко темељитије и потпуније обрађено. Док је у првом издању било 26 270 ријечи, у другом се број лексичких јединица пење на 47 500 (Поповић, 1983, 125); прво издање се може сматрати рјечником једног говора, чак и рјечником једног човјека (Ивић, 1966, 125), за друго издање је скупљена грађа из скоро свих штокавских говора; у друго издање уносе се дијалекатске и фонетске варијанте, додају нова значења полисемичним ријечима (мада се полисемија и хомонимија и даље не разграничавају довољно досљедно). Међутим, одмах по изласку *Рјечник* је у Србији забрањен због правописа и срамотних ријечи које су из првог издања остале (*говно*, *прдети*, *мркати се* и сл.), иако је велики број таквих ријечи у овом издању изостао. Само је Друштво Српске Словесности добило дозволу (1855) да га може уносити за своје потребе. Тек ће 1868. године у Србији бити укинуте све забране о Вуковом правопису, што је значило да и *Рјечник* може стићи у руке српског читаоца.

2. Само двије године касније *Српски рјечник* из 1852. године, који је у Србији наилазио на толике препреке, у далекој Русији постаје основа за израду првог српскохрватско-руског рјечника. *Сербско-русский словарь* П. Лавровског издала је Царска академија наука у Петербургу 1870. године. На његову појаву утицало је више чинилаца: Вуков научни рад још у самим његовим почецима код већине руских научника наилазио је на разумијевање, па му је већ 1820. године Руска академија додијелила сребрену медаљу за прво издање *Рјечника*; директни Вукови контакти са руским научницима (Срезњевским, Кепеном, Надеждином и другим) обезбеђују му посебан ауторитет у руском научном свијету; с коначним ослобођењем Србије и јачањем њене позиције на Балкану званична руска политика под утицајем словенофила испољава све веће интересовање за Србију и српски народ. Српски језик постаје интересантан не само за студенте руских филолошких факултета, него и за стручњаке других усмјерена који ће као емисари руског царства због овог или оног посла путовати по Балкану. Потребе учења српског језика условиле су неопходност погодног рјечника који би омогућавао читање српских књига и усвајање језика. До појаве овог рјечника руски студенти су се морали користити посредним језицима: да би се схватила нека ријеч из Вуковог рјечника, студент је морао знати њемачки или латински језик, или се користити њемачко-руским односно латинско-руским рјечником. Све је то отежавало читање и учење, па се П. А. Лавровски прихватио састављања првог српско-руског рјечника¹

Осим Рјечника из 1852. године, који је представљао основу српскохрватског дијела, Лавровски користи још два рјечника: Дробнићев *Ilirsko-němačko-taljanski mali rěčnik* (Беч, 1846—49) и Парчићев *Ilirsko-taljanski Riečnik* (Задар, 1858). Узимање ових двају рјечника он обрађује потребом да у свом рјечнику, поред српског језика, представи и „малобројне лексичке особености књижевног хрватског говора“ (Лавровски, 1870, II). На тај начин он жели да сем српско-руске димензије свом рјечнику да и карактеристике хрватско-руског рјечника. Сматрајући да

¹ Петар Алексејевич Лавровски родио се у Тверској губернији 1827. године. Завршио је у Петербургу педагошки институт 1851. године, а затим одлази на Харковски универзитет. Годину дана касније одбранио је магистарски рад на тему „О језику сјеверних руских летописа“, а 1854. године докторирао је у Харкову одбранивши тезу о Јакимовском летопису („Исследование о летописи Якимовской“). Од прољећа 1859. до јануара 1861. путује по нашим крајевима. Преко Баната, Србије, Далмације, Црне Горе он је дошао у Беч, затим у Праг. На овом путовању склопио је познанства са истакнутим словенским научницима и много је радио на проучавању живих словенских језика и старих писмених словенских споменика. По повратку из иностранства он држи предавања на Харковском универзитету. Ускоро је (1863) објавио своје најопширније дјело „Грило и Методије“, неколико година потом, 1869, Лавровски је постављен за ректора Варшавског универзитета, али ту остаје свега три године. Због неких неспоразума (Р. Лалић у Енциклопедији Југославије, књига V, стр. 496, каже због шовинистичког става према Пољацима), он запада у немилост код царских власти, па га премјештају прво у Оренбург за школског инспектора (тамо је окретањем Српско-руског рјечника саставио Руско-српски рјечник, који је објављен у Петербургу 1880. год.), а затим у Одесу, гдје је остао до 1885. Због болести тада напушта службу, а годину дана касније (1886) умире.

рјечник треба да помаже при читању дјела српског народног стваралаштва, у којима су турцизми били врло чести, Лавровски користи неколико тумачења (спискова) турских ријечи приложених уз збирке народних пјесама: Из Вукове посмртне збирке „Српске народне пјесме из Херцеговине“ (Беч, 1866), из збирке Богољуба Петрановића „Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине“ (Београд, 1867) и из књиге „Лазарица или догађаји за времена кнеза Лазара“ Јоакима Новића Оточанина (Нови Сад, 1860).²

У свом рјечнику Лавровски употребљава нови, тј. Карацићев правопис. По његовом схватању за то су постојала два разлога: „а) несмотра на недовољство им некоторых сербов, оно (правописание — Б. Т.) тем не менее все больше и больше входит в употребление, и нет прочных оснований предполагать, чтобы с временем не получило общего господства, в силу строгой своей систематичности и точной передачи оттенков звуков сербских; б) Караджичево правописание наиболее удобно и для перевода латино-хорватского письма на кирилловское, что весьма важно при мысли сделать Сербско-русский словарь пригодным и для хорватской литературы“³ (Лавровски, 1870, III). Овакав поступак Лавровског нису сви одобравали: кад је припремао Руско-српски рјечник (1880), неки чланови издавачке комисије су сматрали да треба задржати стари, предвуковски правопис који је сродан и близак важећем правопису у руској литератури (Лавровски, 1880, II). Те ставове Лавровски без колебања одбацује и остаје досљедан Вуковом правопису као и, како ћемо напријед видјети, многим Вуковим лексикографским рјешењима.

3. При одабирању ријечи Лавровски се у највећој мјери придржавао глосара Вуковог рјечника,⁴ али су веома упадљива одступања за која он није имао јединствене критеријуме, па није лако реконструисати принципе којима се руководио кад је одлучивао да ли ће неку ријеч преузети или је изоставити.

²Ђуро Даничић (1871, 183) у опширном приказу његовог рјечника замјера му због коришћења ових додатних извора јер турске ријечи које је преузео из њих још увијек нису постале саставни дио лексичког блага нашег језика; оне би могле ући у „простран“ рјечник српског језика (Даничићев термин за велики описни рјечник), али им није мјесто у рјечнику овог обима. Замјера му и због некритичког преузимања неких ријечи из Дробнића и Парчића, јер „у оба има таковијех ријечи које се не би смјеле примити ни у најпространији рјечник, прво зато што не припадају у књижевност, јер су од невјешта књижевника сковане и од њега јединога један једини пут употребљене и може бити први пут на свијет се помолите у самом рјечнику, једном или другом од оба; а друго што их литература не може и не смјеје у се примити, јер су наказе; тако су нпр. ријечи: *бисеросклоп*, *бројновонетка*, *гвоздотег*, *гибомјерство*, *гибострој*, *градобрана*, *густомјер*, *јаможитељ* итд.“ Даничић даље констатује да су многе добре ријечи из ова два рјечника изостављене, а да се не види зашто је то учињено.

³Из техничких разлога руски текст писан старом ортографијом, која је важила до 1917. године, у овом раду пишемо савременим руским правописом.

⁴Овдје и надаље увијек имамо у виду Српски рјечник из 1852. године. Термин *глосар* употребљавамо у значењу попис одредница (руски: *словник*).

Код Вука има доста географских назива (наводимо само неке):

- а) *Арбанија, Бугарија*, Маџарска, Мисир, Московија, Московска, Немачка и Њемачка, Русија, Србија, Турска, Француска, Црна Гора; Бачка*, Банат, Биор*, Бирач*, Бока, Босна*, Браничево*, Брда*, Влашка*, Језера, Каравлашка, Лука, Малесија, Пива, Поморавље, Сријем и Срем, Херцеговина, Хас*, Шумадија;*
- б) *Арад*, Багдат*, Багдан*, Бајна Лука* и Бања Лука*, Београд* и Биоград*, Бихаћ, Благај*, Букареш*, Варадин*, Врдник*, Вуковар*, Гламоч*, Дебрц*, Заравање*, Зворник, Илок, Јагодина, Карановац, Костолац*, Ковиљача, Крагујевац, Крушевац*, Купиново, Мостар, Моска и Москва*, Сарајево, Скадар, Скопих, Скрадин*, Улхин* и Оџин, Цетиње*, Чечан*, Шабац;*
- в) *Баталуше, Бјеласица*, Бјелашница*, Вртијељка*, Врушка Гора* и Фрушка Гора, Гддомин*, Капела, Козјак, Космај, Љубишња, Маганик, Мураковац, Повлен, Проклетија*, Симува*, Романија, Румија, Црквине, Штировник;*
- г) *Бабино Језеро*, Багашевац*, Блатин*, Батар*, Бистрица, Брегава*, Дрина, Жеравија и Жеравица, Јошаница, Јошевица*, Карашица, Колубара, Копривњак, Корана, Лим, Љиг, Морава, Морача, Неретва, Орљава, Ресава, Тамнава.⁵*

Тешко је закључити према којим је правилима Вук укључивао овакве ријечи у свој рјечник. Очигледно је да је неке од њих узимао захваљујући њиховој употребљивости; то су вјероватно и у оно вријеме општепозната и често употребљавана имена каква су Турска, Беч, Крагујевац, Фрушка Гора, Дрина и слично; то су бројни називи манастира који су у српској култури и писмености, у прошлости и у Вуково вријеме, имали изузетан значај и изазивали сталну пажњу истраживача јужнословенске историје. У другу групу могли бисмо убројати властите именице које се сусрећу ународним пјесмама и уз које се увијек дају илустративни примјери:

Бугарија: И умири земљу Бугарију;

Биор: Суводола и Биора равна;

Језера: Рано рани у лов на Језера; Изведи је на Језера равна; Синоћ паша на Језера паде;

Багдат: Ако је далеко Багдат, близу је аршин;

Заравање: Туна има село Заравање;

Романија: Весели се јоро Романијо!

Батар: Иза Батра са села Салаша; Тврде страже покрај Батра баца.

На уношење оваквих именица Вук се по свему судећи одлучивао да би показао семантичке, творбене, фонетске и друге карактеристике нашег језика: неке од њих су укључене у већу творбену групу (нпр. *Бугар, Бугарин, Бугарка, Бугарија, Бугарче, Бугарчад, Бугарчица, бугарски, бугар-кабаница, бугарити, бугарење*); творбене могућности језика се илуструју ријечју Баталуше — „у Тршићкој планини једно брдо по коме су негда били виногради па *батаљени*, те сад гдјешто стоји само сухо чокоће“; интересантна је полисемија имена ријека *Гружа, Дрина, Морава, Морача, Неретва, Тамнава* која означавају и крај око тих ријека (*Одвергоше Гружу и Мораву; Те је шаље у Морачу горњу*); поред оваквог

⁵Звјездицом су означене одреднице које је Лавровски изоставио.

обилежавана предјела уз ријеку Вук уноси и једнозначне називе *Поморавље*, *Посавље*, *Подриње*, *Подримље*; у неким случајевима властите именице су узете да би се показале гласовне и акценатске промјене у њима (*Батар*, *Батра*; *Штирџеник*, *Штировника*).⁶

Представу о лексичком благу нашег језика Вук је комплетирао уношењем великог броја женских и мушких имена. Највећи број ових имена Вук је узео из поменика добротвора манастира Раче и, ако он у предговору Рјечника из 1818. тврди да она „живе и данас у народу Србскоме“, једине су ријечи које су забиљежене из писаних извора, па се може довести у сумњу Вукова тврдња о њиховој савремености и актуелности. Ограничивши се на овај списак Вук је изоставио многа имена која су се у његово вријеме стварно употребљавала: „... у Рјечнику ћемо узалуд тражити имена личности која је Вук одлично познавао, нпр. Сара или Маца, па чак и имена Вукових родитеља, Стеван (Стефан) и Јегда“ (Ивић, 1966, 81)⁷.

Како је све те властите именице Лавровски пренио у свој рјечник?

Иако би се на први поглед могло констатовати да је он преузео углавном све овакве одреднице, темељитија анализа открива његове упадљиве недоследности. Чини се да је Лавровски у почетку био одлучио да не уноси овај лексички слој; тиме се може оправдати Даничићева (1871, 185) тврдња: „Оваких имена, којих г. Л. није примио набројао сам у Вуковом рјечнику од самога слова Б преко седамдесет самијех властитијех, осим других из њих изведених, а с њима би их било преко стотине“. На истинитост ове тврдње упућује и наш горе наведени списак географских назива код Вука: ријечи које је Лавровски изоставио означене су звјездицом, а највише их је на слово Б, али је очигледно да се на сљедећим страницама он рјеђе одлучује за њихово изостављање. Он их доследније преузима, изостављајући, углавном, топониме који нису довољно јасно код Вука семантизовани: *Кобиљи До*: *На широку долу Кобиљему*; *Ковачи*: *Те је шаље у Коваче равне*. Та тенденција се уочава још боље кад се провјери како је Лавровски поступио с недовољно објашњеним властитим именицама које су П. Ђорђевић и Јб. Стојановић издвојили у предговору трећег издања Вуковог рјечника (1898, XXII) у посебан списак. Од укупно 92 властите именице преузетих је 28, а изостављених 64. Ако је из Вуковог рјечника могао докучити основно значење ријечи, он је није

⁶Па ипак тешко је објаснити зашто Вук поред лексема *Грк*, *Гркиња*, *Грчад*, *Грчадија*, *Грче*, *Грчина* нема именице *Грчка*; поред одреднице *Мураковац* („брдо у Ловћену“), *Црквине* („у Ловћену брдо“), *Штировник* („брдо у Ловћену“) нема самосталне одреднице *Ловћен*; поред имена *Копривњак* („извор у Јадру између села Тршића и Пасковца“), *Багашевац* („поток у Јадру у селу Тршићу“), *Жеравија* („... тече кроз Тршић...“) — нема издвојене одреднице *Тршић*; поред облика *Поцерица* и *Посавље* нема *Посавина*.

⁷Ивићево мишљење се односи на *Рјечник* из 1818. У друго издање он уноси име *Стеван* (упућено на *Стјепан*).

изостављао; само на основу стихова

У Леђану граду латинскоме;
Кад је био на води Сервани;
У питому Нестополу твоме

он извлачи најосновнија значења, па у његовом рјечнику имамо: *Леђан* — називание города; *Нестополе* — називание места; *Сервана* — називание потока. Изостављање таквих топонима као што су *Цетиње* и *Крушевац* можемо објаснити само некаквим превидом. Интересантно је да он не уноси нове властите именице, чак ни оне које је Вук већ употребио у објашњењима на страницама рјечника — *Ловћен*, *Тришћ*, *Бока* и сл.

Док је топониме, хидрониме и сличне ријечи оставио онако како их је Вук презентирао, значи у оквирима глосара, антропониме је Лавровски издвојио у посебан списак на крају свог рјечника: 633 мушка и 301 женско име. У списак је уврстио само имена која је нашао код Вука, али је при томе нека изоставио (опет највише с почетка, нпр.: *Алекса*, *Бајо*, *Благоје*, *Богосав*, *Бороје*, *Будимир*, *Гајеро*, *Гајрило*, *Глигорије*; *Божица*, *Босиљка*); покатакд је изостављена једна варијанта, а друга постоји: има *Божо*, *Груја*, *Ђура*, а нема *Божја*, *Грујо*, *Ђуро*; може се наћи и покоја погрешка — женска имена из Црне Горе *Добрија*, *Добре* (хипокористик од *Добрана*) сврстава у мушка имена.

Дакле, ако се занемаре почетна његова колебања, могло би се тврдити да је Лавровски из Вуковог рјечника преузео огромну већину властитих ијеница; неке је изостављао, изостављајући уз њих и ријечи мотивисане њима: поред *Босанлија* и *босанка* (врста чутуре) нема *Босан*, *Босанац*, *Босанца*, *босански*, *Бошњак*, *Бошњацина*, *Бошњакуша*, *Бошњанин*, *Бошњо*; друге изоставља а задржава њихове изведенице — нема *Крушевац*, а стоји *крушевачки*, или обратно — узео је *Нови Пазар*, *Новопазарац*, *Новопазарлија*, а није *новопазарски*. Па ипак, неслагања двају глосара у односу на велики број подударности су невелика, што дозвољава констатацију да Лавровски није одвише пореметио Вукову концепцију одабирања властитих именица за овакав рјечник општег типа.

4. Вук је скупљајући ријечи за прво издање свога рјечника уочио да у нашем језику постоји знатан број „турских ријечи“, које имају специфичан положај у односу на осталу лексику и које, стога, треба да имају посебан третман у рјечнику. О томе он каже: „Турске ријечи (које сам од прилике знао да су јамачно Турске) назначио сам звјездицом (*), и ће ми је одма могло пасти на ум, замјенивао сам и Српским ријечима. Највише од ови Турскије ријечи могу се без сваке муке ишћерати из нашег језика, зашто имамо Српске мјесто њи; а ћекоје се може бити ни у години дана не спомињу; али сам и ја опет писао, зато што сам чуо ће се у народу говоре, или пјевају; а има неколико и такови ријечи Турски, које ћемо морати задржати и посвојити, н. п. боја (бојити, бојење), аманет, тепсија, ћерђеф, топ, барјак, барјактар, брк, бурмут (бурмутица), чакшире...“ (Вук, 1818,

XX). У првом издању *Рјечника* има 1259 ријечи означених звјездицом. Међутим, ако се узму изведенице, које Вук није обиљежавао као турцизме (уз означену варош турцизми су и неозначене изведенице *варошанин*, *варошица*, *варошка*, *варошки*, *варошчад*, *варошче*, *варошчица*), онда је тај број знатно већи — 2209, што од укупног броја ријечи у *Рјечнику* (26 270) износи 8 процената или једну дванаестину (Поповић, 1983, 49). Као да је предосјећао да ће се многе од ових ријечи стопити са исконским словенским фондом (неке од њих се данас не осјећају ни као стране ни као турцизми: *барут*, *боја*, *занат*, *кашика*, *пешкир*, *сандук*, *шећер* и сл.), Вук у *Рјечник* из 1852. уноси нове — тако их је овдје звјездицом означено преко 1800. При том је, како пише Срезњевском⁸, можда и гријешило, што су приређивачи трећег издања (1898) и показали, па су овдје као турске означене нпр. и ове ријечи: *цакати*, *ценарика*, *цеџердар*, *џица* итд.) на слово Ц су 22 наново означене).

Лавровски је углавном преузео све Вукове ознаке за турске ријечи⁹. Од Вукових педесетак турцизама на слово Х он преузима скоро све (изоставља их само кад се не може разабрати значење — *харзлак*: *Сваки носи по двадесет пушака*, *Све на један харзлак изгоњене*) и додаје шест нових из извора о којима је говорио у предговору: *хадет*, *хајан*, *хантерија*, *харем*, *харчалија*, *хатмер*. Ријетко када сам поправља Вука (под словом Х то је учинио само код *ханџар* и *ханџија*), како то Љ. Стојановић и П. Ђорђевић чине у трећем издању, гдје је звјездицом означено још петнаестак ријечи: *хазнадар*, *хасна*, *хељда* итд. Овакав његов став може се објаснити тиме што је у Вуку и његовом рјечнику гледао ауторитете у које се не смије дирати и, вјероватно, тиме што сам није могао тако лако сналазити у овако компликованој материји. Посебно је питање да ли је Лавровски уопште морао обиљежавати турцизме. С лексикографског становишта гледано Ђура Даничић (1871, 184) је у праву кад сматра да би све стране ријечи требало једнако посматрати: ако се као стране (турске) означавају *механа* и *маказе*, зашто се не би објаснило поријекло *бирта* и *шкара*? Нама се, пак, имајући у виду укупни однос Лавровског према Вуковом рјечнику, чини да је он добро поступио, иако је претјерао уношењем неких још неодомаћених турцизама: *калумет*, *кангал* и сл. Али у његовим допунама наилазимо и на ријечи које су данас мање или више

⁸ Види, на примјер, код Љ. Стојановића (1924, 654).

⁹ Миодраг Поповић (1983, 48) истиче да је израз „турске ријечи“ непрецизан: „Изворне турске ријечи (само 487) чине нешто преко једне трећине (35,5 процената) на списку од 1259 турцизама. Око половине речи води порекло из арапског (око 350) и персијског (близу 300), а остале више од две стотине преузете су из других језика (грчког, латинског, немачког, талијанског, француског, јерменског, мађарског, хербејског) или су речи неодређеног порекла. Међу њима су и изведене речи које су настале из српских корена и турских суфикса и префикса. Близу две трећине речи са списка Вукових турцизама (64,5 процената) нису, дакле, турске већ потурчене речи, које су у нашу средину (сем ретких изузетака) донели Турци“.

(Подаци се односе на прво издање Вуковог рјечника, а статистику је Поповић урадио према: Шкаљић Абдулах, *Турцизми у српскохрватском језику*, четврто издање, Сарајево, Свјетлост, 1979).

уобичајене: *карамлук, харем*.

5. Постоји у Вуковом рјечнику један слој ријечи „које се“ — како он каже на крају предговора првом издању — „данас не говоре у говору, него се само чују у пјесмама“. Он их назива стајаћим ријечима, обилсжава ознаком „ст“, неке преводи на њемачки и латински, а један сасвим мали број оставља и без превода и без објашњења на нашем језику. У прву подгрупу можемо издвојити нпр. ове:

аздија: На њему је коласта аздија;
миље: Ој девојко, миље моје!
морија: Кад морија Мостар поморила;
танкопреља: Ја сам чуо да си танкопреља.

У другу би спадале стајаће (и остале) непреведене ријечи, а њихов број је незнатан:

велен: Ој девојко, селен велен! | Не узвијај обрвама;
жуборика: Жубори му брада | Као жуборика;
илинча: Младом барјактару | Барјак од илинче;
мемла: Убила га мемла од камена.

Иако су му стајаће ријечи представљале посебну тешкоћу при преводу, Лавровски их по правилу преузима, а изоставља само оне чије је значење из Вуковог рјечника немогуће докучити: *велен, жуборика, илинча, мемла, кафазли-Ружица, калаџинска вода* и друге. Тако поступа и према ријечима које се употребљавају у загонеткама или брзалицама и које ван тога контекста немају никаквог смисла:

клинков, климпеста, клунков (Расло дрво клинково, на клинково клунково, на клунково климпеста);
кундрац, макокундрац, бакундрац, обербац (Једном мачку име кундрац, другом макокундрац: шиц кундрац! мац кундрац! обербац бакундрац).

Изостављене су ријечи за чију семантизацију Вук користи читаве мале приче, нпр. *кикош, клинчорба* и слично.

Сва друга изостављана су, како се чини, случајна.

Ђуро Даничић је, међутим, упоређујући ријечи на слово Б и Г, дошао до другог закључка: „Оваквијех са свијем обичнијех ријечи којих у г. Л. нема, ја сам у Вуковом рјечнику од самог слова Б набројао осим споменутих властитих преко осамдесет, нити се јамчим да сам све избројио; примјера ради споменућу између њих неке: *бан, барутни, башица, безбожан, безбожник, безвјерник, безгрјешност, блатанце, бобати се, богомољство, богородица, богородичин, богородичин лан, божогробац, бојац, браветина, брзоплет, бујадњача*“ (Даничић, 1871, 186). Он му, значи, пребацује што час изоставља, час узима ријечи које у два језика имају исти облик и исто значење, иако у предговору тврди да је такве ријечи преузимао у свој рјечник „као очигледно свједочанство о ономе шта заједничко у

лексичком саставу има српски језик с нашим језиком и у којој мјери и у чему су се испољиле разлике“ (Лавровски, 1870, IV). И стварно, Лавровски је преузео нпр. *боб, ведро, голуб, зима, јама, нога, нос, поп, поље, рука*, али је, иако се држао принципа да овакве ријечи укључује у свој рјечник, због нечега изоставио лексеме *бог* и *брат*. Последице овакве недоследности, кад су у питању истоврсне појаве, врло су неугодне и читаоца могу да доведу у заблуду: „Неће ли по томе млади Руси кад стану учити из овог рјечника српски, па у њему не нађу *бога* и *брата*, а нађу *халаха* и *буразера*, помислити да су Срби изгубили оне опћените словенске ријечи, те сада не зову бога богом него халахом, нити брата братом него буразером? ко ће више, Руси или Срби, бити захвални г. писцу на такој поуци?“ (Даничић, 1871, 186).

6. Осим Вуковог рјечника — да би проширио употребљивост свог приручника — Лавровски користи Парчићев и Дробнићев рјечник. Однос Вукових ријечи и ријечи из поменута два рјечника покушали смо утврдити бројањем одредница под словом К. На слово К код Вука (без личних имена која нисмо рачунали, јер их је Лавровски посебно издвојио) — 2918, а код Лавровског 3177 ријечи. Лавровски је изоставио око 90 Вукових одредница, што значи да је задржао приближно 97 процената из Вуковог рјечника. Додао је из других извора близу 360, а то значи отприлике 11 процената лексема из његовог рјечника нема код Вука. Које су то ријечи? Даничић је, како је већ наведено, међу овим ријечима нашао доста казационализма, извјештачених и накарадно направљених ријечи. И био је у праву јер се многе од њих нису одомаћиле ни у западним крајевима наше земље: *казалац, казалица, каквост, каменословље, кипоборац, кипоклонац, кипотворац, копномјерје, копнописје, косенац, костенац* и др. Али добар број ријечи које је Лавровски узео из поменутих рјечника данас су сасвим обичне не само у западној него и у источној варијанти нашег језика: *казнити, кедар, китоловац, кишобран, клевета, књижевност, кобан, кожарски, количина, копно, користити, крвоток, крекет, крзно, крштен, купалиште, купаћи, кусореп, кућара, кућарица, кухиња*; неке су и данас варијантски обилежене: *казалиште, казало, кења, кораљ, крабуља, кратица, кривотворити, кринка, крпати, крумбир, кућанство, кушња*. Међу овим ријечима има доста је таквих које су се употребљавале и у Вуково вријеме, али их је он изостављао јер се „нијесу говориле у народу“. С друге стране, Лавровски пакаткад укључује изведенице основних ријечи из Вуковог рјечника: код Вука постоји *кожа*, *кожар*, *кожетина*, *кожица*, *кожење*, *кожина*, *кожодер*, а Лавровски ову творбену парадигму допуњава придјевом *кожарски*; Вук има само придјев *куштрав*, а Лавровски додаје још *куштра* и *куштро*. Но и у овом погледу глосари код Вука и код Лавровског најчешће су подударни, а разлике имају спорадичан карактер:

Вук	Лавровски	Вук	Лавровски
ЋАВЛЕ	Ћавле	ВРАГ	Враг
ЋАВО	Ћаво	ВРАГАЋУР	—
ЋАВОЛАК	Ћаволак	ВРАГОВАЊЕ	Враговање
ЋАВОЛАН	Ћаволан	—	Врагодух

ЂАВОЛАСТ	Ђаволаст	ВРАГОВАТИ	Враговати
ЂАВОЛИСАЊЕ	Ђаволисање	ВРАГОЛАН	Враголан
ЂАВОЛИТИ	Ђаволити	ВРАГОЛАСТ	Враголаст
ЂАВОЛИЦА	Ђаволица	ВРАГОЛИЈЕ	Враголије
ЂАВОЛОВ	Ђаволов	ВРАГОЛИСАЊЕ	Враголисање
ЂАВОЛСКИ	Ђаволски	ВРАГОЛИСАТИ	Враголисати
ЂАВОЛСТВО	Ђаволство	—	Враголити
ЂАВОЛЧЕ	Ђаволче	ВРАГОЛИЋ	Враголић
ЂАВОЛЧИЋ	Ђаволчић	ВРАГОЛИЦА	Враголица
1. ЂАВОЉИ	Ђавољи	ВРАГОЛСТВО	Врагољство
2. ЂАВОЉИ	— *	ВРАГОЉЕЊЕ	Врагољење
		—	Врагометан
		ВРАГУЛИН	Врагулин
		—	Вражба
		ВРАЖДА	Вражда
		ВРАЖИ	Вражди

* Лавровски два хомографа *ђавољи* и *ђаволи* представља као полисем и преводи: *дјаволски*; *ни один*, *никто* (в. *Герцеговине*).

7. У свом рјечнику Вук је обавезно означавао дијалекатску припадност ријечи, па је био принуђен да даје три или четири дијалекатске варијанте, обилежавајући их посебним ознакама: (ист.), (зап.), (југоз.), (јуж.). И Лавровски преузима све облике, али их не означава:

Вук		Лавровски	
ЗАГУДЕТИ (ист.)	[превод]	Загудети, дим	[превод]
ЗАГУДИТИ (зап.)		Загудити, дим	
ЗАГУДЈЕТИ (југоз.)		Загудјети, дим	
ЗАГУЂЕТИ (јуж.)		Загуђети, дим	

Лавровски преузима од Вука многобројне и разнолике дублете. У оба рјечника има *ајдук* и *хајдук*, *изабрати* и *избрати*, *еванђеље* и *јеванђеље*, *госпоја* и *госпођа*, *јагње* и *јање*, *дуван* и *духан*, *клекнути* и *клећи*. Не повлачећи разлику између синонима и дублета у предговору *Рјечника* из 1852. Вук каже: „Ријечи које једно значе може бити да би најбоље било код оне за коју се мисли да је најљепша (најобичнија и најприличнија) метнути све остале назначивши ако се која гдје у осталоме крају говори, па послѣје код сваке казати само виде, н.п. *раоник/лемеш*, у Црној Гори *јемљеш* само *vide раоник*“. Вук се тог принципа у великој мјери придржава, али га Лавровски често занемарује, тако да су од наведених дублета једнако презентирани само: *јагње* — *јање*, *с.м. јагње*; *госпођа* — *госпоја*, *с.м. госпођа*, *клећи* — *клекнути*, *с.м. клећи*.

Сам Вук није био довољно експлицитан и досљедан у упућивању од „лошег“ на „бољи“ дублет,¹⁰ а Лавровски то чини сасвим неуједначено и

¹⁰ П. Ђорђевић и Љ. Стојановић су у предговору трећем издању Вуковог рјечника (1898) подробно објаснили који су недостаци били у Вуковом повезивању истих ријечи (дублета) и ријечи истог или сличног значења (синонима). Они су у том погледу урадили огроман посао и тако Вуков рјечник учинили далеко информативнијим. Лавровски покушава да уради овакве допуне. На примјер, код Вука уз ријеч *слепоћа* стоји *vide*

на тај начин лишава читаоца врло важне информације која би се налазила на једном мјесту — да руска ријеч *табак* у нашем језику има еквиваленте *дуван* и *духан*.

Према томе, завршавајући упоредну анализу глосара Вуковог рјечника и *Српско-руског рјечника* Лавровског, могуће је тврдити да је Лавровски за свој рјечник од Вука преузео преко 95 процената лексичких јединица, да је изостављао само оно што се према његовом осјећању није сасвим уклапало у лексички систем српског језика, што није било сасвим јасно семантизовано у Вуковом рјечнику и оно што се тешко може пренијети руском читаоцу. Грађу из Вуковог рјечника, или, боље речено, Вуков рјечник он допуњава лексиком која би омогућавала читање и хрватске литературе. Овај слој лексике одудара покаткад својом натегнутошћу, извјештаченошћу: очигледно је да су то књишке ријечи, да нису у саставу народног говора. Ипак добар број додатих ријечи био је потребан рјечнику Лавровског. Те ријечи никако не могу уништити основну физиономију коју му даје грађа из Вуковог рјечника. О блискости двају рјечника говоре и бројчани подаци: у Вуковом рјечнику, према његовом бројању, има 47 427 ријечи¹¹, а у рјечнику Лавровског, према нашем прорачуну утврђеном методом случајног узорка има око 48 000 одредница. А сама идеја Лавровског да у свом рјечнику представи цјелокупно лексичко благо нашег језика — у својој основи прогресивна и реалистична — природни је продужетак Вукових схватања о јединствености српскохрватског језика.

8. Вуков рјечник из 1852. године је специфично лексикографско дјело: по одбиру лексичке грађе он има особине општег рјечника; поједине одреднице се нашироко обрађују, тј. о њима се износе енциклопедијски подаци, те по овоме он има карактеристике енциклопедијског рјечника са јаком наглашеном етнографском компонентом; лексеме су у њему „истумачене њемачкијем и латинскијем ријечима“, што заправо значи да су неке описиване, друге тумачене, треће преводне на ова два језика (или на један) и све му то придаје одлике вишејезичког рјечника. Међутим, његова специфичност огледа се највише у самом поступку и језику његовог аутора, у коме „у ствари налазимо две супротне тенденције: лексикографску дисциплину и епски импулс народног казивања“ (Поповић, 1983, 154). Кроз читав *Рјечник* Вукови стваралачки пориви, његова богата меморија и знања о народном животу, његова жеља да покаже тај живот, схватања и дух народа стално потискују у други план лексикографа; стога у његовом рјечнику нема строгог лексикографског система, нема чврсто постављених принципа у техничкој обради одредница¹². Тиме се може објаснити

шлепоћа, а те ријечи нема; Лавровски је додаје, обје преводи руском ријечју *слепота*, али читаоцу ускраћује податке о њиховој повезаности, о чињеници да су то дублети. Но кад се сагледа посао који су урадили Ђорђевић и Стојановић, постаје јасно да Лавровски никако сам није могао отићи даље од Вука.

¹¹ Види биљешку на посљедњој (880) страни трећег издања (1898) Вуковог рјечника.

¹² У овом погледу Вук је имао доста несугласица с младим Ђуrom Даничићем, који је помажући му тежио научној тачности и лексикографској досљедности. „Основне идеје

шароликост у структури рјечничких чланака и разноврсност поступака семантизације одредница: најчешће се даје, кад је то могуће, непосредни еквивалент на њемачком и латинском језику (види *љепар, јагње, лађа, лијечити, јадан, младић*); шире тумачење на њемачком или латинском са упућивањем или без њега на значењски блиску ријеч (в. *бинија, полугодишњица, полутан, поткрпити, празнословити*); врло често се поред латинског и њемачког еквивалента дају илустративни примјери (в. *косити, поклон, хартија*) или шири коментари (в. *пасмо, кошница, конопац*); понекад се ријеч објашњава на српском, њемачком и латинском (*јагњило*); доста је случајева кад се одредница не преводи ни на њемачки ни на латински, него се сажето дефинише (*вашица, летка, полубрат, паприца*); код неких ријечи, нарочито придјева, доста се широко указује на њихову спојивост (*љут, јак*), затим на употребу, нпр. *друга*: „Жене у разговору реку једна другој: немој друго! јадна друго! (људи би у оваквом догађају казали један другом: брате!)“; уз поједине одреднице, поготову кад означавају појмове од изузетног значаја за живот и историју српског народа, чланак поприма одлике краће студије енциклопедијског карактера (в. *кмет, намастир, хајдук*). Овакви поступци се, нарочито код ријечи које имају сложенију семантичку структуру, комбинују на разноврсне начине; у многе чланке укључују се фразеологизми, пословице, загонетке — што је и разумљиво кад се имају у виду посебни циљеви оваквог лексикографског дјела.

Лексикографска анализа Вуковог рјечника не може заобићи Вуково схватање и третирање полисемије и хомонимије. Код Вука је правило да се властита и заједничка именица дају као једна одредница, ако се гласовно подударају, па се под одредницом *студеница* налазе три самосталне ријечи — ријека, манастир, хладна вода; под *ружа* — врста цвијета и женско име; под *радиша* — мушко име и радан човек; под *бања* — лечилиште, варош у Србији, манастир у Боци, рјечица у ваљевском крају.¹³ Ако се изузму појаве овакве хомонимије (властита и заједничка именица), онда се може констатовати да је број хомонима у Вуковом рјечнику сасвим мали (нпр. *суд* — установа, *суд* — посуда; *сто* — број, *сто* — дио намјештаја; *зло* — именица, *зло* — прилог; *добро* — именица, *добро* — прилог), што је и разумљиво јер су се међу ријечима народног говора ријетко сусретале ријечи једнаке по облику и акценту, а различите по значењу, које би биле различитог поријекла и припадале различитим граматичким категоријама. Зато су веома бројни хомографи — ријечи

су биле Вукове, затим највећи део грађе и тумачење речи, али главни део посла око сређивања рјечника обавио је Даничић. Млади научник је узбучавао речи, преписивао и дотеривао фише за штампу, одбацивао сувише речи и додавао нове, остале преводио на немачки и латински језици бринуо се око штампања дела, као и око коректуре. Вук је углавном надгледао, допуњавао грађу и водио рачуна да Даничић до краја уради речник онако како га је он замислио“ (Поповић, 1983, 128). О Даничићевом раду на Вуковом рјечнику пише Ј. Кашић (1987, 1495–1502).

¹³ Из техничких разлога и у недостатку простора не цитирамо цјеловит рјечнички чланак.

које су једнаке по облику, а разликују се по акценту: *лѹк* и *лѹк*, *рѣпни* и *рѣпни*, *пѣс* и *пѣс*, *сѣдети* и *сѣдети*. Сваки хомограф у Вуковом рјечнику представља посебну одредницу, а веза између њих обиљежена је редном бројем испред, нпр.:

1. <i>гѣд</i> (насеље)	1. <i>тѣжѣк</i> (ратар)	1. <i>сѣло</i> (насеље)
2. <i>гѣд</i> (туча)	2. <i>тѣжѣк</i> (придјев)	2. <i>сѣло</i> (сијело).

Исто тако се обиљежавају хомоними, ако су већ раздвојене као посебне ријечи:

1. <i>суд</i> (установа)	2. <i>суд</i> (посуда) ¹⁴
1. <i>зло</i> (именица)	2. <i>зло</i> (прилог).

Док се хомоними и хомографи обиљежавају бројком испред одреднице, различита значења у оквиру полисемичне ријечи маркирају се послије одреднице, такође арапским бројем, са заградом:

- лед*: 1) — вода у чврстом стању
2) — грађ.

Познато је да су у сваком језику једнозначне ријечи ријетке, да се једнозначност може свести само на властите именице, неке конкретне именице и термине. Међутим, Вуков рјечник о нашем језику даје сасвим другачију слику; могло би се помислити према овом рјечнику да су у нашем језику полисемичне ријечи ријеткост, што је, наравно, далеко од истине. Такав се погрешан утисак стиче због недовољно разрађене полисемије. Иако се и код Вука могу наћи ријечи са доста широко презентираним полисемијом (*глава*, *метнути*, *кита*, *матица*, *здрав*), прилично се ријетко у разрази полисемичне ријечи могу уочити опозиције главно значење — секундарно значење, право значење — фигуративно значење, неутрално значење — стилистички маркирано значење. Дакле, сем представљања хомонима као полисема, нпр. под једном одредницом су обрађени: *ранити*¹ (устајати рано) и *ранити*² (повриједити), *пошта*¹ (одати пошту) и *пошта*² (установа), *кључ*¹ (у брави) и *кључ*² (кључ воде), врло се често занемарују споредна, фигуративна и стилистички маркирана значења, иако, наравно, има изузетака (*глава*, *кукавица*, *рука*).

У оквиру рјечничког чланка Вук даје и фразеологизме. Они, додуше, нису, као што се то данас чини, издвојени у посебан сегмент рјечничког чланка. Као и у случају полисемије и хомонимије при презентирању фразеологизма нема никаквог строгог правила: уз једну су одредницу фразеолошки спојени (*метнути*), уз другу прави фразеологизми (*рука*), уз трећу изреке и пословице (*чаша*, *чорба*).

¹⁴ У савременим српскохрватским рјечницима хомографи се уопште не обиљежавају, јер се сматра да је обиљежавање акцента довољан знак да се ради о посебним ријечима, а хомоними се означавају натписаним бројем изнад крајњег слова (*суд*¹, *суд*²); у српско-хрватско-руским рјечницима обично се и хомоними и хомографи обиљежавају на исти начин.

Само се по себи разумије да нема смисла оцјењивати Вукове пос-тупке са становишта лексикографске теорије и праксе. Износећи неко-лико површних напомена о структури рјечничког чланка у Вуковом рјечнику жељели смо да упоредимо његов поступак презентирања лек-сичких јединица са начином на који то чини Лавровски у свом рјечнику. А Лавровски је настојао, колико су му могућности дозвољавале, да вјерно пренесе Вукова рјешења. Хомониме и хомографе он обрађује као посебне ријечи, а разграничава их морфолошким средствима, упућивањем на синониме и дублете и, разумије се, преводом. Само у изузетним случајевима, да ли омашком, да ли из неког другог разлога, један од хомографа изоставља (постоји *лук* и *лџс*, а нема *лџк* и *лџс*). На примјер:

Тежак, ака, м. крестьянин, земледелец.

Тежак, шка, шко тяжелый, большой.

Сто, числит. сто.

Сто, стола, м. стул; седалище; стол.

Сеђење, с.м. (смотри — види; Б.Т.) сјеђење.

Сеђење, с.м. сијеђење.

Регни, на, но реповой.

Регни, на, но хвостовой.

О структури српскохрватске полисемичне ријечи у његовом рјечнику читалац не може добити јасну представу, јер он наводи све могуће преводе, а да при томе не упућује који се еквивалент односи на које значење; изостављање илустративних примјера и дијалекатских квалификатора знатно осиромашује укупну информацију. Тако у његовом рјечнику чланак уз ријеч *глава* изгледа овако:

Глава, ж. голова; он главом — он и никто другой; мушка глава — мужина; женска глава — женщина; начальник; начало, источник реки; конец ружейного ствола; хлеб; голова сахару.

Покаткад Лавровски не преводи сва значења вишезначне ријечи.

9. За правилно и потпуно поимање неке ријечи од велике је важности колико је адекватно представљена њена семантичка структура.

Ништа мању важност нема њена граматичка идентификација, јер обилежавање припадности неке лексеме одговарајућим граматичким категоријама (нпр. врстама ријечи) веома много говори и о њеној семантици. Стога се у рјечницима употребљава систем квалификатора који показују граматичке и стилистичке карактеристике одреднице.

Вуков рјечник има специфично разрађен систем квалификатора: на српскохрватском језику су квалификатори о територијалној и дијалекатској припадности лексема, нпр.: *Банат.*, *Дубр.*, *Хрв.*, *Ц.г.*, *Шум.*; *ист.*, *јуж.*, *југоз.*, *зап.*, *зап. кр.*; на латинском језику су граматички квалификатори, нпр.: *асс.* мјесто *accusativus*, *adv.* мјесто *adverbium*, *imperat.* мјесто *imperativus*, *m.* мјесто *masculinum* и сл.; нешто мало ознака је на њемачком

језику; у стилистичке квалитетаторе, поред неких дијалекатских и етимолошких ознака, спадају ознаке за хипокористике, аугментативе, деминутиве и ознаке за стајаће ријечи, док се на емоционално-експресивне одлике одреднице (таквих случајева је веома мало) указује директно у чланку — објашњењем или примјером. Лавровски, пак, уопште не преузима из Вуковог рјечника дијалекатске и покрајинске ознаке; латинске скраћенице замјењује уобичајеним руским (списка квалификатора и скраћеница за њих нема) и најчешће их употребљава као и Вук, дајући најосновније граматичке карактеристике лексема. На примјер:

Вук	Лавровски
БИСКУП, м.	Бискуп, м.
ДО, дола, (јос. долу), м.	До, дола, м.
ДИО, дијела, м.	Дијел, м.
ЈАГЊЕ, њета, п.	Јагње, њета ср.
КЊИ, кћери, ф.	Књи, ери, ж.
УШИ, уши, (ушију), ф. пл.	Уши, ж. мн.
ЛОВАЦ, ловца, м. (ген. пл. ловаца)	Ловац, вца (род. мн. ловаца)
ЧУДО, п. (пл. чуда и чудеса)	Чудо, ср.
ЛИСТАК, лиска, м. hip.	Листак, ска, м.
ГРАД, м. (јос. граду, пл. гради, градови, градова)	Град, м.
ДОБАР, добра, ро (добри, ра, ро) adv. добро, сопр. бољи	Добар, бра, бро
ЗДРАВ, а, о	Здрав, а, о
КУПАТИ, пам, v. impf.	Купати, пам
КУПАТИ СЕ, купам (пљем) се, v. г. impf.	Купати се, пам се
ШИТИ, шијем, v. impf. (part. pass. шивен)	Шити, шијем
ПОКИСНУТИ, нем (покисао и покиснуо), v. pf.	Покиснути, нем

Из наведених примјера лако је уочити да Лавровски, као и Вук, по правилу даје све облике на основу којих се може сазнати потпуна парадигма промјенљивих ријечи, али су и разлике упадљиве. Пошто српскохрватске ријечи код Лавровског нису акцентоване, он изоставља оне облике који је Вук наводио да би показао премјештање акцента у појединим члановима парадигме. Али има изостављања и чисто морфолошког материјала: изостављен је генитив код именица, *уши*, *прса* (*прси*), нема номинатива множине именица *чудо*, *град*, нема уопште именице *око* и облика *очи*, иако постоји *очице* ум. *от очи*.

Описни придјиви су код Вука далеко потпуније обрађени. Иако и код њега има неуједначености, он код описних придјева често даје одређени и неодређени вид, компаратив, а у истој парадигми понекад и прилог изведен од описног придјева. Лавровски од свега овог има само неодређени вид и облике за сва три рода једнине.

Код Лавровског се уз глаголе даје мање података — само инфинитив, прво лице или (за безличне глаголе) треће лице једнине презента; он не обилежава као Вук вид глагола, сматрајући, ваљда, да ту за Русе нема ничег новог и необичног.

Личне замјенице (а то би се могло рећи и за непромјенљиве ријечи) Лавровски обрађује као Вук, с тим што је покатак примјетна редуција материјала, па чак изостављање појединих одредница (нејасно је зашто су изостављене личне замјенице *ми, ви, он, она, оно, они*).

Редуцирање граматичке информације у оваквом рјечнику нема никаквог оправдања, тим прије што у њему нема кратког прегледа граматике, како је то још у оно вријеме било уобичајено у рјечницима овог обима и ове намјене.

10. Поред адекватно представљене семантичке структуре одредница (издвајање основног значења, подзначања или нијанси значења), поред добро одмјерене употребе квалификатора, којима се саопштавају граматичке, стилистичке и друге особине лексеме, за њену потпуну семантизацију у преводној лексикографији се користи још неколико средстава. Значење се у преводном рјечнику открива још помоћу: еквивалената, синонима и антонима, описа, транслитерације, транслитерације с описом, примјера и сл.

Средства семантизације лексичких јединица у Вуковом рјечнику — управо због његове оригиналности која се највише огледа у чињеници да је то први рјечник српскохрватског народног језика и истовремено преводни, чак тројезички рјечник — имају специфичну примјену. Међу њима је нарочито интересантан поступак везивања ријечи истог или сличног значења, односно начин на који се читалац упућује од једне ријечи ка другој. Технички он то чини помоћу ријечи *vide* и скраћенице *cf.* (*confer* — упореди), т.ј. (то јест), или тако што се неке ријечи у тексту објашњења штампају курзивом. У Вуковом рјечнику је много фонетских и морфолошких дублета, а исто тако и синонима. Он их је укључивао у свој рјечник настојећи, прилично опрезно, да укаже на „најљепше (најобичније и најприличније)“. Он је јасно схватио да није дошло вријеме за нормативистичке захвате: „Ако сад Срби у писању књига приме једно макар које од својих нарјечја, онда у рјечницима неће ни требати ријечи по сваком нарјечју писати за себе, него само по ономе којијем се књиге успишу... Али за сад док је још главна брига и потреба да познајемо свој народни језик по свијем крајевима, мислим да је ваљало писати све овако као што сам у овој књизи писао“ (Караџић, 1852, VIII). Он, значи, упућује на „најприличнију“ ријеч избјегавајући на тај начин дуплирање поступка семантизације и успостављајући семантичке везе између двију лексичких јединица. Ознаком *vide* читалац се најчешће упућује да значење одреднице потражи уз ријеч на коју је упућен јер су те двије ријечи синонимичне. Знатно шире је употребљавана ознака *cf.*: да се истакне етимолошка сродност двију ријечи, да се као и ознаком *vide*, скрене пажња на значењску блискост двију одредница и слично. При оваквом упућивању се понекад добија доста широк круг којим читалац мора да прође да би дошао до жељеног значења. На примјер:

Туквањ (у Слав.) *vide* сусак; сусак (у *Сријему*) *vide* крбањ; крбањ

vide врг, cf. тиква; врг, m. крбањ [њемачки и латински еквивалент]; тиква [превод и широко објашњење о врстама тикава и посуда које се од њих праве, због чега је скраћеницом vide крбањ, а преко њега и све остале ријечи, упућен на детаљно објашњењу ријеч тиква].

Вриједност оваквог начина семантизације састоји се у томе што се лексичке јединице презентирају у облику лексичко-семантичких поља, а кад се нека од њих, као у овом случају *тиква*, веома подробно семантизује, онда читалац добија потпуну и заокружену информацију. Његове мане су у томе што може да замори нестрпљивог читаоца шаљући га од једне до друге ријечи и, што је још горе, у томе што се овај круг затвара и ланац прекида, јер у рјечнику не постоји ријеч на коју је читалац упућен.¹⁵

Уочивши ово, Лавровски је настојао да уз сваку српску ријеч наведе руску, а упућивања је вршио само на оне ријечи које почињу истим словом као и ријеч која се објашњава, тј. на ријечи које су по азбучном редоследу сасвим близу (Лавровски, 1870, IV). Наведене одреднице из Вуковог рјечника код Лавровског изгледају овако:

Туквањ, на, m. сосуд из тиквы (для воды);
 Сусак, сака, m. сосуд из тиквы;
 Крбањ, крбања, m. чашка, сосуд из тиквы;
 Врг, m. чашка из тиквы;
 Тиква, ж. тиква; сосуд из тиквы.

Поступак Лавровског је цјелисходнији само кад читалац користи рјечник при превођењу, али му зато ускраћује информацију о међусобним односима лексема и не даје заокружену слику о овој лексичко-семантичкој групи ријечи. Иако је сам критиковао Вука због пропуста у повезивању ријечи (због изостављања ријечи на коју се врши упућивање), и Лавровски спорадично допушта такве пропусте (*грахоровина, седа, сејати, сејање* упућује на *храхоровина, сиједа, сијати, сијање*, а ових уопште нема). С друге стране, далеко би веће ефекте имао његов превод уз сваку ријеч да га је допунио упућивањем на блиске ријечи, како се то данас чини у неким школским рјечницима. Дакле:

Туквањ, сосуд из тиквы (для воды), ср. [сравни] сусак, или
 Туквањ, сосуд из тиквы (для воды), ср. сусак, крбањ, врг и тиква.

На овај начин Лавровски је много осиромашео Вуков поступак упућивања на ријечи блиског значења; пошто га користи само за ријечи

¹⁵У трећем издању *Српског рјечника* (1898) његови приређивачи, П. Ђорђевић и Љ. Стојановић су уочили масу Вукових недоследности и уопште невезивања (види предговор, стр. XV–XXI) и много тога поправили, што је укупну вриједност Вуковог рјечника знатно подигло. Посебно је важно што су они са дистанце од педесетак година могли да укажу на слој најупотребљивије лексике, а исто тако прецизније истакну семантичке односе (нарочито синонимске) међу лексичким јединицама. На овај начин они су Вуков рјечник знатно приближили читаоцу који не зна њемачки и латински језик, тј. у доброј мјери су постигли семантизацију ријечи средствима нашег језика.

блиске по азбучном реду, он се углавном свео на фонетске и морфолошке варијанте, и то не све, јер се, на примјер, *ајдук* не упућује на *хајдук*, *аљина* на *хаљина*, *ацја* на *хацја*; *ђатати* на *хватати*, *елда* на *хелда*, *иљада* на *хилјада*, *леб* на *хлеб*, *рана* на *храна*, *ука* на *хука*.

Синонимски односи су остали сасвим неназначени.

11. Вуково познавање њемачког и латинског језика, као што је познато, није му омогућивало да сам преведе свој рјечник на њемачки и латински језик. Стога се овог посла у издању из 1818. прихватио Копитар, а у издању из 1852. Ђуро Даничић. Превођење овако комплексне лексичке грађе на два страна језика представљало је веома сложен процес, нарочито за Копитара, коме српски језик, иако близак, није био матерњи.¹⁶ За разлику од њих, при тражењу руских еквивалената за српскохрватске лексеме, Лавровски је био у далеко повољнијој ситуацији: он је преводио са страног (у ствари са три страна језика) на свој матерњи — што је далеко лакше од превођења са матерњег на страни или са једног страног језика на други страни. Разноврсни Вукови поступци семантизације (о којима смо већ говорили) давали су Лавровском могућност да правилно схвати значење српскохрватске одреднице и да, уз ријетке изузетке, средствима руског језика изрази њихово значење.

У двојезичном рјечнику лексичке јединице улазног језика семантизују се на више начина, што зависи од њихове семантичке структуре, од положаја који оне имају у лексичком систему тог језика и њиховог односа према лексемама излазног језика. Већ смо се дотакли неких фактора који утичу на потпуну и адекватну семантизацију (разграничавање полисемије и хомонимије, издавање посебних лексичко-семантичких варијаната у оквиру вишезначне ријечи, упућивање на разне варијанте лексеме, на њене синониме и антониме, обиљежавање њених граматичких и стилистичких особина помоћу одговарајућих квалификатора), а сада ћемо размотрити како Лавровски користи средства руског језика (средства преводне семантизације) за представљање семантике српскохрватских ријечи.

¹⁶ На жалост, још увијек не постоји потпуна оцјена квалитета посла који су они обавили. Упооређујући Копитаров и Даничићев њемачки превод В. Бојић (1978, 78) констатује да је Даничићев превод бољи од Копитаровог јер је Даничић дао преводе за ријечи које су у првом издању остале непреведене, јер је допунио непотпуне Копитарове преводе и исправио велики број његових грешака. „И поред тога“ — тврди она на крају — „њемачки превод у Рј 2 показује велики број недостатака“. П. Ђорђевић и Ј. Стојановић (Карађић, 1898, XXI) напомињу да нису дирали у њемачке и латинске преводе, „иако би се на више места могас наћи можда и тачнији и лепши израз њемачки (особито место неких аустријацизама) и латински (особито место неких скованих речи латинских)“. Они су само уз неке ријечи, најчешће уз називе биљака, животиња, болести и сл., дали прецизније латинске називе. Иван Пудић (1971, 420) на основу анализе првог и другог издања *Српског рјечника* и *Њемачко-српског речника* који је саставио Вук, а који је посмртно издат, тврди: „На основу детаљног испитивања њемачког дела у сва три речника, долазимо до убеђења да је Вук знао и осећао дух њемачког језика. Види се да је Вук код многих речи инсистирао на управо оваквом њемачком преводу, често и на необичним њемачким кованицама, које је Копитар, сигурно тешка срца, пред упорним Вуком морао прихватити“.

а) У сваком двојезичном рјечнику, да би се открило значење одреднице, најчешће се користи преводни еквивалент. Под преводним еквивалентом у двојезичној лексикографији обично подразумевамо ријеч излазног језика приближно једнаког значења са одговарајућом ријечју улазног језика. Та једнакост се заснива на подударности референцијалних значења двију лексема у оба језика, на истом обиму информације коју те ријечи носе у једном и другом језику, што условљава и њихову једнаку спојивост и стилистичке карактеристике. Но таквих потпуних еквивалената у два језика је сасвим мало, чак и кад се ради о генетски сродним и типолошки блиским језицима. Лавровски српскохрватске ријечи, кад за то постоји могућност, преводи само једном ријечју — еквивалентом:

Србија — Сербия, Црна Гора — Черногория, четвртак — четверг, богаљ — калска, богиње — оспа, борик — сосняк, дјечак — маљчик, бијел — белый, сестрин — сестрин, копати — копать, наш — наш, пет — пять, тамо — там итд.

Покаткад се уз еквивалент додаје и ближа одредба:

Беч — гор. Вена, Сава — река Сава, Скадар — Скутари (город), Дубровник — город Дубровник (Рагуза).

б) Кад руски еквивалент не обухвата цјелокупно значење српскохрватске ријечи, или кад у том језику постоје блиски синоними који скупа потпуније откривају значење одреднице, Лавровски их наводи:

јад — грусть, печаль; јаран — друг, приятель; јело — еда, пища; меана — корчма, шинок, постоялый двор; чама — скука, тоска; јадан — бедный, жалкий, несчастный; гатати — гадать, чародействовать и сл.

При превођењу вишезначних ријечи чија је семантичка структура сложена (посебно у случајевима кад у Вуковом рјечнику имамо неразграничену хомонимију или лажну полисемију) на десној страни свог рјечника Лавровски наводи више еквивалената који нису у синонимском односу, што се означава раздвајањем тачком и зарезом;

јунак — герой, воин; слуга; жних.

маст — жир, сало, масло; мазь; краска.

гојити — лелеять; воспитать; вскормить; откармливать.

Овај начин разграничавања значења Лавровски не примјењује ни прецизно, ни досљедно. На примјер, глагол *жуборити* преводи руским лексемама *шептать*, *жуужать*, *чирикать* које не одваја тачком и зарезом, иако нису синоними; именицу *жена* преводи као *жена*, *женщина*, а значења ових лексема у руском су знатно удаљена. Преводећи неке морфолошке варијанте српскохрватских ријечи он, да ли из незнања, да ли због жеље да ухвати некакве семантичке разлике, уз једну од варијаната даје један еквивалент, а уз другу два или више синонима, а то наводи читаоца на помисао да се ради о семантички различитим ријечима:

ајдук — гајдук, разбојник; хајдук — разбойник, беглец; аљина — одежа; хаљина — верхня одежа с рукавами, одежа; алка — железное кольцо; халка — железное кольцо (? — Б.Т.); игра в кольце, когда молодые люди на коне стараются копьём попасть в кольцо; ан — гостиница; хан — постоянный двор, корчма; ладовина — прохлада; хладовина — прохлада, тень; рабар — храбрый, мужественный; храбар — храбрый; механа — корчма; меана — корчма, шинок, постоянный двор.

Понекад је превод сасвим различит:

анцар — кинжал, ханцар — большой нож; ат — конь арабский, хат — арабский жеребец.

Иста тенденција се примјењује и код превода именица *ђаво* и *враг* и њихових изведеница:

ђаво — дьявол; враг — черт, дьявол;
 ђаволан — своевольный человек; враголан — дерзкий наглец;
 ђаволица — своевольница; враголица — чертовка;
 ђаволаст — своевольный; враголаст — дерзкий, наглый.

И уопште синонимија као однос међу лексичким јединицама није у довољној мјери презентирана ни у лијевој ни у десној страни *Српско-руског рјечника*. Синонимски поступак семантизације није коришћен, — што је и разумљиво — на овај начин и у оној мјери како се то чини у потоњим и данашњим српскохрватско-руским рјечницима.

в) У случајевима кад у руском језику не налази одговарајући еквивалент или групу синонима која би га могла замијенити, Лавровски се служи упућивањем на најближи хипероним:

јагорчевина¹⁷ — род растений; макљен — род дерева; гладишика — род травы; глухарка — род дикой утки; гадар — род сабли; галеб — род водяной птицы; смук — род змеи; дигле — род мховога музикалног инструмента.

Овакав начин семантизације Лавровски примјењује под утицајем Вуковог рјечника. Он управо дословно преводи латинска објашњења (јагорчевина — *herbae genus*, скобаљ — *pisus genus*, галеб — *avis guaedam aquatica*, смук — *serpentus genus*, дигле — *utriculi musici genus*), иако у руском језику постоје еквивалентне ријечи (забијежене нпр. и код Даља¹⁸): јагорчевина — баранчик; скобаљ — подуст; галеб — чайка; смук — уж. У неким случајевима на овај поступак Лавровски је принуђен неодређеношћу семантизације код Вука. На примјер:

¹⁷Облик *јагорчевина* Вук (а за њим и Лавровски) упућује на *јагочевина*, јер овај други сматра „приличнијим“. У *Речнику Матице српске* има само *јагорчевина*.

¹⁸За провјеру смо узели Даљев рјечник јер је изашао у истом периоду кад и *Српско-руски рјечник* Лавровског.

гладишика — „некака трава по пољу, која има црвен цвијет, а жиле јој као што се говори, могу уставити плуг од 8 волова“; макљен — „некакво дрво, налик на кун“; глухарка — „некаква дивља патка“. (Руски еквиваленти су за гладишику — стальник, за макљен — платан, горный клён, за глухарку — чирок).

Вриједност оваквог упућивања на хиперониме је ограничена и зато оно може само дјелимично да задовољи у двојезичном рјечнику пасивног типа, чији је основни циљ декодирање текста на улазном језику. Далеко цјелисходнија употреба хиперонима је у следећим примјерима, али је њих релативно мало у *Српско-руском рјечнику*:

губа — показа (болезнь); димњача — дымјанка, чистяк (трава);
смрчак — сморчек (гриб); сом — сом (рыба).

г) Веома чест начин семантизације, поготову кад се ради о разним облицима нееквивалентне лексике, јесте описна дефиниција на руском језику:

крпље, пла, ср. [код Вука је крпље, крпаља, f. pl. — Б.Т.] — особый род обуви пастухов и охотников Герцеговины для ходьбы по снегам; чутура — деревянный на воду сосуд для дороги; србуља — старая сербская книга; глагољаш — так называются в Далмации священники которые служат по-славянски; забран — огроженный или даже открытый лес, в котором запрещено рубить дрова; јагодњак — место где роятся ягоды (земляника); долама — нижнее длинное платье у Сербов.

Своје дефиниције Лавровски саставља према Вуковим дефиницијама на српском (нпр. *крпље*, *глагољаш*, *јагодњак*) или на њемачком (нпр. *чутура*, *забран*, *долама*) језику. На тај начин он понекад и непотребно прибјегава описној дефиницији иако у руском језику постоји адекватан еквивалент, нпр. (према Дальевом рјечнику) за *чутуру* — *бакляга*, за *забран* — *заповедник*, за *доламу* — *доломан*, *кафтан*.

Значења појединих одредница Вук је нашироко објашњавао (нпр. *куга*, *крчма*, *крцалија*, *маљ*, *намастир* и сл.), дајући многобројне податке о објектима које оне означавају — како се то данас чини у енциклопедијским и лингвокултуролошким рјечницима. За највећи број оваквих одредница Лавровски је давао најпогодније руске еквиваленте (изостављајући опширне текстове из Вуковог рјечника):

куга — чума, мор; крчма — шинок, трактир; крцалија — турецкий разбойник, разбойник в Турции; маљ — долбня, баба для забивания свай, молот; намастир — монастырь.

Али кад се ради о појединим народним обичајима и уопште о појмовима карактеристичним само за живот нашег народа, Лавровски на руском језику, попут Вука, опширно објашњава дату реалију. Материјал из

овакве енциклопедијски обрађене одреднице Лавровски сажима настојећи да најбитнију информацију пренесе руском читаоцу. На примјер:

кмет — в Србии представительные поселяне, собирающие подать, чиняще суд в народе, объявляющие ему приказы правительства; в Черногории народны судьи; в Боснии кмет-поселянин, живущий на чужой земле и в чужом доме;

прпоруше — народный обряд в южной Далмации, во время засухи, состоящий в том, что холстые парни, с зелеными ветвями и цветами ходят от дома и в песнях выпрашивают дождь; **крвно коло** — суд над убийством, когда сошедшиеся судьи судят убийство и мирят убийцу с родственниками убитого.

Ипак, у овом погледу *Српско-руски рјечник* неупоредиво је сиромашнији од Вуковог рјечника. Лавровски је на овај начин обрадио далеко мање појмова, а сами чланци су знатно краћи.

д) Нееквивалентна лексика у савременим двојезичним рјечницима најчешће се транскрибује, уз додавање описних дефиниција на излазном језику (Влахов, Флорин, 1986, 207–217). Транскрипцију и транслитерацију као најпогодније поступке транспонована властитих именица и осталих реалних Лавровски уопште на примјењује. Уместо тога он, као и Вук, објашњава о каквом се појму ради:

	Вук	Лавровски
Добриња	село у нахији Рудничкој	название села
Добрићево	намастир у Херцеговини	име манастира в Герцеговине
Драгачево	кнежина у нахији Пожешкој	местность в Србии
Драва	die Drave, Dravus	собств. имя реки
баклава	eine Art пита	род пирога (тур.)
јанија	Art Fleischpfeife, cibi genus	род мясного кушания

12. У оквиру рјечничких чланака у Вуковом рјечнику су презентирани и елементи српскохрватске фразеологије. Овај сегмент рјечничког чланка Лавровски углавном не преводи. На примјер, из Вуковог члана уз одредницу гаће нису преведени фразеологизми *ако имаш гаће; колики си, а гаћа још немаш*. Изузетак од овог правила су усталиени изрази, какве имамо уз одредницу глава: он главом — он и никто другой; мушка глава — *мужчина*; женска глава — *женщина* и сл.

13. Вук се 1838. године писмом обратио руској Царској академији са молбом да му помогне штампање скупљене грађе (народне пјесме, пословице, народне приповјетке, загонетке, рјечник и граматику српског језика). Секретар Академије Јазиков му је саопштио — како на основу Вукове преписке казује Љ. Стојановић (1924, 523) — да је Академија размотрила списак радова и констатовала како сем *Рјечника* остали списи не могу бити од користи за руску литературу. Академија је сматрала да може одредити помоћ само за *Рјечник*, али под условом да ријечи буду преведене на руски умјесто на немачки. Вук, наравно, то није могао прихватити и дипломатски се извлачи заузетостију другим пословима.

Оно што није урадио Вук, учиниће двије деценије доцније П. А. Лавровски. Његов *Сербско-русский словарь* је прије свега Вуков *Српски рјечник*, али сада, могло би се рећи, „истумачен руским ријечима“. Лавровски, разумљиво из више разлога није могао да се отворено декларише, али његов цјелокупни подухват састављања српско-руског рјечника показује у свим компонентама веома јак утицај Вуковог лексикографског поступка: у одабирању рјечничке грађе, у презентацији лексичких јединица, у семантизацији одредница. Додуше, преведећи Вуков рјечник, Лавровски — као и при сваком другом преводу — није успио да руском читаоцу пренесе свестрану и обимну информацију садржану у њему¹⁹. То се нарочито односи на информацију за чије су преношење била потребна сложенија техничка рјешења. Тако Лавровски не обилежава акценат ни код српских ни код руских ријечи; граматичка информација о српским лексемама се знатно редуцира; изостављени су Вукови илустративни примјери, што знатно осиромашује поступак семантизације; ради уштеде у простору и смањења обима рјечника изостављена су нека, најчешће периферна, значења и фразеологизми уз вишесзначне ријечи. С друге стране, Лавровски је, придржавајући се Вуковог начина презентације лексичке грађе, унио у свој рјечник са становишта двојезичког рјечника много редундантног. То су многобројне говорне варијанте (*понедељак, понедељник, понедеоник, понедиљак, понедиљник, понедионик, понедељак, понеђељак, понеђељник*), затим ријечи ограничене сфере употребе, нарочито многобројне покрајинске ријечи, чије уношење у двојезички рјечник без одговарајућег квалификатора нема много оправдања. Но и поред тога руски читалац је могао на основу овог рјечника стећи исправну представу о јединствености српскохрватског језика, помоћу њега је могао да се упознаје са обимним језичким и културним благом наших народа, са дјелима народног стваралаштва, која је управо Вук скупио. Стога је у оно вријеме улога *Сербско-руског словаря* П. А. Лавровског — посматрано с културног, историјског и лексикографског становишта — била веома значајна.

ЛИТЕРАТУРА

1. (Бојић, 1978)
Вера Бојић, *О немачком преводу Вуковог Српског рјечника из 1818. и 1852. године*, Ковачевић, Прилози и грађа о Доситеју и Вуку, XVI (1978), Београд, стр. 60–79.
2. (Влахов, Флорин, 1986)
Сергей Влахов, Сидер Флорин, *Непереводимое в переводе*, Москва, Высшая школа, 1986, 416 стр.
3. (Даничић, 1871)
Ђуро Даничић, *Сербско-русский словарь*. Составил П. Лавровский, (Приказ — Б.Т.), рад Југославенске академије знаности и умјетности, XV, Загреб, 1871, стр. 182–192.

¹⁹Упоредјујући лексикографске поступке Вука и Лавровског, нисмо се задржавали на пропустима, погрешкама и омашкама, којих има доста у *Српско-руском рјечнику*. О њима је опширно говорио Ђ. Даничић (1871, 190), а није из тешко учити јер су их потоњи српско-руски рјечници углавном отклонили.

4. (Даль, 1880)
Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля, второе издание, том I–IV, Москва, 1880–1882.
5. (Ивић, 1966)
Павле Ивић, *О Вуковом рјечнику из 1818. године*, стр. 19–270 у Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник 1818*, издање о стогодишњици смрти Вука Караџића, Просвета, Београд, 1966.
6. (Караџић, 1852)
Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима, скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић у Бечу, 1852.
7. (Караџић, 1898)
Српски рјечник, треће (државно) издање, (приредили П. П. Ђорђевић и Љуб. Стојановић), Београд, 1898.
8. (Кашић, 1987)
Јован Кашић, *О Српском рјечнику из 1852. год.*, стр. 1483–1746 у *Српски рјечник (1852)* II, Просвета, Београд, 1987.
9. (Лавровски, 1870)
Сербско-русский словарь. Составил П. Лавровский. Издание Императорской Академии Наук, Санктпетербург, 1870, стр. V–403.
10. (Лавровски, 1880)
Русско-сербский словарь. Составил П. А. Лавровский. Издание Санктпетербургского славянского благотворного общества, Санктпетербург, 1880, стр. II–289.
11. (Поповић, 1983)
Миодраг Поповић, *Памтињек. Српски рјечник Вука Ст. Караџића*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1983, стр. 208.
12. (Пудић, 1971)
Иван Пудић, *Поговор Немачко-српском речнику Вука Стеф. Караџића*, стр. 329–421 у *Deutsch-serbisches wörterbuch*, Сабрана дела В. Караџића, XIX, издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића, Просвета, Београд, 1971.
13. (Стојановић, 1924)
Љуб. Стојановић, *Живот и рад Вука Стеф. Караџића*, Београд, 1924.

Резюме

Борисав Тошић

СЕРБСКИЙ СЛОВАРЬ (1852) В. С. КАРАДЖИЧА — ОСНОВА СЕРБСКО-РУССКОГО СЛОВАРЯ П. А. ЛАВРОВСКОГО

Второе издание знаменитого *Сербского словаря* Вука Стефановича Караджича, вышедшее в 1852 году в Вене, в Сербии было запрещено почти два десятилетия. Все запреты на этот словарь в Сербии были отменены лишь в 1868 году. А всего два года после этого, в Санктпетербурге был опубликован *Сербско-русский словарь* П. А. Лавровского, в основу которого положен *Сербский словарь* В. С. Караджича.

Сопоставляя эти два словаря, автор приходит к выводу, что лексикографический поступок П. А. Лавровского испытывает огромное влияние приёмов В. С. Караджича: это проявляется в отборе лексического материала, в его презентации и семантизации. Хотя Лавровский при составлении

словаря пользовался ещё и двумя словарями хорватского языка, основной словарный состав он взял из *Сербского словаря* (около 95 процентов). По техническим причинам при презентации лексических единиц ему не удалось передать всю информацию (ударение, грамматические характеристики, иллюстративный материал) находящуюся в *Словаре* В. С. Караджича. Но зато при семантизации слов он пользуется переводом на русский язык точно так, как в словаре Вука был сделан немецкий и латинский перевод. Поэтому можно сказать, конечно несколько упрощая положение дел, что *Сербско-русский словарь* П. Лавровского является *Сербским словарём*, „истолкованным русским языком“.

В течение нескольких десятилетий русский читатель, пользуясь *Сербско-русским словарём* П. Лавровского, мог ознакомиться с обширным языковым, литературным и культурным богатством нашего народа, с произведениями народного творчества, собранным В. Караджичем, а его культурное, историческое и лексикографическое значение заключается именно в том, что в его основу положен *Сербский словарь* (1852).

АНДРЕЈ ПЕШИКАН
(Београд)

ЈОШ ЈЕДАН (ЧЕТВРТИ) ПРЕПИС ДРУГЕ ВЕРЗИЈЕ
СТАРОСРПСКИХ ТЕТРА И ОДНОС ОВЕ ВЕРЗИЈЕ
ПРЕМА ЧАЈНИЧКОМ ЈЕВАНЂЕЉУ

1.

Досадашња испитивања показала су да се најстарија сачувана српска четворојеванђеља (тетре), из XIII и с почетка XIV века, углавном групишу у две текстолошке верзије. Прву верзију чине два јеванђеља: Рашко хиландарско јеванђеље (хиландарска збирка бр. 22, скраћено Рх) из прве половине XIII века и Мокропољско јеванђеље (Мп) из средине XIII века¹. У другој верзији идентификована су три јеванђеља: Војводићко јеванђеље (Вв, Грујићева збирка у МСПЦ, бр. 3-И-53) из треће четвртине XIII века, Шишатовачко јеванђеље (Шч, Копитарева збирка бр. 12) с краја XIII века и Богданово јеванђеље (Бд, збирка ЈАЗУ) с краја XIII — почетка XIV века.²

Утврђено је да се обе верзије састоје из различитих типова текста, неједнаке конзервативности. У првој верзији разликује се конзервативнији тип Т₁, од почетка јеванђеља до Мт 27.35, и подмлађени тип Т₂ (са ревидираном лексиком тзв. мстиславско-јурјевског типа), од Мт 27.35 до краја, с тим што Рх има и друкчије (конзервативније) уметке. Друга верзија српских тетра задржава тип Т₁, али у суженом опсегу (од Лк 9.28 до краја), али у првом делу доноси нови тип Т₃, који садржи поједине иновације, али је у целини посматран конзервативнији него тип Т₂. У издању Мирослављево јеванђеља које су приредили Никола Родић и Гордана Јовановић (Р-Ј Мир)³ дата су лексичко-текстолошка разнотченија

¹Уп. М. Пешикан — Г. Јовановић: *Текстолошки састав и основне одлике текста најстаријих српских четворојеванђеља*, ЈФ XXXI, 23—53.

²Уп. Г. Јовановић: *Најстарија српска четворојеванђеља у светлу неких лексичких особености*, ЈФ XXXVI, 89—100.

³Никола Родић — Гордана Јовановић: *Мирослављево јеванђеље — критичко издање*, Београд, 1986.

за обе ове верзије тетра, како међусобна, тако и у односу на четири изборна јеванђеља: Мирослављево, Вуканово, Црколез I и Хиландар 8 (Мир, Вук, Црк, Хил), и то за сав онај део јеванђељског текста који обухвата Мир. У овом прилогу одатле ће се узимати упоредни подаци.

2.

Обрађујући лексичке одлике четворојеванђеља краља Душана⁴, савњавао сам текст још неких српских јеванђеља (пored оних обухваћених у издању Р-Ј Мир), и том приликом показало се да постоји још један, четврти рукопис који спада у другу верзију старосрпских тетра (пored Вв, Шч и Бд). У њему је текст потпуно подударан с осталим јеванђељима из ове групе све до почетка VIII главе јеванђеља по Јовану, а даље долази посебан тип текста. То је четворојеванђеље с праксапостолом под бр. 52 у хиландарској збирци (скраћено Хл52). Из овога видимо да се друга верзија текста старосрпских тетра није употребљавала само за преписивање самосталних четворојеванђеља, него и у комбинацији с апостолом.

О овом споменуку у *Каталогу ћирилских рукописа манастира Хиландара* Димитрија Богдановића између осталог се каже: „Пергамент, 300 л. 240×170 mm. Повез кожни, највероватније оригиналан — из последњих деценија XIII века. Текст у 2 ступца; ситни устав последње четвртине XIII в., српска редакција, рашки правопис (трагови старословенског предлошка)... Четворојеванђеље старијег типа, са оглавленијем и поделом на Амонијеве главе, без Теофилакових предговора, налази се у почетку... Од л. 146 је Праксапостол, са Делима апостолским и посланицама...“

3.

Из онога што је горе речено види се да се Хл52 састоји из три типа текста: тип Т, од почетка до Лк 9.28, тип Т, од Лк 9.28 до Јо 8.2 (приближно) и даље до краја посебни тип, који се не понавља у досад познатим јеванђељима.

За илустрацију односа Хл52 према другим јеванђељима навешћемо најпре из секције Т₃ (до Лк 9.28) неке карактеристичне иновације у односу на најстарији тетра-текст (Т₀), сачуван најбоље у Маријинском јеванђељу (М). Пробираћемо првенствено оне иновације у којима је тип Т₃ усамљен у односу на српска јеванђеља из XIII в. обухваћена у издању Р-Ј Мир, а местимично ће се наводити и поједине битније иновације у којима Т₃ иде заједно са још којим српским јеванђељем.

Најпре се наводи старија, старословенска варијанта, а онда иновација из Хл52 и других јеванђеља ове групе колико буде могуће, будући да није сачуван део текста Бд и још већи део Вв.

⁴Уп. Лексичке одлике Четворојеванђеља краља Душана, ЈФ XLIII, 185–213.

- Мт 1.18: сѣнасте сѣ → сѣвѣкоуписта се Хл52 Бд (Вв Шч нема).
- Мт 2.16: отрокы → штрочища Шч Бд, али Хл52 задржава штрокы (Вв нема).
- Мт 2.20: измрѣша → оумрѣше Шч Бд, али Хл52 задржава измрѣше (Вв нема).
- Мт 3.4: ѣд → пища Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мт 3.7: иштадиѣ → порождениѣ Хл52 Шч Бд (Вв нема).
- Мт 3.9: не начинаите → не мните Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мт 4.14: исанемь → ишпилемь Бд Шч, али Хл52 задржава исанемь (Вв нема).
- Мт 4.18: рыбарѣ → рибывта Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мт 5.28: любы → прѣлюбвь Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мт 5.42: заѣти → заимовати Бд, али Хл52 Шч Вв задржавају заѣти.
- Мт 6.11: наставѣшаго дѣне → насоушьсѣтвѣныи Хл52 Бд (и Црк), насыщѣны Вв (Шч нема).
- Мт 6.13: напасть → искушениѣ Хл52 Бд (и Црк, Шч нема).
- Мт 6.13: отъ неприязни → ѡ^т лоукавааго Хл52 Бд Вв (и Црк, Шч нема).
- Мт 7.11: лжкавни → лоукави Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 7.11: оумѣте → вѣсте Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 7.15: лѣжихъ пророкъ → лѣжепророкъ Хл52 Шч Вв (Бд нема).
- Мт 7.27: възвѣѣша → дѣхноуше Хл52 Шч Вв (Бд нема).
- Мт 7.27: раз(д)роушениѣ → падениѣ Хл52 Шч Вв (Бд нема).
- Мт 9.10: възлежаахъ → възлегоутъ Вв (Бд нема), Хл52 Шч задржавају възлежахоу.
- Мт 10.10: мошѣны → пиры Хл52 Шч Вв (Бд нема).
- Мт 11.26: воля → бл(а)говолѣниѣ Хл52 Шч Вв (и Мир Вук Црк Хил, Бд нема).
- Мт 12.39: любодѣи → любодѣинѣ Хл52 Бд Шч, любодѣины Вв.
- Мт 13.33: въ мѣцѣ три сѣтъ → въ моучныхъ сѣта три Хл52 Шч Вв (Бд нема).
- Мт 13.41: скандѣлы → сѣблѣзни Хл52 Шч, блѣзни Бд Вв.
- Мт 13.48: зѣлѣѣ → гнилыѣ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 14.8: на мисѣ → на блѣдѣ Хл52 Бд Шч (и Мир Вук Црк Хил Мп), на блѣдѣ Вв.
- Мт 15.33: на поусть мѣстѣ → въ поустыни Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 16.21: сѣказати → сказовати Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил).
- Мт 18.6: скандалисѣтъ → сѣблѣзнить Хл52 Бд Шч (и Црк Хил).

- Мт 18.6: потопѣть → потонеть Бд Шч Вв, помреть Хл52 (несигурно, накладка преправка уместо погрешно написаног понеть).
- Мт 18.10: не родите → да не прѣзрите Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил).
- Мт 19.8: отъпоустити → поустити Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил).
- Мт 20.8: вечероу → поздѣ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 20.25: оустоять → г(о)с(по)д(ъ)ствоуютъ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 21.9: ходаштеи прѣдъ → прѣд(ъ)ходещеи Хл52 Бд Шч? (неясно), прѣдиходещеи Вв.
- Мт 21.12: дьскы → трапезы Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил).
- Мт 21.37: оусрамляють сѧ → оусрамет' се Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 22.6: избиша → оубише Хл52 Бд Шч Вв (и Рх).
- Мт 22.19: скласъ → златицоу Хл52 Шч Вв (и Вук Црк Хил Рх Мп).
- Мт 23.4: неоудобъ → бѣднѣ Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Рх Мп).
- Мт 23.7: нарицати сѧ → звати се Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Рх Мп).
- Мт 23.26: поропсидѣ → блюде Хл52 Бд Шч (и Хил, блюдоу Мир Вук, блюды Црк), блоуде Вв.
- Мт 24.16: да бѣгають → да бѣжеть Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 24.24: лъжи хръсти → лъжехр(ъ)сти Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 24.30: славюж великюж → слагою многою Хл52 Бд Шч Вв (и Мир Црк Хил).
- Мт 24.31: тръбнымъ → съ трюбою Хл52, съ трюбою Бд Шч Вв (и Црк Хил).
- Мт 24.51: упокрыты → лицемѣры Хл52 Бд Шч Вв (и Вук Црк Хил Рх Мп).
- Мт 25.1: противоу → въ срѣтении Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 25.16: приобрѣте → створи Хл52 Бд Шч Вв.
- Мт 25.36: болѣхъ → больнѣ Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 26.3: нарицаемаго → г(лаго)лѣмааго Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 26.28: проливаемаѧ → изливаемаѧ Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 26.28: отъдание → штавление Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Мп).
- Мт 26.53: приставить → прѣдъставить Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 26.73: не по многоу → по малѣ Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 27.5: сѣребро → сребрьники Хл52 Бд Шч Вв (и Мир Црк).
- Мт 27.15: днь великъ → праз(дъ)никъ Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мт 27.38: пропася → распеше Хл52 Бд Шч Вв (и Мир Вук Црк Хил Рх Мп).

- Мт 27.41: архiereи → старѣишины жрьчъскыи Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил Рх Мп). — Слично је и под Мт 27.62 и Мт 28.11, само што Хил има старију варијанту.
- Мт 27.46: годинѣ → часѣ Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил Рх Мп).
- Мт 27.47: етери → нѣци Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил Рх Мп). — Ова и две претходне иновације својствене су типу Т₂, а само се изузетно јављају у типу Т₃.
- Мт 27.50: велиемѣ → великомѣ Хл52 Бд Шч (и Црк Хил Рх Мп), али Вв задржава велиемѣ.
- Мт 27.51: катапетазма → шпона Хл52 Бд Шч Вв (и Црк Хил).
- Мт 28.12: сѣребро мѣного → сребрѣники доволѣны Хл52 Бд Шч Вв (и Црк).
- Мк 1.2: оуготовитѣ → оустроитѣ Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 2.21: приставлениѣ → приложениѣ Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 2.21: приставляѣтъ → пришиваѣтъ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 3.18: кананѣа → кананитана Хл52, кананитина Бд Шч, кананита Вв.
- Мк 4.8: приплоди → приплодоваше Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 4.20: плодѣтъ сѣа → пло(дѣ)ствоуютъ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 4.29: сѣзърѣтъ → прѣдаѣтъ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 5.4: прѣтрѣсаахъ сѣа → растрѣзати се Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 5.10: кромѣ → вѣнѣ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 5.23: оживѣтъ → жива боудѣтъ Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 5.32: озирааше сѣа → ѿбгледаше Хл52, ѿбгледаше се Бд Шч Вв.
- Мк 6.9: облачити сѣа → облѣцѣте се Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 6.54: прѣвѣша → ѿбѣтекѣше Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 7.28: кроупиць дѣтѣскѣ → кроупиць дѣтеи Бд Шч (Вв нема), кропецъ дѣте Хл52.
- Мк 8.4: насытити → наптити Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 8.15: видите → зрите Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 9.6: чѣто глаголетѣ → чѣто рѣши Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 9.35: гласи → пригласи Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 9.42: обложѣтъ → ѿбѣлежитѣ Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 10.13: коснетѣ → коснетѣ се Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 12.42: дѣвѣ лептѣ → лепѣта два Хл52 Бд Шч Вв.
- Мк 14.3: хризмы → мира Хл52, мура Шч, мирѣ Бд (Вв нема).
- Мк 14.3: възлиѣа → възливалаше Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Мк 14.4: хризмыѣа → мирѣнаѣа Хл52 Бд Шч (Вв нема).

- Мк 14.5: хризма → миро Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 1.2: искони → испрѣва Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 1.3: хождышоу → послѣдствовав'шоу Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 1.3: испрѣва по всѣхъ → выше всѣмъ Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 1.3: въ истинѣ → испытъно Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 1.6: бес порока → беспорочна Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 1.58: рождение → оужикы Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 2.41: по всѣа лѣта → на всако лѣто Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 2.48: скръбашта → болеща Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 3.7: иштадиѣа → исчедиѣа Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 3.8: начинаите → начънѣте Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 4.20: въдавъ → ѿ^тдавъ Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 4.31: въниде → сниде Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 5.14: запрѣти → заповѣда Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 6.14: именова → нар(е)че Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 6.16: прѣдатель → продатель Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 6.35: невъзблагодатныѣ → безъбл(а)годѣтныѣ Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 6.49: разори сѣа → паде се Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 7.6: домоу → храмины Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 7.47: мьньшѣми → мьньми Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 8.17: бждетъ познано → познаетъ се Хл52 Бд Шч (Вв оштеѣено).
- Лк 8.23: въадж → поядоу Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 8.23: ѡджштемъ же → идоушемъ же Бд Шч, али Хл52 и Вв задржавају ѡдоушемъ же.
- Лк 8.24: възбоудиша → въздвигоу Хл52 Бд Вв, али Шч задржава въз'боудише.
- Лк 8.25: къ себѣ → дроугъ дроугоу Хл52, дроугъ къ дроугоу Бд Шч Вв.
- Лк 8.29: прѣштааше → повели Хл52, повелѣ Бд Шч Вв.
- Лк 8.37: области → страны Хл52 Бд Шч Вв.
- Лк 8.51: не да → не ѡстави Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 8.56: запрѣти → повелѣ Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 9.2: цѣлити → исцѣлити Хл52 Шч, исцѣляти Бд (Вв нема).
- Лк 9.5: съвѣдѣние → свѣдѣтельство Хл52 Бд Шч (Вв нема).
- Лк 9.7: четвъртовластьць → четвъртовластьникъ Хл52 Бд Шч Вв.

4.

Подударност Хл52 и остала три јеванђеља из ове групе продужава се и након Лк 9.28, где почиње тип Т₂, у коме је ревизија старе лексике најрадикалнија (нарочито замена грцизама). И у Хл52 налазимо исте оне иновације (и то на истим местима у тексту) као и у Вв, Шч и Бд, а такође и у јеванђељима прве верзије — Мп и Рх (само што ово друго има и конзервативније уметке у Лк 12.3—48 и Јо 10.3—19.24). Тако и у Хл52 налазимо нпр.:

нѣкѣи уместо етеръ у Лк 9.57 Хл52 Бд Вв Шч; у Лк 10.25 Хл52 Рх Бд Вв Шч; у Лк 10.30 Хл52 Рх Бд Вв Шч; у Лк 10.31 Хл52 Рх Бд Вв Шч; у Лк 10.38 Хл52 Рх Бд Вв Шч; у Лк 11.1 Хл52 Рх Бд Вв Шч (паралеле из Мп изостају зато што делови овога јеванђеља нису сачувани);

нѣкѣто ум. етеръ у Лк 10.33 Хл52 Рх Бд Вв Шч; у Лк 16.20 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч;

право ум. аминѣ или право право ум. аминѣ аминѣ у Лк 12.37 Хл52 Рх Бд Вв Шч; у Лк 23.43 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 1.52 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 3.3 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 3.5 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 3.11 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; право право ум. једноструког аминѣ у Лк 18.29 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч;

старѣишина жрьѣцьскѣ ум. архиереи у Лк 23.23 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 7.45 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч;

жидове ум. иудеи у Јо 1.19 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 2.18 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 2.20 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 4.9 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 5.10 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч; у Јо 5.18 Хл52 Рх Мп Бд Вв Шч итд.

Могло би се навести још доста заједничких иновација, али нема за то потребе, јер је истоветност текстолошке верзије несумњива.

5.

Од почетка главе VIII јеванђеља по Јовану Хл52, међутим, има текст другог типа. И у њему има знатан број иновација у односу на прототетру, али ипак сразмерно мање него у типу Т₂. Уочене су нпр. ове лексичке иновације (наводе се нормализовано):

багрѣнѣ ум. прапрѣдѣнѣ Јо 19.2, 5. — без-оума ум. спѣти 15.25. — врьѣоградѣ ум. врьѣтѣ 18.1, 26. — възгласити ум. призѣвати 9.18, 24. — възгласити ум. възѣвати 11.43; 12.17. — вѣсь мирѣ ум. мирѣ 8.12, 26; 9.5 × 2, 39 и још на 36 места. — долоу ум. низѣ 8.6. — жидове ум. иудеи 8.33; 9.22; 10.19, 33; 11.8 и још на 11 места. — ковѣчежѣцѣ ум. скриница 12.6; 13.29. — мирѣнѣ ум. хризмѣнѣ 12.3. — нѣкѣто ум. етерѣ 11.1. — нѣкѣи ум. етерѣ 9.16; 11.37; 13.29. — нѣчѣто ум. чѣто 8.6. — одежа ум. хитонѣ 19.23 × 2. — отаи ум. таи 11.28. — пештера ум. пешѣ 11.38. — погрибати се ум. погрѣбати 19.40. — право ум. аминѣ 8.34, 51, 58; 10.1, 7 и још на

10 места. — пѣтъль ум. коуръ 13.38; 18.27. — разгънати ум. распждити 10.13. — распети ум. пропати 19.15 × 2. — свештениѡ ум. енкениѡ 10.22. — скоро ум. ѡдро 11.29, 31. — старѣшина архиерѣискъ ум. архиерей 11.47, 49. — старѣшина жърѣтскъ ум. архиерей 18.13, 15, 16, 35; 19.6, 15, 21. — соудильница ум. преторъ 18.28 × 2, 33 (и соудельница 19.9). — съвештати (скавизам) ум. съложити 9.22. — сѣребръникъ ум. пѣнасъ 12.5. — часъ ум. година 13.1; 19.14. — чоуждъ ум. тоуждъ 10.5.

6.

Чајничко јеванђеље убраја се у босанску групу јеванђеља (целу групу чине тетре), али је познато да се од других босанских тетра одликује тиме што има више лексичко-текстолошких иновација. Испитивања у Старословенском одсеку Института за српскохрватски језик⁵ показала су да се те иновације добрим делом подударају с онима у српским јеванђељима XIII века, и то нарочито с типом T₃. Да би се то ближе осветлило, упоредио сам сва горе наведена разнотченија (у т. 3) са Чајничким јеванђељем, с тим што у њему није сачуван текст од почетка до Мт 7.12 и од Мт 23.38 до Мт 24.14 (такође и од Лк 22.62 до краја, али то није секција T₃).

Од укупно 108 разнотченија, са Чајничким јеванђељем (Ч) подудара се 58, с тим што у неким случајевима има ситнијих варијација. Тако у Лк 1.3 и Лк 4.20 налазимо граматичке варијације, тј. Ч има исту лексичку иновацију као и T₃, само је граматички облик друкчији: послѣдствоуоушоумоу Ч према послѣдствоваѡшоу Хл52 Бд Шч Вв (обоје уместо старијег хождѡшоу); отдасть Ч према ѡѡѡ даѡ Хл52 Бд Шч (Вв нема) уместо старијег вѡдаѡ.

Занимљива је варијација у Мк 4.8: приплоиваше Ч према приплодоваше Хл52 Бд Шч Вв (уместо старијег приплѡди). Облик приплоиваше објаснила је Вера Јерковић у свом опису Чајничког јеванђеља⁶. Она је (на стр. 117) констатовала да овде имамо ј уместо жд и инфикс -ива- који није старословенски. Овде је у ствари даље модификована (под утицајем народних говора) варијанта приплодоваше.

Међутим, подударања Ч с T₃ нису распоређена равномерно. То се види из ових података:

	= Ч	≠ Ч
од Мт 7.15 до Мт 24.24:	0	29
од Мт 24.30 до Лк 6.35:	55	8
од Лк 6.49 до Лк 9.28:	1	13

⁵Уп. Г. Јовановић: *Јеванђељска лексика у јужнословенској ћирилској традицији*, ЈФ XLIII, 83–90.

⁶Др Вера Јерковић: *Палеографска и језичка испитивања о Чајничком јеванђељу*, Нови Сад 1975.

Очигледно је да се подударност ограничава на средњу секцију. У овој секцији подударност је тако изразита да је можемо сматрати преписом с предлошка који припада другој верзији. Разлике су само у разнотченијима у Мт 24.31; 26.28, 53; 27.50; Мк 3.18; 9.42; Лк 3.7, 8. У свим осталим иновацијама у овој секцији Ч се подудара с Т₃ (овде се убрајају и горе споменуте ситне варијације). То потпуно доказује истоветност верзије. У ствари, једну секцију Ч можемо сматрати петим засад познатим преписом друге верзије старосрпских тетра (пored Вв, Шч, Бд, Хл52).

На основу поделе текста Ч на главе и других особина, Вера Јерковић закључила је да је Ч имало три предлошка: први до стр. 48а, приближно Мт24.27; други од стр. 48а до стр. 129а, одн. од Мт 24.27 до Лк 6.42; трећи од стр. 129а до последње сачуване стране, тј. 167б, односно од Лк 6.42 до Лк 22.62 (нав. дело, стр. 10, 18 и 52). Како смо видели, поређење лексичко-текстолошких иновација потпуно је потврдило овај закључак о предлошцима и показало да је други од њих преузет из немањићке српске државе. За препис средње секције Ч, која чини готово половину његовог сачуваног текста (81 од укупно 167 листова), искориштена је она верзија која је служила као главна у немањићкој Србији у другој половини XIII века, што можемо закључити према броју сачуваних преписа.

На тај начин, Чајничко јеванђеље, које је досад привлачило пажњу пре свега по томе што је у њему на једној страни сачуван глагољски текст, постаје занимљиво и као доказ веза босанских и српских писарница.

Резюме

Андрей Пешикан

**ЕЩЕ ОДИН (ЧЕТВЕРТЫЙ) СПИСОК ВТОРОЙ ВЕРСИИ ДРЕВНЕСЕРБСКИХ
ТЕТР И ОТНОШЕНИЕ ЭТОЙ ВЕРСИИ К ЧАЙНИЧСКОМУ ЕВАНГЕЛИЮ**

Прежними исследованиями в Старославянском отделе Института сербохорватского языка (Г. Йованович) утверждено, что ко второй версии древнесербских тетр (в основе которой находится один и тот же близкий или более отдаленный протограф) относятся следующие три евангелия:

- 1) Войводичское евангелие (третья четверть XIII в., Белград, МСПЦ, Р. Груич 3-1-53);
- 2) Шишатовецкое евангелие (конец XIII в., Любляна, НУК, Копитар 12);
- 3) Богданово евангелие (конец XIII или нач. XIV в., Загреб, ЮАЗУ, 111с20).

Дальнейшие сравнения, результаты которых представляются в этой статье, указали, что существуют еще два неполных списка той же самой версии:

- 4) Хиландарское евангелие с праксапостолом № 52 (последняя четверть XIII в.), от которого этой текстологической версии принадлежит текст от начала евангелия до приблизительно Йо 8.2;
- 5) Чайничское евангелие (конец XIV или нач. XV в., православная церковь в Чайниче), в котором этой версии принадлежит средняя часть, пригл. от Мт 24.30 до Лк 6.35.

Mluvnice češtiny (3). Skladba, Academia (Praha 1987), 746 str.

На корицама ове књиге нема имена аутора. Њих је било више — Предговор (*Předmluva*, 5—6) помиње двадесет и три стручњака који су непосредно учествовали у њеној изради. Удео већине њих је, међутим, био релативно мален; највећи део посла изнели су на својим плећима František Daneš, Zdeněk Hlavsa и Miroslav Grepl. Концепција излагања је Данешова.

Књига се раслојава на дванаест тематских целина. Прва уводи у појмовно методолошки апарат који је коришћен при синтаксичком разматрању чешкога језика (*Úvod*, 7—20). У другој је реч о предикату, као и о „основним и развијеним реченичним структурама“ (*Predikát. Větné struktury základové a rozvité*, 21—40). Трећа је посвећена „реченичним члановима“ (*Větné členy*, 41—169). Четврта осветљава „типове основних реченичних структура“ (*Typy základových větných struktur*, 170—232). Пета обавештава о могућим „модификацијама пропозиције“, тј. реченице којој се приступа пре свега са њене семантичке стране (*Modifikace propozice*, 233—305). Шеста се бави комуникативним устројством исказа (*Komunikativní složku výpovědi*, 306—390), а седма „умножавањем синтаксичке позиције“, тј. принципима по којима се скупином истоврсних јединица „запоседа“ једно одређено синтаксичко „место“ — нпр. место објекта, два именицама исказаним у координираном односу (*Zmnožení syntaktické pozice*, 391—435). Осму тематску целину отелотворује излагање о реченичним еквивалентима (*Větné ekvivalenty*, 436—441), девету о сложеној реченици (*Souvěti*, 442—548), док садржину десете сачињавају разматрања о функционалној перспективи реченице (*Aktuální členění*, 549—599). У жижи пажње су, потом, као једанесто, питања реда речи (*Slovosled*, 600—621) и, као дванаесто, подвргавање већих текстуалних целина синтаксичкој анализи (*Textová syntax*, 622—715). Иза свега тога следе: списак скраћеница (716), библиографски подаци (712—727), предметни регистар (728—738) и списак помињаних израза са везничким функцијом у оквиру сложене реченице (739—741).

Основно теоријско уверење аутора ове импресивне књиге своди се, најсажетије речено, на ово:

Реченица је целовита структура, мада са двојном природом — и формално граматичком, и семантичком. Ова околност обавезује истраживача на одговарајућу двостраност у прилазу приликом њене анализе.

Предикат је организациони центар реченичне структуре у том смислу што број њених конститутивних елемената редовно бива њиме одређен. Према томе, синтаксичко (а то значи уједно и формално граматичко и значењско) устројство сваке реченице треба осветљавати полазећи пре свега од предиката.

Основна реченична структура (чешки термин *základová větná struktura*) садржи само оне конститутивне елементе који су наметнути предикатом као нешто што се с њиме обавезно удружује. Ако се, рецимо, за предикат реченице изабере глагол *чешљати*, уз њега се обавезно морају исказати подаци о вршиоцу и објекту подразумеване радње: *Олга чешља Веру*, *Вера се чешља* и сл.; примери овога типа егземплификују, дакле, то што се подразумева под термином основна реченична структура. Међутим, догађа се често да се реченица оствари садржавајући у себи и елементе који нису у овом смислу „основни“. Исти тај глагол *чешљати* „покрива“ својим значењем и податак о средству за чешљање, тј. о *чешљу*; има прилика кад га је умесно експлицирати — уп. *Олга чешља Веру густим чешљем* и сл. У таквим случајевима реченица губи свој карактер „основности“; постаје „развијена“.

Синтаксичкој страни реченичне структуре својствене су одређене „позиције“ — субјекатска, објекатска, адвербијална итд., а семантичкој одређени „партиципанти“ (чешки термин *participant*) који се укључују у остваривање предикатског значења — агенс, пацијенс, бенефактор итд. „Партиципанти“ се размештају по датим синтаксичким „позицијама“ према одређеним правилима, која варирају сходно комуникативним потребама. Само се неки од тих размештаја потврђују као базични, док друге треба сматрати за секундарне, настале у исходу трансформација базичних размештајних модела. До примене тих других решења, долази онда када је потребно улогу појединих „партиципаната“ приказати у нешто посебној перспективи.

Комуникативна функција реченице, у свим својим аспектима, мора бити једна од централних преокупација синтаксичара.

Пошто у стварности реченица опстоји најчешће као саставни део веће текстуалне целине, та се целина такође мора подвргавати анализи, и као појава сама за себе, и као онај фактор који битно утиче на финално семантизирање свог саставног дела — разматране реченице.

Као што се из изложеног разабера, синтаксички опис приказан у *Skladbi* има у суштини експликативан карактер самим тим што у тако високој мери уважава семантичку димензију реченице. У усвојени приступ језичкој материји аутори су уградили не само класична теоријска достигнућа Прашке школе, већ и своја лична виђења чешке синтаксичке

проблематике, разрађена током дугогодишњег сопственог бављења њоме. Појмови (и термини) којима се у књизи оперише пажљиво су брушени у плодним међусобним дискусијама најкомпетентнијих (о чему постоји меродавно сведочанство *Bohuslava Havráneka*, дато још с краја шездесетих — в. *Принципи Прашке лингвистичке школе*, Зборник за филологију и лингвистику XIII/1, Нови Сад 1970, на стр. 15). Тако се рецимо, приликом анализе разликује „деагентизација“ реченице (чешки термин *deaktivizace*). Под првим појмом се разуме лишавање „агенса“, тј. намерног починиоца радње, субјекатске функције, односно његово смештање у хијерархијски нижу синтаксичку позицију — уп. *Rodiče předplatili Petrovi časopis Mladý svět → Petr měl od rodičů předplacený časopis Mladý svět* (246) (= Родитељи су претплатили Петра на часопис Млади свет → Петар је био претплаћен од стране родитеља на часопис Млади свет), а под другим та иста хијерархијска деградација у примени на „каузатора“, тј. на ненамерног починиоца радње — уп. *Těžká fyzická práce zdeformovala matce ruce → Matka měla zdeformované ruce těžkou fyzickou prací* (259) = Тежак физички рад деформисао је мајчине руке → Мајчине руке су биле деформисане од тешког физичког рада). Оваква семантичка дистинкција која узима намерност/ненамерност вршења као критериј при разврставању „партиципаната“ на „агенсе“ и „каузаторе“ налази своју несумњиву лингвистичку оправданост у чињеници да граматичке последице „деагентизовања“/„декаузивирања“ нису у сваком детаљу идентичне (у наведеним српскохрватским реченицама оно од *тешког физичког рада* опстоји као сасвим нормално граматичко решење, док оно од *(стране) родитеља* делује изразито књишки). Дужни смо овим поводом напоменути да аутори *Skladbe* нису, при процењивању „семантичке улоге“ субјекта реченице, полазили сваки пут искључиво као у управо описаном случају — с тачке гледишта његове лексичке означености, већ су исто тако узимали у обзир и лексичку семантику њему припојеног предиката. За предикат, рецимо, реченице *Fašisti vypálili několik vesnic* (45) (= Фашисти су спалили неколико села) констатује се да му је значење „мутационог карактера“ (44) због тога што радња која исказује доноси својим остварењем одређену промену (села која су до спаљивања постојала спаљивањем су престала постојати), па се, према томе, за дати субјект *фашисти* каже да овде своју улогу „агенса“ удружује на посебан начин са улогом узрочника. Да ли је, односно по чему је таква семантичка карактеризација субјекта граматички релевантна, остаје тема отворена за дискусију. Није јасно ни колико би се „семантичких улога“ нашло на списку када би се с ригорозном последношћу (што у овом синтаксичком опису, из разумљивих разлога, није могао бити случај) анализирале значењске садржине свих лексичких јединица које је могуће употребити као предикате у реченицама са субјекатским конституентом. Не можемо рећи ни да је „семантичка улога“ субјекта, која се одређује с погледом на предикатску семантику увек најсрећније дефинисана (оно „узрочништво“, помињано као додатно својство „агенса“ са функцијом спаљивача села, захтевало би, на пример, нешто продубљенију анализу како би се тачније сагледало чиме се нор-

малан узрочник радње разликује од овог посебног). Но те и сличне напомене које би се, ту и тамо, могле ставити на маргине рецензираног текста нису некакви прекори, већ просто — десидерата за оно што тек треба да следи. Не сме се, наиме, заборављати да је семантички оријентисана синтакса тек у свом стварању; у овој етапи њеног постојања илузорно би било очекивати да се у њој нађу сва максимално срећна решења.

Колико је семантички прилаз синтаксичкој материји предност, показује, поред осталог, чињеница да се тек увођењем појма *анонимизације* (чешки термин *anonymizace*) обједињују у виђењу сродни феномени који, зато што су погађали разне синтаксичке конституенте (не само субјекат, него и објекат), нису досад довољно координирано посматрани у словенској језичкој науци. Добитак је и то се издвајају, по својој семантичкој улози, у посебну класу језичких јединица неки облици који су по традицији диспаратно класификовани при синтаксичким описима — имам првенствено на уму овде судбину речи типа *сви*, *свуда*, *увек*; сада се оне разматрају скупно, пошто су уврштене у групу „тотализатора“ (чешки термин *totalizátory*).

О врлинама ове књиге још би се могло говорити; но, ја остављам читаоцима да их сами откривају. Сматрам за своју дужност да им *Skladbu* најтоплије препоручим; имаће одиста шта из ње да науче.

Београд

Милка Ивућ

ЉУДМИЛ СПАСОВ, ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, АЛЕКСАНДАР СПАСОВ,
Опис и класификација на поговорките како автономен семиотичен и
јазичен систем (Врз материјал од збирката на К. М. Петкович). — Скопје:
Македонска академија на науките и уметностите, 1986. — 75 стр.
(= Прилози на македонска академија на науките и уметностите. Од-
деление за лингвистика и литературна наука, XII).

Иако су пословице и узречице последњих деценија све чешће предмет
интересовања у теорији књижевности, лингвистици и семиотици, још
увек је много више учињено и много се више чини на сакупљању и
објављивању него на проучавању до сада познате паремиолошке грађе.
Књиге о пословицама далеко су ређе од збирки пословица, готово их ни
нема, па утолико пре књига Љ. Спасова, З. Тополињске и А. Спасова
заслужује пажњу читалаца *Јужнословенског филолога*.

Књига има четири дела организована у две тематске целине: на прву,
претежно текстолошку и филолошку упућује поднаслов књиге, а на другу,
теоријску и дескриптивну њен наслов. Први део књиге, који на извешан
начин и повезује остала три дела посвећен је корпусу: пословицама из
збирке К. М. Петковича; други део — опису настанка збирке и опису самог
рукописа, посебно анализи графичких и ортографских принципа који
су у њему примењени; трећи — експликацији садржаја сваке пословице
из корпуса методом парафраза, а четврти — њиховој прагматичкој, се-
мантичкој и синтаксичкој анализи. Књига је опремљена списком цити-
ране литературе, резимеом на енглеском језику факсимилом рукописа
Петковичеве збирке „Български народни пословици“ и табеларним прика-
зом класификације анализираних узречица са њиховом индексацијом
према броју који носе у збирци, формалним записом логичке структуре
њиховог садржаја и кључним речима парафраза сваког типа узречице.

Корпус чини 198 пословица и узречица (односно 197), пошто се једна
пословица понавља). Чињеница да је интегрални текст збирке тек сада
први пут објављен објашњава се, пре свега, опредељењем К. М. Петковича
за фонетски правопис (о чему у великој мери сведочи рукопис збирке),
односно његовим прихватањем Вукових правописних принципа, као и
тиме што је његова језичка грађа, како ова паремиолошка (записана
највероватније између 1847. и 1852. године) тако и још више она коју је
К. М. Петкович прикупио за речник (1948. године) одражавала ситуацију

у централним македонским а-говорима, умногоме друкчију од бугарског језичког стандарда.

Иако је К. М. Петкович своју збирку називао пословицама, аутори књиге определили су се за термин *узречица* (мак. *поговорка*) као ознаку за појам који би био општији од појма пословице. С једне стране, то је, највероватније, било условљено чињеницом да Петковичева збирка садржи и устале поредбене конструкције типа *бело како снег*, *трепери како лист*, *шута како коза* и сл., које у светлу онога што се данас зна о природи пословица очигледно у овој књизи није било могућно називати пословицама. Међутим, за такво термилошко решење постојао је и разлог начелне природе: у класификацији узречица (у ширем смислу) која се у књизи излазе и образлаже пословицама се сматрају само оне узречице које немају експлицирану прагматичку компоненту, које се свде на својеврсне „каноне-прописе“ (стр. 48), односно чије парафразе увек могу имати облик негативно-егзистенцијалне поруке, на пример *Секој обича това што му прилича* (парафраза: ‘не е вистина дека постојат луѓе што сакаат нешто што не одговара на нивната природа’, формални запис $\sim \forall x p(x)$), стр. 52. У тако схваћене пословице не улазе узречице за које се у овом раду предлажу термини *савети* (нпр. *Отвори си очите да не ти ги отворат*; парафраза ‘памети дека треба сам да ги совладуваш проблемите, а не другите да те тераат на тоа’) и *рецепти* (нпр. *Две лубеници под една мишка не се носат*; парафраза ‘не треба истовремено да се вршат две работи што заемно не се усогласени’). Посебно су издвојене и пословицама блиске узречице које се за предлаже термин *коментари* (нпр. *намурти се како Стара Планина*). Ова функционална класификација узречица, којој је на теоријском плану најближа концепција семиотичке и лингвистичке природе пословица пољског лингвисте А. Богуславског* аргументована је пре свега парафразама које су увек истоврсне за исти тип узречица као што се доследно разликују и структуре њихових логичких садржаја, што је одражено у формалном запису (опис је само делимично формализован, а све парафразе су формулисане на природном језику). Тако је обавезни елеменат парафраза узречица-савета ‘памети да (не) треба да ...’, узречице-рецепта ‘(не) треба да ...’ пословице ‘не е вистина дека постоји ...’ или ‘не е вистина ако *p* тогаш (не) *q*’, а узречице-коментара само ‘постоји ...’.

Пет основних типова узречица класификовани су тако да чине три групе. У првој групи су савети и рецепти, у другој пословице (укључујући и коментаре), а у трећој поређења. У оквиру прве и друге групе издвојено је укупно дванаест подтипова узречица, на пример у зависности од присуства/одсуства негације у њиховој пропозиционалној структури, егзистенцијалног или кондиционалног садржаја узречице, именице са уграђеним индексом (нпр. *Господ*, *Бог*) у саставу аргументског израза и др.

* A. Bogusławski, O podstawach ogólnej charakterystyki przysłów. Pamiętnik Literacki 1976. LXVII/3, s. 145–172.

Издвојеност узречица-поређења у класификацији свакако је оправдана, штавише такве конструкције су могле бити и изостављене из класификације узречица без опасности за њену целовитост јер се усталена поређења (*трепери како лист* и сл.) фактички понашају као *фразеологизми*, што показује и регуларна могућност супституције везничког елемента и другог члана поређења у таквим конструкцијама прилошким интензификаторима (у српскохрватском *веома*, *врло*, чак прилозима са универзалном квантификацијом као што је прилог *сасвим*, нпр. *бео као снег* — *врло бео*, *мокар као миш* — *сасвим мокар* и сл.). Зато се чини да је присуство узречица-поређења у класификацији донекле условно, односно да је одређено намером аутора да се дати корпус опише без остатка.

Класификација, вероватно, не би изгубила од вредности ни да је задржан традиционални термин *пословице* за појам који је у раду означен термином *узречице*, а да је за пословице у ужем смислу уведен неки посебан термин као што је учињено за савете и рецепте. Пошто је критеријум класификације превасходно функционалне природе, то би се сагласно наведеном схватању пословица (у ужем смислу) као чистих порука без прагматичке надградње (стр. 48) могло једноставно говорити о пословицама (у ширем смислу): 1. са наглашеном асертивношћу (пословице и коментари према терминологији аутора књиге) и 2. са наглашеном директивношћу (савети и рецепти), при чему, како је у књизи аргументовано показано, коментари су подтип пословица у ужем смислу, а сви савети укључују и садржај узречица-рецепата, иако ови други могу бити остварени и изван садржаја узречица-савета.

У трећем делу књиге подробно су описане синтаксичке структуре узречица из корпуса и употреба граматичких категорија (лица, времена, начина, дијатезе) у њима као и употреба појединих карактеристичних и фреквентних речи или функционалних класа речи (*секој*, *и*, лична имена, бројеви).

Укратко, у понуђеној анализи пословица из збирке К. М. Петковича размотрене су њихове релевантне особине и то не само у општим цртама него и у свим битним детаљима, готово у сваком погледу максимално исцрпно (чему је додуше ишао на руку и релативно невелики корпус, ипак сасвим довољан за доношење закључака који могу да имају ширу вредност). Можда је једини, а и разумљив изузетак анализа лексичког састава пословица (= узречица) где се није ишло на максимално исцрпан опис него на издавање најкарактеристичнијих појава. Такође је сасвим природно што је у оквиру тако конципиране студије изостављена и тематска класификација пословица (о раду, о језику, о Богу, о храбрости и др.), утолико пре што је вредност таквих класификација више практична и дидактичка, и у већој мери условљена обимом корпуса.

Књига *Опис и класификација на поговорките* како аутономен семиотичен и јазичен микросистем (*врз материјалот од збирката на К. М. Петкович*) окренута је једном својом страном славистици и македонистици, а другом семиотици и општој лингвистици, при чему су обе стране

у књизи дате у њиховој сасвим природној повезаности. И значај те књиге мора се посматрати у обе равни: за науку о македонском језику значајно је и само објављивање паремиолошке збирке К. М. Петковича, а поготову њена акрибична текстолошка и филолошка обрада у другом делу, затим прагматичка, семантичка и синтаксичка у трећем и четвртом. За теорију даљих паремиолошких истраживања књига Јљ. Спасова, З. Тополинске и А. Спасова биће незаобилазна као модел вишедимензионалне, а пре свега функционалне класификације узречица, вероватно умногоме применљив и за лингвистички опис узречица у другим језицима и, што је посебно значајно, као модел који није изложен само на нивоу општег теоријског разматрања него је успешно проверен и на конкретном паремиолошком корпусу.

Београд

Предраг Пипер

ZUZANNA TOPOLIŃSKA – BOŽIDAR VIDOESKI, Polski~macedoński, Gramatyka konfrontatywna (zarys problematyki), Zeszyt 1, Wprowadzenie, Ossolineum 1984.

На Међународном сајму књига одржаном у Београду октобра 1986. године пажњу посетилаца на пољском штанду привукла је књига под насловом: *Пољски~македонски, Конфронтативна граматика (нацрт проблематике), Свеска 1, Увод*, у издању пољске издавачке куће „Осолинеум“, аутора Зузане Тополињске и Божидара Видоеског. Књига је настала као плод дугогодишње сарадње двеју институција — Института за пољски језик Пољске академије наука и Одељења за језик и књижевност Македонске академије наука и уметности.

Новије граматике савремених језика полазе од схватања језика као система, с једне, и средстава за комуникацију, с друге стране, што захтева одређену концепцију, методологију и циљеве. У данашње време све више се осећа потреба за проучавањем двају различитих језичких система које подразумева компаративну, односно контрастивну компоненту. Убрзо после изласка из штампе пољско-македонске конфронтативне граматике појавила се још једна поредбено постављена граматика, овог пута немачког и српскохрватског језика, намењена странцима, настала, такође, као резултат сарадње одговарајућих стручњака: *Kontrastive Grammatik Deutsch-Serbokroatisch*, hrsg. von Ulrich Engel und Pavica Mrazović (Novi Sad – München, 1986.). Ту се одмах намеће питање терминологије. Аутори пољско-македонске граматике, наводећи да је термин „конфронтативна граматика“ створен недавно, мада интересовање које га је условило има знатно старију традицију и досеже до прве граматике писане с мишљу о инојезичком примаоцу, истичу да су се свесно определили за један од два иначе данас уобичајена — термина (конфронтативна граматика и контрастивна граматика — који се, у принципу употребљавају као синоними. Изабрали су први термин желећи да отклоне сваку евентуалну сугестију о томе да се ради само о извлачењу контраста, а не о целовитом конфронтирању.

Прва свеска пољско-македонске конфронтативне граматике, којој је дат поднаслов *Увод*, садржи 130 страна (са резимеима на македонском и енглеском језику) и подељена је на четири поглавља: 1. *Уводне напомене*

(7-35); 2. *Дијалекатска диференцијација полског и македонског језика* (35-83); 3. *Услови формирања и степен кодификације полског и македонског општег језика* (83-110); 4. *Социјална диференцијација полског и македонског језика. Карактер и динамика процеса интеграције* (110-129).

Уводне напомене се, деле на шест посебних поглавља са следећим насловима: 1.1. *Задаци конфронтативне граматике*; 1.2. *Појам језика-посредника*; 1.3. *О граматичкој конфронтацији сродних језика*; 1.4. *Предвиђени састав Граматике*; 1.5. *Типолошки аспекти полско-македонске граматичке конфронтације*; 1.6. *Поводом увода у прву свеску Граматике*. Првих пет поглавља *Уводних напомена* представљају увод за полско-македонску конфронтативну граматику у целини, јер је предвиђено да она садржи укупно пет свезака. Последње поглавље *Поводом увода у прву свеску Граматике* повезује опште уводне напомене са садржином прве свеске Граматике.

На самом почетку уводних напомена аутори истичу да је задатак овог дела излагања да представи и образложи концепцију Граматике. Уџбеник страног језика треба да покаже контрасте између матерњег језика примаоца и језика који је предмет описа. У вези са тим поставља се питање обима и извора информација које пружа уџбеник страног језика. Обим зависи од његових адресата и од функција које он треба да врши у односу на њих. Што се тиче извора, аутори сматрају да се треба служити писаним изворима, описним граматикама конфронтираних језика А и Б. Стога је, како кажу аутори, пожељно, па чак и неопходно, постојање некакве банке информација која би доводила у корелацију чињенице језика А са чињеницама језика Б и обратно (*postulat maximum*), или бар постојање опширније инструкције, алгорита корелације тих чињеница (*postulat minimum*). Осим граматичког описа да би се задовољили ови постулати, неопходан је и двојезични речник. Пред конфронтативну граматику постављају се два задатка: практични и теоријски. Практични задатак јесте „израда научних основа уџбеника страних језика“, а теоријски задатак аутори виде „у њеном доприносу верификацији и богаћењу инвентара тзв. језичких универзалија и — а можда и пре свега — у њеном доприносу семантичкој структури (на вишим нивоима), а функционалној (на нижим) језика-посредника, тј. заједничког система односа за два (или више) презентирана језичка система“.

У другом поглављу уводних напомена (под насловом *Појам језика-посредника*) аутори истичу да увођење и правилан избор језика-посредника (уз поштовање одређених теоријских и методолошких принципа) омогућава да се конструише таква конфронтативна граматика језика А и Б која ће ова два језика третирати апсолутно подједнако. Овај језик-посредник требало би да буде нека врста универзалне граматике, која, по речима аутора, представља „што адекватније хијерархизовану мрежу класификацијских појмова“. За разлику од дијакритичке равни, у којој је као речник језика-посредника прихваћен збир дистинктивних фоничких особина, и у којој не наилазимо на специјалне тешкоће, у семантичкој

равни ситуација је много компликованија. Аутори наводе да су за језик-посредник семантичког описа прихватили, уз извесне модификације, теорију семантичке структуре текста, која се заснива на резултатима тзв. полске школе логичко-семантичке анализе текстова природног језика. Дајући укратко основне поставке ове теорије поткрепљене примерима, аутори су желели да покажу сегмент граматичког језика-посредника и да илуструју његово функционисање. Пошто је језик-посредник метајезик ове теорије, аутори су мишљења да је задатак конфронтативне граматике „да покаже... докле досеже метајезик заједничког описа и где се јавља неопходност увођења специјалних појмова и термина“.

У поглављу *О граматичкој конфронтацији сродних језика* наводи се да ова анализа има синхрони карактер, и да је њен циљ да путем конфронтације покаже сличности и разлике двеју граматичких структура. Међутим, и поред тога што је та анализа типолошка, а не упоредно-историјска, мора се узету у обзир да су полски и македонски језик у релативно блиској прошлости имали заједничког претка и да њихова сродност представља посебан аспект конфронтације који се мора одразити и на карактер самога рада.

Како сами аутори истичу, прва свеска будуће конфронтативне граматике полског и македонског језика представља увод у књигу која још не постоји. Због тога је одлучено да се цела граматика штампа у посебним свескама. Садржину појединих свезака условљава сама теорија која је узета за полазиште: од семантичке преко формалне синтаксе, творбе речи, флексије, морфотактике, до морфонологије, што означава једну силазну линију од семантике ка фонологији. Аутори, међутим, подвлаче једну незаобилазну чињеницу — „конфронтативна граматика два језика пише се под претпоставком да су граматике оба ова језика познате“. Своју полско-македонску граматику аутори су планирали да објаве у пет свезака (о којима је реч у четвртном поглављу уводних напомена под насловом *Предвиђени састав граматике*).

Друга свеска Граматике (о првој, која је предмет приказа, биће речи касније) требало би да обухвати два диспропорционална дела под насловом *Фонологија* и *Општа морфонологија*. Језик-посредник првог дела, рађеног на принципима класичне структурално-функционалне теорије, јесте, по речима аутора, „мрежа појмова теорије дистинктивних особина схваћених дихотомички“. Планирано је конфронтације инвентара дистинктивних особина било у једном, било у другом систему, степена њиховог интегрисања у систему и способност успостављања корелације, што значи да ће се извршити поређење феноменских инвентара и њихових комбинаторичких могућности. У другом делу биће конфронтација правила фонолошке структуре морфема у оба језика, као и појаве до којих долази унутар речи и на граници двеју речи. У овом делу друге свеске биће говора и о појмовима као што су „фонолошка реч“, „акценатска реч“, „синтагматска реч“ и њиховим детерминантама у оба језика. Предвиђено је да оба дела садрже тзв. анексе у којима ће, у

делу о фонологији, бити обрађена правила фонемичког подударана, а у делу „Општа морфонологија“ овај „супстанцијални“ анекс имао би облик конфронтације инвентара и обима наслеђених алтернација као и њиховог међусобног подударана.

За трећу свеску пољско-македонске граматике предвиђен је наслов *Функционалне класе лексема; морфолошке категорије флексивног карактера*. Функционалне класе лексема представљају, заправо, поделу на врсте речи; оне се даље деле на морфолошке категорије. Аутори сматрају да је дефиницијска карактеристика морфолошких категорија „поседовање формалне парадигме бар у једној функционалној класи лексема“, што значи да је овде у првом плану структурални а не функционални моменат. Како је подела лексема на функционалне класе синтаксички мотивисана, трећа свеска је у непосредној вези са петом, тзв. синтаксичком, па се може рећи да се ове две свеске допуњују. „Супстанцијални анекс“ овог дела био би у облику конфронтативног речника историјских идентичних морфема које бар у једном од конфронтираних језика имају функцију флексибилних афикса.

Четврта свеска Граматике састојала би се из два дела: првог, већег, чији је наслов *Творба речи*, и другог под насловом *Морфотакса*. Аутори прихватају традиционално раликовање творбених категорија које су заједничке за оба конфронтрана језика. Биће показана продуктивност појединих категорија, затим афикси, њихов карактер, број и продуктивност, као и типови семантичких и формалних ограничења којима подлежу. Претпоставља се, међутим, да би најважнији део ове свеске требало да буде „супстанцијални анекс“ који би могао да пружи нешто ново (са тачке гледишта словенске лингвистике). Он је замишљен као речник афикса или афиксалних морфема које су историјски идентичне. Наиме, свака речничка одредница требало би да конфронтира афиксе који функционишу у оба језика са тачке гледишта њихове дистрибутивне, морфолошке и функционалне карактеристике. Предвиђа се да језик-посредник буде онај који је прихваћен у семантичкој синтакси; тако је и ова свеска повезана са следећом. У другом делу четврте свеске, коме је дат наслов *Морфотакса*, конфронтираће се морфолошка структура појединих класа лексема у оба језика, а у супстанцијалном анексу, који ће, можда, бити прикључен одговарајућим одредницама творбеног анекса, биће дата конфронтативна карактеристика спојивости афиксалних морфема у оба језика.

Последња, пета свеска Граматике носиће назив *Синтакса* и конфронтираће правила деривације синтаксичких структура на сегменту од семантичко-синтаксичког узорка одређене комуникацијске хијерархије до морфолошко-категоријалног узорка. Аутори, у том смислу, издвајају три групе правила: 1) деривацију тзв. простог речничког израза; 2) деривацију тзв. сложеног реченичног израза; 3) деривацију именске синтагме. Обратиће се пажња између осталог, на механизме избора категоријалних облика који међусобно функционално кореспондирају у про-

цесу модализације и темпорализације реченице, као и на облике редукције предикатско-аргументских структура које међусобно функционално кореспондирају у процесу модификовања комуникативне хијерархије садржаја и функционалне перспективе реченице.

Ово би, како наводе аутори, био преглед садржаја и састава још непостојеће књиге. У току њеног писања ће, свакако, многе ствари бити промењене или допуњене. Стога овај преглед, осим што информише, има за циљ и да изазове дискусију која би помогла да се неке ствари на време исправе.

Конфронтативна граматика, која представља збир информација о сличностима и разликама у структури два или више језика, у теоријском смислу треба да служи језичкој типологији. О томе аутори говоре у поглављу *Типолошки аспекти пољско-македонске граматичке конфронтације* и истичу два аспекта овог проблема: славистички и балканистички. Са географске и историјске тачке гледишта, пољски и македонски језик налазе се на два различита пола словенског језичког света и представљају два система која су узајамно максимално поларизована. Македонски, при том, припада тзв. балканском језичком савезу, што значи да је у току свог развоја изградио специфичан, балкански тип граматичке структуре и на тај начин се удаљио од традиционалног словенског типа. Конфронтацијом пољског и македонског језика аутори, прво, одређују максималну скалу типолошких разлика у словенском језичком свету, и друго — упоређују пољски језик са типичним представником балканског језичког савеза.

Увод у прву свеску будуће граматике садржи:

А. основну информацију у оба језика која одређује:

- Аа. карактер дијалекатске диференцијације (у дијахроном и синхроном прегледу),
- Аб. услове формирања и степен кодификације норме општег језика,
- Ав. социјалну диференцијацију и карактер и динамику процеса интеграције, и

Б. синтетичке приступе који конфронтирају оба језика са тачке гледишта информације садржане у тачки А.

Друго поглавље Увода које носи наслов *Дијалекатска диференцијација пољског и македонског језика* даје прво пољску ситуацију, затим македонску, а на крају конфронтацију података о дијалекатској диференцијацији ова два језика.

Према традиционалној класификацији словенских језика, пољски припада западнословенској групи, која се према генетском критеријуму даље дели на три дијалекатска комплекса: чешко-словачки, лужички и тзв. лехитски (у који спадају, осим пољских дијалеката, и поморски дијалекти,

као и дијалекти изумрлог полапског језика). Аутори истичу да од XVI века кашупска и „континентално-пољска“ страна представљају једну од најоштријих дијалекатских граница на територији савременог пољског језика.

Етничку територију пољског језика морамо посматрати у оквиру географских параметара који су се мењали, тако да се може издвојити следеће: 1. потпуна интеграција кашупске територије на северо-западу; 2. губљење терена дуж западне границе услед германизације и њихово поновно прикључивање после II светског рата; 3. колонизација првобитно балтичких терена источно од доње Висле на северу, њихово делимично губљење услед германизације и поновно прикључивање њиховог знатног дела после II светског рата; 4. добијање терена на истоку као резултат племићке колонизације и настанак великих градских агломерација, а потом губитак источног дела тих терена после II светског рата. Данашња пољска језичка територија долазила је у додир са германским, доњолужичким, горњолужичким, чешким, словачким, украјинским, белоруским и литванским живљем. Географска померања утицала су на то да се у оквиру данашње пољске дијалекатске ситуације могу уочити стари аутохтони и нови мешовити дијалекти. Кад је реч о овим првим, може се констатовати да се последњих година они брзо повлаче под утицајем општег језика. Већина носилаца дијалекта влада двама језичким системима — дијалектом и општим језиком (интердијалектом). Дијалекти се, међутим, не повлаче равномерно. То зависи од саме језичке ситуације, или језичко-социјалне, као и од топографије терена и сл. Пољски дијалекти се традиционално деле на малопољске, шљонске, великопољске, кашупске и мазурске. Подела пољског језичког терена на дијалекте заснива се најпре на фонетским појавама, везана је дакле за област фонологије. Аутори, на основу изложеног, закључују да пољски дијалекти имају различите фололошке системе и један заједнички граматички систем. На функционалној равни чешћи су архаизми, на формалној — иновације. Флективне иновације задржале су се у истим границама као и фонолошке, потврђујући постојање јачих севернопољских и шљонско-малопољско-великопољских дијалеката у прошлости, а с друге стране кашупску изолацију и мазурску експанзију која у новије време мотивише мазурску малопољске везе. Специфичне особине дијалеката у области синтаксе најбоље се могу видети на конгруенцијским разликама. Појаве из области творбе речи, међутим, имају још маргиналнији карактер него појаве у области флексије.

Македонска језичка територија граничи се на западу са албанском, на југу са грчком, на истоку са бугарском и на северу са српскохрватском. Са бугарским, српскохрватским и словеначким језиком, македонски припада јужнословенској језичкој групи. У оквиру ове заједнице најближе су повезани македонски и бугарски, а неке особине граматичке структуре македонског и бугарског приближавају ове језике несловенским језицима на Балкану — арумунском, албанском и грчком. Данас сви ови језици сачињавају тзв. балкански језички савез. Његова источна подгрупа (македонски и бугарски) удаљила се од западне (српскохрватски и словен-

начки) која је задржала граматички модел словенског типа и развила многе иновације у неким областима. Аутори истичу читав низ промена насталих као резултат контакта македонског језика са српскохрватским. Неке особине карактеристичне за српске дијалекте продрле су дубље на македонски терен, а македонски је, такође, имао извесног утицаја на граничне српске дијалекте. У односу на дијалекте бугарског језика, македонском језику су иновације дале нешто друкчији правац, што македонски језик чине посебним у оквиру јужнословенске језичке групе. На данашњој македонској језичкој територији формирао се, дакле, по речима аутора, посебан дијасистем, који није никада прекинуо везе са дијасистемом бугарског језика, а истовремено је продубљивао везе са српскохрватским дијасистемом. До великог броја иновација дошло је услед контакта македонског језика са несловенским језицима Балкана. Један део тих иновација обухватио је читаву македонску језичку територију, док је други део обухватио само део територије, а на преосталом делу задржало се архаичније стање. На македонској језичкој територији издвајају се два дијалекатска комплекса, западни и источни, као и прелазна територија која се налази на југу. Западни комплекс одликују две групе особина: архаизми и иновације. Ове друге налазимо у области фонетике, морфологије, творбе речи и синтаксе. Источни комплекс, који је територијално већи, мање је једнородан и у њему се издваја неколико дијалекатских група: штипско-струмичка, тиквешко-маријевска и малешевско-пиринска, које спадају у југо-источне, солунско-воденска и серско-лагадинска представљају две подгрупе јужних дијалеката, а прелазну групу између источног и западног комплекса чине костурско-корчански дијалекти.

Поглавље под насловом *Конфронтација података о дијалекатској диференцијацији полског и македонског језика* подељено је на следеће одељке: *Позиција унутар словенске заједнице, Територија, Границе, Националне мањине у контакту са носиоцима полских и македонских дијалеката, Полски и македонски носиоци дијалекта у емиграцији, Континуитет насељавања на селу, Стање чувања дијалеката, Критеријуми дијалекатске поделе, Карактер дијалекатске поделе, Историја и област дијалекатске диференцијације (Фонологија, Граматика, Лексика).*

Треће поглавље Увода под насловом *Услови формирања и степен кодификације полског и македонског општег језика* даје, такође, прво полску, па затим македонску ситуацију, а на крају конфронтацију података о условима формирања и степену кодификације полског и македонског „општег језика“. Аутори употребљавају термин „општи језик“, истичући да је то „заједнички језик за неко друштво, које је језички још увек, или је било, подељено, језик који унификује и опслужује оне области друштвеног живота које захтевају унификовање, језик који израста из потреба, а истовремено је и инструмент друштвене унификације“. Овај термин се употребљава уместо одавно прихваћеног термина „књижевни језик“ који поред значења „општег језика“ (енгл. Standard Polish) понекад може да имплицира високу, сублимисану норму језика белетристике.

Описујући пољску ситуацију, аутори полазе од најстаријих писаних споменика, као што су Богурођица и Проповеди св. Крста, истичући при томе да је примате хришћанства у X веку увело Пољску у круг средњовековне латинске културе. У различитим периодима свога историјског развоја пољски језик је бивао под утицајима чешког, немачког, латинског и француског језика. Аутори су, такође, дотакли и проблем о коме већ годинама расправљају пољски лингвисти: да ли је малопољски или великопољски дијалекат узет као дијалекатска основа општег језика. Они заступају тезу да ове две концепције не треба посматрати алтернативно. У XVI веку, када је пољски језик већ био нормиран, налазимо особине оба ова дијалекта. У прегледу се наводе најзначајнија имена аутора текстова лингвистичког карактера, од половине XV до половине XX века (Јакуб Паркошовиц, Станислав Заборовски, Пјотр Статоријус-Стојењски, Јан Мончињски, Онуфри Копчињски, Самуел Богумил Линде, Витолд Дорошевски).

Кад се говори о кодификацији македонске језичке норме, мора се имати на уму да се она одвијала у облику два независна процеса: први, из IX века, јесте ћирило-методијевска кодификација, и други, који се везује за XX век, јесте кодификација савременог македонског „општег језика“. Познато је да се почеци словенске писмености везују за годину 863. када су Ћирило и Методије (рођени у Солуну) саставили прву словенску азбуку, глаголицу, и превели литургијске књиге на словенски језик. За основу ових превода узет је солунски дијалекат македонских Словена. Савременици браће Ћирила и Методија, односно непосредних им ученика Климента и Наума, називали су језик којем су они дали писани облик словенским. Савремена славистика тај језик најчешће назива старословенским или (старо)-црквенословенским, док га Андре Вајан у својој граматици назива старомакедонским. У X и XI веку глаголица остаје основно писмо словенске писмености у Македонији, док су македонски текстови из друге половине XII и почетком XIII века већ писани ћирилицом. У овом периоду значајан је византијски и српски утицај као и оријентални утицаји у време турске инвазије на Балкан.

Новији период развоја македонског језика може се поделити на три дела: од почетка XIX века до балканских ратова 1912–1913, од поделе Македоније 1913. између Србије, Грчке и Бугарске до II светског рата и од краја II светског рата до данас. У првом периоду, у коме се издвајају доминација црквено-словенска и доминација грчка, у процесу стварања савременог књижевног језика, јасно се разликују два становишта: стварање заједничког бугарско-македонског језика и формирање независног македонског народног језика. У прегледу се наводе најзначајнији представници једног или другог становишта (Партениј Зографски, Кузман Шапкарев, Димитрије Македонски, Вениамин Мачуковски, Ђорђи Пулевски, Крсте П. Мисирков). У периоду између два рата утицај српског, грчког и бугарског на македонски језик осећа се нарочито у области лексике, у коју су, постепено, продирали и европеизми и интернационализми.

Македонски језик проглашен је званичним језиком македонске републике за време II светског рата. Фонолошки и граматички систем савременог македонског језика јесте систем централне групе дијалеката западног комплекса, који садржи и бројне елементе источномакедонске лексике. Саставни део македонске лексике представљају и турцизми, као и персијске и арапске позајмице. У односу на раније периоде, данас су позајмице из грчког малобројне. У сталним контактима са српскохрватским језиком осећа се велики утицај овог језика, нарочито у средствима масовне комуникације.

Поглавље под насловом *Конфронтација података о условима формирања и степену кодификације норме општег полског и македонског језика* садржи следеће одељке: *Специфичност ћирило-методијевске кодификације, Генеа садашњих стандарда, Дијалекатска основа садашњих стандарда, Социјална основа стандарда, Узална и проскриптивна норма, Средства ширења проскриптивне норме.*

Четврто поглавље *Увода* говори о социјалној диференцијацији полског и македонског језика и о карактеру и динамици процеса интеграције. Постојање, с једне стране, дијалекатских система, а, с друге, општег језичког система, омогућава да се опише социјална диференцијација, схваћена као тежња да се пређе из дијалекатских система у општи систем. Ти процеси се могу поделити у две групе: једна је карактеристична за сеоску средину, друга за градску. Социјална диференцијација језика, дакле, подразумева стадијуме прелажења са дијалекта на општи језик. Прелазну зону аутори називају језичким супстандардом или интердијалектом.

Чврсто повезани са социјалном диференцијацијом језика јесу процеси интеграције под којима се подразумева експанзија општег језика и регрес дијалеката. Све до рата полска ситуација је била таква да је многима сопствени дијалекатски систем био читавог живота једини језик споразумевања. До промена долази после II светског рата. Упознавање сеоског становништва са општим језиком доводи до регреса дијалекта који се испољава на два начина: или се он елиминише у контакту са носиоцима општег језика, или се из сопственог језика потпуно елиминишу одређене особине које се сматрају дијалекатским (тј. различитим од општег језика). Језичка ситуација у граду је, међутим, много компликованија него на селу. Осим општег језика, чијих је носилаца било највише, ту се стварао (до II светског рата) специфични градски супстандард, који је подсећао на сеоски интердијалекат. После II светског рата долази до промена чији је резултат велики број носилаца супстандарда у граду, што је довело до снижавања норме стандардног система.

За македонску ситуацију највећи значај имају процес урбанизације и вероисповест становништва. Језичка диференцијација на релацији село-град била је у Македонији до II светског рата врло дубока, јер су контакти између села и града били ретки. Разлике се уочавају на свим нивоима језичке структуре, посебно у области фонетике и лексике. За македонске градске дијалекте карактеристичне су, с једне стране, иновације, с друге,

пак, архаизми. У погледу вероисповести постоје села чисто православна, чисто муслиманска, или мешовита. Прелазак из једне религије у другу утицао је на то да се у истој дијалекатској средини формирају две језичке варијанте које одговарају двома етно-социјалним групама. Код муслиманског сеоског становништва доминирају елементи турске, арапске или персијске лексике, а појављују се и албанске позајмице. У граду је и овде ситуација сложенија. Код старијег градског становништва, поред општег језика, налазимо и старе градске дијалекте, настале непосредно на дијалекатској основи. Њихова симбиоза доводи до појаве локалне градске колоквијалне норме. Новији досељеници из села у градове, који су носиоци народних дијалеката, свесно теже да овладају општим језиком.

Статус Македоније као једне од република у вишејезичкој федерацији има већег утицаја на језичку ситуацију у граду неголи на селу. О томе се говори у поглављу под насловом *Конфронтација података о социјалној диференцијацији полског и македонског језика*, који садржи следеће одељке: *Језичка ситуација на селу*, *Језичка ситуација у граду*.

За овакву концепцију будуће полско-македонске конфронтативне граматике аутори су се, свакако, одлучили после дуготрајних дискусија у којима су се, понекад, испољавали и различити научни ставови. Конфронтирање два језика којим се показују њихове сличности и разлике чини се да се најбоље може извршити управо на овакав начин — ако се полази од дијалекатске основе конфронтираних језика до тзв. општег језика, полазећи од фонологије, преко морфологије, флексије, твобе речи, морфотаксе до синтаксе. На тај начин се затвара круг, тј. покривене су све оне области језика које подлежу конфронтирању.

Конципирана на овакав начин, полско-македонска конфронтативна граматика биће од велике користи како македонистима, тако и полонистима. Књига овакве врсте представља важан допринос славистичкој науци. Она може да послужи и као прототип за израду других конфронтативних граматика сродних језика.

Београд

Мирјана Костић-Голубић

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС СЛАВИСТА

Сваке пете године одржавају се редовни међународни конгреси слависта — стручњака за словенске језике, књижевности и културе у историјском раздобљу и данас. На тим скуповима се окупља широк круг лингвиста, фолклориста и литературолога из целог света. Тако је било и овог пута, у Софији, где је од 15. до 21. септембра 1988. године одржан *X међународен конгрес на славистите* (како гласи званични назив скупа на језику домаћина). Треба се овог пута подсетити на скоро шездесетогодишњу традицију одржавања овог најзначајнијег скупа у славистичком свету: први међународни конгрес слависта одржан је 1919. године у златном Прагу, други у Варшави 1934, а трећи је требало одржати 1939. у Београду. Иако су све припреме биле обављене и издато неколико свезака конгресних материјала, одржавање скупа је спречио почетак другог светског рата, који је означио највећу опасност у историји по словенске народе и њихове културе. Београдски међународни славистички састанак 1955. године (председник организационог одбора Александар Белић, секретар Кирил Тарановски) имао је функцију неодржаног конгреса и важне карике на путу славистичке сарадње. Оснивају се Међународни славистички комитет и бројне његове комисије. Даљи конгреси слависта одржавају се по устаљеном реду (Москва, 1958; Софија, 1963; Праг, 1968; Варшава, 1973; Загреб, 1978). Претходни конгрес, девети по реду, одржан је у древном Кијеву 1983; домаћин наредног, једанаестог, треба да буде Братислава 1993.

Да би читаоци могли да стекну општу представу о научном профилу конгреса, о ширини његове тематике и о учешћу југословенских слависта (укључујући и оне који раде данас на другим универзитетима у свету), навешћемо називе секција и подсекција и осврнућемо се на тематику реферата југословенских аутора.

У оквиру *лингвистичке секције* радило је пет подсекција. У првој („Структура и историја православеног језика; балтичко-словенски етнолингвистички односи“) од југословенских аутора учествовао је Радмил Маројевић са рефератом о реконструкцији православеног система посесивних категорија и посесивних изведеница. У другој („Компаративно

и историјско изучавање словенских језика и дијалеката; међујезички контакти; ономастика“) учешће југословенских лингвиста било је бројније: Павле Ивић је говорио о правцима развоја прозодијског система у словенским језицима, Радослав Катичић је пошао трагом текстова којима се реконструише један правословенски мит и обред плодности, Асим Пецо је предложио класификацију језичких контаката и говорио о њиховом утицају на језички систем, а Коста Пеев је истраживао промене у категорији рода у југоисточним македонским говорима које је осматрао као резултат међујезичких контаката. Из ономастике су реферати Митра Пешикана о дијалектолошким сведочанствима штокавске историјске ономастике, Оливере Јашар-Настеве о интеграцији турских елемената у македонском патронимском систему, Трајка Стаматоског о новим тенденцијама развоја личних имена јужнословенских народа и Милице Грковић о карактеристикама антропонимије јужних Словена у средњем веку. Са посебном пажњом је очекиван реферат Петра Шимуновића о словенско-романским прожимањима у топонимији Јадрана, али је аутор, због изненадне болести, био спречен да га прочита. *Трећа* подсекција је била посвећена теми „Конфронтативно (типолошко) и ареално проучавање словенских језика и дијалеката“, а *четврта* тематској области „Проучавање структурних и семантичких специфичности савремених словенских језика; социалингвистика; лингвистика текста“. У четвртој подсекцији је прочитан реферат Милке Ивић о неким српскохрватским граматичким феноменима условљеним „емпатијом“, а још су говорили Далибор Брозовић о специфичним карактеристикама социалингвистичке проблематике у словенском свету, Благоја Корубин о неутрализацији семантичког обележја „контраст“ код демонстратива, Борис Марков о страном утицају на термине сродства у савременим словенским језицима, Људмил Спасов о степену нормираности словенске синтаксе у светлости македонске и полске синтаксичке литературе и Предраг Пипер о семантичком систему заменица у српскохрватском језику у поређењу са руским. *Пета* подсекција, у којој се развијала жива, на моменте жучна дискусија, била је посвећена теми „Суштина и развој старословенског језика; његова улога у формирању и развоју других словенских језика“; а у њој су имали реферате Олга Недељковић о језичким нивоима и одликама диглосије у средњовековним књижевностима православних Словена, Александар Младеновић о улози руске редакције старословенског језика у формирању књижевног језика код Срба новијег времена, Вангелија Десподова о грцизмима у лексички материјалне културе и Гордана Јовановић о јеванђељској лексички у јужнословенској ћирилској традицији.

Науци о књижевности је било посвећено шест подсекција („Старе словенске књижевности до краја XV века и улога старословенске литературе у њиховом развоју“, „Хуманизам у словенским књижевностима“, „Словенске књижевности у контексту светског књижевног развоја током XIX и XX века — правци и жанрови“, „Естетички сис-

тем социјалистичког реализма и етичка проблематика у савременим словенским књижевностима“, „Историјска поетика словенских књижевности“, „Теорија књижевности у словенским земљама“). У *првој* секцији је говорила Вера Стојчевска-Антић о међусобним утицајима средњовековних словенских књижевности, у *другој* Никица Колумбић о генерацији хуманиста у хрватској књижевности, у *трећој* Невенка Кошутин-Брозовић о рецепцији и преводу дела Христа Ботева у Хрватској, Милан Ђурчинов о савременој македонској књижевности у контексту светског књижевног развоја, Иво Франгеш о курланској трилогији Мирка Божића, Фрања Грчевић и Звонко Ковач о концепцији и резултатима пројекта „Компаративно проучавање југословенских/јужнословенских књижевности“, Сава Пенчић о традицији руског класичног реализма у савременој српској романескној прози, а у *петој* Миливоје Јовановић о Толстојевим традицијама у стваралаштву Бабела и Фадејева и Мухсин Ризвић о развојним етапама старије муслиманске књижевности.

Литерарно-лингвистичка проблематика обрађивана је у подсекцијама „Компаративна поетика у словенским књижевностима са синхроним и дијахроним аспекта“, „Проблеми и методи компаративне стилистике; питања текстологије“, „Компаративно проучавање словенске версификације“, „Питања књижевног преводу на словенске језике и са словенских језика“, „Речници језика словенских писаца“. У *другој* подсекцији Јосип Матешин је говорио о живописности фразема, у *трећој* Мирослав Кравар о хексаметру бугарског „Хомера“, Зденка Рибарова о грчким синтаксичким елементима у парамејницима и о њиховој дистрибуцији у вези са еволуцијом текста, Лидија Славеска о значају текстолошких упоређивања за утврђивање редакција јужнословенских триода, Димитрије Стефановић о месецословима у XIII и XIV веку, а у *четвртој* Драгољуб Величковић о преводу руских и српскохрватских паремија које садрже ономастичку лексiku и Александар Спасов о македонско-руским књижевним утицајима и узајамном преводу до краја другог светског рата.

У секцији посвећеној фолклористици говорило се, између осталог, о реконструкцији заједничких словенских текстова и мотива, о уметничком систему словенског фолклора, о узајамном утицају фолклора словенских и несловенских народа, о обредним облицима фолклора. Прочитана су и два југословенска реферата — Владимира Бована о класификацији српскохрватске народне књижевности и Владимира Цветановића о фолклорним елементима у српској књижевности на Косову.

У секцији посвећеној *историјској проблематици* говорило се, између осталог, о етногенези Словена као интердисциплинарном проблему историје, лингвистике, археологије, антропологије, фолклористике и етнографије, о старословенској култури, о општесловенским проблемима материјалне и духовне културе словенских народа и о историји славистике. У оквиру ове последње теме обележен је јубилеј Вука Караџића (рефератима

Слободана Марковића и Зорана Константиновића), док је о значају рада Радована Кошутића за развој славистике код Срба запажено излагање имао Ђорђе Живановић. И, најајад, у оквиру подсекције о друштвеној мисли словенских народа у другој половини XIX и почетку XX века говорио је Блаже Ристовски о македонској друштвеној мисли у наведеном периоду и корелацији са развојем славистике и друштвене мисли суседних народа.

Софијски међународни конгрес слависта остаће забележен и по необично жустрој полемици која се водила између совјетских лингвиста (Алексејева, Живова, Верешчагина) и њихових бугарских колега. На страни совјетских палеослависта били су научни аргументи, а на страни бугарских филолога — препуна сала домаћег научног подмлатка која повремено није дозвољавала колегама из других земаља да изложе своју аргументацију. Спор се водио око термина *старословенски* или (*старо*)*црквенословенски језик*, којим се, са ретким изузецима, служе слависти из свих других земаља, и термина *старобугарски језик*, који користи листом сва бугарска филологија нашега времена и покоји слависта, пробугарски настројен, из других земаља. Ствар је у томе што наши суседи желе да присвоје старословенски језик, литературу и културу, који су заједничка словенска баштина, па су и у самом програму, уместо научних термина, фигурирали „старобугарски језик“, „стара бугарска литература“ и „старобугарска култура“ (старобългарския език, старата българска литература, старобългарска култура). Совјетски старословениста Верешчагин лепо је истакао да је и Лескин, који је у прошлом веку увео термин „старобугарски језик“, схватао условност и проблематичност термина: Лескин је термин увео у полемици са присталицама панонске теорије о пореклу црквенословенског језика, да би истакао да је тај језик настао у источној грани јужнословенског дијалекта, али је немачки слависта био свестан неприкладности термина (компонента „бугарски“ везује се за један од турско-татарских народа и језика, у контакту са којим је настао савремени бугарски језик). Совјетски лингвиста истиче да је и Лескин термин „старобугарски језик“ употребљавао паралелно са термином „црквенословенски језик“.

Ми бисмо са своје стране додали да термин „старобугарски језик“ (кад се он примењује да означи старословенски језик), у складу са савременим научним спознајама, не може да издржи научну критику. Прво, македонски Словени из околине Солуна, чији је говор послужио као основа на којој су Ђирило и Методије, уз снажан утицај свог матерњег, грчког језика у лексички и синтакси, створили први књижевни језик словенски за црквену употребу — свој језик нису називали бугарским нити себе Бугарима. Тај назив примили су преци данашњих Бугара тек два-три века доцније, примивши етничко име својих освајача, у контакту са којима је и њихов језик типолошки знатно изменио свој словенски лик. Друго, старословенски језик најстаријих споменика нема типолошке одлике бугарског језика; он је типолошки узев неупоредиво ближи српскохрватском и словеначком језику. Према томе, језик који није *бугарски* по својим особинама не

може да буде ни *(старо)бугарски*. Старословенски језик би најтачније било дефинисати као јужнословенски дијалекат прасловенског језика из позне фазе његовог развоја, унапређен у ранг црквеног и уопште књижевног језика.

Једина особина по којој Бугари својатају овај језик јесте судбина гласовних група **tj*, **dj*, које су у бугарском, као и у старословенском, дале рефлексе *шт*, *жд*. Али и та идентичност је на овом конгресу доведена у питање. С једне стране, амерички слависта Бирнбаум, први говорник на старословенистичкој секцији, обновио је теорију руског научника Дурновоа, по којој у најстаријим старословенским споменицима нису посведочени рефлекс *шт*, *жд*, него гласови слични српскохрватском *ћ*, *ђ*, односно одговарајућим македонским сугласницима. С друге стране, совјетски лингвиста Хелимски у свом реферату „Венгерский язык как источник для православянской реконструкции и реконструкции славянского языка Паннонии“ наводи да су у неким говорима словенског живља Паноније које су Мађари асимиловали — посведочени рефлекс *шт*, *жд*. То, заправо, значи, да рефлекс *шт*, *жд* на словенском југу у прво време нису били стабилизовани — да су се сретали облици са метатезом и без метатезе. Другим речима, и кад би се за старословенски прихватили рефлекс *шт*, *жд*, то никако не значи да су они били само у језику предака данашњих Бугара.

Бугари су, треба и на то подсетити, сами себе искључили из великог међународног пројекта „Општесловенски лингвистички атлас“. Ту белу мрљу покушали су да попуне на неадекватан начин: издали су за овај конгрес прву свеску сепаратног „Бугарског лингвистичког атласа“, на чијим картама су уз бугарске говоре прикључени и сви македонски говори и знатан део граничних српских говора. Све то сведочи да је данашња бугарска филологија, на жалост, и у вертикалном (историјском) и хоризонталном (географском) смислу — у служби великобугарске идеје.

Москва

Радмило Маројевић

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1987. годину¹

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Југославији

Ову библиографију израдили су: за СР Србију: *Јасна Влајић-Поповић, Биљана Вукмановић-Мојсиловић, Владо Ђукановић, Неђо Јошић, Ксенија Кончаревић, Љиљана Ламбић-Божовић, Андреј Пешикан, Михаило Шћепановић, Љиља Спасић* (за САП Војводину), *Мехди Барди* (за САП Косово); за СР Црну Гору: *Ристо Радуновић*; за СР Босну и Херцеговину *Невенка Новаковић-Стефановић, Срето Танасић*; за СР Хрватску: *Марта Вончина*; за СР Македонију *Радмила Баскић*; за СР Словенију: *Марко Крањец*.

Скраћенице

Anali	Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, Dubrovnik
ANU BiH	у појединим насловима: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
АП	Археографски прилози, Београд
АФФ	Анали Филолошког факултета
БВ	Библиографски вјесник, Цетиње
BZL	Bilten Zavoda za lingvistiku, Zagreb
Бока	Бока, Зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег-Нови
BPFF	Buletini i Punimeve i Fakultet Filozofik (Zbornik radova Filozofskog fakulteta), Priština
Vestnik	Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti), Ljubljana
ViO	Vzgoja in izobraževanja, Ljubljana
ГЗФФУС	Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот, Скопје

¹ Библиографске јединице заостале из ранијих година (углавном из 1986. али и ранијих) обележене су знаком * после редног броја, нпр. 352*.

ГЗБ ФилолФУС	Годишен зборник на Филолошкиот факултет на Универзитетот, Скопје
Гл	Гласник Црногорске академије наука и умјетности, Титоград
Glasnik SM	Glasnik Slovenske matice, Ljubljana
ГлЕИ	Гласник Етнографског института, Београд
ГНФ	Годишњак Наставничког факултета, Никшић
Grada	Grada za povijest književnosti Hrvatske, JAZU, Zagreb
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад
GJASShF	Gjurmime Albanologjike, Serija e Shkencave Filologjike (Албаноолошка истраживања, Серија филолошких наука), Приштина
DHK	Dani Hrvatskog kazališta, Split
ЖА	Жива антика, Скопје
ЖЈ	Живи језици, Београд
ZbVPŠPz	Zbornik radova. Viša pedagoška škola, Prizren
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд
ЗМСКЈ	Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад
ЗМСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад
ЗМСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ZbSVS	Zbornik Spolku vojvodinskih slovistikov, Novi Sad
ЗФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ЗФФП	Зборник Филозофског факултета, Приштина
ZESCCP	Zagreb, English-Serbocroatian Contrastive Project
ZZK	Zavod za znanost o književnosti, Zagreb
ZZŠ	Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Zagreb
ZJ	Zavod za jezik, Zagreb
ZLFF	Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZR	Zadarska revija, Zadar
IFF	Institut za filologiju i folkloristiku, Zagreb
ISJK	у појединим насловима: Institut za strane jezike i književnosti, Novi Sad
JAZU	у појединим насловима: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
JSSS	Jugoslavenski seminar za strane slaviste, Zadar
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд
КЖ	Културен живот, Скопје
КИ	Књижевна историја, Београд
КК	Književni krug, Split
КЊЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић, прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
Копча	Копча — Преводилачке споне, зборник радова, Нови Сад
ЛЗБ	Литературен збор, Скопје
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад
МаК	Македонистика, Скопје

MJ	Македонски јазик, Скопје
MR	Macedonian Review, Skopje
MC	Матица српска, Нови Сад
MФ	Македонски фолклор, Скопје
MH	Matica hrvatska, Zagreb
HJ	Наш Језик, Београд
NRazgl	Naši razgledi, Ljubljana
н.с.	у појединим насловима: нова серија
HCCYBD	Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд
HCTB	Народно стваралаштво, Београд
NT	Naše teme, Zagreb
NU	Narodna umjetnost, Zagreb
OJ	Onomastica Jugoslavica, Zagreb
ОП	Ономатолошки прилози, Београд
ПД	Просветно дело, Скопје
ПК	Преводна књижевност, Београд
Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
PmShPPz	Përmbledhje punimesh. Shkolla e Lartë Pedagogjike, Prizren
ПР	Просветни рад, Титоград
Прил	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
Прил МАНУ Одл. за лингв. и лит. наука	Прилози Македонска академија на науките и уметностите, Одделе- ние за лингвистика и литературна наука, Скопје
PrNShJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, Banja Luka
Radovi ANU BiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjelje- nje društvenih nauka, Sarajevo
Раз	Разгledi, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZJ	Rasprave Zavoda za jezik, Zagreb
RZZR	Radovi Zavoda za znanstveni rad, Varaždin
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RSI	Radovi Staroslavenskog instituta, Zagreb
RCZR	Radovi Centra za znanstveni rad, Vinkovci
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SAZU	у појединим насловима: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
САНУ	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности, Београд
СДЗб	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SDPLJ	Savez društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije
SJ	Strani jezici, Zagreb
SL	Suvremena lingvistika, Zagreb
SMNHSJ	Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika, Zagreb

SNGjLKSh	Seminari ndërkombetar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqip-tare (Međunarodni seminar za albanski jezik, književnost i kulturu), Priština
SLP-J	Studia linguistica Polono-Jugoslavica
SNL	Sveučilišna naklada Liber, Zagreb
Сов	Современост, Скопје
SodP	Sodobna pedagogika, Ljubljana
SOL	Lingvistički časopis, Zagreb
SR	Slavistična revija, Maribor
SRAZ	Studia Romanica et Anglica Zagabiensia, Zagreb
CC	Славистични студии, Скопје
SSJLK	Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Predavanja, Ljub-ljana
SSFFZ	Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Zadar
Срп	Сремех, Прилеп
SCSCI	Studii contrastivi serbocroato-italiani, Zagreb
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
FP	Filološki pregled, Beograd
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
ХСРКИ	Хорватскосербско-руские контрастивные исследования, Загреб
HFD	Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
ЦАНУ	у појединим насловима: Црногорска академија наука и умјетности, Титоград
ČR	Čakavska rič, Split
ŠK	Školska knjiga, Zagreb

I. Општи теоријско-методолошки проблеми

1. Alain, O jeziku, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 7–8.
Превео Боснић Емир.
2. Andrijašević Marin, в. бр. 32.
3. Antonić Ivana, Roman Jakobson, Šest predavanja o zvuku i značenju, Novi Sad 1986, Polja 32/330–331 (1986, Novi Sad) 381–382.
Приказ.
4. Bačić Aida, Gérard Genette, Mimologije — Put u Kratiliju, prijevod: Nada Vajs, Biblioteka Teka, GZH, Zagreb, 1985, SOL 2/1, 4 (1987, Zagreb), 106–109.
Приказ.
5. Bakran Juraj, Proceedings of the tenth international Congress of Phonetic Sciences, Holland 1984, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 93–97.
6. Batistić Tatjana, M. A.K. Halliday, An Introduction to Functional Grammar, Edward Arnold (Publishers), London 1985, XXXV+387 str., ЈФ XLIII (1987) 273–278.
Приказ.
7. Батистић Татјана, Усмјеравање језичког описа — од граматике до језичке компетенције (наставак), НЈ XXVII/3–4 (1987) 171–223.
Са библиографијом.

8. Bausinger Hermann, Jezik v etnologiji, Traditiones 16 (1987, Ljubljana) 35–49.
Prevedla Ingrid Slavec. — Povzetek v nemščini.
9. Biti Vladimir, Tekst između semiotike i hermeneutike, Republika XLIII/7–8 (1987, Zagreb) 140–151.
10. Boadžijev Damjan, Kompjutorsko razumijevanje jezika, Dometi XX/5 (1987, Rijeka) 321–325.
Резиме на енглеском.
11. Bolta Marija, Tvorbeno-pretvorbena skladnja N. Chomskega, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor 1987, 124 str., 8°.
12. Bosto Sulejman, Hermeneutička teorija jezika: problem jezika u filozofskoj hermeneutici Hansa Georga Gadamera, Veselin Masleša, Sarajevo 1987, 134, 22 cm.
Докторска дисертација одбрањена на Филозофском факултету у Сарајеву 1985.
Литература од стр. 127–132.
13. Brabcová Radoslava, F. Štícha, Utváření a hierarchizace struktury větného znaku, Univerzita Karlova, Praha 1984, 36MCC 32 (1987) 203–204.
Приказ.
- 14.* Bratanić Maja, Dvojezični rječnik kao izvor informacija o stranoj kulturi, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 53–59.
Резиме на енглеском.
15. Bračić Stojan, Zum Begriff der kommunikativen Funktion in der Linguistik, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 23–32.
Povzetek v slovenščini.
16. Bugarski Ranko, в. бр. 174.
- 17.* Bugarski Ranko, Jezik u društvu, Prosveta, Beograd 1986, 338, 17 cm.
- 18.* Bugarski Ranko, O pojmu jezičke kulture, Govor 3/1 (1986, Zagreb) 27–32.
Резиме на енглеском.
19. Bugarski Ranko, Ka integraciji lingvistike, Odjek XL/22–23 (1987, Sarajevo) 27.
- 20.* Velčić Mirna, в. бр. 82.
- 21.* Velčić Mirna, Pragmatička dimenzija teksta, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 403–410.
Резиме на енглеском.
22. Velčić Mirna, Tragovima teorije iskazivanja, Republika XLIII/11–12 (1987, Zagreb) 43–56.
23. Velčić Mirna, Uvod u lingvistiku teksta, Školska knjiga, Zagreb 1987, 147, 21 cm.
Резиме на енглеском.
Библиографија од стр. 136–141.
24. Vidanović Đorđe, Lingvistička argumentacija i evidencija, Gradina XXII/5–6 (1987, Niš) 174–187.

25. Vukomanović Slavko, в. бр. 160.
26. Vukomanović Slavko, Jezik, društvo, nacija, Jugoslovenska revija, Beograd 1987, 165, 24 cm.
- 27.* Vuletić Branko, Govorni izraz emocije, Govor 3/1 (1986, Zagreb) 33–38.
Резиме на енглеском.
- 28.* Gvozdanović Jadranka, Subject and Object in Serbo–Croatian and Evidence for Linguistic Theories, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 97–108.
Резиме на хрватско-српском.
29. Guillaume Gustave, Psihosistematika: definicija i metoda, SJ XVI/ 3–4 (1987, Zagreb) 169–175.
Резиме на француском.
30. Gojmerac Mirko, Leksikologija, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 51–61.
Резиме на немачком.
31. Gospodnetić Jugoslav, Načela fonetike i njezin napredak, Govor IV/1 (1987, Zagreb) 1–18.
Резиме на енглеском.
32. Granić Jagoda, Lingvistika i marksizam, Zbornik (Izbor: Marin Andrijašević i Milorad Pupovac), Centar CK SKH za idejno–teorijski rad Vladimir Bakarić, Zagreb 1985, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 117–121.
Приказ.
33. Grochowski Maciej, O kryteriach określania przedmiotu leksikologii, SLP–J 5(1987) 151–155.
Резиме на македонском.
34. Grochowski Maciej, On defining the meaning of words for concrete objects, ЗБМСФЛ XXX/2 (1987) 21–25.
Са литературом.
Резиме на српскохрватском.
- 35.* Guberina Petar, Govor i prostor, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 87–95.
Резиме на француском.
- 36.* Guberina Petar, Lingvistika govora kao lingvistika osnova verbotonalnog sistema i strukturalizam u općoj lingvistici, Govor 3/1 (1986, Zagreb) 3–18.
Резиме на енглеском.
- 37.* Данџес Алан, Текстура, текст и контекст, ГлЕИ XXXV (1986, Београд) 111–124.
Превела са енглеског Мирослава Малешевић.
- 38.* Defterdarević–Muradbegović Almasa, Kako umjetnički tekst otkriva govor, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 51–67.
Са литературом.
Резиме на енглеском.

39. Ducrot Oswald, Nacrt za jednu polifonijsku teoriju iskazivanja, prev. Lovorka Zergollen, Republika XLIII/11–12 (1987, Zagreb) 57–72.
Из књиге „Le dire et le dit“, Paris 1984.
Са литературом.
40. Ducrot Oswald, Cvetan Todorov, Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku, prev. Sanja Grahek, Mihajlo Popović, Prosveta, Beograd 1987, 2 knj.
Са литературом.
- 41.* Dürmüler Urs, Sociolingvistički aspekti zidnih natpisa sprejom (graffiti), prevela sa engleskog Svetlana Berisavljević, Polja 32/327 (1986, Novi Sad) 253–254.
42. Dobrenov Marija, Determinativi i njihova pragmatika, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 229–235.
Са библиографијом.
Резиме на немачком.
43. Dudok Miroslav, Vnútrotextový rámec v teorii textu, Nový život 39, číslo 5–6 (1987, Novi Sad) 396–408.
Са литературом.
44. Dorđević Milan, Matematička lingvistika i pesništvo, Mladost, Beograd 1987, 212, 17 cm.
- 45.* Eco Umberto, в. бр. 147.
46. Ellis John, в. бр. 178.
47. Genette Gérard, в. бр. 4.
48. Ivanetić Nada, što je pragmalingvistika, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 12–18.
Резиме на немачком.
- 49.* Ivas Ivan, Gerrard A. Hauser, Introduction to rhetorical Theory, New York 1986, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 98–108.
Приказ.
50. Ivas Ivan. Za (od)govornost, Kultura 76–77 (1987, Beograd) 179–185.
О језику масовних комуникација.
- 51.* Ivić Milka, Jedan prilog problematici metafore, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 123–127.
Резиме на енглеском.
52. Iser Wolfgang, Činovi fingiranja ili što je fiktivno u funkcionalnom tekstu?, prev. Marijan Bobinac, UR XXXI/4 (1987) 311–336.
Резиме на немачком.
53. Јовановски Метод, Цек ке беше центлмен ако знаше француски, Стремеж XXXI/10 (1987, Прилеп) 765–768.
О књизи „Лингвистика и колонијализам“ Жан Луја Калвеа.
54. Јовић Душан, в. бр. 103.

55. Juriš Marija. Dvojezičnost: Izguba ali pridobitev identitete? (Referat na 18. Koroških kulturnih dnevih, 29–30.12.1986.), Teorija in praksa XXIV/12 (1987, Ljubljana) 1642–1652.

56. Jutronić–Tihomirović Dunja, в. бр. 121.

57. Jutronić–Tihomirović Dunja, Jezične promjene i internacionalističko objašnjenje, RFFZ 26 (1987, Zadar) 61–75.

Резиме на енглеском.

58. Jutronić–Tihomirović Dunja, Peter Trudgill, Dialects in Contact, Basil Blackwell, Oxford 1986., ЗМСФЈ XXX/2 (1987) 152–157.

Са литературом.

59. Jutronić–Tihomirović Dunja, James Milroy, Lesley Milroy, Authority in Language, Investigating Language Prescription and Standardization, Routledge and Kegan Paul, London 1985, SJ XVI/2 (1987, Zagreb) 120–123.

Приказ.

60.* Jakobson Roman, в. бр. 3.

61. Cassirer Ernst, в. бр. 89.

62. Karahasan Dževad, O jeziku i strahu, Veselin masleša, Sarajevo 1987, 222, 20 cm.

63.* Karadža–Garić Mevlida, Dvostrukost prirode termina. Udio stručnjaka iz različitih oblasti u radu na terminologiji, Odjek XXXIX/8 (1986, Sarajevo) 7.

64.* Katičić Radoslav, Novi jezikoslovni ogledi, Školska knjiga, Zagreb 1986, 339.

65. Katičić Radoslav, O nekim temeljnim pitanjima jezikoslovlja, Republika XLIII/9–10 (1987, Zagreb) 109–116.

66.* Coward Rosalind, в. бр. 178.

67. Kirchhoff Hans–Joachim, Komunikativno sredstvo strokovni jezik, Vestnik XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 98–101.

Prevedel Stojan Bračić.

68. Ковачевић Милош, Прескрипцијом против језичких и стилских законитости, КњЈ XXXIV/3–4 (1987) 158–172.

Резиме на немачком.

69.* Comrie Bernard, в. бр. 161.

70. Konstantinović Šaumjan S., Kibernetika i jezik, prev. Bogdan L. Dabić, Dijalog 5–6 (1987, Sarajevo) 150–162.

Из књиге „Problèmes du langage“, Paris 1965.

Резиме на енглеском.

71. Кораш Гордана, Различити степени кохезије између глагола и глаголске прилошке одредбе, АФФ 18 (1987) 301–306.

С литературом.

Резиме на енглеском.

72. Kocbek Edvard, Dialektika besede, 2000 35/36 (1987, Ljubljana) 11–23.
Zapiski iz zapuščine; ob eseu Misli o jeziku, Sodobnost 1963, št. 6.
- 73.* Cooc Albert, в. бр. 166.
- 74.* Cook Albert, Mit i jezik, prev. Dušana Puhalo, Rad, Beograd 1986, 393, 20 cm.
- 75.* Kunst—Gnamuš Olga, Proturiječja komunikacije, Govor 3/1 (1986, Zagreb), 39–54.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
76. Kunst—Gnamuš Olga, Linguistic form between system and use, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 11–21.
Povzetek v slovenščini.
77. Levinger Jasna, Sporazumijevanje i nesporazumi u konverzaciji, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 41–50.
Резиме на енглеском.
- 78.* Lieber Rochelle, в. бр. 129.
79. Ličen Marina, Ilokutivni tip „poravnanje“, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 197–204.
Са табелама.
Резиме на српскохрватском.
80. Leech Geoffrey N., в. бр. 149.
- 81.* Martinet André, Stanje u opštoj lingvistici, prevod Dušana Točanac, Zbornik za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 7–18.
- 82.* Matanović Julijana, Lingvistika teksta, Quorum II/6 (1986, Zagreb) 233–236.
О чланку „Тематем о лингвистици текста“ Мирне Велчић у часопису „Ревизија“ 5–6, 1985.
83. Matasović Ranko, Nenad Mišćević i Matjaž Potrč, Kontekst i značenje, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1987, SOL 2/2, 4 (1987, Rijeka) 118–123.
Приказ.
84. Meyer Michel, Retorika i argumentacija, prev. Bratislav Petrović, Republika XLIII/11–12 (1987, Zagreb) 116–132.
Из књиге „Meaning and reading“, Амстердам 1983.
85. Mikulić Gordana, в. бр. 159.
86. Mikulić Gordana, Između pitanja i odgovora, SJ XVI/2 (1987) 69–74.
О дијалошкој организацији.
Са литературом.
Резиме на енглеском.

87. Müller Barbara, Zur Darstellung von Funktionswörtern im Wörterbuch, JФ XLIII (1987) 101–110.

Са литературом.

Резиме на руском.

88. Müller Barbara, Нека запажања у вези са нивоима еквивалентности, НССУВД 16/3 (1987) 43–50.

С литературом.

Резиме на немачком.

89. Miloš Damir, Ernest Cassirer, Filozofija simboličkih oblika I–III, Dnevnik – Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad 1985, prijevod: Olga Kostrenševa, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 121–123.

Приказ.

90. Milroy James, в. бр. 59.

91. Milroy Lesley, в. бр. 59.

92. Minčić-Obradović Ksenija, Midhat Ridanović, Jezik i njegova struktura. Savremeno lingvističko osvjetljenje, Svjetlost, Biblioteka „Lingvistika – poetika“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1985, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 41–47.

Приказ.

93. Mihaljević Milan, Mehanizmi jezičnog opisa (Uvod u formalni aparat transformacijske gramatike), SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 13–39.

Резиме на енглеском.

94.* Mišeska-Tomić Olga, O odnosu teorije i primene u primenjenoj lingvistici, Gjuha dhe praktika 1–2 (1985, Priština) 33–40.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

95. Mišćević Nenad, в. бр. 83.

96. Мишчевић Ненад, Језик, ум и дјелатност, ЛМС CLXIII/439/1 (1987) 67–71.

97. Mišćević Nenad, Od misli do jezika, Izdavački centar Rijeka, Biblioteka Dometi Rijeka 1987, 188.

98. Mišćević Nenad, Potrč Matjaž, Kontekst i značenje, Izdavački centar Rijeka, Biblioteka Dometi, Rijeka 1987, 160.

99. Mladenov Marin, Metafora u jeziku javnog informisanja, Kultura 76–77 (1987, Beograd) 186–193.

100.* Никчевић Војислав П., Моногенетска и полигенетска теорија о језику, Овдје 18/204 (1986, Титоград) 11.

101. Ninković Adam, Problemi i perspektive, Jezik i međunarodno komuniciranje, Zbornik radova, Savez za eksperanto BiH, Sarajevo 1986, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 25.

Приказ.

102.* Opačić Gordana, Pečjak Vid, The Effect of Motivation and Emotions upon Linguistic Structures, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 255–260.

Резиме на хрватскојском.

103. Павковић Васа, Душан Јовић, Језички систем и поетска граматика, БИГЗ, Јединство, Београд 1985, 1–157, ЈФ XLIII (1987) 279–286.

Приказ.

104. Peleš Gajo, Diskurs, tekst i značenje, Dometi 20/11 (Rijeka, 1987) 807–823.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

105. Perić Aleksandar, Language Dichotomies, Binary Distinctive Features and Markedness, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 7–15.

Са библиографијом.

Резиме на енглеском и српскохрватском.

106. Perić Aleksandar, Jezik i nauka, Prevodilac VI/3 (1987, Beograd) 12–22.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

107. Pétursson Magnús, Ist Sandhi ein fiktives oder ein reales linguistisches Problem, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 127–133.

Povzetek v slovenščini.

108.* Pečjak Vid, в. бр. 102.

109. Pecheux Michel, O dekonstrukciji lingvističkih teorija, prev. Morana Čale–Knežević, Republika XLIII/11–12 (1987, Zagreb) 295–304.

Са литературом.

110. Piper Predrag, в. бр. 151.

111. Пипер Предраг, Референцијалност и исказ у исказу, АФФ 18 (1987) 263–272.

С литературом.

Резиме на руском.

112. Половина Весна, Актуелни проблеми лингвистичке прагматике, АФФ 18 (1987) 237–260.

Резиме на енглеском.

113. Popović Mirjana, Stereotipi u jeziku masovnih komunikacija, Kultura 76–76 (1987, Beograd) 194–199.

114. Potrč Matjaž, в. бр. 83, 98.

115. Potrč Matjaž, Jezik, misel in predmet, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1988, 276 str., 8°. (Zbirka Episteme).

116. Pupovac Milorad, в. бр. 32, 173.

117. Pupovac Milorad, Argumetacija u političkom govoru, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 63–85.

Резиме на немачком.

118. Puthanvettil Mohanan Karuvannur, в. бр. 128.

119. Radovan Mario, Jezik i logičko programiranje, *Klauzulna logika i dedukcija*, Dometi XX/5 (1987, Rijeka) 327–336.

Резиме на енглеском.

120. Radovanović Milorad, в. бр. 167, 169, 172.

121. Radovanović Milorad, O jeziku u dijaspori, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 191–196.

Приказ:

1. *Lingua in Diaspora. Studies in the Second Generation of Yugoslav Immigrant Shildren in Sweden*, Lund 1983, 233.

2. Dunja Jutronić–Tihomirović, Hrvatski jezik u SAD, Logos, Split 1985, 127.

122. Радовановић Милорад, У средишту језика, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 207–209.

Приказ:

Мидхат Риђановић, *Језик и његова структура — Савремено лингвистичко осејтење*, Свјетлост, Библиотека Лингвистика/Поетика, Сарајево 1985.

123.* Radovanović Milorad, Sociolingvistika, Književna zajednica Novog Sada, Dnevnik, Novi Sad 1986, 304.

124. Радовановић Милорад, Dubravko Škiljan, U pozadini znaka, Školska knjiga, Biblioteka Suvremena misao, Zagreb 1985, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 206–207.

Приказ.

125. Rajić Ljubiša, Problem objašnjenja u epistemologiji istorijske lingvistike, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 9–35.

Резиме на немачком.

126. Reiter Norbert, Die Irrtümer um den Idiolekt, ЗМСФЛ XXX/2 (1987) 7–19.

Са литературом.

127. Rakić Stanimir, O zasnivanju metričke teorije, Bruce Hayes, A Metrical Theory of Stress Rules, Indiana University Linguistic Club, Bloomington 1981, ЗМСФЛ XXX/2 (1987) 180–186.

Са библиографијом.

Приказ.

128. Rakić Stanimir, Novi razvoj generativne fonologije, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 196–199.

Приказ: Karuvannur Puthanvettil Mohanan, *Lexical Phonology*, Indiana University Linguistic Club 1982.

Са литературом.

129.* Rakić Stanimir, O strukturi leksikona, Rochelle Lieber, *On the organization of the lexicon*, Indiana University Linguistic Club, Bloomington 1981, JAZU, Razred za filološke znanosti Filologija 14 (1986, Zagreb), 291–294.

Резиме на енглеском.

130.* Ракић Станимир, Noam Chomsky, Синтаксичке структуре, Нови Сад 1984, Књижевна реч 15 (10.05.1986, Београд) 278.

Приказ.

131. Ridanović Midhat, в. бр. 92, 122.

132. Ricoeur Paul, Iskazivanje — iskaz — predmet u „Diskursu pripovjednoga teksta“, prev. Andrea Zlatar, Republika XLIII/11–12 (1987, Zagreb) 73–96.

Из књиге „Temps et récit“ књ. II, Paris 1984.

133.* Роус Донка, Варијантоста како стилска диференцијација, ЛЗБ XXXIII/6 (1986) 69–73.

134.* Savić Svenka, Psiholingvistika kod nas, JAZU, Razred za filološke znanosti Filologija 14, (1986, Zagreb) 295–304.

Резиме на енглеском.

135. Samardžija Marko, Četiri pitanja o biti valentnosti, RZSF XXII (1987) 85–105.

Резиме на енглеском.

136. Searle John, Šta je govorni čin, prev. Stanimir Rakić, Delo XXXIII/4 (1987, Beograd) 71–88.

137. Симић Радоје, Уз теорију о врстама речи, НЈ XXVII/3–4 (1987) 224–241.

138. Simić Radoje, Funkcija javne reči, Kultura 76–77 (1987, Beograd) 156–178.

139. Smokrović Nenad, Upotreba jeuika i određjenje referencije, Dometi XX/2–3 (1987, Rijeka) 85–90.

Резиме на енглеском.

140. Станивуковић Горан, Language and Literary Theory, eds. Benjamin A. Stolz, I. R. Titunik, Ljubomir Doležel, (Papers in Slavic Philology, 5), Ann Arbor, Michigan 1984, ЗМСС 33 (1987) 186–189.

Приказ.

141. Стевовић Сава, Језик између стандарда и књижевно-умјетничког стваралаштва, Гласник Одељења умјетности ЦАНУ 7 (1987), Титоград, 191–200.

Резиме на енглеском.

142. Stetter Christian, O koncepciji historijsko-pragmatičke lingvistike, prev. Mirjana Stančić, Republika XLIII/11–12 (1987, Zagreb) 134–157.

Са литературом.

143. Стефановски Љупчо, Јазичната норма во прескриптивната, дескриптивната и генеративната граматика, XIII научна дискусија, 25–30.

144. Stich Alexandr, Notes on the concept of Language Culture and its Content, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 7–18.

Резиме на српскохрватском.

145. Stolz Benjamin A., в. бр. 140.

146.* Schooneveld van Cornelis Hendrik, *Jezik, lingvistika, semantika*, Odjek XXXIX/8 (1986, Sarajevo) 9–19.

Интервју.

147.* Tadić Marko, Umberto Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, London 1984, *Kulturni radnik* 39/1, (1986, Zagreb) 222–230.

Приказ.

148. Tadić Marko, *Pragmatika u lingvistici*, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 87–104.

Резиме на енглеском.

149. Tadić Marko, Geoffrey N. Leech, *Principles of Pragmatics*, Longman, London (3) 1985, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 109–115.

Приказ.

150.* Tafra Branka, *Razgraničavanje homonimije i polisemije (leksikološki i leksikografski problem)*, JAZU, *Razred za filološke znanosti*, *Filologija* 14 (1986, Zagreb) 381–393.

Резиме на енглеском.

151. Terić Gordana, Predrag Piper, *Zamjenički prilozi (gramatički status i semantički tipovi)*, Institut za strane jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad 1983, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 123–125.

Приказ.

152. Todorov Cvetan, в. бр. 40.

153. Томашевић Бошко, *Естетика језика и песништво*, ЛМС CLXIII/439/3–4 (1987) 557–560.

154. Tošović Branko, *Funkcionalna stilistika kod nas i u svijetu*, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 19–34.

Са литературом.

Резиме на руском.

155. Trudgill Peter, в. бр. 58.

156.* Hauser Gerrard A., в. бр. 49.

157. Hayes Bruce, в. бр. 127.

158. Halliday M. A. K., в. бр. 6.

159. Horga Damir, Mikulić Gordana, *Sažetak kao mjera razumijevanja*, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 55–68.

Резиме на енглеском.

160. Cvijetić Ratimir, Slavko Vukomanović, *Jezik, društvo i nacija*, Beograd 1987, *Mostovi XIX/100* (1987, Pljevlja) 98–99.

Приказ.

161.* Црвенковска Емилија, *Јазични универзалии и лингвистичка типологија*, Трета програма — Радио програма 26 (1986, Скопје) 287–293.

О књизи Bernarda Comriea „*Language Universalis and Linguistic Typology*“.

162. * * *, Četiri pitanja profesoru Filipoviću, Sol 2/2, 4 (1987, Zagreb) 1–12.
Резиме на енглеском.
- 163.* Chomsky Noam, в. бр. 130.
164. Чомски Ноам, Лингвистичка аргументација и евиденција, Градина XXII/5–6 (1987, Ниш) 188–190.
165. * * *, Šest pitanja profesoru Dieteru Wunderlichu, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 1–8.
Резиме на немачком.
- 166.* Šifaković Miodrag B., Albert Cooc, Mit i jezik, Beograd 1986, Jedinstvo 42 (26.07.1986, Priština) 175.
Приказ.
167. Šipka Danko, Lingvistika kao sociolingvistika, Milorad Radovanović, Sociolingvistika, Dnevnik, Novi Sad 1986, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 23–24.
Приказ.
- 168.* Šipka Danko, Dubravko Škiljan, U pozadini znaka, Zagreb 1985, Odjek XXXIX/8 (1986, Sarajevo) 24.
Приказ.
169. Šipka Danko, Milorad Radovanović, Sociolingvistika, Novi Sad 1986, Odjek XL/11 (1987, Sarajevo) 23–24.
Приказ.
- 170.* Škiljan Dubravko, в. бр. 124, 168.
171. Škiljan Dubravko, Jezik i međunarodno komuniciranje, Zbornik radova, Savez za esperanto Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1986, SOL 4/1, 3 (1987, Zagreb) 115–117.
Приказ.
172. Škiljan Dubravko, Milorad Radovanović, Sociolingvistika, Dnevnik, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad 1986, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 103–105.
Приказ.
173. Škiljan Dubravko, Milorad Pupovac, Lingvistika i ideologija, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad 1986, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 115–116.
Приказ.
174. Škiljan Dubravko, Ranko Bugarski, Jezik u društvu, Prosveta, Beograd 1986, Lingvistika u primeni, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1986, SOL 2/2, 4 (1987, Zagreb) 116–118.
Приказ.
175. Škiljan Dubravko, Pogled u lingvistiku, 3. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 262, 21 cm.
Са литературом.
- 176.* Škiljan Dubravko, O definiciji jezika i govora, Govor 3/1 (1986, Zagreb) 19–26.
Резиме на енглеском.

177. Šokica Slavica, O značenju konverzionih partikula u telefonskoj komunikaciji, Прил. ФФНС 23 (1987) 189–210.

Са литературом.

178.* Špiljak Višnja, Rosalind Coward, John Ellis, Jezik i materijalizam, Zagreb 1985, Kulturni radnik 39/1 (1986, Zagreb) 231–235.

Приказ.

179. Stanzel Franz K., Lingvistički i književni aspekti pripovjednog diskursa, prev. Marijan Bobinac, UR XXXI/1 (1987) 23–38.

Резиме на немачком.

180. Štícha F., в. бр. 13.

181. Šumič-Riha Jelica, Realno v performativu, Delavska enotnost, Ljubljana 1988, 93 str. 8°. (Analecta.)

182. Šuster Danilo, O Borgesu, številih in filozofiji jezika. (Ob hrvaški izdaji izbranih del J. L. Borgesa), Problemi XXV/9–10 (1987, Ljubljana) 122–126.

Ta številka Problemov ima naslov Razpol 3.

II. Примењена лингвистика

а) Питање преводјења, учења језика и сл.

183. Албијанић Александар, На који начин је Јован Рајић превео проповеди Гедона Криноовског?, НССУВД 16/3 (1987) 109–117.

Резиме на енглеском.

184. Антонић Ивана, в. бр. 304.

185.* Арсова—Николић Лидија, Савремена теоријска мисао о преводјењу у СР Македонији, ПК (1986) 16–23.

186. Babić Sava, в.бр. 226, 229, 273, 298.

187. Бабић Сава, Вукова преводилачка концепција и њена реализација, Prevodilac VI/3 (1987, Beograd) 23–33.

188. Babić Sava, Poil de cheval, boyau de chat, Мостови XXIII/2 (1987, Београд) 205–210.

О преводјењу песме Lóször, macskabél ... (аутор Illyés Gaula).

Са српскохрватског превела Вукица Грујић — изворни чланак објављен у Мостови 61 (1985).

189.* Бабић Сава, Превод — увек; замена — да ли? ПК (1986) 179–183.

190. Бабић Сава, Феномени језика и преводјења, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 25–30.

191. Бабић Сава, Феномен превод, ЛМС CLXIII/439/6 (1987) 885–894.

192. Бабић Сава, Феномен превод, НССУВД 16/3 (1987) 5–13.
Резиме на француском.
193. Barfield Andrew, *Conversational Analysis and Its Implications for the Classroom: An Example*, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 237–253.
Са библиографијом.
Резиме на српскохрватском.
194. Barfield Andrew, O metafori „inputa“ i „objektivnoj analizi“, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 97–100.
Резиме на енглеском.
- 195.* Bačvanski Marija, *Bemerkungen zur serbokroatischen Tempusübertragung in den Werken von Elias Canetti*, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 55–62.
Са литературом.
Резиме на српскохрватском.
196. Bertolino Nikola, *Une chance de la traduction*, Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 195–204.
Приказ превода Коље Мићевића збирке песама Paula Valéryја *Између јутра и палме* (*Entre le matin et le palme*) („Култура“, Београд 1969).
Превела са српскохрватског Иванка Павловић — изворни чланак објављен у *Мостови* 2(1970).
- 197.* Богнер Иштван, Ефикасност настава страног језика, III симпозијум Кон-трастивна језичка истраживања (1986, Нови Сад) 259–267.
Са литературом и прилозима.
Резиме на немачком.
198. Бугарски Ранко, Еквивалентност у превођењу лингвистичке терминологије, НССУВД 16/3 (1987) 73–77.
Резиме на енглеском.
199. Walter Hilmar, Разматрања проблема „нивоа еквивалентности“ у српскохрватско-немачком превођењу (са примерима из романа „Провинцијалац“ Моме Капора), НССУВД 16/3 (1987) 85–93.
Резиме на француском.
200. Васић Вера, О језику уџбеника, Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 145–158.
Резиме на енглеском.
201. Васић Смиљка, Двојезичност у мигрантским условима, Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 91–100.
Резиме на енглеском.
- 202.* Влахов Сергеј, Что за словом?, ПК (1986) 125–131.
- 203.* Voituriez Maurice, *Le traducteur, créateur méconnu*, ПК (1986) 111–118.
204. Wood Alistair, *Translating into technical English*, Mostovi XXII/2 (1987, Ljubljana) 38–43.

205. Вукановић Ј., Примењена лингвистика у Црној Гори. Пројекти заостајања, Побједа 7683 (април 1987, Титоград) 12.

206. Вукобрат Слободан, Преводи Шекспировог „Хенрија IV“ на српскохрватски језик, НССУВД 16/3 (1987) 195–205.

Резиме на енглеском.

207. Vuletić Milica, Uloga imeničke grupe u jezičkoj komunikaciji i u prevodjenju, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 20–26.

Резиме на енглеском.

208.* Вучковић Тихомир, Змај и Владимир М. Јовановић као преводиоци америчке поезије, ПК (1986) 143–160.

209. Gabrovšek Dušan, O splošnih enojezičnih slovarjih angleškega jezika za prevajalce, Mostovi XXII/1 (1987, Ljubljana) 16–21.

210. Gluščević Mirjana, Pred-komunikativne aktivnosti u nastavi engleskog jezika kao stranog, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 82–96.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

211.* Grba Gordana, Analiza uzorka neefikasnosti obrade kondicionalnih rečenica na osnovu grešaka učenika kojima je maternji jezik srpskohrvatski, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 151–157.

Резиме на енглеском.

212.* Dabić Bogdan L., O mogućnostima prevodenja stihovanog teksta sa slovenskih jezika (na primeru *Slovenskih rima* Stevana Raičkovića), ПК (1986) 84–91.

213.* Dabić Bogdan L., Smisao kontrastiranja glasovnih sistema u nastavi slovenskih jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 101–111.

214. Dembskij Narcis, Kakšni so naši prevodi?, Mostovi XXII/2 (1987, Ljubljana) 43–45.

215. Дешић Милорад, Школски рјечници српскохрватског језика, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 159–163.

Резиме на енглеском.

216.* Dimitrijević Naum, Kako studenti Filološkog fakulteta procenjuju važnost grešaka u stranom jeziku, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 137–149.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

217. Дошен Верица, О употреби двојезичког речника у настави енглеског језика, Васпитање и образовање 4 (1987, Титоград) 40–47.

218.* Дреновац Јелица Б., „Уводне“ речи као проблем превода, ПК (1986) 119–124.

219.* Drenovac Slobodan, Neki dijalektalni problemi pri prevodjenju *Hamleta* u *Mrdusi Donjoj*, ПК (1986) 61–65.

220. Dudok Miroslav, Prevod i stvaranje stilske konvencije (na primeru književnosti narodnosti), Potokarjev zbornik (1987, Ljubljana) 113–114.

221. Đerić Radoslav, Problem prevođenja savremenih francuskih vojnih tekstova, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 39–42.

222.* Đukanović Jovan, Der serbokroatische Verbalaspekt in deutschen Übersetzungen, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 63–74.

Резиме на српскохрватском.

223.* Ellenwood Kay, Literary Translation and Linguistic Identity: a Canadian Experience, ПК (1986) 106–110.

224. Елијас—Бурсаћ Елен, Преводилаштво и стваралаштво: Колико је писање битно за преводиоца, Мостови XVIII/4 (1987, Београд) 438–441.

Ауторов превод с енглеског излагања у Првом атељеу XI светског конгреса преводилаца у Мастрихту, 25. августа 1987.

225. Живановић Ђорђе, Може ли уметнички превод да буде тачан? (На примеру једног текста Иве Андрића), НССУВД 16/3 (1987) 23–30.

Резиме на француском.

226. Живковић Живан С., Две књиге о превођењу или *ars translativa* данас, ЛМС CLXIII/440/3 (1987) 456–460.

Приказ: Бранимир Човић, *Уметност превођења или занат*; Сава Бабић, *Разабрати у плетиву*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1986.

227.* Zečković Lela, Na rubu jezika, Gesta VII–VIII/23–25 (1986, Varaždin) 106–109.

О двојезичности.

228.* Игњатовић Михаило, Бранко Миљковић — преводилац Брјусова, ПК (1986) 166–169.

229. Игњачевић Стевозар М., Датум у историји преводне књижевности, Мостови XVIII/I (1987, Београд) 83–85.

Приказ књиге: Сава Бабић, *Како смо преводили Петефију*, Матица српска, Нови Сад 1985.

230. Igujačević Svetozar M., Théorie et histoire de la traduction dans *Mostovi* (Les Ponts) (1970–1984), Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 117–126.

Превео са српскохрватског Светомир Јаковљевић — изворни чланак објављен у *Мостови* 61 (1985).

231.* Иричанин Гордана, Познавање синтаксичких, семантичких и стилистичких карактеристика чврстих вербалних спојева као битан предуслов за разумевање текста, Зборник радова Института за стране језике и књижевности 7 (1986, Нови Сад) 53–58.

232.* Јанићијевић Јован, Реч—две о доприносу Антона Поповича савременој науци о превођењу, ПК (1986) 11–15.

233. Јанићијевић Јован, Рецепциона мерила вредновања књижевних превода, Мостови XVIII/4 (1987, Београд) 442–446.

Ауторов превод с немачког излагања у Другом атељеу XI светског конгреса преводилаца у Мастрихту, 25. августа 1987.

234. Janičijević Jovan, Un essai de systématisation des attitudes envers la traduction expérimentale comme methode d'interprétation dans la science et la littérature, Mostovi XVIII/2 (1987, Beograd) 146–161.

Превео са српскохрватског Никола Чајкановић — изборни текст објављен у *Mostovi* 47(1981).

235. Janko Anton, Vključevanje poljudnoznanstvenega sestavka v pouk tujega jezika (nemščina), Vestnik XXII/1–2 (1987, Ljubljana) 69–79.

236. Јанковић Видосава, Кратак преглед књижевног превођења на један „мали“ језик и са „малог“ на стране језике, *Mostovi* XVIII/4 (1987, Beograd) 447–449.

Ауторов превод с немачког излагања о превођењу на српскохрватски и са српскохрватског језика у Другом ателеју XI светског конгреса преводилаца у Мастрихту, 25. августа 1987.

237. Jančić Božidar, Neke osobenosti prevodenja na srpskohrvatski nemačkih stručnih tekstova, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 30–39.

Резиме на немачком.

238. Јелић Војислав, Старији српски преводи Софокловог „Краља Едипа“, НССУВД 16/3 (1987) 101–106.

Резиме на немачком.

239. Jereb Elza, „E muet“ — trd oreh za našega učenca, Vestnik XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 57–68.

240.* Јовановић Ксенија, Научна фантастика као вид друштвене критике. Неки проблеми превођења француске научнофантастичне књижевности, ПК (1986) 170–174.

241. Jovanović Slobodan A., De la traduction, *Mostovi* XVIII/2 (1987, Beograd) 127–138.

Превела са српскохрватског Јасенка Томашевић — изворни чланак објављен у *Mostovi* 1 (1970).

242. Jovin Verica, Borisav Tošić, Paronimi u nastavi ruske leksike, Svjetlost OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1985, 189, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 423–427.

Приказ.

243. Južnič Stane, Pledoaje za učenje tujih jezikov, Teorija in praksa XXXIV/7 (1987, Ljubljana) 975–978.

244.* Катан—Бен Цион Дина, Зближити далеке близине, ПК (1986) 96–100.

245. Kvapil Miroslav, Нивои еквивалентности у превођењу приповиједака К. Чапека (На примјерима приповјетке *Рекорд*, НССУВД 16/3 (1987) 95–99.

Резиме на француском.

246.* Kemball Robin, Of Truth and Treason. Ethics and Aesthetics of Verse Translation, ПК (1986) 43–60.

247. Klinar Stanko, Error analysis ali 2x10 človeških zapovedi za prevajalce, Mostovi XXII/2 (1987, Ljubljana) 15–31.

Iz slovenščine v angleščino.

248. Кнежевић Богих, Иновациони приступ методици страних језика, Просвјетни рад 20 (децембар 1987, Титоград) 11.

Приказ: Михо Скларов, Језик и говор у настави страних језика, Школска књига, Загреб 1987.

249.* Комиссаров В.Н., Некоторые аспекты развития теории перевода на современном этапе в СССР, ПК (1986) 31–39.

250. Конечни Евица, Влијанието во теоријата и практиката во наставата по странски јазици, ПД XXXIII/3–4 (1987) 92–100.

Со белешки.

251. Когаћ Gordana, Nastava stranih jezika i video, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 109–111.
Резиме на енглеском.

252. Костић Веселин, Проширење и сужење значења при преводу Шекспира, Мостови XVIII/3 (1987, Београд) 305–311.

Саопштење на скупу „Превод Шекспира“ у организацији удружења књижевних преводилаца Хрватске (Самобор, април 1986).

253.* Костић Страхиња К., Преводи Велка Петровића са немачког, ПК (1986) 161–165.

254. Krakar-Vogel Boža, Kako o didaktiki materinega jezika in književnosti razmišljajo naši sosede, Jis XXXII/6 (1986–87) 209–212+ov. III.

Poročilo: Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika (Zagreb), god. 1985, broj 2/3.

255. Krstić Anika, Six traductions de la „Chanson d'automne“ de Verlaine (analyse comparative), Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 211–222.

Превео са српскохрватског Светомир Јаковљевић — изворни чланак објављен у Мостови 65 (1986).

256. Krstić Uglješa, Notes sur le „Swiftage“ des mots (Commentaires sur la traduction des Voyages de Gulliver de Jonathan Swift), Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 231–233.

Превео са српскохрватског Никола Чајкановић — изворни чланак објављен у Мостови 59 (1984).

257. Kundaković-Koprivica Milena, Dijaloški tekstovi u udžbenicima francuskog jezika, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 101–108.

Са литературом.

Резиме на француском.

258. Landau Ernestina, 30 godina učenja engleskoga jezika po AVGS metodi Guberina-Rivenc, prma tekstu lekcija Filipović-Webster, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 210–212.

259. Lapteva Olga Aleksejevna, Suvremeni ruski usmeni jezik i problemi nastave, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 176–182.

Резиме на руском.

260.* Латушински Гжегож, Превод реченице као елементарног носиоца уметничке вредности, ПК (1986) 136–142.

261. Levinger Jasna, Svenka Savić, *Narativi kod dece*, Institut za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Prosveta, Novi Sad 1985, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 57–58.

Приказ.

262.* Legežynska Anna, *Tłumacz jako „drugi autor“*, ПК (1986) 101–105.

263. Lencek Rado L., *Уџбеник једног словенског језика за свет*, НССУВД 16/1 (1987) 187–197.

С литературом.

264. Lotman J. M., *O jeziku animiranih filmova*, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 16.

Са руског превела Нирман Морањак Бамбураћ.

265.* Lauf Emiel, *Theorie de la traduction et traduction — traduction et création*, ПК (1986) 24–30.

266.* Magdu Lia, *Obrada nekih rumunskih glagolskih oblika slovenskog porekla u nastavi rumunskog jezika kao jezika društvene sredine*, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 93–97.

Резиме на румунском.

267. Marojević Radmilo, в. бр. 290.

268. Маројевић Радмило, *Између Вука и Пушкина — Востоковљеви препевы српских народних песама*, Мостови XVIII/4 (1987, Београд) 409–419.

269. Маројевић Радмило, *Конфронтативна (констративна) лингвистика и теорија превођена као научне дисциплине*, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 27–32.

Резиме на руском.

270. Marojević Radmilo, *La poétique du titre et le choix du son équivalent en traduction (Le roman Подросток — L'Adolescent — de F. M. Dostoïevski)*, Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 234–242.

Прево са српскохрватског Светомир Јаковљевић — изворни чланак објављен у *Мостови* 65 (1986).

271. Маројевић Радмило, *Лингвистички и лингвокултуролошки аспекти уџбеника страних језика у српскохрватској говорној средини*, ЖЈ XXIX/1–4 (1987) 5–17.

Резиме на руском.

272. Matić Ljiljana, *Kompjuter u nastavi stranog jezika*, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 156–164.

Резиме на енглеском.

273. Mikeš Melanija, *Problemi prevođenja*, Polja 346 (1987, Novi Sad) 557–558.

Приказ: Сава Бабић, *Разабрати у плетиву*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1986.

274. Mikić Pavao, *Lesen—Erkennen—Verstehen—Deuten—Stellungnehmen*, Radovi ISJK, serija C. sv. 8 (1987) 59–74.

На немачком.

Резиме на српскохрватском.

275. Milič Jolka, O lepoti in zvestobi, NRazgl XXXVI/5 (1987) 136–137.
O prevajanju, predvsem leposlovja.
- 276.* Мирић Душанка, О дијалогској целини при усвајању српскохрватског као страног језика, III simpozijum Konstrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 121–127.
Са литературом.
Резиме на руском.
277. Мирић Душка, Усвајање упитног исказа у руској језичкој средини, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 389–399.
Са литературом.
Резиме на руском.
- 278.* Митевски Александар, Креативниот чин во книжевниот превод, ПК (1986) 184–186.
279. Митровић Марија, Проблем превођења литерарних референци у постмодернистичкој поезији (*На примерима превода са словеначког на српскохрватски језик*), НССУВД 16/3 (1987) 79–83.
Резиме на француском.
- 280.* Милајловић Љубомир, Испитивање аперцепције акцента и интонације, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnost 7 (1986, Novi Sad) 27–30.
Резиме на енглеском.
281. Мihaljević Jelena, Postoji li nova teorija učenja stranog jezika?, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 133–142.
Резиме на енглеском.
282. Младеновић Живомир, Три чланка Јована Скерлића и њихови преводи, Прил. XLIX–L/1–4 (1987 [1983–1984]) 76–97.
- 283.* Moder Janko, O narečnih in pogovornih prvinah ob prevajanju Petrijinega venca in Čizmašev v slovenščino, ПК (1986) 66–77.
284. Мусић Јелка, в. бр. 285.
285. Мусић Срђан, Јелка Мусић, Проблеми филмског и телевизијског превођења и нивои еквивалентности, НССУВД 16/3 (1987) 59–64.
Резиме на енглеском.
286. Nejgebauer Aleksandar, A propos de la vie et de la mort de „Lucy“ de Wordsworth, Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 188–194.
Приказ превода Ранке Куић и Б. Радичевића Wordsworthove песме *She dwelt among th'untrodden ways*
Превела са српскохрватског Зорица Хаџи-Видојковић — изворни чланак објављен у *Мостови* 48 (1981).
287. Ninković Adam, Jezik i međunarodno komuniciranje, Sara jevo 1986, Odjek XL/11 (1987, Sarajevo) 25.
Приказ.
288. Orešnik Janez, Jezikoslovni vidiki teorije prevajanja, Mostovi XXII/1 (1987, Ljubljana) 3–6.

289. Pavlović Ivanka, Quelques mots à propos de Zazie (Raymond Queneau: *Casa u metrou*, traduction de Danilo Kiš, BIGZ, 1973 Belgrade), Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 243–246.

Приказ превода.

Са српскохрватског превела Иванка Павловић — изворни чланак објављен у *Мостови* 22 (1975).

290. Pavlović Maja, Prevođenje i nastava stranih jezika. Zbornik radova (urednik Radmilo Marojević), Beograd, Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Srbije i Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije, 1986, 168 str., Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 54–59.

Приказ.

291. Пилетић Милана, О стилској еквивалентности у превођењу књижевних текстова, НССУВД 16/3 (1987) 53–56.

Резиме на енглеском.

292.* Pozojević-Trivanović Marija, Edukacija slušanja i govora, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 77–83.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

293. Raič Mensur, Semantičke transformacije u prevođenju poezije, Potokarjev zbornik (1987, Ljubljana) 115–121.

294. Rajić Ljubiša, Notre premier livre sur la théorie de la traduction, Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 172–176.

Превела са српскохрватског Вукица Грујић изворни чланак објављен у *Мостови* 43 (1980).

Приказ књиге Владимира Ивира *Теорија и техника превођења*, Сремски Карловци 1978.

295. Rakita Simo, Usvajanje ruske grafije i ortografije u srpskohrvatskoj jezičkoj sredini, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 401–421.

Са табелама.

• Резиме на руском.

296. Ралевић Мирољуб, Ефекти рада у језичкој фоно-лабораторији, Просвјетни рад 12 (јун 1987, Титоград) 8.

297. Rastović Jelena, B. Čović, Umetnost prevođenja ili zanat, Književna zajednica Novog Sada, 1986, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 60–63.

Приказ.

298. Rastović Jelena, Sava Babić, Razabрати u plativu, Eсеји o prevodilačkom činu, „Književna zajednica Novog Sada“, Novi Sad, 1986, str. 249, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 46–49.

Приказ.

299.* Рачева Сијка, Тежња за превођењем — тежња за општењем, ПК (1986) 175–178.

300. Riđanović Midhat, O prevođenju sa posebnim osvrtom na prevođenje na „strani“ jezik, Mostovi XXII/2 (1987, Ljubljana) 34–38.

301. Richter Angela, О упознавању будућих преводилаца са могућностима налажења еквивалената, НССУВД 16/3 (1987) 67–71.

Резиме на француском.

302.* Роде Матеј, Да ли је превођење уметност?, ПК (1986) 132–135.

303. Savić Svenka, в. бр. 261.

304. Савић Свенка, Иван Антонић, Писма у употреби, КњЈ XXXIV/3–4 (1987) 183–200.

С литературом.

Седам табела у прилогу.

Резиме на енглеском.

305. Секулић Владимир, Којим правцем даље у настави страних језика, Васпитање и образовање I (1987, Титоград) 46–53.

306. Sibinović Miodrag, L'approche de la traduction de la poésie, Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 177–187.

Са српскохрватског превела Иванка Павловић — изворни чланак објављен у *Мостови* 22 (1975).

307. Сибиновић Миодраг, Нивои еквивалентности у књижевном периоду, НССУВД 16/3 (1987) 15–21.

Резиме на француском.

308. Sýkorová Stanislava, Допринос превођења проширивању изражајних могућности језика превода (*На примерима чешких превода прозе Драгослава Михаиловића*), НССУВД 16/3 (1987) 33–40.

Резиме на француском.

309. Simeršek Darko, Prevajanje z računalniki, Mostovi XXII/1 (1987, Ljubljana) 27–30.

310. Sklarov Miho, Jezik i govor u nastavi stranih jezika, ŠK, Zagreb 1987, 307.

311.* Slavić Milena, Internacionalni elementi u terminologiji i leksici i nastava stranog jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 347–355.

Са литературом.

Резиме на руском.

312. Смиљанић-Спасић Мирослава, Прикази преведених књига као могућни показатељ става према преводилаштву, Мостови XVIII/1 (1987, Београд) 60–65.

Реферат на XII сусрету преводилаца са темом „Утицај превода на обликовање књижевног језика“ (Шкофја Лока, 26–28. септембар 1986).

313. Spasić Aleksandar I., Doprinos prevodioca maternjem ili ciljnom jeziku, Potokarjev zbornik (1987, Ljubljana) 105–108.

314. Спасић Александар И., Допринос преводиоца матерњем или циљном језику, Мостови XVIII/1 (1987, Београд) 54–59.

Реферат на XII сусрету преводилаца са темом „Утицај превода на обликовање књижевног језика“ (Шкофја Лока, 26–28. септембар 1986.).

315. Stančić Vladimir, Specifične kognitivne sposobnosti za razvoj govora, *Govor* 3/2 (1986, Zagreb) 69–76.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

316.* Stefanovski Ljupčo, Neki teorijski aspekti sufiksa u kontrastu sa implikacijama u nastavi jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 159–170.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

317. Stojanović Jugana, Le corrélatif dans la traduction de la littérature pour enfants, *Мостови* XVIII/2 (1987, Београд) 223–230.

Превела са српскохрватског Зорица Хаџи-Видојковић — изворни чланак објављен у *Мостови* 4 (1970).

318. Стојнић Мила, Наставни програм за страни језик у нашем школском систему, *ЖЈ* XXIX/1–4 (1987) 33–42.

Резиме на руском.

319. Stojnić Mila, Notre traduction à l'heure actuelle et la théorie de l'art de traduction, *Мостови* XVIII/2 (1987, Београд) 139–145.

Превела са српскохрватског Зорица Хаџи-Видојковић — изворни текст објављен у *Мостови* 27 (1976).

320. Танасковић Дарко, Појава секундарне функционалне дистрибуције код неких транскрипцијских дублета, *НССУВД* 16/3 (1987) 161–168.

Резиме на енглеском.

321. Терзић Богдан, Сопоставителни аспект в актуалних сербохрватских школьних грамматиках русского русского языка, *Radovi ISJK, Serija C, sv. 8* (1987) 383–388.

322. Тошић Борисав, в. бр. 242.

323. Тошић Борисав, О настави страног језика на нефилолошким факултетима, *Преглед* LXXVII/9 (1987, Сарајево) 939–948.

324. Trešnjić Milan, Značaj prevoda nekih termina i pojmova u konvencijama o socijalnom osiguranju, *Мостови* XXII/2 (1987, Лjubljana) 46–50.

325. Urbany Marijan, Čovjek i jezik — materinski i strani, *Kretanje u primenjenoj lingvistici, Dometi* XX/5 (1987, Rijeka) 355–358.

326. Fleischer Holm, Конструкције са „нека“ у преводу на немачки језик, *НССУВД* 16/3 (1987) 207–211.

Резиме на немачком.

327. Франек Јиржи, Матезијус као теоретичар преводња, *Мостови* XVIII/1 (1987, Београд) 45–53.

Реферат на VII конференцији о преводу и тумачењу (16–18. септембар 1986., Праг).

С чешког превео Душан Квапил.

328. Hlebec Boris, *Le lecteur comme facteur dans la traduction*, Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 162–171.

Превела са српскохрватског Јасенка Томашевић — изворни чланак објављен у *Мостови* 67 (1986).

329. Хлебец Борис, Преводјење Шекспировог Сонета 129 на српскохрватски језик, НССУВД 16/3 (1987) 129–135.

Резиме на енглеском.

330. Hlebec Boris, *Stav prema izvorniku kao faktor u prevodenju*, *Prevodilac* VI/1 (1987, Београд) 17–27.

Резиме на енглеском.

331. Hudelja Niko, *Razvijanje tehnik tihega branja pri pouku nemškoga jezika* (II), *Vestnik* XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 86–97.

332.* Црепајац Љиљана, Преводилаштво и језичко стваралаштво, ПК (1986) 92–95.

333. Čović Branimir, в. бр. 226, 297.

334. Čović Branimir, *O prevodenju Šandora Petefija na naš jezik*, *Radovi ISJK*, serija C, sv. 8 (1987) 429–434.

335. Črnilogar Otmar, *Avantura prevajanja Svetega pisma, Antični temelji naše sodobnosti* (1987, Ljubljana) 80–84.

Povzetek v nemščini.

336. Šega Lidiya, *O prevajanju prevzetih besed v poslovnem jeziku*, *Mostovi* XXII/1 (1987, Ljubljana) 21–26.

337. Шекуларец Божицар, Превод у настави страних језика, Просвјетни рад 15 (октобар 1987, Титоград) 7.

338. Šešelj Zlatko, *Neki problemi u konstituiranju metodike klasičnih jezika*, *SJ* XVI/2 (1987, Zagreb) 100–107.

Резиме на њемачком.

339.* Šimunović Agneza, *Globalnost i analiza u govoru te u čitanju i pisanju*, *Govor* 3/2 (1986, Zagreb) 85–91.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

340. Štambuk Anuška, *Primjena kompjutera u nastavi jezika — mogućnosti i iskustva*, *SJ* XVI/2 (1987, Zagreb) 95–99.

Резиме на енглеском.

б) Контрастивна проучавања језика

341.* Azdajić Ljubomir, *Kontrastivno istraživanje gramatičkih i leksičkih jedinica engleskog i srpskohrvatskog jezika u registru tehnologije*, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 367–371.

Резиме на енглеском.

342.* Alaburić Jelica, Uloga prefiksa u označavanju pravca kretanja u ruskom i srpskohrvatskom jeziku, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 199–207.

343.* Anić Vladimir, Iz jezičkih naprednosti, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 19–20.

Резиме на енглеском.

344. Auwera Johan van der, в. бр. 394.

345.* Bauer Ivan, Neke sintaktičke osobitosti u američkom novinarskom tisku na hrvatskom jeziku. Interferencija na planu reakcije, JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 41–52.

Резиме на енглеском.

346. Bekić Olga, Frazeološki problemi u nemačkom i njihovi ekvivalenti u srpskohrvatskom jeziku, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 207–227.

Са напоменама.

Резиме на немачком.

347.* Berić Vesna, Situativne i direktivne dopune u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 269–281.

Резиме на немачком.

348. Bibović Ljiljana, Kolokacione korelacije u kontrastivnoj analizi, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 169–178.

Резиме на енглеском.

349.* Богдановић Стојче, О позајмљеницима са значењем лица у руском и српскохрватском језику, Зборник радова — Педагошка академија „Иво Андрић“ у Врању, 2–3 (1985, Врање) 35–38.

350. Бошњакковић Жарко, Основни типови диференцијалне македонско-српскохрватске лексике, ЗМФСФЛ XXX/1 (1987) 145–151.

Резиме на руском.

351.* Brajić Milica, Perifrastički izrazi nemačkog jezika u stručnim tekstovima ekonomske struke i njihovi ekvivalenti u srpskohrvatskom jeziku, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 59–68.

Са литературом.

Резиме на немачком.

352. Брајичић Олга, в. бр. 445, 456.

353.* Bugarski Ranko, Lingvistika u primeni, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1986, 192, 20 cm.

354.* Bugarski Ranko, Terminologija kontrastivne lingvistike, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 383–390.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

355. Бурзан Мирјана, Интерференција — једно од питања језика у контакту, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 101–107.

Резиме на енглеском.

356. Vasić Vera, Kontrastive Grammatik deutsch-serbokroatisch, urednici: Ulrich Engel i Pavica Mrazović, A, Jezičke studije. Radovi ISJK 7 (Institut für deutsche Sprache Mannheim — Philosophische Fakultät der Universität Novi Sad) Novi Sad, ЗММФЈХХХ/2 (1987) 131—144.

Приказ.

357.* Wiesinger Peter, Deutsch-slawische Beziehungen im mittelalterlichen Österreich im Spiegel von Sprache und Namengebung, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 9—33.

Резиме на српскохрватском.

358. Vilke Mirjana, в. бр. 373.

359.* Vinja Vojmir, Hibridni rezultati jezičnih dodira, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 419—432.

Резиме на француском.

360.* Vlahović Plemenka, Kontrastivna analiza lingvističke terminologije, III simpozijum kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 375—382.

Резиме на француском.

361.* Vučetić Zorica, Neke karakteristične sufiksne tvorbe imenica u hrvatskom ili srpskom jeziku u odnosu na talijanski jezik, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 445—452.

Резиме на талијанском.

362. Gačić Jasna, Neki aspekti kontrastivne analize u procesu proučavanja jezika struke, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 319—326.

Са литературом.

Резиме на француском.

363. Дабих Богдан Ј., Француски елементи у руском књижевном јехику (*Жихова гласовна и обличка адаптација*), ЗМСС 32 (1987) 155—167.

364.* Девих-Романова Валентина, Проблема видо-вреног единства текста на стыхе двух языков (србохрватског и руског), III Simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 221—228.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

365. Dezső László, в. бр. 376.

366.* Dobrenov Marija, Teilmengenquantifikatoren im Deutschen und Ungarischen, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 75—84.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

367.* Dudok Miroslav, Glutinacija teksta novinarskih oblika u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 237—245.

Са литературом и табелама.

Резиме на словачком.

368. Dudok Miroslav, Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine, Obzor, Nový Sad 1987, 143, 8°.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском и немачком.

369. Engel Ulrich, в. бр. 356.

370.* Žepić Stanko, O jednoj „kontrastivnoj“ gramatici iz godine 1851, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 475–484.

Резиме на немачком.

371.* Žiletić Zoran, Sprachkorpora des Deutschen und des Serbokroatischen in der kontrastiven Analyse — die Frage ihrer Repräsentativität, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 43–43.

Резиме на српскохрватском.

372.* Žic Fuchs Milena, Leksička kontrastivna analiza i rječnici, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 485–492.

Резиме на енглеском.

373. Ivir Vladimir, Damir Kalodera, The English Modals and their Equivalents in Serbo-Croatian, with Pedagogical material by Mirjana Vilke, New Studies 1, editor R. Filipović, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, Zagreb 1982, XXI+110 (+ Pedagogical material, pp. 111–156), SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 219–221.

Приказ.

374.* Iričanin Gordana, Kontrastivna analiza grešaka u vezi sa prepozicionalnim dopunama u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku na materijalu iz udžbenika nemačkog jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 293–300.

Резиме на немачком.

375.* Išek Gordana, Semantička razuđenost pojmova u francuskoj i srpskohrvatskoj terminologiji elektrotehničke struke, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 337–346.

Са литературом.

Резиме на француском.

376. Jerković Jovan, László Dezső, Tipološka analiza hrvatskosrpske sintakse i njena usporedba sa sintaksom mađarskog jezika, Tankönyvtudó, Budapest 1986, 1–166, 36МСФЛ XXX/2 (1987) 148–151.

Приказ.

377. Josipović Višnja, Interference of Croatian in the Pronunciation of the Twelve Most Frequent RP Consonants, SRSZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 117–128.

Резиме на хрватскохрватском.

378. Јоцић Мирјана, Језик средстава масовне комуникације и језик ученика, Гласник Одељења умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 201–209.

Резиме на енглеском.

379.* Junger Ferenc, Kek Balaž, Primena kontrastivne sintakse mađarskog i srpskohrvatskog jezika u nastavi jezika sredine, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 309–315.

Резиме на енглеском.

380. Kalodera Damir, в. бр. 373.

381.* Kek Balaž, в. бр. 379.

382. Klaić Željko, Les comparaisons convenues en français et en serbocroate, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 145–155.

Резиме на хрватско-српском.

383.* Klajn Ivan, Analiza grešaka i greške analize, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 53–65.

Резиме на енглеском.

384. Kmet' Ján, в. бр. 450.

385.* Kontrastivne jezičke studije — Kontrastive Sprachstudien, simpozijum austrijskih i jugoslovenskih germanista, Inzbruk 31.5–2.6.1984. Univerzitet u Novom Sadu — Filozofski fakultet, Institut za strane jezike i književnosti, Novi Sad, 1985.

386. Končarević Jelena, Pridevski augmentativi u nemačkom jeziku i njihovi srpskohrvatski ekvivalenti, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 57–64.

Са литературом.

Резиме на немачком.

387. Končarević Jelena, Složenice u nemačkoj stručnoj terminologiji i njihovi srpskohrvatski ekvivalenti, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 27–44.

Са литературом.

Резиме на немачком.

388. Кончаревић Ксенија, В. В. Чумах, Типология сказуемого в сербохорватском и восточнославянских языках, Наукова думка, Киев 1985, ЗМСС 33 (1987) 197–199.

Приказ.

389.* Косановић Марија Магдалена, Ка питању одређивања граница између творбе речи и облика код префиксалних глагола у руском и пољском језику, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 229–236.

Са литературом.

Резиме на руском.

390. Koseska-Toszewa Violetta, Irena Sawicka, Konfrontativna gramatika srpskohrvatskog i poljskog jezika (metodološki aspekt), JФ XLIII (1987) 215–227.

Резиме на енглеском.

391. Kravar Miroslav, Akcenat stranoga leksika u svijetlu jezičkih kontakata, RFFZ 26 (1987, Zadar) 35–43.

Резиме на енглеском.

392. Krek Leon, Vzročnost v angleščini in slovenščini. I. del, Mostovi XXII/2 (1987, Ljubljana) 31–33.

393. Kroupová Libuše, Vladimír Mejstřík, Věra Petrátková, Česko-slovenské slovníkářské paralely. K některým shodám a odlišnostem v české a slovenské lexikografické teorii i praxi, Sociální realizem v slovenskem jazyku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 585–591.

Povzetek v slovenščini.

394. Kučanda Dubravko, Auwera Johan van der, Bilješka o *Što i that*, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 2–11.

Резиме на енглеском.

395. Kučanda Dubravko, Površinska struktura kao tertium comparations, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 23–33.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

396.* Лаиновић-Стојановић Надежда, Примена контрастивне анализе руског оригинала и српскохрватског превода у настави на нефилолошким факултетима, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 357–365.

Са литературом.

Резиме на руском.

397.* Lakoš Ante, Višepredikatne rečenice bez interventnog člana u engleskom i njihovi ekvivalenti u našem jeziku, Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci 8 (1986, Rijeka) 145–150.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

398. Лашкова Лили, Един характерен вид славянски глаголно-темпорални лексеми, ЗбМФЈ XXX/1 (1987) 49–58.

Резиме на српскохрватском.

399. Лашкова Лили, Из творбе придевских сложеница у српскохрватском и бугарском књижевном језику, НССУВД 16/1 (1987) 139–146.

Резиме на руском.

400. Ličen Marina, Govorni čin direktiva i njihova jezička realizacija u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, Radovi ISJK, serija A, sv. 9 (1987) 1–250.

Монографија.

Са библиографијом.

401.* Ličen Marina, Direktive Sprechakte. Subklassen der Direktive und deren sprachliche Realisierung im Deutschen und Serbokroatischen, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 481–498.

402.* Ličen Marina, Kulturemrealisierungen im Deutschen und Serbokroatischen, Radovi, ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 223–233.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

403.* Ličen Marina, Funkcija partikula u nemačkom i srpskohrvatskom, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 283–292.

Са литературом.

Резиме на немачком.

404.* Makovec Jasna, Pozdravne oblike kontrastivno, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 45–49.

Са литературом.

Резиме на немачком.

405.* Makovec Jasna, Vorfeld und Nachfeld im Deutschen und Slowenischen anhand der Erzählung „Wunschloses Unglück“ von Peter Handke, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 169–191.

Резиме на српскохрватском.

406. Marićová Anna, Slovesá s predponou do– v slovenčine a srbochorváčine, Nový život 39, číslo 4 (1987, Novi Sad) 295–303.

Са литературом.

407.* Matulina Željka, Verben mit Nominal- und Adjektivaleergänzung im Deutschen und Serbokroatischen an Hand von Stefan Zweigs Novellen und ihrer serbo-kroatischen Übersetzungen, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 131–167.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

408. Matulina-Jerak Željka, Das Verb im Kontrast, RFFZ 26 (1987, Zadar) 161–183.

Резиме на енглеском.

409.* Maček Dora, Neke osobine paratakse u hrvatskom ili srpskom i nekim german-skim jezicima, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 171–182.

Резиме на енглеском.

410. Maček Dora, Rudolf Filipović, Teorija jezika u kontaktu, JAZU, Školska knjiga, 1986, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 201–203.

Приказ.

411. Majstřík Vladimír, в. бр. 393.

412.* Menac Antica, Partitivni genitiv u ruskom i hrvatskom književnom jeziku, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 183–196.

Резиме на руском.

413. Mikeš Melanija, Nečak–Luk Albina, Kontrastivna analiza terminologije u istraživanju dvo / višejezičnosti, III simpozijum Kontrastivna jezička izučavanja (1986, Novi Sad) 391–400.

Резиме на енглеском.

414. Mikić Pavao, Zur Kontrastierung von Sprichwörtern, RFFZ 26 (1987, Zadar) 137–149.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

415.* Miklić Tjaša, Primjena kontrastivnih istraživanja u nastavi funkcioniranja nematernjeg glagolskog sistema, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 67–76.

Са литературом.

Резиме на италијанском.

416.* Миљинковић Љубо, Изражавање дистрибутивног времена предлошко-падежним конструкцијама у савременом руском и српскохрватском језику, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 209–219.

Резиме на руском.

417. Милинковић Љубо, Конструкције са предлогом за у савременом руском и српскохрватском језику, ЈФ XLIII (1987) 137–171.

Резиме на руском.

418. Милинковић Љубо, Посесивни датив у савременом српскохрватском и руском језику, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 133–143.

Резиме на руском.

419.* Mihailović Ljubomir, Neki problemi kontrastivne analize jezika u sintaksičkoj ravni, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 131–136.

Резиме на енглеском.

420. Mihaelović Mladen, Dvojezični rečnik kao kontrastivna gramatika, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 112–116.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

421. Михајловић Младен, Контрастивна анализа извођења *nomina agentis* у енглеском и српскохрватском језику, НССУВД 16/3 (1987) 171–177.

С литературом.

Резиме на енглеском.

422.* Mihaljević Milica, Glagol *walk* i njegovi ekvivalenti u hrvatskom književnom jeziku, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 197–208.

Резиме на енглеском.

423. Mišeska-Tomić Olga, Kontrastivna lingvistika i metodologija nastave stranih jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 15–21.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

424. Mrazović Pavica, в. бр. 356.

425. Мразовић Павица, Дидактичка примена контрастивне анализе, Васпитање и образовање 4 (1987, Титоград) 71–77.

Приказано на основу контрастивне анализе немачког и српскохрватског језика.

426.* Mrazović Pavica, Konjunktoren und Subjunktoren im Deutschen und Serbokroatischen, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 85–130.

Резиме на српскохрватском.

427. Mrazović Pavica, Rečenični obrasci u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku — na bazi teorije gramatike zavisnosti, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 233–245.

Резиме на немачком.

428.* Musić Srđan, Rad na kontrastiranju italijanskog i srpskohrvatskog jezika na Filološkom fakultetu u Beogradu, iskustva i naredni zadaci, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 77–81.

Резиме на италијанском.

429. Мушовић Абдулах, Временски прилози руског и српскохрватског језика у функцији локализатора радње предиката, ЖЈ XXIX/1—4 (1987) 18—32.

Са литературом.

Резиме на руском.

430.* Nećak-Lük Albina, в. бр. 413.

431. Nuhii Vejsel, Syntactic interference of english on am-albanian, Recherches albanologiques 2—1985 (1987, Prishtina) 95—119.

Са референцијама.

432. Pervaz Draginja, Jedna semantička paralela: sh. *grdan* — eng. *great*, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 283—289.

Резиме на енглеском.

433. Petráčková Věra, в. бр. 393.

434.* Petrović Velimir, Zur kontrastiven Analyse idiomatischer Redewendungen des Deutschen und deren serbokroatische Entsprechungen, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 209—222.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

435. Пецо Асим, Језички контакти и језички системи (са посебним освртом на однос лексике српскохрватског и сусједних језика), ЈФ XLIII (1987) 57—64.

Резиме на руском.

436.* Piper Predrag, Između kontrastivne i konfrontativne lingvistike, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 401—408.

Са литературом.

437. Пипер Предраг, О семантичкој основи поређења сродних језика (на примерима из македонског, српскохрватског и руског језика), XIII научна дискусија, 49—56.

Со литература.

438. Пипер Предраг, О семантичком систему заменица у српскохрватском језику у поређењу са руском, ЗМСС 33 (1987) 79—102.

Са литературом.

Резиме на руском.

439.* Pozojević-Trivanović Marija, Kontrastiranje kao postupak u procesu usvajanja stranog jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 35—43.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

440. Појатић Дурија, Сложенице у руском и српскохрватском језику, Васпитање и образовање 5 (1987, Титоград) 34—38.

441. Појатић Дурија, Трочлане терминолошке конструкције у економско-политичкој литератури на руском и српскохрватском језику, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 12—19.

Резиме на руском.

442.* Polovina Vesna, Neke crte grafičkog vida jezika i njihovo osvetljavanje kontrastivnom lingvistikom, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 171–178.

Резиме на енглеском.

443.* Popović Branislava, Strukturtypen innerhalb des kategorialen Weters „kausal“ im Deutschen und im Serbokroatischen, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 193–208.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

444.* Prčić Ljubica, Komparativna istraživanja terminologije rodbinskih veza u višenacionalnoj sredini, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 247–255.

Резиме на енглеском.

445. Радуловић Зорица, Синтаксичка синонимија, Овдје 217–218 (1987, Титоград) 19.

Приказ: Олга Брајичић, Функција синонимије партиципских конструкција и адноминалних реченица у руском и српскохрватском језику, Универзитетска рјеч, Никшић 1986.

446. Rakić Stanimir, Premeštanje nastavaka u engleskom i srpskohrvatskom jeziku, Прил ФФНС 23 (1987) 21–28.

447. Rojs Jurij, Frazeologija Zorane ledine M. A. Šolohova v izvirniku in slovenskem prevodu, Jis XXXII/7–8 (1986–87) 230–235.

Povzetek v ruščini.

448. Sawicka Irena, в. бр. 390.

449. Swiggers Pierre, Comparaison des langues et grammaire comparée. Réflexions méthodologiques, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 3–10.

Povzetek v slovenščini.

450. Szeli István, Ján Kmet': Jugoslovensko-slovačke lingvističke veze, Novi Sad 1987, Hid 51/11 (1987, Novi Sad) 1425–1431.

Приказ.

451. Srebot Rejec Tatjana, The sound system of English and Slovene compared: a distinctive feature analysis, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 47–61.

Povzetek v slovenščini.

452. Станковић Богољуб, Асиндетске реченице у руском језику и њихови српскохрватски еквиваленти, ЈФ XLIII (1987) 65–82.

Резиме на руском.

453. Станковић Богољуб, Нивои еквивалентности при исказивању узрочних односа у српскохрватском и руском језику, НССУВД 16/1 (1987) 149–154.

Резиме на руском.

454.* Stojanović Andrej, Kontrastivni pristup u nastavi ruskog jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 191–198.

Са литературом.

Резиме на руском.

455. Стојановић Андреј, Руске квалификативне реченице и њихови српскохрватски еквиваленти, *Prevodilac VI/1* (1987, Beograd) 28–34.

Резиме на руском.

456. Стојнић Милосава, Олга Брајичић, Функција синонимије партиципских конструкција и адноминалних односних реченица у руском и српскохрватском књижевном језику, *НИО Универзитетска ријеч*, Никшић 1986, Пobjеда 7730 (јун 1987, Титoгpaд) 12.

Приказ.

457. Sučić Vlado, Prisustvo dvojnog semantičkog odnosa unutar složene rečenice s temporalnom klauzulom u francuskom i srpskohrvatskom jeziku, *Književni jezik* 16/1 (1987, Sarajevo) 1–16.

Резиме на француском.

458. Терзић Богдан, Један вид руских супстантива и њихови српскохрватски еквиваленти, *НССУВД* 16/3 (1987) 179–184.

С литературом.

Резиме на руском.

459.* Tir Mihael, Jednačen je suglasnika po mestu i po načinu tvorbe u slovačkom jeziku u poređenju sa srpskohrvatskim jezikom, *III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja* (1986, Novi Sad) 113–120.

Са литературом.

Резиме на немачком.

460.* Točanac Dušanka, Negacija predikata u sintaksi srpskohrvatskog i francuskog jezika, *III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja* (1986, Novi Sad) 83–91.

Резиме на француском.

461.* *III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja*, Novi Sad, 6. i 7. decembar 1985., ISKJ, Novi Sad 1986, XII+438, 24 cm.

Зборник радова.

462. Фелбабов Владислава, Неки српскохрватски екваленти најчешћег типа енглеских колокација (На примерима из књижевног и социолошког текста), *НССУВД* 16/3 (1987) 187–193.

Резиме на енглеском.

463.* Filipović Marka, Neka značenja hrvatskog morfološkog instrumentala u prijevodu na engleski jezik, *JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija* 14 (1986, Zagreb) 77–86.

Резиме на енглеском.

464. Filipović Rudolf, в. бр. 373, 410.

465. Хиршова М. П., Наименования лиц по этнической или государственной принадлежности в современном сербохорватском языке (в сравнении с русским), *ЗМСС* 32 (1987) 169–186.

466.* Čulić Zjena, Primjena kontrastivnih istraživanja u nastavi jezika, *III simpozijum Konstrativna jezička istraživanja* (1986, Novi Sad) 327–335.

Са библиографијом.

Резиме на енглеском.

467. Чумак В. В., в. бр. 388.

468.* Šević Radmila, Izučavanje kolokacija u engleskom i srpskohrvatskom jeziku i moguća primena u nastavi engleskog jezika, III simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja (1986, Novi Sad) 179–188.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

469. Шево Александар, Спојивост глагола кретања у руском језику у поређењу са српскохрватским, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 107–168.

Са библиографијом.

Резиме на руском.

470. Škara Danica, Neki aspekti adaptacije skraćenica engleskog porijekla u hrvatskom ili srpskom jeziku, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 143–149.

Резиме на енглеском.

471. Škara Danica, Prilog proučavanju anglicizama u hrvatskom ili srpskom jeziku (interferencije na razini tvorbe riječi), RFFZ 26 (1987, Zadar) 113–122.

Резиме на енглеском.

III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

472. Altbauer Moshé, Identification of Newly Discovered Slavic manuscripts in St. Catherine's Monastery in Sinai, Slovo 37 (1987, Zagreb) 35–40.

Резиме на енглеском и хрватско-српском.

473. Andreev N. D., в. бр. 482.

474.* Babiak Michal, Glutinácia textu románe „Dialky“ a v poviedkach „Pohľadnice a talianska“, „Jazvy“ a „Detská hra“ Jāna Labātha, Nový život 38/8 (1986, Novi Sad) 613–627.

Са литературом.

475.* Балашкова О. Х., Опыт сопоставительного, анализа простого предложения, соотносящегося на референтном уровне с каузальной ситуацией, Сборник радова Института за стране језике и књижевности 7 (1986, Нови Сад) 39–51.

Резиме на српскохрватском.

476.* Barić Eugenija, Hrvatsko-srpski elementi u djelima Havrijila Kosteljnika, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 31–39.

Резиме на енглеском.

477.* Бошковић Радосав, Основи упоредне граматике словенских језика II — Монографија, Универзитетска ријеч, Никшић 1986.

478. Брабцова Радослава, М. Těšitelová: Kvantitativní charakteristiky současné češtiny, Academia, Praha 1985, ЗМСС 33 (1987) 195–196.

Приказ.

479.* Брош Олаф, 3 угорског славјанског швета, Творчосц XII/12 (1986, Нови Сад) 41–49.

Приказ.

Из: Archiv für slavische Philologie XXI, Berlin 1964.

Broch Olaf

480.* Budiša Dražen, Južnoslavenski tekstovi u Megiserovu djeli „Prob einer Verdolmetschung in fünfzig unterschiedlichen Sprachen ...“ iz 1603., Croatica XVII/24–25 (1986, Zagreb) 69–76.

Резиме на немачком.

481. Bukarica Milica, Учебные материалы по теме „спорт“, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 40–43.

482. Gluhak Alemko, N. D. Andreev, Ranneindoevropејprajazyk, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 200–205.

Са литературом.

Приказ.

483.* Damjanović Stjepan, Ludmila Pacnerová, Staročeské hlaholské zlomky, Prag 1986, Croatica XVII/24–25 (1986, Zagreb) 200–201.

484. Дзендзелевский И. А., Ойтози Э., Марияповчанский вариант грамматики Арсения Коцака 1772–1778 гг, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 33–44.

485. Дыбо В. А., в. бр. 513.

486.* Dudok Miroslav, Slovníkové pokusy Jána Mičátka, ZbSVS 5 (1983) 83–95.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

487. Dudok Miroslav, Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine, Obzor, Novi Sad 1987, 143.

488. Желєзняк I. М., в. бр. 496.

489. Ivić Pavle, Pravci razvoja prozodijskog sistema u slovenskim jezicima, JF XLIII (1987) 1–16.

Rezime na engleskom.

490. Iskra Jože, Zbornik o oblikovanju slovenskih knjižnih jezikov, SR 35/2 (1987) 217–220.

Poročilo: The formation of the Slavonic literary languages, Slavica Publishers, Columbus, Ohio 1985.

491. Japundžić Marko, в. бр. 502.

492. Karolak Stanisław, Uwagi o słowiańskiej grupie imiennej (Wokół książki: Zuzanna Topolińska, Remarks on the Slavic Noun Phrase) SLP-J 5 (1987) 157–173.

Резиме на македонском.

493. Корепанова А. П., в. бр. 496.

494. Коцак Арсений, в.бр. 484.

495. Lubaś Władysław, Nazywanie osób w dialogu, SLP-J 5 (1987) 141–148.
Са литературом.
Резиме на македонском.
Примери из полског.
496. Маројевић Радмило, И. М. Железник, А. П. Корепанова, Ј. Т. Масенко, О. С. Стрижак, Етимологичниј словник літописних географічних назв південної Руси, Наукова думка, Київ, 1985, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 209–213.
Приказ.
497. Маројевић Радмило, О реконструкцији прасловенског система посесивних категорија и посесивних изведеница, ЈФ XLIII (1987) 17–40.
Са литературом.
Резиме на руском.
498. Масенко Ј. Т., в. бр. 496.
499. Medéši Gelena, Instrumentalni konstrukci u idilskom vencu „Z mogogo valala“, Svetlost 24/3 (1986, Novi Sad) 418–424.
500. Медеши Гелена, Даскельо найхарактернеші способи твореня менох жительох зоз назвох населених местох у руским язiku, Творчосц XIII/13 (1987, Нови Сад) 23–36.
- 501.* Медеши Гелена, Фейса Михал, Ключни термини и вирази з нашеј друштвеној пракси, Творчосц XII/12 (1986, Нови Сад) 70–84.
502. Meres Tomislav, Aksinija Džurova, Krasimir Stančev, Marko Japundžić, Opis na slavjanskite r'ukopisi v'v vaticanskata biblioteka, Sofija 1985, Marulić XX/3 (1987, Zagreb) 269–285.
Приказ.
- 503.* Mujavcova Mária, Súčasné vývinové tendencie v spisovnej slovenčine v Juhoslávii, ZbSVS 6–7 (1984–1985) 5–70.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
504. Миљинковић Љубо, Руски језик за економисте са пословном кореспонденцијом, Савремена администрација, Београд 1987, 398, 24 cm.
- 505.* Mihaljević Milan, Einführung in die slawischen Sprachen, herausgegeben von PETER REHDER, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1986, XIV+192. Slovo 37 (1987, Zagreb) 202–205.
Приказ.
506. Младенов Марин, Савремени бугарски језик — морфологија, Филолошки факултет, Београд 1987, 147, 24 cm.
Са литературом.
507. Младеновић Александар, Нова књига Б. А. Успенског из историје руског књижевног језика, ЈФ XLIII (1987) 263–272.
Приказ.
508. Mohorovičić Andre, Pojava slavenske pismenosti i književnosti u krugu rano-srednjevjekovnog evropskog kulturnog medija. Slovo 37 (1987, Zagreb) 17–26.
Резиме на хрватскохрватском и енглеском.

509. Neweklowsky Gerhard, О дистинктивним обележјима суфикса у српскохрватском и другим јужнословенским језицима, НССУВД 16/1 (1987) 167–171.

Резиме на немачком.

510.* Никчевић Војислав, Словеначки јат и венетски језик, Зборник радова професора и сарадника Наставничког факултета 9 (1986, Никшић) 21–44.

Резиме на енглеском.

511. Ойтози Э., в. бр. 484.

512. Ostromecka-Frączak Bożena, Słownica sodobnega poljskega jezika, SR 35/2 (1987) 211–216.

Оцена: Gramatyka współczesnego języka polskiego, T. II, Morfologia, Warszawa 1984.

513. Панић Миленко, В. А. Дыбо, *Славянская акцентология*. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском, АН СССР, Москва 1982, Прил. XLIX–L/1–4 (1987 [1983–1984]) 143–148.

Приказ.

514.* Rasnerová Ludmila, в. бр. 483.

515. Петровић Латта Васиљ, Одражење восточнославјанских рефлексих дзеподних общеславјанских фонетичних групох у украјинских бешедох Восточней словацкей, Творчосц XIII/13 (1987, Нови Сад) 3–11.

516.* Петровић Латта Васиљ, Словацко-украјинска јазична граница, Творчосц XII/12 (1986, Нови Сад) 3–17.

517.* Петровић Латта Васиљ, Фонологийни системи украјинских бешедох Восточней Словацкей, Творчосц XII/12 (1986, Нови Сад) 18–28.

518.* Пипер Предраг, Морфологија русског језика у југославској русистике, Зборник радова Института за стране језике и књижевности 7 (1986, Нови Сад) 159–171.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

519. Popović Milenko, Trostinska Raisa Ivanovna, Pokušaj određivanja tipoloških i genetskih podudarnosti u petnaest frazeologizama hrvatskosrpskog, ruskog, ukrajinskog, češkog i slovačkog jezika, RZSF XXII (1987) 67–84.

Резиме на енглеском.

520. Пуцко Василиј, Художественное оформление древнейших славянских рукописей, Slovo 37 (1987, Zagreb) 55–90.

Резиме на руском и хрваткосрпском.

521. Рамач Јулин, Значења дјелова на гадовац, Творчосц XIII/13 (1987, Нови Сад) 12–22.

Са литературом.

522. Rehder Peter, в. бр. 505.

523. Snoj Marko, U jevski refleksi indoevropskih zlogotvornih sonantov v baltoslovanski, Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede 11 (1987, Ljubljana) 201–235.

Резиме на енглеском.

524. Стакић Милан, Прасловенски деминутивни суфикс -ѡкъ у јужнословенским језицима, АФФ 18 (1987) 219–224.

Резиме на руском.

525. Стакић Милан, Улога перинтеграције у јужнословенској именској деривацији, НССУВД 16/1 (1987) 177–182.

Резиме на енглеском.

526. Stančev Krasimir, в. бр. 502.

527. Стрижак О. С., в. бр. 496.

528. Těšitelová M., в. бр. 478.

529. Týr Michal, Dva články o administratívnom štýle, Nový život 39, číslo 1 (1987, Novi Sad) 59–66.

1. Jazykové charakteristiky administratívno-právneho štýlu

2. K jazyku samosprávnych normatívnych aktov.

530.* Týr Michal, O jazyku a štýle prekladových učebnik, Hlas l'udu 43 (26.07.1986, Novi Sad) 29.

531. Trostinska Raisa Ivanovna, в. бр. 519.

532.* Удвари Иштван, О питању впливу російських ґраматикох на закарпатско-українську писменосц 18. вику, Творчосц XII/12 (1986, Нови Сад) 29–40.

Превела А. Хромиш

Из: Studia Ruosica, Budimpešta 1985, Udvari István

533.* Фейса Михал, в. бр. 501.

534.* Fekete Samuel, Aktuálne otázky vyučovania slovenskeho jazyka a literatúry, Hlas l'udu 43 (27.09.1986, Novi Sad) 38.

535.* Filip Michal, Lexikálne výpožičku z nemeckého a maďarského jazyka v reči Slovákov v Starej Pazove, ZbSVS 6–7 (1984–1985) 83–117.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

536. Hamp Eric P., Nekaj slovanskih glagolskih samostalnikov s *-t-, SR 35/2 (1987) 223–224.

537. Džurova Aksinija, в. бр. 502.

IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи

538.* Alerić Danijel, Pogled na toponim Počitelj, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 9–18.

Резиме на француском.

539. Babić Stjepan, Sofisticirano sofisticiranje, Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 22–24.

Рубрика „Осврти“.

540. Babić Stjepan, Lupa u jeziku, Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 24–26.
Рубрика „Осврти“.
541. Babić Stjepan, O značenju i upotrebi riječi bjelokost i slonovača (Povodom atribucije Mimarinih umjetnina), Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 59–61.
Рубрика „Осврти“.
542. Barac-Grum Vida, Pogled na gorskokotarsku povijesnu antroponimiju, RZJ 13 (1987, Zagreb) 5–8.
Резиме на енглеском.
543. Bartulić Josip, в. бр. 623.
- 544.* Blaznik Pavle, Doneski k historični topografiji ljubljanske okolice, Zgodovinski časopis 6–7 (1986, Ljubljana) 391–397.
Резиме на немачком.
545. Boryś Wiesław, Vlajić-Popović Jasna, Iz reliktnе leksike praslovenskog porekla u srpskohrvatskim dijalektima (I), ЗММФЛ XXX/1 (1987) 95–109.
Резиме на руском.
546. Бошњакoвић Жарко, Ономастика Срема (I део: северни Срем) ОП VIII (1987) 305–447.
Резиме на руском.
- 547.* Brozović Dalibor, Denomination of „Oak“ in European Dialects, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 61–67.
Резиме на хрватско-српском.
548. Budor Karlo, *Uscoque: historia de un préstamo eslavo*, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 171–180.
Резиме на хрватско-српском.
549. Бујас Милица, Лична имена и надимци деце наших радника на привременом раду у иностранству, Прил. ФФНС 23 (1987) 165–187.
Са литературом.
550. Vajs Nada, O zaboravljenim hrvatskim imenima jadranskih otoka, RZJ 13 (1987, Zagreb) 163–173.
Резиме на француском.
551. Valjevac Naila, Iz kožarske leksike SLP-J 5 (1987) 61–70.
Резиме на пољском.
552. Varga Anđela, Ženska osobna imena u Mariji na Muri, RZJ 13 (1987, Zagreb) 175–189.
Резиме на француском.
553. Vider Valent, Pravilno naj bi bilo Grohot in Presteralše, Planinski vestnik LXXXVII/3 (1987, Ljubljana) 138–139.
554. Vinja Vojmir, в. бр. 648.
555. Vinja Vojmir, Etimološki prilozi čakavskoj aloglotiji. III, ČR XV/1 (1987) 3–41.
Резиме на француском.

556. Vlačić-Popović Jasna, в. бр. 545.

557. Vončina Josip, Slovenski onomastikon u ranim hrvatskim prijevodima Vorančevih romana Požganica i Jamnica, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 533–540.

Povzetek v slovenščini.

558.* Вукадиновић Вилотије, Антропонимија и топонимија села Белоина, Нишки зборник 15 (1985, Ниш) 197–203.

Резиме на француском.

559. Вукичевић Милосав, Прилог нашој ономастици (Милица Грковић, РЕЧНИК ИМЕНА бањског, дечанског и призренског властелинства у XIV веку, „Народна књига“, Београд 1986, 1–232), Обележја XVII/4 (1987, Приштина) 179–183.

Приказ.

560.* Vukušić Stjepan, Mjesni i književni likovi ekonima i njihovih etnika i kletika u puljskoj općini, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 465–473.

Резиме на немачком.

561. Габрић-Багарић Дарија, Дубровчанизми Вукова Рјечника из 1852. године и Паљетковање Јуке Зора, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 53–62.

Резиме на немачком.

562.* Grah Käthe, Slowenische Toponyme im deutschen Text, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 35–41.

Резиме на српскохрватском.

563. Грковић Милица, в. бр. 559.

564. Grković Milica, Onomastička građa u Rječniku Vuka Karadžića, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 149–154.

Резиме на француском.

565.* Грковић Милица, Речник имена бањског, дечанског и призренског властелинства у XIV веку, Народна књига, Београд 1986, 232.

566. Дешић Милорад, Еуфемизми, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 161–168.

Резиме на енглеском.

567.* Dragičević Milan, Prilog poznavanju mikrotoponimije Lapačkog polja (tipovi imena njiva), Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci 8 (1986, Rijeka) 137–144.

Резиме на немачком.

568.* Draščić Ivan, Toponimi sela Sv. Martina, Buzetski zbornik 10 (1986, Buzet) 137–144.

569.* Žmak-Matešić Mate, Toponimi Lanišća, Buzetski zbornik 10 (1986, Buzet) 129–131.

570. Županović Šime, Ribarstvo i ribarska terminologija otoka Hvara, ČR XV/1 (1987) 43–71.

Резиме на француском.

571. *** , Zbirka ali ne samo s imenima, Delo XXXIII/7 (1987, Beograd) 88–89.
- 572.* Здравковић Љубодраг, Презимена у селу Опланићима, Наша прошлост 1 (1986, Краљево) 87–96.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
573. Златановић Момчило, Топонимија Прешевске Моравице, Врањски гласник 20 (1987, Врање) 115–139.
Резиме на руском.
574. Zuanella Božo, Slovenska krajevna imena v vzhodni Benečiji, Dom V/1–13 (1987, Cividale).
575. Zuanella Božo, Slovenski priimki v občini Garmak, Dom V/14–33 (1987, Cividale).
576. Иванова Олга, Останки христијански култови во македонска ојконимија, Предавања на XIX семинар за македонски језик, 23–35.
Резиме на енглеском.
577. Иванова Олга, За некои христијански табу-зборови и за нивната застапеност во топонимијата, SLP-J 5 (1987) 119–127.
Резиме на полском.
Примери из македонског језика.
- 578.* Ивановић Милина, Ваљавице у врањском крају, ГЛЕИ XXXV (1986, Београд) 91–110.
- 579.* Илиевски Петар Хр., За потеклото на -ИТС- суфиксите во грчкиот, ГЗБ ФФУС, књ. 13 (1986), 228–242.
580. Илиевски Петар Хр., Хармонија. Прилог кон збооробразувањето и семантичкиот развој на терминот *Harmonia* кај античките Грци, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/1 (1985/87) 37–56.
Резиме на енглеском.
581. Jelić Roman, Pabirci iz govora Maloga Iža, ČR XV/2 (1987) 83–112.
Резиме на енглеском.
582. Јовановић Борислав, Из речника пиротских заната, Пиротски зборник XIX/15 (1987, Пирот) 119–142.
583. Јовићевић Радојица, Караџићева интерпретација личних имена у Новом завету, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 155–163.
Резиме на немачком.
584. Jordan Božo, Žig, Planinski vestnik LXXXVII/9 (1987, Ljubljana) 402.
Oronim Strelovec ali Strelavec.
585. Keber Janez, Besedje in izrazi iz imena Marija, Mohorjev koledar (1987, Celje) 106–109.
- 586.* Kinel Mario, Talijanski nazivi naših mjesta, Prevoditelj 11/36 (1986, Zagreb) 40–43.

587. Kowalik-Kaleta Zofia, Zarys ewolucji systemu patronimicznego w Macedonii od XII do XIII wieku, SLP-J, 5 (1987) 129–140.

Извод из опширнијег рада.

Резиме на македонском.

588. Kowalik-Kaleta Zofia, Stabilizacija slovenskih prezimena kao samostalan proces istorijske semantičke evolucije, ОП VIII (1987) 25–36.

Резиме на енглеском.

589. Kotnik Bertrand, Ta hiša je moja . . . , Družina in dom 38/1 (1987, Celovec) 12, 38/2 12, 38/3 12, 38/4 12, 38/6 8, 38/7 8, 38/8 8, 38/9 8, 38/10 8.

О hišnih imenih na Koroškem.

590. Kranjc Andrej, O pokrajinskem imenu Pivka, Geografski vestnik XLV (1987, Ljubljana) 141–143.

Povzetek v angleščini.

591. Лома Александар, Везана митолошка назвања у топонимији, ОП VIII (1987) 37–50.

Резиме на немачком.

592. Лома Александар, Сутелица: топономастички трагови латинског хришћанства у унутрашњости предњемачке Србије, Историјски гласник 1–2 (1987, Београд) 7–28.

Резиме на немачком.

593. Lorenčak Franc, Imena držav in nekaterih drugih upravnih enot, Geografski obzornik XXXIV/1 (1987, Ljubljana) 37–43.

594. Makovec Juš, Korenine. Priimki na Murskem polju 1669–1900. Pregledala Alenka Šivic-Dular, Pomurska založba, Murska Sobota 1987, 143 str. 8°.

595. Маројевић Радмило, О етимолошкој обради староруских топонима, ОП VIII (1987) 1–24.

Резиме на руском.

596. Маројевић Радмило, О постанку топонима *црква Димитрија*, ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 129–132.

Резиме на руском.

597. Merkù Pavle, Imena naših krajev, Mladika, Trst 1987, 37 str., 4°.

Ponatis člankov iz Mladike 1979, 1983–1986.

598. Merkù Pavle, Odprto pismo Janezu Svoljšaku; Mladika XXXI/1 (1987, Trst) 7.

O krajevnom imenu Ukve in izvedenkah. — Glej tudi: Janez Svoljšak, Odgovor Pavletu Merkùju na „Odprto pismo Janezu Svoljšaku“, prav tam št. 8, 122–123.

599. Merkù Pavle, Primorski imenoslovni prispevki, Primorska srečanja XI/67–68 (1987, Nova Gorica) 52–53, XI/71–72 264–265, XI/73 341, XI/74–75 428–429, XI/78 588.

Vsebuje: Gorjansko; Voglje; Ribnica; Od Škocjana do Kacina; Senožeče.

600. Merkù Pavle, Slovenska srednjeveška antroponimija ob romanski meji, SR 35/3 (1987) 321–327.

601.* Müller Barbara, Zu einigen Entwicklungstendenzen in der synchronischen einsprachigen Lexikographie, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 131–150.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

602.* Мисаиловић Илија Л., О пореклу топонима ужичког краја, Ужички зборник XV (1986, Титово Ужице) 367–405.

Резиме на руском.

603.* Михајловић Велимир, Неколики митолошки реликти у топонимији околине Сјенице, Зборник Сјенице 2 (1986, Сјеница) 71–73.

Резиме на енглеском.

604. Mihevc-Gabrovac Erika, Slovenski prispevek v grški in latinski etimologiji v letih 1945 do 1985, Antični temelji naše sodobnosti (1987, Ljubljana) 68–73.

Povzetek v angleščini.

605. Мрђен Слободанка, Ономастика села Хасанбеговци (Брајићи) код Гламоча, ОП VIII (1987) 449–466.

Резиме на немачком.

606. Мусић Срђан, Глигор Стојановић, Катастри Херцег Новог и Рисна из 1704. године, Споменик САНУ, СХХV, Београд, 1983., Прил. XLIX–L/1–4 (1987 [1983–1984]) 121–124.

Приказ.

607.* Muhvič-Dimanovski Vesna, O paralelnoj upotrebi posuđenica i njihovih prevedenica, JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 247–253.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

608. Neweklowsky Gerhard, Lexikalische Übereinstimmungen im nordwestlichen Sudslawischen, SR 35/1 (1987) 3–16, 35/2 187–209.

Povzetek v slovenščini. — V koroški slovenščini in gradiščanski hrvaščini.

609. Nikčević Vojislav P., Porijeklo i značenje imena Hrvat i Srbin, Dubrovnik XXX/6 (1987, Dubrovnik) 5–28.

610. Nikčević Vojislav, O postanku etnonima DUKLJANI, ZEĆANI i CRNOGORCI, Ars II/3–4 (1987, Cetinje) 100–111.

611. Orešnik Janez, K izvoru slovarske enote pletenja, JiS XXXIII/3 (1987–88) 62.

612. Ostojić Ivan, Imena životinja u dalmatinskim srednjovjekovnim antroponimima, ČR XV/2 (1987) 3–81.

Резиме на енглеском.

613. Pavlović Radoslav D., O nazivima naselja u opštini Kraljevo, Naša prošlost 2 (1987, Kraljevo) 126–139.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

614. Павловић Трифун, Зора као лично име, Расковник XIII/49 (1987, Београд) 135–138.
615. Pederin Marko, Pomorski nazivi u mjesnom govoru Kucišta na Pelješcu, ČR XV/1 (1987) 73–117.
Резиме на енглеском.
616. Petrić Perislav, Topografske bilješke splitskog Polja, Kulturna baština XII/17 (1987, Split) 135–142.
617. Петровић Ђурђица, Вукове белешке о старом оружју, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 433–444.
Резиме на руском.
618. Peco Asim, Germanizmi u Vukovom Rječniku, iz 1818. godine, Treći program — Radio Sarajevo XV/55 (1987, Sarajevo) 318–324.
619. Пецо Асим, Турцизми у Вуковим рјечницима, БИГЗ, Београд 1987, 249, 19 cm.
620. Peco Asim, Rečnik Njegoševa jezika I, II, izradili: Mihailo Stevanović i saradnici: Milica Vujačić, Milan Odavić i Milosav Tešić. Urednik — akademik Mihailo Stevanović, Beograd — Titograd — Cetinje, 1983., Pril. XLIX–L/1–4 (1987 [1983–1984]) 127–132.
Приказ.
621. Пешикан Митар, Уз нека Вукова ономастичка запажања, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 143–147.
Резиме на енглеском.
622. Pižurica Mato, Etimološke bilješke, ЗМФСЛ XXX/2 (1987) 101–104.
623. Prezimena i naselja u Istri: narodnosna statistika u godini oslobođenja, prema Cadastre national de l'Istrie i drugim izvorima priredili Josip Bartulić i Petar Šimunović, Čakavski sabor — Istarska naklada — Otokar Keršovani, Pula — Rijeka — Rovinj 1985, 3 knj., 20 cm.
624. Premk Francka, Nerazumljena tujka sela v Trubarjevem in Dalmatinovem prevodu Davidovega Psaltra, Dialogi XXIII/1 (1987, Maribor) 72–79.
Povzetek v nemščini.
625. Pujić Savo, Vukova pčelarska leksika i savremena terminologija, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 135–142.
Резиме на руском.
626. Putanec Valentin, Etimološki prinosi: 1. *bikla*, 2. *flarka/piljarica*, RZJ 13 (1987, Zagreb) 79–91.
Резиме на француском.
627. Радосављевић Озрен М., Патронимијска и антропонимијска грађа из села Кусића у Банату, Прил ФФНС 23 (1987) 153–163.
628. Ramovš Fran, Iz slovenske toponomastike, Zgodovinski časopis 6–7 (1986, Ljubljana) 154–158.
Резиме на немачком.

629. Ресел Герхард, Ресел Светлана, Кулинарска терминологија у Вуковим речницима. Глаголи и глаголске именице, Путеви XXXVIII/1, (1987, Бања Лука) 129–138.

630. Ресел Светлана, в. бр. 629.

631. Svoljšak Janez, Odgovor Pavletu Merkušu na „Odrpto pismo Janezu Svoljšaku“, Mladika XXXI/8 (1987, Trst) 122–123.

Glej: Pavle Merkuš, Odrpto pismo Janezu Svoljšaku, prav tam št. 1, 7.

632. Searle John R., Lastna imena, Problemi XXV/2 (1987, Ljubljana) 124–128.
Prevela Nada Vodušek.

633. Skračić Vladimir, Odrz ljudskog rada u obalnoj toponimiji sjevernodalmatinskih otoka, RFFZ 26 (1987, Zadar) 93–111.

Резиме на енглеском.

634. Skračić Vladimir, Toponimija kornatskog otočja, OJ 12 (1987) 17–218.

635. Slapšak Svetlana, Srpska apstrakta poreklom iz grčkog: Vukov primer, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 10–17.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

636. Smailović Ismet, Bosanskohercegovačka oronimija i hidronimija u Vukovu Rječniku, Књижевни језик 16/2 (1987, Сарајево) 107–111.

637. Смаиловић Исет, Босанскохерцеговачка топонимија у Вукову Рјечнику, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 191–202.

Резиме на немачком.

638. Smailović Ismet, O problematici prezimena naših muslimana, Odjek XXXIX/9 (1986, Sarajevo) 23.

639. Snoj Marko, 'Strah in trepet' in 'groza in strah' — etimološka analiza praslovanskih leksemov **polxъ* in **straxъ*, SR 35/3 (1987) 269–275.

Povzetek v nemščini.

640. Стаматоски Трајко, Лексемата камен во македонската топонимија, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 37–49.

Резиме на српскохрватском.

641. Stančić Ljiljana, Lingvistička terminologija u Bosni i Hercegovini za vreme Austro-Ugarske uprave, Institut za jezik i književnost, Sarajevo 1986, 387, 24 cm.

Докторска дисертација.

Резиме на немачком.

642. Starčević Zoran, Ime proizvoda u reklami na srpskohrvatskom jeziku, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 238–246.

Резиме на енглеском.

643. Стипчевић Никша, Етимолошке белешке: бенѐбреке, *f. pl.*, Прил. XLIX–L/1–4 (1987 [1983–1984]) 28–29.

644. Стојановић Глигор, в. бр. 606.

645. Суботић Јелисавета, Прилог познавању антропониције Грбља према записима из XV вијека, ОП VIII (1987) 51–61.

Резиме на руском.

646. Suić Mate, Prilog toponomastici otoka Brača, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 189–201.

Резиме на италијанском.

647. Tanocki Davor, Perivoj i(li) park, Jezik 34/5 (lipanj 1987, Zagreb) 157–158.

Рубрика „Осврти“.

648. Tekavčić Pavao, Vojmir Vinja, Jadranska fauna, Etimologija i struktura naziva, I–II, Logos, Split 1986, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 167–174.

Оцена.

649. Tekavčić Pavao, Petar Šimunović, Istočno-jadranska toponimija, Split 1986, ČR XV/1 (1987) 119–123.

Приказ.

650.* Hadrović Laslo, Mađarski elementi u srpskohrvatskom jeziku, Vojvodanska akademija nauka i umjetnosti, Novi Sad 1986, 46.

651. Hamp Eric P., K zgodovini slavistične znanosti II., SR 35/2 (1987) 224.

Slovensko bôh bóha. — Glede I prim. Slovene Studies 1979.

652. Хаџимејлић Јасна, Микротопонимија требињске Ластве, ОП VIII (1987) 63–218.

Резиме на немачком.

653. Hadžimejlić Jasna, Opis semantičkog modela toponimâ, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 181–188.

Резиме на енглеском.

654. Џоговић Алија, Ономастика Ђаковице и суседних села, ОП VIII (1987) 221–304.

Резиме на руском.

655. Šampert-Purg Kristina, Donačka ali Rogaška gora, Planinski vestnik LXXXVII/4 (1987, Ljubljana) 186–187.

656.* Šimundić Mate, Rukovet starih osobnih imena šibenskoga kraja (VIII.), JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 329–343.

Резиме на немачком.

657. Šimunović Petar, в. бр. 623, 649.

658. Šipka Danko, O nazivu akrobatskog plesa iz Amerike, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 37–39.

У рубрици Језик у пракси.

659. Шљивчанин Будимир, Значење презимена у општини Жабљак, Мостови XIX/100 (1987, Плевља) 81–86.

660. Шћепановић Милован-Муго, Двојност топонима за планину Сињајевину, Гласник цетињских музеја XV (1987, Цетиње) 121–129.

Резиме на енглеском.

V. Несловенски језици

661.* Ágoston Mihály, в. бр. 951.

662. Ágoston Mihály, Az úvidéki televízió esti híradójában szereplő magyar hírolvasók kiejtéséről (Izgovor spikera Televizije Novi Sad u emisiji dnevnika), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 319–328.

663.* Ahmetaj Mehmet, Fjalë e shprehje të rralla nga Krahinat, Gjuha shqipe 5/1 (1986, Priština) 64–66.

664. Ahmetaj Mehmet, Fjalë e shprehje të rralla nga krahinat, Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 63–65.

Рубрика „Лексичко благо“.

665.* Ahmetaj Mehmet, Fjalë e shprehje të rralla, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 43–49.

666. Ahmetaj Mehmet, Frazologjizma nga Krahina e Plavës dhe e Gucisë, Gjuha shqipe VI/2 (1987, Priština) 65–67.

667. Ahmetaj Mehmet, Frazologjizma nga krahina e Plavës dhe e Gucisë, Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 65–67.

Рубрика „Лексичко благо“.

668.* Ahmetaj Mehmet, Material leksikor nga Krahinat, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 41–43.

669.* Ahmetaj Mehmet, Rret disa kalkeve në shtypin tonë, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 38–42.

670. Ahmetaj Mehmet, Halimi Mehmet, „KËRKIME DIALEKTOLOGJIKE“, botoi Instituti Albanologjik, Prishtinë, 1985, f. 403, GjASShF 16–1986 (1987) 292–295.

Приказ.

671.* Ahmetaj Mehmet, Mehmet Halimi, Kërkime dialektologjike, Prishtinë 1985, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 58–62.

Приказ.

672. Ahmetaj Mehmet, Sistemi emëror në të folmen shqipe të Plavës dhe të Gucisë, GjASShF 16 – 1986 (1987) 251–263.

Резиме на француском.

673. Ahmetaj Sala, Foljet këpujore dhe funksioni i type gramatikor (Kopulativni glagoli i njihova gramatička funkcija), SNGjLKSh 12 (1987) 145–147.

674.* Ajeti Idriz, в. бр. 810, 818.

675.* Ajeti Idriz, Gjendja studimeve albanologjike dhe detyrat, Gjuha shqipe 5/1 (1986, Priština) 1–12.

676.* A jeti Idriz, Kundër anarkisë në studimet etimologjike të gjuhës shqipe, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 24–28.

677. A jeti Idriz, Mbi krijimin e disa emërtimeve gjeografike në shqipen dhe në serbokroatishten (O tvorbi nekih geografskih naziva u albanskom i srpskohrvatskom) SNGjLKSh 12 (1987) 11–19.

678. A jeti Idriz, Ndhimesë e re në fushën e leksikologjisë shqiptare, Gjuha shqipe 3 (1987, Prishtinë) 66–72.

Приказ.

679. A jeti Idriz, Njësia brenda ndryshimeve ka vlerë absolute, Gjuha shqipe 6/1 (1987, Priština) 4–8.

О топонимима.

680.* A jeti Idriz, Studime gjuhësore në fushë të shqiptes, Rilindija, Priština 1985, knj. III, 371.

681. A jeti Idriz, Kruno Krstić, Rječnik govora zadarskih arbanasa, Zadar 1987, Gjuha shqipe VI/2, (1987, Priština) 66–72.

Приказ.

682. Aravantinos Vassilis L., The Mycenaean Inscribed Sealings From Thebes: Preliminary Notes, Tractata Mycenaea, 13–27.

В. бр. 1033.

683. Arneri-Georgijev Jelisaveta, English for Doctors and Medical students, Kolarčev narodni univerzitet, Naučna knjiga, Beograd 1987, 369, 28 cm.

684.* Asllani Ramadan, Mbi disa formine te gabuara të fjalëve me ndajshesa, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 33–34.

685. Badallaj Imri, Disa fenomene fonetike në të folmen e Hasit, GjASShF 16–1986 (1987) 213–220.

Резиме на француском.

686. Bader Françoise, Autour de myc. *re-wo-to-ro-ko-wo*: La racine *leH₃-u „se déverser, verser“, Tractata Mycenaea, 29–40.

В. бр. 1033.

687. Bajcinca Isa, Emërtime e vendeve dhe norma letrare (Nazivi mesta i književna norma), Gjuha shqipe 1 (1987, Priština) 106–108.

688. Bajcinca Isa, Eqrem Çabej dhe shqipja e njësuar letrare, Gjuha shqipe 3 (1987, Prishtinë) 1–3.

689. Bajcinca Isa, Përdorimi i foljeve modale te Kristoforidhi (Upotreba modalnih glagola kod Kristoforidija), SNGjLKSh 12 (1987) 133–135.

690. Бајић Драгана, Жоан Короминас: Етимологија и историјска граматика шпанског језика, АФФ 18 (1987) 307–318.

Резиме на шпанском.

691. Balázs Art Valéria, Az i/i-zés a jugoszláviai magyar népmesékben („I/i“-narečje u narodnim pričama Mađara u Jugoslaviji), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 361–376.

692. Bardhi M., в. бр. 837.
693. Bartoněk Antonín, On The Sources of Juxtavocalic *s* in Mycenaean. *Tractata Mycenaea*, 41–48.
В. бр. 1033.
694. Batušić Ivana, La correspondance commerciale, 9. Izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 255, 24 cm.
695. Baumbach Lydia, Mycenaean *tu-ru-pte-ri-ja* and Herodotus II. 180, *Tractata Mycenaea*, 49–54.
В. бр. 1033.
696. Begoli Menduh, Sylva Fazli, LIBRI I GJUHËS DHE I LETËRSISË SHQIPE për klasën III të arsimit të mesëm të orientuar me mësim në gjuhën serbokroate, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës, Prishtinë 1987, 112.
697. Bejta Murat, в. бр. 779, 1052.
698. Bejta Murat, Fjalor pa kritere të mirëfillta shkencore (Mikel Ndreca: FJALOR FJALËSH E SHPREHJESH TË HUAJA, botoi Redaksia e botimeve, Rilindja, Prishtinë, 1986, f. 748), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 73–77.
Приказ.
699. Bejta Murat, Mikel Ndreca, Fjalor fjalësh e shprehjesh të huaja, Prishtinë 1986, Gjuha shqipe VI/2 (1987, Priština) 73–77.
Приказ.
700. Bennett Emmett L., Jr., Some Linear B Ideographic Signs As a System, *Tractata Mycenaea*, 55–64.
В. бр. 1033.
701. Benson Evelyn, в. бр. 765.
702. Benson Morton, в. бр. 765.
703. Berani Shaqir, Dhunën gjuha së Duron, Gjuha shqipe 6/1 (1987, Priština) 41–61.
704. Berani Shaqir, EMRI LIRIDON — pa prapavijë politike, Gjuha shqipe VI/3 (1987, Priština) 31–43.
- 705.* Berani Shaqir, Shquarja e emrave dhe e mbiemrave vetjakë të gjuhëve të huaja në gjuhën shqipe, Gjuha shqipe 5/2 (1986, Priština) 35–43.
- 706.* Berić Vesna, Prilog proučavanju porekla Bromptonville-Mont-Beauvoir-Sherbrooke-čkih inskripcija, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 19–25.
Са литературом.
707. Beriša Anton, Gjuha dhe letërsia, Jeta e re XXXVIII/1 (1987, Priština) 210–222.
708. Betten Anne, в. бр. 724.
709. Bevington Gary, On classifying albanian verbs, *Recherches albanologiques* 2–1985 (1987, Priština) 75–87.
Са референцијам.

710.* Bicaј Sadik, Për përdorimin e drejtë të lidhëzes bashkërenditëse veçuese „apo“, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 35–35.

711.* Bilky Bela, в. бр. 968.

712. Blaganje Dana, Konte Ivan, Modern english grammar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1987, 591, 23 cm.

713. Bodrič Jelisaveta, English for agriculturists, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad 1987, 448, 24 cm.

Са литературом.

714.* Bogaj Halil, Për zbatimin e trejtave normative të gjuhës letrare, Gjuha shqipe 5/1 1986, Priština) 53–56.

715. Bogaj Halil, Rreth disa shmangieve drejtshkrimore (O nekim pravopisnim zas-tranjivanjima), Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 57–58.

Рубрика „Језик у пракси“.

716. Bogaj Halil, Rreth përdorimit të drejtë të fjalëve nga dhe ngado (O pravilnoj upotrebi reči nga i ngado), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 55–56.

Рубрика „Језик у пракси“.

717. Bogner Istvan, Darstellung der analytischen Futurformen in den Grammatiken der frühneuhochdeutschen Periode, RFFZ 26 (1987, Zadar) 151–160.

Резиме на енглеском.

718.* Bogner István, Hans-Joachim Solms, Die morphologischen Veränderungen der Stammvokale der starken Verben im Frühneuhochdeutschen, Bonn 1984, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 571–573.

Приказ.

719.* Bokshi Besim, в. бр. 928.

720. Bokshi Besim, Politika gjuhesore në disa viste të Jugosllavisë, Gjuha shqipe VI/1 (1987, Priština) 36–40.

721.* Boštajnčić-Turk Vera, Nove peti k sodobni angleščini, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1986, 226.

722. Boulton Marjorje, Zamenhof, oče esperanta, Obzorja, Maribor 1987, 272, 21 cm.

Prevod dela „Zamenhof. Creator of esperanto“.

723. Bračić Stojan, K povratnosti nemškega glagola, Vestnik XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 38–45.

724. Bračić Stojan, Anne Betten: Sprachrealismus im deutschen Drama der siebziger Jahre. Monographien zur Sprachwissenschaft 14. Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg 1985, 412 S., Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 192–195.

Оцена.

725.* Buchholz Oda, в. бр. 942.

726. Buchholz Oda, Rreth bashkimeve të fjalëve me folje funksionale në gjuhën e sotme shqipe (O spojevima reči sa funkcionalnim glagolima u savremenom albanskom jeziku), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 40–48.

727. Buchholz Oda, Rreth gjinore dhe rrjedhore pa parafjalë në grupe emërore me funksionin e përcaktorit në gjuhën shqipe (O genitivu i ablativu bez predloga u imeničkim grupama sa funkcijom odredbenice u albanskom jeziku), SNGjLKSh 12 (1987) 59–70.

728. Buchholz Oda, Rreth tautologjisë në shprehjen e determinativitetit, GjASShF 16–1986 (1987) 151–168.

Са литературом.

Резиме на немачком.

729.* Bučan Daniel, Arapski jezik i kultura, Kulture istoka 7 (1986, Beograd), 16–19.

730. Bujas Željko, Lexicalizing the Concept of Sentimentality, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zageb) 129–136.

Резиме на хрватско-српском.

731.* Bujas Željko, O središnjoj jezgri američkoengleskog vokabulara, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 69–76.

Резиме на енглеском.

732. Butković-Vojniković Tomislava, Ispitivanje efikasnosti dviju metoda nastave pismenog izražavanja na engleskom jeziku, SJ XVI/2 (1987, Zagreb) 87–94.

Резиме на енглеском.

733. Carlier Pierre, A propos des *te-re-ta**, Tractata Mycenaea, 65–73.

B. бр. 1033.

734. Çen Çun Shy, Disa mendime lidhur me fjalët e huaja në gjuhën shqipe (Neke misli u vezi stranih reči u albanskom jeziku), SNGjLKSh 12 (1987) 73–77.

735. Chiuchiù A., в. бр. 995.

736. Cimohovski Vaclav, Kërkime mbi historinë e sand'hit në gjuhën shqipe (Istraživanja o istoriji sand'hi u albanskom jeziku), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 16–39.

Са француског превео др Мурат Бејта.

737. Cimohovski Vaclav, Kërkime mbi toponomastikën shqiptare, prev. Murat Bejta, Gjuha shqipe VI/3 (1987, Priština) 11–21.

738. Крепајац Љилјана, в. бр. 1033.

739. Crepajac Ljiljana, Indoeuropaeische Gutturale im Griechischen und mykenische Zeugnisse, Tractata Mycenaea, 85–90.

B. бр. 1033.

740. Cseh Márta, Határozószók a gyermeknyelvben (Prilozi u dečjem govoru), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 345–352.

741.* Curtiade Marcel, Romani fonetika thajalekhipa. Fonetika i pravopis romskog jezika, Pobjeda, Titograd 1986.

742. Çabej Eqrem, Disa aspekte të kulturës popullore shqiptare në vështrim gjuhësor (Neki vidovi albanske narodne kulture sa jezičkog aspekta), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 1–15.

743. Čaušević Ekrem, A. H. Кононов, История изучения тюркских языков в России, дооктябрьский период, Ленинград 1982, Kulture Istoka 4/12 (1987, Gornji Milanovac) 64–65.

Приказ.

744. Čaušević Ekrem, Tatari i tatarski jezik, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 22.

745. Çenaj Ali, Fjale e shprehje të rralla nga rreth i Ulqinit, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 37–41.

746. Çitaku Flutura, Foljet e leksikut terminologjik në Fjalorin e gjuhës së sotme shqipe (Glagoli terminološke leksike u rečniku savremenog albanskog jezika), SNGJLKSh 12 (1987) 155–160.

747. Čop Bojan, Indouralica XII, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 135–161.

Povzetek v slovenščini.

748. Danyi Magdolna, Paul Celan (metaforikus) főnévi szóösszetételeinek értelmezéséhez (Prilozi proučavanju metaforiskih imenskih složenica Pola Selana); Hungarológiai Közlemények 19/70–71 (1987, Novi Sad) 1–68.

Са литературом.

749. Danyi Magdolna, Paul Celan (metaforikus) főnévi szóösszetételeinek értelmezéséhez (második rész) (Prilozi proučavanju metaforiskih imenskih složenica Pola Selana (2. deo)), Hungarológiai Közlemények 19/72 (1987, Novi Sad) 129–184.

Резиме на српскохрватском и немачком.

750. Dardano Maurizio, в. бр. 1029.

751. Davies Anna Morpurgo, Mycenaean and Greek Syllabification, Tractata Mycenaea, 91–104.

В. бр. 1033.

752. Desnickaja V. Agnija, Disa vërejtje dhe mendime rreth çështjes së kuptimit të kategorisë së admirativit (Neke primedbe i mišljenja oko značenja kategorije admirativa u albanskom), GjASShF 16–1986 (1987) 69–80.

Резиме на француском.

753. Desnickaja Agnija, Kuptimi i kategorisë së admirativit në shqipen, SNGJLKSh 12 (1987) 55–58.

754. Doçi Rexhep, Identifikimi i disa antroponimeve mesjetare në patronimet e sotme të shqiptarëve në Kosovë, GjASShF 16 – 1986 (1987) 183–196.

Резиме на англиском.

755. Domi Mahir, Çështje të kulturës së gjuhës në fushën e sintaksës, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 11–17.

756. Domi Mahir, Problèmes de l'histoire de la formation de la langue albanaise, Recherches albanologiques 2–1985 (1987, Priština) 35–56.

757. Draga Nail, Rreth disa toponimeve të rrethit të Ulqinit të paraqitura në harta të ndryshme, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 21–23.

758. Draga Nail, Studime me rëndësi shkencore (Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ, Sarajevo, 1984), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 82–87.

Приказ.

759. Drini S., в. бр. 837.

760. Duhoux Yves, Linéaire B crétois et continental: Éléments de comparasion, Tractata Mycenaea, 105–128.

В. бр. 1033.

761. Dykro Osvald, в. бр. 838.

762. Einarsson Stéfan, в. бр. 883.

763.* ***, Emra njerëzish mbi bazën e gjuhës shqipe, Gjuha shqipe IV/2 (1985, Priština) 79–91.

764.* ***, Emra njerëzish mbi bazën e gjuhës shqipe, Gjuha shqipe 5/1 (1986, Priština) 79–93.

765. Feibabov Vladislava, Morton Benson, Evelyn Benson, Robert Ilson, The BBI Combinatory Dictionary of English, a Guide to Word Combinations, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam 1986, ЗМЦФЛ XXX/2 (1987) 157–161.

Приказ.

766.* Fiedler Wilfried, в. бр. 942.

767. Fiedler Wilfried, Për çështjen e shënimit të kuantitetit të zanoreve në gjuhën e Buzukut (O oboležavanju kvantiteta samoglasnika u jeziku Buzukua), GjASShF 16 – 1986 (1987) 41–56.

Резиме на немачком.

768.* Fielder Wilfried, Zanoret hundore në gjuhën e Konstantin Kristoforidhit, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 5–17.

769.* Filipović Rudolf, Priručna gramatika: engleski. Audio-vizuelna globalno-strukturalna metoda, Jugoton, Zagreb 1986, 61, 20 cm.

770.* ***, Fjala shqipe në vend të fjales së huaj, Gjuha shqipe IV/3 (1985, Prishtinë) 72–78.

771.* ***, Fjala shqipe në vend të fjalës së huaj. I., Gjuha shqipe 5/2 (1986, Priština) 47–52; 5/3 (1986, Priština) 76–82.

772.* ***, Fjala shqipe në vend të fjalës së huaj (Albanska reč umesto tuđice), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 59–61.

Рубрика „Језик у пракси“.

773.* ***, Fjala shqipe në vend të fjalës së huaj (Albanska reč umesto tuđice), Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 59–62.

Рубрика „Језик у пракси“.

774. Flämig Walter, в. бр. 790.

775. Flora Radu, Note lexicologice, Lumina XLI/4 (1987, Pančevo) 88–94.
776. Flora Radu, Note lexicologice (urmează), Lumina XLI/4 (1987, Pančevo) 36–45.
777. Gabrijeli Frančesko, Apologija orijentalistike, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 8–9.
С француског превео Дарко Танасковић.
- 778.* Gacov Dimitrije, в. бр. 1056.
779. Gani Hozha, Murat Bejta, Karakteristikat e huazimeve romane në shqipë, Prishtinë 1980, Përparimi 41/1–1 (1987, Priština) 131–149.
Приказ.
- 780.* Giudici Giovanni, A che lingua italiana giochiamo?, La Voce del popolo 24 (14.02.1986, Rijeka) 37.
- 781.* Gjevori Mehmet, Rreth përkthimit gabim të shprehjes serbokroatisht prekonoc – brenda natës, Gjuha shqipe IV/3 (1985, Priština) 65–73.
782. Gjuha shqipe 1, Instituti Albanologjik, Prishtinë 1987, 108.
783. Gjuha shqipe 2, Instituti Albanologjik, Prishtinë 1987, 96.
784. Gjuha shqipe 3, Instituti Albanologjik, Prishtinë 1987, 102.
785. Gjurmime albanologjike. Seria e shkencave flogjike 16 – 1986, Instituti Albanologjik, Prishtinë 1987, 312.
786. Gluhak Alemko, Lid. šrfašti-, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 163–165.
Povzetek v angleščini.
- 787.* Goçi Ibrahim, в. бр. 816, 817.
- 788.* Goçi Ibrahim, Bibliografi e leksikografisë shqiptare, Gjuha shqipe 5/2 (1986, Priština) 95–101.
- 789.* Gojmerac Mirko, Zum problem der Formalisierung semantischer Restriktionen in einem Valenzwörterbuch (Formalisierung semantischer Restriktionen), Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 235–246.
Резиме на српскохрватском.
790. Gojmerac Mirko, Grundzüge einer deutschen Grammatik (izdala grupa autora pod vodstvom Karla Ericha Heidolpha, Waltera Flämiga i Wolfganga Motscha), 2. neizmijenjeno izdanje Akademie-Verlag, Berlin 1984, 1028.
Приказ.
791. Gojmerac Mirko, Verben in Feldern, Valenzwörterbuch zur Syntax und Semantik deutscher Verben, W. de Gruyter, Berlin/New York 1986, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 124–126.
Приказ.
792. Golab Zbigniew, в. бр. 867.
793. Gorani Hajrullah, в. бр. 1004, 1008.

794. Goričan Alenka, Zvezno tekmovanje iz angleškega jezika, Vestnik XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 109–115.

795. Gorski Oton, в. бр. 796.

796. Gortan Veljko, Gorski Oton, Pauš Pavao, Latinska gramatika, 8. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 365.

797. Gostl Igor, Jezik i kultura Roma u velikim svjetskim enciklopedijama, Republika LIII/5–6 (1987, Zagreb) 136–146.

798.* Gotštajn Ljiljana, Od redundance do inkompatibilnosti obeležja u kolokacijama engleskog jezika, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 123–129.

Резиме на енглеском.

799. Grahek Sanja, Contenu en langue des morphemes „déjà“ et „encore“ et leurs valeurs d'emploi dans le domaine temporel, AFF 18 (1987) 273–292.

Резиме на српскохрватском.

800. Hadžiosmanović Lamija, Rukopis i nauka, Katalog perzijskih rukopisa, obradio Salih Trako, Orijentalni institut, Sarajevo 1986, Odjek XL/15–16 (1986, Sarajevo) 25.

Приказ.

801. Hafizović-Kadunić Eniza, Engleski jezik za ekonomiste sa korespondencijom, Veselin Masleša, Sarajevo 1987, 351.

802. Hafizović Mesud, Počeci izučavanja jezika kod Arapa, Zbornik radova islamskog teološkog fakulteta II (1987, Sarajevo) 269–278.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

803.* Hajdaraj Adem, Disa terma të lojerave të femijëve në Rugovë, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 50–52.

804.* Hajdaraj Adem, Drejtpërdorimi i disa fjalëve dhe shrehjeve, Jehona 24/3–4 (1986 Skopje) 99–103.

805. Hajdaraj Adem, Leksiku blektoral dhe bujqësor i të folmes së Rugove, Koha X/1 (1987, Titograd) 53–74.

806. Hajdaraj Adem, Leksiku blektoral dhe bujqësor i të folmes së Rugoves fund, Koha X/3–4 (1987, Titograd) 307–326.

Са литературом.

807. Hajdaraj Adem, Rreth disa foljeve karakteristike të së folmes së Rugovës, SNGJLKSh 12 (1987) 185–190.

808. Hajra Hajrullah, Kundër ndikimeve të huaja që e shëmtojnë gjuhën, Gjuha shqipe 4 (1987, Priština) 55–56.

Рубрика „Језик у пракси“.

809. Halimi Mehmet. в. бр. 670, 671.

810. Halimi Mehmet, Akad. Idriz Ajeti, STUDIME GJUHËSORE NË FUSHË TË SHQIPES II (botoi redaksia e Rilindjes, Prishtinë, 1985, f. 302), GjASShF 16—1986 (1987) 287—289.

Приказ.

811.* Halimi Mehmet, Kultura e bashkëbisedimit, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 18—20.

812.* Halimi Mehmet, Shprehje të palogjikshme në gjuhën tonë, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 30—35.

813.* Halimi Mehmet, Togjet vokalice AE, OE në të folmet shqipe, Jehona 24/3—4 (1986, Skoplje) 146—154.

814. Halimi Mehmet, Toponimet kompozitore mesjetare në të folmet e sotme shqipe (Srednjevekovni složeni toponimi u savremenim albanskim govorima), GjASShF 16 — 1986 (1987) 101—125.

Резиме на француском.

815. Halimi Mehmet, Sistemi foljor i së folmes së Kabashit te prizrenit, Jehona 25/8—9 (1987, Skoplje) 79—98.

816.* Halimi Mehmet, Ibrahim Goçi, Antonimet e gjuhës së sotme shqipe, Priština 1985, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 67—69.

Приказ.

817. Halimi Mehmet, Ibrahim Goçi, ANTONIMET E GJUHËS SË SOTME SHQIPE, Prishtinë 1985, f. 157 që doli nga shtypi në botim të Institut Albanologjik, është njëra ndër studimet e para ndër ne, që bën fjalë kryesisht për antonimet e gjuhës shqipe, GjASShF 16 — 1986 (1987) 297—298.

Приказ.

818.* Halimi Mehmet, Idriz Ajeti, Studime gjuhësore në sushë të shqipes, Priština 1985, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 44—47.

Приказ.

819. Hamp Eric, Kukës and Prizren, Recherches albanologiques 2—1985 (1987, Prishtina) 57—58.

820. Heidolph Karl Erich, в. бр. 790.

821.* Hernádi Miklós, в. бр. 969.

822. Horváth Mátyás, Új nyelvtantanítási tantárgypedagógia (Nove pedagoške koncepcije u učenju jezika), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 387—391.

823. Horvatić Miroslava, English for civil engineers, knj. I, Naučna knjiga, Beograd 1987, VI, 376, 24 cm.

824. Horvatić Miroslava, English for civil engineerins (II) and advanced course, Naučna knjiga, Beograd 1987, V, 518, 24 cm.

825. Hoxha Gani, Jo çdo kalku t'i vihet pritë, Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 44—46.

Рубрика „Дискусије“.

826. Hoxha R. Skënder, Toponimia e fshatrave Radoniq e Racoe, GjASShF 16— 1986. (1987) 265—283.

Граѓа.

827. Hóza Éva, Három bekezdés elemzése a tematikus progressziószempontjából (Tri pasusa sa aspekta tematske progresije), Hungarológiai Közlemények 19/70—71 (1987, Novi Sad) 103—122.

Са библиографијом.

Резиме на српскохрватском и немачком.

828. Hudelja Niko, Nemški tekst za študente zgodovine, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1987, 229, 29 cm.

829. Hysenaj Haki, Shefkije Islamaj: „ÇËNTJE TË SINONIMISË NË GJUHËN SHQIPE“ Instituti Albanologjik i Prishtinës, 1985, f. 150, GjASShF 16—1986 (1987) 295—295.

Приказ.

830. Илиевски Петар Хр., в. бр. 1033.

831.* Илиевски Петар Хр., ХАРМОНИЈА. Прилог кон зборообразувањето и семантичкиот развој на терминот „harmonia“ кај антиките Грци, Прилози МАНУ, Одделение за лингвистика и литературна наука 10/1 (1985), 37—56.

Резиме на англиском.

832. Илиевски Петар Хр., Микенски скриптории. Обид за реконструкција на микенската администрација. Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука IX/2 (1986/87) 23—37+6 сл.

Резиме на англиском.

833. Pievski Petar Hr., MN *a-ko-ro-go-ro* and the terms for „Farmer“ in the Linear B Texts, Tractata Mycenaea, 151—161.

В. бр. 1033.

834. Ilson Robert, в. бр. 765.

835. Imami Sitki, в. бр. 837.

836. Islamaj Shefkije, в. бр. 829.

837. Islamaj Shefkije, „FJALORI SERBOKROATISHT-SHQIP“ (ribotim) nga autorët A. Zajmi, M. Bardhi, S. Drini, L. Mulaku, G. Luboteni dhe Sitki Imami me përmirësime e plotësime, që doli këto ditë nga shtypi, i botuar nga Instituti Albanologjik, paraqet një botim të rëndësishëm në fushën e leksikografisë të fjalorëve dygjuhësorë, GjASShF 16 — 1986 (1987) 285—587.

Приказ.

838.* Islamaj Shefkije, Osvald Dykro, Cvetan Todorov, Fjalor enciklopedik i shkençave të ligjëritimit, Prishtinë 1984, Gjuha shqipe 5/1 (1986, Priština) 67—70.

Приказ.

839. Islami Sami, Përdorimi i drejtë i theksit në disa fjalë të shqipes (O pravilnoj upotrebi naglasaka u nekim rečima albanskog), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 57—58.

840.* Islami Sami, Zijadin Munishi, Gjuha shqipe dhe kultura e të shprehurit, Priština 1984, Gjuha shqipe IV/2 (1985, Priština) 45–48.

Приказ.

841.* Ismajli Rexhep, Emri i shqiptareve, Gjuha shqipe IV/3 (1985, Priština) 5–10.

842. Ismajli Rexhep, Në 70 vjetorin e akademik Idriz Ajeti, Gjuha shqipe VI/3 (1987, Priština) 80–88.

843. Ismajli Rexhep, Onomastika e mbikeqyrur, Gjuha shqipe 6/1 (1987, Priština) 62–68.

844. Ivanetić Nada, Vesna Šimunić, Deutsche Geschäftskorrespondenz, Školska knjiga, Zagreb 1986, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 204.

Приказ.

845. Janko Anton, Altdeutsche Texte, 2. natis, Filozofska fakulteta Oddelek za germanske jezike in književnosti, Ljubljana 1987, 162, 24 cm.

846.* Jauk-Pinhak Milka, Engleski elemenat u hindskom jeziku, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986 Zagreb) 145–152.

Резиме на енглеском.

847. Jernej Josip, Talijanska gramatika za svakog. Grammatica italiana per tutti, 4. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 194.

848. Jovanović Ksenija, Francuski jezik za ekonomiste: tekstovi, rečnik, korespondencija, Savremena administracija, Beograd 1987, VI, 56, 24 cm.

849. Jovanović Milena, в. бр. 1011.

850.* Jovanović Tamara, English for chemistry, Prirodoslovno-matematički fakultet Zagreb, 1986, 160, 24 cm.

851. Kadriu Vehbi, Disa veçori të fjalëformimit me parashtesën M–(Ë) Jehona 25/3–4 (1987, Skoplje) 46–57.

852. Katušić Maslina, Le componenti latine nel romanzo „Fede e bellezza“ di Niccolò Tommaseo, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 181–192.

Резиме на хрватско-српском.

853. Kaya Fahri, Vuk Karacić ve Türkçe Sözcükler (Asim Petso: „Vuk'un Sözcüklerinde Türkçe Sözcükler“ „Vuk Karacić“ BGD), Çevren 61 (1987, Priština) 123–125.

Приказ.

854. Kelmendi Ahmet, в. бр. 910.

855. Kelmendi Tafl, Kohë foljore dhe njësi tekstore (Glagolska vremena i tekstovne jedinice), SNGjLKSh 12 (1987) 137–144.

856. Killen John T., Piety Begins at Home: Place-Names on Knossos Records of Religious Offering, Tractata Mycenaea, 163–177.

В. бр. 1033.

857. Kinel Mario, Talijanski oblici francuskih i njemačkih toponima, Prevoditelj XII/37–38 (1987, Zagreb) 27–32.

858. Klajn Ivan, Priručnici za srpskohrvatski na italijanskom jeziku od ujedinjenja Italije do Prvog svetskog rata, AFF 18 (1987) 143–168.

Резиме на италијанском.

859. Klaudy Kinga, A kontextus szerepe a cselekvő és a szenvedő igealakok közti választásban (Uloga konteksta u izboru aktivnih i pasivnih glagolskih oblika), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 353–361.

860.* Klinar Stanko, Gradivo za vaje iz prevajanja v angleščino, Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja, Oddelek za germanske jezike in književnosti, Ljubljana 1986, 247.

861. Klinar Stanko, Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih. (Tretji del), Vestnik XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 4–25.

862. Komac Polona, Angleška slovnica po naše, 5. izd., Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 121, 20 cm.

863. Konečni Evica, English for electrical engineering and electronic students. Учебник по англиски језик за студенте на електротехнички факултет, Просветно дело, Скопје 1987, 265, 24 cm.

864. Кононов А. Н., в. бр. 743.

865. Konte Ivan, в. бр. 712.

866. Короминас Жоан, в. бр. 690.

867. Kovačec A., Zbignjew Gołąb, *The Arumanian Dialect of Kruševo in SR Macedonia*, SFR Yugoslavia, Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje 1984, 267, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 223–225.

Приказ.

868. Kovačec August, Sobre el valor de las unidades [t] ([k, k', é, kt]) y [d] ([é, g', d, gl]) en el judeo-español de Sarajevo y Dubrovnik, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 156–169.

Резиме на хрватскоерпском.

869. Krasniqi Bajram, Albanologija sot, Gjuha shqipe 6/1 (1987, Priština) 86–90.

870. Krstić Kruno, в. бр. 681.

871. Krstić Kruno, Rječnik govora zadarskih Arbanasa, Mjesna zajednica Arbanasi, Zadar 1987, 134, 24 cm.

872. Kryeziu Bahtijar, Çështje aktuale të mësimit të gjuhës letrare shqipe në shkollat fillore (Aktuelna pitanja nastave književnog albanskog jezika u osnovnim školama), Buletin 1 i Shkollës së Lartë Pedagogjike (1987, Gjiilan) 353–368.

873. Lainović Risto, Francuski jezik za studente filozofije i sociologije: četirisemestra izučavanja stranog jezika, Univerzitet, Niš 1987, 108, 24 cm.

874. Lánecz Irén, A riportalanyok beszéde (Govor intervjuisanih lica), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 329–334.

875. Lánecz Irén, Valóságos nevek, fiktív nevek Papp Dániel műveiben (Stvarna i fiktivna lična imena u delima Papp Dániela), *Hungarológiai Közlemények* 19/73 (1987, Novi Sad) 393–395.

876. Lazarou Achille G., в. бр. 985.

877. Leukart Alex, Mycenaean *o-nu-ka*, *o-nu-ke* etc.: A Concealed Root-Compound? *Tractata Mycenaea*, 179–187.

В. бр. 1033.

878. Llopashov Jurij, Çështja e mënyrës kushtore në gramatikës e shqipes (O pogodbenom načinu u albanskoj gramatici), *SNGjLKSh* 12 (1987) 149–153.

879. Llopashov Jurij, Mbi shkaqet e lindjes së nyjave — sipas materialit të gjuhës shqipe (O uzrocima nastajanja članova — prema materijalu iz albanskog jezika), *SNGjLKSh* 12 (1987) 89–92.

880. Luboteni G., в. бр. 837.

881. Maček Dora, Ambivalence of Relative Clause Structure — a Diachronic View, *SRAZ XXXI–XXXII* (1986–1987, Zagreb) 103–115.

Резиме на хрватскојском.

882. Maček Dora, Relativization in Swedish. Some contrastive aspects, *Linguistica XXVII* (1987, Ljubljana) 99–109.

Povzetek v srbohrvaščini.

883. Maček Dora, Stéfan Einarsson, *Studies in Germanic philology*, edited by Anatoly Libermann, Helmut Bucke Verlag Hamburg 1986, *Lingustica XXVII* (1987, Ljubljana) 186–188.

Оцена.

884. Maliqi Shkelzen, Errësimet dhe ndriçimet e njemendësisë, *Gjuha shqipe* 6/1 (1987, Priština) 69–76.

885. Markič Jasmina, Španski jezik ali španski jeziki?, *Vestnik XXI/1–2* (1987, Ljubljana) 33–37.

886. Markov Boris, Emra mocioni në gjuhën shqipe, *GjASShF* 16 — 1986 (1987) 237–249.

Резиме на француском.

887.* Markovec Vesna, в. бр. 1056.

888. Masson Emilia, Les écritures chypro-minoennes: État présent des connaissances et des ignorances, *Tractata Mycenaea*, 189–202.

В. бр. 1033.

889. Matasović Ranko, *Irski, SOL* 2/2, 4 (1987, Zagreb) 105–114.

Резиме на енглеском.

890.* Matijevics Lajos, *Bacska történeti viznevei, A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézet, Novi Sad* 1986, 150.

891. Mehdiu Feti, Flasi arabisht, Enti i Testeve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës, Prishtinë, 1987, 94.

892. Melena Jose L., On Untransliterated Syllabograms * 56 and * 22, *Tractata Mycenaea*, 203–232.

B. бр. 1033.

893. Messner Dieter, A difusão de palavras portuguesas, problemas e métodos, *Linguistica XXVII* (1987, Ljubljana) 87–98.

Povzetek v slovenščini.

894. Meta j Ilaz, Semantika e elemetave të strukturës gjuhësore të mallkimeve, *Jehona* 25/6 (1987, Skoplje) 50–59.

895. Мишовић Драгутин, Вуков допринос албанској дијалектологији, *Обележја XVII/6* (1987, Приштина) 5–25.

896. Mikulić Gordana, English in agriculture, *Školska knjiga*, Zagreb 1987, 139.

897. Minciarelli F., в. бр. 995.

898.* Miotto Luigi, в. бр. 1022.

899. Molnár Csikós László, A mondatok egymás mellé rendelésének kérdései (Pitanja paratakse u mađarskom jeziku), *Hungarológiai Közlemények 19/72* (1987, Novi Sad) 185–208.

Са примерима.

Резиме на српскохрватском и немачком.

900. Molnár Csikós László, A rádióriporterek beszédének jellemzői (Karakteristike govora radioreportera), *Hungarológiai Közlemények 19/73* (1987, Novi Sad) 335–341.

901. Momčinović Vesna, Tanay Vlasta, Žurić-Havelka Srebrenka, *Medical English, body system, Medicinski fakultet*, Zagreb 1987, 259, 25 cm.

902. Motsch Wolfgang, в. бр. 790.

903. Mrazović Pavica, Izuzetno leksikografsko delo Helmuta Schumachera, *Prevodilac VI/3* (1987, Beograd) 34–41.

Prikaz dela Verben in Feldern. Valenzwörterbuch zur Syntax und Semantik deutscher Verben. Hrsg. Helmut Schumacher. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 1986, S. 882.

904. Mühlestein Hugo, *ai-ke-u ke-re-si-jo we-ke*, *Tractata Mycenaea*, 233–235.

B. бр. 1033.

905. Mühlestein Hugo, La ligne Fp 14,1 de Cnossos, *Tractata Mycenaea*, 236.

B. бр. 1033.

906. Muja Hasan, Kontributi i Luigj Gurakuqit për kulturën shqiptare, *Buletini shkencor 2 i Shkollës së Lartë Pedagogjike* (1987, Gjakovë) 293–300.

907. Muja Hasan, Qëndrimi i Naim Frashërit ndaj gjuhës amtare (Në 140 – vjetorin e lindjes), *Gjuha shqipe 2* (1987, Priština) 89–93.

Поводом 140. годишњице рођења писца Наим Фрашерија.

908. Mulaku L., в. бр. 837.
909. Mulaku Latif, Toponimet shumëgjuheshe të Kosovës, Gjuha shqipe 6/1 (1987, Priština) 25–40.
910. Mulaku Latif, Kelmendi Ahmet, GRAMATIKA E GJUHËS SHQIPE (Fonetika dhe Morfologjia) për klasën I të arsimit të mesëm të orientuar, botim i tretë (i përmirësuar dhe i plotësuar), Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës, Prishtinë 1987, 228.
911. Mulaku Ragip, Mbi pastrimin e shqipes letrare prej ndërtimeve të huaja, Gjuha shqipe VI/3 (1987, Priština) 47–50.
912. Mulaku Ragip, Koha e pakryer e folkjeve të shkrimtarët e vjetër shqiptarë në krahasim me të dhënat e sotme të gegërishtes, SNGJLKSh 12 (1987) 161–165.
913. Mulaku Ragip, Koha e pakryer në veprat e shkrimtarëve të vjetër shqiptarë në krahasim me gegërishten e sotme, Jehona 25/1 (1987, Skoplje) 33–41.
- 914.* Mulaku Ragip, Rreth përdormit të gabuesilëm të disa formave foljore, Gjuha shqipe 5/1 (1986, Priština) 49–52.
- 915.* Mulaku Ragip, Rezultate të ekspeditës kërkimore-shkencore në malësi të madhe (rs e malit të zi), Gjuha shqipe 5/3, (1986, Priština) 71–74.
- 916.* Mulaku Ragip, Sistemi foljor në gjuhën e shkrimtarëve të vjetër veriorë (Glagol-ski sistem u jeziku severenih starih pisaca), Instituti Albanologjik, Prishtinë 1987, 160.
917. Mulaku Ragip, Vështrime të thukëta nga fusha e gjuhësisë dhe e letërsisë shqiptare (Gjurmime albanologjike — Seria e shkencave filologjike, XV—1985, Prishtinë, 1986), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 78–81.
- Приказ.
- 918.* Munishi Zijadin, в. бр. 840.
919. Munishi Zijadin, Çështje të kulturës së gjuhes, Jehona 25/2 (1987, Skoplje) 63–71.
920. Munishi Zijadin, Rreth disa komponenteve të kulturës së të folurit (O nekim komponentama kulture govora), Buletin i i Shkollës së Lartë Pedagogjike (1987, Gnjilane) 285–315.
- Са референцијам.
921. Murati Qemal, Huazimet shqipe të maqedonishten, Jehona 24/8–9 (1986, Skoplje) 56–95.
922. Murati Qemal, Hulumtime të strukturave të gjuhës poetike, Ruzhdi Ushaku, PARALELE TË LIGJERIMIT POETIK, Redaksia e botimeve, Prishtinë, 1986, f. 231, Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 73–75.
- Приказ.
923. Murati Qemal, Material leksikor nga Krahinat, Gjuha shqipe VI/2 (1987, Priština) 62–64.

924. Murati Qemal, SHQIPJA NË ENCIKLOPEDINË GJUHËSORE „LES LANGUES DU MONDE“ (Marius Sala – Ioana Vintila-Radulescu, LES LANGUES DU MONDE, ENCYCLOPEDIE, SOCIÉTÉ D'ÉDITION „LES BELLES LETRES“, PARIS, 1984), GJASSHF 16 – 1986 (1987) 289–292.

Приказ.

925.* Murati Qemal, Shqipija në fjalorin indoevropian të dëlmarit, Gjuha shqipe 5/1 (1986, Priština) 26–36.

926.* Murati Qemal, Shqipija në fjalorin indoevropian të dëlmarit, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 26–36.

927. Murati Qemal, Vështrim historik mbi tri forma strukturore të futurit volitiv, Gjuha shqipe VI/3 (1987, Priština) 22–25.

928.* Murati Qemal, Besim Bokshi, Prapavendosja e nyjes në gjuhët ballkanike, Priština 1984, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 48–52.

Приказ.

929.* Murati Qemal, Shefki Sejdiu, Fjalorth etnobotanik i shqipes, Priština 1984, Gjuha shqipe IV/2 (1985, Priština) 42–44.

Приказ.

930. Muster-Čenčur Nanika, Vaje iz nemščine. Slovnica v živi rabi, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 185, 20 cm.

931. Ndreca Mikel, в. бр. 698, 699.

932. Nesimi Remzi, в. бр. 1023.

933.* Nesimi Remzi, Disa elemente shqipe ne të folmet e maqedonishtes perëndimore, Gjuha shqipe 5/2 (1986, Priština) 21–31.

934. Никодиновски Звонко, Метаговорните глаголи во францускиот јазик, втор дел: Анализа на метаговорните глаголи во францускиот јазик, ГЗБФилолФУС 13 (1987) 79–136.

Со библиографија.

Резиме на француски.

Првиот дел од студијата е објавен во ГЗБФилолФУС 11–12 (1985–1986) 273–326.

935. Njëzet vjet të Institutit Albanologjik, 1967–1987, (Dvadesetogodišnjica Albanologskog instituta, 1967–1987), Instituti Albanologjik, Priština 1987, 304.

936. Nihui Vejsel, Jo „motër mjekësore“ — po infermiere, Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 78.

Рубрика „Питања и одговори“.

937. Nihui Vejsel, Përshtatja e kohëve të foljeve në fjalitë e varura kundrinore dhe qëllimore (Adaptacija glagolskih vremena u objekatskim i namernim zavisnim rečenicama), SNGJLKSh 12 (1987) 127–131.

938. Nihui Vejsel, Rreth disa emrave të huaj (të anglishtes) në gjuhën shqipe (O nekim stranim imenima (engleskim) u albanskom jeziku), Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 51–54.

Рубрика „Језик у пракси“.

939. Nushi Musa, Mbi disa trajta të urdhërore (O nekim oblicima imperativa), SNGjLKSh 12 (1987) 173–176.

940. Nushi Musa, Mbi disa veçori të gjuhës së Naim Frashërit (O nekim osobinama jezika Naima Frašerijs), Buletini shkencor 2 i Shkollës së Lartë Pedagogjike (1987, Đakovica) 51–58.

941. Nushi Pajazit, Fjalor i psikologjise, Instituti albanologjik, Priština 1987, 337, 20 cm.

Са литературом.

942.* * * *, Oda Bucholz, Wilfried Fiedler, Gerda Uhlisch, Wörterbuch albanisch-deutsch. Fjalor shqip-gjermanisht, Leipzig 1981, Gjuha shqipe 5/2 (1986, Priština) 67–69.

943. Olivier Jean-Pierre, Le linéaire A: Quelques approches quantitatives, Tractata Mycenaea, 237–240.

В. бр. 1033.

944. Olivier Jean-Pierre, Rapport sur les éditions de textes en écriture hiéroglyphique crétoise, en linéaire A et en linéaire B. Tractata Mycenaea, 242–248.

В. бр. 1033.

945. Orešnik Janez, в. бр. 964.

946.* Orešnik Janez, The Obligatorium of Unemphatic Pronoun Subjects in the Germanic Languages, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 261–270.

Резиме на хрватско-српском.

947.* Pallottino Massimo, Il libro etrusco della mummia di Zagabria, Significato e valore storico e linguistico del documento, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 19 (1986, Zagreb) 1–8.

Резиме на српско-хрватском.

948.* Papić Marko, в. бр. 961.

949. Papp György, A nyelv vízszintes tagozódásának hatása a jugoszlávai magyarok kiejtésére (Utica horizontalnih slojeva jezika na izgovor Mađara u Jugoslaviji), Hungarológiai Közlemények 19/73 (1987, Novi Sad) 307–312.

950.* Papp György, István Szeli, Nyelvasználatunk etikája, Újvidék 1985, Hid 20/2 (1986, Novi Sad) 262–266.

Приказ.

951.* Papp György, Mihály Ágoston, Helyesírásunk hiteleért, Újvidék 1986, Hid 50/7–8 (1986, Novi Sad) 971–974.

Приказ.

952. Pauš Pavao, в. бр. 796.

953. Pavlović-Kačurreli Trifun, Rreth emrave vetjakë të shqiptarëve (O ličnim imenima Albanaca), Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 26–30.

954. Peco Asim, в. бр. 853.

- 955.* Penavin Olga, в. бр. 984.
956. Perpillou Jean-Louis, *ἐν ἐύς ἐξ en mycénien? Tractata Mycenaea*, 267–279. В. бр. 1033.
- 957.* Pfiffig Ambros Josef, Zur Heuristik des Liber linteus zagrebiensis, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 19 (1986, Zagreb) 9–16.
Резиме на српскохрватском.
958. Pogačnik Vladimir, Sintaktične omejitve francuskega besednjaka pri pojmovnem polju *neumen – nor*, *Vestnik XXI/1–2* (1987, Ljubljana) 26–32.
959. Polovina Vesna, Specifičnosti kolokacija u razgovornom engleskom jeziku, *Radovi ISJK, serija C, sv. 8* (1987) 179–196.
Са библиографијом.
Резиме на енглеском.
960. Поповић Бранислава, Субјунктори и субјункторске фразе у немачком језику, *АФФ* 18 (1987) 293–300.
С литературом
Резиме на немачком.
- 961.* Popović Mihaјlo, Marko Papić, Gramatika francuskog jezika, Beograd 1984, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7/1986, Novi Sad) 574–578.
Приказ.
962. Qosja Rexhep, Atentate mbi kulturen, *Gjuha shqipe* 6/1 (1987, Priština) 9–24.
963. Radojević Miodrag, Učenje esperanta od njegovog nastanka do danas, Zbornik za povjest školstva i prosvjete 20 (1987, Zagreb–Beograd–Ljubljana) 27–42.
Са литературом.
Резиме на енглеском.
964. Rajić Ljubiša, Janez Orešnik, Studies in the Phonology and Morphology of Modern Icelandic, A Selection of Essays, Ed. by Magnús Pétursson. Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1985, ZbMSFL XXX/2 (1987) 162–164.
Приказ.
965. Rajsli Ilona, A Müncheni Kódex (1466) egy részletének elemzése (Analiza jednog dela Minhenskog kodeksa), *Hungarológiai Közlemények* 19/72 (1987, Novi Sad) 209–239.
Са табелом.
966. Rajsli Ilona, A nyelvjárásiasság és nyelvhelyesség a fiatalok kiejtésében (Odnos dijelekatskih motiva i jezičkog standarda u izgovoru mladih), *Hungarológiai Közlemények* 19/73 (1987, Novi Sad) 313–318.
967. Rajsli Ilona, Régi magyar glosszárium (Prikaz rečnika „Régi magyar glosszárium”), *Hungarológiai Közlemények* 19/73 (1987, Novi Sad) 379–381.
- 968.* Rajsli Ilona, Béla Biliy, A pszichikumro vonatkozó szoklone korai rétege a magyarban, Budapest 1986, *Hid* 51/7–8 (1987, Novi Sad) 1065–1067.
Приказ.

969.* Rajslí Ilona, Miklós Hernádi, „Kölbelyszótár“, Budapest 1985, Hid 50 (1986, Novi Sad) 129–131.

Приказ.

970.* Raka Fadil, Fillet e zhvillimit të gjuhës letrare kombëtare shqipe, Gjuha shqipe 5/2 (1986, Priština) 1–9.

971. Raka Fadil, Rreth kontributit të Konstandin Kristoforidhit për zhvillimin e gjuhës shqipe (O doprinosu Konstandina Kristoforidija za razvoj albanskog jezika), Përparimi XLII/4–5 (1987, Priština) 463–471.

972. Ramić Jusuf, Izučavanje arapskog jezika kod nas, Zbornik radova islamskog teološkog fakulteta II (1987, Sarajevo) 237–268.

Резиме на енглеском.

973. Recherches albanologiques 2–1985, Instituti Albanologjik, Prishtina 1987, 336.

974. Richter Günther, Zur Entwicklung und Differenzierung der deutschen Gegenwartssprache — Normentscheidungen heute, ГЗФ ФилолФУС 13 (1987) 137–146.

Со литература.

Резиме на македонски.

975. Rijavec Maja, Humanistički pristup nastavi engleskog jezika u osnovnoj školi, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 51–60.

976. Risch Ernest, Die mykenischen Personennamen auf -e, Tractata Mycenaea, 281–298.

В. бр. 1033.

977.* Rix Helmut, Etruskish Culs „TOR“ und der Abschnitt VIII 1–2 des Zagreber „Lider linteus“, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 19 (1986, Zagreb) 17–40.

Резиме на српскохрватском.

978. Ruijgh Cornelis J., da-ma/du-ma δάμαρ/δύμαρ et l'abréviation DA notamment en Py En 609.1, Tractata Mycenaea, 299–322.

В. бр. 1033.

979. Ruipérez Martín S., Subjunctive Forms in Mycenaean Texts, Tractata Mycenaea, 323–331.

В. бр. 1033.

980. Sacconi Anna, Les marques de potier: Questions methodologiques, Tractata Mycenaea, 367–376.

В. бр. 1033.

981. Sala Marius, в. бр. 924.

982.* Samara Miço, Treguesi i fjalëve antonime, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 83–93.

983. Samara Miço, Trguesi i fjalëve antonime, Gjuha shqipe VI/3 (1987, Priština) 89–101.

984.* Sárvári Zsuzsa, Olga Penavin, „Horvátországi (szlavóniai) magyar nyelvjarási atlasz“, Újvidék 1984, Hid 50/5 (1986, Novi Sad) 717–718.

Приказ.

985. Savič Momčilo D., Achille G. Lazarou, L'aroumain et ses rapports avec le grec, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1986, p. 304, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 189–191.

Оцена.

986. Savič Momčilo D., L'aroumain entre dialecte et langue, Linguistica XXVII (1987, Ljubljana) 63–72.

Povzetek v slovenščini.

987. Schumacher Helmut, в. бр. 903.

988. Schütz István, Onomastika e Kosovës — dëshmitare e dyndjeve komane (Onomastika Kosova — сведок сеобе Комана), SNGjLKSh 12 (1987) 79–88.

989.* Sejdiu Shefki, в. бр. 929.

990. Sejdiu Shefki, Gjuha është sistem që njej vetëm rendin e vet, Gjuha shqipe 6/1 (1987, Priština) 91–93.

991. Sekulić Vladimir, Doprinos prof. Rudolfa Filipovića nastavi gramatike engleskog jezika, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 19–22.

Резиме на енглеском.

992. Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare 12, Universiteti i Kosovës në Prishtinë — Fakulteti Filozofik, Prishtinë 1987, 216.

993. Silajdžić Haris, Evropocentrizam i orijentalistika Odjek XL/17 (1987, Sarajevo) 10–11.

Поводом чланка италијанског арабисте Франческа Габријелија „Апологија оријенталистике“, Одјек 2, 1987.

994. Silvestrini M., в. бр. 995.

995. Sironi-Bonefačić Nives, A. Chiuchù, F. Minciarelli, M. Silvestrini, In italiano, Corso di lingua a livello iniziale e avanzato, Gramatica italiana per Stranieri, Ed. Guerra, Perugia 1985, SJ XVI/2 (1987, Zagreb) 128–129.

Приказ.

996. Sironi-Bonefačić Nives, Il lessico dello sport nell'insegnamento dell'italiano come lingua straniera, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 44–50.

997.* Sitov Aleksej, Disa vëzhgime mbi veçoritë e adaptimit të huazimeve latine në sistemin foljor të gjuhës shqipe, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 15–18.

998. Sitov Aleksej, Disa vëzhgime mbi veçoritë e adaptimit të huazimeve latine në sistemin foljor të gjuhës shqipe (Neka zapažanja o osobinama adaptacije latinskih posudjenica u glagolskom sistemu albanskog jezika), SNGjLKSh 12 (1987) 123–126.

999. Sitov Aleksej, Opozicionet aspektore në gjuhën shqipe (tezat), SNGjLKSh 12 (1987) 71–72.

1000. Sitov Aleksej, Quelques questions sur la dérivation verbale dans la langue albanaise sous l'aspect historique, Recherches albanologiques 2-1985 (1987, Priština) 89-93.

Traduction française: Murat Bejta.

1001.* Slataper Franco, Kleines Wörterbuch für Bersteiger: Deutsch-Italienisch-Slowenisch, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, 1986, 71, 16 cm.

1002. Snoj Marko, U-jevski refleksi indoevropskih zlogotvornih sonantov v baltoslovanščini, Razprave SAZU II. razred XI (1987, Ljubljana) 201-235.

Podvzetek v angliščini.

1003.* Solms Hans-Joachim, в. бр. 718.

1004. Spahiu Agim, Ndhimesë e mirë në fushën e terminologjisë ekonomike (Dr. Hajrullah Gorani, Fjalor i termave dhe i shprehjeve ekonomike shqip-serbokroatisht; botoi ETMM i KSA të Kosovës, Prishtinë, 1985) Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 69-72.

Приказ.

1005.* Spahiu Agim, Për përdormin e drejtë të foljes modele „mund“, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 31-34.

1006.* Spahiu Agim, Rreth lokucionit ndajfoljor „me të madhe“, Gjuha shqipe 5/3 (1986, Priština) 19-29.

1007. Spahiu Agim, Rreth një trajte ndajstimore në shtypin tonë (O jednom apozicionalnom obliku u našoj štampi), Gjuha shqipe 2 (1987, Priština) 51-54.

Рубрика „Језик у пракси“.

1008. Spahiu Agim, Hajrullah Gorani, Fjalor i termave dhe i shprehjeve ekonomike shqip-serbokroatisht, Prishtinë 1985, Gjuha shqipe VI/2 (1987, Priština) 69-72.

Приказ.

1009. Sređić Gvozden, Međunarodni jezik esperanto: udžbenik, čitanka, rečnik, 5. izdanje, Zavod za novinsko-izdavačku i propagandnu delatnost JŽ, Beograd 1987, 239.

1010. Stanković Aleksandar, Uzročno-posledični odnosi u nemačkoj rečenici, Škola danas XXIV/1-2 (1987, Mostar) 69-81.

1011. Stanojević Obrad, Jovanović Milena, Latinski za pravnike, 5. prerađeno i dopunjeno izdanje, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1987, 163, 24 cm.

1012.* Sulejmani Fadil, Drejtpërdorimi i foljeve apofonike, Gjuha shqipe 4/2 (1985, Priština) 29-32.

1013.* Sulejmani Fadil, Çështja e përdorimit të fjalëve me forma dyvariantëshe, Jehona 24/3-4 (1986, Skoplje) 84-98.

Са литературом.

1014.* Sulejmani Fadil, Zanoret e patheksuara në të folmen e malesise së Sharrit të Tetovës, Jehona 24/10 (1986, Skoplje) 55-75.

1015. Sulejmani Haxhere, Mennyrat e imperfektit, Jehona 25/5 (1987, Skoplje) 72-85.

1016.* Sulejmani Haxhare, Trajtat gramatikore (morfologjike) dhe normative të imperfektit në shqipen e sotme letrare, Gjuha shqipe 4/3 (1985, Priština) 18-26.

1017. Sureya Yusuf, Prizrenski turski govor, Jedinstvo, Priština, 1987, 190, 20 cm.
1018. Sylā Fazli, в. бр. 696.
- 1019.* Szeli István, в. бр. 950, 1036.
1020. Szemerényi Oswald J. L., *Graeca Anatolica, Tractata Mycenaea*, 343–356. В. бр. 1033.
1021. Šimunić Vesna, в. бр. 844.
- 1022.* Šimunković Ljerka, Luigi Miotto, *Vocabolario del dialetto Veneto-Dalmata*, Trieste 1984, *La Battana* XXIII/79 (1986, Rijeka) 130–131.
Приказ.
1023. Šuška Đustina, Nesimi Rezmi, *Priručnik albanskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova, Priština 1987, 296.
- 1024.* Tanasković Darko, Abdurrahman badaw „mawsu“ at al-mustasriqin, Bejrut 1984, *Kulture istoka* 7 (1986, Gornji Milanovac) 31–34.
1025. Tanay Vlasta, в. бр. 901.
1026. Tegye Imre, *Scribes and Archives at Knossos and Pylos: A Comparasion*, *Tractata Mycenaea*, 357–366. В. бр. 1033.
1027. Tekavčić Pavao, *Fraasi interrogative nell'istororomanzo rovignese odierno*, *Linguistica* XXVII (1987, Ljubljana) 73–85.
Povzetek v srbohrvaščini.
1028. Tekavčić Pavao, *Ladinia, Sföi culturäl dai Ladins dles Dolomites*, IX (1985), pp. 1–260; X (1986) pp. 1–231, *Linguistica* XXVII (1987, Ljubljana) 180–185.
Оцена.
1029. Tekavčić Pavao, Maurizio Dardano, Pietro Trifone, *La lingua italiana*, Bologna, Zanichelli, 1985, XIII+463, *SJ* XVI/2 (1987, Zagreb) 124–127.
Приказ.
1030. Tekavčić Pavao, *Studi ladini in onore di Luigi Heilmann nel suo 75° compleanno*, a cura di Guntram A. Plangg e Fabio Chiocchetti, „Mondo Ladino“ X (1986), *Institut Cultural Ladin „majon di fashegn“* Vigo di Fassa, *Linguistica* XXVII (1987, Ljubljana) 175–197.
Оцена.
1031. Tekavčić Pavao, *Toponomastika u suvremenom studiju retoromanskih govora* OJ 12 (1987) 1–15.
Са литературом.
Резиме на италијанском.
- 1032.* Todorov Cvetan, в. бр. 838.

1033. *Tractata Mycenaea, Proceedings of the Eight International Colloquium on Mycenaean Studies Held in Ohrid 15–20 September 1985*, Edited by Petar Hr. Ilievski and Ljiljana Crepajac, The Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje 1987, 404, 8°.

Selected Bibliography. Indices.

1034. Trako Salih, в. бр. 800.

1035. Trifone Pietro, в. бр. 1029.

1036.* Túri Gábor, István Szeli, *Nyelvasználatunk etikája*, Újvidék 1985, Hid 50/2 (1986, Novi Sad) 706–708.

Приказ.

1037. Turi Márta, *A csoportnyelvi dolgozatokról (O radovima iz oblasti sociolekata)*, *Hungarológiai Közlemények* 19/73 (1987, Novi Sad) 383–385.

1038.* Uhlík Rade, *Romski goptski dialekt v Sloveniji*, *Orientalistika V* (1986, Ljubljana) 80–106.

Povzetek v angleščini. — Naslov publikacije tudi: *Indijski večeri*.

1039.* Uhlisch Gerda, в. бр. 942.

1040. Urbany Marijan, *Business letters in English*, 10. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 207.

1041. Ushaku Ruzhdi, в. бр. 922.

1042. Ushaku Ruzhdi, *Mbi një antroponim më të hershëm të shqipes të vitit 1188*, *Gjuha shqipe* VI/3 (1987, Priština) 4–10.

1043. Ushaku Ruzhdi, *Mbi përdorimin e trajtave foljore në disa tipa të fjalisë kushtore në shqipen (O upotrebi glagolskih oblika u nekim tipovima pogodbene rečenice u albanskom)*, *SNGJLKSh* 12 (1987) 117–122.

1044.* Ushaku Ruzhdi, *Ndihmë për vështrim krahasues të një gërshtimi leksiko-semantik dhe etimologjik të shqipes*, *Jehona* 24/5 (1986, Skopje) 41–55.

1045. Vesel Nataša, Alistair S. Wood, *Angleščina v računalništvu English in computing science*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1987, 87 str., 8°.

1046. Veselaj Nuhi, *Çështje rreth emërtimit të proceseve tekniko-teknologjike me foljet më -o- (-zo-)*, *SNGJLKSh* 12 (1987), 177–184.

1047.* Veselaj Nuhi, *Rreth përshtatshmërisë së termit „parapunëtor“*, *Gjuha shqipe* 4/3 (1985, Priština) 27–30.

1048. Vinca Agim, *Atë që ia lejon vetes, mos ia ndalo tjetrit*, *Gjuha shqipe* 6/1 (1987, Priština) 94–98.

1049. Vintila-Radulescu Ioana, в. бр. 924.

1050. Wacha Imre, *A beszélt nyelv kategóriái (Problémafelvetés és felújítás) (Kategorije govornog jezika (Postavljanje i obnavljanje problema))*, *Hungarológiai Közlemények* 19/73 (1987, Novi Sad) 255–306.

Са табелом.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

1051. Wood Alistair S., в. бр. 1045.
1052. Xozha Gani, Murat Bejta, Karakteristikat e huazimeve romane në shqipë, Prishtinë 1980, Përparimi XLI/1–2 (Priština, 1987) 131–149.
Приказ.
1054. Zajmi A., в. бр. 837.
1054. Zymberi Abdullah, Sistemi foljor në të folmen e fshatit Struzhë të malësisë së Prizrenit (Glagolski sistem u govoru sela Stružje u prizrenoj gori), SNGJLKSh 12 (1987) 167–171.
1055. Žgur Adela, Deutsche Grammatik, 3., völlig neu bearbeitete und erweiterte Aufl., 3. natis, Obzorja, Maribor 1987, 371 str., 8°.
- 1056.* Žiletić Zoran, Gacov Dimitrije, Markovec Vesna, Germanistička sinhronijska lingvistika u Jugoslaviji, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 151–153.
Резиме на немачком.
1057. Žurić-Havelka Srebrenka, в. бр. 901.

VI. Балканологија

1058. Ajeti Idriz, Rapports de l'albanais avec les langues balkaniques, Recherches albanologiques 2–1985 (1987, Prishtina) 9–21.
Traduction française: Odette Marquet.
- 1059.* Јашар-Настева Оливера, Развојот на македонската лексика во балкански контекст и нејезиното збогатување со синоними од грчко и турско потекло, Прилози МАНУ, Одделение за лингвистиката и литературна наука X/2 (1985, Скопје) 47–59.
Резиме на англиском.
1060. Katičić Radoslav, Sur la langue des Illyriens, Recherches albanologiques 2–1985 (1987, Prishtina) 23–33.
Traduction française: Murat Bejta.
1061. Радић Првослав, Творбено-семантичке особености изведеница са суфиксом -че на делу балканизираних јужнословенских говора, АФФ 18 (1987) 227–236.
С литературом.
Резиме на англиском.
1062. Sawicka Irena, Dystrybucja spółgłosek i struktura sylaby w językach bałkańskich, SLP-J, 5 (1987) 191–203.
Резиме на македонском.
1063. Solecka Kazimiera Maria, Czy podwojenie dopełnienia w językach bałkańskich jest tylko bałkanizmem? SLP-J 5 (1987) 215–226.
Резиме на македонском.
1064. Fiedler Wilfried, Formes verbales analytiques de type „balkanique“ dans l'histoire de la langue albanaise, Recherches albanologiques 2–1985 (1987, Prishtina) 59–74.
Traduction française: Murat Bejta.

VII. Старословенски језик и његове редакције

1065. Георгиевски Михајло, Распространетоста на Климентовите творби во јужнословенските ракописи, XIII научна дискусија, 207–218.

1066. Георгиевски Михајло, Словенските скрипториуми во Македонија, КЖ XXXII/1–2 (1987) 30–37.

1067. Грковић Јасмина, Фонетске одлике Београдског јеванђеља и Јеванђеља из Мркшине цркве, Прил. ФФНС 23 (1987) 5–11.

1068. Dujčev Ivan, Croazia intermediario fra la Bulgaria e Roma alla fine del secolo nono ed all'inizio del secolo decimo, Slovo 37 (1987, Zagreb) 27–34.

Резиме на талијанском и хрватскојерском.

1069. Japundžić Marko, Koji je bio predložak najstarijeg hrvatskog glagoljskog evanđelistara?, Marulić XX/6 (studeni-prosinac 1987, Zagreb) 709–750.

1070. Јовановић Гордана, Јеванђељска лексика у јужнословенској ћириличној традицији, ЈФ XLIII (1987) 83–90.

У прилогу упоредна табела.

Резиме на енглеском.

1071. Јовановић-Стипчевић Биљана, Студенички чинови освећења и обновљења храма из 1286. године, АП 9 (1987) 85–116.

1072. Mulić Malik, Analiza tekstova Klimenta Ohridskog — Slovo pohvalno svetim arhistratizima Mihailu i Gavrilu, ANU BiH, Sarajevo 1983, 124, 24 cm.

1073. Наумов Александар, Библијата во творештвото на св. Климент Охридски, XIII научна дискусија, 147–149.

1074. Пешикан Андреј, Лексичке одлике четворојеванђеља краља Душана, ЈФ XLIII 185–213.

У прилогу табела.

Резиме на руском.

1075. Pop Atanasov Giorgi, Fragments from Poem by Naum Ohridski in Bratko's Menaion, MR XVII/3 (1987) 226–228.

1076. Поп-Атанасов Ѓорѓи, Почетоците на Охридската химнографска школа, XIII научна дискусија, 197–206.

1077. Popović Milenko, Osnove staroslavenskog za studente ruskog jezika, Filozofski fakultet, Zagreb 1987, 78, 24 cm.

1078. Поповић Тања, Шпадијер Ирена, Заједничка служба светим апостолима Петру и Павлу и светом Петру Коришком, АП 9 (1987) 157–179.

Са фотографијама.

1079. Sambunjak Slavomir, Salamunovo slovo i počeci glagoljske azbuke, Marulić XX/5 (rujan-listopad 1987, Zagreb) 645–655.

1080. Скупский Борис Иванович, Из наблюдений над языком первоначального славянского перевода евангелия, *Slovo* 37 (1987, Zagreb) 41–53.

Резиме на руском и хрватско-српском.

1081. Staszewski Jerzy, Spójniki wprowadzające zdanie podrzędne okolicznikowa czasu w języku staro-cerkiewnosłowiańskim, *SLP-J* 5 (1987) 49–58.

Резиме на српскохрватском.

1082. Стојчевска-Антиќ Вера, Илија Велев, Литературата за Кирилметодиевскиот период во Македонија, XIII научна дискусија, 117–127.

1083. Угринова-Скаловска Радмила, Старословенски јазик. Граматика, текстови, речник кон граматиката и текстовите, Универзитет Кирил и методиј, Скопје 1987, 168, 8°.

1084. Шпадијер Ирена, в. бр. 1078.

VIII. Српскохрватски језик

а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија

1085. Buzina Tanja, Ortoepska odstupanja u televizijskim dnevnicima, *Govor* IV/2 (1987, Zagreb) 153–162.

Са литературом

Резиме на енглеском.

1086.* Vasić Smiljka, Davidović Jovan, Knaflić Vladislava, Akustička analiza govornih glasova kao dijagnostičko sredstvo, *Govor* 3/1 (1986, Zagreb) 75–88.

Резиме на енглеском.

1087.* Vladislavljević Spasenija, Pomeranje izgovora od „gornje“ ka „donjoj“ varijanti, *Govor* 3/1 (1986, Zagreb) 65–74.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

1088.* Davidović Jovan, в. бр. 1086.

1089. Desnica-Žerjavić Nataša, Slušanje glasova govora na uskim kontinuiranim i diskontinuiranim frekvencijskim područjima, *Govor* IV/1 (1987, Zagreb) 19–34.

Резиме на енглеском.

1090. Knaflić Vladislava, в. бр. 1086.

1091. Peco Asim, Neka istraživanja u oblasti prozodije srpskohrvatskog jezika, *Književni jezik* 16/3–4 (1987, Sarajevo) 209–214.

Резиме на немачком.

1092. Rakić Stanimir, Srpskohrvatska pitanja i teorija govornih činova, *Delo* XXXIII/4 (1987, Beograd) 89–111.

Са литературом.

1093. Rakić Stanimir, Još o raspodjeli krajnjih zvučnih suglasnika, *Jezik* 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 6–10.

Резиме на енглеском.

1094. Rakić Stanimir, Distinktivnost zvučnosti krajnjih suglasnika u srpskohrvatskom jeziku, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 25–30.

Резиме на енглеском.

1095. Težak Stjepko, Sibilizacija u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 395–402.

Резиме на енглеском.

1096. Ђупић Драго, Вуково фонолошко писмо и српскохрватски народни говори, Provincija XVII/49 (1987, Шабац) 35–39.

1097. Horga Damir, Utjecaj fonetskih karakteristika na prepoznavanje filtriranih reči, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 17–29.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

1098. Škarić Ivo, Glasničke preinake, Jezik 34/3 (veljača 1987, Zagreb) 71–81.

Резиме на енглеском.

б) Граматика и граматичка питања

1099. Актуелна питања српскохрватског језика, Станојчић Живојин, Једна необична нова синтакса, ЛМС CLXIII/440/2 (1987) 315–346.

1100. Актуелна питања српскохрватског језика, Станојчић Живојин, Једна необична нова синтакса (II), ЛМС CLXIII/440/3 (1987) 471–504.

1101. Ацић Вера, Акценат ријечи, синтагме и реченице, Васпитање и образовање 5 (1987, Титоград) 39–50.

1102. Babić Stjepan, в. бр. 1128.

1103. Babić Stjepan, O subjektu u predikatnom proširku, Jezik 34/ 3 (veljača 1987, Zagreb) 86–89.

Рубрика „Питања и одговори“.

1104. Babić Stjepan, Povratne zamjenice s gledišta rečeničnih dijelova, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 21–30.

Резиме на енглеском.

1105. Barić Eugenija, Mocijski parnjaci i njihova upotreba, RZJ 13 (1987, Zagreb) 9–18.

Резиме на руском.

1106. Бујас Милица, Осврт на „Синтаксу хрватског књижевног језика“ Радослава Катичића, Књ XXXIV/3–4 (1987) 241–247.

С литературом.

Приказ.

1107. Vukušić Stjepan, Prve bilješke uz Katičićevu sintaksu i Babićevu Tvorbu, Istra 25/1–3 (1987, Pula) 133–134.

1108.* Vučković Petar, Prilog semantičkoj analizi imenica u srpskohrvatskom jeziku, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 453–463.

Резиме на енглеском.

1109. Гајић Драгољуб Д., Вукова „Писменица“ према Мразовићевој „Граматници“, Домети XIV/49–50 (1987, Сомбор) 57–70.

1110.* Gvozdanović Jadranka, Subject and Object in Serbo–Croatian and Evidence for linguistic Theories, JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 97–108.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

1111. Гудков Владимир, Оквири употребе наставака -а и -и у генитиву множине именичке друге дефлекције, НЈ XXVII/3–4 (1987) 233–278.

1112. Дабих Богдан Л., Творба замјеница и осталих врста ријечи од замјеничког полазишта у савременом српскохрватском језику, НССУВД 16/1 (1987) 173–176.

1113. Dugonjić Helena, Još ponešto o inkongruentnom atributu (genitiv bez prijedloga), Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 148–155.

Резиме на њемачком.

1114. Ђурђић Милена, Синтаксичко-семантичка анализа комплексно транзитивних глагола у српскохрватском језику, Прил ФФНС 23 (1987) 111–122.

1115. Žibreg Ivona, O presupozicijama u srpskohrvatskom jeziku, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 37–40.

Резиме на енглеском.

1116. Znika Marija, Jedan pogled na „sročne“ i „nesročne“ attribute (Prilog kao atribut), RZJ 13 (1987, Zagreb) 191–201.

Резиме на њемачком.

1117. Znika Marija, O upotrebi određenih i neodređenih pridjevnih oblika, Jezik 34/4 (travanj 1987, Zagreb) 101–106.

Резиме на енглеском.

1118. Ивић Милка, О неким српскохрватским граматичким феноменима условљеним емпатијом, ЈФ XLIII (1987) 41–47.

Резиме на енглеском.

1119. Ivić Milka, Radoslav Katičić, Sintaksa hrvatskog književnog jezika. Nacrt za gramatiku, Djela JAZU knj. 61, JAZU, Globus, Zagreb 1986, 529; ЈФ XLIII (1987) 235–243.

Приказ.

1120. Katičić Radoslav, в. бр. 1106, 1119, 1135.

1121. Кашић Јован, Продуктивна морфолошка средства у жаргону, НССУВД 16/1 (1987) 71–74.

1122. Kovačević Miloš, Razvoj i neka otvorena pitanja sintagmatike u nas, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 41–53.

Резиме на енглеском.

1123. Ковачевић Милош, О српскохрватским сложеним реченицама с посесивном атрибутом зависном клаузулом ЗМСФЛ XXX/1 (1987) 153—159.

1124. Ковачевић Милош, Префиксација и њен утицај на форму и семантику синтагме, НССУВД 16/1 (1987) 119—128.

Резиме на немачком.

1125. Lakičević-Pavić Anđelka, Eksterna i interna rečenična modifikacija, SMNHSJ XII/1—2 (1987, Zagreb) 60—66.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1126. Ljubibratić Radoslav, Vokativ, SMNHSJ XII/1—2 (1987, Zagreb) 67—78.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1127. Маројевић Радмило, Типологија посесивних придева у српскохрватском језику, ЗМСФЛ XXX/2 (1987) 75—87.

Резиме на руском.

1128. Маројевић Радмило, Stjepan Babić, Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. nacrt za gramatiku, JAZU, Djela, Razred za filologiju knj. 62, Globus, Zagreb 1986, 161+1—552, JФ XLIII (1987) 245—246.

Приказ.

1129. Милошевић Ксенија, О каузалној функцији предикативних атрибута у српскохрватском језику, SLP-J 5 (1987) 175—190.

Резиме на пољском.

1130. Minović Milivoje, Sintaksa srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog književnog jezika za više škole. Rečenica, padeži, glagoli, Svjetlost, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1987, 207, 24 cm.

Предметни регистар. Библиографија стр. 203—204.

1131. Остојић Бранислав, О неким питањима израде описне граматике српскохрватског језика, НССУВД 16/1 (1987) 207—210.

1132. Pranjковић Ivo, в. бр. 1146.

1133. Pranjковић Ivo, Konstrukcije s prijedlogom za ispred nesklonjivih komponenta, Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 1—6.

Резиме на енглеском.

1134. Pranjковић Ivo, Implicitna koordinacija, RZSF XXII (1987) 107—147.

Резиме на енглеском.

1135. Radovanović Milorad, Radoslav Katičić, Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku. — Djela JAZU. Razred za filologiju, knj. 61, JAZU — Globus, Zagreb 1986, 8 [nepag.] + 529 + 1 [nepag.], ЗМСФЛ XXX/2 (1987) 122—131.

Приказ.

1136. Радуловић Зорица, Једно поређење Вукове и Милаковићеве граматике, Овдје 213 (1987, Титоград) 6—7.

1137. Радуловић Зорица, Магија ријечи, Стварање 9 (1987, Титоград) 967—970.
О језику и стилу Чеда Вуковића.

1138. Silić Josip, Sustav glagolskih vremena nekad i danas, SMNHSJ XII/1–2 (1987, Zagreb) 50–59.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1139. Симић Радоје, У прилог теми „О проблемима језика и језичке политике на српскохрватском језичком подручју“, Марксистичка мисао 5–6 (1987, Београд) 89–95.

1140. Stanić Milija, Još o sintagmi „Majka Jugovića“, КњЈ. XXXIV/1–2 (1987) 25–40.

Резиме на француском.

1141. Станојичић Живојин, в. бр. 1099, 1100.

1142. Станојичић Живојин, Један тип контактнoг образовања сингулатива у српскохрватском језику, НССУВД 16/1 (1987) 21–25.

Резиме на енглеском.

1143. Taso Jasminka, Iz problematike obilježavanja imeničkog roda u srpskohrvatskom jeziku, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 258–268.

Резиме на енглеском.

1144. Težak Stjepko, O vokativu, Jezik 34/3 (veljača 1987, Zagreb) 89–92.

Рубрика „Питања и одговори“.

1145. Topolińska Zuzanna, Višestruki aspekti sintaksičke relacije broj-imenica, ЈФ XLIII (1987) 91–99.

Резиме на енглеском.

1146. Švačko Vanja, Ivo Pranjković, Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku, Zagreb 1986, Studentski list 40 (27.03.1986, Zagreb) 918.

Приказ.

1147. Шпис Марија, О српскохрватским глаголима са егзистенцијалним значењем, Прил ФФНС 23 (1987) 95–104.

в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза

1148. Ajanović Mustafa, в. бр. 1227.

1149. Aktuelna pitanja srpskohrvatskog jezika, LMS CLXII/439/5 (1987) 772–792.

1150. Aktuelna pitanja srpskohrvatskog jezika, Marojević Radmilo, O pisanju ruskih imena, LMS CLXII/439/6 (1987) 989–994.

1151. Aktuelna pitanja srpskohrvatskog jezika, LMS CLXII/440/7 (1987) 129–156.

1152. Anić Vladimir, в. бр. 1183, 1299, 1316.

1153. Anić Vladimir, Narodni preporod u Dalmaciji i književni jezik danas: u tražanju za vezom, ZR XXXVI/ 4–5 (srpanj-listopad 1987, Zadar) 345–349.

Резиме на енглеском.

1154. Anić Vladimir, Silić Josip, Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, 2. izdanje, Liber, Zagreb 1987, 707, 24 cm.

1155. Babić Goran, Tkalački stan jezika, Sveske Instituta za proučavanje nacionalnih odnosa 20 (1987, Sarajevo) 433–438.
1156. Babić Stjepan, Sida kao jezični problem, Jezik 34/5 (lipanj 1987, Zagreb) 156–157.
Рубрика „Осврти“.
1157. Bagić Aida, Jezik poezije, SOL 2/1, 3 (1987, Zagreb) 97–102.
Резиме на немачком.
1158. Батинић Љиљана, Употреба деклинабилних форми на -ли у савременом српскохрватском језику, Прил ФФНС 23 (1987) 73–94.
- 1159.* Bauer Ivan, Neke sintaktičke osobitosti u američkom novinskom tisku na hrvatskom jeziku. Interferencija na planu rekcija, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 41–52.
Резиме на енглеском.
1160. Biondić Adela, Jezik formulara, SOL 2/1, 3 (1987; Zagreb) 75–79.
Резиме на енглеском.
1161. Božović Marinko, Instrumental u pripovetkama Petra Kočića, Zbornik 1 Više pedagoške škole (1987, Gnjilane) 317–352.
1162. Brozović Dalibor, Vuk Stefanović Karadžić i južnoslavenski narodi, ZR XXXVI/6 (1987) 429–440.
1163. Brozović Dalibor, Vuk Stefanović Karadžić i razvoj književnoga jezika u Hrvata, Forum XXVI/LIV/9–12 (rujan-prosinac 1987, Zagreb) 423–430.
- 1164.* Бугарски Ранко, Договорно о језику ЈМС CLXII/437/5 (1986) 821–825.
О актуелним питањима српскохрватског језика.
1165. Vince Zlatko, Odnos iliraca i Vuk Stefanovića Karadžića, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 63–73.
Резиме на немачком.
1166. Витошевић Драгиша, Вук, село и нови језик, Провинција XVII/49 (1987, Шабац) 205–209.
1167. Витошевић Драгиша, Vukov pesnički Rječnik, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 471–476.
Резиме на руском.
1168. Витошевић Драгиша, Вуков „Рјечник“ и Лаза Костић, Кораци XXII/3–4 (1987, Крагујевац) 172–185.
1169. Вујичић Драгомир, Богаћење језичког израза и његове сиромашење, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 183–189.
Резиме на енглеском.
1170. Vuković Vladeta, Vuk Karadžić na raskršću epohe, Dubrovnik XXX/4 (1987, Dubrovnik) 27–35.

1171. Vukomanović Slavko, Tito i nacionalizam u jeziku, Sveske Instituta za proučavanje nacionalnih odnosa 20 (1987, Sarajevo) 429–432.

1172. Вукомановић Славко, Треба нам више толеранције и поверења, Марксистичка мисао 5–6 (1987, Београд) 83–88.

1173. Gabrić-Bagarić Darija, Ivan Sović, Jezik Ksavera Šandora Gjalskog, Školske novine, Zagreb 1985, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 50–53.

Приказ.

1174. Газизова Раида Ф., Семантичка функционалност глагола у „микроконтекстима“, који мотивишу сложене именице (у текстовима српскохрватског језика) НССУВД 16/1 (1987) 131–137.

С литературом.

1175. Гард Пол, Дјело Вука Караџића према типологији односа језика и културе, Путеви XXXVIII/1 (1987, Бања Лука) 5–16.

Превео Младен Шукало.

1176. Glibanović-Vajzović Hanka, Vukov odnos prema tarcizmima, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću, (1987, Sarajevo) 165–175.

Резиме на енглеском.

1177. Gluhak Alemko, Čornobilj, Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 20–22.

Рубрика „Осврти“.

1178. Гортан-Премк Даринка, О семантичком односу деривата према творбеној основи, НССУВД 16/1 (1987) 101–107.

1179. Gošić Nevenka, Prilog proučavanju starije srpskohrvatske gramatičke terminologije, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 163–171.

Резиме на енглеском.

1180. Grečl Domagoj, Osnove pravilnog pisanja, Zadruga štampa, Zagreb 1987, 176, 20 cm.

1181. Grečl Domagoj, O transkripciji vlastitih imena iz njemačkog jezika, Jezik 34/5 (lipanj 1987, Zagreb) 152–156.

Резиме на енглеском.

1182. Dabić Bogdan L., Vukova reforma jezika i pravopisa u slovenskim okvirima, pregled LXXVII/7–8 (juli–avgust 1987, Sarajevo) 711–722.

1183. Derossi Julije, Vladimir Anić, Josip Silić, Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1986, Marulić XX/3 (1987, Zagreb) 287–290.

Приказ.

1184. Dešić Milorad, Napomene o jeziku u Ćopićevoj „Bašti sljuzove boje“, КњЈ XXXIV/3–4 (1987) 230–234.

1185. Dešić Milorad, Školska leksika u Vukovom Rječniku, КњЈ XXXIV/1–2 (1987) 17–23.

Резиме на енглеском.

1186. Diklić Zvonimir, в. бр. 1227.
1187. Dobrašinić Golub, Pravopisna pobjeda, Polja 336 (1987, Novi Sad) 67–69.
1188. Žibreg Ivona, Dekomponovani predikat u jeziku sredstava javnog informisanja, Прил. ФФНС 23 (1987) 63–72.
Са одабраном библиографијом.
1189. Збиљин Драгољуб, Наш језик у години Вука, Стремљења 4 (1987, Приштина) 34–62.
1190. Збиљин Драгољуб, Наш језик у години Вука, кашњења и наде, Школски час 1 (1987, Г. Милановац) 3–20.
1191. Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću, RO Institut za jezik i književnost, OOUR Institut za književnost, Sarajevo 1987, 720.
1192. Znika Marija, Za obavijenost i gramatičku pravilnost, Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 17–20.
Рубрика „Осврти“.
1193. Ивић Павле, в. бр. 1207.
- 1194.* Ивић Павле, Развој књижевног језика на српскохрватском језичком подручју, Књижевност 41 књ. 83/8–9 (1986, Београд) 1499–1507.
- 1195.* Ивић Павле, Развој књижевног језика на српскохрватском језичком подручју. IV, Књижевност 41 књ. 83/10 (1986, Београд) 1743–1751.
1196. Ivić Pavle, Vukovi pogledi na književni jezik u evolutivnoj perspektivi, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 13–18.
Резиме на енглеском.
1197. Ивић Павле, Јерковић Јован, Кашић Јован, Остојић Бранислав, Пецо Асим, Пешикан Митар, Станојчић Живојин, Прилози допуњавању и осавремењивању наше правописне норме. Прилагођено писање страних властитих имена (транскрипција), НЈ XXVII/3–4 (1987) 137–158.
1198. Исаковић Алија, Вукова свијетла слутња, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću, (1987 Sarajevo), 35–44.
Резиме на енглеском.
Аутор говори о Вуковим противницима за вријеме његове реформе правописа и увођења народног језика као књижевног.
1199. Jakšić Sofija, Morfološka adaptacija francuskih antroponima i toponima u hrvatskom jeziku, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 65–73.
Резиме на француском.
1200. Jahić A. Dževad, Jezik između nacionalnog i nacionalističkog (dvadeset godina od prvih zvaničnih akcija u vezi sa jezikom u SR BiH), Sveske Instituta za proučavanje nacionalnih odnosa 18–19 (1987, Sarajevo) 379–394.
1201. Jahić Dževad A., Uloga „bosanskog jezika“ u procesima srpskohrvatske standardizacije, Pregled LXXVII/2 (februar 1987, Sarajevo) 245–255.

1202. Јерковић Јован, в. бр. 1197.
1203. Јефтић Миливоје, в. бр. 1213.
1204. Јовановић Гордана, „Славенизми“ у Вуковој преписци, *Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću* (1987, Sarajevo) 177–181.
Резиме на руском.
1205. Јовановић Горуп Радмила, Лингвистички и атитудинални фактори у одржавању српскохрватског језичког стандарда, *НССУВД* 16/1 (1987) 199–205.
С библиографијом.
1206. Караџић Вук Стефановић, О језику и књижевности. Изабрани списи, прир. Берислав Николић, Просвета – Нолит, Београд 1987, 254, 22 см.
1207. Караџић Вук Стефановић, Српски рјечник (1818), прир. Павле Ивић, Просвета – Нолит, Београд 1987, LXXI, 927, 58, 22 см.
1208. Караџић Вук Стефановић, Први српски буквар, Управа манастира Троноше, Троноша 1987, 17, 17 см.
1209. Катић Рadoslav, О hrvatskom književnom jeziku, *Jezik* 35/2 (prosinae 1987, Zagreb) 33–38.
Резиме на енглеском.
1210. Катић Рadoslav, *Riječ dvije uz javnu raspravu o promjeni jezične odredbe u Ustavu SR Hrvatske*, *Forum* XXVI/LIV/7–8 (srpanj-kolovoz 1987, Zagreb) 154–160.
1211. Катић Рadoslav, Вук Карadžić и књижевни језик Хрвата, *Putevi XXXVIII/1* (1987, Banja Luka) 65–78.
1212. Кашић Јован, в. бр. 1197.
1213. Кvapil Душан, Миливоје Јефтић, О језику tvo/je/m/u/ i mo/je/m/u/, *Ослобођење*, Sarajevo, 1985, *Prevodilac* VI/4 (1987, Beograd) 45–53.
Приказ.
1214. Клајн Иван, *Речник језичких недoumica*, 2. прерађено и допуњено издање, Nolit, Beograd 1987, 158, 21 см.
1215. Ковачевић Милош, *Gradacione konstrukcije u Vukovom i današnjem jeziku*, *Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću* (1987, Sarajevo) 225–236.
Резиме на њемачком.
1216. Ковачевић Милош, Бранислав Остојић, *О црногорском књижевнојезичком изразу*, НИО Универзитетска ријеч, Никшић, Титоград 1985, *Književni jezik* 16/1 (1987, Sarajevo) 47–50.
Приказ.
1217. Ковачек Божидар, Брига о језику, *Марксистичка мисао* 5–6 (1987, Београд) 60–63.
1218. Конт Франсис, Вук и „ВУК“, *Путеви XXXVIII/1* (1987, Бања Лука) 47–54.
Превео Ранко Рисојевић.

1219. **Коран Станко**, Вук Стефановић Караџић и Сава Мркаљ, *Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću*, (1987, Sarajevo) 75–86.

Резиме на руском.

1220. **Куна Херта**, Историја српскохрватског литерарног језика у кругу дијахроних дисциплина сербокroatистике, *Književni jezik* 16/1 (1987; Sarajevo) 31–36.

Резиме на руском.

1221. **Куна Херта**, Лексика босанско-херцеговачке периодике у српским листовима Вуковског доба, *Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću* (1987; Sarajevo) 269–281.

Резиме на енглеском.

1222. **Leovac Slavko**, Vuk Karadžić, reformator i pisac, *Odjek* XL/3 (1987, Sarajevo) 2.

1223. **Leš Kristina**, Jezik vijesti na radiju, *SOL* 2/1,3 (1987, Zagreb) 81–85.

Резиме на енглеском.

1224. **Lori Bernar**, Rječnik Vuka Karadžića (1852) kao istorijski izvor, *Putevi XXXVIII/1* (1987, Banja Luka) 31–36.

Превела Светлана Спаић.

1225. **Марковић Жељко**, Непродуктивне граматичке категорије у језику Данила Киша и Слободана Селенића, *Прил ФФНС* 23 (1987) 105–110.

1226. **Марковић Жељко**, Неодређени придевски вид у језику песама Тина Ујевића, *Прил ФФНС* 23 (1987) 123–127.

1227. **Marković Svetozar**, **Ajanović Mustafa**, **Diklić Zvonimir**, *Pravopisni priručnik srpsko-hrvatskog, hrvatskosrpskog jezika*, 14. izdanje, *Svjetlost*, Sarajevo 1987, 227, 24 cm.

1228. **Маројевић Радмило**, в. бр. 1150.

1229. **Матијашевић Јелка**, Око неких питања у творби речи, *НССУВД* 16/1 (1987) 109–116.

Резиме на руском.

1230. **Melvinger Jasna**, Kolokvijalne relativne rečenice u Vukovu prijevodu Novog zavjeta, *Revija* 27/8–9 (kolovoz-rujan 1987, Osijek) 658–666.

1231. **Mesinger Bogdan**, Fonološke i morfološke implikacije Vukovih ortografskih rješenja u svijetlu predvukovskih grafijskih adaptacija i postvukovskih lingvističkih spoznaja, *Revija* 27/ 8–9 (kolovoz-rujan 1987, Osijek) 667–673.

1232. **Миновић Миљивоје**, Неке иновације у синтаксичком систему српскохрватског језичког стандарда од Вуковог времена до данас, *Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću* (1987, Sarajevo) 211–223.

Резиме на руском.

1233. **Moguš Milan**, Nekoliko napomena o „Stavovima o aktualnim pitanjima jezične politike“, *Forum XXVI/LIV/ 7–8* (srpanj-kolovoz 1987, Zagreb) 149–153.

1234. **Moguš Milan**, O načelu „piši kao što govoriš“ kod Vuka Stefanovića Karadžića, *Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću* (1987, Sarajevo) 87–93.

Резиме на енглеском.

1235. Moguš Milan, O načelu „piši kao što govoriš“ kod Vuka Stefanović Karadžića, Usponi 3 (1987, Zagreb) 83–86.

1236. Mršević-Radović Dragana, O malo poznatoj mitskoj leksici u srpskohrvatskom jeziku, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 315–323.

Резиме на француском.

1237. Mršević-Radović Dragana, Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku, Filološki fakultet, Beograd 1987, 163, 20 cm.

Са литературом и регистром.

1238.* Muhvić-Dimanovski Vesna, O paralelnoj upotrebi posuđenica i njihovih prevedenica, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 247–253.

Резиме на енглеском.

1239. Николић Берислав, в. бр. 1206.

1240. Novak Janez, Izvir–izvor, Problemi XXV/7–8 (1987, Ljubljana) 144–145.

1241. Новаковић-Лопушина Јелица, Писање имена из холандског језика, НЈ XXVII/3–4 (1987) 279–284.

1242. Nyomárkay István, Улога творбе речи у покрету за обнову језика код Хрвата у другој половини XIX века, НССУВД 16/1 (1987) 35–42.

С литературом.

1243. Okuka Miloš, Jedan pogled na književnojezičke izraze u Bosni i Hercegovini u Vukovo Doba, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 202–208.

Резиме на енглеском.

1244. Okuka Miloš, U Vukovo doba (Književnojezički izrazi u Bosni i Hercegovini u razdoblju od 1800. do 1878. godine), Veselin Masleša, Sarajevo 1987, 162.

1245. Okuka Miloš, Necjeloviti pristup, Odjek XL/22–23 (1987, Sarajevo) 27–28.

Осврт на пријем теорија о стандардном српскохрватском језику на њемачком говорном подручју.

1246.* Okuka Miloš, Alhamijado–književnojezički izraz u Vukovo doba, Odjek XXXIX/34 (1986, Sarajevo) 12–13.

1247. Okuka Miloš, Usvajanje Vukovog jezika i pravopisa u Bosni i Hercegovini (O sarajevskom književnom krugu i književnojezičkim procesima kod bosanskohercegovačkih Srba šezdesetih godina XIX stoljeća), Književni jezik 16/2 (1987, Sarajevo) 112–119.

1248. Okuka Miloš, Usvajanje Vukova jezika i pravopisa u administrativno-pravnim spisima turske administracije u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 263–267.

Резиме на руском.

1249. Okuka Miloš, Književnojezički izrazi bosansko-hercegovačkih Jevreja u Vukovo doba, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 10–11.

1250. Okuka Miloš, Književnojezički izrazi bosanskohercegovačkih Hrvata u Vukovo doba 1, Odjek XL/8 (1987, Sarajevo) 384.

1251. Okuka Miloš, Književnojezički izrazi bosanskohercegovačkih Hrvata u Vukovo doba 2, Odjek XL/10 (1987, Sarajevo) 9–10.
1252. Okuka Miloš, Književnojezički izrazi bosansko-hercegovačkih Srba u Vukovo doba, Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 9–10.
1253. Okuka Miloš, Muslimanski usmeni izraz u Vukovo doba, odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 7.
1254. Окука Милош, Вук и Аделунг (Око начела „пиши као што говориш“), Преглед LXXVII/3 (1987, Сарајево) 289–295.
1255. Остојић Бранислав, в. бр. 1197, 1216, 1302.
1256. Остојић Бранислав, Вук Караџић и наш књижевни језик, Овдје 219 (1987, Титоград) 11.
1257. Остојић Бранислав, Валентност везника *е* и његове синонимске опозиције у језику Марка Миланова, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 17–24.
Резиме на руском.
1258. Остојић Бранислав, Јединство очувати, а разлике испоштовати (један поглед на данашњу српскохрватску књижевнојезичку ситуацију), Овдје 214 (1987, Титоград) 2–3.
1259. Остојић Бранислав, Човјек праксе. Вукова концепција књижевног језика била је у знаку слиједа језичке реалности, Пobjеда 7620 (фeбpуap 1987, Титoгpaд) 9.
1260. Остојић Бранислав, Спона традиције и савремености. Вук Караџић и први лексикографски радови у Црној Гори, Пobjеда 7814 (септембар 1987, Титoгpaд) 10.
1261. Остојић Бранислав, Вук Караџић и прилози о српскохрватском језику у црногорским часописима 1871–1912, Овдје 220 (1987, Титоград) 8–9.
1262. Ostojić Branislav, Vuk Karadžić i prilozi o srpskohrvatskom jeziku u crnogorskim časopisima 1871–1912, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 283–290.
Резиме на француском.
1263. Остојић Бранислав, Књижевни језик довуковског и вуковског периода у Црној Гори и Вукова језичка реформа, Овдје XIX/222–223 (1987, Сарајево) 6–7.
1264. Paternu Boris, Jernej Kopitar – Vuk Karadžić – France Prešern, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 353–367.
Резиме на немачком.
1265. Петковић Новица, Синтакса и наравија у „Нечистој крви“ Б. Станковића, ЗБМСКЈ XXXV/3 (1987) 393–417.
1266. Пецо Асим, в. бр. 1197, 1318, 1325.
1267. Peco Asim, Odras nacionalnih pripadnosti u našem glasovnom sistemu, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 31–37.
Резиме на енглеском.
1268. Peco Asim, O imenu jezika i pravopisnoj normi, Marksistička misao 5–6 (1987, Beograd) 76–79.

1269. Peco Asim, Iz jezičke teorije i prakse, Naučna knjiga, Beograd 1987, 280, 24 cm.

1270.* Peco Asim, Germanizmi u Vukovu Srpskom rječniku iz 1852, JAZU, Razred za filologiju, Filologija 14 (1986, Zagreb) 271–282.

Резиме на енглеском.

1271. Peco Asim, Vuk Karadžić — reformator srpskohrvatskog književnog jezika, Most XIV/68/1987, Mostar) 3–10.

1272. Пецо Асим, Творбени процеси у области српскохрватских оријентализама, НССУВД 16/1 (1987) 83–92.

1273. Peco Asim, Gledanje Vuka Karadžića na povezanost jezika i nacije i savremena slika srpskohrvatskog jezika, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 27–34.

Резиме на руском.

1274. Пецо Асим, Вук Караџић — реформатор нашег књижевног језика, Књижевни језик 16/2 (1987, Сарајево) 73–82.

Ријеч на свечаној сједници Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине посвећеној 200. годишњици рођења Вука Стеф. Караџића.

1275. Пешикан Митар, в. бр. 1197.

1276. Пешикан Митар, О данашњем стању нашег књижевног језика (правописна питања), КњЈ XXXIV/1–2 (1987) 109–120.

1277. Пешикан Митар, Отворена питања нашег књижевног језика уочи Вукове године, КњЈ XXXIV/1–2 (1987) 121–129.

1278. Пешикан Митар, Главна отворена питања нашег језика, Марксистичка мисао 5–6 (1987, Београд) 48–59.

1279. Пешикан М., А. Пецо, Уз претходни прилог, НЈ XXVIII/3–4 (1987) 159–160.

Допуна уз чланак Прилози допуњавању и осавремењивању наше правописне норме. Група аутора.

1280. Пешић Вукашин, Српски рјечник Вука Караџића као уметничко и научно дело, Историјски записи LX/4 (1987, Титоград) 39–49.

Резиме на француском.

1281. Пешут Петар, С., Вук Караџић у своме и нашем времену, КњЈ XXXIV/1–2 (1987) 1–6.

1282. Pintarić Neda, Pisanje i izgovor poljskih vlastitih imenica, Jezik 34/5 (lipanj 1987, Zagreb) 144–152.

Резиме на енглеском.

1283. Попић Миленко, Вук и Аврам Мразовић, Домети XIV/49–50 (1987, Сомбор) 45–56.

1284. Pranjković Ivo, Vukov pristup glagolskim kategorijama, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 203–210.

Резиме на енглеском.

1285. Радовић-Тешић Милица, Творба именица с префиксом *не-* у савременом српскохрватском језику, НССУВД 16/1 (1987) 93–99.

Резиме на руском.

1286. Savić Ljubica, Jezik natječaja u novinama, SOL 2/1,3 (1987, Zagreb) 69–73.

Резиме на француском.

1287. Секулић Владимир, Лијепа ријеч насушна потреба. Језику а посебно говору мора се посветити много више пажње него досада, Побједа 7779 (август 1987, Титоград) 13.

1288. Секулић Владимир, Стање и перспективе језика школе с посебним освртом на прилике у Црној Гори, Гласник Одељења умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 17–21.

Резиме на енглеском.

1289. Selimović Meša, Za i protiv Vuka, studija BIGZ, Beograd 1987, 136, 18 cm.

1290. Sesar Dubravka, O jednom primjeru jezične politike (u kontekstu opće i jezične kulture), Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 51–68.

Резиме на енглеском.

1291. Silić Josip, в. бр. 1183, 1299, 1316.

1292. Силић Јосип, Творбена структура интернационалних ријечи у хрватском или српском језику, НССУВД 16/1 (1987) 59–68.

Резиме на француском.

1293. Симић Радоје, Из термилошке и теоријске проблематике српскохрватског књижевног језика, АФФ 18 (1987) 169–199.

Резиме на немачком.

1294. Симић Радоје, Вук Стефановић Караџић и наш књижевни језик, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 19–26.

Резиме на немачком.

1295. Симић Радоје, Вук Стефановић Караџић о књижевном језику, Књижевни језик 16/2 (1987, Сарајево) 83–98.

1296. Simić Radoje, Jezik, nacionalno i republičko, Odjek XL/21 (1987, Sarajevo) 3.

О политичким и стручним аспектима нормирања српскохрватског књижевног језика.

1297. Скерлић Јован, Вук Ст. Караџић, Матична библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац 1987, 39, 21 cm.

1298. Slamnig Dionizije, Naši najnoviji nesporazumi o jezičnom standardu, Prevoditelj 11/36 (1986, Zagreb) 36–39.

1299. Slamnig Svelad, Vladimir Anić, Josip Silić, Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1986, Prevoditelj XIII/37–38 (1987, Zagreb) 51–57.

Приказ.

1300. Sović Ivan, в. бр. 1113.

1301. Станић Милија, Како да изговарамо Вуково презиме, НЈ XXVII/3—4 (1987) 285—287.

1302. Станић Милија, Branislav Ostojić, O crnogorskom književnojezičkom izrazu, Titograd 1985, 5—228, ЈФ XLIII (1987) 287—291.

Приказ.

1303. Станојчић Живојин, в. бр. 1197.

1304. Станојчић Живојин, Вук Стефановић Караџић као граматичар, КњЈ XXXIV/1—2 (1987) 7—15.

С литературом.

Резиме на енглеском.

1305. Станчић Љиљана, Озваничење Вукове ортографске норме у Босни и Херцеговини, Књижевни језик 16/2 (1987, Сарајево) 120—126.

1306. Stančić Ljiljana, Sinonimske relacije u leksičkološkoj teoriji i leksikografskoj praksi (Nacrt za kvestionar rječnika sinonima), Književni jezik 16/3—4 (1987, Sarajevo) 224—237.

Резиме на енглеском.

1307. Стојчић Токо, Слух за логичке разлике и разумну јединственост, Марксистичка мисао 5—6 (1987, Београд) 80—82.

1308. Суботић Љиљана, Однос Вука и Хаџића (Вук у Хаџићевом Летопису), Књижевни језик 16/2 (1987, Сарајево) 99—106.

1309. Sačić Darko, Jezik novinske reklame, SOL 2/1,3 (1987, Zagreb) 87—95.

Резиме на француском.

1310. Суботић Јелисавета, Књижевнојезичка и азбучно-правописна реформа Вука Стефановића Караџића, Овдје 215 (1987, Титоград) 10—11.

1311. Танасић Срето, О дијалогу у књижевноумјетничком стилу, Književni jezik 16/3—4 (1987, Sarajevo) 251—257.

Резиме на енглеском.

1312. Tošović Branko, Vukova reforma jezika u tumačenju ruskih i sovjetskih naučnika (I), Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 297—305.

Резиме на руском.

1313. Ђупић Драго, О Вуковој правописној еволуцији, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 111—116.

Резиме на енглеском.

1314. Ђупић Драго, Вуков и Даничићев метод у проучавању језика, Стремљена 4 (1987, Приштина) 20—33.

1315. Ђупић Драго, Вукова језичка опћенита правилност, Васпитање и образовање 4 (1987, Титоград) 35—40.

1316. Čupić Drago, V. Anić, J. Silić, Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, SN „Liber“ — Školska knjiga, Zagreb 1986, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 35—40.

Приказ.

1317. Фекеће Егон, Стандардни српскохрватски језик у оквиру савремених двојезичних речника (са српскохрватским као првим језиком) НЈ XXVII/3—4 (1987) 161—170.

1318. Халиловић Сенахид, Асим Пецо, Стазама нашег језика, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1985 [1986], 290, Преглед LXXVII/9 (1987, Сарајево) 970—973. Приказ.

1319. Хаџићендић Ремзија, Глаголи говорења у ауторским ремаркама и управни говор, Књижевни језик 16/3—4 (1987, Сарајево) 172—180.

Резиме на енглеском.

1320. Хаџићендић Ремзија, О једном шаблону увођења „управног говора“ у вуковим народним приповијеткама, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Сарајево) 237—244.

Резиме на енглеском.

1321. Хорак Емил, Вук Карацић и Људевит Стур, прев. Зоран Старчевић, Преглед 77/10 (1987, Сарајево) 1029—1035.

1322. Hudeček Lana, Transliteracija i transkripcija (odjelitosti i interferencije), RZJ 13 (1987, Zagreb) 19—30.

Резиме на немачком.

1323. Cichońska Maria, Префиксално-суфиксални деноминативни глаголи у савременом српскохрватском књижевном језику, НССУВД 16/1 (1987) 75—80.

Резиме на енглеском.

1324. Šipka Danko, Vukov leksikografski postupak (na primjeru odnosa prema „vulgarizmima“ i homonimiji), Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Сарајево) 117—122.

Резиме на немачком.

1325. Šipka Danko, Širok pristup, Asim Peco, Stazama našeg jezika, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1985, Odjek XL/7 (1987, Сарајево) 24.

Приказ.

1326. Šipka Milan, O veznicima, nacionalizmu i još ponečem, Sveske Instituta za proučavanje nacionalnih odnosa 18—19 (1987, Сарајево) 395—399.

1327. Шипка Милан, Језик Петра Кочића, Радови Института за језик XIII (1987, Сарајево) 229.

Резиме на руском.

1328. Šipka Milan, U ravnoteži zajedničkog i posebnog. Savremeni srpskohrvatski standardni jezik u svijetlu nacionalnih odnosa, Odjek XL/21 (1987, Сарајево) 2—3.

1329. Шипка Милан, Вукова правописна реформа и проблеми српскохрватског правописа данас, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Сарајево) 95—102.

Резиме на руском.

1330. Šipka Milan, Književnojezička politika i jezička kultura: jezički savjetnik 2, Oslobođenje, Сарајево 1987, 282, 22 cm.

г) Дијалекти

1331. Барјактаревих Данило, Историјски развој косовско-метохијских говора, Академија наука и уметности Косова, Посебна издања, књига XI, Одељење језичких и књижевних наука и уметности, Књига 7, Приштина 1986 (1987), 140.

1332. Богдановић Недељко, Говор Алексиначког Поморавља, СДЗб XXXIII (1987) 7–302.

Са литературом.

Резиме на руском.

1333.* Богдановић Недељко, Љубисав Ђирић, Говор Лучнице, Београд 1983, Нишки зборник 15 (1985, Ниш) 259–261.

Приказ.

1334. Будовская Е., Булатова Р., Замятина Г., Обзор работ по диалектологии сербско-хорватского и словенского языков, ценных для славянской исторической акцентологии, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 59–83.

Са литературом.

1335. Булатова Р., в. бр. 1334.

1336. Vermeer Willem, Glagol *iti* u južnočakavskom književnom jeziku Mletačke Dalmacije, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 111–127.

Резиме на енглеском.

1337. Vermeer Willem, Further evidence of fronted referexes of PSL *u in kajkavian, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 99–100.

1338. Wroclawska Elżbieta, Słowotwórstwo rzeczowników w dialekcie dubrownickim XVI–XVII w. (Wybranie zagadnienia), SLP-J 5 (1987) 7–18.

Резиме на српскохрватском.

1339. Вујичић Драгомир, Вуков језик и дробњачки говор, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 253–262.

Резиме на руском.

1340. Vujičić Dragomir, Morfonemske alternacije om~em u instrumentalu singulara, ovi~evi u nominativu plurala u govorima Sjeverne i Sjevernoistočne Bosne, SLP-J 5 (1987) 71–82.

Резиме на полском.

1341. Vukušić Stjepan, Dodiri s književnom čakavštinom, Dometi XX/7–9 (1987, Rijeka) 605–607.

Резиме на енглеском.

1342. Драгићевић Милан, Биљешке о личком *грабѹћ* – *грабѹћак* и неким сличним формама, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 105–106.

1343. Dragičević Milan, O konsonantskom inventaru govora lovinačkih ikavaca, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 179–189.

Резиме на руском.

1344. Dorđević Miloje, Die germanistische diachrone Linguistik einschlieβlich der Dialektologie in Jugoslawien, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 73–106.

На немачком.

Резиме на српскохрватском.

1345. Živković Novica, в. бр. 1346.

1346. Živković Radovan, Novica Živković, Rečnik pirotskog govora, Pirot 1987, Pirot-ski zbornik XIX/15 (1987, Pirot) 188–189.

Приказ.

1347. Замятина Г., в. бр. 1334.

1348. Ivić Pavle, Funkcionalna nosivost proizvodjskih sistema u kajkavskim govorima, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb), 129–144.

Резиме на енглеском.

1349. Ивић Павле, Слободан Реметић, Говори централне Шумадије, СДЗб XXXI, Београд 1985, XIX+555, са 28 географских карата у тексту, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 115–122.

Приказ.

1350. Jahić Dževad A., Lingvistička geografija — predmet i metodi istraživanja, dosadašnji rezultati, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 35–48.

Са литературом.

Резиме на руском.

1351. Јахић Џевад А., Стање и перспективе примјене ареалног метода у проучавању дијалектске лексике српскохрватског језика, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 89–98.

1352. Jembrih Alojz, Dijalekt u modernoj poeziji 30-ih godina. S posebnim osvrtom na Balade Petrice Kerempuha, Socijalni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 541–550.

Povzetek v slovensčini.

1353. Jerković Jovan, Osobine istočnohercegovačkog dijalekta u delima vojvodjanskih pisaca, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 245–252.

Резиме на немачком.

1354. Jutronić-Tihomirović Dunja, Morfološke promjene u splitskom vernakularu — prilog teoriji jezičnih promjena, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 153–160.

Резиме на енглеском.

1355. Kalinski Ivo, Dminucija u čakavskom i kajkavskom pjesništvu, Dometi XX/7–9 (1987, Rijeka) 617–619.

Резиме на енглеском.

1356. Kalinski Ivan, Imenički morfemni sustavi u govoru Črečana, RZJ 13 (1987, Zagreb) 45–48.

Резиме на немачком.

1357. Kalinski Ivan, Kajkavska idiomatika, kritički obziri, RZJ 13 (1987, Zagreb) 31–44.

Резиме на немачком.

1358. Lončarić Mijo, Severoistočna kajkavština, Podravski zbornik (1987, Koprivnica) 112–122.

Са литературом.

1359. Lukežić Iva, Čakavština u pjesmama Drage Gervaisa, Dometi XX/7–9 (1987, Rijeka) 587–599.

Резиме на енглеском.

1360.* Lukežić Iva, Turk Marija, Mjesni govor Milohnića, Krčki zbornik 16 (1986, Krk), Posebno izdanje 9, 231–253.

1361. Moguš Milan, Kompjutorska obrada jezika Gervaisove čakavštine, Dometi XX/7–9 (1987, Rijeka) 581–586.

Резиме на енглеском.

1362. Николић Мирослав, Ужичка лексика у Вуковом *Рјечнику* из 1852., НЈ XXVII/3–4 (1987) 287–291.

1363. Остојић Бранислав, Вуков језик и данашњи говор Дробњака, Побједа 7662 (април 1987, Титоград) 11.

1364. Petrović Dragoljub, Mječislav Malecki kao proučavalac govora Crne Gore, SLP-J 5 (1987) 109–116.

Резиме на пољском.

1365. Ресо Asim, в. бр. 1385.

1366. Пешикан Митар, Дијалектолошка сведочанства штокавске историјске ономастике, ЈФ XLIII (1987) 49–56.

У прилогу карта Пожешког санцака.

Резиме на руском.

1367. Ракић-Милојковић Софија, Основне фонетске особине говора Доње Мутнице (код Параћина), Прил ФФНС 23 (1987) 29–61.

Са текстовима.

1368. Реметић Слободан, в. бр. 1349.

1369. Ротар Јанез, Штокавски и новоштокавски из перспективе словенских аутора, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 325–330.

Резиме на немачком.

1370. Rudan P., в. бр. 1372, 1373, 1374.

1371. Стојменовић Чедомир, Вук као дијалектолог, ГЗб ФилолФУС 13 (1987) 147–153.

Резиме на руском.

1372. Sujoldžić A., Šimunović P., Finka B., Rudan P., Bazični vokabular otoka Korčule kao pokazatelj jezične mikroevolucije, JAZU, Filologija 14, (1986, Zagreb) 313–328.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

1373. Sujoldžić A., Finka B., Šimunović P., i Rudan P., Jezik i porijeklo stanovnika slavenskih naseobina u pokrajini *Molise*, Italija RZJ 13 (1987, Zagreb) 117–145.

Резиме на енглеском.

1374. Sujoldžić A., Finka B., Šimunović P., Chaventre A., Rudan P., Jezična mikroevolucija otoka Silbe i Oliba, Analiza bazičnog rječnika, RZJ 13 (1987, Zagreb) 107–115.

Резиме на енглеском.

1375. Težak Stjepko, Dijalekt na radiju, televiziji i filmu, Govor 3/2 (1986, Zagreb) 39–49.

Резиме на енглеском.

1376. Томић Миле, Govor Радимаца, СДЗб XXXIII (1987) 303–474.

Резиме на румунском.

1377. Turk Marija, в. бр. 1360.

1378. Turk Marija, Jezik čakavskog pjesništva, Dometi XX/7–9 (1987, Rijeka) 601–603.

Резиме на енглеском.

1379. Ђирић Љубисав, в. бр. 1333.

1380. Ђирић Љубисав, Досадашња истраживања пиротског говора, Пиротски зборник XIX/15 (1987, Пирот) 13–21.

1381. Ђупић Драго, Вук и наша дијалектолошка традиција после њега, ЗбМСКЈ XXXV/1 (1987) 147–156.

1382. Finka B., в. бр. 1372, 1373, 1374.

1383. Houtzagers H.P., Phonological Remarks on the Kajkavian Dialects of Hidegség and Fertohomok, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 169–178.

Резиме на српскохрватском.

1384. Chaventre A., в. бр. 1374.

1385. Šimundić Mate, Asim Peco: Ikavskoštokavski govori zapadne Hercegovine, SR 35/1 (1987) 116–120.

Оцена: —, AN БиН, Сарајево 1986 (Дјела, knjiga LXI, Одјелjenje друштвених наука, knjiga 35)

1386. Šimunović P., в. бр. 1372, 1373, 1374.

1387. Šimunović Petar, Pristup jezičnoj i onomastičkoj problematici otoka Šolte, RZJ 13 (1987, Zagreb) 147–161.

Резиме на немачком.

1388.* Šojat Olga, Neke napomene uz transkribiranje i objavljivanje kajkavskih tekstova, JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 357–369.

Резиме на немачком.

д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло, итд.

1389. Богдановић Димитрије, Миленова Анисава, Апокрифният сборник от манастира Савина XIV в. в сравнение с други подобни јужнословјански ръкописи, АП 9 (1987) 7–30.

1390. Бојић Вера, Српска народна песма „Срце пуно јада“ код Талџи, Ј. Грима, Ј. Г. Даумера и Ј. Брамса, НССУВД 16/3 (1987) 155–158.

Резиме на француском.

1391. Василев Љупка, Три рукописна фрагмента из Лењинове библиотеке у Москви, АП 9 (1987) 31–59.

Са скицама и фотографијама.

1392. Vrana Josip, Nikola Rodić, Gordana Jovanović; Mirosavljevo jevanđelje, Kritičko izdanje, SANU, Beograd 1986, 344+3 priloga, Slovo 37 (1987, Zagreb) 195–201.

Приказ.

1393. Gaylord Harry, Redactional Elements behind the Petrisov Zbornik of III Baruch, Slovo 37 (1987, Zagreb) 91–115.

Резиме на енглеском и хрватско-српском.

1394. Гроздановић-Пајић Мирослава, Посебан тип воденог знака „грб са кулом“ у неколико рукописа с краја XVII и прве четвртине XVIII века, АП 9 (1987) 61–83.

Са скицама и фотографијама.

1395. Јерковић Вера, в. бр. 1396.

1396. Јерковић Вера, Никола Родић, Гордана Јовановић, Мирослављево јеванђеље, критичко издање, САНУ, Институт за српскохрватски језик, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење — књига XXXIII, Београд 1986, ЗММСФЛ XXX/2 (1987) 144–148.

Приказ.

1397. Jovanović Gordana, в. бр. 1392, 1396, 1398.

1398. Ковачевић Радмила, Никола Родић, Гордана Јовановић, Мирослављево јеванђеље, критичко издање, САНУ, Институт за српскохрватски језик, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, II одељење, књ. XXXIII, Београд 1986, 344+6 репродукција, ЈФ XLIII (1987) 293–295.

Приказ.

1399. Котарчић Љубомир, Повеља деспота Стефана Лазаревића манастирима Тисмани и Водици из 1406. године, АП 9 (1987) 117–124.

Са фотографијом.

1400. Куна Херта, Хвалов зборник, ЈФ XLIII (1987) 295–298.

Приказ.

1401. Мано—Зиси Катарина, в. бр. 1410.
1402. Маринковић Радмила, Српска књижевност Немањиног доба, ЗбМСКЈ XXXV/3 (1987) 419—432.
1403. Miklas Heinz, Eine athonitische gottesdienstliche Sammelhandschrift in Basel, AP (1987) 125—146.
Са фотографијом.
1404. Милтенова Анисава, в. бр. 1389.
1405. Nazor Anica, Psaltir s posljedovanjem Đurđa Crnojevića 1494, Centralna narodna biblioteka SR Crne Gore, „Đurđe Crnojević“ Cetinje — Cankarjeva založba, Ljubljana, Fototipska izdanja knj. 12, Cetinje 1986, Slovo 37 (1987, Zagreb) 206—208.
Приказ.
1406. Пешикан Митар, О сразмери тетра и апрокса у Богдановићевим каталозима ћирилских рукописа, АП 9 (1987) 153—155.
1407. Ређеп Јелка, Српска Александрида, САНУ, Одељење језика и књижевности, Критичка издања српских писаца Београд 1985, ЗбМСС 32 (1987) 191—192.
Приказ.
1408. Ribarova Zdenka, Knjiga proroka Jone, Slovo 37 (1987, Zagreb) 123—159.
Резиме на хрватско-српском и енглеском.
1409. Родић Никола, в. бр. 1392, 1396, 1398.
1410. Синдик Надежда Р., Мано—Зиси Катарина, Црквенословенске књиге XVII—XIX века библиотека Епархије будимске у Сентаддреји, АП 9 (1987) 181—277.
Са литературом.
1411. Станковић Радоман, Записи и белешке у старим ћириличким штампаним књигама збирке Архива Српске академије науке и уметности, АП 9 (1987) 279—315.
Са регистром личних и географских имена.
1412. Taube Moshé, Solomon's Chalice, the Latin Scriptures and the Bogomils, Slovo 37 (1987, Zagreb) 161—169.
Резиме на енглеском и хрватско-српском.
1413. Шпис Марија, Сачувани одломак рукописне књиге из збирке Библиотеке Матице српске, Прил ФФНС 23 (1987) 13—19.
1414. Штавланин-Ђорђевић Љубица, Један недовољно познат поменик из времена деспота Ђурђа Бранковића, АП 9 (1987) 331—347.

h) Историја српскохрватског језика

1415. Albijanić Aleksandar, Obeležavanje kvantiteta u jednom putopisu Joakima Vujića, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 1—7.
Резиме на енглеском.

1416. Babić Stjepan, Iz bliske prošlosti našega jezika (I), Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 13–17.

Резиме на енглеском.

1417. Babić Stjepan, Iz bliske prošlosti našega jezika (II), Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 48–51.

Резиме на енглеском.

1418. Babić Stjepan, Vrijedanje na fin način, Jezik 34/4 (travanj 1987, Zagreb) 127–128.

Рубрика „Осврти“.

1419. Брборић Вељко, Развој ћирилице до Вука, реформа Саве Мркаља, Знак XV/21–22 (1987, Београд) 70–73.

1420. Brlek Mijo, Leksikograf Joakim Stulli (1730–1817), za tisak pripremio prof. dr. Josip Vončina, Djela JAZU, Razred za filološke znanosti, knj. 60 (1987, Zagreb) XII+341.

1421. Brozović Dalibor, Hrvatski književni jezik u 18. stoljeću, Republika XLIII/11–12. (1987, Zagreb) 229–241.

1422. Brozović Dalibor, O grafijskim pitanjima u Hrvatskome narodnom preporodu, ZR XXXVI/ 4–5 (srpanj-listopad 1987, Zagreb) 335–344.

Резиме на енглеском.

1423. Vidović Radovan, Deminutiv u jednoj stihovanoj čakavskoj legendi, Dometi XX/ 7–9 (1987, Rijeka) 609–615.

Резиме на енглеском.

1424. Vince-Marinac Jasna, Iz morfologije crkvenoslavenskog jezika hrvatske redakcije, Slovo 37 (1987, Zagreb) 117–122.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1425. Vončina Josip, в. бр. 1420.

1426. Vončina Josip, Rani tekstovi Antuna Mihanovića, Croatica XVIII/26–28 (1987, Zagreb) 261–270.

1427. Vončina Josip, Recepcija književne baštine, Dani Hrvatskog kazališta XIII, Hanibal Lucić, KK (1987, Split) 5–41.

1428. Vončina Josip, Uloga Hanibala Lucića u formiranju jezika hrvatskoga renesanskog pjesništva, Dani Hrvatskog kazališta XII, Hanibal Lucić, KK (1987, Split) 137–143.

1429.* Vončina Josip, Dijalekti u kontaktu — jedna od bitnih pojava u jeziku starije hrvatske književnosti (na primjeru Belostenčeva rječnika), JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 433–444.

Резиме на енглеском.

1430. Vončina Josip, Recepcija književne baštine, Mogućnosti XXXV/ 1–2 (siječanj-veljača 1987, Split) 1–29.

1431. Vončina Josip, Uloga Hanibala Lucića u formiranju jezika hrvatskoga renesanskog pjesništva, Mogućnost XXXV/ 1–2 (siječanj-veljača 1987, Split) 97–102.

1432. Vončina Josip, Problematika Hektorovićeve jezika, Mogućnosti XXXV/11–12 (studeni–prosinac 1987, Split) 1082–1088.

1433. Vukomanović Slavko, Refleksi glasa jat u Vukovoj Pjesnarici iz 1814. godine, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 103–109.

Резиме на француском.

1434. Vukomanović Slavko, Značaj gramatičkog roda i nominativa jednine za razvitak imeničke deklinacije u srpskohrvatskom jeziku, SLP-J 5 (1987) 19–31.

Резиме на пољском.

1435. Gabrić-Bagarić Darija, O nazivima bolesti i ljekovitog bilja u rukopisnoj ljekaruši iz 18. vijeka, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 156–162.

Резиме на енглеском.

1436. Гикић Радмила, Између светла и таме (преписка Милице Стојадиновић Српкиње са Вуком и Мином Караџић), Живот XXXVI/11–12 (1987, Сарајево), 345–566.

1437. Гошић Невенка, в. бр. 1471.

1438. Гошић Невенка, Графија и ортографија једног ћирилског документа писаног у Босни крајем 18. вијека, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 307–314.

Резиме на енглеском.

1439. Грицкат Ирена, Још нека питања у вези са славеносрпском епохом, ЈФ XLIII (1987) 111–135.

Резиме на руском.

1440. Дабих Богдан Л., Романизми у Његошевом „Лажном цару Шћепану Малом“, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo)

Резиме на енглеском.

1441. Dezső László, Питања историјско-типолошке карактеризације творбе речи у старосрпскохрватском језику, НССУВД 16/1 (1987) 51–58.

С литературом.

1442. Доне Александар, Синтаксичке функције парципа у копијама „Житија Александра Невског“, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 17–57.

Са табелама.

Резиме на руском.

1443.* Žepić Stanko, O jednoj „kontrastivnoj“ gramatici iz godine 1851., JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 475–484.

Са литературом.

Резиме на немачком.

1444. Ivić Pavle, Radi se ipak o nečem drugom, Jezik 34/3 /veljača 1987, Zagreb) 81–85.

Резиме на француском.

1445.* Jutronić-Tihomirović Dunja, Morfološke promjene u Splitskom vernakularu. Odlomak, JAZU, Filologija 14, (1986, Zagreb) 153–160.

Резиме на енглеском.

1446. Katičić Radoslav, Od Konstantina Porfirogeneta do Povaljske listine, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 29–45.

1447. Katičić Radoslav, Vuk Stefanović Karadžić i književni jezik u Hrvata, Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 38–48.

Резиме на енглеском.

1448. Katičić Radoslav, Jezik pismenosti na tlu Hrvatske, Jezik 34/5 (lipanj 1987, Zagreb) 129–144.

Резиме на енглеском.

1449. Katičić Radoslav, Radi se baš o onome, Jezik 34/4 (travanj 1987, Zagreb) 107–120.

Резиме на француском.

1450.* Katičić Radoslav, Prva gramatika Adolfa Vebera Tkalčevića, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14, (1986, Zagreb) 161–170.

Резиме на немачком.

1451. Лазих Радојица, Типови писаног језика код Срба у предвуковском периоду, ЛМС CLXIII/440/2 (1987) 59–71.

1452. Лазих Радојица, Типови писаног језика код Срба у предвуковском периоду, Обележја XVII/5 (1987, Приштина) 13–26.

Са литературом.

1453. Malić Dragica, „Staro“ i „novo“ u jeziku Povaljske listine, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 84–102.

Резиме на француском.

1454. Malić Dragica, Slogotvorni *ř* i *l* u starohrvatskom latiničnom rukopisu „Žića sv. otaca“, RZJ 13 (1987, Zagreb) 55–63.

Резиме на француском.

1455. Маројевић Радмило, Трагови неконтрахованог придевског завршетка *-a/a* у морфемској структури неких српскохрватских именица, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 65–67.

Резиме на руском.

1456. Meanc Antica, Neke jezične veze Povaljske listine i staroruskih pisanih spomenika, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 102–112.

Резиме на руском.

1457. Мићовић Драгутин, О језику крајишничких епских песама, Обележја XVII/5 (1987, Приштина) 169–173.

1458. Младеновић Александар, Око Лукијановог (Вуковог) слова „Ѣ“, АП 9 (1987) 147–152.

1459. Младеновић Александар, Један глаголски архаизам у језику Проте Матије Ненадовића, НССУВД 16/1 (1987) 17–18.

Резиме на руском.

1460. Младеновић Александар, Рускословенски језик код Срба у првој половини XIX века, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 69–74.

Резиме на руском.

1461. Младеновић Александар, Улога рускословенског језика у формирању српског књижевног језика новијег периода, ЗМФСФЈ XXX/2 (1987) 45–64.

Резиме на руском.

1462.* Moguš Milan, Križanićeve fonološke napomene o „Hrvatskoj otmini“, JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 223–231.

Резиме на енглеском.

1463. Moguš Milan, O vokabularu Povaljske listine, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 113–117.

Резиме на енглеском.

1464. Moguš Milan, Listajući kompjutorsku konkordanciju Lucićevih djela, Dani Hrvatskog kazališta XIII, Hanibal Lucić, KK (1987, Split) 128–136.

1465. Moguš Milan, Listajući kompjutorsku konkordanciju Lucićevih djela, Mogućnosti, XXXV/1–2 (siječanj–veljača 1987, Split) 90–96.

1466. Nazor Anica, Ćirilica i glagoljaši, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 78–83.

Резиме на енглеском.

1467.* Остојић Бранислав, Валентност лексема, Овдје 18/204 (1986, Титоград) 10.

О лексемама „личити се“ и „пособити се“ у језику Петра I Петровића.

1468. Остојић Бранислав, О именичким дериватима на -ник у језику Петра I Петровића, НССУВД 16/1 (1987) 27–32.

Резиме на француском.

1469. Pejić Ilija, Stilistička funkcija sinonima u „Pisnima ljuvenim“ Hanibala Lucića, Dani Hrvatskog kazališta XIII, Hanibal Lucić, KK (1987, Split) 249–257.

1470. Pejić Ilija, Stilistička funkcija sinonima u „Pisnima ljuvenim“ Hanibala Lucića, Mogućnosti XXXV/1–2 (siječanj–veljača 1987, Split) 146–152.

1471. Peco Asim, Nevenka Gošić, Filološko-jezička analiza jednog turskog dokumenta, SLP-J, 5 (1987) 39–47.

Резиме на полском.

1472. Ptičar Adela, Gramatička terminologija u gramatici M. A. Reljkovića, RZJ 13 (1987, Zagreb) 65–78.

Резиме на француском.

1473. Raguž Dragutin, Činjenicama bi trebalo nauke, Jezik 34/4 (travanj 1987, Zagreb) 120–127.

Резиме на француском.

1474. Raguž Dragutin, Ideje o jezičnom jedinstvu Hrvata i Srba u 19. st. i danas, RZJ 13 (1987, Zagreb) 97–106.

Резиме на француском.

1475. Raguž Dragutin, Dosad nepoznata hrvatska preradba Alvaresove gramatike (Trnava 1699), RZJ 13 (1987, Zagreb) 93–96.

Резиме на француском.

1476. Радић Првослав, Поглед на творбу речи у делима Гаврила Стефановића Венцловића, НССУВД 16/1 (1987) 43—49.

Резиме на енглеском.

1477. Runje Petar, О vrijednosti i ugledu glagoljskih knjiga u 15. stoljeću, Slovo 37 (1987, Zagreb) 171—183.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1478.* Svec Franjo, „Tumačenje blaženoga Hieronima“ u *Planinama Petra Zoranića*, JAZU, Filologija 14 (1986, Zagreb) 371—380.

Резиме на енглеском.

1479. Sekulić Ante, Hrvatski jezikoslovac Stjepan Vilov, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 305—311.

Резиме на енглеском.

1480. Стефановић-Новакровић Невенка, Неке синтаксичке особине књижевних ђела фра Грге Мартића, Književni jezik 16/3—4 (1987, Sarajevo) 196—201.

Резиме на немачком.

1481.* Трифуновић Ђорђе, О најстаријим натписима у Богородичној цркви манастира Студенице, Православље 20 (15.05.1986, Београд) 460.

1482. Fučić Branko, Granična područja glagoljice i ćirilice, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 17—28.

1483. Hercigonja Eduard, Povaljska listina i natpis povaljskog praga u hrvatskoj kulturnoj i književnoj povjesti, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 60—77.

1484.* Hercigonja Eduard, *Acta croatica* kao predmet književnomedievističkog studija (I), JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 109—122.

Резиме на енглеском.

1485. Hercigonja Eduard, Latiničko prikazivanje *Muka svete Margerite* i hrvatsko-glagoljska hagiografskolegendarna tradicija, Croatica XVIII/26—28 (1987, Zagreb) 29—70.

Резиме на немачком.

1486. Čedić Ibrahim, Neke fonetske osobine Ljubušakovog „Istočnog blaga“, Književni jezik 16/3—4 (1987, Sarajevo) 139—143.

Резиме на енглеском.

1487. Чигоја Бранкица, Темнићки натпис, АФФ 18 (1987) 201—216.

С литературом.

Резиме на енглеском.

1488. Чигоја Бранкица, Филолошке напомене уз дечански натпис протомајстора фра Вите (1334—1335), АП 9 (1987) 321—329.

Са снимком натписа.

1489. Šimunović Petar, Antroponimijski sustav Povaljske listine i Povaljskog praga, Brački zbornik 15 (1987, Supetar) 134—149.

Резиме на француском.

1490.* Šojat Antun, O jeziku Matije Magdalenića, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 345–355.

Резиме на енглеском.

1491.* Šojat Olga, Neke napomene uz transkribiranje i objavljivanje kajkavskih tekstova, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 357–369.

Резиме на немачком.

е) Стил

1492. Vončina Josip, Stilske osobine Ivana Despota, Mogućnosti XXXV/7–8 (srpanj-kolovoz 1987, Split) 702–712.

1493. Vujatović Nenad, Krunoslav Pranjić, Jezikom i stilom kroza književnost, Zagreb 1986, ZR XXXVI/3 (1987) 255–256.

Приказ.

1494. Vrljić Stojan, Krunoslav Pranjić, Jezikom i stilom kroza književnost, Zagreb 1986, Most XIV/68 (1987, Mostar) 102–103.

Приказ.

1495. Diklić Zvonimir, Novi lingvostilistički ogledi Krunoslava Pranjića (Jezikom i stilom kroza književnost, Školska knjiga, 1986), SMNHSJ XII/1–2 (1987, Zagreb) 79–81.

Приказ.

1496. Životić Radomir, Stil i jezik Arsena Diklića, Detinjstvo XIII/4 (1987, Novi Sad) 44–50.

1497.* Melvinger Jasna, Duboke aliteracije u pjesmama Antuna Branka Simića, Govor 3/1 (1986, Zagreb) 55–64.

Резиме на енглеском.

1498. Pranjić Krunoslav, в. бр. 1493, 1494, 1495.

1499. Радуловић Зорица, Магија речи, Стварање XLII/9 (1987, Титоград) 967–970. О језику и стилу Чеда Вуковића.

1500. Стевовић Саво, Тражење ријечи — ход по мукама. Лексика у функцији стилистике у дјелима Тамиле Сијарића, Просветни рад 18 (новембар 1987, Титоград) 9.

ж) Метрика

1501. Babić Zrinka, в. бр. 1506.

1502. Ђорђевић Бранивој, Елементи српскохрватске дикције: акценат, реторика, версификације, 3. издање, Универзитет уметности, Београд 1987, 291, 24 cm.

1503. Екман Thomas, Неке белешке о синтакси и версификацији у Змајевој поезији, НССУВД 16/1 (1987) 5–14.

Резиме на енглеском.

1504. Čale Frano, Talijanska metrika i hrvatska poezija (Iskustva s Vojnovićevim *Lapadskim sonetima*), Forum XXVI/LIII/5–6 (svibanj-lipanj 1987, Zagreb) 671–694.

1505. Škavić Đurđa, в. бр. 1506.

1506. Škarić Ivo, Babiš Zrinka, Škavić Đurđa, (...) Silazni naglasci na nepočetnim slogovima rječi, Govor IV/2 (1987, Zagreb) 139–151.

Резиме на енглеском.

з) Методика наставе књижевног језика.

1507. Антонић Ивана, Употреба ћирилице и латинице у основним и средњим школама у Новом Саду, Прил ФФНС 23 (1987) 129–152.

Ово је део обимнијег истраживања које је у току. Рађено је у оквиру редовне делатности Друштва за српскохрватски језик и књижевност Војводине.

Са табелама и литературом.

1508. Бајић Љубивоје, Др Симеон Маринковић: Стваралачка настава српскохрватског језика и књижевности (Експортпрес, Београд, 1987. године), Обележја XVII/6 (1987, Приштина) 218–220.

Приказ.

1509. Bojović Vasilije, в. бр. 1518, 1519.

1510. Vukojević Luka, Sastavne rečenice (sistem kopulativnih veznika i smisaoni odnosi među komponentama kopulativnih rečenica) u srednjoj i osnovnoj školi, SMNHSJ XII/ 1–2 (1987, Zagreb) 27–40.

Сажетак на хрватско-српском и енглеском.

1511. Вучковић Тихомир, Корелација наставе матерњег језика и књижевности и страног језика и књижевности, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 121–141.

Резиме на енглеском.

1512. Достинић Душан, Језик наставе у школи — практични проблеми, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 223–229.

Резиме на енглеском језику.

1513. Ђокај Ђерђ, Проблеми албанског језика у настави, у уџбеничкој литератури, у средствима јавног информисања и у другим издањима, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 109–119.

Резиме на енглеском.

1514. Ђурановић Мирко, Култура писменог изражавања ученика средњих школа у СР Црној Гори, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 213–221.

Резиме на енглеском језику.

1515. Маринковић Симеон, в. бр. 1508.

1516. Милатовић Бранислав, Програмски задаци наставе српскохрватског језика и данашњи уџбеници у средњој школи, Гласник Одјелена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 57–61.

Резиме на енглеском.

1517. Миновић Миљивоје, Школска настава српскохрватског језика као матерњег и друштвена средина (аспект програмирања), Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 63–74.

Резиме на енглеском.

1518. Mihaјlović Zarije, Bojović Vasilije, Trajković Borivoje, VEŽBE IZ METODIKE NASTAVE SRPSKOHRVATSKOG JEZIKA за studente VPŠ — smera razredne nastave, drugo izdanje, Zavod за udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova, Priština 1987, 162.

1519. Mihaјlović Zarije, Bojović Vasilije, Trajković Borivoje, METODIKA NASTAVE SRPSKOHRVATSKOG JEZIKA, udžbenik за studente više pedagoške škole — smera razredne nastave, drugo izdanje, Zavod за udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova, Priština 1987, 172.

1520. Moravec-Omčikus Eta, Leksičke vježbe (Riječi stranog porijekla), SMNHSJ XII/1–2 (1987, Zagreb) 46–49.

1521. Pavličević Dunja, Kompjutor kao poticaj у nastavi gramatike hrvatskog ili srpskog jezika (Sat uzimanja novog gradiva — primjer obrade dopunskih rečenica у 7. razredu osnovne škole), SMNHSJ XII/1–2 (1987, Zagreb) 41–45.

1522. Петровић Владислава, Редакцијски рјечник као школски приручник, Гласник Одјељења умјетности 7 (1987, Титоград) 165–173.

Резиме на енглеском.

1523. Пецо Асим, Т. П. Попова, Србско–хорватски јазик, Москва 1986, ЈФ XLIII (1987) 229–233.

Приказ.

1524. Požgaj-Hadži Vesna, Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika, JIS XXXIII/1–2 (1987–88) 25–32.

Prevedel Jože Sever.

1525. Протагеновна Попова Татьяна, В. бр. 1523, 1533.

1526. Радуловић Љубомир, Индукција и дедуција — гносеолошке основе настава језика, Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 83–88.

Резиме на енглеском.

1527. Радуловић Љубомир, Умена и писана ријеч као средство успјешне комуникације, Васпитање и образовање 1 (1987, Титоград) 40–45.

1528. Rebić Čedomir, Metodički pristupi nadrečeničnom jedinstvu sa subjektom kao opredmečenom djelatnošću i anaforičkim subjektom, SMNHSJ XII/1–2 (1987, Zagreb) 18–26.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1529. Rebić Čedomir, Metodički pristup sintaksi vezanog teksta, Republički zavod за unapređenje vaspitno-obrazovnog rada Sarajevo, Svjetlost, OOUR Zavod за udžbenike i nastavna sredstva, Nastavna biblioteka 113, Sarajevo 1987, 192, 21 cm.

Библиографија 183–192.

1530. Секулић Владимир, Језичка разуђеност и наставна пракса, Пobjеда 7737 (јун 1987, Титоград) 11.

1531. Секулић Владимир, Стање и перспективе језика школе с посебним освртом на прилике у Црној Гори, Гласник Одјељена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 17–21.

Резиме на енглеском.

1532. Težak Stjepko, Metodički problemi u nastavi sintakse hrvatskoga ili srpskoga jezika, SMNHSJ XII/ 1–2 (1987, Zagreb) 1–17.

Резиме на хрватско-српском и енглеском.

1533. Тошовић Бранко, Татьяна Протагеновна Попова, Србохрватски јазык, Высшая школа, Москва 1986, 271, Књижевни језик 16/1 (1987, Сарајево) 53–57.

Приказ.

1534. Trajković Borivoje, в. бр. 1518, 1519.

1535. Вупић Драго, Обрада дијалекатске лексике у школи, Гласник Одјељена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 175–181.

Резиме на енглеском.

1536. Шуковић Радивоје, Лингвостилистика у настави и у уџбеницима, Гласник Одјељена умјетности ЦАНУ 7 (1987, Титоград) 75–81.

Резиме на енглеском.

и) Терминологија

1537. Adorno Teodor, V., в. бр. 1544.

1538. Božičević Juraj, Stručno nazivlje — važna osnova znanstvene i tehnološke samostalnosti, Jezik 35/1 (listopad 1987, Zagreb) 10–13.

Резиме на енглеском.

1539. Vuletić Milica, Terminologija — teorijska razmatranja u funkciji prakse, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 18–24.

Са литературом.

1540. Караџа-Гарић Мевлида, Вук Караџић и наше стручне и научне терминологије, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 123–133.

Резиме на француском.

1541. Loknar Vladimir, O nekim anatomskim nazivima kojima se služi i fonetika, Jezik 34/4 (travanj 1987, Zagreb) 97–101.

Резиме на енглеском.

1542. Lukenda Marko, Teškoće u izradi jugoslovenskih terminoloških standarda za SRH, RZJ 13 (1987, Zagreb) 49–53.

Резиме на немачком.

1543.* Stančić Ljiljana, Za cjelovitiji pristup terminološkoj problematici, Odjek XXXIX/8 (1986, Sarajevo) 8.

1544. Filandra Šaćir, Terminologija kao propedeutika, Teodor V. Adorno, Filozofska terminologija, Svjetlost, Sarajevo 1986, Odjek XL/9 (1987, Sarajevo) 25.

Приказ.

1545. Цамај Марко, Класични јазици и научна терминологија у биологији, Просветни рад 8 (април 1987, Титоград) 4.

1546. Šipka Danko, Dubletnost i funkcionalno raslojavanje terminološke leksike (na primjeru automehaničarske nomenklature), Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 247–250.

Резиме на немачком.

ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)

1547. Gović Tereza, Neke narodne pjesme i običaji iz Osojnika kod Dubrovnika, Dubrovnik XXX/4 (1987, Dubrovnik) 55–59.

1548. Маројевић Радмило, „Србскија пјсни“ Александра Востокова, Дечје новине, Горњи Милановац 1987, 206, 8°.

1549. Paljetak Luko, Narodne pjesme iz okolice Šibenika — Konjevrate, Dubrovnik XXX/4 (1987, Dubrovnik) 49–54.

IX. Македонски језик

а) Филологија

1550. Алафозовски Јован, в. бр. 1590.

1551.* Бошњакковић Жарко, в. бр. 1609.

1552. Бошњакковић Жарко, Именске конструкције за означавње времена у македонском, бугарском и српскохрватском језику, XIII научна дискусија, 57–79.

1553. Бошњакковић Жарко, Трајко Стаматоски, Борба за македонски литературен јазик, Мисла, Скопје 1986, ЗбМСФЛ XXX/1 (1987) 213–218.

Приказ.

1554. Вангелов Атанас, Метафората на припадноста во современата македонска поезија, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 165–177.

1555. Вељановска Катерина, Показателите по посоченост во јазикот на Ѓорѓи Абациев, ГЗФ ФилолФУС 13 (1987) 7–10.

Резиме на англиски.

1556. Видоески Божидар, в. бр. 1580.

1557. Видоески Божидар, Битолскиот говор, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 11–45.

Литература.

Резиме на англиски.

1558. Видоески Божидар, Кон разграничувањето на говорите во Скопско (Прилог кон македонскиот дијалектен атлас), Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/1 (1985/87) 7–35.

Резиме на англиски.

1559. Видоески Божидар, Македонскиот јазик во славистичката наука, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 19—35.

1560. Vidoeski Božidar, Systemy akcentowe dialektów macedońskich w Grecji (Macedonii Egejskiej) i w południowej Albanii, SLP-J 5 (1987) 263—284.

Со литература.

Резиме на македонски.

1561. Видоески Божидар, Четири децении дејност на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 13—22.

1562. Видоески Б[ождо], Тодор] Димитровски, К[ирил] Конески, К[рум] Тошев, Р[адмила] Угринова-Скаловска, Правопис на македонскиот литературен јазик III издание, Просветно дело, Скопје 1987, 188, 8°.

1563. Вуковиќ Чедо, в. бр. 1580.

1564.* Gacov Dimitrija, Makedonien in der deutschsprachigen Lexikographie, Radovi ISJK, serija A, sv. 6 (1985) 247—266.

Резиме на македонском.

1565. Десподова Вангелија, Лексика материјалној култури во македонских библијских рукописях, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 69—81.

Резиме на руски.

1566. Десподова Вангелија, Охридската редакција на кирилометодијевскиот превод на евангелието (според Григоровичевото св. бр. 9 и Мирославовото евангелие), XIII научна дискусија, 129—145.

1567. Десподова Вангелија, Проблематиката на полниот апракос и нејзиното третирање во научната литература, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука IX/2 (1984/87) 129—136.

Резиме на руски.

1568. Димитрова Нина, Македонистичката дејност на Виктор Фридман, КЖ XXXII/3—4 (1987) 14—17.

1569. Димитровски Тодор, в. бр. 1562.

1570. Димовска Пандора, Корнети Фросина, Типичните грешки во наставата на јазикот на струката, ГЗБ ФилолФУС 13 (1987) 11—28.

Со библиографија.

Резиме на англиски.

1571. Дрвошанов Васил, Акцентскиот систем на кајларскиот говор, SLP-J (1987) 83—89.

Резиме на полски.

1572.* Дрвошанов Васил, Трајко Стаматоски, Борба за македонски литературен јазик, Скопје 1986, Студентски збор 37 (22.04.1986, Скопје) 996.

Приказ.

1573. Јашар-Настева Оливера, За лексичко-стилистичките особености на јазикот на Рајко Жинзифов во расказот „Прешетба“, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/1 (1985/87) 57–73.

Резиме на англиски.

1574. Јашар-Настева Оливера, За речниците на Ѓорѓи Пулевски и албанската паралела во нив, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука IX/1 (1984/87) 43–56+3 факс.

Резиме на англиски.

1575. Јашар-Настева Оливера, Развојот на македонската лексика во балкански контекст и нејзиното збогатување со синоними од грчко и турско потекло, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 47–59.

Резиме на англиски.

1576. Јашар-Настева Оливера, Турски елементи во јазикот и стилот на македонската народна поезија, МАНУ, Скопје 1987, 109, 8°.

Резиме англиски.

1577. Kazimiera Maria Solecka, в. бр. 1589.

1578. Каранфиловски Максим, Полско-македонски разговорник = Rozmówki polsko-macedońskie, Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје 1987, 196, 8°.

1579. Китевски Марко, Потурчувањето во македонските народни творби, ГЗБ ФилолФУС 13(1987) 249–266.

Резиме на англиски.

1580. Книжевно-културните врски помеѓу македонците и Црногорците од најстарија времиња до денес. Реферати од научниот собир одржан на 19. и 20. септември 1985. г. во Скопје, МАНУ, Скопје 1987, 196, 8°.

Уредувачки одбор: Божидар Видоески, Чедо Вуковиќ, Јевто М. Миловиќ, Александар Спасов.

1581. Конески Блаже, в. бр. 1648.

1582. Конески Блаже, Граматика на македонскиот литературен јазик, I и II, Култура, Скопје 1987, 552, 8°.

1583. Конески Б[лаже], О[ливера] Јашар-Настева, Балкански јазични паралели во речниците на Ѓорѓи Пулевски, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука IX (1984/87) 57–63.

Резиме на француски.

1584. Конески Блаже, Србизмите во јазикот на Рајко Жинзифов, SLP-J 5 (1987) 33–38.

Резиме на полски.

1585. Конески Кирил, в. бр. 1562.

1586. Конески Кирил, Од проблематиката на збооробувањето на глаголите во македонскиот јазик, Изведување глаголи од именки и придавки, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 51–61.

1587. Корубин Благоја, Кон воспоставувањето на дијалектната основа на македонскиот литературен јазик, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 103–113.

1588.* Косановић Марија Магдалена, Акцентуација француских заимствованих в македонском литературном языке, Зборник радова Института за стране језике и књижевности 7 (1986, Нови Сад) 11–38.

Резиме на српскохрватски.

1589. Косановић Марија Магдалена, Kazimiera Maria Solecka, Semantyka czasowników ruchu w języku macedońskim, Katowice 1983, 36MCC 32 (1987) 201–203.

Приказ.

1590. Кречева Иванка, Јован Алафозовски, Разговорник македонско-германски = Sprachführer Makedonisch-Deutsch, Институт за туризам при Факултетот, Охрид, 1987, 237, 14°.

1591.* Линдро Милош, Граматолошки подход кон граматичката категорија определеност, Стремеж 30/7 (1986, Прилеп) 560–575.

Са литературом.

1592. Мареш франтишек Вацлав, Фонолошки иновации во македонскиот јазик во неговите дијалекти, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука IX/1 (1984/87) 65–83.

1593. Марков Борис, Образувањето на придавки од предлошки конструкции и сложени придавки, ГЗБ ФилолФУС 13 (1987) 39–61.

Резиме на руски јазик.

1594. Марков Борис, Проблемот на заемки и калки во савремениот македонски јазик, ЈФ XLIII (1987) 173–184.

Резиме на српскохрватском.

1595. Марков Борис, Продуктивни и непродуктивни типови прилози во македонскиот јазик, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 63–76.

1596. Марков Борис, Сраснати и сложени прилошки образувања во македонскиот јазик, ГЗБ ФилолФУС 13 (1987) 63–77.

Резиме на руски јазик.

1597. Марков Борис, Странски влијанија кај термините за родство во македонскиот јазик, Сов XXXVII/8 (1987) 62–66.

1598. Миловиќ Јевто М., в. бр. 1580.

1599. Миловиќ Јевто М., „Горски вијенац“ на македонском у препјеву Конеског, Книжевно-културните врски помеѓу Македонците и Црногорците, 27–41.

Резиме на руски.

1600. Минова-Гуркова Лилјана, Една специфичност на Семинарот за македонски јазик, литература и култура, Научната дискусија, Семинар за македонски јазик, 15–18.

1601. Минова-Гуркова Лилјана, Партикулата ли во македонскиот литературен јазик, ГЗБ ФилолФУС 13 (1987) 29–38.

Резиме на англиски.

1602. Минова-Гуркова Лилјана, Прашалната реченица во македонскиот јазик, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 77–87.

1603.* Nikolovski-Katin Slavé, An english-macedonian limnological dictionary, Hidrološki institut, Ohrid 1986, 204.

1604. Паноска Ружа, Современ македонски јазик, Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје 1987, 261, 8°.

1605. Peev Kosta, Kukuškiot govor, Studentski zbor Skoplje, 1987, 355, 20 cm.

1606. Пеев Коста, Лексички особености на југоисточните македонски говори, Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 89–97.

1607. Пеев Коста, Реликти во прозодискиот систем на југоисточните македонски говори од Кукушко-Дојранското подрачје, SLP-J 5 (1987) 101–108.

Резиме на полски.

1608. Перовић Сретен, Вјештина превођења македонске поезије, Книжевно-културните врски помеѓу Македонците и Црногорците, 87–95.

Резиме на француски.

1609.* Петровска Елена, Жарко Бошњакловић, Македонски јазик, Нови Сад 1986, ЛЗБ XXXIII/6 (1986), 123–125.

Приказ.

1610. Поп-Атанасов Ѓорѓи, Словенски ракописи од Македонија во ракописните збирки на СР Црна Гора, Книжевно-културните врски помеѓу Македонците и Црногорците, 97–102.

Резиме на англиски.

1611. Предавања на XIX семинар за македонски јазик, литература и култура Скопје и Охрид 8–28. VIII 1986. година, Универзитет Кирил и Методиј, Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје 1987, 316, 8°.

Зборник на трудови.

1612. Рибарова Зденка, Лобковскиот паремејник, македонски ракопис од 1294–1320 година, КЖ XXXII/1–2 (1987) 28–30.

1613. Рибарова Зденка, Радомировото евангелие, КЖ XXXII/7–8 (1987) 13–15.

Средновековни македонски ракописи.

1614. Ristevski Stojan, MAKEDONSKI TEKSTOVI (tekstovi sa objašnjenjima i rečnikom), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova, Priština 1987, 124.

1615.* Ристовски Блаже, Борбата за македонски литературен јазик, Дело 74, XIII/3 (1986, Штип) 169–176.

1616.* Ристовски Блаже, Крсте Мисирков и меѓународниот вештачки јазик идо, Современост 36/10, Скопље) 8–24.

1617. Rus Vida, Ob izidu dveh obsežnih leksikografskih del, SR 35/4 (1987) 425–426.

Poročilo: Mile Tomić, Makedonsko-romunski slovar, Bukarešta-Skopje 1987; isti, Romunsko-makedonski slovar, Bukarešta-Skopje 1987.

1618. Савицка Ирена, Људмил Спасов, Фонетска и функционална специфичност на сонантите (Врз примерот на македонската и полската ситуација), SLP-J 5 (1987) 205–214.

Со литература.

Резиме на полски.

1619. Семинар за македонски јазик, литература и култура 1967–1987 (Редакциски одбор: Божидар Видоески, Томе Саздов, Душко Сековски, Александар Спасов, Томислав Тодоровски, Живко Цветковски, Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје 1987, 185, 8°.

Споменица.

1620. Силјаноски Велко, Имаме ли норма во нормираниот говор, XIII научна дискусија 7–24.

1621. Славева Лидија, Неумската нотација во два словенски триодни ракописи од македонска редакција, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука IX/2 (1984/87) 101–112 со тбл.

Резиме на руски.

1622. Спасов Александар, в. бр. 1580, 1625.

1623. Спасов Људмил, в. бр. 1618.

1624. Спасов Људмил, Влијанието на Вуковите правописни принципи врз македонските писатели од XIX век, Дело 74 XIV/4–5 (1987, Штип) 362–367.

1625. Спасов Људмил, Зузана Тополинска, Александар Спасов, Опис и класификација на поговорките како автономен семиотичен и јазичен микросистем (Врз материјал од збирката на К. М. Петкович), Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука XI/1 (1986/87) 74.

Со литература.

Резиме на англиски,
факсимил.

1626. Спасов Људмил, Од семиотичката и лингвистичката анализа на македонските поговорки (врз материјал од збирката на Константин М. Петкович), Предавана на XIX семинар за македонски јазик, 99–102.

1627. Спасов Људмил, От прагматичката анализа на поговорките во збирката на Константин М. Петкович, ЗбМСС 33 (1987) 123–132.

Са литературом.

1628. Сталев Георги, Версификацијата во македонската индивидуална поезија, Предавана на XIX семинар за македонски јазик, 179–197.

1629.* Стаматоски Трајко, в. бр. 1572, 1553, 1649, 1651.

1630. Стаматоски Трајко, Вукова реформа у Македонији, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 291–296.

Резиме на немачком.

1631.* Станковиќ Станислав, Од правописот на сложените придавки, ЛЗб XXXIII/6 (1986), 107–111.

1632. Stojčevska-Antić Vera, Vuk Karadžić i makedonska slavistika, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987 Sarajevo) 615–624.

Резиме на руском.

1633. Teunissen Margarita, Македонското минато неопределено време: една парадигма со две функции, SLP-J 5(1987) 227–232.

Резиме на полски.

1634. Тодорова-Цвеић Илина, Когнитивната обработката на граматичките категории во македонскиот јазик, Трета програма — Радио Скопје 30–31 (1987, Скопје) 248–262.

1635. Томић Миле, в. бр. 1617.

1636. Тополинска Зузана, в. бр. 1625.

1637. Topolinska Zuzana, Autour de la notion de relation possessive, Прил МАНУ Оддел. за лингв. и лит. наука X/1 (1985/87) 81–95.

Со литература.

Резиме на македонски.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1638. Тополинска Зузана, Јазични средства на изразот во „Горски венец“ од П. Петровиќ-Његош и нивните еквиваленти во препевот од Б. Конески, Книжевно-културните врски помеѓу Македонците и Црногорците, 43–48.

Резиме на англиски.

1639. Тополинска Зузана, Од механизмите на кондензација во рамките на именската синтагма, SLP-J 5(1987) 233–240.

Резиме на полски.

Примери од македонскиот, српскохрватскиот и полскиот јазик.

1640. Тополинска Зузана, Статусот на формите *свој, си*, т.е. на т.н. повратна замена во посвојна служба во јужномакедонските говори, Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 61–67.

Цитирана литература.

Резиме на англиски.

1641. Тошев Крум, в. бр. 1562.

1642. XIII научна дискусија Охрид 25–28.VIII 1986, године, Универзитет Кирил и Методиј, Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје 1987, 296, 8°. Зборник на реферати.

1643. Угринова-Скаловска Радмила, в. бр. 1562.

1644. Цветковски Живко, Елипсата кај некои антонимни глаголки изрази, ГЗФ ФилолФУС 13 (1987) 155–160.

Скратена верзија од рефератот на X научна дискусија на Семинарот за македонски јазик, литература и култура.

Резиме на руски.

1645. Чашуле Илија, Супстантивизација и образување на глаголската именка во прозните текстови на марко Цепенков и Кузман Шапкарев, ГЗФ ФилолФУС 13(1987) 161–180.

Со литература.

Резиме на англиски.

1646. Чундева Нина, Вокалските алтернации во глаголот (врз материјалот на македонскиот литературен јазик), Прил-МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/1 (1985/87) 97–105.

Со литература.

Резиме на руски.

1647. Чундева Нина, Изведувањето именки со нулти афикс (врз материјалот на македонскиот литературен јазик), Прил МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 83–89.

Литература.

Резиме на руски.

1648. Цукески Александар, Блаже Конески, Македонскиот XIX век, Јазични и книжевно-историски прилози, Култура, Скопје 1986, КЖ XXXII/7–8 (1987) 49–51.

Приказ.

1649. Dzhukeski Aleksandar, The Struggle for Standard Macedonian by Traiko Stamatovski, Ed. Mislа, Skopje 1986, 241, MR XVII/3 (1987) 301–305.

Приказ: Трајко Стаматоски, Борба за македонски литературен јазик, Мисла, Скопје 1986, 241.

1650. Цукески Александар, Миле Томиќ, Македонско-романски и романско-македонски речник, Editura Stiințifică și enciclopedică, București, Македонска книга, Скопје 1986, КЖ XXXII/7–8 (1987) 53–54.

Приказ.

1651. Цукески Александар, Трајко Стаматоски, Борба за македонски литературен јазик, Мисла, Скопје 1986, КЖ XXXII/5–6 (1987) 52–54.

Приказ.

1652. Школарова-Љоровска Германија, Конструкциите со временските сврзници: *додека*, *додека да* и *додека не* во македонскиот јазик и нивните еквиваленти во полскиот, SLP-J 5 (1987) 241–261.

Резиме на полски.

б) Фолклор

1653. Вилкоњ Александер, За јазикот на фолклорот, врз примери од полскиот и македонскиот фолклор, XIII научна дискусија 31–47.

1654. Китевски Марко, Басњата, народна медицина и поезија, Сов. XXXVII/9–10 (1987) 66–76.

1655. Саздов Томе, Зборникот на браќата Димитрија и Константин Миладиновци (По повод 125-годишнината од печатењето, Загреб 1861.), Предавања на XIX семинар за македонски јазик. 139–149.

X. СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК

a) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika pouka

1656. Banič Stanko, O pravilnem naglaševanju strokovnih izrazov s končnico -ides ali -ideus, Zdravstveni vestnik 56/11 (1987, Ljubljana) 422.

1657. Bolta Marija, Slovenski glagoli z nedoločniškim dopolnilom v tvorbeno-pretvorbenem pristopu, SR 34/4 (1986) 419–432.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

1658. Bunc Stanko, Mali slovenski pravopis, 6. izd., Obzorja, Maribor 1987, 431 str., 8°. (Glotta. 6.)

1659. Gabrijelčič Marija, Miselni vzorci pri pouku materinščine, Prosvetni delavec 38/2 (1987, Ljubljana) 7.

1660. Glavan Mihael, Boj za slovenščino v šoli in učbenike za materinščino (1919–1945), Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 449–465.

Povzetek v nemščini.

1661. Greenberg Marc L., Prozodične možnosti v slovenskem knjižnem jeziku in slovenskih narečjih, SR 35/2 (1987) 171–186.

Povzetek v angleščini.

1662. Dolgan Milan, Določanje sklonov, SodP XXXVIII/9–10 (1987) 467–478.

1663. Dolgan Milan, Fonetična in pravopisna postopnost opismenjevanja, Vil XVIII/2 (1987) 36–38.

1664. Dular Janez, Dva pravopisna samospeva, Slava II/1 (1987–88, Ljubljana) 5–12. O pisanju samostalniških zložen in pike pri okraščavah.

1665. Dular Janez, Jezikovni položaj, dvojezičnost v javnosti, vzgoja in izobraževanje, Madžari in Slovenci. Sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko-madžarski meji (1987, Ljubljana) 207–220.

1666. Žagar Igor, Ali je performativ v slovenščini sploh mogoč?, Problemi XXV/7–8 (1987, Ljubljana) 68–69.

1667. Žagar France, в. бр. 1722.

1668. Žagar France, Jezikovno razsodišče, JiS XXXII/5 (1986–87) ov. IV.

Poročilo: Jezikovno razsodišče 1980–1982, Trst, Založništvo tržaškega tiska; Celovec, Drava 1984.

1669. Žagar France, O bravnava sklanjatev v osnovni šoli, JiS XXXIII/1–2 (1–87–88) 21–24.

1670. Žagar France, Pouk slovenske slovnice in pravopisa v višnjih razredih osnovne šole, Obzorja, Maribor 1987, 172 str., 8°.

1671. Ivić Milka, O posesivnom genitivu u slovenačkom jeziku. Rasprave SAZU II, razred XI (1987, Ljubljana) 155–160.

Povzetek v slovenščini in angleščini.

1672. Jug-Kranjec Hermina, Semantika umetnostnega besedila, Jis XXXII/6 (1986–87) 165–177.

Povzetek v angleščini. — V Pregljevem romanu Bogavec Jernej.

1673. Jug-Kranjec Hermina, Slovenščina za tujce, 5. dopolnjena izd., Filozofska fakulteta, Ljubljana 1987, 302 str. 8°.

1674.* Korošec Tomo, Pretvorbeni modeli. K teoriji pretvorb pisnost — govornost, govornost — pisnost, SR 34/4 (1986) 393–402.

Са литературом.

Резюме на английском.

1675. Košir Polona, Jezikovnostilne interpretacije proznih odlomkov na temo ljubezenska srečanja, SR 35/1 (1987) 65–91.

Povzetek v angleščini.

1676. Kreft Bratko, Jezik in stil v Krajskih komedijantnih, Gledališki list drame SNG (1986–87, Ljubljana) št. 1 36–37.

1677. Križišnik Erika, Znotrajpovedno povezovanje pripovednih ravnin, Slava 1/1 (1987, Ljubljana) 21–24.

V Cankarjevi crtici Ponesrečeni feljton.

1678. Križišnik Erika, Prenovitev kot inovacijski postopek, Slava 1/1 (1987, Ljubljana) 49–56.

1679. Križišnik-Kolšek Erika, Prenovitve stalnih besednih zvez v Kosmačevi prozi 20. let, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 517–532.

Povzetek v angleščini.

1680. Križaj-Ortar Martina, Breznikova skadnja v luči tvorbeno-pretvorbene teorije, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 507–516.

Povzetek v angleščini.

1681. Križaj-Ortar Martina, Učimo se slovenščino. Učbenik, vaje, tematski slovarček in slovnične preglednice, začetna stopnja, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana 1987, 4 zv. 4°.

1682. Križman Mirko, Jezikovne variante in jezikovna vzgoja, Šola in razvoj osebnosti (1987, Maribor) 73–95.

1683. Križman Mirko, Jezikovna sedanost v radgonskem kotu s socialno-lingvističnih vidikov, Časopis za zgodovino in narodopisje n. v. XXIII/2 (1987, Maribor) 173–215.

Povzetek v nemščini. — Slovenska manjšina na avstrijskem Štajerskem.

1684. Križman Mirko, Razkranje identitete Slovencev v Radgonskem kotu. Jezikoslovni in jezikovnokulturni vidiki v socialnem kontekstu, NRazgl XXXVI/23 (1987) 673–674.

Slovenska manjšina na avstrijskem Štajerskem.

1685. Krišelj Marijan, Jezikovni sprehod po planinskih spisih, Planinski vestnik LXXXVII/12 (1987, Ljubljana) 550–553.

Pravopis, terminologija.

1686. Kuzmič Franc, Nevšečnosti glede jezika pri evangeličanskem in katoliškem verouku v Prekmurju med obema vojnama, V edinosti (1987, Ljubljana–Maribor) 154–158.

1687. Kunst Gnamuš Olga, Žaljevka v govoru osnovnošolskih učencev, SodP XXXVIII/9–10 (1987) 446–459.

1688. Kunst Gnamuš Olga, Jezikovno–simbolične operacije kot dejavnik razumevanja besedil, Anthropos 19/1–2 (1987, Ljubljana) 63–77.

Povzetek v angleščini na str. 464.

1689. Kunst Gnamuš Olga, Pragmatična obravnava jezika in komunikacije, NRazgl XXXVI/18 (1987) 513–514, XXXVI/19 545–547.

Glej tudi: Tone Pretnar, Pragmatično jezikoslovje in moralni vidiki javnega nastopanja, prav tam, št. 22, 642, in O. Kunst Gnamuš, Pragmatično jezikoslovje ... moralni vidiki ..., prav tam, št. 24, 714–715.

1690. Kunst Gnamuš Olga, Pragmatično jezikoslovje ... moralni vidiki ..., NRazgl XXXVI/24 (1987) 714–715.

Glej: O. Kunst Gnamuš, Pragmatična obravnava jezika in komunikacije, prav tam, št. 18, 513–514, št. 19, 545–547, in Tone Pretnar, prav tam, št. 22, 642.

1691. Kunst-Gnamuš Olga, Predmet, naloge in metode pragmatične raziskave besedila, JiS XXXII/7–8 (1986–87) 213–222.

Povzetek v angleščini.

1692. Kunst Gnamuš Olga, Premestitev besedila s površinskostrukturne na globinsko-strukturno raven, Anthropos 19/1–2 (1987, Ljubljana) 339–351.

Povzetek v angleščini na str. 377.

1693. Kunst Gnamuš Olga, Razsežnost in struktura jezikovne kompetence, SodP XXXVIII/2–3 (1987) 185–165.

1694. Kunst-Gnamuš Olga, Težave upovedovalne teorije in smeri njenega razvoja, JiS XXXIII/1–2 (1987–88) 8–16.

Povzetek v angleščini.

1695. Lapajne Janez, v. 6p. 1717.

1696. Lah Urša, Najpogostejše napake desetih števil Novega tednika, Celjski zbornik (1987, Celje) 337–348.

1697. Lisac Josip, Slovenski jezik u obradbi Jakoba Riglera, Dubrovnik XXX/5 (1987, Dubrovnik) 115–118.

Приказ.

1698. Lubej Marijeta, Analiza uredniških posegov, ki se tičejo veznika pa v noveli Prežihovega voranca Ljubezen na odoru, Slava II/1 (1987–88, Ljubljana) 52–66.

V: Prežihov Voranc, Zbrano delo 2, ur. Drago Druškovič in Jože Koruza, Ljubljana 1964.

1699. Majdič Viktor, Ne zgolj puška, tudi jezik je bil orožje, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 561–571.

Povzetek v angleščini. — O svenskem vojaškem jeziku v slovenski partizanski vojski 1941–1945.

1700. Messner Janko, Naša lepa beseda. Radijski jezikovni pogovori, Österr. Rundfunk, Berufsausbildung und Berufsbildung, Klagenfurt 1986, 136 str., 8°.

1701. Moder Janko, v. 6p. 1713.

1702. Nartnik Vlado, Med fonemi in sindemi, Slava II/1 (1987–88, Ljubljana) 79–85.

1703. Nartnik Vlado, Od oosebitev do pookolitev, Slava II/1 (1987–88, Ljubljana) 71–78.

1704. Nartnik Vlado, Stava zaimkov v klitičnih nizih, Slava II/1 (1987–88, Ljubljana) 67–70.

1705. Nartnik Vlado, H govorni gradnji Cankarjevega Ponesrečnega feljtona, Slava I/1 (1987, Ljubljana) 25–26.

1706. Nežmah Bernard, P. Stanislav Škrabec — slovenski Austin pol stoletja pred J. L. Austinom, Problemi XXV/7–8 (1987, Ljubljana) 64–67.

Performativ v slovenščini.

1707. Novak Vilko, Jezik tretje prekmurske knjige, Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede 11 (1987, Ljubljana) 179–200.

Резюме на немачком.

1708. Novak Jazen, Izvir–izvor, Problemi XXV/7–8, (1987, Ljubljana) 144–145.

1709. Ogris Tomaž, Pouk slovenščine na glavni šoli. Koliko spodbude (motivacije) ima mladostnik, ki obskuje glavno šolo, za učenje slovenščine?, VII XVIII/3 (1987) 27–33.

Na avstrijskem Koroškem.

1710. Orešnik Janez, O slovenskem glagolskem načinu, JIS XXXII/5 (1986–87) 146–150.

1711.* Pretnar Tone, Poistenje ali vzporednost?, SR 34/4 (1986) 441–446.

Резюме на польском.

1712. Pretnar Tone, Pragmatično jezikoslovje in moralni vidiki javnega nastojanja, NRazgl XXXVI/22 (1987) 642.

Glej tudi: Olga Kunst Gnamuš, Pragmatična obravnava jezika in komunikacije, prav tam, št. 18, 545–547, št. 19 545–547, in O. Kunst gnamuš, Pragmatično jezikoslovje ... moralni vidiki ..., prav tam, št. 24, 714–715.

1713. Rode Matej, Slovenski leksikon novejšega prevajanja. Zbral in uredil Janko Moder. Zbrnik Društva slovenskih književnih prevajalcev 3, Založba Lipa, Koper 1985, str. 504, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 43–46.

Приказ.

1714. Smolej Viktor, Med ugovori in odgovori. 16. O nekaterih slovaških krajevnih imenih, Jis XXXII/6 (1986–87) 202–203.

O pisavi slovaških krajevnih imen v leksikonih slovenska književnost in Svetovna književnost (Cankarjeva založba, Ljubljana).

1715. Smolej Viktor, Smrtna obsodba nad slovenskim narodom in jezikom 1941, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 551–560.

Povzetek v slovenščini.

1716. Starc Sonja, Lektorstvo na Obali, Jis XXXIII/3 (1987–88) 68–69.

1717. Strokovna beseda, ureja Janez Lapajne, Ujma 1 (1987, Ljubljana) 94.

1718. Suhadolnik Stane, Utvrditev in uzakonitev slovenskega pravopisa leta 1937, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 499–506.

Povzetek v angleščini.

1719. Toporišič Jože, Družbenostna vprašanja slovenskega (knjižnega) jezika, Jis XXXII/6 (1986–87) 178–187.

Povzetek v angleščini. — Predavanje junija 1985 na univerzi v Tübingenu; v slovenščino prevedla Vida Bano iz *Linguistica* XXV (1985).

1720. Toporišič Jože, Slavist in slovenščina v šoli in „šoli“. O blodnem krogu finančno slabokrvne prosvete, posledicah politične nezrelosti, unitarističnih izmislekih ipd. govori prof. dr. Jože Toporišič, predsednik Slavističnega društva Slovenije, NRazgl. XXXVI/19 (1987) 556, 547.

1721. Urbančič Boris, O jezikovni kulturi 3., priručnik in razširjena izd., Delavska enotnost, Ljubljana 1987, 177 str., 8°. (Zbirka Posebne izdaje.)

1722. Cedilnik Marjan, Že tretja izdaja didaktično oblikovane slovenske slovnice, Jis XXXIII/1–2 (1987–88) 47–48.

Poročilo: France Žagar, Slovenska slovnica in jezikovna vadnica, Založba Obzorja, Maribor 1987.

1723. Škerlak Vladimir, 100 nasvetov za pravilno rabo slovenščine, Pravna praksa, Ljubljana 1987, 32 str., 8°.

Priloga Pravni praksi 1987, št. 19.

b) Zgodovina jezika, dialekti, objava in odbravnava starih besedil

1724. Bohorič Adam, *Arcticae horulae succisivae* = Zimske urice proste, prevedel in spremno študijo napisal Jože Toporišič, uvodni del prevedel Anton Sovrè, posodobil Kajetan Gantar, Obzorja, Maribor 1987, loč. pag., 8°.

Reprint z vzporedno objavljenim slovenskim prevodom. — Izvirna izdaja: Wittenberg 1984.

1725. Vermeer Willem, Rekonstruiranje razvoja samoglasniških sestavov v rezijanskih govorih, SR 35/3 (1987) 237–257.

Prevedla Marta Pirnat. — Povzetek v nemščini.

1726. Godini Neva, Il punto su Sebastijan Krelj, *Linguistica* XXVII (1987, Ljubljana) 33–45.

Povzetek v slovenščini. — O jeziku v delih Sebastijana Krelja.

1727. Grickat-Radulović Irena, Nekoliko jezičkih analiza u vezi s Dalmatinovim prevodom psalama, Razprave SAZU II. razred XI (1987, Ljubljana) 161–177.

Povzetek v slovenščini in nemščini.

1728. Dolžan Tatjana, Jezikovna podoba štirih bohinjskih naselij, Bohinjski zbornik (1987, Radovljica) 116–122.

1729. Zorn Tone, Odmevnost jezikovnega vprašanja v listu Slovenski pravnik v letih 1871–1918, Kronika XXXV/3 (1987, Ljubljana) 146–155.

1730.* Kovačić Franc, Dvojina. Dragoceni odtanek slovenskoga jezika, Primorska srečanja 10/63 (1986, Koper) 265–273.

1731. Cossutta Rada, Slovenski dialektološki leksikalni atlas tržaške pokrajine (SDLA–TS), Università degli studi di Trieste, Scuola superiore di lingue moderne per interpreti e traduttori, Trst 1987, 19, [488] str., 8°. (Slavica Tergestina. 1.)

1732. Krelj Sebastijan, Otrozhia biblia. Faksimile po izvodu iz knjižnice Biblioteca Apostolica Vaticana v Rimu in faksimile pisma Adamu Bohoriču po izvirniku v Drž. arhivu Slovenije v Ljubljani. Spremnio besedo prispevala Martina Orožen in Bogomil Gerlanc, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987, 162 str., 8°. (Monumenta litterarum Slovenicarum. 20).

Reprint. — Izvirna izd.: Regensburg 1566.

1733. Kuzmič Mihael, O avtorstvu „Abecedariuma szlowsenzko“ iz leta 1725, Časopis za zgodovino in narodopisje n. v. 23/2 (1987, Maribor) 228–240.

Povzetek v angleščini.

1734.* Logar Tine, Slovanski lingvistični atlas (SLA), Jis XXXII/1 (1986–87) 1–8. Rezime na engleskom.

1735. Marušič Lovrenc, v. 6p. 1744.

1736. Mihelič Jože L., Jurij Dalmatin in njegov prevod biblije, Obzornik 35/4 (1987, Ljubljana) 284–289.

Prevedel Mihael Kuzmič.

1737. Moder Janko, Josip Stritar kot prevajalec Svetega pisma, Potokarjev zbornik (1987, Ljubljana) 93–104.

1738. Novak Vilko, Jezik tretje prekmurske knjige, Razprave SAZU II. razred XI (1987, Ljubljana) 179–200.

Mihál Sever, Réd zvelicsansztva ... 1747. — Povzetek v nemščini.

1739. Orožen Martina, Kreljev jezikovni koncept, SSJLK XXIII (1987) 19–40.

1740. Pogorelec Breda, Sociolingvistični vidiki Trubarjevega jezika, Odsevi reformacijskega gibanja v dokumentih Arhiva SR Slovenije (1987, Ljubljana) 14–21.

1741. Pretnar Tone, Ni učesnika, ki jezik biznal slovenski, kot mi glagolati. (Vprašanje verza, junaka in pripovedi v Kurnikovem Kralju rastislavu), Jis XXXII/5 (1986–87) 151–157.

1742. Rajhman Jože, Teološka govorica Primoža Trubarja, Potokarjev zbornik (1987, Ljubljana) 69–74.

1743. Rigler Jakob, Karakteristika glasoslovja v govoru Ribnice na Dolenjskem, SR 34/4 (1986) 341–363.

Rezime na engleskom.

1744. Romuald OMCap (Lovrenc Marušič), Skofjeloški pasijon. Diplomatični prepis, preporosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila, Prečrkovanje slovenskega besedila in fonetična transkripcija, spremna beseda in opombe Jože Faganel, prečrkovanje in prevod latinskega in nemškega besedila Primož Simoniti, Izbor iz literature ob Škofjeloškem pasijonu Goran Schmidt, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987, 237 str., 8° (Kondor. 238).

1745. Rotar Janez, Odnos slovenskih besednikov do štokavskega idioma in novoškavskega knjižnega standarda, Vukova Slava (1987, Ljubljana) 19–38.

1746. Rotar Janez, Toponimika in etnika v Trubarjev predgovorih in posvetilih, Zgodovinski časopis 41/3 (1987, Ljubljana) 465–472.

Povzetek v nemščini.

1747. Toporišič Jože, Zgodovinska perspektiva nemčevanja pri Trubarju, SSJKL XXIII (1987) 5–14.

1748. Toporišič Jože, Portreti, razgledi, presoje. K zgodovini slovenskega jezikoslovja ob 400–letnici Trubarjeve smrti, Obzorja, Maribor 1987, 487, str., 8°.

1749. Uršič Lojze, Po sledovih tujih jezikovnih vplivov v zgornji Krški dolini, Obzornik 35/12 (1987, Ljubljana) 884–891.

1750. Čop Dušan, Onomastično–lingvistične zanimivosti Bohinja, Bohinjski zbornik (1987, Radovljica) 123–128.

1751. Čop Dušan, Romansko–germanski lingvistično–onomastični vplivi na Zgornjem Gorenjskem, SSJLK XXIII (1987) 41–52.

1752. Čop Rosana, Izrazi za pojem „gozd“ na Zgornjem Gorenjskem in njihova današnja raba, Slava 1/2 (1987, Ljubljana) 152–156.

1753. Čop Rosana, Ljudska etimologija, Slava 1/1 (1987, Ljubljana) 57–61.
V gorenjski onomastiki.

1754. Čop Rosana, Novejši narečni besedili (Gorje pri Bledu), Slava 1/2 (1987, Ljubljana) 157–162.

1755. Šivic-Dular Alenka, O dosedanjem preučevanju slovenske lingvogeneze, SSJLK XXIII (1987) 53–67.

c) Strokovni in splošni slovarji, terminologija

1756. Angleško–slovenski slikovni slovar, uredil uredniški odbor Sonja Berce, Milena Hajnšek-Holz, Borislava Košmrlj-Levačič, Andrej Novak, Oxford–Duden–Cankarjeva založba, Oxford, Clarendon Press, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 862, 22 cm.

1757. Bajec Anton, B. op. 1807.

1758. Banič Janez, B. op. 1764.

1759. Barbarič Štefan, Jezik naš dokaze hrani. Ob Slovarju beltinskega prekmurskega govora F. in V. Novaka, Stopinje (1987, Murska Sobota) 29–32.

Murska Sobota 1985.

1760. Berce Sonja, v. бр. 1756, 1796.

1761. Besedišče slovenskega jezika. Po kartoteki za slovar sodobnega knjižnega jezika zbrane besede, ki niso bile sprejete v Slovar slovenskega knjižnega jezika, Uredili Milena Hajnšek-Holz, Marjeta Humar, Franc Jakopin, sestavile Milka Bokal, Milena Hajnšek-Holz, Marjeta Humar, Zvonka Praznik, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana 1987, 1. knj. A–N, 524 str., 2. knj. O–Ž, 633. str.

1762. Bunc Stanko, Slovar tujk, 6. izd., Obzorja, Maribor 1987, 471 str., 8° (Glotta. 1.)

1763. Verbinc France, Slovar tujk, 8. izd., Cankarsjeva založba, Ljubljana 1987, 770 str., 8°.

1764. Veterinarski terminološki slovar. C–G. Pripravili člani Veterinarske sekcije Terminološke komisije ZRC SAZU: Janez Banič [itd.], SAZU – ZRC, Vtozd za veterinarstvo Biotehniške fakultete, Ljubljana 1987, VI, 133 str., 8°.

1765. Vidmar Josip, v. бр. 1807.

1766.* Vidović-Muha Ada, Slovnice in pomenske lastnosti nekaterih količinskih izrazov, SR 34/4 (1986) 403–417.

Резиме на енглеском.

1767. Vilfan Boštjan, v. бр. 1769.

1768. Gams Ivan, O zmedi in samovolji pri uporabi naših pokrajinskih imen, Geografski vestnik LIX (1987, Ljubljana) 149–150.

Za Komisijo za zemljepisna imena in terminologijo pri Zvezi geografskih društv Slovenije.

1769. Gams Matjaž, Primož Jakopin, Ivan Kanič, Dušan Kodek, Bojan Mohar, Bojštajn Vilfan, Računalniški slovarček, angleško-slovenski, slovensko-angleški, 2. izd., Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 226 str., 8°.

1770. Grad Anton, Angleško-slovenski slovar, 4. izd., Obzorja, maribor 1987, 598 str., 8°. (Glotta. 3.)

1771. Grad Anton, Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar = Dizionario italiano-sloveno e sloveno-italiano, 7. izd., Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 445 str., 8°.

1772. Grad Anton, Slovene-English dictionary, 5. izd., Obzorja, Maribor 1987, 441 str., 8° (Glotta. 4.)

1773. Grad Anton, Francosko-slovenski in slovensko-francuski slovar = Dictionnaire slovène-français et français-slovène, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 745 str., 8°.

1774.* Gradišnik Janez, Priručni slovensko-nemški slovar, Obzorja, Maribor 1986, 397.

1775. Debenjak Doris, Nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar = Deutsch-slowenisches und slowenisch-deutsches Wörterbuch, 5. izd., Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, XLVI, 608 str., 8°.

1776. Del Cott Rudolf, Medicinski terminološki slovar, 16. izpopolnjena izd., Državna založba Slovenije, Ljubljana 1987, 319 str., 8°.

1777. Držečnik Janko, v. бр. 1817.

1778. Gjurin Velemir, Ali je Rinijev kodeks tudi slovenski slovar, SR 35/1 (1987) 103–114.

Povzetek v italijanščini.

1779. Gjurin Velemir, v. бр. 1805.

1780. Gjurin Velemir, Dvajset dozdevnic iz prvih dveh slovensko-hrvaških slovarjev, SR 35/4 (1987) 363–379.

Povzetek v angleščini.

1781.* Gjurin Velemir, K začetkom slovenskega slovaropisja, SR 34/4 (1986) 365–392.
Резиме на енглеском.

1782. Jakopin Primož, v. бр. 1769.

1783. Jurančič Janko, v. бр. 1807.

1784. Jurančič Janko, O tuđoj leksici u srpskohrvatskom i slovenačkom jeziku, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 183–189.

Резиме на француском.

1785. Kanič Ivan, v. бр. 1769.

1786. Klopčič Mile, v. бр. 1807.

1787. Kodek Dušan, v. бр. 1769.

1788. Komac Daša, Ružena Škerlj, Angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar = English-Slovene and Slovene-English dictionary, 8. izd., Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 787 str., 8°.

1789. Kotnik Janko, Slovensko-angleški slovar, 10. izd., Državna založba Slovenije, Ljubljana 1987, 831 str., 8°.

1790. Kraut Bojan, Še o zadregah tehniškega pisanja, Strojniški vestnik XXXIII/4–6 (1987, Ljubljana) 70.

Glej: Jože Toporišič, Zadrega tehniškega pisanja, prav tam, št. 1–3, 22–24.

1791. Kreft Bratko, v. бр. 1807.

1792. Legiša Lino, v. бр. 1807.

1793. Malešič France, Kaj pa sedlo iz leta 1499?, Planinski vestnik LXXXVII/2 (1987, Ljubljana) 87.

Zapis Kamniško sedlo.

1794. Müller Barbara, Wörterbuchkonzeptionen und die Slowenische Lexikographie der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 577–584.

Povzetek v slovenščini.

1795. Mohar Bojan, b. op. 1769.

1796. Nemško-slovenski slikovni slovar, uredil uredniški odbor Sonja Berce, Milena Hajnšek-Holz, Borislava Košmrlj-Levačič. Nemško besedilo so uredili Dieter Solf in drugi sodelavci uredništva Dudna v Mannheimu, Mannheim, Bibliographisches Institut, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 854, 22 cm.

1797. Novak Janez, Izvir – izvor, Problemi XXV/7–8 (1987, Ljubljana) 144–145.

1798. Novak France, Terminološka prizadevanja s posebnim ozirom na Henrika Tumo, Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1987, Ljubljana) 485–497.

Povzetek v nemščini.

1799. Pogorelec Breda, Za pomensko razmejitev med pokrajino in krajino in proti njej, Geografski vestnik LIX (1987, Ljubljana) 133–139.

Povzetek v angleščini.

1800. Pavlovec Rajko, Domače poimenovanje kamnin med Slovenci v Kanalski dolini, Geografski vestnik LIX (1987, Ljubljana) 145–147.

Povzetek v angleščini.

1801. Parnwell Eric Charles, Nemško-slovenski slikovni slovar, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1987, 96 str., 8°.

1802. Parnwell Eric Charles, Oxford English picture dictionary. Angleško-slovenski slikovni slovar, prevedel Zdravko Duša, 2. izd., Cankarsjeva založba, Ljubljana 1987, 96 str., 8°.

1803. Pertl Eman, b. op. 1817.

1804. Pust-Škrkulja Vida, Nekatera terminološka vprašanja iz prevodov Vitruvija, Antični temelji naše sodobnosti (1987, Ljubljana) 74–79.

Povzetek v angleščini.

1805. Puhar Jože, Velemir Gjurin, Strojniški slovar, Strojniški vestnik XXXIII/4–6 (1987, Ljubljana) 70–71, XXXIII/7–9 134.

1806. Savenc Franci, O našem planinskem pisanju, Planinski vestnik LXXXVII/4 (1987, Ljubljana) 185–186.

Terminologija.

1807. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Glavni uredniški odbor Anton Bajec, Janko Jurančič, Mile Klopčič, Lino Legiša, Stane Suhadolnik, France Tomšič, 1, A–H, predgovor Bratko Kreft, Josip Vidmar, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut zaslovenski jezik, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1987, LXII, 844, 25 cm.

1808. Smerdu Franjo, b. op. 1817.

1809. Suhadolnik Stane, b. op. 1807.

1810. Terminologija s področja dela pod napetostjo, Elektrotehniški vestnik LIV/3 (1987, Ljubljana) 170–171.

1811. Terminološka komisija pri ZIT GL SRS, Gradivo za tehniški slovar lesarstva, Les XXXIX/1–12 (1987, Ljubljana)

Nabrékanje – žleb.

1812. Tomšič France, v. бр. 1807.

1813. Toporičič Jože, Zadrega tehniškega pisanja, Strojniški vestnik XXXIII/1–3 (1987) 22–24.

Glej tudi: Bojan Kraut, Še o zadregah tehniškega pisanja, prav tam, št. 4–6, 70.

1814. Turk Ivan s sodelavci, Pojmovnik poslovne informatike, Duršтво ekonomistov, Delta, Ljubljana 1987, 446 str., 8°.

1815. Ule Jernej, Ob nastajanju novega gozdarskega slovarja, Gozdarski vestnik XLV/9 (1987, Ljubljana) 428–429.

1816. Hajašek-Holz Milena, v. бр. 1761.

1817. Černič Mirko, Janko Držečnik, Eman Pertl, Franjo Smerdu, Slovenski zdravstveni besednjak, 2., predelana in obnovljena izd., Obzorja, Maribor 1987, 455 str., 8°. (Veliki priročniki. 3.)

1818. Ševli Andrej, Slovenska raba osnovnoškolskih terminov učna enota in učna tema, SodP XXXVIII/1–2 (1987) 98–100.

1819. Škerlj Ružena, v. бр. 1788.

XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)

1820. Afgan Naim, v. бр. 1886.

1821. Benešić Julije, Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od Preporoda do I. G. Kovačića, za tisak priredili Josip Hamm, Milan Moguš, Josip Vončina, sv. 7, mondur-nepokoj, JAZU, Razred za suvremenu književnost — Globus, Zagreb 1987, 1377–1612.

1822. Benson Morton, Srpskohrvatsko-engleski rečnik, uz saradnju Biljane Šljivić-Šimšić, 2. prerađeno i dopunjeno izdanje, Prosveta, Beograd 1987, 769, 24 cm.

1823.* Bratanić Maja, Dvojezični rječnik kao izvor informacija o stranoj kulturi, JAZU, Filologija 14, (1986, Zagreb) 53–59.

Резиме на енглеском.

1824.* Breyer Branko, v. бр. 1915.

1825. Bujas Sunita, Zvonka Filipović, Rudolf Filipović, Langenscheidtov univerzalni rječnik englesko-hrvatskosrpski, hrvatskosrpsko-engleski, Mladost, Zagreb 1986, XV, 565, 11 cm.

1826. Bukarica Milica, Mali rječnik sportskih termina, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 23–32.

1827. Vinja Vojmir, в. бр. 1855.
1828. Vončina Josip, в. бр. 1821.
1829. Vujačić Petar, в. бр. 1834.
1830. Гиљотен Јелизавета Жерардовна, Српско-хрватско-руски перемииолошки речник, Славистички зборник II (1987, Београд) 55—122.
1831. Grašovac M., Idrizović M., Jesenković A., Knor V., Mali rječnik stranih riječi, Svjetlost, Sarajevo 1987, 104, 17 cm.
1832. Deanović Mirko, Talijansko-hrvatski ili srpski rječnik, Školska knjiga, Zagreb 1987, 1029.
1833. Dragović Ivan, Pavičević Milan, Rečnik moderne elektronike nemačko-srpskohrvatski, 28.000 terminoloških jedinica, 2. izdanje, Privredni pregled, Beograd 1987, 400, 20 cm.
1834. Dragović Ivan, Pavičević Milan, Vujačić Petar, Rečnik industrijske elektrotehnike, nemačko-srpskohrvatski: 700 terminoloških jedinica, Privredni pregled, Beograd 1987, 2. izdanje, 864, 22 cm.
- 1835.* Dorđević Božidar, Rječnik industrijske hemije nemačko-srpskohrvatski: 45.000 terminoloških jedinica, priredio Stipe Radić, Privredni pregled, Beograd 1986, 612.
1836. Englesko-hrvatski ili srpski rječnik, sastavili Rudolf Filipović, et. al., Školska knjiga, Zagreb 1987, XVIII, 1435.
1837. Žepić Milan, Latinsko-hrvatski ili srpski rječnik, 9. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 326.
1838. Захировић Шабан, Стиховани рјечници у рукописима оријенталних збирки у Мостару, Херцеговина 6 (1987, Мостар) 205—214.
1839. Idrizović M., в. бр. 1831.
1840. Jakić Blanka, Hurm Antun, Hrvatsko ili srpsko-njemački rječnik s gramatičkim podacima i frazeologijom 5. prerađeno i prošireno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, 12, 1249, 24 cm.
1841. Jernej Branimir, Langenscheidtov univerzalni rječnik, talijansko-hrvatsko-srpski, hrvatskosrpsko-talijanski, priredio Josip Jernej, Mladost, Zagreb 1987, 694, 11 cm.
1842. Jernej Josip, в. бр. 1841.
1843. Jesenković A., в. бр. 1831.
1844. Jovanović Z., Šnajder P., Izbor pojmova iz oblasti prava (srpskohrvatsko-nemački), Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 72—83.
Глосар.
1845. Караџић Вук Стефановић, Сабрана дела Вука Стефановића Караџића, приредио Јован Кашић, Просвета, Београд 1987—.
Књ. 11, 2: Српски рјечник (1852), Р—III, 1987, VIII, 855—1906.

1846. Kašić Jovan, Petrović Vladislava, Ramač Julijan, Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika: srpskohrvatsko-rusinski, Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Novi Sad 1987, 146, 20 cm.

1847. Кашић Јован, в. бр. 1845.

1848.* Klaić Bratoljub, Rječnik stranih riječi (A–Ž): tudice i posuđenice, priredio Željko Klaić, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1986, XIII, 1456.

1849.* Klaić Željko, в. бр. 1848.

1850. Knor V., в. бр. 1831.

1851.* Kovačević Miljko, в. бр. 1892.

1852. Kožljan Rudolf, в. бр. 1855.

1853.* Kuchar Renata, в. бр. 1898.

1854. * * *, Langenscheidtov univerzalni rječnik hrvatskosrpsko-njemački njemačko-hrvatskosrpski. Langenscheidts Universalwortwrbuch, priredio Reinhard Lauer, Mladost, Zagreb 1987, 488, 11 cm.

1855. * * *, Langenscheidtov univerzalni rječnik španjolsko-hrvatskosrpski hrvatskosrpsko-španjolski, u redakciji V. Vinje, priredili V. Vinja i Rudolf Kožljan, Mladost, Zagreb 1987, VI, 527, 11 cm.

1856.* Landa Marija, Privredno-poslovni rečnik englesko-srpskohrvatski: 25.000 terminoloških jedinica, Privredni pregled, Beograd 1986, 358.

1857. Landa Marija, Privredno-poslovni rečnik srpskohrvatsko-engleski: 24.500 terminoloških jedinica, 2. dopunjeno izdanje, Privredni pregled, Beograd 1987, 334, 20 cm.

1858. Lauer Reinhard, в. бр. 1854.

1859. Lolić Branimir, в. бр. 1886.

1860. Lukšić Irena, Rječnik nepristojnih Rječnik nepristojnih riječi i izraza rusko-hrvatski ili srpski, Quorum III/6–7 (1987, Novi Sad) 405–420.

1861. Љубинковић Ненад, Веселин Чајкановић: Речник српских народних веровања о биљкама, Рукопис приредио и допунио Војислав Ђурић, Београд, СКЗ, 1985, стр. 346+2, Расковник XIII/47–48 (1987, Београд) 160–162.

1862. Madatova-Poljanec S.M., в. бр. 1885.

1863. Măran Romanța, Mic dicționar al limbii romane, român-sfrbocroat, Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad 1987, 106, 20 cm.

1864. Marković Jelica, Englesko-srpskohrvatski elektrotehnički rečnik, Jugoslavenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju, Beograd 1986, 490, 21 cm.

1865.* Menac Antica, в. бр. 1898.

• 1866. Menac Antica, в. бр. 1888.

1867. Mesinger Bogdan, Rodbinski kod (uz Rječnik rodbinskih naziva Franje Tanockog), Jezik 34/3 (veljača 1987, Zagreb) 95–96.

Рубрика „Питања и одговори“.

1868. Miloradović Živan M., Nemačko-srpskohrvatski srpskohrvatsko-nemački rečnik sa primenjenom gramatikom, stručni saradnik Vladimir Tenodi, 2. dopunjeno i doručeno izdanje, Lingva, Beograd 1987, XLVII, 624, 18 cm.

1869.* Miloradović Živan M., Rusko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-ruski rečnik sa primenjenom gramatikom, stručni saradnik Ljiljana Radulović 2. dopunjeno i doručeno izdanje, Lingva, Beograd 1986, XXXVI, 578.

1870. Miloradović Živan M., Francusko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-francuski rečnik sa primenjenom gramatikom, stručni saradnik Branka Stanisavljević, Lingva, Beograd 1987, XLIX, 699, 18 cm.

Са литературом.

1871. Митровић Брана, в. бр. 1887.

1872. Moguš Milan, в. бр. 1821.

1873. Muster-Čenčur Nanika, Nemška slovnica po naše, 2. izdanje, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 151, 20 cm.

1874. Ndreca Mikel, Fjalor shkollor shqip-serbokroatisht, serbokroatisht-shqip — školski rečnik albansko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-albanski, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës, Prishtinë 1987, 228.

1875. Недељковић Миле, Племенски речник Шумадије, Расковник XIII/50 (1987–1988, Београд) 137–160.

1876.* Najgebauer Aleksandar, Leksikografski sistemi i gradja u funkciji izrade englesko-srpskohrvatskog rečnika kolokacija, Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 7 (1986, Novi Sad) 93–121.

Резиме на енглеском.

1877. Ostojić Branko, Englesko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-engleski rječnik, 2. dopunjeno izdanje, Svjetlost, Sarajevo 1987, 406, 18 cm.

1878. Pavićević Milan, в. бр. 1833, 1834.

1879. Parnwell Eric Charles, Njemačko-hrvatski ili srpski slikovni rječnik, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, 96 str., 8°.

1880. Parnwell Eric Charles, Oxford English picture dictionary. Englesko-hrvatski ili srpski slikovni rječnik, hrvatski ili srpski tekst Sunita Bujas, Cankarjeva založba, Ljubljana, Zagreb; Oxford University Press, Oxford 1986, 96 str., 8°.

1881.* Penavin Olga, Veselin Čajkanović, Rečnik srpskih narodnih verovanja o biljkama, Beograd 1985, Uzenet 16/112 (1986, Subotica) 109–111.

Приказ.

1882. Petrović Vladislava, в. бр. 1846.

1883.* Petrović Slavoljub, Rječnik numizmatičkih pojmova. IV, Obol XXIV/38 (1986, Zagreb) 25–59.

Са литературом.

1884.* Plančak Miroslav, Pojmovnik iz obrade deformisanjem srpskohrvatsko-nemački. Wörterbuch der Umformtechnik Serbokroatisch-Deutsch, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad 1986, 149.

1885. Poljanec Radoslav F., Madatova-Poljanec S.M., Rusko-hrvatski ili srpski rječnik, Školska knjiga, Zagreb 1987, XII, 1043, 24 cm.

Са литературом.

1886. Popić Relja, Lolić Banimir, Afgan Naim, Naučno-tehnički rečnik, englesko-srpskohrvatski: 8000 terminoloških jedinica, Privredni pregled, Beograd 1987, 7. izdanje, 1094.

1887. Попов Бојан, Брана Митровић, Речник лесковачког говора, Библиотека Народног музеја у Лесковцу књ. 32, Лесковац 1984, 386, 36МСФЛ XXX/2 (1987) 167–180.

Приказ.

1888. Popović Milenko, Antica Menac, Raisa I. Trostinska, Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 66–67.

Приказ.

1889. Putanec Valentin, Francusko-hrvatski ili srpski rječnik, 4. dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1987, XIX, 1167, 24 cm.

1890. Радић-Дугоњић Милана, Међујезички хомоними и пароними у српскохрватско-руским и руско-српскохрватским речницима (тематска група придева који означавају негативну особину човека) НССУВД 16/1 (1987) 157–164.

Резиме на руском.

1891.* Radić Stipe, в. бр. 1835.

1892.* Radić Stipe, Ribnikar Slobodan V., Kovačević Miljko, Tehnološko-tehnički rečnik nemačko-srpskohrvatski, 4000 terminoloških jedinica, 3. prošireno izdanje, Privredni pregled, Beograd 1986, 563.

1893.* Radulović Ljiljana, в. бр. 1869.

1894. Ramač Julijan, в. бр. 1846.

1895. Ranković Petar, Izbor pojma iz kranske tehnike (englesko-srpskohrvatski), Prevodilac VI/3 (1987, Beograd) 75–94.

Глосар.

1896.* Ribnikar Slobodan V., в. бр. 1892.

1897. Rožić Ivan, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik socijalnopravnih pojmova s pregledom skraćenica u pravnim tekstovima, Radničke novine — Samoupravna interesna zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske, Zagreb 1987, 93, 20 cm.

1898.* Rojs Jurij, Antica Menac, Dubravka Sesra, Renata Kuchar, Hrvatsko-češko-slovački frazeološki rječnik, Zagreb 1986, JIS XXXII/4 (1986–87) 129–130.

Приказ.

1899.* Sequi Eros, Domenico Cernacca, Dizionario del dialetto di Valle d'Istria, Trieste 1985, La Battana XXIII/81 (1986, Rijeka) 115–116.

Приказ.

1900.* Sesra Dubravka, в. бр. 1898.

1901. Stanisavljević Branka, в. бр. 1870.

1902. Стојановић Андреј, Избор војних термина (српскохрватско-руски), Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 86–96.

Глосар.

1903. Tenodi Vladimir, в. бр. 1868.

1904.* Tonković Stanko, в. бр. 1915.

1905. Trostinska Raisa I., в. бр. 1888.

1906. Filipović Zvonka, в. бр. 1825.

1907. Filipović Rudolf, в. бр. 1825, 1836.

1908. Hamm Josip, в. бр. 1821.

1909. Hurm Antun, в. бр. 1840.

1910.* Hurm Antun, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik s gramatičkim podacima i frazeologijom, preradjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1986, 848.

1911. Crnobrnja Rajko, Najčešće ruske skraćenice iz oblasti termoeenergetike, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 82–101.

Глосар.

1912. Чајкановић Веселин, в. бр. 1861, 1881.

1913.* Cernacca Domenico, в. бр. 1899.

1914. Šamšalović Gustav, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik, 11. izdanje, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1987, XI, 1201.

1915.* Šantić Ante, Tonković Stanko, Breyer Branko, Medicinska tehnika: engleski-njemački-francuski-ruski-hrvatski: oko 8000 pojmova, Tehnička knjiga, Zagreb 1986, 284, 26 cm.

1916. Šljivić-Šimšić Biljana, в. бр. 1822.

1917. Šnajder P., в. бр. 1844.

XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа

1918.* Андоновски Христо, Брвен филолог и плоден публицист, КЖ XXX/7–8 (1986) 17–18.

О Крсте Мисиркову.

1919. Babić Stjepan, Alija Nametak, Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 64.
Рубрика „Вијести“.
1920. Бован Владимир, О Вуку Стефановићу Караџићу, с посебним освртом на сакупљање и штампање народних умотворина, Обележја XVII/1 (1987, Приштина) 5–26.
- 1921.* Bogišić Rafo, Vatroslav Jagić i akademijina serija „Stari pisci hrvatski“, Forum 25 knj. 52/9–10 (1986, Zagreb) 309–326.
1922. ***, Božidar Vidoeski, Ljetopis, JAZU 90 (1987, Zagreb) 556–557.
1923. ***, Branimir Glavičić, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 580–583.
1924. Brlek Mijo, Leksikograf Joakim Stulli (1730–1817) JAZU, Djela JAZU, Razred za filološke znanosti 60, Zagreb 1987.
Са литературом.
1925. ***, Valentin (Tine) Logar, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 543.
- 1926.* Vince Zlatko, Mirko Divković i Tomo Maretić — takmaci u objavljivanju hrvatskih školskih gramatika, JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) 411–417.
Резиме на енглеском.
1927. Vuković Nenad, Vuk Stef. Karadžić i Samuel Bogumil Linde, Zbornik radova o Vuku Stefanoviću Karadžiću (1987, Sarajevo) 45–51.
Резиме на француском.
1928. Gabrić-Bagarić Darija, O naučnom i pedagoškom radu prof. dr Herte Kune, Književni jezik 16/3–4 (1987, Sarajevo) 131–133.
1929. Георгиевски Михаил, Владимир Алексеевич Мошин 1894–1987, КЖ XXXII/1–2 (1987) 34–35.
In memoriam.
1930. ***, Dalibor Brozović, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 429–433.
- 1931.* Damjanović Stjepan, Josip Hamm, Croatica XVII/24–25 (1986, Zagreb) 202–205.
1932. Деметер Димитрије, в. бр. 1941.
1933. Detela Lev, Srb Vuk Stefanović Karadžić in Slovenec Jernej Kopitar ter njun dunajski povezovalni napor za pristno ljudsko podobo jezika in kulture, Koroško mladje (1987, Celovec) št. 67 45–51.
1934. Димитрова Нина, Македонистичката дејност на Виктор Фридман, КЖ XXXII/3–4 (1987) 14–17.
1935. Добрашиновић Голуб, Русија у покрету и делу Вука Караџића, Славистички зборник II (1987, Београд) 7–23.
Резиме на руском.
1936. Добрашиновић Голуб, Вук — самоуки научник светског гласа, Prevodilac VI/1 (1987, Београд) 5–7.

1937. Друговац Миодраг, Вук Караџић во историјата, прево на српскохрватските текстови Борис Благоски, Македонска книга, Скопје 1987, 316, 20 cm.
- 1938.* Dudok Daniel, K životnému jubileu Márie Myjavcovej. Súpis prác Márie Myjavcovej za roky 1953–1984., ZbSVS 6–7 (1984–1985) 143–157.
1939. * * *, Eduard Hercigonja, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 482.
1940. Žepić Stanko, Deša Devčić (1913–1987), SJ XVI/2 (1987, Zagreb) 130.
In memoriam.
1941. Живанчевић Ивана, Једна лакуна Деметрове биографије, ЗМСКЈ XXXV/2 (1987) 299–302.
1942. Живанчевић Милорад, Јосип Хам (1905–1986), ЗМСС 33 (1987) 203–205.
In memoriam.
1943. * * *, Zdenko Škreb 1905–1985, uredio Rudolf Filipović, JAZU, Zagreb 1987, 45, 26 cm.
1944. Ивић МИлка, Др Јован Кашић (13. VI 1933 – 7. II 1987.) ЈФ XLIII (1987) 299–301.
1945. Jembrih Alojz, Vramčeva djela u slavenskoj stručnoj literaturi. (Uz 400. obljetnicu Vramčeve smrti 1587–1987), SR 35/4 (1987) 351–361.
Povzetek v angleščini.
1946. Jembrih Alojz, Znanstveno in strokovno delo Vatroslava Kalenića, JiS XXXII/7–8 (1986–87) 235–239.
Povzetek v. angleščini. — Z bibliografijo.
1947. Jovanović Gordana, Dimitrije Bogdanović (1930–1986), Slovo 37 (1987, Zagreb) 189–191.
In memoriam.
1948. * * *, Josip Vončina, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 516–518.
1949. Jug-Kranjec Hermina, Janez Gradišnik — sedamdesetletnik, JiS XXXIII/3 (1987–88) 58–60.
1950. Jurančić Janko, Bibliografija akad. Janka Jurančića. (Ob njegovi 85–letnici.), SR 35/4 (1987) 627–632.
1951. Kovačec A., Iorgu Iordan (1888–1986), SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 233–236.
In memoriam.
1952. Kovačec A., Un hommage à Žarko Mujačić à l'occasion de son 65ième anniversaire et quarante ans d'activité scientifique, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 229–231.
1953. Конески Блаже, Проф. В. Мошин во Македонија, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, IX/2 (1984/87) 7–10.
Резиме на англиски.

1954. Lauer Reinhard, Jakob Grim и његов пријатељ Вук Караџић, ЗМСКЈ XXXV/1 (1987) 5–10.

Превела с немачког Олга Бекић.

1955. Logar Tine, J. Baudouin de Courtenay — slovenski dialektolog, ЈиS XXXIII/1–2 (1987–88) 1–7.

Povzetek v angleščini.

1956. Mahnič Joža, Pomembnejši podatki o življenju in delu, Jernej Kopitar v Vukovem letu (1987, Ljubljana) 57–60.

O J. Kopitarju.

1957. * Myjavcová Mária, в. бр. 1938.

1958. * *, Milan Moguš, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 445–448.

1959. Младеновић Александар, Професор Јован Кашић (1933–1987), ЗМСФЈ XXX/2 (1987) 107–110.

In memoriam.

1960. Mladenovski Simo, Blaže Ristovski, Krste Misirkov (1874–1926), Bitola 1987, Spektar V/10 (1987, Skopje) 183–184.

Приказ.

1961. Nazor Anica, Jaroslav Šidak (4. siječnja 1903. — 25. ožujka 1986.), Slovo 37 (1987, Zagreb) 185–188.

In memoriam.

1962. Nazor Anica, Josip Hamm (3. XII 1905. — 23. XI 1986.), Slovo 37 (1987, Zagreb) 7–12.

In memoriam.

1963. * *, Nikita Iljič Tolstoj, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 533–534.

1964. * *, Pavao Tekavčić, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 555.

1965. Panov Branko, The Early Years of Cyril and Methodius and the Initial Stage of Their Work, MR XVII/2 (1987) 97–106.

1966. Panov Branko, The Activity of Cyril and Methodius in Macedonia and the Creation of Slavonic Alphabet, MR XVII/3 (1987) 209–225.

1967. Панов Бранко, Климент Охридски и његовата епоха, XIII научна дискусија 151–179.

1968. Paternu Boris, Jernej Kopitar — Vuk Karadžić — France Prešern. (Teze k predavanju), SSJLK XXIII (1987) 71–72.

1969. Петковић Новица, Потебњина реконструкција усмене културе из Вукове грађе, Славистички Зборник II (1987, Београд) 25–41.

Резиме на руском.

1970. Пецо Асим, У сусрет великом јубилеју, Обележја XVII/2 (1987, Приштина) 5–11.

Поводом 200–годишњице рођења Вука Караџића.

1971. Pibernik France, Pogovor s prof. Janezom Gradišnikom (ob 70-letnici intervjua), Celovski zvon V/17 (1987, Celovec) 59–66.

1972. Pogačnik Jože, Mit in resnica o Kopitarju, Jernej Kopitar v Vukovem letu (1987, Ljubljana) 15–23.

1973. * * *, Radoslav Katičić, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 434–437.

1974. Ristovski Blaže, в. 6p. 1960.

1975. Rotar Janez, J. Kopitar kot Karadžićev mentor, Nova revija VI/61–62 (1987, Ljubljana) 939–944.

1976. Rotar Janez, Jernej Kopitar in Vuk Karadžić, Jernej Kopitar v Vukovem letu (1987, Ljubljana) 39–46.

Povzetek v srbohrvaščini.

1977. Rotar Janez, Petinosemdesetletnica profesorja Janka Jurančiča, SR 35/4 (1987) 331–333.

1978.* Sekulić Ante, Hrvatski jezikoslovac Stjepan Vilov, JAZU, Filologija 14, (1986, Zagreb) 305–311.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

1979.* Stamatovski Trajko, Prvi kodifikator makedonskog jezika, Odjek XXXIX/24 (1986, Sarajevo) 16.

О Крсту Мисиркову.

1980. Стефанија Драги, Стефан Коцианчић како јужнославист и лексикограф (врз основа на речнички ексерп од 60. години на 19. век), XIII научна дискусија, 81–105+7 факс.

1981. * * *, Stjepan Babić, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 461–462.

1982. Stojanović Slobodan, Jernej Kopitar in Vuk Karadžić, NRazgl XXXVI/23 (1987) 692–693.

1983. Toporišić Jože, Véliki repenjski rojak, Jernej Kopitar v Vukovem letu (1987, Ljubljana) 7–11.

1984. Toporišić Jože, Kopitar in Dobrovski o Vuku Karadžiću, SR 35/4 (1987) 335–350.

Povzetek v angleščini.

1985.* Toporišić Jože, Anton Bajec, SR 34/4 (1986) 447–450.

1986. Ђорђић Божо, Вук као кодификатор српског језика, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 8–16.

Резиме на енглеском.

1987. Фекеће Самуел, Вук Караџић и Словенци, Славистички зборник II (1987, Београд) 43–54.

Резиме на руском.

1988. Filipović Rudolf, в. бр. 1943.
1989. Filipović Rudolf, Mirko Deanović, 1890–1984, JAZU, Zagreb 1986, 54.
1990. Filipović Rudolf, Josip Torbarina 1902–1986), Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 646–649.
Некролози.
1991. * * *, František Vaclav Mareš, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 529–530.
1992. * * *, Franjo Poljanec, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 214.
In memoriam.
1993. * * *, Henrik Birnbaum, Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 523–524.
1994. Kuna Herta, в. бр. 1928.
1995. Hercigonja Eduard, Akademik Josip Hamm (3.XII 1905. – 23. XI 1986.), Jezik 34/ 3 (veljača 1987, Zagreb) 65–71.
In memoriam.
1996. Hercigonja Eduard, Josip Hamm (1905–1986), Ljetopis JAZU 90 (1987, Zagreb) 627–630.
Некролози.
1997. Šivic-Dular Alenka, Jernej Kopitar in panonska teorija, Jernej Kopitar v Vukovem letu (1987, Ljubljana) 27–32.

XIII. Библиографија

1998. Babić Stjepan, Slavenska sociolingvistička bibliografija, Jezik 34/ 3 (veljača 1987, Zagreb) 92–95.
Рубрика „Питања и одговори“.
1999. Библиографија на трудовите објавени во сп. „Прилози“ на Одделението за лингвистика и литературна наука на МАНУ I–X (1976–1985), составила: Лиљана Ристевска, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 91–95.
2000. Bibliografija radnika Instituta za strane jezike i književnosti, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 451–483.
2001. Brang Peter, в. бр. 2018.
2002. Воинович Станиша, Додатак библиографији радова Ђорђа С. Ђорђевића, ЗбМСКЈ XXXV/2 (1987) 367–376.
2003. Gabrić-Bagarić Darija, Bibliografija radova prof. dr Herte Kune, Književni jezik 16/3–4, (1987, Sarajevo) 133–137.
2004. Ђорђевић Ђорђе С., в. бр. 2002.
2005. Jovanović Z[oran], Priručnici za prevodioce na nemačkom jeziku, Prevodilac VI/3 (1987, Beograd) 66–74.
Допуна библиографије објављене у Преводац 2/85.

2006. Kranjec Marko, Alenka Logar-Pleško, Anka Sollner-Perdih, Slovenistika v letu 1985. Bibliografski pregled, Jis XXXII/4 (1986–87) 115–128+ov. III.

2007. Lisac Josip, Bibliografija radova Dalibora Brozovića, RFFZ 26 (1987, Zadar) 11–34.

2008. Logar-Pleško Alenka, в. бр. 2006.

2009. Морачић Дамњан, Библиографска грађа о Вуку Стефановићу Карачићу, КњЈ XXXIV/1–2 (1987) 134–137.

2010. Perović V., Jugoslovenski višjejezični rečnici, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 65–71.

Библиографија.

2011.* * * *, Rudolf Filipović: Popis radova (1936–1986), JAZU, Razred za filološke znanosti, Filologija 14 (1986, Zagreb) XIX–XXXI.

2012. Sedej Danijela, Izabrana literatura o Kopitarju, Jernej Kopitar v Vukovem letu (1987, Ljubljana) 61–68.

2013. Sollner-Perdih Anka, в. бр. 2006.

2014.* Toporičić Jože, Bibliografija Jožeta Toporišića ob šestodesetletnici, SR 34/4 (1986) 451–490.

2015. Томовић Бранко, Совјетска теорија превођења (селективна библиографија), Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 68–85.

2016. Herta Kuna, в. бр. 2003.

2017. Züllig Monika, в. бр. 2018.

2018. Šipka Danko, Korisno i primjerno, Bibliografski tezaurus slovenske sociolingvistike, Peter Brang, Monika Züllig, Kommentierte Bibliographie zur Slawischen Soziolinguistik, Peter Lang, Bern–Frankfurt am Main 1986, Odjek XL/15–16 (1987, Sarajevo) 23.

Приказ.

XIV. О становништву

2019.* Барјактаровић Мирко, Новија динарска племена, ГлЕИ XXXV (1986, Београд) 73–80.

2020. Bezić-Božanić Nevenka, Stanovništvo Trogira u vrijeme preporoda, Mogućnosti XXXV/9–10 (rujan–listopad 1987, Split) 819–851.

2021. Bezić-Božanić Nevenka, Hrvatska, Hrvatska renesansna sredina, Mogućnost XXXV/1–2 (siječanj–veljača 1987, Split) 40–61.

2022. Bezić-Božanić Nevenka, Hvarska renesansna sredina, Dani Hvarskog kazališta XIII, Hanibal Lucić, KK (1987, Split) 54–80.

2023. Bennett Linda A., в. бр. 2039.

2024.* Будишин Гавра, Јован Ердељановић; Срби у Банату, ГЛЕИ XXXV (1986, Београд) 146–148.

Приказ.

2025. Bulatović Nuša, Niko Hudelja, Poročilo o delu Društva za tuje jezike in književnosti SR Slovenije, Vestnik XXI/1–2 (1987, Ljubljana) 1–3.

2026. Angel Lawrence J., в. бр. 2039.

2027.* Ердељановић Јован, в. бр. 2024.

2028. Жирош Мирон, Перши коцурски руски жителе, Творчосц XIII/13 (1987, Нови Сад) 59–65.

2029. Janićijević Branka, в. бр. 2039.

2030. Jelić Roman, Tri priloga o stanovništvu Biogradskog primorja, ZR XXXVI/3 (svibanj–lipanj 1987, Zadar) 215–226.

2031. Jovanović Veljko, в. бр. 2039.

2032. Kovačec A., Vangel J. Trpkovski-Trpku, *Vlasite na Balkanot*, Skopje 1986, 159, une carte, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 227–228.

Приказ.

2033. Leithbridge Margaret F., в. бр. 2039.

2034.* Лукић-Крстановић Мирослава, Новија проучавања етничког идентитета — Америчке и канадске теоријске оријентације, ГЛЕИ XXXV (1986, Београд) 61–72.

2035. Miličić Jasna, в. бр. 2039.

2036. Mišigoj Marjeta, в. бр. 2039.

2037. Paliga Sorin, The social structure of the South-East European societies in the Middle Ages — a linguistic view, *Linguistica XXVII* (1987, Ljubljana) 111–126.

Povzetek v slovenščini.

2038. Рамач Јанко, Чи Руснаци до Бачки од половки XVIII вику присельовани под окрепними условиями, Творчосц XIII/13 (1987, Нови Сад) 53–58.

2039. Rudan Pavao, Angel Lawrence J., Bennett Linda A., Finka Božidar, Janićijević Branka, Jovanović Veljko, Leithbridge Margaret F., Miličić Jasna, Mišigoj Marjeta, Smolej-Narančić Nina, Sujoldžić Anita, Szirovicza Lajos, Šimić Diana i Šimunović Petar, Antropološka istraživanja istočnog Jadrana, Knjiga prva, Biološka i kulturna mikrodiferencija seoskih populacija Korčule i Pelješca, Zagreb 1987, 231.

2040. Szirovicza Lajos, в. бр. 2039.

2041. Smolej-Narančić Nina, в. бр. 2039.

2042. Sujoldžić Anita, в. бр. 2039.

2043.* Трифуноски Јован, Цинцари у Струги, ГЛЕИ XXXV (1986, Београд) 135–138.

2044. Trpkovski-Trpku Vangel J., в. бр. 2032.

2045. Finka Božidar, в. бр. 2039.

2046. Худелька Нико, в. бр. 2025.

2047. Šimić Diana, в. бр. 2039.

2048. Šimunović Petar, в. бр. 2039.

XV. Разно

2049. Babić Marko, Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1985, 596, Slovo 37 (1987, Zagreb) 193–194.

Приказ.

2050. B[abić] S[tjepan], Napomena o lingvističkim časopisima, Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 61.

Рубрика „Осврти“.

2051. Banjai Lajoš, Savetovanje o društveno-političkoj terminologiji, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 46–50.

Хроника Саветовања одржаног 11. и 12. децембра 1986. у Новом Саду.

2052. Беклић Томислав, Sprachen und Literaturen Jugoslawiens. Beiträge vom ersten deutsch-jugoslawischen Seminar in Göttingen, 9–14. November 1981. Herausgegeben von Reinhard Lauer, Opera Slavica, NF, Bd. 6. Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1985., ZbMSS 33 (1987) 199–201.

Приказ.

2053. Bugarski Ranko, VIII Svjetski kongres za primenjenu lingvistiku u Sidneju, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 119–121.

Приказ.

2054. Bugarski Ranko, Berlinski kongres lingvista, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 66–69.

Хроника конгреса одржаног од 10. до 15. августа 1987. у Берлину у организацији Сталног међународног комитета лингвиста (CIPL).

2055. Bugarski Ranko, в. бр. 2088.

2056. Vasiljević Nenad, Obnovljen lingvistički časopis, Jezik 35/2 (prosinac 1987, Zagreb) 62–64.

Рубрика „Осврти“.

2057.* Damjanović Stjepan, Petnaest godina Slavističkih susreta u Dubrovniku i Zagrebu, Dubrovački horizonti 19/27 (1986, Zagreb) 10–13.

2058. ***, XII конгрес Савеза славистичких друштава Југославије, КњЈ XXXIV/1–2 (1987) 132.

Позив на конгрес.

2059. Devetak Silvo, Enakopravnost jezikov in pisav pri poslovanju organov jugoslovanske federacije, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja 19 (1986, Ljubljana) 25–43.

Povzetek v angleščini.

2060. Делић Јован, Симпозијум о вуку у Гетингену, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 110–113.
2061. Dobrenov Marija, Udžbenici za nemački jezik Karlovačke gimnazije od njenog osnivanja do kraja I svetskog rata, Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 341–382.
Са табелама.
Са библиографијом.
Резиме на немачком.
- 2062.* Dudok Miroslav, Kontrastivna analiza i nastava stranih jezika. Zbornik radova sa simpozijuma kOntrastivna analiza i nastava stranih jezika u organizaciji Društva za primenjenu lingvistiku Srbije, Beograd, 5. i 6. novembra 1982., Red. Zoran Žiletić. Beograd, Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije 1983, 236, ZbSVS 5 (1983) 150–153.
2063. Ж. И., Хроника Института за јужнословенске језике (II), Прил. ФФНС 23 (1987) 211–219.
2064. Interdisciplinarni znanstveni simpozij Reformatija na Slovenskem. Ob 400-letnici smrti Primoža Trubarja. Povzetki referatov, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani s Filozofsko fakulteto, Slovenska matica, Slovenska akademija znanosti in umetnosti z Znanstvenoraziskovalnim centrom, Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 1987, 151 str., 4°.
- Naslov in besedila tudi v nemščini. — Povzetki tudi z jezikoslovno tematiko.
2065. Islamaj Shefkije, Rezultate të dalluara në studimet albanologjike, GjASShF 16–1986 (1987) 299–303.
Хроника.
2066. Jan Zoltan, Vpogled v delo Inštituta za slovansko filologijo v Trstu, JiS XXXIII/3 (1987–88) 79–80.
2067. Јанићијевић Јован, XII београдски преводилачки сусрети, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 44–45.
Хроника сусрета са темом „Преводилац као тумач књижевног дела (Београд, 4.–8. децембар 1986.).
2068. Јанићијевић Јован, XII београдски преводилачки сусрети и награда „Милош Н. Ђурић“, Мостови XVIII/I (1987, Београд) 86–87.
Хроника Сусрета са темом „Преводилац као тумач књижевног дела“ (Београд, 4.–8. децембар 1986.).
2069. Јанићијевић Јован, Једанаести светски конгрес преводилаца у Мастрихту, Мостови XVIII/4 (1987, Београд) 462–466.
Хроника XI светског конгреса Међународног савеза преводилаца (FIT) одржаног од 20. до 27. августа 1987. у Мастрихту (Холандија).
2070. Јанчић Боžidar, Peti tradicionalni susreti prevodilaca — Ohrid '87, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 51–53.
Хроника сусрета са темом „Преводилац у условима брзог развоја науке и технике“ (Струга, 17.–19. април 1987.).
2071. Јовановић Z(oran), Seminar serbokroatista DR Nemačke, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 50–51.
Хроника семинара одржаног од 30. марта до 1. априла 1987. у Шифмилеу.

2072. Jovanović Zoran R., XI svetski kongres FIT-a (1), Prevodilac VI/3 (1987, Beograd) 42–49.

Хроника конгреса одржаног од 20. до 27. августа 1987. у Мастрихту (Холандија).

2073. Jovanović Zoran, XI svetski kongres FIT-a (2), Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 63–66.

Хроника конгреса одржаног од 20. до 27. августа 1987. у Мастрихту (Холандија).

2074. Jovanović Z[oran], Prevođenje i spoljna trgovina, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 70–73.

Хроника истоименог саветовања (Порторож, 11–12. децембра 1987.)

2075. Јоцовић З., Трајне везе, Побједа 7676 (април 1987. Титоград) 13.

Приказ научног скупа „Вук Стефановић Караџић и Црна Гора“.

2076. Kalodera Damir, Uvodna riječ, SJ XVI/1 (1987, Zagreb) 1.

2077. Конески Блаже, Култот на светителите и словенската културна афирмација, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука X/2 (1985/87) 5–9.

Резиме на англиски.

2078. Končarević Jelena, Simpozijum o stranom jeziku struke, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 53–57.

Хроника симпозијума „Настава страног језика као језика струке у средњем, вишем и високом образовању“ (Чачак, 17.–18. април 1987.).

2079. Končarević Ksenija, XXV skup slavista SR Srbije, SJ XVI/3–4 (1987, Zagreb) 208–210.

2080. Кончаревић Ксенија, Радован Кошутић и Развој југословенске славистике, Славистички зборник. Књига I. Савез славистичких друштава СР Србије, Београд 1986, 125, ЗбМСФЛ XXX/2 (1987) 186–190.

Приказ.

2081. * * *, La Fédération des traducteurs littéraires de Yougoslavie (1953–1987), Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 275–287.

Хроника.

Превела са српскохрватског Јасенка Томашевић.

2082. Lenček Rado, L., Slovenski jezik in literatura na Columbijski univerzi v New Yorku, JiS XXXIII/1–2 (1987–88) 33–36.

Prevedla Ljuba Črnivec.

2083. Lisac Josip, Stjepan Ivšić i časopis „Hrvatski jezik“, RFFZ 26 (1986, Zadar) 77–92.

Резиме на енглеском.

2084. * * *, L'Union des associations des traducteurs scientifiques et techniques de Yougoslavie (1961–1987), Мостови XVIII/2 (1987, Београд) 288–303.

Хроника.

Превела са српскохрватског Ксенија Јовановић.

2085. Maletić Nada, SOL – Lingvistički časopis 1 (1986, Zagreb), Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije, ЗМФСЛ XXX/1 (1987) 218–221.

Приказ.

2086. Malinar Smiljka, I termini locali negli scritti dalmati di Alberto Fortis, SRAZ XXXI–XXXII (1986–1987, Zagreb) 193–207.

Резиме на хрватскојском.

2087. Marković Gordana, Prevodilačka konferencija u Sofiji, Prevodilac VI/2 (1987, Beograd) 57–58.

Хроника конференције „Превод и научно-технички прогрес“ (Софија, 19.–21. мај 1987.).

2088. Mikeš Melanija, Ranko Bugarski, Lingvistika u primeni, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1986, Polja 336 (1987, Novi Sad) 104.

Приказ.

2089. Mikeš Melanija, Jezik i međunarodno komuniciranje, Zbornik radova, Savez za eksperante BiH, Sarajevo 1986, ЗМФСЛ XXX/2 (1987) 164–167.

Приказ.

2090. Mulaku Ragip, Rezultate të eksperimentit të kërkimore-shkencore të punonjësve të Sektorit të dialektologjisë të Institutit Albanologjik të Prishtinës. GjASShF 16–1986 (1987) 303–310.

Хроника.

2091. Musić Srđan, Skup o udžbeničkoj literaturi za strane jezike, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 41–43.

Хроника скупа „Уџбеничка литература у настави страног језика“ (Врање, 26.–27. септембар 1986.).

2092. Neweklowsky Gerhard, Austrijska lingvistička jugoslavistika danas, ЗМФСЛ XXX/1 (1987) 85–94.

Са библиографијом.

2093. Nejgebauer Aleksandar, Ljiljana Bibović (1937–1986), Radovi ISJK, serija C, sv. 8 (1987) 485.

In memoriam.

2094. Окука Милош, Између могућности жеља и потреба, Književni jezik 16/1 (1987, Sarajevo) 59–63.

Уводно саопштење о Годишњој скупштини Друштва наставника српскохрватског/хрватскојског језика и књижевности СР БиХ одржаној 10. маја 1986. године у Бањи Врућници код Теслића.

2095. Orel-Pogačnik Irena, Tretja jugoslovanska konferenca o leksikografiji in leksikologiji v Sarajevu, JiS XXXII/7–8 (1986–87) ov. III–IV.

19.–23. novembra 1986.

2096. Павловић Милика, Научни симпозијум о Вуку Караџићу: Вук и Дробњаци, Просветни рад 16 (1987, Титоград) 5.

Приказ.

2097. Peco Asim, Velika zadužbina, U susret jubileju Vuka Stefanovića Karadžića, Odjek XL/8 (1987, Sarajevo) 2.

2098. Пипер Предраг, Славистички зборник, Књига I: Радован Кошутин и развој југословенске славистике, Савеза славистичких друштава СР Србије, Београд 1986, ЗбМСС 33 (1987) 183–185.

Приказ.

2099. Polovina Vesna, I International pragmatics conference, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 121–123.

Приказ.

2100. Радуловић Зорица, Концизна славистичка енциклопедија, Универзитетска ријеч 220 (мај 1987, Никшић) 12.

Прикази лингвистичког скупа у спомен на Радосава Бошковића.

2101. Радуновић Ристо, Научни скуп „Вук Стефановић Караџић и Црна Гора“ (ЦАНУ, Титоград, 16. и 17. април 1987), Просвјетни рад 10 (мај 1987, Титоград) 2.

Приказ.

2102. Ristić Ljubiša, XVII međunarodni sastanak slavista, Prevodilac VI/3 (1987, Beograd) 50–52.

Хроника.

2103. Rotar Janez, Slovenski avtorji in cirilica, JiS XXXIII/3 (1987–88) 51–57. Povzetek v angleščini.

2104. Rus Vida, Slovenistika v Romuniji, SR 35/2 (1987) 221–223.

2105. Savić Svenka, XIV Medjunarodni kongres lingvista u Berlinu, ŽJ XXIX/1–4 (1987) 117–119.

Са литературом.

Приказ.

2106. Саздов Томе, Дваесет години на Семинарот за македонски јазик, литература и култура, во: Семинар за македонски јазик, 7–13.

2107. Skaza Aleksander, Interkatedrsko srečanje jugoslovanskih slavistov v Ljubljani, JiS XXXIII/1–2 (1987–88) ov. III.

23.–24. aprila 1987.

2108. Skaza Aleksander, Slavistično društvo Slovenije in naš čas, JiS XXXIII/3 (1987–88) 49–50.

2109. Smole Vera, O dialektološki konferenci in dialektološkem taboru na Poljskem, JiS XXXII/5 (1986–87) ov. III–IV.

Konferenca: Jezikovna diferencijacija severovzhodne Poljske (geografija in metodologija) od 1. do 5. julija 1986 v Białystoku. Tabor v Czartajewu.

2110. Спасић Мирослава, Словеначки преводилачки сусрети, Мостови XVIII/4 (1987, Београд) 467–468.

Приказ XIII сусрета Друштва словеначких књижевних преводилаца са тематиком: Критика превођења, Вук Караџић и превођење и преводиоци Помурја и Порабја (Моравске Топлице, 25.–27. септембра 1987.).

2111. Spahiu Agim, Kontribut për shkencat albanologjike, Gjuha shqipe 3 (1987, Priština) 76–78.

Хроника.

2112. Старчевић Зоран, Петнаест година Књижевног језика, Преглед LXXVII/3 (1987, Сарајево) 409–411.

Осврт.

2113. Stojanović Andrej, XXV skup slavista Srbije, Prevodilac VI/1 (1987, Beograd) 51–54.

Хроника.

2114. Стојчевска-Антиќ Вера, Кон 1100-годишнината од основањето на Климентовата Охридска книжевна школа (886–1986), Предавања на XIX семинар за македонски јазик, 117–127.

2115. Tanović Arif, Velikan naše kulture, Književni jezik 16/2 (1987, Sarajevo) 65–72.

Riječ Arifa Tanovića, člana Predsjedništva SRBiH, na konstituirajućoj sjednici Republičkog odbora za obilježavanje rođenja Vuka Stefanovića Karadžića (Sarajevo, 2. oktobra 1986. godine).

2116. Franov-Živković Grozdana, Petrić O jeziku, Dometi XX/5 (1987, Rijeka) 359–366.

2117. Hajdin Mirko, Šesnaesti međunarodni prevodilački susreti — Tetovo '87, Prevodilac VI/4 (1987, Beograd) 69–70.

Хроника.

2118. Šipka Danko, Petnaest godina „Književnog jezika“ Odjek XL/3 (1987, Sarajevo) 27.

Приказ.

Библиографију уредила *Олга Сабо-Јерков*

РЕГИСТАР

РЕГИСТАР РЕЧИ И СИНТАКСИЧКИХ КОНСТРУКЦИЈА

Српскохрватски језик

- а, синт. 38, 50–52
 -а, морф. 28, 79
 а, али, већ, него, но, синт. 49, 69
 -а, -А, морф. 79
 *а, *ја, *и, морф. 79
 а, него, већ, синт. 58
 азъ, Јаз, Ја; менé, Мéне, Ме; Мнѣ, ми, морф. 80
 аздија, миље, морија и сл., лекс. 180
 ајдук, хајдук; аљина, хаљина и сл., лекс. 182, 190
 Алекса, Бојо и сл., лекс. 178
 али, синт. 59, 63, 67
 али, а, синт. 56
 али, а, те, синт. 166
 али додуше, синт. 64
 али зато, синт. 64, 65
 Ана Марковић и сл., знач. 40
 Ана Марковића и сл., знач. 40
 аномизација, терм. 212
 апостериорни систем, терм. 82
 Арад, Багдат и сл., лекс. 176
 Арбанија, Бугарија и сл., лекс. 176
 асистенткиња, доценткиња и сл. употр. 38, 39
 аспектна значења, терм. 21
 а у вријеме ... синт. 50, 59
- Бабино Језеро, Багашевац и сл., лекс. 176
 бан, барутни, бабица и сл., лекс. 180
 барем, чак, синт. 166
 барут, боја, занат и сл., лекс. 179
 батаљени, морф. и лекс. 176
 Батар, Батра, фон. 177
 Батаљуша, Бјеласица* и сл., лекс. 176
 без буке/уз буку, знач. 7
 безукусан, блутав, знач. 2
 бео-беличаст-сив-црнкаст-црн, знач. 2
- бео као снег — врло бео, мокар као миш — сасвим мокар, синт. 215
 бинија, полугодишњица, полутан и сл., лекс. 184
 бисероскоп, бројногонетка, гвоздотег и сл., лекс. 175
 бистар, знач. 16
 боб, ведро, голуб и сл., лекс. 181
 бог, брат, лекс. 181
 Божо, Груја, Ђура и сл., лекс. 178
 болест не напада из ведрa неба, дапаче... синт. 61
 болест не напада нас из ведрa неба, него... синт. 52
 'болест не напада нас из ведрa неба, међутим развија се, синт. 61
 болест не напада нас из ведрa неба, она се развија ... синт. 53
 болесно, знач. 14, 16
 брат, браћа, морф. 28
 брдо/равница, долина, знач. 2
 брзо, знач. 3, 21, 22, 23
 брзо писати/споро писати и сл., знач. 4
 брзо/споро, знач. 21
 брзом/спором, знач. 23
 брзо/споро улажење — брзи/спори улазак, знач. 5
 брзо/споро улазити, знач. 5
 бројаница, бројач, знач. и морф. 41
 Бугар, Бугарин, бугарски и сл., лекс. 176
 бугарски, (старо)бугарски, терм. 230
 Бугарија, Биор, Језера и сл., лекс. 176
 бучно, знач. 7
- варошанин, варошица и сл., лекс. 179
 вашица, летка, полубрат и сл., лекс. 184
 везати, везивати, знач. 22

велен, жуборика, илинча, мемла и сл., лекс. 180
 велики, знач. 17, 18, 20
 велики/мали, знач. 18
 велико, знач. 18, 21
 веома, врло, сасвим, синт. 215
 веома, изузетно, знач. 24
 весело живети/тужно живети и сл., знач. 4
 весело/тужно причати, знач. 8
 весео/невесео, знач. 2
 веће, највеће, знач. 18
 већ напротив, синт.
 високе/ниске куће, знач. 18
 високо/ниско, знач. 18
 власница — власник, представништво — представник и сл., морф. и лекс. 42
 врло, вруће, знач. 15

где идем, где си, ту ћеш стићи и сл., синт. 170

глава, лекс. 186
 глава, кукавица, рука, знач. и лекс. 185
 глава, метнути, кита и сл., знач. и лекс. 185

гледати, знач. 19

гласар, терм. 175

говно, прдети, мркати се, лекс. 173

горе/доле, доћи/отићи, знач. 2

горко, знач. 15

Господ, Бог, знач. 214

госпођица, знач. 36

град, град; тежак, тежак, акц., знач. и лекс. 185

граховина, седа, сејати и сл., лекс. 189

Гружа, Дрина, Морава и сл., лекс. 176

Грчка, Мураковац, Ловћен, Тршић и сл., лекс. 177

да, синт. 169

да, што, ако, знач. 169

давно/скоро, знач. 24

далек/близак, далеки/блиски, далеко/блиско и сл., знач. 20, 23

данас, у вријеме свог настанка, синт. 51, 52

дан/ноћ, ући/изаћи и сл. знач. 2

дапаче/напротив, синт. 62, 66

два, три, четири, синт. 31

две ОДАБРАНЕ странице текста, ПОСЛЕДЊИХ двадесет кандидата, синт. 29

де-, а-, контра-, знач. и морф. 2

деде, одмакни ту шерпу, знач. и употр. 167

деканџа, ректорица, лекс. 42

десно кретање, знач. 5

добар/рђав, знач. 11

добар/рђав, лош, слаб, знач. 11

Добрица, Добре, лекс. 178

ДОБРИХ четири сата, СВАКИХ пола сата, синт. 30

добро, знач. 11, 12

добродошао, добродошлица, знач. 16

добро/лоше, знач. 11

добро/лоше/рђаво, знач. 11

добро/рђаво, знач. 11

добро/рђаво, лоше, знач. 11

добро/слабо, знач. 11

добро/слабо, лоше, знач. 11

добро/слабо, недовољно, знач. 11

добро/слабо, рђаво, знач. 11

добро слушај, знач. 6

додајмо, опишимо, синт. 133

додуше, синт. 64, 65

додуше, само, једино, синт. 67

докажимо, синт. 128

дођи, знач. 22

друѓа, акц. и лекс. 184

дубок/плитак, знач. 17, 18

дубоко/плитко, знач. 18

дуван, духан, лекс. 183

дуг, знач. 17

дуг/кратак, знач. 17

дугачак, знач. 17

дугачак/кратак, знач. 17

дугачко, знач. 19

дугачко/кратак, знач. 91

дуго (дугачко)/кратак, знач. 19

дуго/кратак, знач. 19, 23

ђаво, враг, лекс. 192

ђавољи, лекс. 182

-еи, морф. 79

-ема, морф. 79

жена, прев. и лекс. 191

жена лекар, жена режисер, лекс. 43

жене, победнице, синт. 35

Жену лекара тај заостали свет још није видео и сл., синт. 43

жив/мртав, знач. 2

жуборити, прев. и лекс. 191

за, синт. 98, 101, 109, 112, 114, 116, 119

заборављено, знач. 16

Задржао сам га кад је хтео да падне с коња, синт. 167

заиграти, знач. 23

замислимо, синт. 128

замислити се, знач. 20

запамћено, знач. 16

запевати, знач. 23
 затворити, знач. 7
 зато (али зато), синт. 67
 здраво, знач. 14, 16
 здраво/болесно, нездрав, знач. 14
 згодан, знач. 13
 згодна девојка и сл., знач. 13
 згодно, знач. 13
 згодно/незгодно, знач. 11
 згодно/* незгодно, згодно/? незгодно, знач. 13
 и, знач. 170
 -и, морф. 28, 79
 Ивићка, знач. и морф. 40
 Иво је изабран за председника, а Петар за заменика председника комисије и сл., синт. 50
 Иво је изабран за председника, Петар за... синт. 52
 ?имам добре, али зато строге родитеље, синт. 65
 имам добре, додуше строге родитеље, синт. 65
 имам добре, међутим строге родитеље, синт. 65
 ?имам строге, али зато добре родитеље, синт. 63
 ?имам строге, додуше... синт. 63
 имам строге, међутим, добре родитеље, синт. 63
 иначе, додуше, уосталом него, синт. 166
 инклузивни императив, терм. 127
 и он је дошао, знач. 170
 ипак, синт. 63
 ипак добре родитеље, синт. 63
 ипак ружан за наше појмове, синт. 65
 ипак се развија, синт. 61
 ипак строге родитеље, синт. 65
 ипак у вријеме свог настанка, синт. 60
 исцрпна али ипак фрагментарна изложба, синт. 47
 јагорчевина, јагочевина, лекс. 192
 јање — јагне и сл., лекс. 182
 Ја сам полагала код професорке Вере, а код професорке Милице... синт. 58
 јасан, знач. 16
 један, синт. 30, 31
 један, неки, знач. 167
 једанаест, сто једанаест, синт. 29
 један и по, синт. 29
 ЈЕДНА жена, двадесет и ЈЕДНА жена и сл. синт. 29
 јуче/данас — данас/сутра — јуче/сутра, знач. 2

казалац, казалица, каквост и сл., лекс. 181
 казалиште, казало, кења и сл., лекс. 181
 казнити, кеџар, китоловац и сл., лекс. 181
 калумет, кангал, лекс. 179
 као брз/спор, знач. 17
 кармалук, харем, лекс. 180
 кикеш, клинчорба, лекс. 180
 клећи — клекнути, лекс. 182
 клинков, климпеста, клунков и сл., лекс. 180
 кљуи... ружан, али врло функционалан, синт. 63
 кљуи, ружан за наше појмове, додуше врло функционалан, синт. 63
 кљуи, ружан за наше појмове, ипак врло функционалан, синт. 63
 кљуи, ружан за наше појмове, међутим врло функционалан, синт. 63
 кљуи, врло функционалан, додуше ружан за наше појмове, синт. 65
 кљуи, врло функционалан, међутим ружан за наше појмове, синт. 65
 кмет, намастир, хајдук, лекс. 184
 Кобиљи До, Ковачи, лекс. 177
 коменатри, терм. 214
 конектив, терм. 69
 копир-папир, пак-папир, пакпапир, морф. и лекс. 117
 кости, поклон, хартија, лекс. 184
 кратак/дугачак, знач. 18
 кратак/опширан, знач. 18
 кратко, знач. 19
 кренути, кретати, кретање, знач. 5
 кретати десно, знач. 5
 кретати се, знач. 5
 крошња и гране захватили су читаво небо, синт. 34
 крупан/ситан, знач. 17
 крупно/ситно, знач. 17, 19, 20
 Крушевац, крушевачки и сл., лекс. 178
 куга, крча, крчалија и сл., лекс. 193
 кундрац, макокундрац и сл., лекс. 180
 куштрав, куштра, куштро, лекс. 181
 лагано, знач. 23
 Лаза и Предраг су поштовали један другог и сл., синт. 33
 лако, знач. 12, 13
 лако/јак, знач. 13
 лако/тешко, знач. 11, 12
 лако/*тешко, знач. 13
 лако/*тешко дрхтају, знач. 12
 лако/тешко схвата, знач. 12
 лед, знач. и лекс. 185
 Леђан, Нестопоље, Цетиње, лекс. 178

- Лекарку тај заостали свет још није видео
 и сл., синт. 43
 лекар/пацијент, знач. 2
 леп, знач. 4
 лепетати/лупкати, знач. 3
 лепи вез, лепо вести, знач. и синт. 4, 25
 лепо вести — лепо везење, знач. и синт.
 4
 лепо испрљати, знач. 6
 лож-уље, лож уље, морф. и лекс. 118
 лож-уље, уље за ложење, лекс. и синт. 117
 лоше, слабо, знач. 11
- лекар, јагње, лађа и сл., лекс. 184
 људе, победнике, синт. 35
 љут, јак, лекс. 184
- ма, морф. 79
 мали, знач. 17, 21
 мајка и сестра су га испратилЕ и сл.,
 синт. 34
 мало, знач. 18, 21
 маркирани члан, терм. 42
 Марковићева, Поповићева, морф. и знач.
 40
 Марковићка, Поповићка, морф. и знач.
 40
- материјалан/нематеријалан, знач. 2
 машина косачица, морф. и лекс. 107
 медицински брат, лекс. 39
 медицинска сестра, лекс. 39
 међутим, а ипак, ипак, синт. 63
 метнути, рука, чаша, чорба, лекс. 185
 механа, маказе, бирта и сл., лекс. 179
 ми, синт. 132
 ми, ви, он, лекс. 188
 мировине су, напротив, све ниже, синт.
 47
 много, знач. 18
 монолингвизам, терм. 78
 мултилингвизам, терм. 78
 мутан, знач. 16
- на далеком брду видела се нека црква,
 употр. 167
 нађимо везу — одредимо везу, синт. 132
 намерно/случајно, знач. 7
 напишимо, обележимо, образујмо и сл.,
 синт. 132
 напротив, синт. 60
 напротив, дапаче, синт. 61
 напротив, она се развија, синт. 61
 наставник, наставница, лекс. 40
 насупрот томе, супротно томе/противно
 томе, пак, напротив, међутим, синт. 66
 насупрот томе/супротно томе/противно
 томе, синт. 63, 65
- насупрот томе, унаточ томе, упркос томе,
 додуше, дапаче, ипак међутим, синт.
 69
 научник/научница, морф. и лекс. 39
 наша врач, синт. 36
 не-, знач. и морф. 2
 небо и море су се плавилиИ, синт. 34
 него, већ, синт. 52, 54, 61, 66
 него су живјели у, синт. 53
 нежно, грубо, знач. 7
 не његова група, него популарни пјевачи,
 синт. 53
 незгодан, знач. 13
 незгодно, знач. 13
 нездрав, знач. 14
 нездраво, знач. 14
 нека, синт. 131, 133
 неколика човјека, синт. 31
 неколико људи, синт. 31
 неугодан, знач. 13
 нечисто, знач. 15
- његове складбе изводи не његова група,
 дапаче... синт. 29
 његове складбе изводи не његова група,
 напротив... синт. 61
- Ø, морф. 27
 -о, морф. 28
 *обратила се (својих) пет пријатељица,
 синт. 29
 обратимо пажњу, синт. 128
 обући се, знач. 8, 19
 ово, као и све друго, знач. 170
 од, синт. 169
 од (стране) родитеља, синт. 211
 од тешког физичког рада, синт. 211
 означимо, синт. 128
 око, очи, очице, морф. и лекс. 187
 округло, знач. 19
 Олга и Лаза су поштовалиИ једноО другО,
 синт. 33
 Олга и Милица су поштовалЕ једна
 другУ и сл., синт. 33
 Олга чешља Веру густим чешљем, синт.
 210
 омањи, омален, повелик, великачак, знач.
 17
 Она је лекар/лекарка, синт. 44
 Она је лекар, Она је професор, синт. 43
 Она је лекарка, Она је професорка, синт.
 43
 Она је новинар, синт. 36
 Она је новинарка, синт. 36
 Он је ужасно незгодан, знач. 13
 Он ми је доцент, синт. 39
 Он ми је професор, синт. 39

Они нису шкрти али рационални, синт.
53

*они нису шкрти али широкогрудни,
синт. 53

они нису шкрти него рационални, синт.
53

они нису шкрти него широкогрудни, синт.
53

остати, проборавити, знач. 23

отићи/доћи или остати, знач. 2

откад, отпре, од јуче, синт. 169

официрка, морф. и знач. 41

пак, синт. 60

пакпапир, морф. и лекс. 117

папир за паковање, лекс. 118

паркиралиште, морф. и лекс. 101

пасош и лична карта као да су били
слепоњени једно за друго, синт. 33

паукал, терм. 30

пет, синт. 31

Петар је виши од Павла/Павле је нижи од
Петра, синт. 2

Петровићеви, Петровићи, знач. 44

Петровићеви, Поповићеви, морф. и знач.
32

Петровићи, Поповићи, морф. и знач. 32

Питала за Тебе професор Вера Петровић
и сл., синт. 38

Питала за Тебе професорка Вера... и сл.,
синт. 37, 38

писаћи, морф. 113

пишемо, треба писати, синт. 133

пиштољ, пиштољ-прскалица, морф. и
лекс. 110

плавуша, морф. и лекс. 39

плесати, јести, пити, морф. и лекс. 112

плетећи, плетића игла, морф. и лекс. 112

плитко, знач. 20

плурал, терм. 30

победник/победница, студент/студентки-
ња и сл. морф. и лекс. 36

полако, знач. 22

полако, лагано, знач. 23

помало сам повучена, али духовита,
синт. 57

Поморавље, Посавље, лекс. 177

понедељак, понедељник, понедељник и
сл., лекс. 195

Послали су ме на операцију, али стање...
и сл., 54

пословице, терм. 215

почећемо да меримо, синт. 131

пред почетком представе — пред почетак
представе, синт. 170

презент, футур, терм. 133

прљаво, знач. 15

прилози димензионих значења, терм. 16

прилози особинских значења, терм. 6

просто, знач. 10

просто/компликовано, знач. 10

просторије за експериментирање, синт.
101

професор/професорка Даница Петровић,
знач. и лекс. 44

Професор се још није вратио с пута, Лек-
торка још није завршила посао, синт.
38

радни, морф. 121

размахнути, гранати се, отворити, знач.
19

размотримо, обрадимо, нађимо и сл.,
синт. 132

ранити, пошта, кључ, лекс. 185

раоник/лемеш, јемљеш, лекс. 182

рачунаљка, рачунар, рачунало, лекс. и
морф. 109

рђаво, знач. 11

рђаво, тешко, незгодно, знач. 13

ређе (најређе), знач. 18

репни, репни, акц. и лекс. 185

ретко, знач. 18, 24

решење, знач. 10

решити, знач. 10

Родитељи су претплатили Петра на ча-
сопис и сл., синт. 211

ружа и лала су увенуле, синт. 34

ружан, знач. 13

ружно испрљати, знач. 6

савет, терм. 214

само, једино, синт. 64

сви, свуда, увек, синт. 212

скоро, знач. 24

слабо/добро, јако, знач. 2

слабо, лоше, знач. 11

слабо слуша, он је слабо слуша, знач. 6

слатко, знач. 15

слатко/горко, знач. 14

слепоћа, шлепоћа, лекс. 182

спавалиште, морф. и лекс. 106

спаваћа кола, лекс. 120

споро, знач. 22, 23

справа, лекс. 110

Срела је својих пет пријатељица и сл.,
синт. 29

срећно, знач. 3

старобугарски језик, терм. 230

старословенски, (старо)црквенословен-
ски, терм. 230

строг, добар, синт. 57

стругара, лекс. 102

студеница, ружа, радиша, бања, лекс. 184

суд, зло, лекс. 185
суд, сто, зло, добро, лекс. 184
супротно томе/наспрот томе/противно
томе, синт. 61, 62

Тада је многа мајка заплакала и сл.,
синт. 27

ТА два човека и сл., синт. 31

ТА двадесет два ЧОВЕКА и сл., синт. 31

Та доктор је лечила и сл., синт. 37

(ТА) четири човека су страдала, (ТА) бу-
рад су се оштетили и сл., синт. 34

Телак физички рад деформисао је мајчи-
не руке и сл., синт. 211

тесан/широк, знач. 17

тесна/удобна, знач. 17

тесна/лабава, знач. 17

тешко, знач. 12, 13

тиква, лекс. 189

ТИХ пет жена и сл., синт. 30

тихо, знач. 7

тихо/бучно, знач. 7

тихо/гласно, топло/хладно, знач. 5

ТО дете, ТОГ детета.../ТА деца, ТЕ
деца, синт. 32

топло, знач. 15

топло се обући, знач. 8

топло/хладно, знач. 8

трговац, трговкиња, трговка, лекс. и
морф. 42

трепери као лист, лекс. и синт. 214

три/тројица путника, пет/петорица сту-
дената, синт. 33

Трошкови живота све су већи, мировине
су, напротив све ниже, и сл., синт. 47
тужно плакати, знач. 6

убица, лекс. 39

у вријеме свог настанка пак изазивала је
... синт. 60

у вријеме свог настанка, међутим, изази-
вала је ... синт. 60

угодно по нарави, карактеру, знач. 13

*удовац Ане Поповић, синт. 36

Уђите, чека Вас докторка и сл. синт. 36
узлетети/слетети, склопити/расклопити и
сл. знач. 3

узречице, терм. 215

укусан/неукусан, знач. 2

улазак, улазити, знач. 5

употребљајући — употребивши, знач.
22

упркос томе/унаточ томе, синт. 60

уско, знач. 18

успркос томе/унаточ томе, синт. 63

ући, знач. 5, 22

учитељица, попадија, лекс. 40

уши, прса (прси), морф. и лекс. 40

фотоапарат, морф. и лекс. 117

фразеологизми, терм. 215

хадет, хајан и сл., лекс. 179

хазандар, хасна, хељда, лекс. 179

ханџар, ханџија, лекс. 179

халаха, буразер, лекс. 181

харзлак, лекс. 179

хладно, знач. 19

хладно/топло, вруће, врело, знач. 14

црноглед, лекс. и морф. 16

чекао сам је ДОБРИХ сат и по, синт. 30

чест/редак, знач. 17

често, знач. 18, 24

често/ретко, знач. 24

чисто, знач. 15

чисто/прљаво, нечисто, знач. 14

човек/нечовек, знач. 2

чудо, град, лекс. 187

шиваћа машина, лекс. 113

широко, знач. 18, 19, 20

широк/узак, знач. 17

Штировник, Штировника, акц. 177

што, синт. 168

што, који, ко, када, где, нешто, знач. 167

Остали словенски језици

а) ћирилица

бакляга, заповедник, долма, кафтан,
лекс. 193

блондинка, блондин, морф. и лекс. 39

богоматери, наставници нашеи, лекс. 40

будем означавати, синт. 128

возъмѐм, синт. 128

возъмѐм, вычислим, обраѐаем внимание,
синт. 134

где сами коли видѐше, синт. 166

давай писаѐь, давайѐ напишем и сл.,
синт. 135

давайѐте напишем, давайѐте будем напи-
саѐь, синт. 134

давай сыграѐм, давай будем писаѐь,
давайѐте напишем, давайѐте напишемѐше,
синт. 127

дѐяволскій; ни один, никто, лекс. 182

докажем, синт. 128

докажем, возьмем, перенесем и сл., синт. 130

доньдже, синт. 165

доньдже придетъ, синт. 165

-ец, морф. 80

же; и ни ядина же от нею ... знач. 170
жена, женщина, прев. и лекс. 191

ы, и, фон. 79

-ы/-а/-и, морф. 79

и здешня и тамошняго; якоже и, знач. 170

-ия, морф. 79

источьници водьнии, бѣсовьская стрѣ-
лянина и сл., синт. 164

иже, чѣто, иже, знач. и синт. 168

коньев, морф. 81

мы, знач. 130

мы будем отсчитивать, синт. 131

Мна, морф. 81

мужчина, женщина, лекс. 194

на далёкой горе виднелась церковь, знач. 167

намурти се како Стара Планина. знач. 214

напишем, возьмем, обращаем внимание, синт. 135

напишем(те), давай(те) писать, давай(те)
напишем(ше), синт. 128

никътоже, онакыири, также, такоре, знач. и морф. 165

Обращаем внимание, синт. 128

онаго — Ньего, ономъ — Ньем, онѣми
— Нѣими, морф. 80

он и никто другой, фраз. 194

Отвори си очите да не ти ги отворам,
знач. 214

отодовишь кастрюлю, знач. и употр. 167

поговорка, терм. 214

представим себе, синт. 128

Проследим, синт. 129

пусть, синт. 131

Секој обича това што му прилича, знач. 214

сыграем, бежим, будем писать, синт. 127

словник, терм. 175

Спасови, чичкозци, морф. и знач. 32

табак, лекс. 183

-ТЕ, морф. 128, 134

тебѣ, Тѣбе, Те; Тѣбѣ, Тѣ, морф. 80

ученый, морф. и лекс. 77

хотеть, знач. 167

шептать, хужжать, чирикать, прев. 191

б) латиница

а, ра, али синт. 166

anonymizace, терм. 212

bil sem pri nekom znancu ... знач. 167

bral je, a samo kriminalke, синт. 166

bržkone, resda, čeravno, torej, синт. 166

ča, знач. 168

časa od čistega zlata, синт. 169

čeravno, синт. 167

da, синт. 169

dokler je reje zamanjka, in ugasne, синт. 166

en, neki, знач. 167

ena cerkev, cerkev, употр. 167

i, синт. 170

in, знач. 170

-irati, морф. 170

iz- (izkonkurirati, izoperirati и сл.), морф. 171

jaz delam, ti pa lenariš, синт. 166

ježe, синт. 168

kaj, знач. 168

kakor, karšen, dokler, морф. 165

kamo — kje, tja — tam и сл., синт. 170

kar, синт. 165

kar — česar, морф. 165

kateri, лекс. 165

kdo od vas, najlepša od deklet и сл., синт. 169

ker, къде+же, фон. 165

ki, ko, če, kar, употр. и синт. 168

ki < кии, фон. 165

kjer koli, kar sam koli rekel, синт. 166

kod, kje, знач. 170

koder, kjer, знач. 170

koli, синт. 166

kosci so hoteli kar se je dalo и сл., синт. 165

le, синт. 166

listov urednik, odborova seja, bičev ročnik
и сл., синт. 164

moram začeti delati, grem poiskati, синт.
169

nič — ničesar, ničemur, ničemer, морф. 165
nikakor, nikar, знач. и морф. 165
niko, nihče — nikogar, nikomur, nikomer,
морф. 165

nima navade, da bi se pritoževal, синт. и
знач. 169

noter — notri, знач. 170

očistiti njivo o kamna и сл., синт. 169

od kdaj, od prej и сл., синт. 169

odmakni tole kozico, знач. и употр. 167

participant, терм. 210

prestregel sem ga, ko se je hotel zrušiti s
konja, синт. 167

Rodiče předplatili Petrovi časopis Mladý
svět и сл., синт. 211

s- (sfrizirati, spolirati i sl.), морф. 171

sicer, ampak, vsaj, celo, mar, toda, vendar,
saj, синт. 211

smrt mu prihrani i žalost i poniženje, знач.
и синт. 170

Těžka fyzická práce zdeformovala matce
ruce и сл., синт. 211

to lahko usodno vpliva na razvoj nekega
naroda, знач. 167

totalizatory, терм. 212

vindar, синт. 167

Władkowie zaraz przyjdą, Kowalsey się
spóźniają, синт. 32

základová větná struktura, терм. 210

že (>ž), фон. 165

že > r(e), фон. 165

Несловенски језици

а) латиница

Arbeitszimmer и сл., знач. и прев. 98—101

Bohrmaschine и сл., знач. и прев. 107—109

de, синт. 169

Entladefrist и сл., 122

Fasttag и сл., знач. и прев. 121

flamber rouge, знач. и синт. 14

friend, знач. 39

Fräulein, знач. 36

Gabi и сл., знач. 38

hane, морф. 102

Lösungsmittel и сл. знач. и прев. 116

miss, знач. 36

murderer/murderess, лекс. и морф. 39

quod, знач. и синт. 168

rire jaune, знач. и синт. 14

Schreibstube и сл., знач. и прев. 102—103

Spritzpistole и сл., знач. и прев. 103—104

Treffpunkt и сл., знач. и прев. 103—104

б) грчки

ἀπό, синт. 169

ἀπό χθές, синт. 169

οὐκ καί, синт. 170

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Abraham, W. 68
 Ágoston, Mihály 283
 Adorno, Teodor 339
 Ajanović, Mustafa 131, 313, 318
 Ajeti, Idriz 283, 284, 307
 Алабурић, Јелица 260
 Алагозовски, Јован 340, 343
 Alain 236
 Албијанић, Александар 248, 330
 Алексејев, А. 230
 Alerić, Danijel 274
 Altbauer, Moshé 270
 Андоновски, Христо 363
 Андреев, Н. Д. 270
 Andrijašević, Martin 236
 Anić, Vladimir 36, 39, 313
 Антонић, Ивана 236, 248, 337
 Aravantinos, Vassilis L. 284
 Арнери-Георгијев, Јелисавета 284
 Арсова-Николић, Лидија 248
 Asbach-Schnitker, B. 68
 Asllani, Ramadan 284
 Атанасковић, Лаза 125
 Auwera, Johan van der 260, 264
 Afgan, Naim 358, 362
 Ahmetaj, Mehmet 283
 Ahmetaj, Sala 283
 Аџајић, Љубомир 259
 Аџић, Вера 310
 Аџић, Р. 125

 Babiak, Michal 270
 Бабић, Горан 314
 Babić, Zrinka 336, 337
 Бабић, Марко 371
 Бабић, Сава 248
 Babić, Stjepan 112, 123, 274, 275, 310, 314, 331, 363, 368, 371
 Bagić, Aida 236, 314
 Badallaj, Imri 284
 Bader, Françoise 284
 Бадрич, Јелисавета 286

 Bajec, Anton 354
 Бајић, Драгана 284
 Бајић, Љубивоје 337
 Bajcinca, Isa 284
 Bacon, Francis
 Bakran, Juraj 236
 Balázs, Art Valéria 284
 Балашкова, О. Х. 270
 Ban, Matija 74
 Banič, Janez 354
 Banič, Stanko 348
 Banjai, Lajos 371
 Barac-Grum, Vida 275
 Barbarič, Štefan 355
 Bardhi, Mehdi 233, 285
 Barić, Eugenija 41, 42, 117, 123, 270, 310
 Барјактаревић, Данило 325
 Барјактаревић, Мирко 369
 Bartoněk, Antonín 285
 Bartulić, Josip 275, 280
 Barfield, Andrew 249
 Баскић, Радмила 233
 Батинић, Љиљана 314
 Batistić, Tatjana 236
 Batušić, Ivana 285
 Bauer, Ivan 260, 314
 Bauer, Jaroslav 166
 Baumbach, Lydia 285
 Bausinger, Hermann 237
 Bačvanski, Marija 249
 Bevington, Gary 285
 Begoli, Menduh 285
 Bezić-Božanić, Nevenka 369
 Bezljaj, France 161, 165, 168
 Bejta, Murat 285
 Бекић, Олга 260
 Бекић, Томислав 371
 Белић, Александар 227
 Bělířková-Křížková, Helena 68
 Белокуров, С. А. 82
 Bennett, Emmett 285

- Bennett, Linda A. 369, 370
 Benešić, Julije 358
 Benson, Evelyn 285
 Benson, Morton 358
 Beran, Shaqir 285
 Benson, Morton 358
 Beran, Shaqir 285
 Берисављевић, Светлана Б. 41
 Берић, Весна 260, 285
 Beriša, Anton 285
 Бертолино, Никола 249
 Berce, Sonja 355
 Betten, Anne 285
 Бибовић, Љиљана 260
 Biiky, Béla 286
 Biondić, Adela 314
 Birnbaum, Henrik 231
 Biti, Vladimir 237
 Bicaј, Sadik 286
 Blaganje, Dana 286
 Blaznik, Pavle 275
 Боацијевић, Дамјан 237
 Бован, Владимир 364
 Bogaj, Halil 286
 Богдановић, Димитрије 153, 200, 329
 Богдановић, Недељко 325
 Богдановић, Стојче 260
 Bogišić, Rafo 364
 Bogner, Istvan 249, 286
 Bogusławski, Andrzej 214
 Бодянский, О. 82
 Božičević, Juraj 339
 Божовић, Маринко 314
 Бојић, Вера 190, 329
 Бојовић, Василије 337, 338
 Bojštajn, Vilfan 355
 Bokshi, Besim 286
 Bolta, Marija 237, 348
 Boryś, Wiesław 275
 Bosto, Sulejman 237
 Ботев, Б. 140
 Boulton, Marjorie 286
 Bochénski, I. M. 123
 Bohorič, Adam 352
 Бошков, Дана 1, 13
 Бошковић, Радосав 270
 Бошњакловић, Жарко 260, 275, 340, 344
 Boštajnčič-Turk, Vera 286
 Brabec, Ivan 123, 131
 Brabcová, Radoslava 237, 270
 Brayer, Branko 363
 Брајић, Милица 260
 Брајичић, Олга 260
 Brang, Petar 368
 Bratanić, Maja 237, 358
 Brauße, U. 68
 Брачић, Стојан 237, 286
 Брборић, Вељко 331
 Breyer, Branko 358
 Brekle, H. E. 92, 123, 125
 Брикнер, А. 71
 Brlek, Mijo 331, 364
 Brozović, Dalibor 228, 275, 314, 331
 Бугарски, Ранко 24, 237, 249, 260, 314, 371
 Будиловић, А. С. 72, 74, 82
 Budiša, Dražen 271
 Будишин, Гавра 370
 Budov, Karlo 275
 Будовская, Е. 325
 Buzina, Tanja 309
 Bujas, Željko 287
 Bujas, Milica 275, 310
 Bujas, Sunita 358
 Букарица, Милица 271, 358
 Булатова, Р. В. 325
 Bunc, Stanko 348, 355
 Бурзан, Мирјана 260
 Butković-Vojniković, Tomislava 287
 Buchholz, Oda 286, 287
 Bučan, Daniel 287
 Vaillant, André 224
 Vajs, Nada 275
 Weiss, Daniel 35, 36
 Walter, Hilmar 124, 249
 Valjevac, Naila 275
 Вангелов, Атанас 340
 Varga, Andela 275
 Васиљевић, Ненад 371
 Васиљев, Љупка 371
 Васић, Вера 249, 261
 Васић, Смиљка 249, 309
 Vascenco, V. 38
 Wachá, Imre 306
 Величковић, Драгољуб 229
 Велчић, Мирна 237
 Вељановска, Катерина 340
 Verbinc, France 355
 Верешагин, Е. 230
 Vermeer, Willem 325, 352
 Veselaj, Nuhi 306
 Видановић, Ђорђе 237
 Vider, Valent 275
 Vidmar, Josip 355
 Видоески, Божидар 217, 340, 341
 Vidović-Muha, Ada 355
 Видовић, Радован 331
 Wiesinger, Peter 261
 Vilke, Mirjana 261
 Vilkins, Dž. 73
 Вилкоњ, Александер 347
 Vintila-Radulescu, Joana 306
 Vinca, Agim 306

- Vince, Zlatko 314, 364
 Vince-Marinaс, Jasna 331
 Vinja, Vojmir 261, 275, 359
 Витошевић, Драгана 314
 Владисављевић, Спасенија 309
 Влајић-Поповић, Јасна 233, 275, 276
 Влаховић, Племенка 261
 Влахов, Сергеј 249
 Voituriez, Maurice 249
 Војиновић, Станиша 368
 Wollman, F. 83
 Vončina, Josip 276, 331, 332, 336, 359
 Vončina, Marta 233
 Worf, Benjamin Lee 25
 Vrana, Josip 329
 Врљић, Стојан 336
 Wrocławska Elżbieta 325
 Wood, Alistair S. 249, 306, 307
 Вујатовић, Ненад 336
 Вујачић, Драгомир 314, 325
 Вујачић, Петар 359
 Вукадиновић, Вилотије 276
 Вукановић, Ј. 250
 Вукичевић, Милосав 276
 Вукмановић-Мојсиловић, Биљана 233
 Вукобрат, Слободан 250
 Вуковић, Владета 314
 Вуковић, Ненад 364
 Вуковић, Чедо 341
 Вукојевић, Лука 337
 Вукомановић, Славко 238, 315, 332
 Vukušić, Stjepan 276, 310, 325
 Вулетић, Бранко 238
 Вулетић, Милица 250, 339
 Вучетић, Зорица 261
 Вучковић, Петар 310
 Вучковић, Тихомир 250, 337

 Gabrijević, Frančesko 290
 Gabrijević, Marija 348
 Gabrić-Bagarić, Darija 276, 315, 332, 364, 368
 Gabrovšek, Dušan 250
 Газизова, Раида Ф. 315
 Гајић, Драгољуб Д. 311
 Gaylord, Harry 329
 Gallis, Arne 168
 Gams, Ivan 355
 Gams, Matjaž 355
 Garde, Paul 315
 Гацов, Димитрије 290, 307, 341
 Гачић, Јасна 261
 Gvozdanović, Jadranka 238, 311
 Генадиса-Мутафчиева, З. 169
 Георгиевски, Михаил 364
 Георгијевски, Михаил 308
 Guillaume, Gustave 238

 Гижић, Радмила 332
 Гилотен, Јелизавета Жерардовна 359
 Gjurin, Velemir 356, 357
 Glavan, Mihael 348
 Glibanović-Vajzović, Hanka 315
 Gluhak, Alemko 271, 290, 315
 Глушчевић, Мирјана 250
 Godini, Neva 352
 Gojomerac, Mirko 238, 290
 Golab, Zbigniew 290
 Golub, I. 83
 Gorani, Hajrullah 290
 Goričan, Alenka 291
 Gorski, Oton 291
 Gortan, Veljko 291
 Gortan-Premk, Darinka 315
 Gospodnetić, Jugoslav 238
 Gosti, Igor 291
 Готштајн, Јулијана 291
 Goči, Ibrahim 290
 Гошић, Невенка 315, 332
 Грабовица, М. 359
 Grad, Anton 355
 Gradišnik, Janez 355
 Гранић, Јагода 238
 Grafenauer, Bogo J. 161, 162
 Грахек, Сања 291
 Grah, Kathe 276
 Грба, Гордана 250
 Greenberg, Marc L. 348
 Grzegorzczkova, Renata 8
 Grečl, Domagoj 315
 Гринцат, Ирена 1—26, 161—172, 332, 353
 Грковић, Јасмина 308
 Грковић, Милица 228, 276
 Гроздановић-Пајић, Мирослава 329
 Grochowski, Maciej 238
 Грубор, Ђуро 21
 Грујић, Радослав М. 139
 Guberina, Petar 238
 Гудков, Владимир 34, 311

 Дабих, Богдан Л. 250, 261, 311, 315, 332
 Давидовић, Јован 309
 Davies, Ana Morgurgo 288
 Dalgarn, D. 73
 Dalcwska-Greń, Hanna 28
 Даль, Владимир 192
 Damjanović, Stjepan 271, 364, 371
 Dandes, Alan 238
 Danyi, Magdolna 288
 Даничић, Ђуро 40, 72, 83, 165, 173, 175, 177, 179, 180, 181, 183, 184, 190, 195
 Dardano, Maurizio 288
 Deanović, Mirko 359
 Debenjak, Doris 356
 Devetak, Silvo 371

- Девић-Романова, Валентина 261
 Dezső, László 261, 332
 Descartes, René
 Делић, Јован 372
 Del Cott, Rudolf 356
 Dembskij Narcis 250
 Demetar, Dimitrije 364
 Derossi, Julije 315
 Десница-Жерјавић, Наташа 309
 Десница, А. В. 288
 Десподова, Вангелија 228, 341
 Detela, Lev 364
 Defterdarević-Muradbegović, Almasa 238
 Дешић, Милорад 250, 276, 315
 Дзедзелевский, И. А. 271
 Дыбо, Б. А. 271
 Diklić Zvonimir 316, 318, 336
 Димитријевић, Наум 250
 Димитрова, Нина 341, 364
 Димовска, Пандора 341
 Димитровски, Тодор 341
 Динић, Р. Ч. 125
 Dürmüher, Urs 239
 Добрашиновић, Голуб 316, 364
 Добренов, Марија 239, 261, 372
 Dolgan, Milan 348
 Должан, Татјана 353
 Domi, Mahir 288
 Доне, Александар 332
 Doroszewski, Witold 224
 Достинић, Душан 337
 Dohoux, Yves 289
 Doçi Rexhep 288
 Дошен, Верица 250
 Draga, Nail 288, 289
 Драгичевић, Милан 276, 325
 Драговић, Иван 359
 Drašić, Ivan 276
 Дрвошанов, Васил 341
 Дреновац, Јелица Б. 250
 Дреновац, Слободан 250
 Držečnik, Janko 356, 358
 Drini, S. 289
 Дробнић 174, 175, 181
 Друговац, Миодраг 365
 Dudok, Daniel 365
 Dudok, Miroslav 239, 251, 261, 262, 271, 372
 Dugonjić, Helena 311
 Дујчев, Иван 308
 Ducrot, Oswald 239, 289
 Dular, Janez 348
 Дуличенко, Александар Д. 71—90
 Дурново Н. 231
 Ђерић, Радослав 251
 Gjevari, Mehmet 290
 Ђокај, Ђерђ 337
 Ђорђевић, Божидар 359
 Ђорђевић, Бранивој 336
 Ђорђевић, Ђорђе 368
 Ђорђевић, Милан 239
 Ђорђевић, Милоје 326
 Ђорђевић, Петар 177, 179, 182, 183, 189, 190
 Ђорђевић, Радмила 29
 Giudici, Giovanni 290
 Ђукановић, Владо 233
 Ђукановић, Јован 251
 Ђурђевић, Ч. 74, 82
 Ђурђић, Милена 311
 Еекман, Thomas 72, 83, 336
 Einarson, Stefan 289
 Eco, Umberto 239
 Ellenwood, Ray 251
 Elias-Bursać, Elen 251
 Ellis, John 239
 Engel, Ulrich 217, 262
 Ердѣлановић, Јован 370
 Žagar, Igor 348
 Žagar, France 348
 Žgur, Adela 307
 Железняк, И. М. 271
 Genette, Gerard 239
 Žepić, Milan 359
 Žepić, Stanko 124, 262, 332, 365
 Жиберг, Ивона 311, 316, 372
 Живановић, Ђорђе 230, 251
 Живанчевић, Ивана 365
 Живанчевић, Милорад 365
 Живковић, Живан 251
 Живковић, Новица 326
 Живковић, Радован 326
 Живковић, Сретен 123, 131
 Живов, В. 230
 Животић, Радомир 336
 Жилетић, Зоран 262, 307
 Žigoš, Miron 370
 Žic Fuch Milena 262
 Žmak-Matešić, Mate 276
 Županović, Šime 276
 Žurić, Havelka Srebrenka 297, 307
 Zaborowski, Stanisław 224
 Zajmi, A. 307
 Замјатина, Г. 325, 326
 Zahirović, Šaban 359
 Збиљић, Драгољуб 316
 Здравковић, Љубодраг 277
 Зечевић, Јела 251
 Zidek, A. 74
 Zymberi, Abdullah 307

- Златановић, Момчило 277
 Zuanella, Božo 277
 Znika, Marija 311, 316
 Зографски, Партениј 224
 Zorn, Tone 353

 Иванетић, Нада 239, 294
 Иванова, Олга 277
 Ивановић, Милина 277
 Ивас, Иван 239
 Ivir, Vladimir 262
 Ивић, Милка 1, 3, 8, 27—44, 131, 132, 209—
 212, 228, 239, 311, 349, 365
 Ивић, Павле 29, 173, 177, 196, 228, 271,
 316, 326, 332
 Игњатовић, Михаило 251
 Игњачевић, Светозар М. 251
 Idrizović, M. 359
 Икономова, А. 157
 Илиевски, Петар Хр. 277, 293
 Ilsen, Robert 293
 Imami, Sitki 293
 Иричанин, Гордана 251, 262
 Isaković, Alija 316
 Iser, Wolfgang 239
 Iskra, Jože 271
 Islamaj, Shefkije 293, 372
 Islami, Sami 293, 294
 Ismajli, Rexhep 294
 Išek, Gordana 262

 Jagić, Vatroslav 72, 83
 Jakić, Blanka 359
 Јакобсон, Роман 240
 Jakopin, Primož 355, 356
 Јакшић, Софија 316
 Jan, Zoltan 372
 Јанићијевић, Бранка 370
 Јанићијевић, Јован 251, 252, 372
 Janko, Anton 252, 294
 Јанковић, Видосава 252
 Јанчић, Божидар 252, 372
 Јапунчић, Марко 271, 308
 Jauk-Pinhak, Milka 294
 Јахић, Dževad A. 316, 326
 Јашар-Настева, Оливера 228, 307, 342
 Jäger, G. 124
 Јелић, Војислав 252
 Jelić, Roman 277, 370
 Jembrih, Alojz 326, 365
 Jereb, Eiza 252
 Jernej, Branimir 359
 Jernej, Josip 294, 359
 Јерковић, Вера 206, 329
 Јерковић, Јован 262, 316, 317, 326
 Jesenković, A. 359
 Јефтић, Миљивоје 317

 Јовановић, А. 125
 Јовановић, Борислав 277
 Јовановић, Вељко 370
 Јовановић, Гордана 119, 206, 208, 228, 308,
 317, 329, 365
 Јовановић-Горуп, Радмила 317
 Јовановић, Зоран 359, 368, 372, 373
 Јовановић, Ксенија 252, 294
 Јовановић, Милена 294, 304
 Јовановић, Ранко 125
 Јовановић, Слободан 252
 Јовановић-Стипчевић, Биљана 308
 Јовановић, Тамара 294
 Јовановски, Метод 239
 Јовин, Верица 252
 Јовић, Душан 239
 Јовићевић, Радојица 277
 Јордан, Божо 277
 Josipović, Višnja 262
 Јоцић, Мирјана 262
 Јоцовић, З. 373
 Јошић, Hejo 233
 Jug-Kranjec, Hermina 349, 365
 Južnić, Stane 252
 Junger, Ferenc 262
 Јуранчић, Јанко 356, 365
 Jurić, Marija 240
 Јутронић-Тихомировић, Dunja 240, 326, 332

 Kadriu, Vehbi 294
 Kaya, Fahri 294
 Kalinski, Ivan 326, 327
 Kalodera, Damir 41, 262, 263, 373
 Кангрга, Јован 125
 Kanič, Ivan 355, 356
 Каранфиловски, Максим 342
 Karahasan, Dževad 240
 Karadža-Gavrić, Melvida 240, 339
 Караџић, Вук Стефановић 3, 173—197, 213,
 229, 317, 359
 Караджова, Д. 157
 Carlier, Pierre 287
 Karolak, Stanisław 271
 Cassirer, Ernst 240
 Katan-Ben, Cion 252
 Katičić, Radoslav 228, 240, 307, 311, 317,
 333
 Katušić, Maslina 294
 Kašić, Bartol 75, 83
 Кашић, Јован 184, 196, 311, 316, 317, 360
 Kvapil, Dušan 317
 Kvapil, Miroslav 252
 Keber, Janez 277
 Kek, Balaž 262, 263
 Kelmendi, Ahmet 294, 298
 Kelmendi, Tafil 294
 Kember, Robin 252

- Killen, John T. 294
 Kinel, Mario 294
 Kirher, Atanasije 76
 Kirchhoff, Hans-Joachim 240
 Киршова, М. П. 269
 Китевски, Марко 247, 342
 Klaić, Bratoljub 360
 Klaić, Željko 263, 360
 Клајн, Иван 34, 35, 40, 124, 263, 295, 317
 Klaudy, Kinga 295
 Klinař, Stanko 295
 Klopčič, Mile 356
 Kmet', Ján 263
 Knaflić, Vladislava 309
 Кнежевић, Богзић 253
 Knor, V. 359, 360
 Kowalik-Kaleta, Zofia 278
 Coward, Rosalind 240
 Kovačec, A. 295, 365, 370
 Ковачевић, Милош 240, 311, 312
 Ковачевић, Миљко 360, 362
 Ковачевић, Радмила 329
 Ковачек, Божидар 317
 Kovačić, Franc 353
 Kodek, Dušan 355, 356
 Кодов, X. 150
 Кожина, М. Н. 127, 129
 Kožlján, Rudolf 360
 Kolkop, E. 74
 Комас, Daša 356
 Комас, Polona 295
 Коменски, J. A. 73
 Комиссаров, В. Н. 253
 Comrie, Bernard 240
 Кондрашов, Н. А. 128
 Конески, Блаже 342, 365, 373
 Конески, Кирил 341, 342
 Конечни, Евица 253, 295
 Konečni, J. 74, 81, 82
 Конов, А. Н. 295
 Константиновић, Зоран 230
 Konte, Ivan 286, 295
 Kont, Fransiš 317
 Кончаревић, Јелена 263, 373
 Кончаревић, Ксенија 233, 263, 373
 Kopitar, Jernej 190, 199, 208
 Копчињски, Онуфри 224
 Кораћ, Гордана 240, 253
 Кораћ, Станко 318
 Corbett, Greville 28, 31, 34, 35
 Корепанова, А. П. 271
 Korneti, Frosina 341
 Korominas, Žoan 295
 Korošec, Tomo 349
 Корубин, Благоја 228, 343
 Косановић, Марија Магдалена 263, 343
 Koseska, Toszewa Violetta 263
 Kos, Milko 168
 Костић, Веселин 253
 Костић-Голубичић, Мирјана 217—226
 Костић, Д. 18
 Костић, Страхина 253
 Cossutta, Rada 353
 Котарчић, Љубомир 329
 Kotnik, Bertrand 278
 Kotnik, Janko 356
 Коцак, Арсений 271
 Kocbek, Edvard 241
 Košir, Polona 349
 Кошуткић, Радован 230
 Kravar, Miroslav 229, 263
 Krakar-Vogel, Boža 253
 Kranjec, Marko 233, 369
 Kranjc, Andrej 278
 Krasniqi, Bajram 295
 Kraut, Bojan 356
 Krek, Leon 263
 Krelj, Sebastijan 353
 Kreft, Bratko 349, 356
 Кречова, Иванка 243
 Kryeziu, Bahtijar 295
 Križaj-Ortar, Martina 349
 Križanić, Juraj 71—90
 Križišnik, Erika 349
 Križman, Mirko 349, 350
 Krišelj, Marijan 350
 Kroupová, Libuše 263
 Крстић, Аника 253
 Крстић, Круно 295
 Крстић, Угљеша 253
 Kuzmič, Mihael 353
 Kuzmič, Frano 350
 Cook, Albert 241
 Кулаковский, Платон 72, 82
 Kumerdej, B. 74
 Kuna, Herta 318, 329, 368, 369
 Кундаковић-Копривица, Милена 253
 Kunst-Gnamuš, Olga 241, 350
 Kunzmann-Müller, Barbara 45—69, 242, 279, 357
 Curtiade, Marcel 287
 Kuchar, Renata 360
 Kučanda, Dubravko 264
 Labea, F. 73
 Лавровский, П. А. 173—197
 Lazarou, Achille G. 296
 Лазић, Радојица 333
 Лаиновић, Ристо 295
 Лаиновић-Стојановић, Надежда 264
 Leibniz, Gottfried Wilhelm 73
 Лакичевић-Павић, Анђелка 312
 Lakoff, Robin 36, 68

- Lakoš, Ante 264
 Лалезић, Миодраг С. 68
 Ламбић-Божовић, Љиљана 233
 Lang, E. 45, 47, 68
 Landa, Marija 360
 Landau, Ernestina 253
 Lancz, Irén 295, 296
 Lapaјne, Janez 350
 Лангеза, О. А. 253
 Лариохина, Н. М. 128, 129, 130, 131
 Latusziński, Grzegorz 253
 Lauer, Reinhard 360, 366
 Lauf, Emiel 254
 Lafrenz, P. G. 18
 Lah, Urša 350
 Лашкова, Лили 264
 Levaković, R. 75, 84
 Lewaskiewicz, T. 83
 Levinger, Jasna 241, 254
 Legeżyńska, Anna 254
 Legiša, Lino 356
 Lenceck, Rado L. 254, 373
 Леовац, Славко 318
 Leskien, August 230
 Leukart, Alex 296
 Leesh, Geoffrey N. 241
 Leš, Katarina 318
 Lieber, Rochelle 241
 Linde, Samuel Bogumil 74, 77, 81, 224
 Линдро, Милош 343
 Lisac, Josip 350, 369, 373
 Личен, Марина 241, 264
 Logar-Pleško, Alenka 369
 Logar, Tine 161, 353, 366
 Loknar, Vladimir 339
 Лолић, Бранимир 360, 362
 Лома, Александар 278
 Lončarić, Mijo 327
 Лопашов, Юрий 296
 Lorenčak, Franc 278
 Lori, Bernar 318
 Lotman, J. M. 254
 Lubaš, Władisław 272
 Lubej, Marijeta 351
 Luboteni, G. 296
 Lukežić, Iva 327
 Lukenda, Marko 339
 Лукић-Крстановић, Мирослава 370
 Лукшић, Ирена 360
 Lunde, K. 68

 Љубибратић, Радослав 312
 Љубинковић, Ненад 360

 Magdu, Lia
 Madatova-Poljanec, S. M. 360, 362
 Majar, M. 74, 78—85

 Majdič, Viktor 351
 Mayer, Michel 241
 Majstřík, Vladimír 263, 265
 Македонски, Димитрије 224
 Makovec, Juž 278
 Малетић, Нада 374
 Malešić, France 356
 Maliqi, Shkelzen 296
 Малинар, Смиљка 374
 Malić, Dragica 117, 123, 333
 Мано-Зиси, Катарина 330
 Măran, Romanția 360
 Maretić, Tomislav 68, 124, 168
 Mareš, František Václav 343
 Маринковић, Радмила 330
 Маринковић, Симеон 337
 Maričová, Anna 265
 Markevič, A. 72, 82
 Markić, Jasmina 296
 Марков, Борис 228, 296, 343
 Markovec, Vesna 296, 307
 Марковец, Јасмина 264, 265
 Марковић, Гордана 374
 Марковић, Жељко 318
 Марковић, Јелица 360
 Марковић, Светозар 318
 Марковић, Слободан 230
 Маројевић, Радмило 227—231, 254, 272,
 278, 312, 318, 333
 Martinet, André 241
 Marušić, Lovrenc 353, 354
 Масенко, Л. Т. 272
 Masson, Emilia 296
 Матановић, Јулијана 241
 Matasović, Ranko 241, 296
 Матвеева, Г. Г. 130
 Matešić, Josip 229
 Матијашевић, Јелка 318
 Matijevics, Lajos 296
 Матић, Љиљана 254
 Матс, Н. А. 129, 130, 132
 Matulina-Jerak, Željka 265
 Mahnič, Joža 366
 Maček, Dora 265, 296
 Мачуковски, Вениамин 224
 Медеш, Гелена 272
 Melvinger, Jasna 318, 336
 Melena, Jose L. 297
 Menac, Antica 265, 360
 Menne, A. 123
 Meres, Tomislav 272
 Merku, Pavle 278
 Mesinger, Bogdan 318, 361
 Messner, Dieter 297
 Messner, Janko 351
 Metaj, Ilaz 297

- Методије 224, 230
 Mehdi, Feti 297
 Mikkelson, Hans Kristian 30
 Mikeš, Melanija 254, 265, 374
 Mikić, Pavao 254, 265
 Miklas, Heinz 330
 Miklič, Tjaša 265
 Miklošič, Franc 166, 170
 Микулић, Гордана 241, 246, 297
 Милатовић, Бранислав 337
 Миленова, Анисава 329, 330
 Милинковић, Љубо 265, 266, 272
 Миличић, Јасна 370
 Milič, Jolka 255
 Миловановић, Р. 125
 Миловић, Јевто 343
 Милорадовић, Живан М. 361
 Miloš, Damir 242
 Милошевић, Ксенија 312
 Milroy, Lesley 242
 Milroy, James 242
 Минова-Гуркова, Лилјана 343, 344
 Миновић, Миљивоје 131, 312, 318, 338
 Minciarelli, F. 297
 Минчић-Обрадовић, Ксенија 242
 Miotto, Luigi 297
 Мирић, Душка 255
 Мисаиловић, Илија Ј. 279
 Мисирков, Крсте П. 224
 Митевски, Александар 255
 Митровић, Брана 361
 Митровић, Марија 255
 Митрофанова, О. Д. 127, 129, 130, 132
 Мићовић, Драгутин 297, 333
 Михајловић, Велимир 279
 Михајловић, Зарије 338
 Михајловић, Љубомир 255, 266
 Михајловић, Младен 49, 68, 266
 Михаљевић, Јелена 255
 Михаљевић, Милан 242, 272
 Михаљевић, Милица 266
 Mihevc-Babrovec, Erika 279
 Mihelič, Jože L. 353
 Mihel, Mario 277
 Mühlestein, Hugo 297
 Мишеска-Томић, Олга 242, 266
 Mišigoj, Marjeta 370
 Мишчевић, Ненад 242
 Младеновић, Александар 228, 272, 333, 334, 366
 Младеновић, Живомир 255
 Младенов, Марин 242, 272
 Младеновски, Симо 366
 Mlanc, Antica 333
 Moder, Janko 255, 351, 353
 Mogaš, Milan 318, 327, 334, 361
 Molnár, Csikós Laszlo 297
 Момчиловић, Весна 297
 Мончински, Јан 224
 Moravec-Omčikus, Eta 338
 Морачић, Дамјан 369
 Mohar, Bojan 355, 357
 Mohorovičić, Andre 272
 Motsch, Wolfgang 68, 297
 Мошин, Владимир 138-146
 Мразовић, Павица 217, 266, 297
 Мрђен, Слободанка 279
 Мршевић, Драгана 1, 319
 Mujavcová, Mária 272, 366
 Mujaž, Hasan 297
 Mulaku, Latif 298
 Mulaku, Ragip 298, 374
 Mulić, Malik 308
 Munishi, Zijadin 298
 Murati, Qemal 298, 299
 Мусић, Јелена 255
 Мусић, Срђан 255, 266, 279, 374
 Muster-Šenčur, Nanika 299, 361
 Мухвић-Димановски, Весна 279, 319
 Mušović, Abdulah 267
 Nazor, Anica 330, 334, 336
 Nartnik, Vlado 351
 Наумов, Александар 308
 Ndreca, Mikel 299, 361
 Neweklowsky, Gerhard 273, 279, 374
 Недељковић, Мише 361
 Недељковић, Олга 145, 228
 Nežmah, Bernard 351
 Hejrebaуer, Александар 255, 361, 374
 Nesimi, Remzi 299, 305
 Nečak-Luk, Albina 265, 267
 Никодиновски, Звонко 299
 Николић, Берислав 319
 Николић, Мирослав 327
 Nikolovski-Katin, Slavé 344
 Никчевић, Војислав П. 242, 273, 279
 Нинковић, Адам 242, 255
 Novak, Vilko 351, 353
 Novak, Janez 319, 351, 357
 Новаковић-Лопушина, Јелица 319
 Новаковић-Стефановић, Невенка 233
 Nyomárkay, István 319
 Nuhui, Veysel 267, 299
 Nushi, Musa 300
 Nushi, Pajazit 300
 Ogris, Tomaž 351
 Одинцова, Т. Б. 129, 130, 132
 Ојтози, Э. 271, 273
 Окука, Милош 319, 320, 374
 Olivier, Jean-Pierre 300
 Опачић, Гордана 243

- Orbini, Mavro 77
 Orel-Pogačnik, Irena 374
 Orešnik, Janez 255, 279, 300, 351
 Orožen, Martina 353
 Остојић, Бранислав 312, 316, 320, 327, 334
 Остојић, Бранко 361
 Ostojić, Ivan 279
 Ostromecka-Frączak, Bożena 273

 Павићевић, Милан 359, 361
 Павковић, Васа 243
 Pavličević, Dunja 338
 Pavlovec, Rajko 357
 Павловић, Иванка 256
 Павловић, Маја 256
 Павловић, Милтинка 374
 Павловић, Радослав Д. 279
 Павловић, Трифун 280
 Pavlović-Kačureli, Trifun 300
 Пајевић, М. 125
 Paliga, Sorin 370
 Pallottino, Massimo 300
 Панић, Миленко 273
 Панов, Бранко 366
 Паноска, Ружа 344
 Parr, György 300
 Папић, Марко 300
 Паркошовиц, Јакуб 224
 Parnwel, Eric Charles 357, 361
 Parčić, Dragutin 174, 175, 181
 Paternu, Boris 320, 366
 Pauš, Pavao 291, 300
 Pasnerová, Ludmila 273
 Pasch, R. 88
 Пеџ, Коста 228, 344
 Pederin, Marko 280
 Пејић, Илија 334
 Peleš, Gajo 243
 Penavin, Olga 301, 361
 Первас, Драгиња 267
 Первольф, И. 71, 82
 Перић, Александар 243
 Перовић, В. 369
 Перовић, Сретен 344
 Perpillou, Jean-Louis 301
 Pertl, Eman 357, 358
 Петковић, Новица 320, 366
 Петкович, К. М. 213, 215, 216
 Petrášková, Věra 263, 267
 Petrić, Perislav 280
 Петровић, Велимир 267
 Петровић, Владислава 338, 360, 361
 Петровић, Драгољуб 327
 Петровић, Ђурица 280
 Петровић, Славољуб 362
 Петровић, Латга Васиљ 273
 Петровска, Елена 344

 Pétursson, Magnús 243
 Pêcheux, Michel 243
 Пецо, Асим 228, 267, 280, 300, 309, 316,
 320, 321, 327, 334, 338, 366, 375
 Ређај, Вид 243
 Пешикан, Андреј 199, 208, 233, 308
 Пешикан, Митар 199, 228, 280, 316, 321,
 327, 330
 Пешић, Вукашин 321
 Пешковский, А. М. 130
 Пешут, Петар 321
 Pibernik, France 367
 Пижурица, Мато 280
 Пилетић, Милана 256
 Pintarić, Neda 321
 Пипер, Предраг 18, 213-216, 228, 228, 243,
 267, 273, 375
 Palančak Miroslav 362
 Плотнокова, О. С. 171
 Pogačnik, Vladimir 301
 Pogačnik, Jože 367
 Pogorelec, Breda 357
 Podmele, L. 74, 82
 Požgaj-Hadži, Vesna 338
 Pozojević-Trivanović, Marija 256, 267
 Појатић, Дурија 267
 Половина, Весна 243, 268, 301, 375
 Poljanec, Radoslav 362
 Поп-Атанасов, Гиорги 308, 344
 Попић, Миленко 321
 Попић, Реља 362
 Попов, Бојан 362
 Попова, Т. Т. 338
 Поповић, Бранислава 268, 301
 Поповић, Иван 124
 Поповић, Љубомир 29
 Поповић, Миленко 273, 308, 362
 Поповић, Миодраг 173, 179, 183, 184, 196
 Поповић, Мирјана 243
 Поповић, Михајло 301
 Поповић, Тања 308
 Potrč, Matjaž 243
 Pranjic, Krunoslav 336
 Pranjković, Ivo 69, 312, 321
 Premk, Francka 280
 Pretnar, Tone 351, 353
 Pribojević, Vinko 77
 Прћић, Љубица 268
 Ptičar, Adela 334
 Пудић, Иван 190, 196
 Пујић, Саво 280
 Пулевски, Ђорђи 224
 Пуповац, Милорад 243, 244
 Pust-Škrgulja, Vida 357
 Putanec, Valentin 280
 Puthanvettill, Mohanan Karuvannur 244

- Puhar, Jože 357
 Пуцко, Василий 273
 Pusch, L. F. 69
 Piffilg, Ambros Josef 301
 Raguž, Dragutin 334
 Радић-Дуговић, Милана 362
 Радић, Првослав 307, 335
 Radić, Stipe 362
 Radovan, Mario 244
 Радовановић, Милорад 244, 312
 Радовић-Тешић, Милица 322
 Радојевић, Миодраг 301
 Радосављевић, Озрен М. 280
 Радуловић, Зорица 268, 312, 336, 375
 Радуловић, Љилана, 362
 Радуловић, Љубомир 338
 Радуновић, Ристо 233, 375
 Razlag, R. 74
 Raifi, Mensur 256
 Рајић, Љубиша 74, 244, 256, 301
 Rajsli, Ilona 301
 Rajhman, Jože 353
 Raka, Fadil 302
 Ракита, Симо 256
 Ракић-Милојковић, Софија 327
 Ракић, Станимир 242, 245, 268, 309, 310
 Ралевић, Мирољуб 256
 Рамач, Јанко 370
 Рамач, Јупин 273
 Rammelmeyer, Matthias 124
 Ramić, Jusuf 302
 Ramić, Julijan 360, 362
 Ramovš, Fran 161, 168, 280
 Ранковић, Петар 362
 Ристовић, Јелена 256
 Рачева, Сијка 256
 Rassel, G. 1
 Ребић, Чедомир 338
 Rehder, Petar 273
 Ређеп, Јелка 330
 Reiter, Norbert 244
 Реметић, Слободан 327
 Ressel, Gerhard 281
 Ressel, Svetlana 281
 Ribarova, Zdenka 229, 330, 344
 Рибникар, Слободан В. 362
 Rigler, Jakob 354
 Ridanović, Midhat 245, 256
 Rijavec, Maja 302
 Ricoeur, Paul 245
 Rix, Helmut 302
 Ристевски, Стојан 344
 Ристић, Љубиша 375
 Ристић, С. 125
 Ристовски, Блаже 230, 344, 367
 Richter, Angela 257
 Richter, Günter 302
 Risch, Ernest 302
 Rode, Matej 351, 357
 Родић, Никола 199, 329, 330
 Рожић, Иван 362
 Rosengren, I. 58, 69
 Розентал, Д. Э. 127, 129, 130
 Ройс, Юрий 268, 363
 Rotar, Janez 327, 354, 367, 375
 Roteštajn, Robert 37
 Роус, Донка 245
 Rudan, Pavao 327, 328, 370
 Rudolph, E. 46, 59, 69
 Ruipérez, Martín 302
 Ruijg, Cornelis J. 302
 Runje, Petar 335
 Рус, Вида 344, 375
 Сабо-Јерков, Олга 376
 Savenc, Franci 357
 Савић, Љубица 322
 Савић, Момчило 303
 Савић, Свенка 39, 42, 245, 257, 375
 Sawicka, Irena 263, 268, 307, 345
 Саздов, Томе 347, 375
 Sacconi, Anna 302
 Sala, Marius 302
 Salden, Barbara 91—125
 Samara Migo 302
 Самарција, Марко 245
 Sambunjak, Slavomir 308
 Sapel, G. 74
 Sárvári, Zsuzsa 303
 Sačić, Darko 323
 Swiggers, Pierre 268
 Svoljšak, Janez 281
 Sedej, Danijela 369
 Sedláček, Jan 169
 Sejdiu, Shefki 303
 Sekulić, Ante 335, 367
 Секулић, Владимир 257, 303, 322, 338, 339
 Sequi, Eros 363
 Szeli, István 268
 Селимовић Меша 322
 Szemerényi, Oswald J. L. 305
 Сергиевская, Л. А. 128
 Сесра, Дубравка 322, 363
 Сибиновић, Миодраг 257
 Sýkorová, Stanislava 257
 Silajdžić, Haris 303
 Silvestrini M. 303
 Silić, Josip 34, 313, 322
 Сиљаноски, Велко 345
 Simeon, R. 124, 127
 Simeršek, Darko 257
 Симић, Прибислав 139
 Симић, Радоје 245, 313, 322

- Синдик, Надежда 330
 Szilovicza, Lajos 370
 Sironić-Bonefačić, Nives 303
 Searle, Johan R. 245, 281
 Sitov, Aleksej 303, 304
 Skaza, Aleksander 375
 Скерлић, Јован 322
 Skljarov, Miho 257
 Skračić, Vladimir 281
 Скупский, Б. И. 309
 Славеска, Лидија 229
 Славић, Миленка 257
 Slaming, Dionizije 322
 Slamnig, Svevald 322
 Слалпак, Светлана 281
 Slaper, Frauco 304
 Smailović, Ismet 281
 Smerdu, Franjo 357, 358
 Смиљанић-Спасић, Мирослава 257
 Smokrović, Nenad 245
 Smole, Vera 375
 Smolej, Viktor 352
 Smolej-Narančić, Nina 370
 Смотрички, Мелентије 76, 79, 83, 84
 Snoj, Marko 273, 281, 304
 Sović, Ivan 322
 Solecka, Kazimierz Maria 307, 342
 Солмс, Ханс-Јоаким 304
 Sollner-Perdih, Anka 369
 Спасић, Александар 257
 Спасић, Љиљана 233
 Спасић, Мирослава 375
 Спасов, Александар 213, 229, 345
 Спасов, Људмил 213, 216, 228, 345
 Spahiu, Agim 304, 376
 Srebot Rejec, Tatjana 268
 Средић, Гвозден 304
 Срезневский, И. И. 179
 Стакић, Милан 274
 Сталев, Георги 345
 Станивуковић, Горан 245
 Станисављевић, Бранка 363
 Станић, Милица 323
 Stankiewicz, Edward 30
 Станковић, Александар 304
 Станковић, Богољуб 268
 Станковић, Радоман 330
 Станковић, Станислав 345
 Станојевић, Обрад 304
 Станојчић, Живојин 313, 316, 323
 Станчев, Крстимир 274
 Станчић, Владимир 258
 Станчић, Љиљана 281, 323, 339
 Стаматоски, Трајко 228, 281, 345, 367
 Starg, Sonja 352
 Старчевић, Зоран 281, 376
 Staszewski, Jerzy 309
 Статоријус-Стојенски, Пјотр 224
 Стевановић, Михаило 69, 97, 112, 121, 124, 131
 Стевовић, С. 245, 336
 Stefaniја, Dragi 367
 Стефановић, Димитрије Е. 136–160, 229
 Стефановић-Новаковић, Невенка 335
 Стефановски, Љупчо 245, 258
 Стипчевић, Никша 281
 Стојановић, Андреј 127–136, 268, 269, 363, 376
 Стојановић, Глигор 281
 Стојановић, Југана 258
 Стојановић, Љубомир 177–183, 189, 190, 194, 196
 Стојановић, Слободан 367
 Стојменовић, Чедомир 327
 Стојнић, Мирослава 258, 269
 Стојчевска-Антић, Вера 309, 346, 376
 Стојчић, Ђоко 323
 Стратимировић, Стефан 74
 Стрижак, О. С. 274
 Суботић, Јелисавета 282, 323
 Суботић, Љиљана 323
 Suić, Mate 282
 Sujoldžić, Anita 328, 370
 Syla, Fazli 285, 305
 Sulejmani, Fadil 304
 Sulejmani, Haxhere 304
 Sumavski, J. F. 74
 Sureya, Yusuf 305
 Suhadolnik, Stane 352, 357
 Sučić, Vlado 269
 Schooneveld, Cornelis H. van 246
 Тадић, Марко 296
 Tanay, Vlasta 297, 305
 Танасић, Срето 233, 323
 Танасковић, Дарко 258, 305
 Tanović, Arif 376
 Tanocki, Davor 282
 Тарановски, Кирил 227
 Taso, Jasminka 313
 Taube, Moshé 330
 Tafra, Branka 246
 Tegye, Imre 305
 Težak, Stjepko 310, 313, 328, 339
 Tekavčić, Pavao 282, 305
 Teunissen, Margarita 346
 Tenodi, Vladimir 363
 Терзић, Богдан 258, 269
 Терзић, Гордана 246
 Těšitelová, M. 274
 Tyr, Michal 269, 274
 Тодорова-Свеић, Илина 346
 Тодоров, Цветан 239, 246, 305

- Томашевић, Бошко 246
 Томић, Миле 328, 346
 Tomšić, France 363
 Topolińska, Zuzanna 32, 213, 217, 313, 345, 346
 Toporišič, Jože 166, 169, 354, 358, 367, 369
 Точанац, Душанка 269
 Тошевић, Бошко 246
 Тошев, Крум 341, 346
 Тошић, Борисав 173—197
 Топовић, Бранко 246, 323, 339, 369
 Трајковић, Боривоје 338, 339
 Trako, Salih 306
 Трешњић, Милан 258
 Trifone, Pietro 306
 Трифуновић, Торђе 147, 335
 Трифуноски, Јован 370
 Тројанская, Е. С. 128
 Тростинска, Раиса И. 273, 274, 363
 Трпиовски-Трпику, Вангел Ј. 370
 Trudgill, Peter 246
 Túri, Gabor 306
 Túri, Márta 306
 Turk, Ivan 358
 Turk, Marija 327, 328

 Cernecca, Domenico 363
 Тирило, 224, 230
 Тирић, Љубисав 328
 Ђорић, Божо 42, 367
 Qosja, Rexhep 301
 Ђупић, Драго 310, 323, 328, 339

 Угринова-Соколовска, Радмила 309, 341, 346
 Удвари, Иштван 274
 Ule, Jernej 358
 Uhlik, Rade 306
 Uhlisch, Gerda 306
 Urbany, Marijan 258, 306
 Urbančić, Boris 352
 Uršić, Lojze 354
 Успенский, Б. А. 144
 Ushaku, Ruzhdi 306

 Фейса, Михал 274
 Фекете, Егон 324
 Fekete, Samuel 274, 367
 Фелбабов, Владислава 269, 289
 Feleszko, Kazimierz 28
 Fiedler, Wilfried 289, 307
 Filandra, Šaćir 339
 Filip, Michal 274
 Filipović, Zvonka 358, 363
 Filipović, Marko 269
 Filipović, Rudolf 269, 289, 358, 363, 368
 Finka, Božidar 328, 370, 371

 Fleischer, W. 123
 Fleischer, Holm 258
 Flämig, Walter 68, 289
 Flora, Radu 290
 Флорин, Сидер 194, 195
 Foleng, T. 73
 Franzke, D. 125
 Франов-Живковић, Гроздана 376
 Франек, Јиржи 258
 Fučić, Branko 335

 Havránek, Bohuslav 210
 Hadrovics, László 282
 Hayward, R. J. 31
 Hajdaraj, Adem 291
 Хајдин, Мирко 376
 Heidolph, E. 68, 292
 Hajnšek-Holz, Milena 358
 Hayes, Bruce 246
 Hauser, Gerard 246
 Hajra, Hajrulah 291
 Halliday, M. A. K. 246
 Halilović, Senahid 324
 Halimi, Mehmet 291, 292
 Hamm, Josip 72, 83, 363
 Hamp, Eric P. 282, 292
 Hansen, K. 123
 Хаунтов, З. 139
 Hafizović-Kadunić, Eniza 291
 Hafizović, Mesud 291
 Hadžiefendić, Remzija 324
 Hadžimejlić, Jasna 282
 Hadžiosmanović, Lamija 291
 Хелмский, Е. 231
 Herkel, J. 74, 78, 79, 83, 85
 Henádi, Miklós 292
 Hercigonja, Eduard 335, 368
 Hlebec, Boris 259
 Horak, Emil 324
 Хорватовић, Мирослава 292
 Horvath, Matyas 292
 Horga, Damir 246, 310
 Hózsá, Éva 293
 Holi, B. 74
 Houtzagers, H. P. 328
 Hoxha, Gani 290, 307
 Hoxha, Skënder R. 293
 Hošek, I. 74, 81, 82
 Hrašte, Mate 72, 83, 123, 124, 131
 Христова, Б. 157
 Hudelja, Niko 259, 293, 370, 371
 Hudeček, Lana 324
 Hurm, Antun 125, 359, 363
 Hysenaj, Haki 293

 Цамај, Марко 340
 Cafa, O. 74

Цветковски, Живко 346
 Цвијетић, Ратимир 246
 Cedilnik, Marijan 352
 Zullig, Monika 369
 Cimohovski, Václav 286
 Cichońska, Maria 324
 Црвенковска, Емилија 246
 Црепајец, Љиљана 259, 283
 Црнобрња, Рајко 363

Čabej, Egreš 287
 Chaventre, A. 328
 Чајкановић, Веселин 363
 Čale, Frano 337
 Čaušević, Ekrem 288
 Чашуле, Илија 347
 Čedić, Ibrahim 335
 Čenaj, Ali 288
 Čen Čun Shu 287
 Černiž, Mirko 358
 Cseh, Marta 287
 Чигоја, Бранкица 335
 Chinchid, A. 287
 Čitaku, Flutura 288
 Čović, Branimir 259
 Chomsky, Noam 24, 247
 Čop, Bojan 288
 Čop, Dušan 354
 Čop, Rosana 354
 Črnilogar, Otmar 259
 Čulić, Zjéna 269
 Чумак, В. В. 267, 270
 Чундева, Нина 347
 Чупковски, Д. 74

Џоговић, Алија 282
 Џукески, Александар 347
 Џурова, Аксинија 274

Šamper-Purg, Kristina 282
 Šamšalović, Gustav 363
 Шаткарев, Кузман 224
 Шаумян, С. К. 240
 Švačko, Vanja 313
 Шведова, Н. Ю. 128
 Švelec, Franjo 335
 Шехић, Радмила 270
 Ševliik, Andrej 358

Шево, Александар 270
 Šega, Lidija 259
 Шекуларец, Божидар 259
 Šešelj, Zlatko 259
 Šivic-Dular, Alenka 354, 368
 Шијаковић, Миодраг 247
 Šimić, Diana 370, 371
 Šimundić, Mate 282, 328
 Šimunić, Vesna 305
 Šimunković, Ljerka 305
 Šimunović, Agneza 259
 Šimunović, Petar 124, 228, 280, 282, 328, 335, 370, 371
 Шипка, Данко 247, 282, 324, 340, 369, 376
 Шипка, Милан 324
 Schütz, István 303
 Шкавић, Ђурђа 337
 Škaljić, Abdulah 179
 Škara, Danica 270
 Škarić, Ivo 310, 337
 Škerlak, Vladimir 352
 Škerlj, Ružena 356
 Škiljan, Dubravko 244, 247
 Шљивић-Шимић, Биљана 363
 Шљивчанин, Будимир 282
 Šnajder, P. 359, 363
 Šojat, Antun 336
 Šojat, Olga 329, 336
 Шокица, Славица 248
 Шокларова-Љоровска, Германија 347
 Шпадијер, Ирена 308, 309
 Špiljak, Višnja 248
 Špis, Marija 313, 330
 Штављанин-Ђорђевић, Љубица 330
 Štambuk, Anuška 259
 Stanzel, Franz K. 248
 Stetter, Christian 245
 Stich, Alexandr 245
 Štícha, F. 248
 Stolz, Benjamin A. 245
 Шћепановић, Милован-Муго 283
 Шћепановић, Михаило 233
 Шкуковић, Радивоје 339
 Schumacher, Helmut 303
 Šumić-Riha, Jelica 248
 Šuster, Danilo 248

Регистар израдили Неђо Јошић и Михаило Шћепановић

